

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْكِتَابَ هَذَا

إِرْشَادُ السَّارِي
إِلَى شَرْحِ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ

Kastallâni

SAHÎH-İ BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-sârî
li-şerhi
Sahîhi'l-Buhârî

8

Sahih-i Buhârî Şerhi

1. baskı – İstanbul

Cilt 8

Şubat 2020

Özgün adı: İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî

Yazarı: Şihâbuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed eş-Şâfiî el-Kastallânî (öl. 923/1517).

Arapça neşir: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Muhammed Abdulazîz el-Hâlidî tashihi ile, Beyrut 1438/2017, 4. baskı, 15 cilt.

İSBN: 978-605-4659-31-9

Tercüme: Hüseyin Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 45522

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

SAHÎH-i BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-Sârî

li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî

eI-KASTALLÂNÎ

Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn

Ahmed b. Muhammed

(öl. 923/1517)

إرشاد الساري
شرح صحيح البخاري

İÇİNDEKİLER

REHİN KİTABI	20
1 MUKİMLER İÇİN REHİN VE YÜCE ALLAH'IN: "EĞER YOLCULUKTA OLUP KATİP BULAMAZSANIZ ALINAN REHİN YETER" BUYRUĞU	20
2- KİŞİNİN ZIRHINI REHİN BIRAKMASI	22
3- REHİN OLARAK SİLAHIN BIRAKILMASI	24
4- REHİN BIRAKILAN HAYVANA BİNİLİR VE SÜTÜ SAĞILIR	27
5- YAHUDİLERİN VE DİĞERLERİNİN YANINDA REHİN BIRAKMA	31
6- REHİN VEREN İLE ALAN YA DA BENZERİ DURUMDA OLANLAR ANLAŞAMADIĞI ZAMAN KANIT DAVACIYA, YEMİN İSE DAVALIYA DÜŞER	32
KÖLE AZAT ETME KİTABI	38
1- KÖLE AZADI VE FAZİLETİ, YÜCE ALLAH'IN: "KÖLE AZAT ETMEK VEYA AÇLIK GÜNÜNDE YAKINI OLAN BİR YETİMİ DOYURMAKTIR"	38
2- HANGİ KÖELERİN AZAT EDİLMESİ DAHA FAZİLETLİDİR?	40
3- GÜNEŞ TUTULMASI VE BENZERİ DURUMLARDA KÖLE AZAT ETMENİN MÜSTEHAB OLMASI	42
4- İKİ KİŞİNİN MALI OLAN BİR KÖLEYİ VEYA ORTAKLARIN MALI OLAN BİR CARİYİYİ AZAT ETMEK	44
5- KİŞİ BİR KÖLEDEKİ HİSSESİNİ AZAT EDİP DE KALANI İÇİN MALI BULUNMUYORSA MÜKÂTEBEDE OLDUĞU GİBİ BU KÖLE AĞIR OLMAYAN İŞLERDE ÇALIŞTIRILIR	52
6- KÖLE AZAT ATMA, BOŞAMA VE BENZERİ KONULARDA YANILMA VE UNUTMA	57
7- KİŞİNİN AZAT ETME NİYETİYLE KÖLESİ İÇİN: "O, ALLAH'INDIR" DEMESİ ve AZAT ETMEDE ŞAHİT TUTMA	62

8- ÜMMÜ VELED	66
9- MÜDEBBER KÖLENİN SATILMASI	72
10- VELÂ HAKKININ SATILMASI VE HİBE EDİLMESİ	75
11- KİŞİNİN MÜŞRİK OLAN KARDEŞİ VEYA AMCASININ ESİR ALINMASI DURUMUNDA FİDYE VERİLİP KURTARILABİLİR Mİ?	78
12- MÜŞRİĞİN AZAT ETMESİ	81
13- KİŞİNİN ARAPLARDAN SAHİP OLDUĞU KÖLEYİ HİBE ETMESİ, SATMASI, ONUNLA CİNSEL İLİŞKİYE GİRMESİ, FİDYESİNİ VERMESİ, ARAPLARDAN ÇOLUK ÇOCUĞUN ESİR ALINMASI	82
14- CARİYİYİ TERBİYE EDİP EĞİTMENİN FAZİLETİ	93
15- RESÛLULLAH'IN	94
16- KÖLENİN, RABBİNE KARŞI İBADETİNİ EN GÜZEL ŞEKİLDE YAPMASI VE EFENDİSİNE SADIK OLMASI	98
17- KÖLEYE KARŞI BÜYÜKLENMENİN, ONA: "KULUM" VEYA "CARİYEM" DEMENİN MEKRUHLUĞU	103
18- KÖLENİN EFENDİSİNE YEMEK GETİRMESİ	113
19- KÖLE, EFENDİSİNİN MALINDA BİR İDARECİDİR	114
20- KÖLEYİ DÖVERKEN YÜZÜNE VURMAKTAN SAKINMAK	116
KÖLESİNE ZİNA İFTİRASINDA BULUNAN KİŞİNİN GÜNAHI	118
MÜKÂTEB KİTABI	118
1- MÜKÂTEBELİ KÖLENİN ANLAŞMA BEDELİNİ YILLIK TAKSİTLER ŞEKLİNDE ÖDEMESİ	119
2- MÜKÂTEBEDE CAİZ OLAN ŞARTLAR; YÜCE ALLAH'IN KİTÂB'INDA OLMAYAN ŞARTLARI KOŞMAK	125
3- MÜKÂTEBELİ KÖLENİN YARDIM İSTEMESİ VE ONA YARDIM EDİLMESİ	129
4- RIZASI DAHİLİNDE MÜKÂTEBELİ KÖLENİN SATILMASI	133

5- KİŞİNİN “BENİ SATIN ALIP AZAT ET” DİYEN MÜKÂTEBELİ KÖLEYİ BUNUN İÇİN SATIN ALMASI	135
HİBE KİTABI	138
1- HİBE, FAZİLETİ VE HİBEYE YÖNELİK TEŞVİKLER	138
2- AZ OLAN HİBE	142
3- KİŞİNİN ARKADAŞLARINDAN BİR ŞEYİ KENDİSİNE HİBE ETMELERİNİ İSTEMESİ	143
4- KİŞİNİN İÇECEK İSTEMESİ	147
5- AV HEDİYESİNİN KABUL EDİLMESİ	149
6- HEDİYENİN KABUL EDİLMESİ	151
7- HEDİYENİN KABUL EDİLMESİ	152
8- ARKADAŞA HEDİYE VERİRKEN BUNU ÖZELLİKLE KARILARINDAN BİRİNİN GÜN SIRASINA DENK GETİRMEK	158
9- GERİ ÇEVİRİLMEYEN HEDİYELER	166
10- HAZIR OLMAYAN BİR ŞEYİN HİBE EDİLMESİNİ CAİZ GÖRENLER	167
11- HİBEYE KARŞILIK VERMEK	169
12- KİŞİNİN ÇOCUĞUNA HİBEDE BULUNMASI	171
13- HİBE VERİRKEN ŞAHİT TUTMAK	174
14- ERKEĞİN KARISINA, KADININ DA KOCASINA HİBEDE BULUNMASI	176
15- KADININ KOCASI VARKEN BAŞKASINA HİBEDE BULUNMASI VEYA KÖLE AZAT ETMESİ KADIN SEFİH DEĞİLSE CAİZDİR, SEFİH İSE DE CAİZ DEĞİLDİR	181
16- HEDİYE VERMEYE KİMDEN BAŞLANIR?	187
17- BİR SEBEPTEN DOLAYI HEDİYEYİ KABUL ETMEMEK	189

18- KİŞİNİN BİR ŞEYİ HİBE ETMESİ VEYA HİBE ETMEYE SÖZ VERMESİ ANCAK BUNU KARŞI TARAFA TESLİM ETMEDEN ÖLMESİ	192
19- HİBE EDİLMİŞ KÖLE VEYA EŞYA NASIL TESLİM ALINIR?	195
20- KİŞİNİN KENDİSİNE HİBE EDİLEN BİR ŞEYİ TESLİM ALMASI ANCAK "KABUL ETTİM" DEMEMESİ	197
21- BORCUN BORÇLUYA HİBE EDİLMESİ	200
22- KİŞİNİN BİR ŞEYİ BİR TOPLULUĞA HİBE ETMESİ	204
23- TESLİM ALINMIŞ VE ALINMAMIŞ, TAKSİM EDİLMİŞ VE EDİLMEMİŞ HİBE	207
24- TOPLULUĞUN TOPLULUĞA HİBEDE BULUNMASI	212
25- YANINDA ARKADAŞLARI VARKEN KENDİSİNE HEDİYE VERİLEN KİŞİ O HEDİYEDE DİĞERLERİNDEN DAHA FAZLA HAK SAHİBİDİR	216
26- KİŞİNİN DEVESİNİ ÜZERİNE BİKEN KİŞİYE HİBE ETMESİ CAİZDİR	219
27- GİYİLMESİ MEKRUH OLAN BİR ŞEYİ HEDİYE ETMEK	219
28- MÜŞRİKLERDEN HEDİYE KABUL ETMEK	224
29- MÜŞRİKLERE HEDİYE VERMEK	230
30- KİŞİNİN HİBESİNDEN VEYA SADAKASINDAN DÖNMESİ CAİZ DEĞİLDİR	233
31- BÂB	236
32- UMRÂ VE RUKBÂ KONUSUNDA SÖYLENENLER	238
33- BİRİLERİNDEN ÖDÜNÇ OLARAK AT ALMAK	241
34- ZİFAF SIRASINDA GELİN VEYA DAMAT İÇİN ÖDÜNÇ OLARAK GELİNLİK VEYA DAMATLIK ALMAK	243
35- MENÎHA'NIN FAZİLETİ	244

36- ÖRFE GÖRE KİŞİNİN BİRİNE: "BU CARİYEYİ SENİN HİZMETİNE VERİYORUM" DEMESİ CAİZDİR	252
37- KİŞİNİN BİRİNE BİNMESİ İÇİN AT VERMESİ UMRÂ VE SADAKA HÜKMÜNDEDİR	254
ŞAHİTLİKLER KİTABI	256
1- KANITIN DAVACIYA AİT OLMASI	256
2- KİŞİNİN BİRİ İÇİN: "HAKKINDA HAYIRDAN BAŞKA BİR ŞEY BİLMİYORUZ" VEYA: "HAKKINDA HAYIRDAN BAŞKA BİR ŞEY BİLMİYORUM" DİYEREK ONU TEZKİYE ETMESİ	259
3- GİZLİ TANIKLIK	262
4- BİR VEYA BİRKAÇ KİŞİNİN BİR KONUDA ŞAHİTLİK ETMESİNE KARŞILIK BAŞKALARININ: "BU KONUDA BİR ŞEY BİLMİYORUZ" DEMESİ DURUMUNDA ŞAHİTLİK EDENLERİN SÖZÜNE GÖRE HÜKÜM VERİLİR	267
5- ADİL ŞAHİTLER	270
6- TEZKİYE İÇİN KAÇ KİŞİ GEREKLİDİR?	272
7- NESEB, YAYGIN OLAN SÜT EMME VE ESKİ ÖLÜMLER KONUSUNDA ŞAHİTLİK	275
8- ZİNA İFTİRASINDA BULUNAN KİŞİNİN, HIRSIZIN VE ZİNA EDENİN ŞAHİTLİĞİ	281
9- HAKSIZLIK ÜZERİNE ŞAHİT OLMASI İSTENEN KİŞİ ŞAHİTLİK ETMEMELİDİR	288
10- YALANCI ŞAHİTLİK VE ŞAHİTLİĞİ GİZLEME HAKKINDA SÖYLENENLER	294
11- KÖRÜN ŞAHİTLİĞİ, EVLENMESİ, EVLENDİRMESİ, ALIŞVERİŞ YAPMASI, MÜEZZİNLİK YAPMASI VE SESLE İLGİLİ OLAN KONULARDAKİ DURUMU	298
12- KADINLARIN ŞAHİTLİĞİ	304

13- CARİYE VE KÖLELERİN ŞAHİTLİĞİ	307
14- SÜTANNENİN ŞAHİTLİĞİ	310
15- KADINLARIN BİRBİRİNİ TEZKİYE ETMESİ	311
16- KİŞİ İÇİN BİR KİŞİNİN TEZKİYESİNİN YETERLİ OLMASI	333
17- ÖVGÜDE AŞIRIYA KAÇMANIN KERAHETİ VE BU YÖNDE SADECE OLANLARIN SÖYLENMESİ	335
18- ÇOCUKLARIN BULUĞA ERMESİ VE ŞAHİTLİKLERİ	336
19- HAKİMİN DAVACIYA YEMİNDEN ÖNCE: "KANITIN VAR MI?" DİYE SORMASI	341
20- MAL VE CEZA DAVALARINDA YEMİNİN DAVALIYA AİT OLMASI	344
21- BİR HAK YA DA ZİNA İDDİASINDA BULUNAN KİŞİNİN KANIT GETİRMESİ VEYA KANIT BULMASI GEREKİR	350
22- İKİNDİDEN SONRA YEMİN	352
23- DAVALI YEMİN ETMESİ GEREKEN YERDE YEMİNİ EDER, YEMİN İÇİN ÖZEL BİR YER İSTENMEZ	353
24- TARAFLARDAN HER BİRİNİN YEMİN ETMEYE DAVRANMASI	356
25- YÜCE ALLAH'IN: ALLAH'IN AHDİNİ VE YEMİNLERİNİ AZ BİR DEĞERE DEĞİŞENLER... BUYRUĞU	357
26- NASIL YEMİN ETTİRİLİR?	361
27- YEMİNDEN SONRA KANIT GETİRİLMESİ	365
28- VERİLEN SÖZÜN YERİNE GETİRİLMESİNİ EMREDENLER	369
29- MÜŞRİKLERDEN ŞAHİTLİK VE BENZERİ ŞEYLER İSTENMEZ	375
30- MÜŞKİL DURUMLARDA KURA ÇEKMEK	378
SULH KİTABI	387
1. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTMEK	387
2. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTEN YALANCI DEĞİLDİR	393

3. DEVLET BAŞKANININ: "GİDELİM DE ŞUNLARIN ARASINI DÜZELTELİM" DEMESİ	394
4. YÜCE ALLAH'IN: "ARALARINDA ANLAŞMAYA ÇALIŞMALARINDA KENDİLERİNE BİR ENGEL YOKTUR. ANLAŞMAK DAHA HAYIRLIDIR" BUYRUĞU	396
5. HAKSIZ BİR ANLAŞMA YAPARAK BARIŞIRLARSA BU ANLAŞMA KABUL EDİLMEZ	397
6. SULH YAZISI NASIL YAZILIR?	401
7. MÜŞRİKLERLE SULH YAPMAK	406
8. DİYET KONUSUNDA SULH YAPMAK	410
9. RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) HASAN B. ALİ'YE: "BU OĞLUM SEYYİDDİR. UMULUR Kİ YÜCE ALLAH ONUN SAYESİNDE İKİ BÜYÜK GURUP ARASINI BULUR" BUYURMASI VE YÜCE ALLAH'IN: "ARALARINI DÜZELTİNİZ" BUYRUĞU	413
10. DEVLET BAŞKANI (HASIMLARI) SULHA YÖNLENDİRİR Mİ?	417
11. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTMENİN VE ARAALARINDA ADİL OLMANIN FAZİLETİ	419
12. DEVLET BAŞKANI SULHA YÖNLENDİRİR, ANCAK (DAVALI) KABUL ETMEZSE, DEVLET BAŞKANI AÇIK BİR ŞEKİLDE HÜKÜM VERİR	420
13. ALACAKLILAR VE VARİSLER ARASINDA SULH YAPMAK VE TAHMİNİ BİR MİKTARDA ANLAŞILMASI	422
14. BORÇ VE MEVCUT OLAN ŞEYDE SULH YAPMAK	425
ŞARTLAR KİTABI	427
1. İSLAM DİNİNE GİRERKEN, HÜKÜMLERDE VE ALIŞVERİŞTE CAİZ OLAN ŞARTLAR	427
2. KİŞİ AŞILANMIŞ HURMA AĞACINI SATARSA	432
3. ALIŞVERİŞTE KOŞULAN ŞARTLAR	433

4. SATICININ BELLİ BİR YERE KADAR SATTIĞI BİNEĞE BİNMEYİ ŞART KOŞMASI CAİZDİR.	436
5. AKİT MUAMELELERİNDEKİ ŞARTLAR	442
6. NİKÂH AKDİ YAPARKEN MEHİRDE KOŞULAN ŞARTLAR	444
7. EKİN ORTAKLIĞI AKDİNDE KOŞULAN ŞARTLAR	446
8. NİKÂH AKDİNDE CAİZ OLMAYAN ŞARTLAR	447
9. HAD CEZALARINDA KOŞULMASI HELAL OLMAYAN ŞARTLAR	448
10. MÜKÂTEP KÖLE AZAD EDİLMEK ŞARTIYLA SATILMAYA RAZI OLDUĞU ZAMAN KOŞMASI CAİZ OLAN ŞARTLAR	451
11. BOŞAMADA KOŞULAN ŞARTLAR	453
12. İNSANLARLA SÖZLÜ OLARAK KOŞULAN ŞARTLAR	455
13. VELAYET HAKKI İÇİN KOŞULAN ŞARTLAR	457
14. EKİN ORTAKLIĞINDA: “DİLERSEM SENİ ÇIKARTIRIM” ŞEKLİNDE ŞART KOŞMAK	460
15. CİHADDA VE HARB EHLİYLE YAPILAN BARIŞ ANLAŞMASINDA ŞART KOŞMAK VE BU ŞARTLARIN YAZILMASI	463
16. ÖDÜNCÜ VERİRKEN KOŞULAN ŞARTLAR	491
17. MÜKÂTEB VE HELAL OLMAYAN, ALLAH’IN KİTAB’INA MUHALİF OLAN ŞARTLAR	492
17. KOŞULMASI CAİZ OLAN ŞARTLAR, İKRARDA İSTİSNA YAPMAK, İNSANLAR ARASINDA ÖRFE DÖNÜŞEN ŞARTLAR VE “YÜZDEN BİR VEYA İKİ EKSİK” DEMENİN HÜKMÜ	494
19. VAKIFTA KOŞULAN ŞARTLAR	496
VASİYETLER KİTABI	498
1. VASİYETLER VE RESÛLULLAH’IN (sallallahu aleyhi vesellem): “KİŞİNİN VASİYETİ YANINDA YAZILIDIR” BUYRUĞU	498

2. KİŞİNİN VARİSLERİNİ ZENGİN BIRAKMASI İNSANLARA EL AÇMALARINDAN DAHA HAYIRLIDIR 504
3. MALININ ÜÇTE BİRİNİ VASİYET ETMEK 506
4. VASİYET EDENİN, VASİSİNE: "ÇOCUĞUMU GÖZET" DEMESİ VE VASİNİN DAVA AÇMASININ CAİZ OLDUĞU DURUMLAR 509
5. HASTANIN BAŞIYLA İŞARET EDEREK BİR ŞEYİ GÖSTERMESİ CAİZDİR 511
6. MİRASÇIYA VASİYET YOKTUR 512
7. VEFAT ANINDA SADAKA VERMEK 514
8. YÜCE ALLAH'IN: "VASİYETTEN VEYA BORCUNDAN SONRA... BUYRUĞU 515
9. YÜCE ALLAH'IN: "VASİYETTEN VEYA BORCUNDAN SONRA... BUYRUĞUNUN TEVİLİ 519
10. KİŞİ AKRABALARINA VAKFEDER VEYA VASİYETTE BULUNURSA, AKRABALAR KİMDİR 523
11. KADINLAR VE ÇOCUKLAR AKRABA KAPSAMINA GİRER Mİ? 528
12. VAKFEDEN VAKFETTİĞİ ŞEYDEN FAYDALANABİLİR Mİ? 530
13. KİŞİ VAKFETTİĞİ ŞEYİ BAŞKASINA VERMEDİĞİ ZAMAN BU VAKIF GEÇERLİDİR 533
14. KİŞİNİN FAKİRLERE VEYA BAŞKASINA AİT OLDUĞUNU BEYAN ETMEDEN: "EVİM ALLAH İÇİN SADAKADIR" DEMESİ CAİZDİR. BUNU AKRABALARINA VEYA DİLEDİĞİ YERE VEREBİLİR 534
15. KİŞİ KİME TAHSİS ETTİĞİNİ BELİRTMEDEN: "ARAZİM VEYA BOSTANIM ANNEM ADINA SADAKADIR" DERSE VAKIF GEÇERLİ OLUR 535
16. KİŞİNİN MALININ, KÖLELERİNİN VEYA HAYVANLARININ BİR KISMINI TASADDUK ETMESİ VEYA VAKFETMESİ CAİZDİR. 536

- 17 KİŞİNİN VEKİLİNE SADAKA VERDİKTEN SONRA VEKİLİN BUNU REDDETMEŚİ 537
18. YÜCE ALLAH'IN: "TAKSİMDE, YAKINLAR, YETİMLER VE DÜŞKÜNLER BULUNURSA, ONDAN ONLARA DA VERİN" BUYRUĞU 540
19. ANSIZIN VEFAT EDEN KİŞİ ADINA SADAKA VERİLMESİ VE ÖLÜNÜN ADAKLARINI YERİNE GETİRMENİN MÜSTEHAB OLMASI 541
20. VAKIF VE SADAKADA ŞAHİT TUTMAK 543
21. YÜCE ALLAH'IN: "YETİMLERE MALLARINI VERİN. TEMİZİ MURDARA DEĞİŞMEYİN, ONLARIN MALLARIYLA KENDİ MALLARINIZI KARIŞTIRARAK YEMEYİN, ÇÜNKÜ BU BÜYÜK BİR SUÇTUR. EĞER, VELİSİ OLDUĞUNUZ MAL SAHİBİ YETİM KIZLARLA EVLENMEKLE ONLARA HAKSIZLIK YAPMAKTAN KORKARSANIZ ONLARLA DEĞİL, HOŞUNUZA GİDEN BAŞKA KADINLARLA... EVLENEBİLİRSİNİZ" BUYRUĞU 544
22. YÜCE ALLAH'IN: "YETİMLERİ, EVLENME ÇAĞINA GELENE KADAR DENEYİN; ONLARDA OLGUNLAŞMA GÖRÜRSENİZ MALLARINI KENDİLERİNE VERİN; BÜYÜYECEKLER DE GERİ ALACAKLAR DİYE ONLARI İSRAF EDEREK VE TEZ ELDEN YEMEYİN. ZENGİN OLAN, İFFETLİ OLMAĞA ÇALIŞSIN, YOKSUL OLAN UYGUN BİR ŞEKİLDE YESİN. MALLARINI KENDİLERİNE VERDİĞİNİZ ZAMAN, YANLARINDA ŞAHİD BULUNDURUN. HESAP SORMAK İÇİN ALLAH YETER. ANA BABANIN VE YAKINLARIN BIRAKTIKLARINDAN, ERKEKLERE HİSSE VARDIR. ANA BABANIN VE YAKINLARIN BIRAKTIKLARINDAN KADINLARA DA HİSSE VARDIR. BUNLAR, AZ VEYA ÇOK, BELİRLİ BİR HİSSEDİR" BUYRUĞU 547
22. VÂSİ, YETİMİN MALIYLA HANGİ TASARRUFLARDA BULUNABİLİR VE ÇALIŞTIĞI KADARIYLA YETİMİN MALINDAN YİYE BİLECEĞİ ŞEY 548

23. YÜCE ALLAH'IN: "YETİMLERİN MALLARINI HAKSIZ YERE YİYENLER, KARINLARINA ANCAK ATEŞ TIKINMIŞ OLURLAR, ZATEN ONLAR ÇILGIN ALEVE ATILACAKLARDIR" BUYRUĞU 551
24. YÜCE ALLAH'IN: "SANA YETİMLERİ SORARLAR, DE Kİ: ONLARIN İŞLERİNİ DÜZELTMEK HAYIRLIDIR. EĞER ONLARLA BİR ARADA YAŞARSANIZ, ARTIK ONLAR SİZİN KARDEŞLERİNİZDİR. ALLAH DÜZELTENDEN BOZANI AYIRDETMESİNİ BİLİR. ALLAH DİLESEYDİ SİZİ ZORA SOKARDI. ALLAH ŞÜPHEŞİZ GÜÇLÜDÜR, HAKİM'DİR" BUYRUĞU 553
25. MENFAATİNE OLDUĞU DURUMLARDA YOLCULUKTA VE MUKİM İKEN YETİMİ İSTİHDAM ETMEK, ANNENİN VE KOCASININ YETİME BAKMASI 555
26. KİŞİNİN SINIRLARINI BELİRLEMEDİĞİ BİR ARAZİYİ VAKFETMESİ CAİZDİR. SADAKA DA AYNI ŞEKİLEDİR 556
- 27 BİR TOPLULUĞUN ÇOK HİSSELİ
ARAZİYİ VAKFETMESİ CAİZDİR 559
28. VAKIF ŞARTNAMESİ NASIL YAZILIR? 561
29. ZENGİNE, FAKİRE VE MİSAFİRE VAKFETMEK 563
30. TOPRAĞINI MESCİD İÇİN VAKFETMEK 564
31. HAYVANLARIN, ATLARIN, MENKUL MALLARIN VE PARANIN VAKFEDİLMESİ 565
32. VAKIFTAN SORUMLU OLANIN NAFAKASI 566
33. KİŞİ TARLA VEYA KUYU VAKFEDİP MÜSLÜMANLARIN FAYDALANDIĞI GİBİ KENDİSİNİN DE FAYDALANMASINI ŞART KOŞARSA 568
34. VAKFEDEN KİŞİ: "ONUN BEDELİNİ SADECE ALLAH'TAN İSTERİZ" DERSE BU CAİZDİR 571
35. YÜCE ALLAH'IN: "EY İNANANLAR! ÖLÜM BİRİNİZE GELDİĞİ ZAMAN VASİYET EDERKEN İÇİNİZDEN İKİ ADİL KİMSEYİ; ŞAYET

YOLCULUKTA OLUP BAŞINIZA DA ÖLÜM MUSİBETİ GELMİŞSE, NAMAZDAN SONRA ALIKOYACAĞINIZ, ŞÜPHELENİYORSANIZ, «AKRABA BİLE OLSA YEMİNLE HİÇBİR DEĞERİ DEĞİŞTİRMEYECEĞİZ, ALLAH'IN ŞAHİDLİĞİNİ GİZLEMeyeCEĞİZ, YOKSA ŞÜPHE SİZ GÜNAHKARLARDAN OLURUZ» DİYE YEMİN EDEN SİZDEN OLMAYAN İKİ KİŞİYİ ŞAHİD TUTUN. EĞER BU ŞAHİDLERİN GÜNAH İŞLEMİŞ OLDUKLARI ORTAYA ÇIKARSA ÖLENE DAHA YAKIN HAK SAHİBİ DİĞER İKİ KİŞİ BUNLARIN YERİNE GEÇER VE «BİZİM ŞAHİDLİĞİMİZ İKİSİNİNKİNDEN DE DAHA DOĞRUDUR, BİZ AŞIRI GİTME DİK, YOKSA ŞÜPHE SİZ ZULMEDENLERDEN OLURUZ» DİYE ALLAH'A YEMİN EDERLER. BU, ŞAHİDLİĞİ GEREKTİĞİ GİBİ YAPMALARINI VEYA YEMİNLERİNDEN SONRA YEMİNLERİN KABUL EDİLMEMESİNDEN KORKMALARINI DAHA İYİ SAĞLAR. ALLAH'TAN SAKININ, DİNLEYİN. ALLAH FASİK KİMSELERE YOL GÖSTERMEZ” BUYRUĞU 572

36. VASİNİN VEFAT EDENİN BORCUNU MİRASÇILAR YANINDA YOKKEN ÖDEMESİ 576

CİHAD VE SİYER KİTABI 579

1- CİHÂDIN VE SÎRETLERİN FAZİLETİ 580

2- İNSANLARIN EN FAZİLETLİSİ CANI VE MALI İLE ALLAH YOLUNDA CİHAD EDEN MÜMİNDİR 586

3- MÜCAHİD OLMAK VE ŞEHİD OLMAK İÇİN DUA ETMENİN ERKEKLER VE KADINLAR İÇİN OLMASI 590

4- ALLAH YOLUNDA CİHAD EDENLERİN DERECELERİ 594

5- ALLAH YOLUNDA SABAH VE AKŞAM VAKTİ YOL ALMA VE BİRİNİZİN CENNETTEN BİR YAY KADAR OLAN YERİ 599

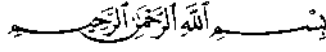
6- HÛRU'L-İYN VE ONLARIN SIFATLARI 601

7- ŞEHİT OLMAYI TEMENNİ ETMEK 604

- 8- ALLAH YOLUNDA BİNEĞİNDEN DÜŞÜP ÖLEN VE BÖYLECE
ONLARDAN OLAN KİMSENİN FAZİLETİ 607
- 9- ALLAH YOLUNDA MUSİBETE UĞRAYAN KİMSENİN FAZİLETİ 610
- 10- YÜCE ALLAH YOLUNDA YARALANAN KİMSE 614
- 11- YÜCE ALLAH'IN: "SİZ BİZİM İÇİN ANCAK İKİ İYİLİKTEN BİRİNİ
BEKLEMECTESİNİZ" BUYRUĞU VE SAVAŞIN BİR LEHTE, BİR
ALEYHTE OLMASI 616
- 12- YÜCE ALLAH'IN: "MÜ'MİNLER İÇİNDE ALLAH'A VERDİKLERİ
SÖZDE DURAN NİCE ERLER VAR. İŞTE ONLARDAN KİMİ, SÖZÜNÜ
YERİNE GETİRİP O YOLDA CANINI VERMİŞTİR. KİMİ DE
(ŞEHİTLİĞİ) BEKLEMECTEDİR. ONLAR HİÇ BİR ŞEKİLDE
(SÖZLERİNİ) DEĞİŞTİRMEMİŞLERDİR" BUYRUĞU 617
- 13- SAVAŞTAN ÖNCE SALİH BİR AMEL 623
- 14- KENDİSİNE NEREDEN ATILDIĞI BİLİNMEYEN BİR OK GELİP DE
ÖLEN KİMSE 625
- 15- EN ÜSTÜN SÖZ ALLAH'IN SÖZÜ
OLSUN DİYE SAVAŞAN KİMSE 628
- 16- ALLAH YOLUNDA AYAKLARI TOZLANAN KİMSE 630
- 17- ALLAH YOLUNDA İKEN BAŞA BULAŞAN TOZLARI SİLMEK 632
- 18- SAVAŞTAN VE TOZLARDAN SONRA YIKANMAK 634
- 19- YÜCE ALLAH'IN ŞU BUYRUĞUNUN FAZİLETİ: "ALLAH YOLUNDA
ÖLDÜRÜLENLERİ SAKIN ÖLÜ SANMAYIN. BİLAKİS ONLAR
DİRİDİRLER; RABLERİ KATINDA RIZIKLARA MAZHAR
OLMAKTADIRLAR. ALLAH'IN KEREMİYLE KENDİLERİNE
VERDİKLERİNDEN SEVİNEREK ARKALARINDAN HENÜZ
KENDİLERİNE KATILMAYANLARA; KENDİLERİNE KORKU
OLMADIĞINI VE ÜZÜLMEMEYCEKLERİNİ MÜJDELEMELER İSTERLER
ONLAR, ALLAH'TAN GELEN NİMET VE KEREMİN; ALLAH'IN

MÜMİNLERİN ECRİNİ ZAYİ ETMEYECEĞİ MÜJDESİNİN SEVİNCİ İÇİNDEDİRLER.”	636
20- MELEKLERİN GÖLGESİNİN ŞEHİD ÜZERİNDE OLMASI	640
21- MÜCAHİDİN TEKRAR DÜNYAYA DÖNMEYİ TEMENNİ ETMESİ	641
22- CENNETİN KILIÇLARIN IŞILTISI ALTINDA OLMASI	642
23- CİHÂD İÇİN ÇOCUK İSTEYEN KİMSE	645
24- SAVAŞTA CESARET VE KORKAKLIK	646
25- KORKAKLIKTAN İSTİÂZE ETMEK	649
26- SAVAŞTA HAZIR BULUNDUĞU ŞEYLERİ ANLATAN KİMSE	652
27- HEP BİRLİKTE SAVAŞA ÇIKMANIN VACİPLİĞİ VE CİHAD İLE NİYETTEN VÂCİB OLAN ŞEY	654
28- KÂFİRİN MÜSLÜMAN BİRİNİ ÖLDÜRDÜKTEN SONRA MÜSLÜMAN OLUP DİNİNE BAĞLI KALMASI VE SONRA ÖLDÜRÜLMESİ	657
29- CİHAD ETMEYİ ORUÇ TUTMAYA TERCİH EDEN KİMSE	661
30- ŞEHİTLİK, ÖLDÜRÜLMEK DIŞINDA YEDİ ÇEŞİTTİR	662
31- BÂB	665
32- SAVAŞ SIRASINDA SABRETMEK	669
33- SAVAŞMAYA TEŞVİK ETMEK VE YÜCE ALLAH'IN: “EY PEYGAMBER! MÜMİNLERİ SAVAŞA TEŞVİK ET” BUYRUĞU	671
34- HENDEK KAZILMASI	672
35- ÖZRÜN KENDİSİNİ SAVAŞA ÇIKMAKTAN ALIKOYDUĞU KİMSE	676
36- ALLAH YOLUNDA ORUÇ TUTMANIN FAZİLETİ	678
37- ALLAH YOLUNDA İNFAKTA BULUNMANIN FAZİLETİ	680
38- GAZVEYE ÇIKACAK BİRİNİ DONATAN VEYA ONA HAYIRLI HALEF OLAN KİMSENİN FAZİLETİ	684

39- SAVAŞ SIRASINDA HANÛT KOKUSU SÜRÜNMEK	687
40- KEŞİF KOLONUN FAZİLETİ	689
41- KEŞİF YAPACAK KİŞİ TEK BAŞINA GÖNDERİLİR Mİ?	691
42- SEFERE İKİ KİŞİNİN BİRLİKTE ÇIKMASI	692
43- HAYRIN KIYAMETE DEK ATLARIN PERÇEMLERİNDE BAĞLI KALMASI	693
44- CİHAD, ADİL VE FÂCİRİN BERABERİNDE DEVAM EDECEKTİR	696
45- YÜCE ALLAH'IN: "BESİLİ ATLAR HAZIRLAYIN" BUYRUĞUNDAN DOLAYI AT BAĞLAYIP BESLEYEN KİMSE	698
46- ATIN VE EŞEĞİN İSMİ	699
47- ATIN UĞURSUZLUĞU HAKKINDA ZİKREDİLENLER	705
48- ATLARIN ÜÇ KİMSE İÇİN OLMASI VE YÜCE ALLAH'IN: "ATLARI, KATIRLARI VE EŞEKLERİ BİNMENİZ VE (GÖZLERE) ZİNET OLSUN DİYE (YARATTI). ALLAH ŞU ANDA BİLEMEMEYEĞİNİZ DAHA NİCE (NAKİL VASITALARI) YARATIR" BUYRUĞU	709
49- GAZVEDE BAŞKASININ HAYVANINA VURAN KİMSE	712
50- ZORLU HAYVAN VE ERKEK AT ÜZERİNE BİNMEK	715
51- ATIN PAYI	716
52- SAVAŞTA BAŞKASININ BİNEĞİNİ YEDEN KİMSE	718

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٤٨ - الرهن

48. REHİN KİTABI

١ - باب في الرَّهْنِ فِي الْحَضَرِ وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ﴾

1- MUKİMLER İÇİN REHİN VE YÜCE ALLAH'IN: "EĞER YOLCULUKTA OLUP KATİP BULAMAZSANIZ ALINAN REHİN YETER"¹ BUYRUĞU

Rehin (rehn), sözlükte, mevcut ve sâbit olan durum anlamındadır. Şerî olarak ise borcun olası bir durumda ödenememesine karşılık alacaklı tarafından teminat olarak alınan şeydir.

Yüce Allah bu yönde: "Eğer yolculukta olup katip bulamazsanız alınan rehin yeter"² buyurmuştur. Âyette yolculuk sırasında rehinden bahsedilmesi genelde katibin yolculukta bulunmaması ve rehin alma olayının yolculuk sırasında gerçekleşmesinden dolayıdır. Başlık altındaki hadis ise mukîm iken rehin almanın meşruiyeti hakkındadır. Buhârî, âyette geçtiği gibi rehinin yolculuk şartına bağlı olmadığını belirtmek için başlıkta "mukîmler için rehin alma" ifadesini kullanmıştır. Cumhura göre de mukîm iken rehin almak meşrudur.

Âyetin mânâsından yola çıkarak da mukîm iken rehinin meşrû olduğu delillendirilmiştir. Yüce Allah âyetin devamında: "Şayet birbirinize

¹ Bakara Sur. 283

² Bakara Sur. 283

güvenirseniz, güvenilen kimse borcunu ödesin”¹ buyurmuştur. Dolayısıyla rehin borç konusunda meşrû kılınmıştır ve borca karşılık bir tür vesikadır, teminattır. Âyetle bunun yolculukta zikredilmesi genelde yolculuk sırasında katip bulmanın zorluğundan dolayıdır.

Taberânî’nin naklettiğine göre ise Mücâhid ve Dahhâk bunun aksini söylemişlerdir. Onlara göre rehin sadece katip bulmanın zor olduğu yolculuk sırasında meşrûdur. Dâvud ve Zâhiri mezhebinden olanlar da bu görüştedir.

۲۵۰۸ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ وَلَقَدْ رَهَنَ النَّبِيُّ ﷺ دُرْعَهُ بِشَعِيرٍ ، وَمَشَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِخُبْزِ شَعِيرٍ وَإِهَالَةٍ سَنِخَةٍ ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ « مَا أَصْبَحَ لَالٌ مُحَمَّدٍ ﷺ إِلَّا صَاعٌ ، وَلَا أَمْسَى » وَإِنَّهُمْ لَتِسْعَةُ أَبْيَاتٍ طَرَفُهُ ۲۰۶۹ - تحفة ۱۳۵۵

2508- “Müslim b. İbrâhim — Hişâm — Katâde” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zırhını rehin olarak bırakmış ve karşılığında arpa almıştı. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yiyecek olarak arpa ekmeğiyle beraber kokusu çıkmış yağlı et götürdüğüm oldu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Muhammed’in ailesi bir sâ’ (yiyecek) dışında ne sabahı, ne de akşamı etmişlerdir*” buyurduğunu işittim. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) dokuz evi vardı.²

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir miktar arpa karşılığında zırhını Yahudi bir adamın yanında rehin olarak bırakmıştır.

Ahmed bunu “Ebân el-Attâr — Katâde” kanalıyla Enes’ten naklederken Yahudi adamın Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) davet ettiğini, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu davete icabet ettiğini, sonrasında bu olayın yaşandığı zikreder. Yahudi adamın adı Ebu’ş-Şahm’dır. Buhârî’nin *Cihâd* konusu içinde

¹ Bakara Sur. 283

² Hadis ayrıca 2069’da geçmektedir.

zikrettiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rehin bıraktığı zırh karşılığında aldığı arpa miktarı altmış sâ' idi.

Enes bunun yanında bazen Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yiyecek olarak arpa ekmeği ile kokusu çıkmış yağlı et götürdüğünü de dile getirmiştir.

Enes'in bildirmesiyle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), dokuz evi yani dokuz zevcesi olmasına rağmen hiçbir zaman günde bir sâ' yiyecekten daha fazla yiyeceklerinin bulunmadığını söylemiştir.

Tirmizî ve Nesâî bunu İbn Ebî Adiy ve Muâz b. Hişâm kanalıyla Hişâm'dan: *"Muhammed'in ailesi hiçbir zaman bir sâ' hurma veya bir sâ' tahıl ile akşamı etmiş değildir"* lafzıyla rivayet etmişlerdir. *Alışveriş* konusunun başlarında başka bir kanalla "hurma" yerine "buğday" lafzıyla zikredilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu sitem veya şikâyet babından söylemiş değildir. Yahudinin davetine icabet etmesinin ve arpa karşılığında zırhını rehin bırakmasının sebebini belirtmek istemiştir. Bunun yanında bu durum imkanı olmasına rağmen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dünya malına karşı olan zühdünü, tevazusunu, yiyecek karşılığında zırhını rehin olarak bırakacak kadar muhtaç olmasına rağmen diğer insanlara karşı olan cömertliğini, geçim sıkıntısına karşı olan sabrını ve az ile kanaat etmesini göstermektedir.

Hadis *Alışveriş* konusunun başlarında zikredilmiştir.

۲ - بَابُ مَنْ رَهَنَ دِرْعَهُ

2- KİŞİNİN ZIRHINI REHİN BIRAKMASI

۲۵۰۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ تَذَاكَرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ

الرَّهْنِ ، وَالْقَيْلَ فِي السَّلَفِ ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ وَرَهْنَهُ دِرْعَهُ أَطْرَافَهُ ۲۰۶۸ ، ۲۰۹۶ ،

۱۵۹۴۸ تحفة ۴۴۶۷ ، ۲۹۱۶ ، ۲۵۱۳ ، ۲۳۸۶ ، ۲۲۵۲ ، ۲۲۵۱ ، ۲۲۰۰

2509- "Müsedded — Abdulvâhid" isnâdıyla A'meş şöyle demiştir: İbrâhîm'in yanında selem türü satışta rehin ve kefil konusunu müzakere ettiğimizde İbrâhîm şöyle dedi: "Esved'in Âişe'den naklen bize

bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir Yahudiden borca yiyecek almış ve ona zırhını rehin olarak bırakmıştır.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd el-Abdî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

İbrâhim, İbrâhim en-Nehaî’dir.

A’miş’in bildirdiğine göre İbrâhim’in yanında selem türü satışta rehin ve kefil konusunu müzakere ettiler. Cevap olarak İbrâhim, Esved kanalıyla Âişe’den, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) borca yiyecek alma karşılığında Yahudi bir adama zırhını rehin olarak bıraktığını söylemiştir.

Şâfiî ve Beyhakî’nin rivayetlerine göre bu Yahudi, Ebu’ş-Şahm adında biridir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adamdan borca 30 sâ’ arpa almıştır. Nesâî’de gelen rivayette bunun 20 sâ’ olduğu zikredilmiştir.

İbn Hibbân’ın “Şeybân — Katâde” kanalıyla Enes’ten bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) adamdan aldığı yiyecek 1 dinar değerindeydi.

Yine İbn Hibbân’ın *Sahîh*’de Abdolvâhid b. Ziyâd kanalıyla A’miş’ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yiyeceği bir yıl vade ile almıştır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından önce borcunu ödeyip rehin olarak bıraktığı zırhı geri aldığı da söylenmiştir. Bunun gerekçesi olarak da Ebû Hureyre’nin naklettiği: “*Müminin ruhu, onun adına ödenene kadar borcuna bağlı kalır*” hadisi gösterilmiştir ki Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) borcunu ödemediği düşünülemez. İbn Hibbân, Ebû Hureyre’nin naklettiği bu hadisi sahih bulmuştur.

Ancak bu iddia Buhârî’de *Meğâzî* konusunun sonlarına doğru zikredilen rivayete muhaliftir. Zira söz konusu yerde Sevrî’nin A’miş’ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde zırhı henüz Yahudinin yanında rehin olarak bulunuyordu. Ahmed’de gelen rivayete göre de Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rehini kaldıracak para bulamamıştı” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 2068, 2096, 2200, 2251, 2252, 2386, 2513, 2916 ve 4467’de geçmektedir. Müslim 1603

“Müminin ruhu, onun adına ödenene kadar borcuna bağlı kalır” hadisi konusunda denilebilir ki burada söz konusu olan kişiler ölüp de geriye borcunu ödeyecek mal bırakmayan kişilerdir. Mâverî de bu yorumu benimsemiştir.

İbnu't-Talâ'nın zikrettiğine göre Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra söz konusu zırhın rehnini kaldırmıştır.

Hadisten vadeli satışın caiz olduğunu anlıyoruz. Ancak bunun ruhsat mı yoksa azimet mi olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir.

İbnu'l-Arabî bu konuda şöyle demiştir: “Satışta vade ruhsat olarak görülmüşse de doğrusu azimet olduğudur. Zira Yüce Allah: «Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın»¹ buyurmuştur. Bu âyet özellikle borç konusunda nazil olmuş ve bir çok hükme kaynaklık etmiştir.”

Başlık hadisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) veresiye alışverişi yapması konusu içinde zikredilmişti.

۳ - بَاب رَهْنِ السَّلَاحِ

3- REHİN OLARAK SİLAHIN BIRAKILMASI

۲۵۱۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ عَمْرُو سَجَعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ فَإِنَّهُ آذَى اللَّهِ وَرَسُولَهُ ﷺ » فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ أَنَا فَأَتَاهُ فَقَالَ أَرَدْنَا أَنْ تُسْلِفَنَا وَسَقَا أَوْ وَسَقَيْنِ فَقَالَ أَزْهَنُونِي نِسَاءَكُمْ قَالُوا كَيْفَ نَرَهْنُكَ نِسَاءَنَا ، وَأَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَبِ قَالَ فَارْهَنُونِي أَبْنَاءَكُمْ قَالُوا كَيْفَ نَرَهْنُ أَبْنَاءَنَا فَيَسْبُ أَحَدُهُمْ ، فَيُقَالُ رَهْنٌ بِوَسْقٍ أَوْ وَسَقَيْنِ هَذَا عَارٌ عَلَيْنَا وَلَكِنَّا نَرَهْنُكَ اللَّأَمَةَ - قَالَ سُفْيَانُ يَعْنِي السَّلَاحَ - فَوَعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ فَفَقَتَلُوهُ ، ثُمَّ أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ . أطرافه ۳۰۳۱، ۳۰۳۲، ۴۰۳۷ - تحفة ۲۵۲۴

¹ Bakara Sur. 282

2510- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ka’b b. el-Eşrefi kim öldürür? Çünkü Allah’a ve Resûlüne eziyet etmiştir*” buyurunca, Muhammed b. Mesleme: “Ben yapayım” dedi. Sonra Ka’b’ın yanına gidip: “Bize borca bir veya iki vesak (hurma) vermeni istiyorduk” dediler. Ka’b: “Rehin olarak bana kadınlarınızı bırakın” deyince, Muhammed ve yanındakiler: “Sen Araplar içinde en güzel erkek iken kadınlarımızı nasıl sana rehin bırakalım!” karşılığını verdiler. Ka’b: “Rehin olarak oğullarınızı bırakın” deyince, ona: “Oğullarımızı bırakırsak, bir veya iki vesak karşılığında rehin bırakıldılar denilip onlara dil uzatılır. Bu da bizim için bir utançtır. Ama silahlarımızı sana rehin bırakabiliriz” karşılığını verdiler. Ka’b kabul edip Muhammed’e bir vakitte yanına gelmesini söyledi. Muhammed de gelince onu öldürdü. Sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip olanları anlattılar.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Yahudilerden Ka’b b. el-Eşref, Bedir savaşından sonra Medine’den çıkıp Mekke’ye gitmişti. Bedir’de öldürülenler için ağıtlar yakıp müşrikleri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) karşı kıskırtmış, bu yönde şiirler okumuştur.

Bunların üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah’a ve Resûlullah’a eziyet veren bu adamın öldürülmesini istediğini ve bunu kimin yapabileceğini sordu. Muhammed b. Mesleme b. Hâlid kalkıp bunu yapabileceğini söyledi.

Buhârî bunu *Meğâzî* konusu içinde naklederken Muhammed b. Mesleme’nin: “Ey Allah’ın Resûlü! İzin ver de bir şey söyleyeyim” dediğini, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Söyle*” demesi üzerine de Ka’b’ı öldürebileceğini dile getirdiğini zikretmiştir.

Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme ve arkadaşları Ka’b b. el-Eşref’in yanına gittiler ve borca bir veya iki vesak yiyecek satın alacaklarını söylediler. Bir vesak da 60 sâ’ etmektedir. Buhârî, *Meğâzî* konusu içinde bunu

¹ Hadis ayrıca 3031, 3032 ve 4037’de geçmektedir. Müslim 1801

naklederken Muhammed'in ona: "Şu adam sadaka vermemizi söyledi ve bizi sıkıntıya soktu. Bundan dolayı senden borca yiyecek almak istiyoruz" dediğini zikreder.

Ka'b borca karşılık rehin olarak kadınlarını rehin bırakmalarını söyledi. Ancak Muhammed, Ka'b'ın Araplar içinde yakışıklılığıyla bilindiğini, bundan dolayı kadınlarını rehin olarak bırakamayacakları karşılığını verdi. Ka'b rehin olarak çocuklarını bırakmalarını isteyince, Muhammed, bir iki vesak yiyecek uğruna rehin bırakıldıkları söylenerek onlara dil uzatılacağını ve bunun onlar için bir utanç kaynağı olacağını söyleyerek kabul etmedi. Bunların yerine rehin olarak silahlarını bırakmayı teklif ettiler.

Buhârî'nin *Meğâzî* konusu içinde naklettiğine göre Muhammed, silahları ona getireceğine dair sözleşti ve gece vakti yanında Ka'b'ın sütkardeşi Ebû Nâile ile birlikte Ka'b'ın yanına geldi. Ka'b onları kaleye davet etti ve onları karşılamak için yanlarına inmek istedi. Karısı ona: "Bu saatte nereye çıkıyorsun?" diye sorunca, Ka'b: "Gelenler Muhammed b. Mesleme ile sütkardeşim Ebû Nâile" karşılığını verdi.

Amr dışındaki raviler ise bunu naklederken karısının ona: "İçinden sanki kan damlayan bir ses duyuyorum" dediğini, Ka'b'ın: "Onlar kardeşim Muhammed b. Mesleme ile sütkardeşim Ebû Nâile'dir. Kerem sahibi olan kişi gece öldürülmek için çağrılrsa bile bu çağrıya icabet eder" karşılığını verdiğini zikrederler.

Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme yanında iki adamla birlikte içeriye girdi. Bir rivayete göre Muhammed üç adamla birlikte geldi. Bu adamlar da Abû Abs b. Cebr, Hâris b. Evs ve Abbâd b. Bîşr idi. Muhammed onlara: "Geldiği zaman saçlarını koklayacağım. Başını tuttuğumu gördüğünüz an saldırıp onu vurun" dedi.

Ka'b kokular sürünmüş bir şekilde yanlarına indi. Kokular üzerinden saçılıyordu. Muhammed ona: "Bu güne dek bu kadar güzel bir koku görmedim" dedi ve: "Başını koklamama izin verir misin?" diye sordu. Ka'b: "Olur" deyince Muhammed, Ka'b'ın başını kokladı, arkadaşlarına da koklattı. Sonra bir daha: "Koklamama izin verir misin?" diye sorunca Ka'b: "Evet!" dedi. Muhammed onun başını iyice kavrayınca arkadaşlarına: "Haydi!" dedi. Bu şekilde Ka'b'ı öldürdüler. Sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip durumu bildirdiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) buna çok sevindi ve

onlara dua etti.

İbn Battâl'a göre Muhammed'in rehin olarak silahları bırakmayı teklif etmesi, harbî olan bir kişinin yanında silahların rehin olarak bırakılmasının caiz olduğunu göstermemektedir. Zira Muhammed'in bu yöndeki sözü savaş ve benzeri durumlarda karşı tarafı oyuna getirmek için söylenmesi mubah görülen sözlerden biridir.

Aynî ise bu yönde şöyle demiştir: “Hadisin başlıkla mutabakatı Muhammed'in rehin olarak silahları bırakma teklifindedir. Rehın gerçek mânâda gerçekleşmemiş olsa da başlık ile hadis arasındaki mutabakatın olması için bu kadarı yeterlidir.”

Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* ve *Cihâd* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٤ - بَابُ الرَّهْنِ مَرْكُوبٌ وَمَحْلُوبٌ

4- REHİN BIRAKILAN HAYVANA BİNİLİR VE SÜTÜ SAĞILIR

وَقَالَ مُعِیْرَةُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ تُرْكَبُ الضَّالَّةُ بِقَدْرِ عَلْفِهَا ، وَتُحْلَبُ بِقَدْرِ عَلْفِهَا ، وَالرَّهْنُ مِثْلُهُ

Muğîre'nin bildirdiğine göre İbrâhim: “Buluntu hayvana verilen yem kadarıyla binilir ve verilen yem kadarıyla sağılır. Rehın hayvan için de aynı şey geçerlidir” demiştir.

Rehin bırakılan hayvan binilecek bir hayvan ise kendisine binilebilir. Ya da sağılacak bir hayvan ise sağılabilir. Başlık, Hâkim'in tahrir ettiği ve Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih bulduğu bir hadisin lafzıdır.

Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak bildirdiğine göre Muğîre b. Miksem buluntu olan hayvana kendisine verilen yem kadarıyla binilebileceğini, sütü de varsa yine kendisine verilen yem kadarıyla sağılabilceğini söylemiştir. Buluntu hayvan için geçerli olan bu hüküm rehın bırakılan hayvan için de geçerlidir.

۲۵۱۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ عَنْ عَامِرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ «الرَّهْنُ يُرْكَبُ بِتَفَقُّتِهِ، وَيُشْرَبُ لَبَنُ الدَّرِّ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا»
طرفه ۲۵۱۲ - تحفة ۱۳۵۴۰

2511- “Ebû Nuaym — Zekerıyyâ — Âmir” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Rehin bırakılan bineğe yemini karşılamak suretiyle binilebilir. Rehin bırakılan sağlıklı hayvanın da sütü içilebilir*” buyururdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Zekerıyyâ, Zekerıyyâ b. Ebî Zâide'dir.

Âmir, Âmir eş-Şa'bî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), rehin bırakılan binek hayvanına yemini karşıladıktan sonra binilebileceğini, aynı şekilde rehin olarak bırakılan sağlam hayvanın yemini karşılamak suretiyle sütünün sağlabileceğini bildirmiştir.

Buhârî'ye göre kişi kendisine rehin bırakılan bir şeyden asıl sahibi izin vermese dahi masraflarını karşılamak suretiyle ondan faydalanabilir. Cumhuriyet ise kişinin kendisine rehin bırakılan bir şeyden faydalanamayacağı konusunda ittifak etmiştir.

İbn Abdilber bu konuda şöyle demiştir: “Fakihlerinin genelinin yanında bu hadis üzerinde ittifak edilen bazı esaslara, sıhhati konusunda da ihtilaf olmayan bazı sahih hadislerle aykırı durmaktadır. Bu da bize bu hadisin hükmünün nesh edildiğine delalet etmektedir. İbn Ömer'in naklettiği: «*Bir kişinin hayvanı, izni olmadan sağlılamaz*» hadisi de bunun nesh edildiğini göstermektedir.”

Hocamız Şâfiî de bu konuda şöyle der: “Hadisten, rehin bırakılan hayvana binilmesi ve sütünün sağılmasının rehin bırakan kişiye, yani asıl sahibine yasak olmadığı da anlaşılabilir. Rehin bırakmadan önce asıl sahibi bu yönde hayvandan nasıl faydalanabiliyorsa rehin bıraktıktan sonra da yemini karşılamak suretiyle eskiden olduğu gibi ondan faydalanabilir.”

¹ Hadis ayrıca 2512'de geçmektedir.

Rehin bırakan kişi rehin bıraktığı şeyde bir eksilme olmayacaksa onu kullanabilir. Hanefiler, Mâlik ve bir rivayetinde Ahmed: “Rehin bırakan kişinin bu şekilde bir faydalanma hakkı bulunmamaktadır. Zira rehin bırakma demek bir şeyi alıkoyma demektir. Dolayısıyla bir şeyi rehin bıraktıktan sonra onu kullanmaya devam etme rehinin hükmüne ters düşer” demişlerdir.

Tahâvî, *Şerh Müşkili'l-Âsâr*'da bu konuda şöyle der: Bu hadis genel bir ifadeyle gelmiştir ve masrafını karşılamak suretiyle rehin bırakılan şeyden faydalanacak olan kişinin rehin bırakan kişi mi yoksa rehin alan kişi mi olduğu tam olarak açıklanmamıştır. O halde neye dayanarak bu faydalanma hakkını rehin bırakan ya da rehin alan kişiye verebiliyorlar? Bu hakkı ikisinden birine vermek için âyet, sünnet veya icmâ gibi bir desteğe ihtiyaç vardır. Bunun yanında Huşeym bu hadisi: *“Bir hayvan rehin bırakıldığı zaman yemini rehin alan kişi karşılar ve sütünü de içer. Böylesi bir hayvanın masrafı ona binen ve sütünü içen kişiye aittir”* lafzıyla rivayet etmiştir. Bu da gösteriyor ki ilk hadiste binme ve sütünü içme konusunda kastedilen kişi rehin veren yani malın asıl sahibi değil onu rehin alan kişidir. Hadiste hayvandan faydalanma hakkı rehin alan kişiye tanınmış, bunlara karşılık yemini karşılama sorumluluğu da ona yüklenmiştir. Bize göre bu da faizin henüz mubah olduğu zamanlarda geçerliydi. Ancak faiz haram kılınınca rehin bırakılan maldan bu şekilde faydalanma da haram kılınmıştır. Bunun yanında henüz memede olan sütün satışı da yasaklanmıştır. Bu yasağın içine rehin bırakılan hayvanın sütü de girmektedir. Zira rehin alan kişinin bu hayvandan ne kadar süt sağacağı belli değildir. Buna bağlı olarak ona ne kadar yem vereceği de belli olmayacaktır. Faizin nesh edilmesiyle birlikte hayvanı rehin alan kişinin, yemini karşılamak suretiyle ona binme ve sütünü sağma gibi faydalanma hakları da nesh edilmiştir.”

Ancak neshin ihtimal üzerinden sabit olamayacağı, bunun yanında nesh konusunda şart olan tarihin de bu konuda tutmadığı söylenerek Tahâvî'ye itiraz edilmiştir.

٢٥١٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا زَكَرِيَاءُ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الرَّهْنُ يَرْكَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا

، وَلَكِنْ الدَّرُّ يُشْرَبُ بِنَفَقَتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا ، وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَشْرَبُ النَّفَقَةُ » طرفه

٢٥١١ - تحفة ١٣٥٤٠

2512- “Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Zekerıyyâ — Şa’bî” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Rehin bırakılan bineğe yemini karşılamak suretiyle binilebilir. Aynı şekilde rehin bırakılan sağımlık hayvanın da yemini karşılamak suretiyle sütü içilebilir. Rehin bırakılan hayvanın yemini karşılamak da ona binen ve sütünü içen kişiye düşer.”*¹

Muhammed, Ebu’l-Hasan Muhammed b. Mukâtil el-Kisâ el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Zekerıyyâ, Zekerıyyâ b. Ebî Zâide’dir.

Şa’bî, Âmir eş-Şa’bî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), rehin bırakılan hayvana yemini karşılamak suretiyle binilebileceğini, aynı şekilde yemini karşılamak suretiyle sütünün sağılıp içilebileceğini, böylesi bir durumda hayvanın yemini karşılamamanın ona binen ve sütünü içen kişinin sorumluluğunda olduğunu bildirmiştir.

Bazılarına göre burada ondan faydalanabileceği söylenen kişi, rehin veren yani hayvanın asıl sahibidir. Bazıları ise bu kişiden kastın rehin alan kişi olduğunu söylemiştir ki Ahmed bu görüştedir.

Hanbelî âlimlerinden İbn Kudâme, *el-Muğnî*’de Hanbelilerin bu görüşünü savunurken şöyle der: “Rehin bırakılan hayvanın yeminin bir şekilde verilmesi lazımdır. Rehin alan kişinin de rehin üzerinde hakkı bulunmaktadır. Bazen bu hakkını rehin bırakılan şeyin gelirinden ya da asıl mal sahibinin yapması gerekenleri onun adına kendisi yaparak alabilir. Kadın kendisine gerekli harcamaları yapmayan kocasının malından onun izni olmadan ihtiyacı kadarını nasıl alabiliyorsa rehin alan kişi için de rehin aldığı mal üzerinde benzeri bir faydalanma hakkı bulunmaktadır.”

Bunun yanında rehin bırakılan şey köle ise onun masrafları, bahçe ise bakımı, meyve ise kurutulması, hayvan ise ahır ücreti, rehnin tutulduğu evin

¹ Hadis ayrıca 2511’de geçmektedir.

kirası gibi masraflar rehin alan kişi tarafından bağış sayılmazsa mal sahibi tarafından karşılanır.

Peki rehin bırakan kişi bu masrafları kendi malından karşılamaya zorlanır mı? İmam Mütevellî bu konuda iki görüşün bulunduğunu, ancak sahih olanın rehin bırakan kişinin buna zorlanacağını söyleyen görüş olduğunu söylemiştir. Ancak rehine yönelik tedavi, hacamat ve benzeri şeylerin masraflarını karşılamaya zorlanmaz.

۵ - بَابُ الرَّهْنِ عِنْدَ الْيَهُودِ وَغَيْرِهِمْ

5- YAHUDİLERİN VE DİĞERLERİNİN YANINDA REHİN BIRAKMA

۲۵۱۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا وَرَهْنَهُ دِرْعَهُ أَطْرَافَهُ ٤٤٦٧، ٢٩١٦، ٢٥٠٩، ٢٣٨٦، ٢٢٥٢، ٢٢٥١، ٢٢٠٠، ٢٠٩٦، ٢٠٦٨

۱۵۹۴۸

2513- “Kuteybe — Cerîr — A’miş — İbrâhim — Esved” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yahudi birinden yiyecek satın aldı ve zırhını rehin olarak ona bıraktı.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

İbrâhim, İbrâhim en-Nehaî’dır.

Esved, Esved b. Yezîd’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), otuz sâ’ yiyeceğe karşılık Zâtu’l-Fudûl adındaki zırhını Evs kabilesinin bir boyu olan Zafer oğullarından Yahudi bir adamda rehin olarak bırakmıştır.

Bu hadis daha önce bir çok defa geçmişti. Buhârî’nin hadisi bu başlık altında yeniden zikretmesinin sebebi, faiz yeseler de gayr-ı müslim olan

¹ Hadis ayrıca 2068, 2096, 2200, 2251, 2252, 2386, 2509, 2916 ve 4467’de geçmektedir.

kişilerle alışveriş yapmanın caiz olduğunu göstermektir. Yüce Allah'ın bildirdiğine göre faiz malı yiyor olsalar da onlarla alışveriş yapmak ve yemeklerinden yemek Allah'ın çizdiği sınırlar dahilinde bize mubahtır.

٦ - بَابُ إِذَا اخْتَلَفَ الرَّاهِنُ وَالْمُرْتَهِنُ وَنَحْوُهُ فَالْيَمِينَةُ عَلَى الْمُدَّعَى وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ

6- REHİN VEREN İLE ALAN YA DA BENZERİ DURUMDA OLANLAR ANLAŞMADIĞI ZAMAN KANIT DAVACIYA, YEMİN İSE DAVALIYA DÜŞER

Bazen rehin bırakılan mal konusunda rehin bırakan ile rehin alan arasında anlaşmazlık çıkabilir. Örneğin rehin alan kişi: “Bana şunu rehin bıraktın” derken rehin bırakan kişi bunu kabul etmeyebilir. Ya da rehin alan kişi: “Araziyi bana içindeki ağaçlarla birlikte rehin bıraktın” derken rehin bırakan: “Hayır! Sadece araziyi rehin bıraktım” diyebilir. Ya da rehne konu olan borcun miktarı konusunda anlaşmazlığa düşebilirler. Rehın alan kişi: “On dinara karşılık rehin bıraktın” derken, rehın veren kişi: “Hayır! Yirmi dinara karşılık rehin bıraktım” diyebilir. Böylesi anlaşmazlık davalarında kanıt getirmek dava edene aittir. Yemin etmek ise dava edilene aittir. Böylesi davalarda davacıdan hakkını isbat için kanıt getirmesi istense de kanıt getirmek zorunda değildir. Ancak davalı iddiaya karşı yemin etmek zorundadır.

٢٥١٤ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَكَتَبَ إِلَيَّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى أَنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ طَرَفَاهُ ٢٦٦٨ ، ٤٥٥٢ - تحفة ٥٧٩٢

2514- “Hallâd b. Yahya — Nâfi’ b. Ömer” isnâdıyla İbn Ebî Muleyke şöyle demiştir: İbn Abbâs’a mektup yazıp bir konuyu sorduğumda bana: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yeminin davalıya düştüğüne hükmetti” şeklinde bir cevap yazdı.¹

¹ Hadis ayrıca 2668 ve 4552’de geçmektedir. Müslim 1711

Hallâd, Hallâd b. Yahya b. Safvân es-Sülemî'dir.

Nâfi', Nâfi' b. Ömer b. Abdillâh el-Cumahî'dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ubeydillâh b. Ebî Muleyke el-Mekkî el-Ahvel'dir. Abdullah b. ez-Zübeyr döneminde kadılık yapmıştır. Ebû Muleyke'nin ismi de Zühayr'dir.

İki kadın bir konuda İbn Ebî Muleyke'nin yanında davalâşınca bu konuda İbn Abbâs'a bir mektup yazdı. İbn Abbâs da cevaben Resûlullah'ın (sallâllahu aleyhi ve sellem) böylesi davalarda yeminin davalıdan isteneceğine hükmettiğini söyledi.

Kanıtın davacıdan, yeminin de davalıdan istenmesinin hikmetine gelince, zahire muhalif olan bir şeyi söylediği için davacı taraf zayıf olan taraftır. Bundan dolayı davada iddiasını güçlendirecek kanıtı getirmek ondan istenir. Kanıtın da tek başına ne bir yararı, ne de zararı vardır. Sadece davacı tarafın zayıf olan yönünü güçlendirir.

Davalı olan taraf ise güçlü olan taraftır ve iddia haricinde sorumluluğu bulunmamaktadır. Bundan dolayı davacıya nispeten daha zayıf huccet sayılan yemin etmesiyle yetinilir. Ettiği yeminin de davalıya ya faydası ya da zararı dokunur. Bu bakımdan kanıtın davacıdan, yeminin ise davalıdan istenmesi son derece hikmetli bir uygulamadır.

Kasâme ve benzeri istisnai durumlarda bazen yemin davacıdan da istenebilir. Bu konudaki açıklamalar da bu eserin ilgili bölümünde yapılacaktır.

Şâfiîlere göre böylesi bir davada ortada kanıt olmadığı zaman rehin bırakan kişinin edeceği yemine itibar edilir. Zira asıl olan rehin alan kişinin iddiasının aksine bir rehinin bulunmamasıdır. Örneğin arazisini rehin bırakan kişi: "Akit esnasında ağaçlar mevcut değildi, sen sonradan onları oraya koydun" dese yalan söylüyor demektir. Zira akitten sonra ağaçların oraya konulmuş olması düşünülemez. Bu durumda rehin alan kişinin iddiasına cevap vermesi istenir. Şâyet akit esnasında ağaçların var olmadığı konusunda ısrar ederse cezalandırılır ve rehin alan kişiden iddiasına yönelik yemin istenir. Ancak ısrar etmez, akit esnasında ağaçların bulunduğunu itiraf eder, fakat bunların rehne dahil olduğunu inkar ederse, öncesinde ağaçların bulunmadığını söylemiş olsa dahi bu inkarı kabul edilir. Çünkü akit esnasında

arazideki ağaçların rehine dahil edilmemesi mümkün olan bir şeydir. Akitten sonra ağaçların araziye konulması imkan dahilinde olan bir şeyse de rehin bırakan kişinin sözüne itibar edilir ve kendisinden bu yönde yemin istenmez. Ağaçların akitten sonra konulup konulmamasının imkanı eşit ise yine rehin bırakan kişinin sözüne itibar edilir, ancak yemin etmesi de istenir. Rehin bırakan kişi bu yönde yemin ederse sökölme ve benzeri hükümlere yönelik ağaçlara akitten sonra orada bitmiş gözüyle bakılır. Bu da teberrü şeklinde gerçekleşen, karşı taraf istemeden kişinin kendi isteğiyle verdiği rehinler içindir.

Alışverişte olan şartlı rehinlerde anlaşmazlık yaşanması konusuna gelince, örneğin alışverişte rehinin şart koşulup koşulmadığı konusunda anlaşmazlığa düşüldüğü zaman ya da rehin konusunda anlaşıp satışın herhangi bir aşaması konusunda anlaşmazlığa düşüldüğü zaman taraflar karşılıklı yemin ederler.

Buhârî hadisi ayrıca *Şahitlikler* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۵۱۵-۲۵۱۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ، يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ فَقَرَأَ إِلَى ﴿عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾. أطرافه ۲۳۵۶ ، ۲۴۱۶ ، ۲۶۶۶ ، ۲۶۶۹

۲۶۷۳ ، ۲۶۷۶ ، ۴۵۴۹ ، ۶۶۵۹ ، ۶۶۷۶ ، ۷۱۸۳ ، ۷۴۴۵ - تحفة ۹۳۰۴

ثُمَّ إِنَّ الْأَشْعَثَ بْنَ قَيْسٍ خَرَجَ إِلَيْنَا فَقَالَ مَا يُحَدِّثُكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ فَحَدَّثَنَا قَالَ فَقَالَ صَدَقَ لَفِيَّ وَاللَّهِ أَنْزَلْتُ ، كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ حُصُومَةٌ فِي بَيْتٍ فَانْتَصَصْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « شَاهِدُكَ أَوْ بَيْعُهُ » قُلْتُ إِنَّهُ إِذَا يَخْلِفُ وَلَا يُبَالِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ » فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ ، ثُمَّ اقْتَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ

وَأَيُّهُمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ﴿٢٦٧٠﴾ إِلَى ﴿وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ أطرافه ٢٣٥٧ ، ٢٤١٧ ، ٢٦٦٧ ، ٢٦٧٠ ، ٤٥٥٠ ، ٦٦٦٠ ، ٦٦٧٧ ، ٧١٨٤ تحفة ١٥٨

2515-2516- “Kuteybe b. Saîd — Cerîr — Mansûr” isnâdıyla Ebû Vâil şöyle demiştir: Abdullah (b. Mes’ûd): “Her kim hakkı olmayan bir malı almak için yalan yeminde bulunursa huzura çıktığında Yüce Allah’ın ona öfkeli olduğunu görür. Yüce Allah bunu tasdik eden âyet de indirmiştir” dedi ve: **“Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların ahirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”**¹ âyetini okudu.²

Daha sonra Eş’as b. Kays yanımıza çıktı. “Ebû Abdîrrahmân size ne anlatıyor?” diye sorunca, söylediklerini aktardık. Eş’as şöyle dedi: “Doğru söylüyor! Bu âyet benim hakkımda nazil oldu. Zamanında bir kuyu konusunda bir adamla aramda anlaşmazlık çıkmıştı. Adamla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalastık. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «*Ya sen şahit getir ya da o yemin etsin*» buyurunca, ben: «Adam yemin eder ve umurunda olmaz» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Her kim hakkı olmayan bir malı almak için yalan yeminde bulunursa huzura çıktığında Yüce Allah’ın ona öfkeli olduğunu görür*» buyurdu. Yüce Allah da onu tasdik eden âyet indirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bu konuda nazil olan: **«Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların ahirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır»**³ âyetini okudu.”¹

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

² Hadis ayrıca 2356, 2416, 2666, 2669, 2673, 2676, 4549, 6659, 6676, 7183 ve 7445’te geçmektedir.

³ Âl-i İmrân Sur. 77

Kuteybe, Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd es-Sekafî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

İbn Mes'ûd, kişinin hakkı olmayan bir malı elde etmek için yalan yere yemin etmesi durumunda kıyamet gününde huzura çıktığı zaman Yüce Allah'ın kendisine öfkeli olduğunu göreceğini söylemiştir. Burada Yüce Allah'ı öfkeli bulma ifadesi mecazidir ve bundan kasıt, Yüce Allah'ın o kişiye öfkeyle muamele edip onu cezalandırmasıdır.

İbn Mes'ûd, Yüce Allah'ın bunu bir âyetiyle tasdik ettiğini söylemiş ve: **“Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların ahirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”**² âyetini okumuştur.

Abdullah bunları oradakilere anlattıktan sonra Eş'as b. Kays el-Kindî bulunduğu yerden çıktı ve oradakilere Abdullah'ın neler söylediğini sordu. Oradakiler Abdullah'ın kendilerine anlattığını aktardıklarında Eş'as onun doğru söylediğini, zira bu âyetin onun hakkında nazil olduğunu dile getirdi.

Eş'as'ın anlattığına göre zamanında Ma'dân b. el-Esved b. Ma'di Yekrib el-Kindî ile aralarında bir kuyu konusunda anlaşmazlık olmuştu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalastıklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Eş'as'a iddiasına yönelik ya iki şahit getirmesini ya da karşı taraftan yemin etmesini isteyeceğini söyledi. Eş'as, hasmının bu konuda yalan veya doğru olduğunu düşünmeden ve umursamadan yemin edeceğini dile getirince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): **“Her kim hakkı olmayan bir malı almak için yalan yeminde bulunursa huzura çıktığında Yüce Allah'ın ona öfkeli olduğunu görür”** buyurmuştur.

Eş'as'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu dile getirdikten

¹ Hadis ayrıca 2357, 2417, 2667, 2670, 2677, 4550, 6660, 6677 ve 7184'te geçmektedir.

² Âl-i İmrân Sur. 77

sonra Yüce Allah da onu tasdik eden âyeti indirmiş, Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) nazil olan bu âyeti onlara: **“Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların ahirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”**¹ şeklinde okumuştur.

Bu hadis daha önce *İçecekler* konusu içinde zikredilmişti.

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

٤٩ - العتق

49. KÖLE AZAT ETME KİTABI

١ - باب مَا جَاءَ فِي الْعِتْقِ وَفَضْلِهِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿فَكُ رَقَبَةً * أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ * يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ﴾

1- KÖLE AZADI VE FAZİLETİ, YÜCE ALLAH'IN: "KÖLE AZAT
ETMEK VEYA AÇLIK GÜNÜNDE YAKINI OLAN BİR YETİMİ
DOYURMAKTIR"¹ BUYRUĞU

٢٥١٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي وَاقِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ
حَدَّثَنِي سَعِيدُ ابْنِ مَرْجَانَةَ صَاحِبُ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ قَالَ لِي أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ
النَّبِيُّ ﷺ « أَيُّهَا رَجُلٍ أَعْتَقَ امْرَأً مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَ اللَّهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنْهُ مِنَ النَّارِ »
قَالَ سَعِيدُ ابْنِ مَرْجَانَةَ فَأَنْطَلَقْتُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ فَعَمِدَ عَلِيٌّ بْنُ حُسَيْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
- إِلَى عَبْدٍ لَهُ قَدْ أَعْطَاهُ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَشْرَةَ آلَافٍ دِرْهَمٍ - أَوْ أَلْفَ دِينَارٍ - فَأَعْتَقَهُ
طرفه ٦٧١٥ - تحفة ١٣٠٨٨

2517- "Ahmed b. Yûnus — Âsım b. Muhammed — Vâkıd b. Muhammed" isnâdıyla Ali b. Hüseyin'in arkadaşı Saîd b. Mercâne şöyle demiştir: Ebû Hureyre bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Her kim müslüman bir köleyi azat ederse Yüce Allah azat ettiği kölenin her bir uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennem ateşinden kurtarır" buyurduğunu bildirdi. Ali b. Hüseyin'in yanına gidip bunu aktardım. Bunun üzerine Ali

b. Hüseyin kölelerinden birine gidip onu azat etti. Vaktiyle Abdullah b. Câfer o köleyi kendisine satması için on bin dirhem —veya bin dinar— teklif etmişti.¹

Ahmed, Ahmed b. Yûnus b. Abdillâh b. Yûnus et-Temîmî el-Yerbûî'dir.

Âsım, Âsım b. Muhammed b. Zeyd b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb el-Ömerî el-Medenî'dir.

Vâkîd, Vâkîd b. Muhammed b. Zeyd'dir. Ravi Âsım'ın kardeşidir.

Saîd, Saîd b. Abdillâh'tır. Mercâne de annesidir. Buhârî'de bundan başka hadisi yoktur.

Ali b. Hüseyin, Zeynelâbidîn b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre, kişi müslüman bir köleyi azat ettiği zaman buna karşılık Yüce Allah azat ettiği kölenin her bir uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennem ateşinden kurtarır.

Buhârî bunu *Kefâretler* konusu içinde naklederken: “*Hatta kölenin cinsel organına karşılık onun cinsel organını cehennem ateşinden kurtarır*” eklemesini yapmıştır. Organlar içinde özellikle cinsel organın zikredilmesi de şirkten sonra en büyük günahlara bu organın sebep olmasından dolayıdır.

Âlimlerden bazıları azat edilecek kölede körlük, çolaklık, sakatlık ve benzeri kusurların olmamasını müstehab görmüşlerdir. Zira azat ettiği kölenin her bir uzvuna karşılık bir uzvunun cehennem ateşinden kurtulacağı sözü kendisine verildiği için bu kölenin uzuvlarının tam ve kusursuz olması azat eden kişi için daha efdal olacaktır. Ancak bazı durumlarda organlarının eksik olması kölenin fiyatını daha da yükseltir ve diğer kölelerden daha fazla tercih edilir. Hadım edilmiş köleler bu sınıftandır. Bu da bize faydalı olmasına göre bazı kusurların kusur olmaktan çıktığını göstermektedir. Her halükarda hadım olmuş kölenin azat edilmesi faziletli olsa da organları bakımından kusuru bulunmayan kölenin azat edilmesi evladır.

Saîd b. Mercâne Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisini Ebû Hureyre'den duyunca Ali b. Hüseyin'in yanına gitti ve bunu ona da aktardı. Ebû Avâne bunu başka bir kanalla rivayet ederken Ali b. Hüseyin'in ona: “Bunu Ebû Hureyre'den bizzat sen işittin mi?” diye sorduğunu, Saîd'in de:

¹ Hadis ayrıca 6715'te geçmektedir. Müslim 1509

“Evet!” dediğini zikretmiştir.

Ali b. Hüseyin bunu duyunca kölelerinden birinin yanına gitti ve onu azat etti. Müslim bunu İsmâîl'den rivayet ederken Ali b. Hüseyin'in köleye: “Git! Allah rızası için artık özgürsün” dediğini zikretmiştir. Ahmed, Ebû Avâne ve Ebû Nuaym'ın rivayetlerine göre bu kölenin adı Mutarrif'tir. Abdullah b. Câfer o köleyi kendisine satması için Ali b. Hüseyin'e on bin dirhem veya bin dinar vermişti. Ne kadar verdiği konusundaki tereddüt raviye aittir. Hadisten o zamanlarda bir dinarın on dirhem ettiğini de anlıyoruz.

Buhârî hadisi ayrıca *Kefâretler* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Nesâî ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۲ - بَابُ أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ

2- HANGİ KÖELERİN AZAT EDİLMESİ DAHA FAZİLETLİDİR?

۲۵۱۸ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي مُرَاوِحٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ ، قَالَ « إِيْمَانٌ بِاللَّهِ ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ » قُلْتُ فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ قَالَ « أَعْلَاهَا ثَمَنًا ، وَأَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا » قُلْتُ فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ قَالَ « تُعِينُ صَائِعًا أَوْ تَصْنَعُ لَأَخْرَقَ » قَالَ فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ قَالَ « تَدَعُ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ بِهَا عَلَى نَفْسِكَ » . تحفة ۱۲۰۰۴

2518- “Ubeydullah b. Mûsa — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası — Ebû Murâvih” isnâdıyla Ebû Zer şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “En faziletli amel hangisidir?” diye sorduğumda: “Yüce Allah'a iman ile O'nun yolunda cihad etmektir” buyurdu. Ona: “Hangi kölelerin azat edilmesi daha faziletlidir?” diye sorduğumda da: “Bedeli en yüksek, sahibinin gözünde de en değerli olan kölenin azat edilmesidir” buyurdu. Ona: “Bunu yapmaya imkanım olmazsa?” diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Fakir olan birine yardım eder veya iş bilmeyen birinin işini yaparsın” cevabını verdi. Ona: “Bunu da yapamazsam?” diye sorduğumda

İla: “O zaman insanlara zarar vermemeye çalışırsın. Bunu yapman kendi adına verdiğin bir sadaka gibidir” buyurdu.¹

Ubeydullah, Ubeydullah b. Mûsa b. Bâzâm el-Absî el-Kûfî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Ebû Murâvih, Ebû Murâvih el-Ğîfârî veya el-Leysî el-Medenî’dir. Tâbiûnun büyüklerindendir. Sahabiliği olduğu da söylenmiştir. Hâkim onun için: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına yetişmiş, ancak onu görememiştir. İsmi de bilinmemektedir. İsmnin Sa’d olduğu söylene de doğru değildir” demiştir.

Ebû Zer, Cundub b. Cunâde el-Ğîfârî’dir.

Ebû Zer, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) Allah katında en faziletli amellerin hangileri olduğunu sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) en faziletli amellerin Allah’a iman ve Allah yolunda cihad olduğunu söyledi. Allah’a imanın cihad ile birlikte zikredilmesi o zamanlarda cihadın en faziletli amellerden olmasından dolayıdır.

Devamında Ebû Zer, hangi kölelerin azat edilmesinin daha faziletli olduğunu sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bedeli yüksek ve sahibinin gözünde en değerli olan kölenin azat edilmesinin daha faziletli olduğunu söyledi.

Nevevî bu konuda şöyle der: “Bu söz tek bir köle azat etmek isteyen kişi için geçerlidir. Ancak kişinin diyelim bin dirhemi varsa ve bir köle satın alıp azat etmek istese, bin dirheme değerli bir köle ile yine bin dirheme normal iki köle görse tabii ki o bin dirhemle normal iki köleyi satın alıp azat etmesi daha faziletli olacaktır. Aynı şey kurbanlık konusunda ise farklıdır. Zira burada istenen köle azat etmek iken kurbanda istenen eti daha güzel olanın seçilmesidir.”

İbn Hacer de *Fethu’l-Bârî*’de bu yöndeki köle azat etme ile kurban karşılaştırması konusunda şöyle der: “Göründüğü kadarıyla bu durum kişilere göre farklılık göstermektedir. Çünkü bazen kişinin tek bir köle azat ederek sağladığı faydalar birden fazla köle azat ederek sağlayacağı faydalardan çok çok fazla olabilir ve buna karşılık elde edeceği sevap da aynı oranda fazla

¹ Müslim 84

olur. Kurbanlık konusunda da aynı durum geçerlidir. Kişinin çok besili olmasa da birden fazla kurban kesip daha çok sayıda ihtiyaç sahibi kişiye dağıtmasının faydası semiz bir hayvan kesip az sayıda kişiye dağıtmasından daha fazla olabilir. Bu açıdan az olsun, çok olsun faydası daha fazla olan şeyin sevabı ve fazileti daha fazla olacaktır.”

Ebû Zer, köle azat etme imkanının olmaması durumunda ne yapması gerektiğini sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birine işinde yardım edebileceğini ya da iş bilmeyen birinin işini yapabileceğini söylemiştir.

Ebû Zer bunu da yapma imkanı bulamaması durumunda ne yapması gerektiğini sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara zarar vermemeye, kötülük yapmamaya çalışması gerektiğini, bunu yapmasının da kendi adına sadaka vermesi gibi sayılacağını söylemiştir.

Bu üç raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayanan, sülâsî hükmünde bir hadistir. Çünkü Hişâm b. Urve, her ne kadar burada hadisi kendisi de tâbiûndan biri olan babasından rivayet etmiş olsa da hocası tâbiûndan olanların hocasıdır. Hadisin isnâdında Hişâm b. Urve, babası Urve ve Ebû Murâvih olmak üzere tâbiûndan üç kişi vardır. Hadisi Müslim, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۳- بَاب مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْعَتَاقَةِ فِي الْكُسُوفِ وَالْآيَاتِ

3- GÜNEŞ TUTULMASI VE BENZERİ DURUMLARDA KÖLE AZAT ETMENİN MÜSTEHAĞ OLMASI

Başlık güneş tutulması, ay tutulması, aşırı karanlığın olması ve benzeri durumlarda köle azat etmenin müstehab olmasıyla ilgilidir.

۲۵۱۹ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قَدَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَتْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ تَابِعَهُ عَلِيٌّ عَنِ الدَّرَّاورِدِيِّ عَنْ هِشَامٍ أَطْرَافَهُ ٨٦ ، ٨٤

۱۵۷۵۱ تحفة ۷۲۸۷ ، ۲۵۲۰ ، ۱۳۷۳ ، ۱۲۳۵ ، ۱۰۶۱ ، ۱۰۵۴ ، ۱۰۵۳ ، ۹۲۲

2519- “Mûsa b. Mes’ûd — Zâide b. Kudâme — Hişâm b. Urve — Fâtıma binti’l-Münzir” isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güneş tutulmalarında köle azat edilmesini emretti.”

Ali de bunu Derâverdî kanalıyla Hişâm’dan naklederek mutâbaât etmiştir.¹

Mûsa, Ebû Huzeyfe Mûsa b. Mes’ûd en-Nehdî el-Basrî’dir. İsminden ziyade künyesiyle meşhurdur.

Zâide, Ebu’s-Salt Zâide b. Kudâme es-Sekafi el-Kûfî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Fâtıma, Fâtıma binti’l-Münzir b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır. Hişâm’ın karsıdır.

Esmâ binti Ebî Bekr es-Sıddîk’in bildirdiğine göre güneş tutulmalarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara köle azat etmelerini emrederdi. Zira hayırlar azabı defeder.

Ali b. el-Medînî de bunu Derâverdî kanalıyla Hişâm b. Urve’dan naklederek Mûsa b. Mes’ûd’a mutâbaât etmiştir.

İbn Hacer’e göre buradaki Ali, Buhârî’nin hocası Ali b. el-Medînî’dir. Ona göre onun Ali b. Hacer olduğunu söyleyenler hata etmiştir. Ali b. Hacer olduğunu söyleyen de Kirmânî’dir. Aynî’nin dediğine göre Ali b. el-Medînî de Ali b. Hacer de Buhârî’nin hocalarıdır.

Başlık hadisi güneş tutulmasıyla ilgili başlıklar altında da zikredilmiştir.

۲۵۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا عَثَامٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُزْدِرِ عَنْ
أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَتْ كُنَّا نُوْمِرُ عِنْدَ الْحُسُوفِ بِالْعَتَاقَةِ أَطْرَافَهُ
٧٢٨٧، ٢٥١٩، ١٣٧٣، ١٢٣٥، ١٠٦١، ١٠٥٤، ١٠٥٣، ٩٢٢، ١٨٤، ٨٦

١٥٧٥١

¹ Hadis ayrıca 86, 184, 922, 1053, 1054, 1061, 1235, 1373, 2520 ve 7287’de geçmektedir.
Müslim 905

2520- “Muhammed b. Ebî Bekr — Assâm — Hişâm — Fâtıma binti'l-Münzir” isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr şöyle demiştir: “Ay tutulmalarında köle azat etmemiz emredilirdi.”¹

Muhammed, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî'dir.

Assâm, Assâm b. Ali b. el-Velîd el-Âmirî el-Kûfî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Fâtıma, Hişâm'ın karısı Fâtıma binti'l-Münzir b. ez-Zübeyr'dir.

Esmâ binti Ebî Bekr'in bildirdiğine göre ay tutulmalarında köle azat etmeleri emredilirdi. Bir önceki rivayetten de anlaşıldığına göre böylesi durumlarda köle azat etmeleri emrini Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) verirdi.

Bu hadis, ashâbdan birinin: “Şöyle yapmamız emredilirdi” şeklindeki sözlerinin merfû hükmünde olduğunu söyleyenlerin görüşünü güçlendiren bir hadistir.

٤ - بَابُ إِذَا أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَ اثْنَيْنِ أَوْ أَمَةً بَيْنَ الشَّرَكَاءِ

4- İKİ KİŞİNİN MALI OLAN BİR KÖLEYİ VEYA ORTAKLARIN MALI OLAN BİR CARİYİYİ AZAT ETMEK

Başlık, iki kişinin mali olan bir köleyi ya da ortakların mali olan bir cariye-yi azat etmenin hükmüyle ilgilidir. Başlıkta kölenin ayrı cariye-nin ayrı olarak zikredilmesinin sebebi bu yönde gelen hadislerin lafzına bağlılıktır. Yoksa ikisinin de hükmü aynıdır.

٢٥٢١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ

عنه - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَ اثْنَيْنِ ، فَإِنْ كَانَ مُوسِرًا قَوْمَ عَلَيْهِ ثُمَّ يُعْتَقُ »

أطرافه ٢٤٩١ ، ٢٥٠٣ ، ٢٥٢٢ ، ٢٥٢٣ ، ٢٥٢٤ ، ٢٥٢٥ - تحفة ٦٧٨٨

2521- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr — Sâlim” isnâdıyla Sâlim'in babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İki kişinin ortak malı olan bir köleyi azat eden kişi, şayet

¹ Hadis ayrıca 86, 184, 922, 1053, 1054, 1061, 1235, 1373, 2519 ve 7287'de geçmektedir.
Müslim 905

maddi durumu iyi ise kölenin kalan kısmı için bir değer biçilip ona ödettirilir ve köle tamamen azat edilir.”¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Sâlim'in babası, Abdullâh b. Ömer'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi iki veya daha fazla ortaklı bir köle veya cariyedeki hissesini azat ettiği zaman bu köle veya cariyeye benzerleri üzerinden ne fazla, ne de eksik olacak şekilde bir değer biçilir, kalan hisselerin bedelini diğer ortaklara verip tamamen azat edilir.

Mâlikiler bu hadise dayanarak ancak kölenin kalan bedeli ödendikten sonra azat edileceğini söylemişlerdir. Ancak yine bu konu içinde açıklanacağı gibi hadis onların bu görüşüne delil teşkil etmez.

Hadis daha önce “Ortak Malın Değerini Benzerlerinin Üzerinden Belirlemek” başlığı altında zikredilmişti.

۲۵۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكَاءَ لَهُ فِي عَبْدٍ ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ قَوْمَ الْعَبْدِ قِيَمَةَ عَدْلٍ ، فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ وَعَتَقَ عَلَيْهِ ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » أطرافه ۲۴۹۱ ، ۲۵۰۳ ، ۲۵۲۱ ، ۲۵۲۳ ، ۲۵۲۴ ، ۲۵۲۵ - تحفة

۸۳۲۸

2522- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullâh b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman, şayet kölenin tüm bedelini ödeyecek kadar malı varsa köleye bir değer biçilir ve diğer ortaklara hisselerinin bedelini ödeyerek köle tamamen azat edilir. Şayet malı yoksa hissesi kadarıyla köleyi azat etmiş olur.”²

¹ Hadis ayrıca 2491, 2503, 2522, 2523, 2524 ve 2525'te geçmektedir. Müslim 1501

² Hadis ayrıca 2491, 2503, 2521, 2523, 2524 ve 2525'te geçmektedir. Müslim 1501

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet yeteri kadar malı varsa köleye benzerleri üzerinden ne fazla, ne de eksik olacak şekilde bir değer biçilir ve diğer ortaklara kalan hisselerin bedelini verip köleyi tamamen azat eder. Ancak yeteri kadar malı yoksa köle o hisse kadarıyla azat edilmiş sayılır.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۵۲۳ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكَاءَ لَهُ فِي مَمْلُوكٍ فَعَلَيْهِ عِتْقُهُ كُلُّهُ ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَهُ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ يُقَوِّمُ عَلَيْهِ قِيمَةَ عَدْلٍ ، فَأَعْتَقَ مِنْهُ مَا أَعْتَقَ »

أطرافه ۲۴۹۱، ۲۵۰۳، ۲۵۲۱، ۲۵۲۲، ۲۵۲۴، ۲۵۲۵ - تحفة ۷۸۴۲

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا بِشْرٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ اخْتَصَرَهُ تحفة ۷۸۱۳

2523- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman, eğer kölenin bedeli kadar malı varsa kalan kısmını da kendi malından ödemekle sorumlu olur. Ancak malı yoksa köleye benzerleri gibi bir değer biçilir ve azat edilen hisse kadar azat edilmiş sayılır.”¹

Müsedded de bunu Bişr kanalıyla Ubeydullah'tan kısa bir şekilde bildirmiştir.

Ubeyd, Ebû Muhammed Ubeyd b. İsmâil el-Kureşî el-Hebârî el-Kûfî'dir. Hebâr b. el-Esved oğullarındandır. Asıl ismi Abdullah'tır. Ancak Ubeydullah lakabı isminin önüne geçmiştir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Seleme'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2491, 2503, 2521, 2522, 2524 ve 2525'te geçmektedir. Müslim 1501

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet kölenin bedeli kadar malı varsa onu tamamen azat etmekten sorumlu tutulur. Ancak yeteri kadar malı yoksa köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir. Sonra da bu değer üzerinden o hisse kadarıyla azat edilmiş sayılır.

Burada hissesini azat eden kişinin yeteri kadar malı olmaması durumunda köleye benzerleri üzerinden değer biçilmesi sadece azat edilen hisse miktarını belirlemeye yöneliktir.

İmam Bulkînî bu konuda şöyle demiştir: “Burada yeteri kadar malı olmamasına rağmen köleye değer biçilmesinin anlamı, kalan hisseleri ödeme veya onların bir kısmını ödeme imkanının olup olmadığını belirlemek için de olabilir. Bu konuda Şâfiî mezhebinden gelen bir görüşe göre hissesini azat eden kişinin kalan hisseleri ödeme imkanı yoksa köleye bir değer biçilir ve imkanı kadarıyla diğer hisseler için ödeme yapar. Bu hadis onlardan gelen bu görüşe delil olabilir. Ya da bu lafız şâz bir lafızdır ve genelin rivayet ettiği lafza muhaliftir. Zira bu lafız sadece Buhârî'nin naklettiği bu kanalla bilinmektedir.”

Nesâî bunu Hâlid b. el-Hâris kanalıyla Ubeydullah'tan: “Azat eden kişinin şayet malı varsa köleye bir değer biçilir ve malından tamamı azat edilir. Yeteri kadar malı yoksa da olduğu kadarıyla köle azat edilir” lafzıyla rivayet etmiştir.

Müsedded b. Müserhed Ebu'l-Hasan el-Esedî el-Basrî de bunu Bîşr b. el-Mufaddal kanalıyla Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'den kısa bir şekilde sadece ilgili olan kısmı bildirmiştir.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle der: Müsedded, *Müsned*'inde hadisi Muâz b. el-Müsennâ'dan bu isnâdla rivayet etmiştir. Aynı kanalla Beyhakî hadisi: “Kişi bir köledeki hissesini azat ettiği zaman hepsini azat eder” lafzıyla rivayet etmiştir. Müsedded'den başkası ise hadisi tam metniyle nakletmiştir. Nesâî de Amr b. Ali kanalıyla Bîşr'den rivayet etmiş, ancak bu rivayette “Yeteri kadar malı yoksa da olduğu kadarıyla köle azat edilir” sözü yer almamıştır. Kısaca rivayet edilmesinden kasıt, sadece azat edenin yeteri kadar malı olmasıyla ilgili kısım da olabilir.

٢٥٢٤ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ نَصِيًّا لَهُ فِي تَمْلُوكٍ أَوْ شِرْكَاءَ لَهُ فِي عَبْدٍ ، وَكَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ قِيمَتَهُ بِقِيَمَةِ الْعَدْلِ ، فَهُوَ عَتِيقٌ » قَالَ نَافِعٌ وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ قَالَ أَيُّوبُ لَا أَدْرِي أَشَىءَ قَالَهُ نَافِعٌ ، أَوْ شَىءٌ فِي الْحَدِيثِ أَطْرَافُهُ ٢٤٩١ ، ٢٥٠٣ ، ٢٥٢١ ، ٢٥٢٢ ، ٢٥٢٣ ، ٢٥٢٥ - تحفة ٧٥١١

2524- “Ebu’n-Nu’mân — Hammâd — Eyyûb — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi bir köledeki payını —veya ortağı olduğu bir köledeki hissesini— azat ettiği zaman, eğer benzerlerin değeri üzerinden kölenin bedeli kadar malı varsa bu köle tamamen azat edilmiş olur.”

Nâfi’ der ki: “Şayet malı yoksa hissesi kadarıyla köleyi azat etmiş olur.”

Eyyûb der ki: “Bu cümle Nâfi’nin kendi sözü müdür, yoksa hadisten bir cümle midir, bilmiyorum.”¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl’dır.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi bir köledeki payını ya da hissesini azat ettiği zaman, şayet kölenin benzerleri üzerinden değerini ödeyecek kadar malı varsa köle tamamen azat edilmiş olur. Tamamen azat edilmesi de bir kısmı bizzat hisse azadıyla kalan kısmı da hükmen olur.

Şâyet hissesini azat eden kişinin diğer hisselerin tümünü karşılayacak kadar malı bulunmuyorsa olduğu kadarıyla ödeme yapar ve köle o şekilde azat edilir.

İstek dışında azat etme bu hadisin hükmünün dışında kalmaktadır. Örneğin kişi bir kısmı azat edilmiş bir köleye miras yoluyla sahip olduğu zaman kalan kısmının ödenmesinden sorumlu tutulmaz ve köle sadece o

¹ Hadis ayrıca 2491, 2503, 2521, 2522, 2523 ve 2525’te geçmektedir. Müslim 1501

hisse kadarıyla azat edilmiş sayılır. Şâfiî arkadaşlarımız ve başkaları bu görüştedir. Ahmed'den ise buna muhalif olan bir görüş nakledilmiştir.

Aynı şekilde kişi bir köledeki hissesinin azat edilmesini vasiyet ettiği zaman varislerin diğer hisseleri ödeme zorunlulukları olmaz ve vasiyet edilen hisse kadarıyla köle azat edilmiş sayılır. Vasiyet sonrası ölümle geriye kalan mal varislerin malı olmuştur ve azat edenin elinden çıkmıştır. Dolayısıyla hissesinin azat edilmesini vasiyet eden kişinin maddi imkanı elinden gitmiştir. Hatta kölenin tümü onun olsa ve bir kısmının azat edilmesini vasiyet etse aynı şekilde köle sadece vasiyet edilen miktar kadarıyla azat edilmiş sayılır ve varislerin kalan kısmı azat etmeleri zorunlulukları olmaz. Cumhurun görüşü bu yöndedir.

Nesâî'nin Süleymân b. Mûsa kanalıyla Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kişi ortakları bulunan bir köleyi azat ettiği zaman şayet kölenin tümünün bedelini ödeyecek malı varsa köle özgür olur ve benzerlerinin değeri üzerinden kölenin kalan hisselerinin bedelini ortaklara öder”* buyurmuştur. Tahâvî de benzerini nakletmiştir.

Mâlikilerden gelen meşhur görüşe göre kölenin tüm bedeli ödenmedikten sonra köle tamamen özgür olmaz. Ancak kalan bedelin ödenmesinden önce kişi köle üzerindeki hissesini azat ettiği zaman bu azat etme geçerli olur. Başlığın başında Sâlim'den gelen: *“Şayet maddi durumu iyi ise kölenin kalan kısmı için bir değer biçilip ona ödettirilir ve köle tamamen azat edilir”* şeklindeki rivayet de bu görüşü desteklemektedir.

Cevap olarak denilebilir ki, kölenin tamamen azat edilmesi için benzerleri üzerinden kendisine bir değer biçilmesinin beklenmesi gerekmez. Diğer biçme sadece diğer ortaklara düşen miktarın belirlenmesi içindir. Mâlik'ten gelen ve: *“Diğer ortaklara hisselerinin bedelini öder ve köle azat olur”* şeklindeki hadis önce değerinin belirlenip sonradan azat edilmesi gibi bir tertibi gerektirmemektedir.

Azat edilen veya azat eden veya diğer ortakların müslüman olması ya da bazılarının müslüman, bazılarının kafir olması arasında bir fark yoktur. Ortaklardan biri hissesini azat ettikten sonra diğer ortakların veya kölenin tercih hakkı bulunmamaktadır. Ortakların bunda gönlü olmasa da hürriyete yönelik Allah'ın hakkına riâyet etme babından bu yöndeki hüküm uygulanır. Şâfiîler bu görüştedir.

Kafir biri müslüman bir köle üzerindeki hissesini azat ettiği zaman kalan kısmının da azat edilmesinden sorumlu tutulur mu, tutulmaz mı? Hanbelilerin bu konuda iki görüşü vardır. Mâlikilere göre azat edenler kafir ise böylesi bir sorumlulukları olmaz. Ortaklar içinde sadece azat eden kişi müslüman ise ya da sadece azat eden kişi kafir ise ve köle de müslüman ise bu durumda aynı hüküm geçerli olur mu? Mâlikilerin bu konuda üç görüşü vardır. Ortaklar kafir, köle müslüman ise bu konuda da iki görüş vardır. Azat eden müslüman ise ve malı da varsa her hâlükârda kölenin kalan kısmının azat edilmesinden sorumlu tutulur.

İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'nin dediğine göre hissesini azat eden kişinin şayet kalan bedeli ödeyecek kadar malı yoksa hissesi kadarıyla köle azat edilmiş olur. Kalan kısmının azat edilmesinden sorumlu tutulmaz. Aynı şekilde köle, kalan kısmını ödemesi için çalıştırılmaz.

Eyyûb es-Sahtiyânî, Nâfi'nin bu sözü kendi sözü olarak mı yoksa Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen mi söylediğini bilmediğini dile getirmiştir.

Bu cümle şayet Nâfi'nin kendi sözü ise bu durumda maktû mevkûf bir sözdür. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir sözü ise de mevsûl merfû bir cümledir.

Müslim ve Nesâî de bunu Yahya b. Saîd kanalıyla Nâfi'den rivayet ederken bu tereddüt konusunda Eyyûb'e muvafakat etmişlerdir. Mâlik ve Ubeydullah b. Ömer'den nakledilirken ise mevsûl olduğu konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.

Fakat bu cümlelerin hadiste zikredilip zikredilmemesi konusunda ihtilaf edilmiştir. Hadisi bu cümleyle rivayet edenler hafız olan hadis imamlarıdır. Hadis âlimleri de bu cümleyi merfû olarak nakledenlerin rivayetini tercih etmişlerdir.

Hocamız Şâfiî bu konuda şöyle demiştir: Hiçbir hadis âliminin Nâfi'nin hadislerinde Mâlik'in Eyyûb'den daha hafız olduğu konusunda şüphe edeceğini düşünmüyorum. Çünkü Mâlik, Eyyûb'den daha fazla Nâfi'nin yanında bulunurdu. Hatta eşit olduklarını varsaysak bile biri ondan bir hadisi şüphe ile diğeri de şüphesiz bir şekilde rivayet ettiğinde şüphe etmeyen kişinin rivayetine itibar edilir. Osmân ed-Dârimî'nin sözü de bunu desteklemektedir. Zira Osmân, İbn Maîn'e: "Nâfi'nin hadislerinde Mâlik'i mi

yoksa Eyyûb'u mu tercih edersin?" diye sorunca, İbn Maîn: "Mâlik'i" demiştir.

Beyhakî'nin Şâfiî'den naklen bildirdiğine göre bazıları hadise: "Geri kalan kısmı da köle olarak kalır" ziyadesini yapmışlardır. Dârekutnî ve başkası bunu "İsmâil b. Umeyye — Nâfi" kanalıyla İbn Ömer'den naklederken bu ziyadeye yer vermişlerdir. Bu ziyade de kölenin geri kalan kısmı için çalıştırılmayacağına delil olarak kullanılmıştır. Ancak isnadında İsmâil b. Merzûk el-Ka'bî vardır. Yahya b. Eyyûb'den olan rivayetlerinde meşhur değildir. Ezberinde de zayıflık vardır.

۲۵۲۵ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مِقْدَامٍ حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ كَانَ يَقْنَى فِي الْعَبْدِ أَوْ الْأَمَةِ يَكُونُ بَيْنَ شُرَكَاءَ ، فَيُعْتَقُ أَحَدَهُمْ نَصِيْبَهُ مِنْهُ ، يَقُولُ قَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ عَقْفُهُ كُلُّهُ ، إِذَا كَانَ لِلَّذِي أَعْتَقَ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ ، يَقُومُ مِنْ مَالِهِ قِيَمَةَ الْعَدْلِ ، وَيُدْفَعُ إِلَى الشُّرَكَاءِ أَنْصِبَاؤُهُمْ ، وَيُحْلَى سَبِيلُ الْمُعْتَقِ يُخْبِرُ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَرَوَاهُ اللَّيْثُ وَابْنُ أَبِي ذَنْبٍ وَابْنُ إِسْحَاقَ وَجُورِيَّةُ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مُخْتَصَرًا أَطْرَافَهُ ۲۴۹۱ ، ۲۵۰۳ ، ۲۵۲۱ ، ۲۵۲۲ ، ۲۵۲۳ ، ۲۵۲۴ تحفة ۸۴۸۰ ، ۸۲۸۳ ، ۸۴۰۸ ، ۷۶۱۷ ، ۸۵۲۱ ، ۷۴۹۷ ، ۸۴۳۱

2525- "Ahmed b. Mikdâm — Fudayl b. Süleymân — Musa b. Ukbe" isnâdıyla Nâfi' şöyle demiştir: İbn Ömer, kişinin ortağı olduğu bir köledeki veya cariyedeki hissesini azat etmesi konusunda: "Tamamının azat edilmesi ona düşer. Azat eden bu kişinin malı varsa köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir, kalan hisseleri diğer ortaklara verir ve azat edilen serbest bırakılır" şeklinde fetva verirdi. İbn Ömer, bu yönde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünü naklederdi.

Aynısını Leys, İbn Ebî Zi'b, İbn İshâk, Cuveyriye, Yahya b. Saîd ve İsmâil b. Umeyye de Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kısa bir şekilde bildirmişlerdir.¹

¹ Hadis ayrıca 2491, 2503, 2521, 2522, 2523 ve 2524'te geçmektedir. Müslim 1501

Ahmed, Ebu'l-Eş'as Ahmed b. Mikdâm el-İclî el-Basrî'dir.

Fudayl, Fudayl b. Süleymân en-Nemîrî'dir.

İbn Ömer, kişinin ortağı olduğu bir köledeki ya da cariyedeki hissesini azat etmesi durumunda bu kişiyi kölenin tamamının azat edilmesinden sorumlu tutardı. İbn Ömer'e göre azat eden bu kişinin şayet malı varsa köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir, azat edilen hisse dışında kalan hisselerin bedeli diğer ortaklara verilir ve köle ya da cariyeye serbest kalır. İbn Ömer bu hükmünü de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uygulaması ve sözüne dayandırır.

Bu hadisin aynısını Leys b. Sa'd, Muhammed b. Ebî Zî'b, Muhammed b. İshâk, Cuveyriye b. Esmâ, Yahya b. Saîd el-Ensârî ve İsmâil b. Umeyye de Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kısa bir şekilde rivayet etmişlerdir.

Leys'in hadisini Müslim ve Nesâî mevsûl olarak nakletmişlerdir. İbn Ebî Zî'b'in hadisini Ebû Nuaym, *Müstahrec*'de mevsûl olarak nakletmiştir. İbn İshâk'ın hadisini Ebû Avâne mevsûl olarak nakletmiştir. Cuveyriye'nin hadisini Buhârî, *Ortaklık* konusu içinde mevsûl olarak nakletmiştir. İsmâil b. Umeyye'nin hadisini Abdurrezzâk mevsûl olarak nakletmiştir.

Buhârî başlık hadisini İbn Ömer'den altı kanaldan nakletmiştir. Her biri de ortak malı olan köleyi azat etme konusunda değişik hükümleri içermektedir.

٥ - بَابُ إِذَا أَعْتَقَ نَصِيْبًا فِي عَبْدٍ ، وَلَيْسَ لَهُ مَالٌ ،
اِسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ ، عَلَى نَحْوِ الْكِتَابَةِ

5- KİŞİ BİR KÖLEDEKİ HİSSESİNİ AZAT EDİP DE KALANI İÇİN MALI BULUNMUYORSA MÜKÂTEBEDE OLDUĞU GİBİ BU KÖLE AĞIR OLMAYAN İŞLERDE ÇALIŞTIRILIR

٢٥٢٦ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ سَمِعْتُ

قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنِي النَّضْرُ بْنُ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ هَبْلٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ

عنه - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شَقِيصًا مِنْ عَبْدٍ » أَطْرَافَهُ ٢٤٩٢ ، ٢٥٠٤ ،

2526- “Ahmed b. Ebî Recâ — Yahya b. Âdem — Cerîr b. Hâzım — Katâde — Nadr b. Enes b. Mâlik — Beşîr b. Nehîk” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Kişi bir köledeki hissesini azat ettiği zaman...*”¹

Ahmed, Ebu'l-Velîd Abdullah b. Eyyûb el-Hanefî el-Herevî'dir.

Yahya, Yahya b. Âdem b. Süleymân el-Kureşî el-Kûfî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Hâzım el-Basrî'dir.

Katâde, Ebu'l-Hattâb Katâde b. Diâme es-Sedûsî'dir.

Beşîr, Beşîr b. Nehîk es-Sedûsî veya es-Selûlî el-Basrî'dir.

Buhârî burada hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen kısaca: “*Kişi bir köledeki hissesini azat ettiği zaman...*” şeklinde zikrettikten sonra, Saîd'in Katâde'den olan bir sonraki hadisini buna atfetmiştir.

٢٥٢٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ هَبِيبٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ نَفْسِيًّا أَوْ شَقِيقًا فِي مَمْلُوكٍ ، فَخَلَّاصَهُ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ ، وَإِلَّا قَوْمَ عَلَيْهِ ، فَاسْتُسْعِيَ بِهِ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ » تَابَعَهُ حَجَّاجُ بْنُ حَجَّاجٍ وَأَبَانُ وَمُوسَى بْنُ حَلْفٍ عَنْ قَتَادَةَ اخْتَصَرَهُ شُعْبَةُ أَطْرَافَهُ ٢٤٩٢ ، ٢٥٠٤ ، ٢٥٢٦ - تحفة ١٢٢١١

2527- “Müsedded — Yezîd b. Zuray' — Saîd — Katâde — Nadr b. Enes — Beşîr b. Nehîk” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Kişi bir köledeki payını veya hissesini azat ettiği zaman şayet malı varsa kölenin kalan kısmını da azat etmesi ona düşer. Malı yoksa da köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir ve (kalan kısmı) için ağır olmayan işlerde çalıştırılır.*”

¹ Hadis ayrıca 2492, 2504 ve 2527'de geçmektedir. Müslim 1503

Haccâc b. Haccâc, Ebân ve Mûsa b. Halef de bunu Katâde'den rivayet ederek mutâbaât etmişlerdir. Şu'be ise bunu daha kısa bir şekilde nakletmiştir.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yezîd, Ebû Muâviye Yezîd b. Zuray' el-Basrî'dir.

Saîd, Saîd b. Ebî Arûbe Mihrân el-Yeşkurî el-Basrî'dir. Sika ve hafız biridir. Çokça tedlîs yapmış ve ömrünün sonlarına doğru karıştırmaya başlamıştır. Ancak Katâde'nin rivayetlerinde en sağlam kişidir. Karıştırmaya başlamasından önce Yezîd b. Zuray' ondan hadis işitmiştir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi bir köledeki payını ya da hissesini azat ettiği zaman şayet malı varsa kölenin kalan hisselerinin bedelini diğer ortaklara ödeyerek kölenin tamamen azat edilmesi kendisine düşer. Şayet malı yoksa da köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir ve kalan hisselerin bedelini ödemesi için köle ağır olmayan işlerde çalıştırılır. Bazıları bunun anlamının kendisini azat etmeyen diğer ortaklardan her birine hissesi kadarıyla hizmet etmesi olduğunu söylese de kölenin çalıştırılabileceğini iddia edenlere göre ilk açıklama daha doğrudur.

İbnu't-Tîn'e göre ağır olmayan işte çalıştırılmamasından kasıt kölenin bedelinin yüksek tutulmamasıdır. Ebû Hanîfe de bu hadise ve Müslim ile diğer *Sünen* sahiplerinin rivayetlerine dayanarak bunu söylemiştir. Ancak Ebû Hanîfe'nin iki öğrencisi bu konuda ona muhalif düşmüşlerdir. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî âlimleri de bu görüştedir.

Haccâc b. Haccâc el-Eslemî el-Bâhilî, Ebân b. Yezîd el-Attâr ve Mûsa b. Halef de bunu Katâde'den rivayet ederek Saîd b. Ebî Arûbe'ye mutâbaât etmişlerdir.

Ebân'ın hadisini Ebû Dâvud ve Nesâî, “Katâde — Nadr b. Enes” kanalıyla: “*Şayet malı varsa kalan kısmının da azat edilmesinden sorumludur. Malı yoksa da köle çalıştırılır...*” lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Mûsa b. Halef'in hadisini de Hatîb, *el-Fasl li'l-Vasl* eserinde “Ebû Zafer Abdusselâm b. Mutahhir — Katâde” kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2492, 2504 ve 2526'da geçmektedir. Müslim 1503

Buhârî, kölenin çalıştırılması kısmının bu hadiste mahfûz olmadığını, Saîd b. Ebî Arûbe'nin bu lafzı rivayette tek kaldığını söyleyenlere bir cevap olarak ona mutâbaât eden kişileri zikretmiştir.

Sonunda da Şu'be b. el-Haccâc'ın bunu daha kısa bir şekilde naklettiğini söylemiştir. Sanki burada Buhârî'ye: “Şu'be, Katâde'nin hadislerini en iyi bilen kişidir. Nasıl olur da bu hadisi naklederken kölenin çalıştırılması kısmını zikretmez?” diye sorulmuş, Buhârî de cevap olarak Şu'be'nin bunu kısa bir şekilde naklettiğini söylemiştir.

Şu'be'nin rivayetini Müslim ve Nesâî, “Çundar — Şu'be” kanalıyla Katâde'den aynı isnadla “İki kişinin ortağı olan bir kölede ortaklardan birinin hissesini azat etmesi konusunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kalan kısmından sorumlu tutulur*» buyurdu” lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Muâz kalaniyla da Şu'be'den: “*Kişi bir köledeki hissesini azat ettiği zaman köle özgür olur ve kalan hisseler azat eden kişinin malından ödenir*” lafzıyla rivayet edilmiştir.

Hişâm ed-Destuvâî de hadisi Katâde'den naklederken kölenin çalıştırılması kısmını zikretmeden kısaca rivayet etmiştir. Ancak isnâdında ihtilaf edilmiştir. Çünkü bazıları bunun isnâdında Nadr b. Enes'i zikrederken bazıları zikretmemiştir.

Şâfiî hocalarımız ise içinde kölenin çalıştırılmasının zikredildiği hadislerle yönelik birkaç açıklama yapmışlardır.

Örneğin, Hemmâm b. Yahya'nın rivayetinde olduğu gibi kölenin çalıştırılmasına yönelik zikredilen kısım Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) değil Katâde'nin kendi sözüdür ve hadisle birlikte zikredilmiştir. Hemmâm'ın rivayetine göre Katâde: “Adamın biri bir köledeki hissesini azat etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu azadını geçerli saydı ve kalan kısmın ödenmesinden onu sorumlu tuttu” demiş, ardından: “Şayet azat edenin malı yoksa ağır olmayacak şekilde köle çalıştırılır” eklemesini yapmıştır.

Hemmâm'ın bu rivayetini Dârekutnî, Hattâbî ve Beyhakî nakletmişlerdir. Bu rivayette kölenin çalıştırılmasıyla ilgili kısım hadisin ana metninden ayrı Katâde'nin kendi sözü olarak zikredilmiştir.

İbnu'l-Münzir ve Hattâbî: “Nakil âlimlerinin çoğu bu kısmın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ait olmadığını, Katâde'nin kendi sözü olduğunu söylemişlerdir” demişlerdir. İbnu'l-Münzir bu görüşüne Hemmâm'ın

rivayetini delil olarak göstermiştir. Beyhakî'nin naklettiğine göre Şâfiî, kölenin çalıştırılmasına yönelik kısmı birkaç açıdan zayıf bulmuştur.

Bunlardan biri, Şu'be ve Hişâm ed-Destuvâî bu hadisi rivayet ederken kölenin çalıştırılmasına yönelik kısmı zikretmemişlerdir ki bu ikisi Katâde'nin hadislerini herkesten daha iyi bilmektedirler.

Diğeri Şâfiî, kıyas ve hadis âlimlerinden birinin: “Saîd b. Ebî Arûbe'nin, kölenin çalıştırılmasını söyleyen hadisi rivayette tek kalmasa ve muhalifi olmasa bile sâbit değildir” dediğini işitmiştir.

Şâfiî, Eski Risale'sinde: “Âlimler Saîd'in ezberinin iyi olmadığını söylemişlerdir” demiştir.

Beyhakî de bu konuda şöyle demiştir: “Şâfiî'nin Saîd konusundaki bu sözü doğrudur. Çünkü Saîd b. Ebî Arûbe ömrünün sonlarına doğru karıştırmaya başlamış, âlimler hafızasına güvenmemişlerdir. Ancak kölenin çalıştırılmasını söyleyen hadisi Cerîr b. Hâzım da Katâde'den rivayet etmiştir. Bundan dolayı Buhârî ve Müslim bu hadisi *Sahîh*'lerinde tahrir etmişlerdir. Buhârî de Haccâc, Ebân ve Mûsa'nın Katâde'den olan rivayetlerini şahid olarak göstermiş ve hadiste kölenin çalıştırılmasını söyleyen kısmı zikretmiştir. Bu hadiste kölenin çalıştırılması kısmını zayıf kılan şey Hemmâm b. Yahya'nın hadisi rivayet ederken bu kısmı hadisten ayrı Katâde'nin kendi sözü olarak zikretmesidir. Bu kısım ile birlikte hadisin zayıf olduğunu Şâfiî'ye söyleyen âlim de Hemmâm'ın rivayetini görmüş ya da hadiste başka bir kusur bulmuş olabilir.”

Bu âlimler bu kısmın Katâde'nin açıklaması olduğunu ve hadise dahil edildiğini kesin bir şekilde söylerken Buhârî ve Müslim bu sözle birlikte hadisin merfû olduğunu söylemişlerdir. İbn Dakîk el-İd ve bir grup âlim de bu görüşü tercih etmiştir. Çünkü Saîd b. Ebî Arûbe, kendisiyle bir arada çok bulunmasından ve kendisinden çok hadis işitmesinden dolayı Katâde'nin hadislerini Hemmâm ve başkalarından daha iyi bilmektedir. Hemmâm ve Şu'be ezber bakımından Saîd'den daha iyi olsalar da kölenin çalıştırılmasıyla ilgili kısmı inkar etmemiş, sadece rivayetlerini muhtasar bir şekilde bu kısmı zikretmeden aktarmışlardır. Belki de Katâde bu hadisi naklederken hepsi aynı mecliste değildi. Saîd onunla daha çok vakit geçirdiği için hepsini rivayet ederken onun işittiğini diğerleri işitmemiş olabilir. Bütün bunlar da Saîd'in bu hadisi rivayette tek kalması durumunda geçerlidir ki Saîd bunu rivayette tek kalmış değildir.

Nesâî de şöyle der: “Katâde’den olan rivayetlerde Saîd, Hemmâm’dan daha sağlamdır. Saîd’in son zamanlarında karıştırmaya başladığı ya da bu hadisi rivayette tek kaldığı gibi illetlerin bir değeri yoktur. Çünkü onun hadisi hem Buhârî ve Müslim hem de Yezîd b. Zuray’ gibi karıştırmaya başlamasından önce hadisi Saîd’den duyanlar rivayet etmişlerdir. Hemmâm hadisi tafsilatlı olarak bu şekilde rivayette tek kalmış ve merfû olan kısmında başkalarına muhalif düşmüştür. Bu da bize gösteriyor ki Hemmâm hadisi gerektiği gibi aklında tutmuş değildir.”

Hadiste kölenin çalıştırılması ile ilgili kısmın olmadığını söyleyenler bu konuda İmrân b. Husayn’ın Müslim’de bulunan rivayetini delil olarak getirmişlerdir. Bu rivayete göre adamın biri ölmeden önce altı kölesini azat etti ve onlardan başka da malı bulunmuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu altı köleyi yanına çağırıp üçe böldü. Sonra aralarında kura çekti. Kurada çıkan iki köleyi azat edip kalan dördünü köle olarak bıraktı.

Şâyet bu yönde kölelerin çalıştırılması meşru olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu altı köleden her birinin üçte birini azat edilmiş sayar ve her bir köleye kalan kısmın varislere ödenmesi için çalışmasını söylerdi.

Nesâî’nin de “Süleymân b. Musa — Nâfi’ — İbn Ömer” isnâdıyla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman bu köle artık özgürdür. Hisselerini azat eden kişi de diğer ortaklarına bu yönde kötülük ettiği için kölenin kalan hisse bedellerini onlara öder. Kölenin de bir şey yapması gerekmez” buyurmuştur. Beyhakî de bunu başka bir kanalla rivayet etmiştir.

٦ - بَابُ الْخَطَاِ وَالنَّسْيَانِ فِي الْعَتَاةِ وَالطَّلَاقِ وَنَحْوِهِ

6- KÖLE AZAT ETME, BOŞAMA VE BENZERİ KONULARDA YANILMA VE UNUTMA

وَلَا عَتَاةَ إِلَّا لَوَجْهِ اللَّهِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لِكُلِّ أَمْرٍ مَا نَوَى » وَلَا نِيَّةَ لِلنَّاسِ

وَالْخَطِيئِ

Köle azat etme sadece Allah rızası için olur. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişinin niyeti ne ise eline geçecek de odur” buyurmuştur. Unutma ve yanılmada ise niyet olmaz.

Kişi bazen bir şeyi dile getirmek ister, ancak ağzından maksadını aşan veya maksadında olmayan bir söz çıkabilir. Örneğin gerçekten azat etmeyi kastetmeden kölesine: “Sen hürsün” diyebilir. Ya da boşamayı kastetmeden karısına: “Sen boşsun” diyebilir. Hanefilere göre böylesi bir durumda kişinin karısı boş olur. Şâfiîler ise: “Kişi karısıyla tartışırken başka bir söz söyleyeceği yerde boş olduğunu söylediği zaman karısı boş olmaz. Ancak bunu istemeyerek ve yanlışlıkla söylediğine dair bir karîne ortaya koymadan da bu sözü istemeyerek söylediği iddiası kabul edilemez” demişlerdir.

Kişi karısına: “Tallaktuki (=Seni boşadım)” dedikten sonra ona: “Bunu yanlışlıkla söyledim. Ben «Talabtuki (=Seni istiyorum)» demek istiyordum” dediği zaman, Şâfiî’ye göre kadın kocasının bu iddiasını kabul edemez. Rûyânî’nin Mâverdî ve başkasından naklettiğine göre ise şayet koca yalanla itham edilen biri ise Şâfiî’nin dediği bu durum geçerli olur. Ancak kadın bir emareye dayanarak kocasının doğru söylediğine kanaat ederse yanlışlıkla söylediğini kabul eder ve bu konuda onunla davalaşmaz. Rûyânî’nin benimsediği görüş de budur. Şaka ile yapılan boşama ve azat etme de kasıtlı olsun veya olmasın kabul edilir.

Köle azat etme sadece Allah rızası için yapılır. Bundan kasıt köle azat etme konusunda niyete itibar edileceğidir. Zira bir şeyin Allah rızası için yapılabilmesi için bu yönde bir niyetin taşınması gerekmektedir. Taberânî’nin İbn Abbâs’tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Boşama ancak iddete göre olur. Köle azadı da ancak Allah rızası için olur*” buyurmuştur.

Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kişinin niyeti ne ise eline geçecek de odur*” buyurmuştur. Bir şeyi söylemek isterken ağzından başka bir şey çıkan kişinin de söylediği şey konusunda bir niyeti bulunmaz.

۲۵۲۸ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي مَا وَسَّوَسْتُ بِهِ صُدُورُهَا ، مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَكَلَّمْ » طرفاه ۵۲۶۹ ، ۶۶۶۴ - تحفة ۱۲۸۹۶

2528- “Humeydi — Süfyân — Mis’ar — Katâde — Zurâre b. Evfâ” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Yüce Allah, yapmadıkları veya dile getirmediikleri*

sürece içlerinden geçirdikleri şeylerden dolayı ümmetimi sorumlu tutmayacaktır.”¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsa’dır.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dır.

Mis’ar, Mis’ar b. Kidâm’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Zurâre b. Evfa, tâbiündandır ve güvenilirdir biridir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Yüce Allah, eyleme dökmedikleri ve dile getirmedikleri sürece Müslümanları, içlerinden geçen, vesvese ve benzeri kötü şeylerden dolayı sorumlu tutmayacak ve onları cezalandırmayacaktır.

Vesvesenin bir hükmü yoktur ve kişinin içinde yerleşen bir şey olmadığı için ona itibar edilmez. Yanılan ve unutan kişi için de aynı durum geçerlidir. Zirâ yanılğı ve unutkanlık ile yapılan bir şey kişinin içinden gelen gerçek fiillerinden değildir. Hadisin başlıkla mutabakatı bu açıdandır.

İbnu’l-Arabî’ye göre hadiste geçen “dile getirmedikleri sürece” ifadesinden kasıt, kelâm-ı nefsi’dır. Bu da kişinin içinde, kalbinde bulunan, ilmine ve bilgisine mutabık olan asıl kelimedir. Hadiste söz konusu olan şey de bu kelâmın kişinin kalbinde diğer şeylere baskın olmasıdır. Bundan dolayıdır ki İmam Mâlik, sözle dile getirilmese de sadece niyet edilmeye boşanmanın ve azat etmenin geçerli olacağını söylemiştir.

Beğavî, *Mesâbilu’s-Sünne*’de bu yönde şöyle der: “Mâlik’in öğrencilerinin çoğunda bu görüş sorun teşkil etmiştir. Çünkü niyet demek halihazırda veya gelecekte bir şeyi yapmayı kastetmek demektir. Namaz kılmayı, zekat vermeyi, evlenmeyi ve benzeri bir şeyi düşünen kişi bunu fiili olarak yapmadıkça nasıl namaz kılmış, zekat vermiş, evlenmiş olmuyorsa aynı şekilde boşanmayı düşünen veya buna niyet eden kişi bunu dile getirmedikçe boşanmış sayılmaz. Bu sorunu aşmak için buradaki niyetten kastın: «Sen boşun!» denilmesi gibi sözle ifade edilen kelâm-ı nefsi olduğu söylenebilir. Kişi boşama niyeti taşıyarak bunu sözle ifade ettiği zaman boşama gerçekleşir. Çünkü hem nefsi kelâm, hem de lafzi kelâm hakiki manada

¹ Hadis ayrıca 5269 ve 6664’te geçmektedir. Müslim 127

kelâmdan sayılmaktadır. Bundan dolayı içinden inanarak ve kanaat getirerek imanı etmeyi düşünen kişi mümindir. Aynı şekilde kanaat getirerek içinden küfrü geçiren kişi de kafirdir. Fakat namaz kılmayı ya da ya da kıraat yapmayı içinden geçiren kişi namaz kılmış ya da kıraat yapmış olmaz. Çünkü bu tür ibadetlerde özellikle yapılması talep edilen lafzî kelâm vardır. Kocası tarafından kalması veya gitmesi konusunda tercihte bırakılan (mütehayyre) kadın, kocasına karşı örtündüğü ya da giysilerini topladığı zaman tercihini yapmış sayılır. Çünkü bu ve benzeri şeyler kelâm-ı nefsîden sayılır. Böylesi durumlarda tercihin söz ile dile getirilmesi gerekmez. İşaret ve benzeri şeyler onun yerine geçer.”

Ancak Hattâbî zihâr konusu üzerinden buna itiraz etmiştir. Kişi zihâr yapmayı düşündüğü zaman bunu söz ile dile getirmediikten sonra zihâr yapmış sayılmayacağı konusunda âlimlerin ittifakı vardır. Aynı şekilde kişi zina iftirasında bulunmayı düşünse ama bunu yapmasa iftira etmiş olmaz. Yüce Allah namazda konuşmayı yasaklamıştır. Kişi namazda iken içinden bir şeyler geçirdiği zaman namazı bozulmaz ve onu iade etmesi gerekmez. Şâyet kelâm-ı nefsî hakiki mânâda kelâm olsaydı namazı bozardı. Oysa bir rivayette zikredildiğine göre Ömer b. el-Hattâb: “Bazen namazda iken bir ordu hazırlıyorum” demiştir.

Buhârî bu hadisi *Talâk* ve *Nuzûr* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۲۵۲۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ ، وَلَا مِرْيَ مَا نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا ، أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا ، فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ » أطرافه ١ ، ٥٤ ، ٣٨٩٨ ، ٥٠٧٠ ، ٦٦٨٩ ، ٦٩٥٣ - تحفة ١٠٦١٢

2529- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Yahya b. Saîd — Muhammed b. İbrâhîm et-Teymî — Alkame b. Vakkâs el-Leysî” isnâdıyla Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Ameller niyetlere göre değerlendirilir ve kişi ancak niyetinin karşılığını alabilir. Hicreti Allah ve Resûlü için olan kişi karşılığını Allah ve

Resûlü için hicret eden kişi gibi alır. Hicreti dünyalık bir mal veya bir kadın için olan kişi de bunun karşılığını niyet ettiği bu şeye göre alacaktır.”¹

Muhammed, Ebû Abdillâh Muhammed b. Kesîr el-Abdî el-Basrî'dir. Güvenilirdir biridir. Onu zayıf bulanlar da isabet etmiş değillerdir. Ahmed onu güvenilirdir görmüştür.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Yahya, tâbiündan Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre ameller ancak niyete göre sahih ve geçerli olur. Kişi de bir amel yaptığında onu yapma niyetine göre bunun karşılığını ve sevabını alacaktır. Niyet de bir fiili yapmaya kastetme anlamındadır.

Makdisî, *Kitâbu'l-Erbâin*'de niyet, kasıt, irade ve azmetmenin aynı anlamda olduğunu söylemiştir.

Bazı âlimler niyeti, kalbin bir şeyi yapmaya hazırlanması olarak tarif etmişlerdir.

Mâverdî, *Kitâbu'l-Îmân*'da: “Niyet, beraberinde fiili de getiren istektir. Hemen akabinde fiil gerçekleşmediği zaman bu azim olur” demiştir.

Hattâbî niyeti tarif ederken: “Bir şeye kalbinde kastetmen ve bunu fiile dökmeyi istemendir” demiştir.

Beydâvî ise niyeti şöyle tarif eder: “Kalbin yakın veya uzak gelecekte kendisine bir faydayı getirecek ya da bir zararı defedecek bir şeye karşı hareketlenmesidir. Şeriat ise niyeti, Yüce Allah'ın rızasını kazanma ve hükmüne tâbi olma amacıyla bir fiile yönelen irade olarak tanımlamıştır.”

Hadiste ise niyet, yapılan fiilleri sınıflandırma ve tanımlamaya daha uygun düşecek şekilde sözlük anlamıyla zikredilmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi, Allah ve Resûlü için hicret ediyorsa yaptığı bu hicret bu niyetine göre değerlendirilir ve mükafatını ona göre alır. Kişi herhangi bir dünyalık elde etme veya bir kadınla evlenebilme niyetiyle hicret ediyorsa da hicretinin karşılığında eline geçen sadece niyet ettiğiidir.

¹ Hadis ayrıca 1, 54, 3898, 5070, 6689 ve 6953'te geçmektedir. Müslim 1907

Bundan da anlıyoruz ki kişi Allah'ın rızasını umarak hicret ediyorsa bunun sevabını ve karşılığını Yüce Allah verecektir. Ancak Allah rızası dışında dünyalık elde etme veya bir kadınla evlenme niyetiyle hicret ediyorsa bu hicretinden eline geçecek olan ancak bu dünyalık veya kadındır. Buna karşılık ahirette bu hicretinden dolayı bir nasibi olmayacaktır.

İbn Dakîk el-İd bunu: “Kişinin hicreti niyet ve kasıt olarak Yüce Allah ve Resûlünün (sallallahu aleyhi vesellem) rızası içinse hükmen ve şeran hicreti Allah ve Resûlünün rızası için sayılır” şeklinde yorumlamıştır.

Îmân konusu içinde bu hadise yönelik geniş açıklamalar yapılmıştı, daha fazla bilgi için söz konusu yere müracaat edilebilir.

Bazıları hadisin ibadet dışındaki konularda delil olarak kullanılmasının doğru olmayacağını, çünkü bir ibadeti farklı amaçlarla yapma konusunda geldiğini söylemişlerdir. Ancak sebep özel olsa da lafız geneldir. Bu bakımdan hadisin sadece ibadete yönelik amellerde delil olabileceğini söylemek çok da isabetli değildir.

Buhârî bu hadisi unutarak veya yanılarak yapılan boşama ya da azat etmenin geçerli olmayacağı konusunda delil olarak zikretmiştir. Çünkü unutmada ve yanılmada niyet olmaz. Hanefiler ise yanlışlıkla veya unutarak veya şakadan veya oyun babında yapılan boşama ile azat etmeyi geçerli saymışlardır. Aynı şekilde kasıtsız bir şekilde dile getirilerek yapılan boşama ile azat etmeyi de geçerli saymış, bunu da böylesi bir sözün akıllı ve baliğ bir kişiden sadır olmasına bağlamışlardır.

۷ - بَابُ إِذَا قَالَ رَجُلٌ لِعَبْدِهِ هُوَ لِلَّهِ وَتَوَى الْعِتْقَ وَالْإِشْهَادُ فِي الْعِتْقِ

7- KİŞİNİN AZAT ETME NİYETİYLE KÖLESİ İÇİN: “O, ALLAH’INDIR” DEMESİ ve AZAT ETMEDE ŞAHİT TUTMA

۲۵۳۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ لَمَّا أَقْبَلَ يُرِيدُ الْإِسْلَامَ وَمَعَهُ غُلَامُهُ ، ضَلَّ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَنْ صَاحِبِهِ ، فَأَقْبَلَ بَعْدَ ذَلِكَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ جَالِسٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، هَذَا غُلَامُكَ قَدْ أَتَاكَ » فَقَالَ أَمَا إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّهُ حُرٌّ قَالَ فَهُوَ حِينَ يَقُولُ يَا

كَيْلَةً مِنْ طُولِهَا وَعَنَايَتِهَا عَلَى أَنَّهَا مِنْ دَارَةِ الْكُفْرِ نَجَّتْ أَطْرَافَهُ ٢٥٣١، ٢٥٣٢، ٤٣٩٣ -

تحفة ١٤٢٩٤

2530- “Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr — Muhammed b. Bişr — İsmâîl” isnâdıyla Kays şöyle demiştir: Ebû Hureyre müslüman olmak için kölesiyle birlikte gelirken yolda birbirlerini kaybettiler. Köle sonradan geldiğinde Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte oturuyordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Ebû Hureyre! Kölen geldi*” buyurunca, Ebû Hureyre: “Sen de şahit ol ki o artık özgürdür” dedi. Ebû Hureyre de geldiği zaman şu beyiti okumuştı:

“Ne kadar uzun ve meşakkatli bir geceydi

Ama küfür diyarında da kurtardı.”¹

Muhammed b. Abdillâh, Ebû Abdirrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr el-Hemedânî el-Kûfî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Bişr el-Abdî el-Kûfî’dir.

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Hâlid el-Ahmesî el-Becelî’dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım’dır. Ebû Hâzım’ın ismi de Avf’tır.

Hayber savaşının yapıldığı hicri 7. yılın Muharrem ayında Ebû Hureyre kölesiyle birlikte müslüman olmak için Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Ebû Hureyre, Hudeybiye gazvesi ile Hayber savaşı arasında müslüman olmuştur. İbn Hacer, Ebû Hureyre’nin bu kölesinin ismini bulamadığını ifade etmiştir.

Yolda iken Ebû Hureyre ile kölesi birbirlerini kaybettiler ve her biri bir tarafa gitti. Bir zaman sonra Ebû Hureyre, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte oturmuşken köle çıkageldi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Hureyre’ye kölesinin geldiğini söyleyince Ebû Hureyre, Resûlullah’ı da (sallallahu aleyhi vesellem) şahit tutarak kölenin özgür olduğunu söyledi.

Ebû Hureyre, Medine’ye geldiği zaman şu beyitleri okumuştı:

“Ne kadar uzun ve meşakkatli bir geceydi

¹ Hadis ayrıca 2531, 2532 ve 4393’te geçmektedir.

Ama küfür diyarında da kurtardı.”

Bu beyitler Ebû Hureyre’ye ya da kölesine aittir. Ya da Ebû Mersed el-Ğanevî’ye aittir. Ebû Hureyre yorgunluğunu ve yolda çektiği sıkıntıları ifade etmek için bu beyitleri söylemiştir.

۲۵۳۱ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَمَّا قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قُلْتُ فِي الطَّرِيقِ يَا لَيْلَةً مِنْ طَوْلِهَا وَعَنَانِهَا عَلَى أَتْنَاهَا مِنْ دَارَةِ الْكُفْرِ نَجَبٍ قَالَ وَأَبْنِ مِنِّي غُلَامٌ لِي فِي الطَّرِيقِ - قَالَ - فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بَايَعْتُهُ ، فَبَيْنَا أَنَا عِنْدَهُ إِذْ طَلَعَ الْغُلَامُ ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، هَذَا غُلَامُكَ » فَقُلْتُ هُوَ حُرٌّ لَوْجِهَ اللَّهِ فَأَعْتَقْتُهُ لَمْ يَقُلْ أَبُو كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي أَسَامَةَ حُرٌّ أَطْرَافَهُ ۲۵۳۰ ، ۲۵۳۲ ، ۴۳۹۳ - تحفة ۱۴۲۹۴

2531- “Ubeydullah b. Saîd — Ebû Usâme — İsmâil — Kays” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelirken yolda: “Ne kadar uzun ve meşakkatli bir geceydi, ama küfür diyarında da kurtardı” demiştim. Yoldayken de kölem kaçtı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğimde ona biat ettim. Yanındayken kölem çıkageldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ebû Hureyre! Kölen geldi” buyurunca: “Allah için o artık özgürdür” dedim.

Ebû Kureyb ise bunu Ebû Usâme'den naklederken: “Özgürdür” lafzını kullanmamıştır.¹

Ubeydullah, Ebû Kudâme Ubeydullah b. Saîd es-Serahsî el-Yeşkurî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

İsmâil, İsmâil b. Ebû Hâlid el-Ahmesî el-Becelî'dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım'dır.

Ebû Hureyre, müslüman olmak için Medine'ye geldiğinde: “Ne kadar uzun ve meşakkatli bir geceydi, ama küfür diyarında da kurtardı” beyitini okuyarak yolda çektiği sıkıntıyı dile getirdi.

¹ Hadis ayrıca 2530, 2532 ve 4393'te geçmektedir.

Yoldayken de Ebû Hureyre'nin kölesi kaçtı. Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip müslüman oldu ve ona biat etti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında oturmuşken de yolda iken kaçan kölesi çıkageldi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) köleyi görünce ona: “*Ey Ebû Hureyre! Kölen geldi*” buyurdu. Belki de Ebû Hureyre kölenin vasıflarını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatmış, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce de tanımıştır. Ya da Ebû Hureyre'nin kölesi olduğunu melek ona haber vermiştir. Ebû Hureyre kölenin geldiğini görünce Allah rızası için özgür olduğunu söyledi ve onu azat etti.

Ebû Kureyb Muhammed b. el-Alâ ise bunu Ebû Usâme'den rivayet ederken, Ebû Hureyre'nin: “O özgürdür” dediğini zikretmez. Sadece: “O Allah'ındır” diyerek onu azat ettiğini zikreder. Buhârî, Ebû Kureyb'in bu hadisini *Meğâzî* konusunun sonlarında mevsûl olarak tahrir etmiştir.

۲۵۳۲ - حَدَّثَنَا شِهَابُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسٍ قَالَ لَمَّا أَقْبَلَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَمَعَهُ غُلَامُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْإِسْلَامَ ، فَأَصْلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ هَذَا ، وَقَالَ أَمَا إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّكَ لِلَّهِ أَطْرَافُهُ ۲۵۳۰ ، ۲۵۳۱ ، ۴۳۹۳ - تحفة ۱۴۲۹۴

2532- “Şihâb b. Abbâd — İbrâhim b. Humeyd — İsmâil” isnâdıyla Kays: “Ebû Hureyre müslüman olmak için kölesiyle birlikte geldiğinde yolda kölesiyle birbirlerini kaybettiler” diyerek bir öncekinin aynısını bildirmiştir. Sonunda da Ebû Hureyre'nin: “Sen de şahit ol ki o Allah'ındır” dediğini zikretmiştir.¹

Şihâb, Ebû Ömer Şihâb b. Abbâs el-Abdî el-Kûfî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Humeyd er-Ruâsî el-Kûfî'dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım'dır:

Ebû Hureyre müslüman olmak üzere kölesiyle birlikte Medine'ye gelirken yolda birbirlerini kaybettiler. Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip müslüman oldu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken

¹ Hadis ayrıca 2530, 2531 ve 4393'te geçmektedir.

kölesi çıkıp gelince Ebû Hureyre, Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) şahit tutarak köleyi Allah rızası için azat ettiğini söyledi.

Gazâlî'nin *el-Fetâvâ*'da bildirdiğine göre kişi vergisini vermemek için kölesi konusunda: "O hürdür" deyip de gerçekte azat etme niyeti taşımıyorsa köle azat edilmiş olmaz. Birine bilgi almak için: "Karını boşadın mı?" diye sorulup da adam: "Evet!" deyip bunu onayladığı zaman şayet yalan söylüyorsa zahiren farklı görünse de kadın karısı olarak kalır. Şayet adam bu sözülle: "Onu daha önce boşamış ve geri döndürmüştüm. Ben bunu kastettim" derse bunu kastettiğine dair yemin etmesi istenir. Yemin ederse sözüne itibar edilir. Eğer adama: "Karını boşuyor musun?" diye sorulursa, adam da: "Evet!" derse karısını boşamış olur. Çünkü bu cevabı: "Evet, boşuyorum" anlamındadır.

Kişi kölesine: "Akşamdan önce bu işi bitirirsen özgürsün" deyip de sonradan: "Ben azat etmeyi değil işten yana özgür olduğunu, artık çalışmayacağını demek istedim" derse köle azat edilmiş sayılmaz. Aynı şekilde kişi kölesine: "Ey mevlâm!" diye seslendiği zaman bu sözü kinayeye yorulur. Aynı şekilde: "Ey efendim!" diye seslendiği zaman Kâdı Hüseyin ve Gazâlî'ye göre boş bir sözdür ve azat etmeye yönelik bir değeri yoktur. Kişinin başkasının kölesine: "Sen özgürsün" demesinin de azat etmeye yönelik bir değeri yoktur. Ancak sonradan o köleye malik olduğu zaman bu durumda o kölenin özgür olduğuna hükmedilir.

۸ - بَابُ أُمِّ الْوَلَدِ

8- ÜMMÜ VELED¹

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تِلِدَ الْأُمَةُ رَبَّهَا »

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıyametin alametlerinden biri de cariyenin kendi efendisini doğurmasıdır" buyurmuştur.

Başlık, ümmü veledin hükmüyle ilgilidir.

¹ Efendisine çocuk doğuran cariye.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre cariyenin kendi efendisini doğurması kıyametin alametlerinden biridir. Bu hadis mânâ olarak *Îmân* konusu içinde mevsûl bir şekilde zikredilmişti. Burada cariyenin kendi efendisini doğurması, efendisinden çocuğu olmasıdır. Kişinin malı ölümünden sonra çocuklarına geçtiği gibi efendinin ölümünden sonra onun oğlu da efendi konumunda sayılır.

Bu hadiste ümmü veledin satılmasının caiz olup olmadığına dair herhangi bir şey yoktur. *Îmân* konusu içinde bu yönde daha detaylı açıklamalar yapılmıştı, oraya müracaat edilebilir.

İbnu'l-Müneyyir'in dediğine göre Buhârî, cariyenin efendisini doğurması ifadesinden ümmü veledin özgür olduğunu ve satılamayacağını çıkarmıştır. Kişi cariyeye olan annesini azat etmesine rağmen ona karşı olan tutumlarında efendi gibi davranabilir. Böylesi bir durum kınanmış ve kıyamet alametlerinden olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bunun fitne ve kıyamet alametlerinden sayılması şeran ümmü veledin normal anneler gibi saygın bir konumu bulunduğunu göstermektedir.

٢٥٣٣ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ إِنَّ عُتْبَةَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنْ يَقْبِضَ إِلَيْهِ ابْنِ وَلِيدَةَ رَمْعَةَ ، قَالَ عُتْبَةُ إِنَّهُ ابْنِي فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَمَنَ الْفَتْحِ أَخَذَ سَعْدُ ابْنِ وَلِيدَةَ رَمْعَةَ فَأَقْبَلَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَقْبَلَ مَعَهُ بِعَبْدِ بْنِ رَمْعَةَ فَقَالَ سَعْدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا ابْنُ أَخِي عَهْدَ إِلَى أَنَّهُ ابْنُهُ فَقَالَ عَبْدُ بْنُ رَمْعَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَخِي ابْنِ وَلِيدَةَ رَمْعَةَ ، وَلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى ابْنِ وَلِيدَةَ رَمْعَةَ ، فَإِذَا هُوَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِهِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ رَمْعَةَ » مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وَلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِيهِ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « احْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتُ رَمْعَةَ » . مِمَّا رَأَى مِنْ شَبْهِهِ بِعُتْبَةَ . وَكَانَتْ سَوْدَةُ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ . أطرافه ٢٠٥٣ ، ٢٢١٨ ، ٢٤٢١ ، ٢٧٤٥ ،

2533- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Utbe b. Ebî Vakkâs, Sa’d b. Ebî Vakkâs’a Zem’a’nın ümmü veledinin oğlunu almasını vasiyet etmiş, onun kendi oğlu olduğunu söylemişti. Mekke’nin fethi zamanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye geldiğinde Sa’d, Zem’a’nın ümmü veledinin oğlunu aldı ve Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdi. Abd b. Zem’a’yı da beraberinde getirdi. Sa’d: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu çocuk kardeşimin oğludur. Ölmeden önce bunun kendi oğlu olduğunu bana söylemişti” deyince, Abd b. Zem’a: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu çocuk Zem’a’nın ümmü veledinin oğludur ve benim de kardeşimdir. Zem’a’nın yatağında doğmuştur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zem’a’nın ümmü veledinden olan bu çocuğa bakınca Utbe’ye çok benzediğini gördü. Zem’a’nın yatağında doğduğu için de: “Ey Abd b. Zem’a! Çocuk senindir” buyurdu. Sima olarak Utbe’ye benzemesinden dolayı da: “Ey Sevde binti Zem’a! Sen de bu çocuğun karşısında örtün” buyurdu. Sevde de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesiydi.¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Utbe b. Ebî Vakkâs ölmeden önce kardeşi Sa’d b. Ebî Vakkâs’a Zem’a b. Kays el-Âmir’in ümmü veledinin oğlunu yanına almasını, zira kendi oğlu olduğunu söylemişti. Burada ümmü veledin ismi zikredilmemiştir. Ancak Mus’ab ez-Zübeyrî, *Nesebu Kureyş* eserinde bu ümmü veledin Yemenli olduğunu, oğlunun isminin de Abdurrahmân olduğunu zikretmiştir.

Mekke’nin fethi zamanında Sa’d b. Ebî Vakkâs, Zem’a’nın ümmü veledinin oğlu olan Abdurrahmân’ı gördü. Onu alıp Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. Beraberinde müminlerin annesi Sevde’nin kardeşi Abd b. Zem’a’yı da getirdi.

Sa’d, Abdurrahmân’ın, kardeşi Utbe’nin oğlu olduğunu, ölmeden önce Utbe’nin kendisine bu çocuğu yanına alması konusunda vasiyette

¹ Hadis ayrıca 2053, 2218, 2421, 2745, 4303, 6749, 6765, 6817 ve 7182’de geçmektedir. Müslim 1457

bulunduğunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söyledi. Abd b. Zem'a da Abdurrahman'ın, babasının ümmü veledinden olan kardeşi olduğunu, babasının yatağında doğduğunu söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Abdurrahmân'ı iyice bir süzüp kontrol etti. Utbe'ye çok benzediğini fark etti. Ancak babasının yatağında doğmasından dolayı Zem'a'nın onu daha çok hak ettiğini düşünüp çocuğun Abd b. Zem'a'ya verilmesine hükmetti. Utbe'ye çok benzemesinden dolayı da Sevde'ye, Abdurrahmân'a karşı örtünmesini söyledi.

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Sevde'ye bu emri mendubluk ve ihtiyat ifade etmektedir. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği hüküm zahiren Abdurrahmân'ın, Sevde'nin kardeşi olduğunu göstermektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Abd b. Zem'a'ya: *“Çocuk senindir”* buyurması belki de mülkiyet bakımındandır. Zira çocuğun annesi Abd'ın babasının cariyesidir. Ancak çocuk başkasındandır. Zem'a bu çocuğun kendi oğlu olduğunu ikrar etmemiştir. Bundan dolayı çocuk annesi gibi köledir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Sevde'ye ona karşı örtünmesini söylemesinin de sebebi budur.

Ancak Buhârî, Meğâzî konusu içinde bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Abd'a: *“Ey Abd! Çocuk senindir, zira kardeşindir”* buyurduğunu zikreder ki bu rivayet biraz önceki yorum ve ihtimali geçersiz kılmaktadır. Şayet çocuk Abd'ın babasından olan kardeşi ise bu durumda Sevde'nin de kardeşidir. Ancak Utbe'ye de çok benzediğini gördüğü için Sevde'ye ona karşı örtünmesini söylemiştir.

Hocamız Şâfiî bu konuda: *“Zem'a'nın oğlu Abdurrahmân'ın Sevde'yi görmesi mubahtı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun Utbe'ye çok benzediğini gördüğü için bunu kerih görmüş, tenzihen ve tercihen Sevde'nin ona karşı örtünmesini söylemiştir”* demiştir.

Herkesin ittifak ettiği bazı temel esaslara aykırı olmasından dolayı hadis bazılarına sorunlu gelmiştir. Zira kişi ancak vekaletle başkası adına dava açabilir. Sa'd ise burada kardeşi Utbe'nin vekili değildir. Ona rağmen nasıl çocuğun Utbe'nin çocuğu olduğunu iddia edip onu isteyebilir? Abd b. Zem'a da bir çocuğun babasının oğlu olduğunu iddia etmiştir. Oysa babasının bu çocuğun kendi oğlu olduğunu ikrar ettiğine dair herhangi bir kanıt getirmiş

değildir. Bundan dolayı cariyeye konusunda böylesi bir iddia da bulunması caiz değildir.

Cevap olarak denilebilir ki belki de bu hadiste verilen hüküm gerekli şartları taşıyordu. Ancak raviler bu olayı tam olarak anlayabilmiş ve aktarabilmiş değildir. Daha önce de zikredildiğine göre Utbe ölmeden önce kardeşi Sa'd'a: "Zem'a'nın ümmü veledinin oğlu bendendir. Onu al" demiştir. Sa'd da kardeşi Utbe'nin vasisi ise kardeşinin oğlunu almayı ve soyunu korumayı herkesten daha fazla hak etmektedir. Bu açıdan Sa'd'ın böylesi bir iddiada bulunması ve bu yönde dava açması sahihtir.

Diğer taraftan Abd b. Zem'a'nın da babasının adına bu davada hasım olması sahihtir. Zira iddiaya göre Abdurrahmân onun kardeşidir Abdurrahmân hür biri ise kardeş olarak, köle ise de kölesi olarak ona sahip çıkmayı herkesten fazla hak etmektedir. Böylesi bir davada da vekalet ihtiyacı yoktur. Bu davada taraflardan biri amca, biri de kardeşir ve her biri hakkı olan bir şeye sahip çıkmak istemektedir.

Buhârî'nin bu hadisi bu başlık altında zikretme sebebi Abd b. Zem'a'nın: "Bu çocuk Zem'a'nın ümmü veledinin oğludur ve benim de kardeşimdir. Zem'a'nın yatağında doğmuştur" demesi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğun Zem'a'ya ait olduğuna hükmetmesidir. Hadiste Abdurrahmân'ın annesi ümmü veled olarak geçmiş ve öyle zikredilmiştir. Azat edildiğine veya cariyeye olarak bırakıldığına değinilmemiştir. Ancak Kirmânî'nin dediğine göre bazı nüshalarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Zem'a'nın ümmü veledini cariyeye ve ümmü veled olarak zikrettiği geçmektedir. Bu da o sırada onun azat edilmemiş olduğunu göstermektedir.

Buhârî, efendisinin ölümüyle ümmü veledin özgür olmayacağını mı düşünmektedir? Cevap olarak denilebilir ki efendisinin ölümüyle ümmü veledin azat edileceği başka rivayetlerle sabittir. Bazılarının dediğine göre Buhârî'nin bu hadisi burada zikretmesinin sebebi Hanefilerden bazılarının oğlu hakkında ihtilaf bulunan bu ümmü veledin özgür olduğunu söylemiş olmasıdır. Buhârî buna karşı çıkmış ve bu olay gerçekleştiğinde kadının henüz cariyeye olduğunu ve sonradan azat edildiğini söylemiştir.

Buhârî: "Hadisin bazı kanallarında geçtiğine göre bu olay yaşandığında kadın henüz bir cariyeydi. Azat edildiğini söyleyenler de bu konuda delil getirmelidir" demiş gibidir.

İbnu'l-Müneyyir bu konuda cevap verirken şöyle der: “Buhârî: «Çocuk, yatağında doğduğu kişiye aittir» sözünden cariyenin aksine ümmü veledin hür kadın gibi olduğunu belirtmek istemiştir. Bundan dolayı böylesi genel bir lafızla normal zevce ile ümmü veledi bir tutmuştur.”

Hadis hakkında diğer açıklamalar inşaallah *Ferâiz* konusu için yapılacaktır.

Seleften ve haleften olan âlimler arasında ümmü veledin azat edilmesi ve satılması konusunda ihtilaf vardır. Ömer'den gelen rivayete göre ümmü veledin satışı caiz değildir. Aynısı Osmân ve Ömer b. Abdilazîz'den de rivayet edilmiştir. Tâbiûnun geneli ve Ebû Hanîfe bu görüştedir. İmam Şâfiî'nin de çoğu kitabında bu görüşü savunduğu görülür. Öğrencilerinin geneli de bu görüştedir. Ebû Yûsuf, Muhammed, Züfer, Ahmed ve İshâk da aynı görüşü taşır.

Ebû Bekr es-Sıddîk'tan gelen rivayete göre ümmü veledin satışı caizdir. Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbâs ve Abdullah b. ez-Zübeyr'den de benzeri rivayetler gelmiştir. Câbir bu yönde rivayet ettiği bir hadiste: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayattayken odalıklarımız olan ümmü veledlerimizi satardık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunda bir sakınca görmezdi” demiştir. Bunu Abdurrezzâk tahric etmiştir.

Başka bir kanalla gelen rivayette: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr zamanında ümmü veledlerimizi satardık. Ömer, hilafeti zamanında bunu yasaklayınca satmaktan el çektik” lafzı kullanılmıştır.

Şâfiî bu yöndeki yasağı sadece Ömer'e dayandırmış ve: “Ömer'i taklit ederek bunun caiz olmadığını söyledim” demiştir. Şâfiî'nin öğrencilerinden biri de: “Ömer bunu yasaklayınca Müslümanlar ümmü veledleri satmaktan el çekmişlerdir. Bu şekilde bu konuda bir icmâ olmuştur” demiştir. Dolayısıyla bu icmâya muhalif olan görüşlerin bir değeri bulunmamaktadır.

Şâfiî mezhebinin genel görüşünün ümmü veledlerin satışının caiz olmadığı yönünde olduğunu söylesek, de, onlardan bir kadı bunun caiz olduğuna hükmetse, Nevevî'nin *er-Ravda* eserinde Rûyânî'den naklen bildirdiğine göre Şâfiî mezhebi âlimleri bu hükmün geçersiz sayılacağını söylemişlerdir. Bu yöndeki yasak konusunda icma olduğu için buna muhalif olan hükümlere itibar edilmez.

İmam Şâfiî'ye göre ümmü veled satış dışında kiraya verilme, hizmetinden faydalanma, kendisiyle cinsel ilişkiye girme, cinâyet işlemesi durumunda

cezalandırılma, biri tarafından öldürülmesi durumunda diyetle ve benzeri konularda normal cariye gibidir.

Ümmü veledin evlendirilmesi konusunda Şâfiî'den gelen birkaç görüş vardır. Baskın görüşe göre evlendirilmesi efendisinin tasarrufundadır. Çünkü müdebber olan cariye gibi onu kiraya verme, onunla cinsel ilişkiye girme hakkı efendisinin elindedir. Diğer bir görüşü ise Eski Risale'sinde zikretmiştir. Bu görüşe göre ümmü veledin izni olmadan efendisi onu evlendiremez. Üçüncü görüşe göre ümmü veledin rızası olsa dahi efendisinin onu evlendirmesi caiz değildir. Böylesi bir durumda kadı ümmü veledi evlendirebilir mi? Bu konuda da iki görüş vardır. Birinci görüşe göre ümmü veledin ve efendisinin rızası varsa evlendirebilir. Diğer görüşe göre kadı onu evlendiremez.

۹ - بَابُ بَيْعِ الْمُدَبَّرِ

9- MÜDEBBER KÖLENİN SATILMASI

Müdebber, azat edilmesi efendisinin ölmesi şartına bağlanan köledir. Ölüm hayattan sonra (dübür) geldiği için bu şekilde adlandırıldığını söyleyenler olmuştur. Bazılarına göre kişi kölenin hizmetiyle dünyasını, onu azat ederek ahiretini çekip çevirdiği (tedbir) ettiği için bu şekilde adlandırılmıştır.

Başlık müdebber kölenin satışının caiz olmasıyla ilgilidir.

۲۵۳۴ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَعْتَقَ رَجُلٌ مِنَّا عَبْدًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ ، فَدَعَا النَّبِيَّ ﷺ بِهِ فَبَاعَهُ قَالَ جَابِرٌ مَاتَ الْعَلَامُ عَامَ أَوَّلِ أَطْرَافِهِ ۲۱۴۱ ، ۲۲۳۰ ، ۲۳۲۱ ، ۲۴۰۳

۲۵۵۱ تحفة ۷۱۸۶، ۶۹۴۷، ۶۷۱۶، ۲۴۱۵

2534- “Âdem b. Ebî İyâs — Şu'be — Amr b. Dînâr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Bizden bir adam müdebberlik akdi ile kölesini

azat etti. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu köleyi çağırdı ve onu sattı. Bu köle de birinci yılda öldü.”¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Ensâr’dan Ebû Mezkûr adında bir adam Yâkub adındaki kölesini müdebberlik akdi ile azat etti. Yani ölümünden sonra bu kölenin özgür kalacağını söyledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kölenin efendisinin içinde bulunduğu maddi sıkıntıdan dolayı bu köleyi çağırdı ve onu sekiz yüz dirheme satıp efendisine verdi. Başka rivayetlerde bu köleyi yedi yüz veya dokuz yüz dirheme sattığı zikredilir.

Müdebber kölenin satışının cevazı konusunda değişik görüşler vardır.

Birincisi: Mutlak bir şekilde caizdir. Şâfiî mezhebi bu görüştedir. İmam Ahmed’den gelen meşhur görüşe göre de caizdir. Beyhakî’nin *Ma’rife*’de bildirdiğine göre Şâfiî, tâbiûnun ve fakihlerin çoğunun bu görüşte olduğunu dile getirmiştir. Çünkü bu hadisteki hüküm geneldir ve söz konusu adama özel değildir.

İkincisi: Mutlak bir şekilde yasaktır. Hanefiler bu görüştedir. Nevevî âlimlerin genelini, seleften Hicazlıların, Şamlıların ve Kufelilerin bu görüşte olduğunu nakletmiştir. Bu hadisi yorumlarken de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), kölenin kendisini değil de hizmetini sattığını söylemişlerdir. Ancak böylesi bir yorum lafzın zahirine aykırıdır. Bu yorumu da Ebû Câfer Muhammed b. Ali b. Hüseyin’den gelen rivayete dayanmışlardır. Bu rivayete göre Ebû Câfer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müdebberin hizmetini satmıştı” demiştir. Ancak bu rivayet mürseldir ve huccet değildir. Aynısı Ebû Câfer’den mevsûl olarak da rivayet edilmişse de sahih değildir. Dârekutnî’de İbn Ömer’den naklen zikredilen, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Müdebber köle satılmaz ve hibe edilmez. Müdebber köle üçte birin (vasiyetin) içinden hürdür*” buyurduğuna dair rivayet huccet olamayacak şekilde zayıftır.

Üçüncüsü: Efendinin ödemede zorluk çektiği bir borcu yoksa satışı yasaktır. Ancak borcu varsa ve köleden başka da malı bulunmuyorsa hayattayken de, öldükten sonra da borcu kapatmak için bu köle satılabilir. Bu

¹ Hadis ayrıca 2141, 2230, 2321, 2403, 2415, 6716, 6947 ve 7186’da geçmektedir. Müslim 997

da Mâlikîlerin görüşüdür. Çünkü Nesâî’de gelen rivayette söz konusu adamın borcu bulunduğu, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) köleyi sattıktan sonra parasını adama verip: *“Borcunu öde”* buyurduğu zikredilir. Ancak Müslim’de bulunan hadisle buna itiraz edilmiştir. Zira Müslim’de geçen hadiste Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama parayı verip: *“Harcamaya önce kendinden başla”* buyurduğu zikredilmiştir. Müslim’deki bu hadisin zahirinden anlıyoruz ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kölenin bedelini adama borcunu ödemesi için değil kendine harcaması için vermiştir.

Dördüncüsü: Bu hadis sadece müdebber erkek köleler için geçerlidir. Müdebber olan cariyeler ise satılamaz. Ahmed’den öylesi bir görüş nakledilmiştir. İbn Hazm ise Ahmed’in böyle düşündüğünü zikrettikten sonra: *“Ancak öylesi bir ayrımı sahih kılacak herhangi bir delil yoktur. Kıyas da bu konuda köle ile cariye arasında bir fark olmamasını gerektirmektedir”* demiştir.

Beşincisi: Sahibinin ona ihtiyacı varsa onu satabilir. Bu görüşte olanların dayandığı şey de başka bir kanalda bu hadis rivayet edilirken adamın köleden başka malının olmadığını zikredilmesidir.

Altıncısı: Onu satın alacak olan kişi onu azat etmeyecek olduktan sonra sahibi onu satamaz. Bunlara göre bu tür satış mevkûf satış türlerinden biridir. Satın alan kişi onu azat ederse satış sahih olur, aksi taktirde sahih olmaz.

Şeyh Takiyuddîn b. Dakîk el-Îd şöyle demiştir: *“Hadis, müdebber kölenin satışının mutlak bir şekilde yasak olduğunu söyleyenlerin aleyhinde delildir. Çünkü cüzî cevaz küllî olan yasağı bozmaktadır. Bazı durumlarda müdebber kölenin satışını caiz görenlere göre ise hadis genel bir hüküm vermemektedir ve özel bir durumla ilgilidir. Dolayısıyla başka bir özel durumda satışının yasaklanması konusunda onların aleyhinde huccet değildir.”*

Nevevî de şöyle demiştir: *“Hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla kölenin efendisi ölmekten sonra her durumda kölenin satış caizdir.”*

Hadis daha önce *Buyû’* konusu içinde zikredilmişti.

۱۰ - بَابُ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَهَبِهِ

10- VELÂ HAKKININ SATILMASI VE HİBE EDİLMESİ

۲۵۳۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ مَنَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ ، وَعَنْ هَبِهِ طَرَفَهُ ٦٧٥٦

- تحفة ٧١٨٩

2535- “Ebu'l-Velîd — Şu'be” isnâdıyla Abdullah b. Dînâr şöyle demiştir: İbn Ömer'in: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), velâ hakkının satılmasını ve hibe edilmesini yasakladı” dediğini işittim.¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), azat edilen kölenin velâ hakkının satılmasını veya başkasına hibe edilmesini yasaklamıştır.

Bu hadis Abdullah b. Dînâr'ın rivayetiyle meşhurdur. Öyle ki Müslim, *Sahîh*'de: “Bütün raviler bu hadiste Abdullah b. Dînâr'a muhtaçtırlar” demiştir.

Ebû Nuaym el-İsbehânî bu hadisin Abdullah b. Dînâr'dan olan bütün kanallarını bir araya getirmeye çalışmış, hadisi ondan rivayet eden 35 ravi çıkarmıştır.

Şâfiî'nin Kâdı Ebû Yûsuf kanalıyla Abdullah b. Dînâr'dan, onun da İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Velâ, neseb yakınlığı gibi bir yakınlıktır*” buyurmuştur. Bu hadisi İbn Hibbân da *Sahîh*'de Ebû Ya'lâ'dan nakletmiştir.

Ebû Nuaym da Abdullah b. Câfer b. A'yen kanalıyla Bişr'den naklederken: “*Satılmaz ve hibe edilemez*” eklemesini yapmıştır.

Abdullah b. Nâfi' de bunu Abdullah b. Dînâr'dan: “*Velâ akrabalıktır. Satılamaz ve hibe edilemez*” lafzıyla rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 6756'da geçmektedir. Müslim 1506

Abdurrezzâk da Sevrî kanalıyla Dâvud b. Ebî Hind'den "Velâ, neseb yakınlığı gibi bir yakınlıktır" sözünü Saîd b. el-Müseyyeb'den mevkûf olarak nakletmiştir ki bu konuda mahfûz olanı budur.

İbn Battâl der ki: "Âlimler nesebin başkasına devredilemeyeceği konusunda ittifak etmişlerdir. Şayet velânın hükmü nesebin hükmü gibiyse nesepte olduğu gibi o da başkasına devredilemez. Cahiliyedeyken insanlar vela hakkını satış ve benzeri yollarla başkasına devrederlerdi. İslam şeriati bunu yasaklamıştır."

İbnu'l-Arabî de bu konuda şöyle der: "Velânın neseb yakınlığı gibi bir yakınlık olmasından kasıt, azat sonrası hürriyete kavuşarak ortaya çıkan velânın neseb hükmünde olmasıdır. Bir babanın nutfeyle çocuğu ortaya çıkarması gibi köle de şer'an bazı hüküm ve haklardan yoksun iken efendisinin onu azat etmesiyle bu hüküm ve haklara sahip olmuş, bir varlık kazanmıştır. Azat etmeyle doğan velâ hakkı neseb hükmünde ise bu durumda azat eden kişiyle alakalı demektir. Bu yüzden de velâ hakkının azat eden kişiye ait olduğu söylenmiş ve velâ neseb hükmünde sayılmıştır. Buna bağlı olarak da satışı ve hibe edilmesi yasaklanmıştır. Ancak seleften bazıları velâ hakkının devredilmesine cevaz vermişlerdir. Belki de bu yönde gelen hadisleri görmüş değillerdir."

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî tahrir etmiştir.

۲۵۳۶ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ فَأَشْرَطَ أَهْلُهَا وَلَاءَهَا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ «أَعْتَقِهَا، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْطَى الْوَرَقَ» فَأَعْتَقْتُهَا، فَدَعَاَهَا النَّبِيُّ ﷺ فَخَيَّرَهَا مِنْ زَوْجِهَا فَقَالَتْ لَوْ أَعْطَانِي كَذَا وَكَذَا مَا ثَبْتُ عِنْدَهُ فَأَخْتَارَتْ نَفْسَهَا أَطْرَافَهُ
۲۵۷۸، ۲۵۶۵، ۲۵۶۴، ۲۵۶۳، ۲۵۶۱، ۲۵۶۰، ۲۱۶۸، ۲۱۵۵، ۱۴۹۳، ۴۵۶
، ۶۷۱۷، ۵۴۳۰، ۵۲۸۴، ۵۲۷۹، ۵۰۹۷، ۲۷۳۵، ۲۷۲۹، ۲۷۲۶، ۲۷۱۷،

۱۵۹۹۲ تحفة - ۶۷۶۰، ۶۷۵۸، ۶۷۵۴، ۶۷۵۱

2536- "Osmân b. Ebî Şeybe — Cerîr — Mansûr — İbrâhîm — Esved" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Berîre'yi satın almak istedim, ancak

efendileri velâ hakkının kendilerinde kalması şartını koştular. Konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığımda: “*Sen onu azat et, velâ hakkı da parasını verene aittir*” buyurdu. Onu alıp azat ettikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırdı ve kocasıyla evli kalıp kalmaması konusunda onu muhayyer bıraktı. Berîre: “Bana şu şu kadar verse dahi yanında durmam” dedi ve boşanmayı seçti.¹

Osmân, Osmân b. Muhammed el-Kûfî’dir. Güvenilir ve hafız biridir. Yanılgıları bulunsa da Yahya b. Maîn, İbn Abdilber, el-İclî ve başkaları onu sika görmüşlerdir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd b. Kurt el-Kûfî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir b. Abdillâh es-Sülemî’dir.

İbrâhim, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Esved, Esved b. Yezîd’dir.

Hz. Âişe, Berîre’yi azat etmek için satın almak istedi ve efendilerine velâ hakkının kendisinde olması şartını koştı. Efendileri kabul etmeyince Âişe konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikretti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu satın alıp azat etmesini, velâ hakkının da parasını verip azat eden kişiye olacağını söyledi. Bunun üzerine Âişe onu satın aldı ve azat etti.

Azat edildikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre’yi çağırdı ve kocası Muğîs ile evli kalıp kalmaması konusunda onu muhayyer bıraktı. Zira Berîre azat edildiğinde kocası köleydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini muhayyer bırakınca Berîre, ne kadar mal verirse versin karısı olarak kalmayacağını söyledi ve ayrılmayı tercih etti.

Buhârî’nin hadisi burada zikretme sebebine gelince, İbn Hacer’in *Fethu’l-Bârî*’de dediğine göre hadisin aslı “Velâ hakkı azat eden kişiye aittir” lafzıyladır. Ancak Buhârî bu başlık altında bu lafızla zikretmemiş ve adeti olduğu üzere bu lafızla geçen hadise işaret etmekle yetinmiştir. Velâ hakkı sadece azat edene tanınmışsa da bu demektir ki bu hak satış veya hibe yoluyla başkasına devredilemez. Hadisin başlıkla mutabakatı da bu açıdandır.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2560, 2561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760’ta geçmektedir. Müslim 1504

۱۱ - بَابُ إِذَا أُسِرَ أَخُو الرَّجُلِ أَوْ عَمُّهُ هَلْ يُقَادَى إِذَا كَانَ مُشْرِكًا

11- KİŞİNİN MÜŞRİK OLAN KARDEŞİ VEYA AMCASININ ESİR ALINMASI DURUMUNDA FİDYE VERİLİP KURTARILABİLİR Mİ?

وَقَالَ أَنَسٌ قَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَادَيْتُ نَفْسِي ، وَفَادَيْتُ عَقِيلًا وَكَانَ عَلَى لَهُ نَصِيبٌ فِي نِكَاحِ الْغَنِيمَةِ الَّتِي أَصَابَ مِنْ أَخِيهِ عَقِيلٌ وَعَمُّهُ عَبَّاسٌ

Enes der ki: Abbâs, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hem kendim için hem de Akîl için fidye vermiştim” dedi.

Hz. Ali'nin de kardeşi Akîl ile amcası Abbâs'tan elde edilen söz konusu ganimette payı vardı.

Müslüman biri, müşrik olan kardeşi veya amcası esir düştüğü zaman fidesini verip onu kurtarabilir mi?

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Abbâs, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yardım isterken hem kendisi, hem de Akîl b. Ebî Tâlib için fidye verdiğini dile getirmiştir. İbn İshâk'ın bildirdiğine göre Abbâs, Bedir savaşında esir düşmüş, fidye olarak da yüz ûkiyye gümüş veya altın vermiştir. İbn Kesîr'in *Tefsîr*'de bildirdiğine göre ise Abbâs bu yüz ûkiyyeyi hem kendisi, hem yeğenleri Akîl ve Nevfel için vermiştir.

Buhârî'nin dediğine göre Ali b. Ebî Tâlib'in de kardeşi Akîl ve amcası Abbâs'tan elde edilen ganimette payı vardı. Şâyet kardeş ve benzeri akrabalara malik olmak azat etmeyi gerektirseydi Abbâs ve Akîl de esir alındığında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve Hz. Ali'nin ganimetteki payından azat edilirlerdi. Bu da “Kişi yakın olan bir akrabasına malik olduğu zaman onu azat etmelidir” diyen Ebû Hanîfe'nin aleyhinde delildir.

Cevap olarak denilebilir ki esir düşen ve ganimet mallarından sayılan kafir kişiye başlangıçta kimse malik değildir. Onlar konusunda kararı imam verir. İmam da duruma göre ya onları öldürür ya köle yapar ya fidye alır, ya da karşılıksız serbest bırakır. İmamın bu yönde köle yapma kararı vermesi durumunda ganimet kişiye malik olmada sadece bir sebeptir. Dolayısıyla kişinin ganimet mallarından olması demek, ganimette payı olanların ona malik olması demek değildir.

٢٥٣٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ مُوسَى
عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ اسْتَأْذَنُوا
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا أَئِذْنُ فَلَنتَرُكُ لِابْنِ أُخْتِنَا عَبَّاسٍ فِدَاءَهُ ، فَقَالَ « لَا تَدْعُونَ مِنْهُ دِرْهَمًا
» طرفاه ٣٠٤٨ ، ٤٠١٨ - تحفة ١٥٥١

2537- “İsmâil b. Abdillâh — İsmâil b. İbrâhîm b. Ukbe — Mûsa — İbn Şihâb” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Ensâr’dan bazıları Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Bize izin ver de kız kardeşimizin oğlu Abbâs’tan alınacak fidyeyi kendisine bırakalım” dediklerinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Fidyelerinden alınmadık tek bir dirhem bile bırakmayın” karşılığını verdi.¹

İsmâil, İsmâil b. Abdillâh b. Ebî Uveys’dir. Mâlik b. Enes’in kız kardeşinin oğludur. Buhârî ve Müslim onu huccet görmüşlerdir, ancak Buhârî rivayette tek kaldığı hadislerden sadece iki tanesini tahrir etmiştir. Nesâî dışında da diğer hadis âlimleri ondan rivayette bulunmuşlardır. Nesâî ise ezberinden naklettiği bazı hadislerde hata ettiğini söyleyerek onu zayıf bulmuştur.

İsmâil b. İbrâhîm b. Ukbe, Nesâî, Yahya b. Maîn ve Ebû Hâtîm tarafından güvenilir bulunmuştur. es-Sâcî onun hakkında bazı tenkitlerde bulunmuşsa da güvenilirliğine hâlel getiren tenkitler değildir. Buhârî ve Nesâî onu huccet olarak görmüşlerse de ondan fazla rivayetlerde bulunmamışlardır.

Mûsa, Mûsa b. Ukbe’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Ensâr’dan bazıları kız kardeşlerinin oğlu olan Abbâs b. Abdilmuttalib’den alınacak fidyeyi kendisine bırakmaları konusunda Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin istediler. İbn Hacer bunu isteyenlerin isimlerini bulamadığını söylemiştir.

Bunlar Abbâs’ın değil babası Abdumuttalib’in dayılarıydı. Çünkü Abdumuttalib’in annesi Selmâ binti Amr b. Uhayha, (Medine’de) Neccâr oğullarındandı. Abbâs’ın annesi ise Nateyla binti Cunâb’dır ve Ensâr’dan

¹ Hadis ayrıca 3048 ve 4018’de geçmektedir.

olmadığı konusunda ittifak vardır. Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) amcasıydı. Yeğeni olarak fidesini bağışlamasını isteyebilirlerdi. Ancak minnet kendilerinin olsun diye dayı tarafı olarak araya girmişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu istekleri karşısında fidesinden tek bir dirhemi bile bırakmamalarını söyledi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu isteklerini kabul etmemesi dini konularda ortaya hatırın girmesini istememesinden dolayıdır. Abbâs varlıklı biri olduğu için ondan fideye alınmış ve ganimet malları arasına katılmıştır.

Buhârî'nin bu hadisi bu başlık altında zikretme sebebi de kişinin amca ve amcaoğluna malik olmasıyla onları azat etmesinin gerekmediğine dikkat çekmektir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), amcası Abbâs ile amcası oğlu Akîl'e ganimet sebebiyle malik olmuştu. Zira ganimette onun da payı vardı. Aynı şekilde Hz. Ali de amcası Abbâs ile kardeşi Akîl'e ganimetteki payı dolayısıyla malik olmuştu ve bu şekilde malik olması da onları azat etmesini gerektirmemişti.

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu hadis bu konuda Hanefilerin aleyhinde huccettir. Hanefiler de bu konuda *Sünen* sahipleri tarafından “Hasan — Semure” kanalıyla gelen hadise dayanmışlardır. İbnu'l-Medînî bu hadisi münker kabul etmiş ve mürsel olduğunu söylemiştir. Buhârî hadisi sahih görmemiştir. Ebû Dâvud: “Hammâd bunu rivayette tek kalmış ve mevsûl olması konusunda şüphe etmiştir” demiştir.

Şâfiî ise bu konuda kişinin erkek olsun kadın olsun üstsoy (usûl) ve altsoydan (fürû') olan kişileri azat etmesi gerektiğini söylemiştir. Bunda da bu hadise değil başka hadislerle dayanmıştır. Bu hadislerden biri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kişi babasının hakkını ancak onu köle olarak bulup, sonra satın alıp azat ederse ödemiş olur*” sözüdür. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.

Yüce Allah da: “**Rahmân çocuk edindi, dediler. O, bundan münezzektir. Hayır, melekler şerefli kılınmış kullardır**”¹ buyurmuştur. Âyet kişinin, birinin aynı anda hem oğlu, hem de kölesi olmayacağına işaret etmektedir. İmam Mâlik de aynı görüştedir, ancak o buna sadece anne tarafından da olsa kardeşi de katar. Şâfiî'ye kardeş konusunda muhalif olması da Akîl ile Ali arasında geçen kıssadan dolayıdır.

¹ Enbiyâ Sur. 26

۱۲ - باب عَتَقِ الْمُشْرِكِ

12- MÜŞRİĞİN AZAT ETMESİ

Başlık, müşrik birinin köle azat etmesinin hükmüyle ilgilidir.

۲۵۳۸ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَعْتَقَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِائَةَ رَقَبَةٍ ، وَحَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ ، فَلَمَّا أَسْلَمَ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ وَأَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ ، قَالَ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، كُنْتُ أَتَحَنُّ بِهَا ، يَعْنِي أَتَبَرَّرُ بِهَا ، قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ لَكَ مِنْ خَيْرٍ » أَطْرَافُهُ ۱۴۳۶ ، ۲۲۲۰ ، ۵۹۹۲ - تحفة ۳۴۳۲

2538- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm” isnâdıyla Hişâm’ın babası şöyle demiştir: Hakîm b. Hizâm Cahiliye’deyken yüz köle azat etmiş ve yüz deve kurban etmişti. Müslüman olunca da yüz deve kurban etmiş ve yüz köle azat etmişti. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! Cahiliye’deyken iyilik olarak yaptığım şeyleri soracaktım” dediğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Önceden yaptığın hayırlar üzerine müslüman oldun” buyurdu.¹

Ubeyd, Ebû Muhammed Abdullah b. İsmâil el-Kureşî el-Kûfî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Hakîm, Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdiluzza el-Kureşî el-Esedî’dir. Müminlerin annesi Hadice binti Huveylid’in erkek kardeşinin oğludur. Mekke’nin fethinde 74 yaşındayken müslüman olmuştur.

Hakîm b. Hizâm Cahiliye döneminde henüz müşrik iken yüz köle azat etmiş, kurban olarak da yüz deve kesmişti. Müslüman olduktan sonra da hac mevsiminde yüz kurban kesip yüz tane de köle azat etti. Bunu Hakîm’den nakleden Urve, onun Cahiliye döneminde yaptıklarına yetişmediği için

¹ Hadis ayrıca 1436, 2220 ve 5992’de geçmektedir. Müslim 123

hadisin ilk kısmı için mürsel denilebilir. Ancak hadisin ikinci kısmı bunun mevsûl olduğunu göstermektedir.

Rivayet edildiğine göre müslüman olduktan sonra haccettiğinde yanında kurbanlık olarak üzerlerini hibere kumaşlarıyla örttüğü yüz deve götürdü. Bunların yanında boyunlarında gümüşten halka bulunan yüz köle de götürdü. Haccederken bu yüz deveyi kurban olarak kesip yüz köleyi de azat etti.

Hâkîm, Cahiliye döneminde bir müşrikken kurban kesme, köle azat etme, iyilik yapma ve Allah'a yaklaşma babından yaptığı benzeri şeyleri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikretti ve bunların ahirette bir karşılığının olup olmayacağını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Önceden yaptığın hayırlar üzerine müslüman oldun"* karşılığını verdi.

Bundan kasıt yapılan bu tür iyiliklerin kafir kişiyi Allah'a yaklaştıracak ve kafir olmasına rağmen bunların sahih olacağı değildir. Ancak böylesi şeyleri yapan kafir kişi müslüman olduktan sonra önceden yaptığı iyilik ve hayırların kendisine faydası dokunur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden kasıt Hakîm'in böylesi iyilikleri yaparak hayırlı bir karakter kazandığı, müslüman olduktan sonra da önceden kazandığı bu karakterle iyiliklerini müslüman biri olarak devam ettireceğidir. Ya da bundan kasıt önceden yaptığı bu iyilik ve hayırların vesilesiyle hidâyeti bulduğu ve müslüman olduğudur. Zira kişinin amacı ve hedefi ilk adımlarından belli olur.

Bu hadis daha önce *Zekât* konusu içinde geçmişti.

۱۳ - بَابُ مَنْ مَلَكَ مِنَ الْعَرَبِ رَقِيقًا فَوَهَبَ وَبَاعَ وَجَامَعَ وَقَدَى وَسَبَى الذَّرِيَّةَ

13- KİŞİNİN ARAPLARDAN SAHİP OLDUĞU KÖLEYİ HİBE ETMESİ, SATMASI, ONUNLA CİNSEL İLİŞKİYE GİRMESİ, FİDYESİNİ VERMESİ, ARAPLARDAN ÇOLUK ÇOCUĞUN ESİR ALINMASI

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ .

Yüce Allah'ın: **"Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, kendisine verdiğimiz güzel nimetlerden gizlice ve açıkça sarf eden kimseyi misal gösterir: Hiç bunlar eşit**

olur mu? Övülmeğe layık olan Allah'tır, fakat çoğu bilmezler”¹
Buyruğu.

Başlıktaki çoluk çocuktan kasıt erkek çocuklarıdır. Araplardan kasıt şehir sakinleri olan Araplar olabileceği gibi genel olarak şehir sakinleri ile çölde yaşayan bedevi Araplar da olabilir.

Buhârî satış dışında başlıkta zikrettiği konular hakkında dört hadis zikretmiştir. Ancak satış konusuna da Ebû Hureyre'den gelen hadisin başka bir kanalında yer verilmiştir.

Yüce Allah şöyle buyurur: **“Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, kendisine verdiğimiz güzel nimetlerden gizlice ve açıkça sarf eden kimseyi misal gösterir: Hiç bunlar eşit olur mu? Övülmeğe layık olan Allah'tır, fakat çoğu bilmezler.”²**

Avfî'nin İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Yüce Allah bu âyetteki meseli kafir ve mümin konusunda vermiştir. İbn Cerîr de bu yorumu benimsemiştir. Hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan köleden kasıt, kafir olan kişidir. Kendisine güzel nimetler verilen kişi de mümin olan kişidir.

İbn Ebî Necîh'in bildirdiğine göre Mücâhid bu âyeti açıklarken şöyle demiştir: “Âyetteki örnek putlar ile Hak Teâlâ hakkında verilmiştir. Yüce Allah'a putlar üzerinden şirk koşturmak, hiçbir şeye sahip olmayan ve hiçbir tasarrufta bulunamayan köle ile kendisine rızıklar verilen ve bu rızıklarda istediği gibi tasarrufta bulunan özgür kişinin bir görülmesi demektir.”

Âyette geçen “abd” ifadesi kul anlamına da geldiği için “memlûk” ifadesi de kullanılarak bundan kastın köle olduğu belirtilmiştir. Zira kafir de olsa, mümin de olsa her bir insan Allah'ın kuludur.

“Hiçbir şeye gücü yetmeyen” ifadesi ile mükâteb köle ile kendisine tasarruf yetkisi verilmiş köle bunun dışında tutulmak istenmiştir. Buradan da kölenin tasarruf yetkisine sahip olmadığını çıkarıyoruz.

Âyette konu bu şekilde açıklanıp hasma anlatıldıktan sonra övülmeye layık olanın Yüce Allah olduğu belirtilmiştir. Sanki: “Köle ile özgür olan kişi bir

¹ Nahl Sur. 75

² Nahl Sur. 75

midir?” diye sorulmuş, hasımdan: “Değildir” cevabı alınınca da huccetin yerini bulmasından dolayı “Elhamdulillâh” denilmiştir. Sonunda da çoğu kişinin bunu bilemeyeceği, dolayısıyla iman da etmeyeceği bildirilmiştir.

Âyetin başlıkla mutabakatına gelince, Yüce Allah âyette köleyi genel bir şekilde zikretmiş, Arap olan olmayan ayrımı yapmamıştır. Buradan da kölenin Arap olmayanlardan olabileceği gibi Araplardan da olabileceğini çıkarıyoruz.

۲۵۳۹ و ۲۵۴۰ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ذَكَرَ عُرْوَةَ أَنَّ مَرْوَانَ وَالْمِسُورَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَفَدُ هَوَازَنَ ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ فَقَالَ « إِنْ مَعِيَ مَنْ تَرَوْنَ ، وَأَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ ، فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا الْمَالَ ، وَإِمَّا السَّبْيَ ، وَفَدُ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ » وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ انْتَضَرَهُمْ بِضِعْعِ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ غَيْرَ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبِينَا فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِي النَّاسِ ، فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ بِهَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ جَاءُونَا تَائِبِينَ ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ » فَقَالَ النَّاسُ طَيِّبْنَا ذَلِكَ قَالَ « إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرْفَاؤُكُمْ أَمْرَكُمْ » فَارْجَعَ النَّاسُ ، فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ طَبَّيُوا وَأَذِنُوا ، فَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا عَنْ سَبْيِ هَوَازَنَ وَقَالَ أَنَسٌ قَالَ عَبَّاسٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَادَيْتُ نَفْسِي ، وَفَادَيْتُ عَقِيلًا حَدِيث ۲۵۳۹ أطرافه ۲۳۰۷ ، ۲۵۸۴ ، ۲۶۰۷ ، ۳۱۳۱ ، ۴۳۱۸ ، ۷۱۷۶ - تحفة ۱۱۲۵۱ حدیث ۲۵۴۰ أطرافه ۲۳۰۸ ، ۲۵۸۳ ، ۲۶۰۸ ، ۳۱۳۲ ، ۴۳۱۹ ، ۷۱۷۷ - تحفة ۱۱۲۷۱

2539-2540- “İbn Ebi Meryem — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Mervân ve Misver b. Mahreme şöyle demiştir: Hevâzin elçileri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip mallarının ve esir edilen

adamlarının iade edilmesini istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Benimle birlikte şu gördüğünüz kişiler var. En sevdiğim söz doğru olan sözdür. Onun için iki şeyden birini seçin. Ya mallarınızı ya da esirlerinizi geri almayı seçin. Bunların taksimini bekletmiştim”* buyurdu. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem), Tâif dönüşü on küsur gün onların gelmelerini beklemişti.

Heyettekiler, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ancak birini geri vereceğini anladıklarında: *“Esirleri almayı seçiyoruz”* dediler. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlara konuşma yapmak üzere kalktı. Yüce Allah'ı layıkıyla övdükten sonra: *“Sonrasına gelince, kardeşleriniz tövbe etmiş bir şekilde geldi. Onun için esirlerini geri vermeyi uygun görüyorum. Kim kendi rızasıyla esirini vermek isterse bunu yapsın. Payını almakta ısrar edenler ise, Yüce Allah'ın bize bahşedeceği ilk ganimette karşılığını almak üzere onu bize versin”* buyurdu. Müslümanlar: *“Kendi rızamızla biz veriyoruz”* dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Esirini rızasıyla veren ile vermeyeni ayırt edemeyiz. Onun için gidin ve bu işi ariflerinizle (bilir kişilerinizle) konuşun, onlar da gelip bunu bize bildirsinler”* buyurdu.

Müslümanlar evlerine döndüklerinde her bir grup kendi arifiyle konuştu. Sonrasında arifler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dönüp müslümanların gönül rızasıyla esirleri vermeyi kabul ettiklerini ve buna izin verdiklerini söylediler.

Ravi der ki: *“Hevâzin esirleri konusunda bize ulaşan budur.”*

Enes'in dediğine göre Abbâs, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hem kendim için, hem de Akıl için fide vermiştim”* demiştir.¹

İbn Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Ebî Meryem el-Cumahî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Akîl'dir.

¹ 2539. hadis ayrıca 2307, 2584, 2607, 3131, 4318 ve 7176'da geçmektedir. 2540. hadis de ayrıca 2308, 2583, 2608, 3132, 4319 ve 7177'de geçmektedir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Rivâyet mürseldir. Çünkü Mervân b. el-Hakem sahabeden değildir. Misver b. Mahreme de söz konusu olaya şahit olmuş değildir. Çünkü babasıyla birlikte Mekke'nin fethinden sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde henüz küçük bir çocuktur. Bu olay da Mekke'nin fethinden iki yıl önce yaşanmıştır. Bu durumda bunu Mervân ve Misver'in müsnedleri içinde rivayet eden hadis âlimleri isabet etmemiş demektir. Ancak *Şartlar* konusunun başlarında Buhârî'nin hocası Yahya b. Bukeyr bu hadisi "Leys — Ukayl" kanalıyla İbn Şihâb'dan naklederken İbn Şihâb'ın: "Urve b. ez-Zübeyr'in bana bildirdiğine göre Mervân ve Misver b. Mahreme'nin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından naklen şöyle dediklerini işitmiştir" dediğini zikretmiş ve Hudeybiye kıssasını bildirmiştir.

Hadise gelirse, Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme'nin bildirdiğine göre Hevâzin elçileri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip mallarının ve esir alınan adamlarının kendilerine verilmesini istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) açık ve doğru olan sözü sevdiğini, bilerek esirlerin taksim edilmesini geciktirdiğini dile getirdi ve malları ya da esirleri geri alma konusunda bir seçim yapmalarını söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Tâif dönüşü Ci'râne'de esirlerin taksimini on küsur gün geciktirmiş, Hevâzinlilerin gelmesini beklemişti. Hevâzinliler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda kararlı olduğunu ve ikisinden birini tercih etmekten başka seçeneklerinin olmadığını anlayınca kendilerinden esir düşenleri geri almayı seçtiler.

Hevâzin elçileri kararlarını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp bu konuda müslümanlara bir konuşma yaptı. Yüce Allah'ı layıkıyla övdükten sonra yaptığı konuşmasında Hevâzinlilerden olan kardeşlerinin tövbe etmiş bir şekilde geldiklerini, esirlerini onlara geri vermeyi uygun gördüğünü ifade etti. Sonrasında isteyenlerin ellerinde bulunan esirleri kendi rızalarıyla onlara vermesini, esirlerden kendisine düşen payı elinde tutmak isteyenlerin de elde edilecek ilk ganimette karşılığını almak üzere esiri teslim etmesini söyledi.

Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kastettiği ganimet, ıstılahi mânâda ganimet değildir. Bunun içine kafirlerden elde edilen ganimet girdiği gibi haraç ve benzeri şeyler de girmektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuşmasından sonra müslümanlar ellerindeki esirleri kendi rızalarıyla vereceklerini bildirdiler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kimin kendi rızasıyla, kimin de istemeyerek elindeki esiri vereceğinin bu şekilde bilinemeyeceğini, her kabilenin kendi bilirkişisi olan arîfiyle bu konuyu görüşmesini, arîflerin de kendisine gelip sonucu bildirmesini istedi.

Her kabile geri dönüp kendi arîfiyle konuştu. Bütün Müslümanlar kendi rızalarıyla ellerindeki esirleri vermek istediklerini ifade ettiler. Arîfler de gelip bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiler. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hevâzinlilerden alınan esirleri onlara geri verdi.

Araplardan alınan esirlerin bu şekilde hibe olarak geri verilmesi hadisle başlığın mutabakatını göstermektedir.

Enes'in dediğine göre Abbâs, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hem kendim için, hem de Akîl için fidiye vermiştim” demiştir. Enes'in bu rivayeti birkaç başlık öncesinde de mevsûl olarak zikredilmiştir. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Bahreyn'den mal gelince bu malların dağıtılmak üzere Mescid'e dökülmesini söyledi. Mescid'de dökülünce Abbâs gelmiş, hem kendisi hem de Akîl için fidiye verdiğini söylemiş, bu mallardan kendisine de bir miktar verilmesini istemiştir.

٢٥٤١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ فَكَتَبَ إِلَيَّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَغَارَ عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وَهُمْ غَارُونَ وَأَنْعَامُهُمْ تُسْقَى عَلَى الْمَاءِ ، فَقَتَلَ مَقَاتِلَهُمْ ، وَسَبَى ذَرَارِيَهُمْ ، وَأَصَابَ يَوْمَئِذٍ جُوَيْرِيَةَ حَدَّثَنِي بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ، وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْجَيْشِ . تحفة ٧٧٤٤

2541- “Ali b. el-Hasan — Abdullah” isnâdıyla İbn Avn şöyle demiştir: Nâfi'ye bir mektup yazdığımda cevap olarak bana şunu yazdı: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mustalik oğulları üzerine gece vakti baskın yapıp onları gafil avladı. O sırada hayvanları su başında sulanıyordu. Onların savaşçılarını öldürdü, çoluk çocuğunu da esir aldı. Cuveyriye de

bu baskın sonrası onun nasibi oldu. Bunu da bana söz konusu orduda bulunanlardan biri olan Abdullah b. Ömer anlattı.”¹

Ali, Ebû Abdîrrahmân Ali b. el-Hasan b. Şakîk el-Abdî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

İbn Avn, Abdullah b. Artabân el-Basrî’dir.

Müslim’de gelen rivayete göre İbn Avn, savaş öncesi düşmanların İslam’a davet edilip edilmeyecekleri konusunda İbn Ömer’in azatlısı Nâfi’ye bir mektup yazdı. Nâfi’ yazdığı cevapta savaş öncesi düşmanların İslam’a davet edilmesinin İslam’ın ilk dönemlerine ait bir uygulama olduğunu zikretti. Sonraki uygulama için de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mustalik oğullarına yaptığı bir baskını anlattı.

Nâfi’nin anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müslümanlarla birlikte Mustalik oğullarına bir baskın düzenledi. Mustalik oğulları bu baskın sırasında hiçbir şeyden habersiz hayvanlarını suluyorlardı. Baskında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların savaşçılarını öldürdü, çoluk çocuklarını da esir aldı.

Hadisten, kendilerine İslam davetinin ulaştığı kafir topluluklara öncesinde herhangi bir uyarı yapmadan baskın ile saldırmanın caiz olduğunu çıkarıyoruz. Ancak doğrusu savaş öncesi karşı tarafa uyarı yapmanın müstehab olduğudur. Şâfiî, Leys ve İbnu’l-Münzir bunu söylemişlerdir. Cumhur da bu görüştedir. İmam Mâlik: “Mutlak bir şekilde uyarı yapılması gerekmektedir” demiştir.

Hadisten ayrıca Arapların köle yapılmasının caiz olduğunu da anlıyoruz. Zira Mustalik oğulları Huzâa kabilesinden Arap bir topluluktur. Yeni Risale’inde Şâfiî de bunu söylemiştir. İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe’nin öğrencilerinin geneli de bu görüştedir. Âlimlerden bir grup da: “Saygınlıklarından dolayı Araplar köle yapılamaz” demişlerdir. Eski Risale’inde Şâfiî de aynı şeyi söylemiştir.

Mustalik oğullarına yapılan söz konusu baskın ve saldırıda elde edilen ganimetlerden Cuveyriye binti’l-Hâris b. Ebî Dirâr b. el-Hâris b. Mâlik b. el-

¹ Müslim 1730

Mustalik, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) payına düştü. Cuveyriye'nin babası kabilesinin efendisiydi.

Bazılarına göre ise Cuveyriye, Sâbit b. Kays'ın payına düşmüştü. Sâbit onunla mükâtebe yapmış, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mükâtebe bedelini ödeyip onunla evlenmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu evlilikle Mustalik oğullarına hısım olmasından dolayı Müslümanlar Mustalik oğullarından ellerinde bulunan esirleri serbest bıraktılar. Bundan dolayı kabilesine Cuveyriye'den daha bereketli olan bir kadının olmadığı söylenmiştir.

Nâfi', İbn Avn'a yazdığı bu mektubun sonunda da bu olayı kendisine baskını yapan bu ordunun içinde bulunan Abdullah b. Ömer'in anlattığını zikretmiştir.

٢٥٤٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ رِبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ ابْنِ مُحَرَّرٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ فَأَصَبْنَا سَبِيًّا مِنْ سَبْيِ الْعَرَبِ ، فَاشْتَهَيْنَا النِّسَاءَ فَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ وَأَحْبَبْنَا الْعُزْلَ ، فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ، مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَانَتْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا وَهِيَ كَانَتْ » أَطْرَافُهُ ٢٢٢٩ ، ٤١٣٨ ، ٥٢١٠ ، ٦٦٠٣ ، ٧٤٠٩ - تحفة ٤١١١

2542- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Rabîa b. Ebî Abdirrahmân — Muhammed b. Yahya b. Habbân” isnâdıyla İbn Muhayrîz şöyle demiştir: Ebû Saîd'i gördüğümde ona bu konuyu sordum. Şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Mustalik oğulları gazvesine gittiğimizde Araplardan çok esir aldık. Bekarlık bize ağır gelip kadınları arzu etmeye başladık. İlişkide azil yapmak istedik ve bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduk. Allah • Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bunu yapip yapamamanız bir şey ifade etmez. Zira kıyamete dek var olması takdir edilen olan her canlı mutlaka olacaktır*» buyurdu.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2229, 4138, 5210, 6603 ve 7409'da geçmektedir. Müslim 1438

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Rabîa, Rabîa b. Ebî Abdîrrahman et-Temîmî'dir.

İbn Muhayrîz, Abdullah b. Muhayrîz b. Cunâde b. Vehb el-Cumahî el-Mekkî'dir.

İbn Muhayrîz azil konusunu Ebû Saîd el-Hudrî'ye sordu. Ebû Saîd cevap olarak Mustalik oğulları üzerine yaptıkları gazvede yaşadıklarını anlattı. Dedğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Mustalik oğulları gazvesine çıktıklarında Araplardan esirler aldılar. Bunların içinde kadınlar da vardı. Savaş esnasında müslümanlara bekarlık zor gelince paylarına düşen esir kadınlarla ilişkiye girmek istediler. Ancak kadın esirleri sonradan satmayı düşündükleri için ilişki ile hamile kalmalarını da istemiyorlardı. Bundan dolayı cinsel ilişkide azil yapmak istediler. Azil de cinsel ilişki esnasında kadının rahminin dışına boşalmaktır.

Azil konusunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) azil yapıp yapmamalarının bir şey ifade etmediğini, Yüce Allah'ın dünyaya gelmesini takdir ettiği bir canın ne yapılırsa yapılsın geleceğini söyledi.

Şâfiî'ye göre hür olan kadında azil yapmak için onun rızasını almak lazımdır. Cariyede ise böylesi bir izne gerek yoktur ve azil yapılabilir. Ancak neslin devamına engel olduğu için mekruh görülmüştür. Bundan dolayı bazı rivayetlerde *gizli ve'd* (çocuğu diri diri toprağa gömme) olarak zikredilmiştir.

Câbir'in Müslim'de yer alan rivayetinde ise azlin caiz olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Zira bu rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İstiyorsan azil yap"* buyurmuştur. *Nikâh* konusu içinde bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi azil yapsa da yapmasa da kıyamet gününe dek Yüce Allah'ın dünyaya gelmesini takdir ettiği her bir can mutlaka vücuda gelecektir. Ahmed'in *Müsned*'de, İbn Hibbân'ın da *Sahîh*'te Enes'ten bildirdiğine göre adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip azil konusunu sormuş, Allah Resûl de (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kendisinden çocuğun olduğu suyu (meniyi) bir taşın üzerine dökse bile Yüce Allah o taştan çocuğu çıkaracak ve yaratmak istediğini yine yaratacaktır"* buyurmuştur.

٢٥٤٣ - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقُعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَا أَزَالُ أَحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ وَحَدَّثَنِي ابْنُ سَلَامٍ أَخْبَرَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْمُعْبِرَةِ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَعَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ مَا زِلْتُ أَحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مُنْذُ ثَلَاثِ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِيهِمْ ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ « هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدَّجَالِ » قَالَ وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا » وَكَانَتْ سَبِيَّةً مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ فَقَالَ « أَعْتَقِيهَا فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ » طرفه ٤٣٦٦ - تحفة ١٤٨٨٩، ١٤٩٠٧

2543- “Züheyr b. Harb — Cerîr — Umâra b. el-Ka’kâ’ — Ebû Zur’a” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Temîm oğullarını sevmekteyim...”

İbn Selâm’ın da “Cerîr b. Abdilhamîd — Muğîre — Hâris — Ebû Zur’a” isnâdıyla bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir...

Umâra’nın da Ebû Zur’a’dan bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), haklarında söylediği üç sözü işittimden beri Temîm oğullarını sevmekteyim. Onlar hakkında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Ümmetim içinde Deccâl’e karşı en sert tepkiyi onlar verirler” buyurduğunu işittim. Yine Temîm oğullarının zekatları gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunlar kavmimizin zekatlarıdır” buyurdu. Yine Âişe’nin yanında onlardan esir bir kadın vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu azat et! Zira İsmâil’in soyundandır” buyurdu.¹

Züheyr, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesâî’dir. Ebû Bekr b. Ebî Hayseme’nin babasıdır. Müslim ondan binden fazla hadis rivayetinde bulunmuştur.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd b. Kurt’tur.

Ebû Zur’a, Herem b. Cerîr b. Abdillâh el-Becelî’dir.

¹ Hadis ayrıca 4366’da geçmektedir. Müslim 2525

İbn Selâm, Abdullah b. Selâm'dır.

Muğîre, Muğîre b. Miksem el-Kûfî'dir.

Hâris, Hâris b. Zeyd el-Uklî et-Temîmî el-Kûfî'dir.

Ebû Hureyre, Temîm oğullarını, haklarında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği üç sözü işittiğinden beri sevdiğini ifade etmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlar hakkında söylediği şeylerden biri müslüman ümmeti içinde Deccâl'e karşı en sert mücadeleyi onların verecek olmasıdır.

Onlar hakkında söylediği bir diğer şeye gelince, kendilerinden toplanan zekat malları Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde: *“Bunlar kavmimizin zekatlarıdır”* buyurmuştur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) *“kavmimiz”* ifadesini kullanmasının sebebi de Temîm oğulları ile soyunun İlyâs b. Mudar'da birleşmesidir.

Diğerine gelince, Âişe'nin yanında Temîm oğullarından esir bir kadın vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Onu azat et! Zira İsmâil'in soyundandır”* buyurdu. İbn Hacer bu esir kadının ismini bulamadığını söylemiştir.

İsmâîlî bunu rivayet ederken: *“Âişe'nin, İsmâil soyundan bir köleyi azat etme sözü vardı”* lafzını kullanmıştır.

Ebû Avâne bunu Şa'bî kanalıyla: *“Âişe'nin köle azat etme adağı vardı”* lafzıyla rivayet etmiştir.

Taberânî'nin *M. el-Kebîr*'de bildirdiğine göre Hz. Âişe: *“Ey Allah'ın Resûlü! İsmâil soyundan bir köleyi azat etmeyi adadım”* dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Anber oğullarının ganimetleri gelene kadar bekle”* karşılığını verdi. Söz konusu ganimetler gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“İçlerinden dört tanesini al”* buyurdu. Bunun üzerine Âişe esirler içinden Rudayh, Zubeyb b. Sa'lebe, Zuhayh ve Semure b. Amr isminde dört esiri seçti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seçilen bu dört esirin saçlarını okşadı ve bereketli bir hayat için onlara dua etti.

Hadisten Arap olmayanlar gibi Arap olanların da esir alınıp köle yapılabileceğini çıkarıyoruz. Ancak azat edilmeleri daha efdaldır.

İbnu'l-Müneyyir bu konuda şöyle der: *“Benim yanımda köle alınma konusunda Araplar arasında saygın olanlar ve olmayanlar gibi bir ayrımın yapılması gerekmektedir. Örneğin köle alınan bu Arap Hz. Fâtıma'nın*

soyundan ise ya da Hz. Hüseyin'in veya Hz. Hasan'ın soyundan olan biri bir cariyeye ile evlenmişse onun çocuklarının köle olarak alınması doğru değildir. Aynı şekilde esir alınan kişi Hz. İsmail'in soyundan ise müstehab olan azat edilmesidir. Diğer Araplar konusunda da ölçümüz budur ve bu ölçüye uyanların hürriyetine kavuşturulması gerekmektedir. Doğrusunu da Allah bilir.”

Buhârî burada Ebû Hureyre'nin hadisini iki farklı hocadan zikretmiştir. Bu iki hocaların da her biri hadisi Cerîr'den nakletmiştir. Ancak hocalarından biri Cerîr'den naklederken farklı bir isnâd kullandığı için Buhârî bu iki kanalı ayrı ayrı zikretmiştir. Hadise de Muhammed b. Selâm'ın lafzıyla yer vermiştir. Buhârî bu hadisi *Meğâzî* konusu içinde Züheyr b. Harb lafzıyla zikredecektir. Müslim de *Fadâil* konusu içinde bu hadisi Züheyr kanalıyla tahrir etmiştir.

۱۴ - بَابُ فَضْلِ مَنْ أَدَّبَ جَارِيَتَهُ وَعَلَّمَهَا

14- CARIYİYİ TERBİYE EDİP EĞİTMENİN FAZİLETİ

۲۵۴۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ فُضَيْلٍ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ فَعَالَهَا ، فَأَحْسَنَ إِلَيْهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا ، كَانَ لَهُ أَجْرَانِ » أطرافه ۹۷ ، ۲۵۴۷ ،

۲۵۵۱ ، ۳۰۱۱ ، ۳۴۴۶ ، ۵۰۸۳ - تحفة ۹۱۰۸

2544- “İshâk b. İbrâhîm — Muhammed b. Fudayl — Mutarrîf — Şa'bî — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Cariyesine en güzel şekilde infakta bulunan, sonra azat edip onunla evlenen kişi sevabı iki katıyla verilir.*”¹

İshâk, İbn Râheveyh ismiyle meşhur olmuş İshâk b. İbrâhîm'dir.

Muhammed, Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân'dır.

Mutarrîf, Mutarrîf b. Târîf el-Hârisî'dir.

Şa'bî, Âmir eş-Şa'bî'dir.

¹ Hadis ayrıca 97, 2547, 2551, 3011, 3446 ve 5083'te geçmektedir. Müslim 154

Ebû Burde, Hâris b. Ebî Musa'dır.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş'arî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre cariyesi olan kişi gereği gibi ona harcama yapıp ihtiyaçlarını karşılar, zamanı gelince onu azat edip onunla evlenirse sevabını iki katıyla alır. Müslim'de gelen rivayette: “*Ve onu eğitirse*” lafzı da yer alır ki başlıkla mutabakat açısından daha uygundur. Bunlardan biri onunla evlenme ve onu eğitime sevabıdır. Diğeri de onu azat etme sevabıdır.

İbnu'l-Mühelleb: “Daha saygın ve daha soylu kadınlarla evlenme imkanı varken tevazu gösterip azat ettiği cariyeyle evlenen kişinin sevabının kat kat fazla olacağını anlıyoruz” demiştir.

Bu hadise yönelik diğer açıklamalar inşaallah *Nikâh* konusu içinde gelecektir.

İsnadında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Daha önce *İlim* konusu içinde zikredilmişti. Hadisi ayrıca Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۵ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « الْعَبِيدُ إِخْوَانُكُمْ فَأَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ »

15- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): “KÖLELER KARDEŞLERİNİZDİR. ONLARA YEDİKLERİNİZDEN YEDİRİN” BUYRUĞU

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾. ذِي الْقُرْبَى الْقَرِيبُ ، وَالْجُنُبُ الْغَرِيبُ ، الْجَارُ الْجُنُبُ يَعْنِي الصَّاحِبَ فِي السَّفَرِ

Yüce Allah'ın: “**Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya, elinizin**

altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez”¹ Buyruğu.

Yakın komşudan kasıt, akrabalarından olan komşulardır. Uzak komşudan kasıt da akraba olmayan komşulardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kölelerin müslümanların kardeşleri olduğunu, bundan dolayı kendi yediklerinden onlara da yedirmelerini söylemiştir. Başlıktaki sözü Buhârî mânâ olarak Ebû Zer, Câbir ve başka bir sahabi kanalıyla mevsûl bir şekilde nakletmiştir.

Yüce Allah: “Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşla, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez”² buyurur.

Âyette Yüce Allah, put olsun başka bir şey üzerinden olsun, gizli olsun açık olsun hiçbir şekilde ve durumda kendisine şirk koşulmamasını emretmiştir. Bunun yanında anne babaya, akraba ve yakınlar, yetimlere, yoksullara, uzak ve yakın komşulara, yakın arkadaşlara, yolcu veya misafire ve malik olunan köle ile cariyelere iyilik edip iyi davranılmasını emretmiş, akrabalarına, komşularına, arkadaşlarına ve kölelerine karşı kibir ile yaklaşan ve büyüklenenleri sevmediğini bildirmiştir.

Buhârî’ye göre âyette geçen yakın komşudan kasıt, akraba olan komşulardır. Uzak komşudan kasıt ise akraba olmayan komşulardır. Bunu da İbn Abbâs’tan: “Yakın komşu, seninle arasında akrabalık bulunan komşudur. Uzak komşu da aranızda akrabalık bağı bulunmayan komşudur” lafzıyla gelen rivayete dayandırmıştır.

Yakın komşudan kastın müslüman olan komşu, uzak komşudan kastın ise Yahudi veya Hristiyan olan komşu olduğu da söylenmiştir. Bu görüşü de İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmişlerdir.

Mücâhid ve Katâde’den nakledildiğine göre de uzak komşudan kasıt yolculukta kişinin yol arkadaşısıdır.

¹ Nisâ Sur. 36

² Nisâ Sur. 36

٢٥٤٥ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا وَاصِلُ الْأَحْذَبِ قَالَ سَمِعْتُ الْمُعَرُّورَ بْنَ سُوَيْدٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ الْغِفَارِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَعَلَى غُلَامِهِ حُلَّةٌ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي سَابَيْتُ رَجُلًا فَشَكَانِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « أَعَيَّرْتَهُ بِأُمَّهِ » ثُمَّ قَالَ « إِنَّ إِخْوَانَكُمْ خَوْلُكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ ، وَلْيُبْسِمْهُ مِمَّا يُلْبَسُ ، وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ ، فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَأَعِينُوهُمْ » طرفاه ٣٠، ٦٠٥٠ - تحفة ١١٩٨٠

2545- “Âdem b. Ebî İyâs — Şu’be — Vâsıl el-Ahdeb” isnâdıyla Ma’rûr b. Suveyd şöyle demiştir: Ebû Zer el-Ğîfârî’yi üzerinde bir hulle (kaftan) ile gördüm. Kölesinin üzerinde de aynı şekilde bir hulle vardı. Ona bunun sebebini sorduğumda şöyle dedi: “Zamanında bir adama sövmüş, adam da beni Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayet etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «Onu annesiyle mi ayıpladın!» diye çıkıştı. Sonra da: «Bunlar sizin kardeşleriniz ve hizmetçilerinizdir. Yüce Allah onları sizlerin elinin altında kılmıştır. Kimin elinin altında bir kardeşi varsa ona yediğinden yedirsın, giydiğinden giydirsın. Onlara güçlerini aşan bir iş vermeyin. Güçlerini aşan bir iş verdiğiniz de onlara yardım edin» buyurdu.”¹

Âdem, fakih ve âbid bir zat olan Âdem b. Ebî İyâs el-Askalânî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Vâsıl, Vâsıl b. Habbân el-Esedî el-Kûfî’dir.

Ma’rûr, Ebû Umeyye Ma’rûr b. Suveyd el-Esedî el-Kûfî’dir. 120 yıl yaşamıştır.

Ma’rûr, Rebeze’de Ebû Zer el-Ğîfârî’yi kölesiyle birlikte gördüğünde her ikisinin üzerinde aynı hulleden vardı. Hulle, Yemen yapımı bir giysidir. Bir giysiye hulle denilebilmesi için de iki parça ve her parçasının aynı cinsten olması gerekmektedir. Hadiste Ebû Zer’in kölesinin ismi verilmemiştir.

Araplarda efendiler ile köleleri aynı giysiden giymez, efendinin giysisine göre kölenin giysisi daha düşük kalitede olurdu. Ma’rûr her ikisinin üzerinde

¹ Hadis ayrıca 30 ve 6050’de geçmektedir. Müslim 1661

aynı cins ve kalitede giysiyi görünce şaşırması ve bunun sebebini sormuştur. Ebû Zer de zamanında bir adamla ağız dalaşına girip ona sövdüğünü ve annesinden dolayı onu kınadığını, bundan dolayı da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu uyardığını anlatmıştır. Ebû Zer'in dalaştığı adamın Ebû Bekr'in azatlısı müezzîn Bilâl olduğu zikredilir.

Müslim'de gelen rivayette Ebû Zer'in tartıştığı bu kölenin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip şikâyetle bulunduğu, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Zer'e: *“Onu annesiyle mi ayıpladın?”* diye çıkıştığı zikredilmiştir.

Îmân konusu içinde gelen bu hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayrıca Ebû Zer'e: *“Henüz Cahiliye huyları taşıyan birisin!”* buyurduğu zikredilmiştir.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanların hizmetini gören ve yardımcıları olan kölelerin din bakımından veya herkesin Hz. Âdem'in oğulları olmasından dolayı aynı soydan gelen kardeşleri olduğunu bildirmiştir. Yüce Allah, Müslümanların bu kardeşlerini onların elinin altına vermiştir. Kardeş olmaları hasebiyle onlara giydiklerinden giydirilmesini, yediklerinden yedirilmesini söylemiştir. Burada kişinin yediğinden kölesine yedirmesi, giydiğinden de kölesine giydirmesi mendubiyet babındandır.

Böylesi bir tutumdan kasıt da efendi ile köleyi eşit tutmak değil yardımlaşma, gönül alma ve iyilikte bulunmadır. Ancak bu konuda Ebû Zer'in yaptığı gibi eşitlik efdal olanıdır. Bu eşitlik her ne kadar caiz olsa da, yine de kişi başkalarını kendi ailesine tercih etmemelidir.

Nevevî bu konuda şöyle der: “Efendi kölesinin nafakasını ve giysisini bölgeye ve şahsa göre maruf ölçüler dahilinde karşılamalıdır. Bu bakımdan kişi kendi giyeceği ile yiyeceğinin benzerini kölesine sağlayabileceği gibi daha üstününü de sağlayabilir. Kişi bazı konularda kendi nefsine ister zühdünden isterse eli sıkılığından dolayı cimri davranacak olsa bile aynı cimriliği rızası olmadıkça kölesine göstermemelidir.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), aynı şekilde onlardan güçlerini aşan işler istenmemesini, onları zorlayan işlerde onlara yardım edilmesini emretmiştir. Giyim ve yiyecek konusunda mendûb olan emir iş konusunda vaciptir. Yüce Allah: **“Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler”**¹ buyurur. Bu,

¹ Bakara Sur. 286

Yüce Allah'ın kullarına olan şefkati ve rahmetini gösterirken, elimizin altında bulunanlara karşı nasıl davranmamız gerektiğini bildirmektedir.

Bu hadis daha önce *İmân* konusu içinde “Günahlar Cahiliye İşlerindendir” başlığı altında geçmişti.

۱۶ - بَابُ الْعَبْدِ إِذَا أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَنَصَحَ سَيِّدَهُ

16- KÖLENİN, RABBİNE KARŞI İBADETİNİ EN GÜZEL ŞEKİLDE YAPMASI VE EFENDİSİNE SADIK OLMASI

Başlık, kölenin hem Rabbine karşı olan ibadetlerini en güzel şekilde ifa etmesinin, hem de efendisine sadık olmasının sevabıyla ilgilidir.

۲۵۴۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْعَبْدُ إِذَا نَصَحَ سَيِّدَهُ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ »

طرفه ۲۵۵۰ - تحفة ۸۳۵۲

2546- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Köle, efendisine karşı sadık olduğu ve Rabbine karşı ibadetini en güzel şekilde ifa ettiği zaman sevabını iki katıyla alır.”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebî el-Hârisî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî el-Medenî'dir.

Kölenin efendisine sadık olması demek, onun menfaatini düşünmek, zararına olacak şeylerden kaçınmak ve onu aldatmamak demektir. Köle efendisine bu şekilde sadık biri olup bunun yanında Yüce Allah'a karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği zaman sevabını iki katıyla alır. Bu da köle biri olmasına rağmen efendisi ve Rabbine yönelik her iki hakkı da yerine getirmesinden dolayıdır.

Burada kölenin sevabını iki katıyla alması yerine getirdiği her bir hakka karşılık bir sevap alması demek değildir. Zira normal kişiler de yaptıkları her

¹ Hadis ayrıca 2550'de geçmektedir. Müslim 1664

bir amele karşılık bir sevap alırlar. Bu durumda bu kölenin herhangi bir hususiyeti kalmamaktadır.

Burada köle efendisine yönelik yerine getirdiği bir hakka karşılık sevabını iki katıyla alırken, Yüce Allah’a yönelik bir hakkı getirmesine karşılık da sevabını iki katıyla alacaktır. Zira bu kölede biri efendinin, biri de Yüce Allah’ın olmak üzere ifa edilmesi gereken iki hak bir araya gelmiştir. Ya da bundan kasıt bu haklarından sadece birini yerine getiren köleye nazaran bu kölenin sevabını iki katıyla alması olabilir.

İbn Abdilber bu konuda şöyle demiştir: “Köle her iki görevi de ifa ettiği için hür olan kişinin iki katı sevabı elde etmiştir. Zira hür olan kişi sadece Yüce Allah’a karşı olan görevini yerine getirirken köle buna ek olarak efendisine karşı olan görevini de yerine getirmektedir.”

Ancak burada kölenin sevabını iki katıyla alması farklı amelleri yerine getirmesinden dolayı değil, köle olarak bunları ifa etmesinden dolayıdır, denilerek itiraz edilmiştir. Zira sevabı iki katıyla almak farklı amelleri bir arada yapmaya bağlanacaksa bu durumda kölenin herhangi bir hususiyeti kalmayacaktır.

Hadisi Müslim de *Nuzûr* ve *Îmân* konuları içinde tahrir etmiştir.

٢٥٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ صَالِحٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَيُّمَا رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا ، وَأَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا ، فَلَهُ أَجْرَانِ ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلَاهِ ، فَلَهُ أَجْرَانِ » أطرافه ٩٧ ، ٢٥٤٤ ، ٢٥٥١ ، ٣٠١١ ، ٣٤٤٦ ، ٥٠٨٣ - تحفة ٩١٠٧

2547- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Sâlih — Şa’bî — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa el-Eş’arî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Elinin altında bulunan cariyesini en güzel şekilde terbiye eden, sonra da azat edip onunla evlenen kişiye sevabı iki katıyla verilir. Allah’ın hakları ile efendilerinin haklarını ifa eden köleye de sevabı iki katıyla verilir.*”¹

¹ Hadis ayrıca 97, 2544, 2551, 3011, 3446 ve 5083’te geçmektedir. Müslim 154

Muhammed, Ebû Abdillâh Muhammed b. Kesîr el-Abdî'dir. Ebû Hâtîm ve Ahmed b. Hanbel tarafından güvenilir bulunmuştur.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Sâlih, Sâlih b. Sâlih b. Hay'dır. İbn Hayyân olduğu da söylenmiştir. Ahmed onun sika biri olduğunu söylemiştir.

Şa'bî, Âmir eş-Şa'bî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi elinin altında bulunan cariyeyi güzel bir şekilde terbiye ettikten sonra onu azat edip onunla evlendiği zaman sevabını iki katıyla alır. Bu sevap da biri onu azat etmesine, biri de onu terbiye edip onunla evlenmesine karşılıktır.

Aynı şekilde hem Allah'ın haklarını, hem de efendilerinin haklarını ifa eden köleye de sevabı iki katıyla verilir. Bunlardan biri Allah'ın hakkını yerine getirmesine karşılıkken, biri de efendilerinin hakkını ifa etmesine karşılıktır.

Kirmânî'nin dediğine göre bunların sevabı birbirine denk değildir. Zira Yüce Allah'a itaat efendilere olan itaatten daha üstün ve daha efaldır. Ancak efendilere yönelik emredilen itaatin yerine getirilmesi bir tür Allah'a itaat etmek anlamında olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir.

İbn Abdilber bu konuda şöyle der: "Hadisten, Allah'ın ve efendilerinin haklarını ifa eden kölenin hür olan kişiden daha faziletli olduğunu anlıyoruz. Hz. İsa'dan nakledilen bir söz de bunu desteklemektedir. Zira nakledildiğine göre Hz. İsa: «Dünyada çekilen acı ahirette rahatlığa, dünyada yaşanan rahatlık ahirette acıya dönüşecektir» demiştir. Köleliğin de acı ve sıkıntılı bir yönü vardır ki Allah katında bu acı ve sıkıntılar zayıf olmayacaktır."

٢٥٤٨ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ سَعِدْتُ سَعِيدَ بْنِ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لِلْعَبْدِ الْمَمْلُوكِ الصَّالِحِ أَجْرَانِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْحُجُّ وَبِرُّ أُمِّي، لَأَحْبَبْتُ أَنْ أَمُوتَ وَأَنَا مَمْلُوكٌ» تحفة ١٣٣٣١

2548- "Bîşr b. Muhammed — Abdullah — Yûnus — Zühri — Saîd b. el-Müseyyeb" isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Salih olan köleye sevabı iki katıyla verilir" buyurdu. Canım elinde

olana yemin olsun ki Allah yolunda cihad, haccetme ve anneme yapacağım iyilikler olmasaydı bir köle olarak ölmek isterdim.¹

Bışr, Bışr b. Muhammed es-Sahtiyânî el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), salih olan, yani Rabbine karşı olan ibadetini gereği gibi yerine getirip efendisine de sadık olan köleye sevabının iki katıyla verileceğini bildirmiştir.

Bu açıdan kölenin sevabının efendisinin sevabından daha fazla olacağı söylenebilir. Böyle düşünmenin bir mahzuru yoktur. Fakat sadece bu yönde sevabının daha fazla olacağı da söylenebilir. Başka alanlarda da efendisinin sevabı kölenin sevabından kat kat fazla olabilir.

Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünü aktardıktan sonra: "Canım elinde olana yemin olsun ki Allah yolunda cihad, haccetme ve anneme yapacağım iyilikler olmasaydı bir köle olarak ölmek isterdim" demiştir.

Ebû Hureyre'nin annesi Umeyme binti Subayh (veya Sufayh) b. el-Hâris'tir. Annesi ashâbdandır ve müslüman olma kıssası Müslim'de zikredilmiştir.

Ebû Hureyre, Allah yolunca cihad, hac gibi ibadetler ve annesinin hizmeti ile ihtiyaçlarını görme gibi sorumlulukları olmasa bir köle olmayı ve köle olarak ölmeyi tercih edeceğini dile getirmiştir.

Ebû Hureyre'nin diğer ibadetler içinde cihad ve haccı zikretmesi, köle için bunları ifa etmenin efendinin iznini gerektirmesindendir. Köle için anneye iyilikte bulunma ve hizmetlerini görme de bir yönden efendinin iznine bağlıdır. Diğer bedeni ibadetler için ise böylesi bir izne gerek yoktur.

"Canım elinde olana yemin olsun ki..." ile başlayan cümle çoğu hadis âliminin belirttiğine göre merfû değildir. Hadise mudrec bir şekilde zikredilen Ebû Hureyre'nin sözüdür. Bu cümlede annenin zikredilmesi de zaten bunu

¹ Müslim 1665

göstermektedir. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o zamanlarda kendisine iyilikte bulunabileceği bir annesi bulunmuyordu.

Kirmânî ise bunun Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü olduğunu düşünür. Ona göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada ümmetine öğretme amaçlı böylesi bir cümle kurmuştur. Ya da annesinin hayatta olması durumunda böyle yapacağını dile getirmiştir. Ya da buradaki anneden kasıt süt annesi Halîme'dir.

Ancak başka kanallarda cümle: “Ebû Hureyre'nin canı elinde olana yemin olsun ki...” lafzıyla geçmektedir. Müslim hadisi Abdullah b. Vehb ve Ebû Safvân el-Umevî kanalıyla bu lafızla nakletmiştir. Buhârî de *el-Edebu'l-Müfred*'de hadisi Süleymân b. Bilâl kanalıyla bu lafızla zikretmiştir. Ebû Avâne de Osmân b. Ömer kanalıyla hadisi bu lafızla bildirmiştir.

۲۵۴۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « نِعَمَ مَا لَأَحَدِهِمْ يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَيَنْصَحُ لِسَيِّدِهِ » تحفة ۱۲۴۸۸

2549- “İshâk b. Nasr — Ebû Usâme — A'meş — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onlardan Rabbine ibadetini en güzel şekilde ifa eden ve efendisine sadık olan kişi ne güzel kişidir!*” buyurmuştur.¹

İshâk, İshâk b. İbrâhim b. Nasr es-Sa'dî el-Mervezî'dir. İsnâdda dedesine nisbet edilmiştir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), en güzel kölenin Rabbine karşı ibadetini gereği gibi ifa etmesinin yanında efendisine sadık olan ve ona karşı olan sorumluluklarını da yerine getiren köle olduğunu bildirmiştir.

¹ Müslim 1666

Müslim ise bunu Hemmâm b. Münebbih kanalıyla Ebû Hureyre'den: "Allah'a karşı ibadetini en güzel şekilde ifa etmiş, efendisine karşı sorumluluklarını da en güzel şekilde yerine getirmiş bir şekilde ölen köleye ne mutlu! Ne mutlu!" lafzıyla rivayet etmiştir.

۱۷ - باب كَرَاهِيَةِ التَّطَاوُلِ عَلَى الرَّقِيقِ وَقَوْلِهِ عَبْدِي أَوْ أَمَتِي

17- KÖLEYE KARŞI BÜYÜKLENMENİN, ONA: "KULUM" VEYA "CARIYEM" DEMENİN MEKRUHLUĞU

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾ وَقَالَ ﴿عَبْدًا تَمْلُوكَ﴾ ﴿وَأَلْفِيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ﴾ وَقَالَ ﴿مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « قَوْمُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ وَادْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ » سَيِّدُكَ « وَمَنْ سَيِّدُكُمْ »

Yüce Allah: **"Kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin"**¹ buyurmuştur. Yine: **"Başkasının malı olan bir köle"**² buyurmuştur. Yine: **"Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar"**³ buyurmuştur. Yine: **"Sizden, hür mümin kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizdeki mümin cariyelerinizden alsın"**⁴ buyurmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): **"Seyyidiniz için ayağa kalkın"** buyurmuştur.

Âyette yine: **"Rabbinin yanında beni an"**⁵ buyrulmuştur. Burada "Rab" ifadesinden kasıt efendidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): **"Seyyidiniz kim?"** buyurmuştur.

Kişinin sahip olduğu köle veya cariyeye karşı büyüklenmesi mekruhtur.

Aynı şekilde kişinin maliki olduğu kişiye "kulum" veya "cariyem" demesi mekruhtur. Ancak bu kerahet*tenzihen bir kerahettir ve böyle demek caizdir.

¹ Nûr Sur. 32

² Nahl Sur. 75

³ Yusuf Sur. 25

⁴ Nisâ Sur. 25

⁵ Yusuf Sur. 42

Buhârî bu kerahetin tenzihen olduğunu ve böyle demenin de caiz olduğunu göstermek için de söz konusu âyeti şahit olarak zikretmiştir.

Örneğin Yüce Allah: **“Kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin”**¹ buyruğunda köle için “abd (kul)” ifadesini kullanmıştır. Yine Nahl Suresi’nde geçen: **“Başkasının malı olan bir köle”**² buyruğunda da köle için “abd (kul)” ifadesini kullanmıştır. Diğer âyetlerde buna benzer ifadeler vardır.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem), Ensâr’a hitaben Sa’d b. Muâz’ı kast ederek: *“Seyyidiniz (efendiniz) için ayağa kalkın”* buyurmuştur. Buhârî bunu Meğâzî konusu içinde Ebû Saîd kanalıyla zikredecektir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), torunu Hasan için de: *“Bu oğlum seyyid biridir”* buyurmuştur.

Aynı şekilde Hz. Yûsuf, hapisten çıkacağını düşündüğü kişiye, efendisini kast ederek: **“Rabbinin yanında beni an”**³ demiş, hapisten çıkarması için efendisinin yanında kendisini de zikretmesini istemiştir.

Buhârî’nin *el-Edebu’l-Müfred*’de Câbir’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Seleme oğullarına: *“Seyyidiniz kim?”* diye sormuş, onlar da: *“Cud b. Kays”* cevabını vermişlerdir.

۲۵۵۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُيَيْدٍ اللَّهِ حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا نَصَحَ الْعَبْدُ سَيِّدَهُ ، وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ ، كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ »
« طرفه ۲۵۴۶ - تحفة ۸۱۶۱

2550- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla Abdullah’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Köle efendisine sadık olup Rabbine karşı ibadetini de en güzel şekilde ifa ettiği zaman sevabını iki katıyla alır”* buyurmuştur.⁴

Müsedded, Ebu’l-Hasan Müsedded b. Müserhed el-Esedî el-Basrî’dir.

¹ Nûr Sur. 32

² Nahl Sur. 75

³ Yusuf Sur. 42

⁴ Hadis ayrıca 2546’da geçmektedir. Müslim 1664

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'tır.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre köle efendisine karşı üzerine düşen görev ve sorumlulukları gereği gibi yerine getirip Yüce Allah'a karşı olan ibadetlerini de en güzel şekilde ifa ettiği zaman sevabını iki katıyla alır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada köle için “abd (=kul), efendisi için de “seyyid” ifadesini kullanmıştır. Köle hem Rabbine, hem de efendisine karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği zaman efendinin ona karşı yüklenmesi mekruh olacaktır.

۲۵۵۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْمَمْلُوكُ الَّذِي يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ ، وَيُؤَدِّي إِلَى سَيِّدِهِ الَّذِي لَهُ عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِّ وَالنَّصِيحَةِ وَالطَّاعَةِ ، لَهُ أَجْرَانِ » أطرافه ۹۷ ، ۲۵۴۴ ،

۹۰۷۱ تحفة ۵۰۸۳ ، ۳۴۴۶ ، ۳۰۱۱ ، ۲۵۴۷

2551- “Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyd — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Rabbine karşı ibadetlerini en güzel şekilde yerine getiren, efendisinin de haklarını eda eden, ona sadık olup itaat eden köleye sevabı iki katıyla verilir.*”¹

Muhammed, Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb el-Hemdânî el-Kûffî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Bureyd, Bureyd b. Abdillâh'tır.

Ebû Musa, Abdullah b. Kayş el-Eş'arî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Rabbine karşı olan ibadetlerini ifa eden, efendisine karşı olan görev ve sorumluluklarını da

¹ Hadis ayrıca 97, 2544, 2547, 3011, 3446 ve 5083'te geçmektedir. Müslim 154

yerine getirip şerî ölçüler içerisinde ona itaat eden köleye sevabı iki katıyla verilecektir.

۲۵۵۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « لَا يَقُولُ أَحَدُكُمْ أَطْعِمُ رَبَّنَا ، وَصَّى رَبَّنَا ، اسْقِ رَبَّنَا وَلْيَقُلْ سَيِّدِي مَوْلَايَ وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ عَبْدِي أَمَتِي وَلْيَقُلْ فَتَايَ وَفَتَاتَايَ وَغُلَامِي » تحفة ١٤٧١٨

2552- “Muhammed — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm b. Münebbih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse kölesine «Rabbine yemek getir» ya da «Rabbine abdest suyu getir» ya da «Rabbine su getir» demesin. Köle de sahibine «Efendim, mevlam» desin. Hiç kimse «Kulum, cariyem» demesin. Bunun yerine «Oğlum, kızım, evladım» desin.”¹

Muhammed, burada Muhammed’e bir mensubiyet zikredilmemiştir. İbn Şebbûyeh bunu rivayet ederken ismi “Muhammed b. Selâm” şeklinde zikreder. Hâkim’den nakledildiğine göre bu kişi Muhammed ez-Zuhelî’dir. Müslim bu hadisi Muhammed b. Râfi’ kanalıyla Abdurrezzâk’tan nakletmiştir. Dolayısıyla bu kişi Buhârî’nin hocası Muhammed b. Râfi’ de olabilir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm’dır.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre hiç kimse kendi kölesi veya başkasının kölesinden bir şey isterken “Rabbine şunu getir, Rabbine şunu yap” gibi ifadeler kullanmamalıdır. Zira rubûbiyet sadece Yüce Allah’a has bir şeydir. Rab, her şeyin gerçek sahibi ve malikidir ki bu da sadece Yüce Allah’a has olan bir vasıftır.

Hattâbî bu yöndeki yasağı açıklarken şöyle demiştir: “İnsana düşen hiçbir şekilde şirk koşmadan ihlas ve tevhid ile Yüce Allah’ı rab kabul edip ona kulluk etmektir. Şirke bulaşmamak için de Yüce Allah için kullanılan isim ve sıfatları bir başkasına kullanmamalıdır. Bu konuda özgür kişi ile köle arasında

¹ Müslim 2249

herhangi bir fark yoktur. Ancak kendisine ibadet edilmeyen hayvan ve cansız varlıklar için böylesi bir ifade kullanılabilir. Bu yönde sahip anlamında «Evin rabbi» veya «Giysinin rabbi» gibi tamlamalar kullanmak mekruh değildir.”

“**Rabbinin yanında beni an**”¹ ve “**Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmişlerdi bir sor**”² gibi âyetlerde insan için rab ifadelerinin kullanılmasına gelince bu ve benzeri âyetler bu kullanımın caiz olduğunu göstermek içindir. Bu yöndeki yasak ise tahrimen değil edeben ve tenzihen bir yasaklamadır. Ya da bu yöndeki yasak bunu çokça kullanma ve adet haline getirme konusundadır. Nadir durumlarda böylesi ifadelerin kullanılması da yasaklanmış değildir. Kâdî İyâd bu görüşü tercih etmiştir.

Hadiste bu konuda yemek ve suyun zikredilmesi de genelde isteklerin bu yönde olmasından dolayıdır.

Beğavî, *Mesâbîhu's-Sünne*'de şöyle der: “Buhârî başlık altında **«Kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin»**³ âyeti ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *«Seyyidiniz (efendiniz) için ayağa kalkın»* sözünü, yasağın efendiye yönelik olduğunu göstermek için zikretmiştir. Çünkü genelde köle ve cariyelere karşı kibir ve büyüklenme bunların bizzat sahibi olan efendileri tarafından gelmektedir. Ancak başkalarının bir köle için «abd» ifadesini kullanarak «Bu, filanın kölesidir veya cariyesidir» gibi sözler kullanması caizdir. Zira köleye yabancı olan birinin bu ifadesi büyüklenme ve kibir içermez. Söz konusu âyet ile hadiste de bu fark açık bir şekilde görülmektedir. Anlatıldığına göre dilencinin biri bir mahalleye gelmiş ve: «Bu mahallenin seyyidi kim?» diye sormuştur. Adamın biri: «Benim!» karşılığını verince de dilenci: «Şâyet mahallenin seyyidi sen olsaydın bunu demezdin» demiştir.”

Nevevi de bu yönde: “Buradaki yasak bu ifadeyi büyüklenme maksadıyla kullananlar içindir. Ancak tarif etme ve tanıtlama babında bu ifadeyi kullananlar için böylesi bir yasak yoktur” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun yanında kölenin, sahibi için “Seyyid =(efendi)” veya “Mevlâ” ifadelerini kullanmasını söylemiştir. *Seyyid*

¹ Yusuf Sur. 42

² Yusuf Sur. 50

³ Nûr Sur. 32

ifadesinin kullanımına izin verilirken *Rab* ifadesinin kullanılmasına izin verilmemesi bu ifadenin Allah'ın isimlerinden biri olmasından dolayıdır.

Seyyid isminin Allah'ın isimlerinden biri olup olmadığı konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Kur'ân'da bunun Allah'ın isimlerinden biri olduğuna dair herhangi bir şey yoktur. Ancak Buhârî *el-Edebu'l-Müfred*'de, Ebû Dâvud, Ahmed ve Nesâî'nin Abdullah b. eş-Şihhîr'den naklen bildirdiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Seyyid Allah'tır*" buyurmuştur.

Şâyet "Seyyid" Allah'ın isimlerden değilse "Rab" ile arasındaki fark zaten açıktır. Allah'ın isimlerinden olduğu söylenirse de "Rab" ifadesi kadar yaygın ve meşhur bir kullanım olmadığından dolayı yine arada fark var demektir.

Seyyid'in sözlük anlamı başı çeken, önde gelen, önceliğe sahip olan anlamındadır. Bu açıdan efendinin köleye olan önceliği ve üstünlüğü açıktır. Rab ile arasında böylesi bir fark varsa da efendi için bunu kullanmak caiz olacaktır.

Mevlâ ifadesini ise Nevevî açıklarken bunun 16 anlamı bulunduğunu, yardımcı, veli ve malikin bunlardan bir kaçı olduğunu söylemiştir. Bu bakımdan efendiye "Mevlâ" denmesinde bir sakınca olmamaktadır. Ancak Müslim ve Nesâî'nin A'meş kanalıyla Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kimse birine «Mevlâm» demesin. Zira tek mevlâınız Allah'tır*" buyurmuştur. Bu hadis de bunu kullanmanın caiz olduğu görüşüne aykırı durmaktadır.

Cevap olarak denilebilir ki Müslim bunu naklederken A'meş'ten olan rivayetindeki ihtilafa da dikkat çekmiştir. Zira hadisi bazıları rivayet ederken bu ziyadeyi zikrederken bazıları zikretmemiştir. Kâdî İyâd: "Bu ziyadenin zikredilmemesi daha doğrudur" demiştir. Kurtubî: "Hadis meşhur olan bir çok kanaldan nakledilmiş ve hiçbirinde bu ziyade yer almamıştır" demiştir. Buradan da tercih edilecek hadisin başlık altında zikredilen lafızla gelen hadis olduğunu anlıyoruz. Rivâyetler çeliştiği, ikisini bir arada düşünmenin mümkün olmadığı ve hangisinin daha önce söylendiği bilinmediği için burada tercih yapılması gereklidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamında hiç kimsenin kölesi veya cariyesi için "kulum" ifadesini kullanmamasını söylemiştir. Kendisine kul olunmayı hak eden sadece Yüce Allah'tır. Bir insan için böylesi bir ifade kullanıldığı

zaman hak etmediği ve kendisine uygun düşmeyecek şekilde yüceltilmiş olacaktır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun sebebini de Müslim’de ve Nesâî’de geçen bir rivayette açıklamıştır. Müslim ve Nesâî’nin Alâ b. Abdirrahmân’dan, onun da babasından, onun da Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sizden kimse birine «kulum» demesin. Zira hepiniz Yüce Allah’ın kullarısınız” buyurmuştur.

Ebû Dâvud ve Nesâî’nin de Muhammed b. Sîrîn kanalıyla Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hepiniz memlûksunuz ve Rabbiniz de Allah’tır” buyurmuştur. Bu şekilde amelde büyülenme yasaklandığı gibi lafzen de olsa büyülenme yasaklanmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bunların yerine kişinin kölesi veya cariyesine oğlum, kızım, evladım gibi ifadeler kullanmasını söylemiştir. Çünkü bu ifadeler kişinin bir şeye malik olduğuna delalet etmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişiyi büyülenmeye götürecek her türlü şeyden sakındırmak adına bu yönde yasakları bildirmiş ve yasaklanan şeyler yerine de kullanılabilecek şeyleri de göstermiştir.

Oğlum, kızım, evladım gibi ifadeler her ne kadar hür kişi için de kullanılır olsa da tamlama içinde köleye yönelik kullanıldığında kasıt hasıl olacaktır. Yüce Allah: “Mûsa hizmetçisine... demişti”¹ buyurmuş ve Hz. Musa’nın bu hizmetçisi için “oğul” anlamında “fetâ” ifadesini kullanmıştır.

۲۵۵۳ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَارِثٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ نَصِيًّا لَهُ مِنَ الْعَبْدِ ، فَكَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ قِيمَتَهُ ، يُقَوِّمُ عَلَيْهِ قِيمَةَ عَدْلٍ ، وَأَعْتَقَ مِنْ مَالِهِ ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ » تحفة ۷۶۱۰

2553- “Ebu’n-Nu’mân — Cerîr b. Hâzım — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet kölenin bedeli kadar malı varsa

¹ Kehf Sur. 60

benzerleri üzerinden ona bir değer biçilir ve köle bu kişinin malından azat edilir. Ancak yeterli malı yoksa hissesi kadarıyla köleyi azat etmiş olur.”¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl Ârim es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Cerîr, Cerîr b. Hâzım el-Ezdî el-Basrî’dir. Ömrünün sonlarına doğru karıştırmaya başlamış, ancak bu dönemde rivayette bulunmamıştır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet kalan hisselerin bedelini ödeyebilecek kadar malı varsa köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir ve diğer ortaklara hisse bedellerini ödeyip köleyi tamamen azat eder.

Mâlikî mezhebinden gelen meşhur görüşe göre köle ancak diğer hisselerin bedeli ödendikten sonra azat edilir.

Ancak hissesini azat eden kişinin diğer hisselerin bedelini ödeyecek kadar malı yoksa köle, azat edilen hisse kadarıyla özgür, kalan hisseler kadarıyla da köle olarak kalır.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, azat eden kişinin yeteri kadar malı olmasına rağmen diğer hisselerin bedelini ödemeyip onu köle olarak bıraktığı zaman bu şekilde ona karşı büyüklenmiş olacaktır.

٢٥٥٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كُلُّكُمْ رَاعٍ فَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ ، أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » أطرافه ٨٩٣ ، ٢٤٠٩ ، ٢٥٥٨ ،

٢٧٥١ ، ٥١٨٨ ، ٥٢٠٠ ، ٧١٣٨ - تحفة ٨١٦٧

2554- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Hepiniz idarecisiniz ve idare ettiklerinizden sorumlusunuz.*

¹ Müslim 1501

İnsanların başındaki yönetici insanların idarecisidir ve onlardan sorumludur. Erkek ailesinin idarecisidir ve onlardan sorumludur. Kadın kocasının evinin ve çocuklarının idarecisidir ve bundan sorumludur. Köle, efendisinin malının idarecisidir ve ondan sorumludur. Bilin ki hepiniz idareciniz ve hepiniz idare ettiklerinizden sorumlusunuz.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs el-Ömerî’dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre her bir kişi başında olduğu şeyin yöneticisidir ve ondan sorumludur. Kişi bu sorumluluğunu hakkıyla yerine getirdiği zaman sevabını fazlasıyla alacaktır. Bu sorumluluğu hakkıyla yerine getirmedigi zaman da bunun hesabını verecektir.

Yönetici başında bulunduğu insanların idarecisidir ve onlardan sorumludur. Erkek, evde bulunan karısı ve diğerlerinin idarecisidir ve nafakalarını sağlama, onlarla iyi geçinme konusunda sorumludur. Kadın da kocasının evi, çocuklarının idarecisidir ve onlardan sorumludur. Kocasının evine gelen misafirleri ağırlama ve onlarla ilgilenme de kadının sorumluluğundadır.

Köle de efendisinin malının idarecisidir ve bundan sorumludur. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır. Zira köle efendisine karşı sadık ve güvenilir biri olduğu zaman efendisi ona karşı büyükmeyecek, kendisine yardımlarda bulunacaktır.

Hadis daha önce *Cuma Namazı* ve *İstikrâd* konuları içinde geçmişti.

۲۵۵۵ و ۲۵۵۶ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ وَرَيْدَ بْنَ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَاجْلِدُوهَا ، ثُمَّ إِذَا زَنَتِ فَاجْلِدُوهَا ، ثُمَّ إِذَا زَنَتِ فَاجْلِدُوهَا ، فِي الثَّلَاثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ يَبْعُوهَا

¹ Hadis ayrıca 893, 2409, 2558, 2751, 5188, 5200 ve 7138'de geçmektedir. Müslim 1829

« وَلَوْ بِضَفِيرٍ » حدیث ۲۵۵۵ أطرافه ۲۱۵۲ ، ۲۱۵۳ ، ۲۲۳۳ ، ۲۲۳۴ ، ۶۸۳۷ ،
 ۶۸۳۹ - تحفة ۱۴۱۰۷ حدیث ۲۵۵۶ أطرافه ۲۱۵۴ ، ۲۲۳۲ ، ۶۸۳۸ - تحفة ۳۷۵۶

2555-2556- “Mâlik b. İsmâil — Süfyân — Zührî — Ubeydullah” isnâdıyla Ebû Hureyre ve Zeyd b. Hâlid’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Cariye zina ettiği zaman (zina cezası olarak) onu kamçılaysın. Bir daha zina ederse yine kamçılaysın. Bir daha zina etmesi halinde yine kamçılaysın. Üçüncüsü veya dördüncüsünden sonra ise kıldan bir ip karşılığında olsa dahi onu satın.”¹

Mâlik, Ebû Ğassân Mâlik b. İsmâil en-Nehdî el-Kûfî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zina eden cariyenin ceza olarak kamçılanmasını emretmiştir. Cariyeye de böylesi bir durumda hür olan kadına verilen cezanın yarısı olan elli kamçı atılır. Cariyenin evli olup olmaması arasında fark yoktur. Ceza sonrası bir daha zina etmesi durumunda yine kamçılanmasını, bir daha zina etmesi durumunda bir daha kamçılanmasını, üçüncü veya dördüncü defa zina etmesi durumunda da kıldan bir ip karşılığında olsa bile satılmasını söylemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, zina eden cariyeye karşı sert davranmak mekruh değildir. Aksine ceza olarak kendisine kamçı atılır. Cezalandırılmasına rağmen tekrar tekrar zina etmesi durumunda da basit bir şey karşılığında olsa bile satılır.

¹ 2555. hadis ayrıca 2152, 2153, 2233, 6837 ve 6839’da geçmektedir. 2556. hadis de ayrıca 2154, 2232 ve 6838’de geçmektedir. Müslim 1704

۱۸ - بَابُ إِذَا أَتَاهُ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ

18- KÖLENİN EFENDİSİNE YEMEK GETİRMESİ

۲۵۵۷ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « إِذَا أَتَى أَحَدَكُمْ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ ، فَإِنْ لَمْ يُجْلِسْهُ مَعَهُ ، فَلْيُنَاوِلْهُ لُقْمَةً أَوْ لُقْمَتَيْنِ أَوْ أَكْلَةً أَوْ أَكْلَتَيْنِ ، فَإِنَّهُ وَلِيَّ عِلَاجِهِ » طرفه ۵۴۶۰ - تحفة ۱۴۳۹۰

2557- “Haccâc b. Minhâl — Şu’be — Muhammed b. Ziyâd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Birinize kölesi, yemeği getirdiği zaman şayet onu da sofraya oturtmayacaksa bir veya iki lokma ya da bir veya iki çiğnemlik de ona versin. Çünkü yemeğin zahmetini bu köle çekmiştir.”*¹

Haccâc, Ebû Muhammed Haccâc b. Minhâl el-Enmâtî el-Eslemî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Muhammed, Ebu’l-Hâris Muhammed b. Ziyâd el-Kureşî el-Cumahî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrine göre birine kölesi yemek getirdiği zaman onu yanında sofraya oturtmalıdır. Müslim’de gelen rivayette: *“Onu yanında otursun ve birlikte yesin”* şeklinde geçmektedir. Şâyet sofraya oturtmayacaksa da ona bir iki lokma veya bir iki çiğnemlik vermelidir. Zira yemeği kendisi yapmış, kokusu, dumanı ve zahmetine kendisi katlanmıştır.

Lokma ile çiğnem konusundaki tereddüt raviye aittir. Belki de ravi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hangi ifadeyi kullandığı konusunda tereddüt etmiş, bundan dolayı naklederken her iki lafzı da kullanmıştır. Tirmizî’de gelen rivayette sadece lokma lafzı geçmektedir. Müslim’de gelen rivayette kölenin sofraya oturtulmaması ve ona bir iki lokma verilmesi yemeğin az olması şartına bağlanmıştır.

Kölenin sofraya oturtulmasının hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. Şâfiî kölenin oturtulmasının vacip değil efdal olacağını söylemiştir. Ya da kişi

¹ Hadis ayrıca 5460’ta geçmektedir. Müslim 1663

köleyi sofraya oturtma ile oturtmadan ona bir iki lokma verme arasında muhayyerdir. Efendi bu ikisinden birini tercih eder. Râfiî'ye göre de kişinin kölesini sofraya oturtması vacip değildir, daha efdaldır. Ancak sofraya oturtmayacaksa ona bir iki lokma vermesi vacip olur. Bazılarına göre bu ikisinden biri vaciptir. Kişi yemeği getiren kölesini ya sofraya oturtmalı ya da ona bir iki lokma vermelidir. Bazılarına göre de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki emri mutlak bir şekilde menduptur.

Buhârî bu hadisi *Yiyecekler* konusu içinde de tahrir etmiştir.

۱۹ - باب الْعَبْدُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ

19- KÖLE, EFENDİSİNİN MALINDA BİR İDARECİDİR

وَنَسَبَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَالَ إِلَى السَّيِّدِ

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), malı efendiye nisbet etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kölenin, efendisinin malında idareci olduğunu ifade etmiştir.

İbn Ömer'den gelen bir hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişi, malı olan bir köleyi sattığı zaman kölenin malı efendisininindir” buyurmuş ve kölenin malını efendiye nisbet etmiştir. Mâlik, Şâfiî ve Ebû Hanîfe'nin de görüşü bu yöndedir. Zira kölelik malik olmaya engeldir.

۲۵۵۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَإِلَّا مَامَ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » قَالَ فَسَمِعْتُ هَؤُلَاءِ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَحْسِبُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « وَالرَّجُلُ فِي مَالِ أَبِيهِ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

« أطرافه ۸۹۳، ۲۴۰۹، ۲۵۵۴، ۲۷۵۱، ۵۱۸۸، ۵۲۰۰، ۷۱۳۸ - تحفة ۶۸۴۶

2558- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullâh b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hepiniz idarecisiniz ve idare ettiklerinizden sorumlusunuz. Halife insanların idarecisidir ve onlardan sorumludur. Erkek ailesinin idarecisidir ve onlardan sorumludur. Kadın kocasının evinin idarecisidir ve bundan sorumludur. Köle, efendisinin malının idarecisidir ve ondan sorumludur*” buyurduğunu işittim. Bunları Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittim. Sanırım yine: “*Çocuk da babasının malının idarecisidir ve bundan sorumludur. Hepiniz idarecisiniz ve hepiniz idare ettiklerinizden sorumlusunuz*” buyurdu.¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’ el-Hımsî’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre her bir kişi idarecidir ve idare ettiği şey ile kişilerden sorumludur. İmam yani halife insanların idarecisidir ve onlardan sorumludur. Onları koruyup kollar, dinin hükümlerini ikame eder ve had ile cezaları uygular.

Erkek ailesinin idarecisidir. Ailesinin nafakasını ve ihtiyaçlarını karşılar. Aile efradıyla iyi bir şekilde geçinip yaşar.

Kadın, kocasının evinin idarecisidir. Kadın da evin işlerini çekip çevirir. Çocukların bakımını üstlenir. Kocasının misafirlerini ağırlar.

Köle, efendisinin malının idarecisidir. Efendisinin malından elinde olandan sorumludur. O malı çekip çevirir ve bu yönde gereken işleri yapar.

İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayrıca çocuğun da babasının malının idarecisi olduğunu ve babasının malından sorumlu olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 893, 2409, 2554, 2751, 5188, 5200 ve 7138’de geçmektedir. Müslim 1829

۲۰ - باب إِذَا ضَرَبَ الْعَبْدَ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ

20- KÖLEYİ DÖVERKEN YÜZÜNE VURMAKTAN SAKINMAK

۲۵۵۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ قَالَ وَأَخْبَرَنِي ابْنُ فُلَّانٍ عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ » تحفة ۱۴۳۱۸ ۱۴۷۲۶،

2559- “Muhammed b. Ubeydillah — İbn Vehb — Mâlik b. Enes” isnâdıyla; yine: “Ebû Fulân — Saîd el-Makburî — Saîd’in babası” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur...

Yine “Abdullah b. Muhammed — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Biriniz kavga ederken yüze vurmaktan sakınsın.*”¹

Muhammed, Ebû Sâbit Muhammed b. Ubeydillah el-Medenî’dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb’dır.

Ebû Fulân, Abdullah b. Ziyâd b. Süleymân b. Sem’ân el-Medenî’dir. Abdullah, zayıflığıyla meşhur biridir. Mâlik, Ahmed ve başkaları onu yalancılıkla itham etmişlerdir. Buhârî bundan dolayı *Sahîh*’de ismini açıkça zikretmemiş, künye kullanarak ona yer vermiş gibidir. *Sahîh* eseri dışında başka bir yerde ondan rivayette bulunurken ise ismiyle onu zikretmiştir. *Sahîh*’de bundan başka da rivayeti yoktur ve burada da rivayetin metni zikredilmemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) biriyle kavga ederken yüze vurmaktan sakınılmasını emretmiştir. Burada kavgadan kasıt, dövmek ya da vurmaktır. Müslim bunu A’rec kanalıyla Ebû Hureyre’den naklederken “*kavga ederken*”

¹ Müslim 2612

yerine “*döverken*” lafzını kullanmıştır. Nesâî de bunu Aclân kanalıyla Ebû Hureyre’den rivayet ederken aynı lafzı kullanmıştır. Ebû Dâvud da bunu Ebû Seleme kanalıyla Ebû Hureyre’den rivayet ederken aynı lafzı kullanmıştır.

Buhârî bunu *el-Edebu’l-Müfred*’de “Muhammed b. Ğaylân — Ebû Saîd” kanalıyla Ebû Hureyre’den: “*Biriniz hizmetçisini dövdüğü zaman*” lafzıyla rivayet etmiştir.

Ceza, terbiye, tedib her ne sebeple olursa olsun birine vurulacağı veya biri dövüleceği zaman yüze vurmaktan sakınılmalıdır.

Ebû Dâvud ve başkasının Ebû Bekre ve başkası kanalıyla naklettiği kıssada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), zina eden kadının recmedilmesine hükmettiğinde: “*Taşlayın, ancak yüzüne vurmaktan sakının*” buyurmuştur.

Müslim’de gelen rivayette yüze vurmaktan sakınmanın sebebi de açıklanmıştır. Eyyûb’un Ebû Hureyre’den naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vurulan kişi için: “*Yüce Allah, Âdem’i de onun suretinde yaratmıştır*” buyurmuştur.

Bu yöndeki yasak da haram hükmünde bir yasaklamadır. Müslim’in Suveyd b. Mukarrin’den yaptığı rivayet de bunu desteklemektedir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), adamın birinin, kölesinin yüzüne tokat attığını görünce ona: “*Yüze vurmanın haram olduğunu bilmiyor musun?*” diye çıkmıştır.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۵ - المکاتب

50. MÜKÂTEB KİTABI

Mükâteb, bir bedel karşılığında hürriyetini elde edebilmesi için efendisiyle anlaşma yapan köle veya cariyedir. Yapılan bu anlaşmaya da mükâtebe denilir. Efendisiyle böylesi bir anlaşma yapan köle taahhüt edilen bedeli ödemede aciz kalırsa tekrar köle yapılır.

Mükâtebe, İslam'dan önce bilinen ve uygulanan bir muameledir. İslam gelince de bu uygulamayı onaylayıp devam ettirmiştir. Rûyânî ise bunun Cahiliye döneminde bulunmadığını, İslâmî bir uygulama olduğunu söylemiştir. Ancak Cahiliye döneminde de uygulandığını söyleyen görüş daha isabetlidir.

İslâm döneminde kadınlardan ilk mükâtebe yapan kadın Berîre'dir. Erkeklerden ise Selmân'dır.

بَابُ إِثْمِ مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ

KÖLESİNE ZİNA İFTİRASINDA BULUNAN KİŞİNİN GÜNAHI

Bu başlık altında hadis zikredilmemiştir. Asıl nüshada bu başlığın altı boş bırakılmıştır. Belki de Buhârî bu konuda gelen hadisleri belirledikten sonra başlık altına yazmak istemiş, ancak ömrü yetmemiştir. *Hadler* konusu içinde “Köleye Zina İftirasında Bulunmak” başlığı altında “*Masum olan kölesine zina iftirasında bulunan kişi kıyamet gününde kamçılanır*” şeklinde bir hadis zikretmiştir. Buhârî bu hadise işaret ederek bu başlık altını boş bırakmış da olabilir. Ebû Zer ve Nesefî nüshalarında ise bu başlık yer almaz ki doğrusu da budur.

۱- باب الْمَكَاتِبِ وَنُجُومِهِ فِي كُلِّ سَنَةٍ نَجْمٌ

1- MÜKÂTEBELİ KÖLENİN ANLAŞMA BEDELİNİ YILLIK TAKSİTLER ŞEKLİNDE ÖDEMESİ

وَقَوْلِهِ ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾

وَقَالَ رَوْحٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَوْاجِبُ عَلَى إِذَا عَلِمْتُ لَهُ مَالًا أَنْ أَكَاتِبَهُ قَالَ مَا أَرَاهُ إِلَّا وَاجِبًا وَقَالَ عُمَرُ بْنُ دِينَارٍ قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَتَأْتُرُهُ عَنْ أَحَدٍ قَالَ لَا، ثُمَّ أَخْبَرَنِي أَنَّ مُوسَى بْنَ أَنَسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ سِيرِينَ سَأَلَ أَنَسَ الْمَكَاتِبَةَ وَكَانَ كَثِيرَ الْمَالِ فَأَبَى، فَانْطَلَقَ إِلَى عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ كَاتِبُهُ فَأَبَى فَضْرَبَهُ بِالذَّرَّةِ وَيَتَلَوُ عُمَرُ ﴿فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾ فَكَاتِبُهُ تحفة ۱۰۶۴۸

Yüce Allah'ın: **“Sahip olduğunuz kölelerden mükâtebe yapmak isteyenlere gelince, eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın. Allah'ın size verdiği maldan onlara verin”**¹ Buyruğu

Ravh'ın bildirdiğine göre İbn Cüreyc şöyle demiştir: Atâ'ya: “Benimle mükâtebe yapmak isteyen kölemlle, malı olduğunu bilirim mükâtebe yapmak zorunda mıyım?” diye sorduğumda: “Gördüğüm kadarıyla yapmak zorundasın” dedi.

Amr b. Dînâr der ki: Atâ'ya: “Bunu bir rivayete mi dayandırıyor sun?” diye sorduğumda: “Hayır!” dedi. Ardından Mûsa b. Enes'ten naklen bana bildirdiğine göre çokça malı bulunan Sîrîn, Enes ile mükâtebe yapmak istemiş, ancak Enes kabul etmemiştir. Sîrîn, Ömer'e gidip bunu anlatmış, Ömer de Enes'e Sîrîn'le mükâtebe yapmasını söylemiştir. Enes yine kabul etmeyince Ömer elindeki değnekle ona vurmuş ve: **“Eğer**

¹ Nûr Sur. 33

onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın”¹ âyetini okumuştur. Bunun üzerine Enes, Sîrîn’le mükâtebe yapmıştır.

Başlık, mükâtebe yapan kölenin anlaşma bedelini yıllık taksitler şeklinde ödemesiyle ilgilidir. Taksit kelimesi “necm (=yıldız)” lafzıyla ifade edilmiştir. Zira Araplar hesap bilmedikleri için satış muamelelerini yıldızların doğuşuna göre yaparlardı. Örneğin kişi ödeme konusunda: “Fılan yıldız doğduğu zaman sana paranı veya hakkını vereceğim” derdi. Bundan dolayı vakit ve vadeler “necm/nücûm” olarak isimlendirilmiştir.

Yüce Allah mükâtebe konusunda: **“Sahip olduğunuz kölelerden mükâtebe yapmak isteyenlere gelince, eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın. Allah’ın size verdiği maldan onlara verin”²** buyurmuştur.

Âyete göre bir köle efendisiyle mükâtebe yapmak istediği zaman, kendilerinde bir hayır görülmesi durumunda bu isteğe karşılık verip mükâtebe yapılmalıdır. İmam Şâfiî mukâtebede taksiti şart koşar ve ödemenin asgari iki taksitle olması gerektiğini söyler. Hanefiler ve Mâlikîler mukâtebenin taksit üzerinden olabileceği gibi tek ödemeye de olabileceğini söylemişlerdir. Onlara göre Yüce Allah âyette taksit muamelesini zikretmemiştir.

Onlarda hayır görülmesi ifadesine gelince, bazılarına göre bunun anlamı meslek sahibi olup taksitleri ödeme imkanlarının bulunması ve bu yönde kölenin güvenilir biri olmasıdır. İmam Şâfiî ifadeyi bu şekilde açıklamıştır. İbn Abbâs’a göre ise bundan kasıt, kölenin mal kazanma imkanına sahip olmasıdır. İmam Şâfiî buna kölenin güvenilir olmasını da eklemiştir. Zira köle güvenilir biri değilse kazandığını heba edebilir, bu durumda da azat edilemez.

Ebû Dâvud’un *Merâsîl*’de Yahya b. Ebî Kesîr’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), **“Eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın”³** buyruğunu açıklarken: *“Onların bir mesleği olduğunu*

¹ Nûr Sur. 33

² Nûr Sur. 33

³ Nûr Sur. 33

bilerseniz mükâtebe yapın. Öyle değilse onları insanlara yük olarak bırakmayın” buyurmuştur.

Bazılarına göre bundan kasıt, dini bakımdan salih biri olmalarıdır. Bazılarına göre de bundan kasıt malları olmasıdır. Ancak bu iki görüş zayıftır. Kölenin malı yoksa veya dinde salih biri değilse onunla mükatebe yapmak müstehap olmaz. Fakat yine de onunla mükâtebe yapmak mekruh değildir. Zira kölede hayrın bulunması onunla mükâtebe yapmanın şartıdır. Bu bakımdan hayrın bulunmaması onunla yapılacak mukâtebenin caiz olmamasını gerektirmez. İbnu'l-Kattân ise kölede hayrın bulunmaması durumunda onunla mükâtebe yapmanın mekruh olacağını söylemiştir. Ancak doğrusu bunun mekruh olmayacağıdır.

Yüce Allah: **“Allah’ın size verdiği maldan onlara verin”**¹ buyurarak efendinin mükâtebe yapan köleye bedelini ödeme konusunda ona yardımcı olmasını emretmiştir. Bu yardım taksit ödemede olabileceği gibi borcun bir kısmını silerek de olabilir. Âlimlerin çoğunluğuna göre bu emir vacip hükmündedir.

İbnu's-Seken'in İbn İshâk'tan, onun da dayısı Ubeydullah b. Subayh'tan bildirdiğine göre Ubeydullah'ın babası şöyle demiştir: Hâtib'in kölesiydim. Onunla mükâtebe yapmak istedim, ancak kabul etmedi. **«Sahip olduğunuz kölelerden mükâtebe yapmak isteyenlere gelince, eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın. Allah’ın size verdiği maldan onlara verin»**² âyeti de benim hakkımda nazil oldu.”

Âyette mükâtebe yapma emri âlimlerin geneline göre mendubiyet bildirmektedir. Zira vucûbiyet bildirmesi durumunda kişinin malik olma hakkına halel gelecek ve kişi kölelerinin tahakkümü altına girecektir.

Ravh b. Ubâde'nin bildirdiğine göre İbn Cüreyc, Atâ b. Ebî Rebâh'a, mükâtebe yapmak isteyen köle ile şayet malı varsa mükâtebe yapma zorunluluğunun olup olmadığını sormuş, Atâ da gördüğü kadarıyla bunun zorunlu olduğunu söylemiştir. Bu rivayeti İsmâil el-Kâdî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*'da, Abdurrezzâk ve Şâfiî mevsûl olarak zikretmişlerdir.

¹ Nûr Sur. 33

² Nûr Sur. 33

Amr b. Dînâr, Atâ'ya bu zorunluluğu bir rivayete dayandırarak mı, yoksa kendi görüşü olarak mı söylediğini sorunca, Atâ bunu söylerken bir rivayete dayanmadığını söylemiştir.

Bazı nüshalarda ise ikinci soruyu soran Amr b. Dînâr değil yine İbn Cüreyc'tir. Amr b. Dînâr ile ilgili kısım ise: "Amr b. Dînâr da aynısını söylemiştir" şeklinde geçmektedir. Yani Amr b. Dînâr da mükâtebe yapmak isteyen köle ile mükâtebe yapmanın zorunlu olduğunu söylemiştir. İbn Hacer burada bir hata olduğunu ve Neseî nüshasında ifadenin: "Amr b. Dînâr da aynısını söylemiştir" şeklinde geçtiğini söylemiştir.

Basra kadısı Mûsa b. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Sîrîn, Enes ile mükâtebe yapmak istemişti. Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn'in babasıdır. Künyesi Ebû Umâra'dır. Kufe yakınlarındaki Aynu't-Temr'in esirlerinden biriydi ve Ebû Bekr'in hilafeti zamanında Enes tarafından satın alınmıştı. İbn Hibbân onu sika olan tâbiûnun arasında zikretmiştir.

Çokça malı bulunan Sîrîn, Enes ile mükâtebe yapmak istemiş, ancak Enes bunu kabul etmemişti. Sîrîn, Ömer b. el-Hattâb'a gidip durumu anlattı. Ömer, Enes'e mükâtebe yapmayı kabul etmesini söyleyince Enes yine reddetti. Bunun üzerine Ömer elindeki değnekle ona vurmaya başladı ve: **"Eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın"**¹ âyetini okudu. Bunun üzerine Enes, Sîrîn'le mükâtebe yaptı. Anlaşıldığı kadarıyla Ömer kendi ictihadına dayanarak âyetteki emri vacip olarak görmüş, Enes ise mendub olarak anlamıştır.

Beyhakî'nin *Ma'rife* eserinde okuduğuma göre Sîrîn şöyle demiştir: Enes b. Mâlik ile yirmi bin dirhem üzerinden mükâtebe yaptım. Bedelini getirip ona vermek istedim, ancak peşin ödemeyi kabul etmedi ve ödemenin taksitli olmasını istedi. Ömer b. el-Hattâb'a gidip durumu anlattığımda: "Enes mirası düşünüyor" dedi ve mükâtebe bedelini benden alması konusunda Enes'e bir mektup yazdı. Bunun üzerine Enes bedeli peşin aldı.

Şâfiî der ki: Rivayet edildiğine göre Enes ile mükâtebe yapan bir köle Ömer b. el-Hattâb'a geldi ve: "Mükâtebe bedelini peşin olarak Enes'e ödemek istedim, ancak kabul etmedi" dedi. Ömer: "Enes mirası düşünüyor" dedi ve Enes'e bunu kabul etmesini söyledi. Enes kabul etmeyince, Ömer: "O

¹ Nûr Sur. 33

zaman bu bedeli alıp beytulmala koyarız” dedi. Bunun üzerine Enes bedeli almayı kabul etti.

İbn Ebî Şeybe’nin bildirdiğine göre Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes şöyle demiştir: “Enes, kölesiyle şu kadar para verme ile kendi işini yapacak iki köle bulma üzerinden mükâtebe yaptı. Bizim yanımızda Enes’in yaptığı anlaşma böyledir.”

٢٥٦٠ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ
الله عنها - إِنَّ بَرِيرَةَ دَخَلَتْ عَلَيْهَا تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا وَعَلَيْهَا خَمْسَةُ أَوَاقٍ ، نُجِمْتُ عَلَيْهَا
فِي خَمْسِ سِنِينَ ، فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ وَنَفْسَتْ فِيهَا أَرَأَيْتِ إِنْ عَدَدْتُ لَهُمْ عِدَّةً وَاحِدَةً ، أَيِّبِعُكَ
أَهْلُكَ ، فَأُعْتِقَكَ ، فَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي فَذَهَبْتُ بِرَبِيرَةَ إِلَى أَهْلِهَا ، فَعَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا
لَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَنَا الْوَلَاءُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ
فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اشْتَرِيهَا فَأُعْتِقِهَا ، فَإِنَّا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ
ﷺ فَقَالَ « مَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ
فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ ، شَرَطَ اللَّهُ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ،
٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ،
٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ،
٦٧٥٨ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٦٧٠٢

2560- “Leys — Yûnus — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve şöyle demiştir: Âişe’nin bildirdiğine göre Berîre, efendileriyle yaptığı mükâtebe bedeli konusunda yardım için yanına geldi. Berîre’nin beş ükiyye borcu vardı. Her yıl biri ödenmek üzere de beş taksite bölünmüştü. Âişe bunu yapmak istedi ve: “İstersen velâ hakkının benim olması kaydıyla tüm borcunu bir defada ödeyip seni efendilerinden satın alayım ve azat edeyim” dedi. Berîre efendilerine gidip bu teklifi sundu. Efendileri: “Velâ hakkı bizim olmadığı sürece olmaz” karşılığını verdiler.

Bunun üzerine Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girip olayı zikretti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Onu satın alıp azat et. Velâ hakkı da azat eden kişininindir”* buyurdu. Sonra da konuşma yapmak üzere kalktı ve: *“Bazılarına ne oluyor da Yüce Allah'ın Kitâb'ında yeri olmayan bazı şartlar ileri sürüyorlar! Yüce Allah'ın Kitâb'ında yeri olmayan her şart batıldır. Allah'ın koştığı şart uyulmaya daha layıktır ve sizin koşacağınız şarttan daha sağlamdır”* buyurdu.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Berîre satın alınmadan önce Hz. Âişe'nin hizmetini görürdü. Efendileriyle mükâtebe yaptıktan sonra anlaşma bedelinin taksitlerini ödeme konusunda Âişe'den yardım istedi. Anlaşma bedeli olarak de beş ûkiyye borcu vardı. Bu beş ûkiyyeyi de yılda bir ûkiyye olmak üzere beş yılda ödeyecekti.

İki başlık sonrasında Urve'den gelen rivayette ise Berîre'nin dokuz ûkiyye üzerinden anlaşma yaptığı zikredilmiştir. Her iki rivayeti bir arada düşünecek olursak Berîre'nin, efendileriyle dokuz ûkiyye üzerinden anlaşma yaptığı, beş ûkiyye borcu kalmışken Âişe'den yardım istediği söylenebilir. Kurtubî ve Taberî de bu görüştedir. Ancak Kuteybe'nin rivayetiyle buna itiraz edilmiştir. Zira Kuteybe'nin rivayetinde Berîre'nin yardım istediğinde borcundan henüz bir şey ödememiş olduğu zikredilmiştir.

Cevap olarak denilebilir ki Berîre söz konusu yardımı istemeden önce dört ûkiyyelik ödeme yapmıştı. Âişe'den yardım istediğinde de borcundan beş ûkiyye kalmıştı. Amre'den gelen rivayet de bunu desteklemektedir. Zira Amre'den gelen rivayette Berîre'nin efendilerinin Âişe'ye: *“İstiyorsan borcundan kalanı ödeyebilirsin”* dedikleri zikredilir.

Berîre bu şekilde borcu için Âişe'den yardım istedi. Âişe de onu satın almak istiyordu. Velâ hakkı kendisinin olması şartıyla Berîre'ye borcundan

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760'ta geçmektedir. Müslim 1075

kalan miktarın tümünü peşin olarak efendilerine ödeyebileceğini söyledi. Berîre, efendilerinin yanına gidip Âişe'nin teklifini iletti. Ancak efendileri bu teklifi kabul etmedi ve velâ hakkını ona veremeyeceklerini söylediler.

Bunun üzerine Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girip bu durumu anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), onu satın alıp azat etmesini, velâ hakkının da azat eden kişide olacağını söyledi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda müslümanlara bir konuşma yaptı. Konuşmasında bazılarının, Allah'ın Kitâb'ında bulunmayan bazı şartlar koştuklarını dile getirdi. Burada Yüce Allah'ın Kitâb'ından kasıt hükümlerdir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın Kitâb'ında yer almayan bir şartın bir değil yüz defa koşulmuş olsa dahi bir değerinin olmadığını, Allah'ın koştugu şartın ve verdiği hükmün uyulmaya daha layık olduğunu ve insanların koşacağı şartlardan daha sağlam olacağını bildirdi.

Bu hadis daha önce *Namaz* konusu içinde “Mescidde Minber Üzerinde Alışverişten Bahsetmek” başlığı altında geçmişti. Buhârî bu hadisi değişik kanallarla değişik konular ve başlıklar altında zikretmiştir. Âlimlerden bazıları bu hadisten üçyüzden daha fazla fayda çıkarmıştır.

۲- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنْ شُرُوطِ الْمَكَاتِبِ وَمَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ

2- MÜKÂTEBEDE CAİZ OLAN ŞARTLAR; YÜCE ALLAH'IN KİTÂB'INDA OLMAYAN ŞARTLARI KOŞMAK

فِيهِ ابْنُ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Bu konuda İbn Ömer'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayeti vardır.

۲۵۶۱ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَخْبَرَتْهُ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا ، وَلَمْ تَكُنْ قَصَّتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا ، قَالَتْ هَا عَائِشَةُ أَرْجِعِي إِلَى أَهْلِكَ ، فَإِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَقْضَى عَنْكَ كِتَابَتَكَ ، وَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ بَرِيرَةَ لِأَهْلِهَا فَأَبَوْا وَقَالُوا إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكَ فَلْتَفْعَلْ ،

وَيَكُونَنَّ وَلَاؤُكُ لَنَا ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اِبْتَاعِي فَأَعْتِقِي ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » قَالَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « مَا بَالُ أَتَانِسِ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَنِ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ ، وَإِنْ شَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ ، شَرَطَ اللَّهُ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٥٨ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٦٥٨٠

2561- “Kuteybe — Leys — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve şöyle demiştir: Âişe’nin bildirdiğine göre Berîre, efendileriyle yaptığı mükâtebe bedeli konusunda yardım için yanına geldi. Mükâtebe bedelinden de bir şey ödememişti. Âişe ona: “Efendilerinin yanına gidip konuş, istiyorlarsa mükâtebe bedelinin tümünü onlara ödeyeyim, ancak velâ hakkı benim olur” dedi. Berîre bunu efendilerine aktarınca kabul etmediler ve: “Şayet yardımının karşılığını Allah’tan bekleyecekse bunu yapsın, ama velâ hakkı bizde kalır” dediler.

Âişe bunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu satın alıp azat et. Velâ hakkı da azat eden kişindir” buyurdu. Sonra da konuşma yapmak üzere kalktı ve: “Bazılarına ne oluyor da Yüce Allah’ın Kitâb’ında yeri olmayan bazı şartlar ileri sürüyorlar! Yüce Allah’ın Kitâb’ında yeri olmayan bir şart, bir değil yüz şart dahi olsa geçersizdir! Allah’ın koştığı şart uyulmaya daha layıktır ve sizin koşaçağınız şarttan daha sağlamdır” buyurdu.¹

Kuteybe, Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd el-Bağlânî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d b. Hâlid b. Akîl’dir.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760’ta geçmektedir. Müslim 1075

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Berîre, efendileriyle yaptığı mükâtebenin bedeli konusunda yardım istemek üzere Âişe'nin yanına geldi. Mükâtebe bedelinden de henüz bir şey ödememişti. Âişe, Berîre'ye efendilerinin yanına dönmesini, velâ hakkının kendisinde kalması şartıyla mükâtebe bedelinin tümünü onun adına verebileceğini onlara söylemesini istedi.

Göründüğü kadarıyla Âişe mükâtebe bedelinin tümünü ödemesine karşılık velâ hakkının kendisinin olmasını istemiştir. Ancak Âişe'nin burada asıl amacı Berîre'nin velâ hakkına sahip olmak değildir. Zira kişi başkasının azat ettiği kölenin velâ hakkına sahip olamaz. Ancak Âişe burada Berîre'yi sahih bir şekilde satın alıp azat etmek istemiştir. Bu durumda da doğal olarak velâ hakkı kendisinin olacaktır.

Berîre, Âişe'nin bu teklifini efendilerine ilettili. Efendileri bunu kabul etmedi. Sevabını ve mükafatını Allah'tan bekleyerek Berîre'ye bu yönde yardım edebileceğini, ancak velâ hakkını kendisine veremeyeceklerini söylediler.

Sonrasında Âişe Berîre'nin yardım isteğini, buna karşılık kendisinin Berîre'nin efendilerine yaptığı teklifi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattı ve velâ hakkı kendilerinde olmadığı müddetçe onların bunu kabul etmediğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'yi dediği gibi satın alıp azat etmesini, bundan doğan velâ hakkının da azat eden kişinin olacağını ifade etti.

Ardından bu yönde Müslümanlara bir konuşma yaptı. Konuşmasında bazıların Allah'ın Kitâb'ında yer almayan şartlar koştüğünü dile getirdi ve ne kadar çok olursa olsun Allah'ın Kitâb'ında yeri bulunmayan böylesi şartların batıl ve geçersiz olduğunu bildirdi. Bu anlamda Allah'ın koştığı şartların uyulmayı daha çok hakkettiği ve insanların kendi yanlarından koşacakları şartlardan daha sağlam olacağını ifade etti.

۲۵۶۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -

رضى الله عنهما - قَالَ أَرَادَتْ عَائِشَةُ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً لِنُعِيقِهَا ، فَقَالَ أَهْلُهَا

عَلَى أَنْ وَلَائَهَا لَنَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَمْنَعُكَ ذَلِكَ ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ »

أطرافه ٢١٥٦، ٢١٦٩، ٦٧٥٢، ٦٧٥٧، ٦٧٥٩ - تحفة ٨٣٣٤

2562- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Müminlerin annesi Âişe bir cariyeyi satın alıp azat etmek istedi. Ancak cariyenin efendileri velâ hakkının kendilerinde kalması şartını koştular. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe’ye: “*Bu şart yapacağına engel olmasın. Velâ hakkı da azat edene aittir*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Hiz. Âişe, Berîre’yi satın alıp azat etmek istedi. Berîre’nin efendileri ancak velâ hakkının kendilerinde kalması şartı ile onu satabileceklerini söylediler. Âişe bu durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) aktardığında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre’nin efendilerinin velâ hakkına yönelik koştukları bu şartın onu satın alıp azat etmesine engel olmamasını, onu satın alıp azat etmesini, zira velâ hakkının azat eden kişiye ait olacağını söyledi.

Başlık altındaki hadislerde böylesi bir satışta velâ hakkı şartı zikredilmiştir. Oysa başlıkta iki hüküm yer almaktadır. Belki de başlıktaki ikinci hüküm birinci hükmün bir açıklamasıdır. Buna göre Yüce Allah’ın Kitâb’ında veya sünnette veya icmâda yer alan bir şart caizdir, aksi halde caiz değildir.

Mükâtebenin sahih olabilmesi için de bazı şartlar koşulmuştur. Birincisi, köleye malik olan ve onda tasarruf yetkisi bulunan efendi mükâtebeyi kölenin tümü üzerinden yapmalıdır. Kölenin sadece bir kısmı için mükâtebe yapılamaz. Zira böylesi bir durumda köle hareket etmede tam olarak bağımsız olamayacak ve mükâtebe taksitlerini ödemek için rahat bir şekilde çalışamayacaktır. Köle birden fazla kişinin malı ise mükâtebe yapılabilmesi için bütün ortakların bunu kabul etmesi gerekmektedir. Böylesi bir durumda her ortak için ödenecek taksitin cinsi, sayısı ve vadesi de aynı olmalıdır.

Kölenin sadece bir kısmı üzerinden mükâtebe yapmak bazı durumlarda sahih olur. Örneğin kişi bir köle ile mükâtebe yapılmasını vasiyet etmiş ve

¹ Hadis ayrıca 2156, 2169, 6752, 6757 ve 6759’da geçmektedir. Müslim 1504

kölenin mükâtebe bedeli kişinin malının üçte birini aşıyorsa ve varisler malın üçte birini aşan kısmı konusunda mükâtebe yapmayı kabul etmiyorlarsa bu durumda kölenin üçte birine denk gelen kısmı üzerinden mükâtebe yapılır.

Mükâtebenin sahih olmasının diğer bir şartı da, mükâtebe yapan efendinin köleye: “Belirlenen taksitleri ödediğin zaman artık özgür birisin” demesi ya da bu niyeti taşımasıdır. Zira köleden alınan haraç ile mükâtebe taksidi arasındaki fark ancak bu şekilde ayırt edilebilir. Köle de: “Bunu kabul ediyorum” dediği zaman anlaşma lafzen ve hükmen tamamlanmış olacaktır.

Diğer şartlardan biri de, mükâtebe bedelinin belirli bir şey üzerinden olmasıdır. Meçhul ve bilinmeyen bir değer ve bedel üzerinden mükâtebe olmaz. Bir diğeri de, mükâtebe bedelinin asgari iki taksit olmasıdır. Peşin ödenecek bir bedel üzerinden mükâtebe olmaz. Sahabenin bu konudaki uygulaması böyledir.

Kölenin peşin bir dinar ödeme ve bir ay hizmet verme üzerinden yapacağı mükâtebe caiz olmaz. Çünkü bir dinarın taksitlendirilmesi mümkün değildir. Ancak bir ay hizmet ve bu bir ayın bitiminde veya bitmesinden önce veya bitmesinden sonra belirli bir zamanda bir dinar ödeme üzerinden yapılan mükâtebe caiz olur. Mükâtebede taksit köleye ödeme konusunda zaman tanımak ve bu yönde ona kolaylık sağlamak içindir. Köle bir ay hizmet ve hizmet bitimi de bir dinar ödeme üzerinden mükâtebe yaptığı zaman karşılığı hizmet olan bedeli ödemeye hazır demektir. Bundan dolayı önce hizmet sonra da bir dinar ödeme üzerinden yapılan mükâtebe, önce dinar sonra hizmet üzerinden yapılan mükâtebenin aksine caizdir.

۳ - بَابُ اسْتِعَانَةِ الْمُكَاتَبِ وَسُؤَالِهِ النَّاسَ

3- MÜKÂTEBELİ KÖLENİN YARDIM İSTEMESİ VE ONA YARDIM EDİLMESİ

Başlık mükâtebe yapan kölenin mükâtebe bedelinden bir kısmın ödenmesi konusunda başkalarından yardım istemesinin caiz olmasıyla ilgilidir.

۲۵۶۳ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ جَاءَتْ بَرِيرَةُ فَقَالَتْ إِنِّي كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ ، فِي كُلِّ عَامٍ

وَقِيَّةٌ ، فَأَعْيَيْنِي فَقَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّ أَحَبَّ أَهْلِكَ أَنْ أَعُدَّهَا هُمْ عَدَّةً وَاحِدَةً ، وَأُعْتِقَكَ
فَعَلْتُ ، وَيَكُونُ وَلَاؤُكَ لِي . فَذَهَبَتْ إِلَى أَهْلِهَا ، فَأَبَوْا ذَلِكَ عَلَيْهَا ، فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ
ذَلِكَ عَلَيْهِمْ ، فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ هُمْ فَسَمِعَ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَنِي
فَأَخْبَرْتُهُ ، فَقَالَ « حُذِيهَا ، فَأَعْتِقِيهَا ، وَاسْتَرِطِي هُمْ الْوَلَاءَ ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » قَالَتْ
عَائِشَةُ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ ، وَأَتْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ ، فَمَا
بَالَ رِجَالٍ مِنْكُمْ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّمَا شَرِطَ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ
بَاطِلٌ ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرِطٍ ، فَقَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ ، وَشَرِطُ اللَّهِ أَوْثَقُ ، مَا بَالَ رِجَالٍ مِنْكُمْ
يَقُولُ أَحَدُهُمْ أَعْتَقَ يَا فُلَانُ وَلِيَ الْوَلَاءَ إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ،
٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ،
٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ،
٦٧٥٤ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٦٨١٣

2563- "Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — Hişâm'ın babası" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Berîre bana geldi ve: "Efendilerimle her yıl bir ükiyyesini ödemek üzere dokuz ükiyye üzerinden mukâtebe yaptım. Ödemelerimde bana yardımcı ol" dedi. Ben de: "Git efendilerinle konuş, isterlerse taksitlerinin tümünü birden onlara ödeyeyim, ama velâ hakkı bende olur" karşılığını verdim. Berîre efendilerinin yanına gidip konuştu. Ancak efendileri kabul etmedi. Berîre gelip: "Teklifini onlara sundum, ancak velâ hakkı kendilerinde kalmadıkça kabul etmiyorlar" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olunca konuyu bana sordu. Ben de anlattım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Velâ hakkını şart koşup onu satın al ve azat et. Velâ hakkı azat eden kişisindir*" buyurdu.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlara bir konuşma yapmak üzere kalktı. Yüce Allah'a hamdü senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu: "*Sonrasına gelince, bazılarına ne oluyor da Yüce Allah'ın Kitâb'ında yeri olmayan bazı şartlar ileri sürüyorlar! Yüce Allah'ın Kitâb'ında*

yeri olmayan her bir şart, bir değil yüz şart dahi olsa batıldır! Bilin ki bu konuda Allah'ın hükmü uyulmaya daha layıktır ve O'nun koştugu şart sizin koşacağınız şarttan daha sağlamdır. Bazılarına ne oluyor da «Ey filan! Sen azat et, ama velâ hakkı benim olsun» diyorlar. Velâ hakkı azat eden kişininindir.”¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Hibârî el-Kureşî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Berîre, Âişe'nin yanına geldi. Efendileriyle, her yıl bir ûkiyye ödemek üzere dokuz ûkiyye üzerinden mükâtebe yaptığını söyledi ve taksitlerin ödenmesi konusunda ondan yardım istedi. Âişe mükâtebe bedelinin tümünü birden efendilerine ödeyip onu azat edebileceğini, ancak velâ hakkının kendisinde olmasını istediğini söyledi. Berîre efendilerine gidip Âişe'nin bu teklifini ilettiler. Efendileri bu teklifi kabul etmedi. Berîre, Âişe'ye dönüp teklifini efendilerine ilettiler, ancak velâ hakkı kendilerinde kalmadıkça bu teklifi kabul etmeyeceklerini söylediklerini dile getirdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olunca Âişe'ye olayı sordu. Âişe de olanları anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) velâ hakkını şart koşarak onu satın alıp azat etmesini, velâ hakkının azat eden kişinin olacağını söyledi.

Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vela hakkını şart koştığını istemesi bazılarınca sorun teşkil etmiştir. Zira aldatma ve kandırmaya açık olduğu için şart satışı bozar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sahih olmayan bir şeyi ailesine nasıl emredebilir? Buna dayanarak Yahya b. Eksem rivayetindeki bu lafzı kabul etmemiştir. Şâfiî de *el-Ümm*'de Hişâm'ın şartı içeren bu rivayetin zayıf olduğunu işaret etmiştir. Çünkü Urve'nin ravileri arasında hadisi bu lafızla rivayet eden sadece oğlu Hişâm'dır.

Beyhakî *Ma'rif*e'de bu yönde şöyle demiştir: “Yahya'nın Amre kanalıyla

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760'ta geçmektedir. Müslim 1075

Âişe'den yaptığı rivayet Hişâm'dan gelen rivayetten daha sağlamdır. Sanırım Hişâm şart ile ilgili kısmı naklederek hata yapmıştır. Âişe'nin velâ hakkını Berîre'nin efendilerine şart koşması da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle olan bir şey değildir. Âişe bunun caiz olduğunu düşünerek yapmış, sonunda da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) velâ hakkının azat eden kişinin olduğunu ona bildirmiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'nin efendilerine böylesi bir şart koşmasının onu satın alıp azat etmesine engel olmamasını söylemiştir. Ancak gördüğüm kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir şart koşmasını ona emretmiş değildir. Belki de Hişâm veya Urve, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bu şart yapacağına engel olmasın*» sözünü velâ konusunda şart koşma emri olarak anlamışlardır.”

Hişâm'ın rivayetini de pek çok hadis âlimi sağlam bulmuş ve: “Hişâm hafız ve sika biridir. Hadisin sıhhati konusunda ittifak vardır. Bundan dolayı onu reddetmek mümkün değildir” demişlerdir.

Bazılarına göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki şart emri bunun mubah olmasına yöneliktir. Bununla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda koşulan şartın hiçbir değerinin olmayacağını, şart koşulsa da, koşulmasa da bu yöndeki hükmün değişmeyeceğini göstermek istemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada Âişe'ye: “Bu yönde şart koşsan da, koşmasan da bunun bir faydası olmayacaktır” demiş gibidir.

Nevevî'nin dediğine göre bu yönde en kuvvetli görüş bunun Âişe'ye özel bir hüküm olduğunu söyleyen görüştür. İbn Dakîk el-İd ise: “Hükmün tahsis edilebilmesi için bir delile ihtiyaç vardır” diyerek buna itiraz etmiş ve Şâfiî'nin de bu görüşün aksine görüş belirttiğini dile getirmiştir. Şartlar konusu içinde inşâallah bu yönde daha detaylı açıklamalar gelecektir.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanlara bir konuşma yapmak üzere kalktı. Yüce Allah'a hamdu senâda bulundu. Bazılarının Allah'ın Kitâb'ında, yani Allah'ın koyduğu hükümlerde yeri olmayan şartlar koştuklarını, böylesi şartların ne kadar çok olursa olsun bir değerinin olmadığını, bir konuda en sağlam ve uyulmayı hak eden şartın Allah'ın koştığı ve belirlediği şart olduğunu dile getirdi. Kurtûbî buna dayanarak meşru olmayan şartların sayısı ne kadar olursa olsun batıl olacağını söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun yanında velâ hakkının azat eden kişiye ait olduğunu da söyledi.

Hadisten, velâ hakkı konusundaki hükmün sadece bu konuda geçerli olacağını, birinin Müslüman olmasına vesile olan kişinin onun üzerinde böylesi bir hakkı olamayacağını anlıyoruz. Aynı şekilde mükâtebe yapan kölenin anlaşma bedelini ödeme konusunda insanlardan yardım isteyebileceğini, efendisinin de bu konuda ona yardımcı olması gerektiğini çıkarıyoruz. Ancak bunun yapılabilmesi için de kölenin getireceği böylesi bir kazancın helal olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

Mükâtebe yapan köle, anlaşma bedeli konusunda mukâtebeyi yaptığı andan itibaren başkalarından maddi yardım isteyebilir. Yardım istemek için ödemede aciz kalma şartı aranmaz. Bazı âlimlere göre ise mükâtebe yapan kölenin anlaşma bedelini ödeme konusunda yardım isteyebilmesi için ödemede aciz kalması gerekmektedir.

٤ - بَابُ بَيْعِ الْمُكَاتَبِ إِذَا رَضِيَ

4- RIZASI DAHİLİNDE MÜKÂTEBELİ KÖLENİN SATILMASI

وَقَالَتْ عَائِشَةُ هُوَ عَبْدٌ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْهُمْ
وَقَالَ ابْنُ عُمرَ هُوَ عَبْدٌ إِنْ عَاشَ وَإِنْ مَاتَ وَإِنْ جَنَى ، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ شَيْءٌ

Âişe: “Mükâtebe bedelinden borcu kaldığı sürece köle olarak kalır” demiştir.

Zeyd b. Sâbit: “Bir dirhem dahi olsa borcu kaldığı sürece köledir” demiştir.

İbn Ömer de: “Üzerinde borç kaldığı sürece yaşasa da, ölse de cinayet işlese de köledir” demiştir.

Başlık, rızası olduktan sonra mukâtebeli kölenin satılmasının caiz olmasıyla ilgilidir.

İbn Ebî Şeybe ve İbn Sa’d’ın mevsûl olarak naklettiğine göre Hz. Âişe, mükâtebe yapmış kölenin, anlaşma bedelinden borcu kaldığı müddetçe köle hükmünde olduğunu söylemiştir.

Şâfiî ve Saîd b. Mansûr’un mevsûl olarak naklettiğine göre Zeyd b. Sâbit, mükâtebe yapmış kölenin, anlaşma bedelinden ödenmemiş tek bir dirhem kaldığı müddetçe köle hükmünde kalacağını söylemiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre de Abdullah b. Ömer, mükâtebe yapmış kölenin, anlaşıma bedelinden borcu kaldığı müddetçe yaşasa da, ölse de, cinayet işlese de köle hükmünde sayılacağını söylemiştir.

٢٥٦٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفٍ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَقَالَتْ لَهَا إِنَّ أَحَبَّ أَهْلِكَ أَنْ أَصُوبَ هُمْ ثَمَنَكَ صَبَّةً وَاحِدَةً فَأُعِقِّكَ فَعَلْتُ فَذَكَرْتُ بَرِيرَةَ ذَلِكَ لِأَهْلِهَا ، فَقَالُوا لَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ وَلَاؤُكَ لَنَا قَالَ مَالِكٌ قَالَ يَحْيَى فَرَعَمْتُ عَمْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « اشْتَرِيهَا وَأَعِقِّيَهَا ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢٥٧٨ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٣٦ ، ٢١٦٨ ، ٢١٥٥ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٧٩٣٨

2564- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Yahya b. Saîd” isnâdıyla Amre binti Abdirrahman şöyle demiştir: Berîre, mükâtebe bedeli konusunda yardım etmesi için müminlerin annesi Âişe'nin yanına geldi. Âişe: “Efendilerin kabul ederse bedelinin tümünü birden veririm ve seni alıp azat ederim” dedi. Berîre bunu efendilerine ilette. Efendileri: “Velâ hakkı bizde olmadığı sürece kabul etmeyiz” dediler.

Mâlik der ki: Yahya'nın bildirdiğine göre Amre, Âişe'nin bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiğini, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu satın alıp azat et. Velâ hakkı da azat edenindir” buyurduğunu söylemiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760'ta geçmektedir. Müslim 1075

Amre, Amre binti Abdîrrahman el-Ensâriyye el-Medeniyye'dir.

Berîre, müminlerinin annesi Âişe'nin yanına geldi ve mükâtebe bedelinden kalan borcu konusunda maddi yardım istedi. Âişe, efendilerinin istemesi halinde mükâtebe bedelinin tümünü birden verip kendisini onlardan satın alabileceğini söyledi. Berîre bunu efendilerine iletti. Ancak velâ hakkı kendilerinde kalmadıkça bunu kabul etmeyeceklerini söylediler.

Amre'nin dediğine göre Âişe bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iletince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'yi satın alıp azat etmesini, velâ hakkının da azat eden kişide olacağını söylemiştir.

Hadisin zahirinden, rızası olduktan sonra anlaşma bedelini ödemede aciz kalmasa dahi mukâtebeli kölenin satılmasının caiz olduğunu anlıyoruz. Buhârî bu görüşü benimsemiştir. İmam Ahmed'in de mezhebi bu yöndedir.

Ebû Hanîfe, Şâfiî ve Mâlikilerden bazıları ise buna cevaz vermemişlerdir. Berîre konusundaki bu olaya cevap verirken de onun taksitleri ödemede aciz kaldığını, Âişe'den yardım istemesinin de bunu gösterdiğini söylemişlerdir.

Ancak Âişe'den yardım istemesinin taksitlerini ödemede aciz kaldığı anlamına gelmeyeceği söylenerek onlara itiraz edilmiştir. Bunlara göre malı olmayan ve mesleği bulunmayan köle ile bile mükâtebe yapmak caiz olabilmektedir.

İbn Abdilber bu konuda şöyle der: "Hadisin hiçbir kanalında Berîre'nin taksitlerini ödemede aciz kaldığına veya taksit vakti gelip de onu ödeyemediğine dair bir şey yoktur. Aynı şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), onun ödemede aciz kalıp kalmadığına yönelik bir şey sorduğuna dair de herhangi bir bilgi bulunmamaktadır."

Ma'rife'de geçtiğine göre ise Şâfiî: "Hem kölenin, hem de efendilerinin satışa razı olması mükâtebe sözleşmesinin feshedilmesi demektir" demiştir.

ه - بَابُ إِذَا قَالَ الْمُكَاتَبُ اشْتَرِنِي وَأَعْتَقْنِي فَاشْتَرَاهُ لِذَلِكَ

5- KİŞİNİN "BENİ SATIN ALIP AZAT ET" DİYEN MÜKÂTEBELİ KÖLEYİ BUNUN İÇİN SATIN ALMASI

Mükâtebe yapmış bir köle, birinden kendisini satın alıp azat etmesini istediği zaman, bu kişinin onu azat etmek için satın alması caizdir.

٢٥٦٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي أَيْمَنُ قَالَ
 دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَقُلْتُ كُنْتُ غُلَامًا لِعُبَّةَ بْنِ أَبِي هَبٍ ، وَمَاتَ
 وَوَرَّثَنِي بَنُوهُ ، وَإِنَّهُمْ بَاعُونِي مِنْ ابْنِ أَبِي عَمْرٍو ، فَأَعْتَقَنِي ابْنُ أَبِي عَمْرٍو ، وَاشْتَرَطَ بَنُو
 عُبَّةَ الْوَلَاءَ فَقَالَتْ دَخَلْتُ بَرِيرَةَ وَهِيَ مُكَاتَبَةٌ فَقَالَتْ اشْتَرَيْنِي وَأَعْتِقِينِي فَقَالَتْ نَعَمْ
 قَالَتْ لَا يَبِيعُونِي حَتَّى يَشْتَرِطُوا وَلَايَ فَقَالَتْ لَا حَاجَةَ لِي بِذَلِكَ فَسَمِعَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ
 ﷺ أَوْ بَلَغَهُ ، فَذَكَرَ لِعَائِشَةَ ، فَذَكَرَتْ عَائِشَةُ مَا قَالَتْ لَهَا ، فَقَالَ « اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا ،
 وَدَعِيهِمْ يَشْتَرِطُونَ مَا شَاءُوا » فَاشْتَرَتْهَا عَائِشَةُ فَأَعْتَقَتْهَا وَاشْتَرَطَ أَهْلُهَا الْوَلَاءَ ، فَقَالَ
 النَّبِيُّ ﷺ « الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ، وَإِنْ اشْتَرَطُوا مِائَةَ شَرْطٍ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ،
 ٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ،
 ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ،
 ٦٧٥٤ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٦٠٤٣

2565- “Ebû Nuaym — Abdolvâhid b. Eymen” isnâdıyla Abdolvâhid’in babası Eymen şöyle demiştir: Âişe’nin yanına girdim ve: “Utbe b. Ebî Leheb’in kölesiydim. Utbe ölünce oğulları beni miras olarak aldılar. Sonra beni İbn Ebî Amr’a sattılar. İbn Ebî Amr da beni azat etti. Ancak Utbe’nin çocukları velâ hakkının kendilerinde kalmasını şart koştular” dedim. Âişe de bana şunu anlattı:

Zamanında mükâtebe yapmış olan Berîre yanıma geldi ve: “Beni satın alıp azat et” dedi. Ona: “Olur” karşılığını verdim. Berîre: “Ama velâ hakkı kendilerinde kalmadıkça efendilerim beni satmayı kabul etmiyorlar” deyince: “Böylesi bir şartla bunu yapmam” karşılığını verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca veya bu durum ona aktarılınca konuyu bana sordu. Ben de olanları anlattım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sen onu alıp azat et. Bırak istedikleri kadar şart koşsunlar*” buyurdu. Efendileri velâ hakkının kendilerinde kalması şartını koşmalarına rağmen onu

satın alıp azat ettim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüz şart koşmuş olsalar dahi velâ hakkı azat edenindir” buyurdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Eymen el-Mahzûmî’dir.

Eymen, Eymen el-Habeşî el-Mekkî’dir.

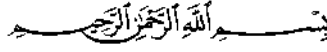
Eymen, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) amcası oğlu Utbe b. Ebî Leheb b. Abdilmuttalib b. Hâşim’in kölesiydi. Mekke’nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştu. Utbe’nin ölümünden sonra oğulları Abbâs, Hâşim ve diğerleri Eymen’i miras olarak aldılar. Utbe’nin varisleri de onu İbn Ebî Amr’a sattılar. İbn Ebî Amr da onu azat etti. Ancak Utbe’nin çocukları satarken velâ hakkının kendilerinde kalması şartını koştular.

Eymen, Hz. Âişe’nin yanına girip bu durumu anlattı. Âişe de cevap verirken daha önce Berîre ile yaşadığı olayı anlattı. Anlattığına göre zamanında efendileriyle mükâtebe yapmış olan Berîre yanına gelmiş ve kendisini satın alıp azat etmesini istemişti. Âişe de bunu kabul etmişti. Ancak Berîre’nin efendileri velâ hakkının kendilerinde kalması şartı ile ancak bu satışa razı olacaklarını söylemişlerdi. Âişe de velâ hakkının efendilerinde kalması durumunda bu satışı gerçekleştiremeyeceğini dile getirmişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca veya bundan haberdar olunca Âişe’ye Berîre’yi satın alıp azat etmesini, velâ hakkına yönelik efendilerinin koştuğu şartın bir değerinin olmadığını, zira velâ hakkının azat edene ait olacağını söylemişti. Bunun üzerine Âişe, Berîre’yi satın alıp azat etmişti.

Hadis, Âişe’nin onu satın almasıyla Berîre’nin efendileriyle yapmış olduğu mükâtebe akdinin feshedildiğine dair delil teşkil etmektedir. Hadisten anladığımıza göre köle ile mükâtebe yapmada olduğu gibi cariyeye ile mükâtebe yapmak da caizdir. Mükâtebe yapmış köle veya cariyeye ihtiyaç duyulduğunda başkasından yardım, borç ve benzeri şeyler isteyebilir.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760’ta geçmektedir. Müslim 1075

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٥١- الهبة

51. HİBE KİTABI

١ - باب الهبة وفضلها والتحريض عليها

HİBE, FAZİLETİ VE HİBEYE YÖNELİK TEŞVİKLER

Hibe, sözlükte bir malı veya başka bir şeyi birine karşılıksız bir şekilde vermek demektir. Şerî olarak da birini hayatta iken karşılıksız bir şekilde bir şeye malik kılmak anlamındadır. Zengin birine verilen kurban, akîka ve hedy eti de ortada bir temlik olmasa da hibeden sayılmıştır. Karşılıksız olarak vakfedilen bir mal da temliki barındırsa da hibeden sayılmamıştır.

Fakat verilen kurban etinde her ne kadar temlik olmadığı söylense de temlik bulunmaktadır. Sadece bu şekilde kendisine verilen eti kişi satış ve benzeri bir şeyde kullanamaz. Vakıf konusunda var olduğu söylenen temlikte de malın bizzat kendisinin değil faydasının temliki bulunmaktadır.

Hediye ve sadaka da bir çeşit hibedir. Hediye, birine ikram olarak karşılıksız bir şekilde bir şeyi vermek, kişiyi o şeye malik kılmak demektir. Yabancıya verilen hibeden dönüş olmaz. Hibe, baba tarafından çocuğa verilmiş ise dönüşü olabilir. Dönüşün olabilmesi için de hibe edilen şeyin çocukta bulunuyor olması şartı vardır.

Sadaka vermek, âhîret sevabını umarak muhtaç birini karşılıksız bir şekilde bir şeye malik kılmak demektir. Hibede hediye ve sadakadan farklı olarak herhangi bir şart ve özellik aranmadan birini karşılıksız bir şekilde bir şeye malik kılma vardır. Bunun yanında hibede icab ve kabul bulunmaktadır. Kişi birine: “Sana şunu hibe ediyorum” derken, o kişi de: “Kabul ediyorum” karşılığını verir. Hediye ise icab ve kabul şartı aranmaz. Bir şeyin birine gönderilmesi, o kişinin de onu alması yeterlidir.

Hediye ve sadaka da hibedendir. Bundan dolayı kişi birine hibede bulunmayacağına dair yemin etse ve o kişiye sadaka verse yeminini bozmuş olur. Buhârî de hibeyi genel anlamıyla ele almış ve bu şekilde işlemiştir.

۲۵۶۶ - حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الْمُقْبِرِيِّ { عَنْ أَبِيهِ } عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لَا تَخْفِرَنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا ، وَلَوْ فَرِسَنَ شَاةٍ » طرفه ۶۰۱۷ - تحفة ۱۴۳۲۵

2566- “Âsım b. Ali — İbn Ebî Zi’b — Makburî — Makburî’nin babası” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Ey müslüman kadınlar! Bir koyun paçası olsa dahi bir komşu diğer komşuya vereceği şeyi değersiz görmesin.*”¹

Âsım, Ebu’l-Hüseyn Âsım b. Ali el-Vâsitî’dir. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk’in azatlısıdır.

İbn Ebî Zi’b, Muhammed b. Abdірrahmân b. el-Hâris b. Ebî Zi’b’dir.

Makburî, Saîd el-Makburî’dir.

Makburî’nin babası, Keysân’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanlar kadınlara, bir koyun paçası dahi olsa hediye olarak komşuya verilecek veya komşudan alınacak bir şeyin değersiz ve önemsiz görülmemesi gerektiğini söylemiştir. Burada paçanın kullanılması etinin az olmasından dolayıdır. Bundan kasıt da bizatihi paçanın kendisi değil çok az da olsa hediye olarak verilen şeydir.

Bundan dolayı komşudan gelen veya komşuya verilecek olan bir şey az da olsa değersiz ve basit görülmemeli, kişi elinden geldiği ve imkanlarının el verdiği kadarıyla birine bir şeyleri vermelidir. Zira çok az olması hiç olmamasından daha hayırlıdır. Bunun yanında az da olsa devamlı verilen bir şey çok olacak ve çok görülecektir. Bu tür hediye ve bağışlar da kişiler arası kini ve düşmanlığı yok edip sevgi ve muhabbeti öne çıkaracaktır.

Başlık hadisini Müslim de tahrir etmiştir. Tirmizî de bunu “Ebû Ma’ser — Saîd — Ebû Hureyre” kanalıyla naklederken başında: “*Hediyeleşin! Zira*

¹ Hadis ayrıca 6017’de geçmektedir. Müslim 1030

hediye kalplerdeki kini giderir” eklemesini yapmıştır. Tirmizî rivayetinde Saîd el-Makburî’nin babasını zikretmemiş ve hadisin garîb olduğunu söylemiştir.

Ebû Ma’şer zayıf görülmüş biridir. et-Tarakî: “İsnadında Makburî’nin babasını zikretmeyerek hata etmiştir” demiştir. Ancak Muhammed b. Aclân da bunu Saîd’den bu şekilde rivayet ederek mütâbaât etmiştir. İbn Hacer’in dediğine göre isnâdında Makburî’nin babasının zikrederek nakledenlerin rivayeti onu zikretmeyenlerin rivayetinden daha sağlamdır. Dolayısıyla onların rivayeti diğerlerinden evladır.

٢٥٦٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْيسِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ
يَزِيدَ بْنِ رُوْمَانَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ لِعُرْوَةَ ابْنِ أُخْتِي ، إِنَّ
كُنَّا لَنَنْتَظِرُ إِلَى الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ ، ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ ، وَمَا أَوْقَدْتُ فِي آيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ نَارٌ فَقُلْتُ يَا خَالَهٖ مَا كَانَ يُعِيشُكُمْ قَالَتْ الْأَسْوَدَانِ التَّمْرُ وَالْمَاءُ ، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ
لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِيرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَتْ هُمْ مَنَائِحَ ، وَكَانُوا يَمْنَحُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
مِنْ أَلْبَانِهِمْ ، فَيَسْقِينَا طَرَفَاهُ ٦٤٥٨ ، ٦٤٥٩ - تحفة ١٧٣٥٢

2567- “Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî — İbn Ebî Hâzım — İbn Ebî Hâzım’ın babası — Yezîd b. Rûmân” isnâdıyla Urve şöyle demiştir: Âişe bana: “Ey kız kardeşimin oğlu! Bazen bir hilal, sonra bir hilal daha, ardından bir hilal daha görürdük de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) evlerinden birinde yemek için ateş yanmazdı” dedi. Ona: “Teyzeciğim! O zaman ne yerdiniz?” diye sorduğumda: “İki siyah olan su ve hurma!” dedi ve şöyle devam etti: “Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ensâr’dan bazı komşuları, bunların da süt veren koyunları vardı. Bazen sütünden Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye ederler, o da bize içirirdi.”¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya b. Amr b. Uveys el-Uveysî el-Medenî’dir.

İbn Ebî Hâzım, Abdulazîz b. Seleme b. Dînâr’dır.

¹ Hadis ayrıca 6458 ve 6459’da geçmektedir. Müslim 2972

İbn Ebî Hâzım'ın babası, Seleme b. Dînâr'dır.

Yezîd, Zübeyr ailesinin azatlısı Yezîd b. Rûmân'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Urve'nin annesi, Âişe'nin kız kardeşi Esmâ binti Ebî Bekr'dir. Bundan dolayı Âişe, Urve'ye "Kız kardeşimin oğlu" diye seslenmiştir.

Âişe'nin Urve'ye dediğine göre bazen peş peşe üç hilali görmelerine rağmen bu müddet zarfında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evlerinden birinde yemek yapılmazdı. Burada ilk hilal birinci ayın başında, ikinci hilal ikinci ayın başında, üçüncü hilal de üçüncü ayın başında görülmektedir. Dolayısıyla Âişe'nin bahsettiği süre 60 gün etmektedir.

Buhârî'nin *Rikâk* konusu içinde Hişâm b. Urve kanalıyla Urve'den naklettiğine göre Âişe: "Bazen bir ay geçmesine rağmen evimizde yemek için ateşin yandığı olmazdı" demiştir. Bu rivayet ile başlık altındaki rivayet arasında da herhangi bir çelişki yoktur.

İbn Mâce'nin Ebû Seleme kanalıyla naklettiğine göre de Âişe: "Bazen bir ay geçmesine rağmen Muhammed'in ailesinin evlerinden birinde yemek için dumanın tüttüğünü görmezdik" demiştir.

Urve teyzesinden bunu duyunca o süre zarfında ne yediklerini sordu. Âişe yiyecek olarak su ve hurmayla yetindiklerini, ancak arada Ensâr'dan olan komşularının, koyunlarından sağdıkları sütten hediye olarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdiklerinden içtiklerini söyledi.

Burada genelleme yapılarak su ile hurmaya iki siyah denilmiştir. Yoksa suyun rengi yoktur. Bundan dolayı genelleme yapılarak süt ve su için de "iki beyaz" denilirdi. Medine hurmasının cinsi genel olarak siyah renkte olduğu için de "siyah" olarak isimlendirilmiştir.

Şerhçilerden bazıları da rivayette geçen "su ve hurma" ifadesinin Âişe'nin kendi sözü olmadığını, ravi'nin açıklama babından bir sözü olduğunu ve hadise katıldığını söylemişlerdir. Ancak zanna dayanarak böylesi bir iddiada bulunulamaz.

Ensâr'dan olan bu komşular da Sa'd b. Ubâde, Abdullah b. Amr b. Harâm, Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd, Sa'd b. Zurâre ve başkalarıydı.

Hadisin başlıkla mutabakatı Ensâr'ın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye

olarak süt vermelerindedir. Hediye de bir tür hibedir.

Hadisin ravilerinin tümü Medinelidir. İsnâdında kişinin teyzesinden rivayeti vardır. Ayrıca isnâdında tâbiûndan üç kişi bulunmaktadır. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.

۲ - بَابُ الْقَلِيلِ مِنَ الْهَبَةِ

2- AZ OLAN HİBE

۲۵۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا أَبُو أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَوْ دُعِيتُ إِلَى ذِرَاعٍ أَوْ كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ، وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ» طرفه ۵۱۷۸ - تحفة ۱۳۴۰۵

2568- “Muhammed b. Beşşâr — İbn Ebî Adiy — Şu’be — Süleymân — Ebû Hâzım” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bir koyun ya da sığır paçasına olsa dahi davet edildiğim zaman icabet ederim. Yine bana bir koyun ya da sığır paçası hediye edilecek olursa kabul ederim.”¹

Muhammed, Bundâr olarak bilinen Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî’dir.

İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İbrâhim el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Süleymân, Süleymân b. Mihrân’dır.

Ebû Hâzım, Selmân el-Eşcaî’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), koyun veya sığır paçasından olan bir yemeğe davet edilmesi halinde böylesi bir davete icabet edeceğini, aynı şekilde hediye olarak koyun veya sığır paçası verilecek olsa bile böylesi bir hediyeyi kabul edeceğini bildirmiştir.

Hadisten az olan hediye de caiz olacağını ve böylesi bir hediyeyi reddetmemek gerektiğini anlıyoruz. Burada hediye, hibe manasında

¹ Hadis ayrıca 5178’de geçmektedir.

kullanılmıştır. Hadisin başlıkla mutabakatı da bu açıdandır.

۳ - باب مَنِ اسْتَوْهَبَ مِنْ أَصْحَابِهِ شَيْئًا

3- KİŞİNİN ARKADAŞLARINDAN BİR ŞEYİ KENDİSİNE HİBE ETMELERİNİ İSTEMESİ

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا »

Ebü Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana da ondan bir pay ayırın” buyurmuştur.

Kişi mal olsun veya bir maldan faydalanma olsun bir şeyin hibe olarak kendisine verilmesini istediği zaman şayet gönül hoşluğuyla veriliyorsa caizdir ve mekruh değildir.

İcâre konusu içinde tam metniyle mevsûl olarak nakledildiğine göre Ebû Sâid el-Hudrî, Fâtîha Suresi'yle yapılan rukye (efsun) sonrası alınan karılıktan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine de bir pay ayrılmasını istemiştir.

۲۵۶۹ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرْسَلَ إِلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ ، وَكَانَ لَهَا غُلَامٌ نَجَّارٌ قَالَ لَهَا « مَرِي عَبْدُكَ فَلْيَعْمَلْ لَنَا أَعْوَادَ الْمُنْبَرِ » فَأَمَرَتْ عَبْدَهَا ، فَذَهَبَ فَقَطَعَ مِنَ الطَّرْفَاءِ ، فَصَنَعَ لَهُ مِنْبَرًا ، فَلَمَّا قَضَاهُ أَرْسَلَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَدْ قَضَاهُ ، قَالَ ﷺ « أَرْسِلِي بِهِ إِلَيَّ » فَجَاءُوا بِهِ فَاحْتَمَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَهُ حَيْثُ تَرَوْنَ أَطْرَافَهُ ۳۷۷ ، ۴۴۸ ، ۹۱۷ ،

۲۰۹۴ - تحفة ۴۷۶۰

2569- “İbn Ebi Meryem — Ebû Ğassân — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl şöyle demiştir: Resûlullah* (sallallahu aleyhi vesellem), marangoz bir kölesi olan Muhacirlerden bir kadına: “Kölene söyle de bizim için minberin tahtalarını yapsın” diye haber yolladı. Kadın kölesine bu konuda emir verdi. Köle Ğâbe'ye gitti ve kestiği ilgin ağaçlarından bir minber yaptı. Minberi bitirince kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde haber gönderdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu bana gönderin” buyurunca minberi

getirdiler. Getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu taşıyıp şimdi gördüğünüz yere koydu.¹

İbn Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem b. Ebî Meryem el-Cumahî el-Mısırî'dir.

Ebû Ğassân, Muhammed b. Mutarrif el-Leysî'dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr'dır.

Sehl, Sehl b. Sa'd es-Sâidî el-Ensârî'dir.

Sehl'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muhacirlerden bir kadına haber göndererek, marangoz olan kölesinden kendisi için bir minber yapmasını istedi. Kadının Muhacirlerden biri olarak zikredilmesi ravi Ebû Ğassân'ın bir hatasıdır. Doğrusu ise bu kadının Ensâr'dan olduğudur. Kadının ismi konusunda da ihtilaflar vardır.

Bu kadının Bâkûm adında marangoz bir kölesi vardı. Kölenin ismi konusunda farklı şeyler de söylenmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tahtalardan, üzerine çıkmak için minber gibi bir şeyin yapılmasını istemişti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu isteği üzerine kadın kölesine bu yönde emir verdi.

Köle Medine'ye yakın bir bölge olan Ğâbe'ye gidip ılgın ağacından tahtalar kesti. Bu tahtalardan da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir minber yaptı. Minberin yapımı bitince kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber gönderdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) minberin kendisine getirilmesini istedi. Minber getirilince de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu alıp yerine koydu.

Hadisin başlıkla mutabakatı açıktır. Bu hadis daha önce *Cuma Namazı* konusu içinde geçmişti.

٢٥٧٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ السَّلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنْتُ يَوْمًا جَالِسًا مَعَ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِي مَنْزِلٍ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَازِلٌ أَمَامَنَا وَالْقَوْمُ

¹ Hadis ayrıca 377, 448, 917 ve 2094'te geçmektedir. Müslim 544

مُحْرِمُونَ ، وَأَنَا غَيْرُ مُحْرِمٍ ، فَأَبْصَرُوا حِمَارًا وَخَيْشِيًا ، وَأَنَا مَشْغُولٌ أَخْصِفُ نَعْلِي ، فَلَمْ يُؤْذِنُونِي بِهِ ، وَأَحْبَبُوا لَوْ أَنِّي أَبْصَرْتُهُ ، وَالتَّمْتُ فَأَبْصَرْتُهُ ، فَقُمْتُ إِلَى الْفَرَسِ فَأَسْرَجْتُهُ ثُمَّ رَكِبْتُ وَنَسِيتُ السَّوْطَ وَالرَّمْحَ فَقُلْتُ لَهُمْ نَاولُونِي السَّوْطَ وَالرَّمْحَ فَقَالُوا لَا وَاللَّهِ ، لَا نَعِيْنُكَ عَلَيْهِ شَيْءٌ فَعَضِيتُ فَتَزَلْتُ فَأَخَذْتُهُمَا ، ثُمَّ رَكِبْتُ ، فَشَدَدْتُ عَلَى الْحِمَارِ فَعَقَرْتُهُ ، ثُمَّ جِئْتُ بِهِ وَقَدْ مَاتَ ، فَوَقَعُوا فِيهِ يَأْكُلُونَهُ ، ثُمَّ إِنَّهُمْ شَكُّوا فِي أَكْلِهِمْ إِيَّاهُ ، وَهُمْ حُرْمٌ ، فَرَحْنَا وَخَبَأْتُ الْعَصْدَ مَعِي ، فَأَذْرَكْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَنَاهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ « مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ » فَقُلْتُ نَعَمْ فَنَاولْتُهُ الْعَصْدَ فَأَكَلَهَا ، حَتَّى نَفَدَهَا وَهُوَ مُحْرِمٌ فَحَدَّثَنِي بِهِ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَطْرَافَهُ ١٨٢١ ، ١٨٢٢ ، ١٨٢٣ ، ١٨٢٤

٢٨٥٤ ، ٢٩١٤ ، ٤١٤٩ ، ٥٤٠٦ ، ٥٤٠٧ ، ٥٤٩٠ ، ٥٤٩١ ، ٥٤٩٢ - تحفة ١٢٠٩٩

١٢١٢٠ ،

2570- “Abdulazîz b. Abdillâh — Muhammed b. Câfer — Ebû Hâzım — Abdullah b. Ebî Katâde es-Selemî” isnâdıyla Abdullah'ın babası şöyle demiştir: Bir gün Mekke yolu üzerinde bir evde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grupla oturuyordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önümüzde konaklamıştı. Müslümanlar ihramlıydı, ancak ben ihramlı değildim. Bir ara arkadaşlarım yabani bir eşek gördüler. Ben ayakkabımı tamir etmekle meşguldüm. Yabani eşiği gördüklerini de bana söylemediler, kendim göreyim istediler. O tarafa baktığımda yabani eşiği gördüm. Atıma kalkıp eyerledim ve üzerine bindim. Kamçı ile mızrağı almayı unuttum. Arkadaşlarıma: “Kamçı ile mızrağımı verin” dedim. Ancak: “Olmaz! Vallahi bu konuda sana hiçbir şekilde yardım etmeyiz” karşılığını verdiler.

Öfkeyle atımdan inip onları aldım ve geri bindim. Yabani eşeğe doğru saldırıya geçtim ve onu vurup yaraladım. Getirdiğimde de ölmüştü. Arkadaşlarım ondan yemeye başladılar. Ancak sonradan ihramlı oldukları için etinden yiyip yiyemeyecekleri konusunda şüpheyeye düştüler. Sonrasında yola çıktık. Ben onun ön butlarından birini kaldırıp

yanımda götürdüm. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetiştığımızde bu konuyu sorduk. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yanınızda ondan bir şey var mı?*” diye sorunca: “Evet, var” dedim ve ön budu ona uzattım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihramlı olmasına rağmen onu yiyip bitirdi.

Muhammed b. Câfer der ki: “Bu hadisi bana Zeyd b. Eslem, Atâ b. Yesâr kanalıyla Ebû Katâde'den bildirdi.”¹

Abdulazîz, Ebu'l-Kâsım Abdulazîz b. Abdullah b. Yahya el-Kureşî el-Âmirî el-Uveysî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Ebî Kesîr el-Ensârî el-Medenî'dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr'dır.

Abdullah, Abdullah b. Hâris es-Sülemî el-Ensârî el-Hazrecî'dir.

Abdullah'ın babası, Ebû Katâde'dir.

Ebû Katâde, Mekke yolunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından birkaç kişiyle bir yerde mola vermişti. Hz. Peygamber de (sallallahu aleyhi vesellem) daha önde gidiyordu. Ebû Katâde dışındakiler ihramlıydı. Ebû Katâde hac niyeti taşımadığı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından düşman konusunda keşif için gönderildiği için ihrama girmemişti.

Mola verdikleri yerde Ebû Katâde ayakkabısını tamir etmekle meşgulken yanındaki arkadaşları yabani bir eşek gördüler. İhramlı oldukları için yabani eşeği gördüklerini Ebû Katâde'ye söylemediler. Onu kendi kendine görmesini de istiyorlardı. *Hac* konusu içinde bu olay anlatılırken Ebû Katâde'nin arkadaşlarının yabani eşeği gördüklerinde içlerinden bazılarının güldüğü, bunun üzerine Ebû Katâde'nin onun farkına vardığı zikredilmiştir.

Ebû Katâde yabani eşeği görünce atına kalktı. Onu eyerleyip bindi. Ancak aşağıda kamçısı ile mızrağını unuttu. Arkadaşlarından onları vermesini istediye de ihramlı oldukları için av konusunda kendisine yardımcı olmayacaklarını söylediler. Bunun üzerine Ebû Katâde öfkeyle atından indi. Kamçısı ile mızrağını alıp tekrar atına bindi.

Yabani eşeğe saldırıp onu yakaladı. Arkadaşlarının yanına getirdiğinde de

¹ Hadis ayrıca 1821, 1822, 1823, 1824, 2854, 2914, 4149, 5406, 5407, 5490, 5491 ve 5492'de geçmektedir. Müslim 1196

ölmüştü. Arkadaşları önce yabani eşeğin etinden yediler. Daha sonra ise ihramlı oldukları için avlanan bu eşeğin etinden yemenin caiz olup olmayacağı konusunda şüpheye düştüler.

Tekrar yola çıktıklarında Ebû Katâde yabani eşeğin butundan bir parçayı kaldırıp yanında götürdü. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetiştiklerinde bu konuyu ona sordular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) etinden bir şeyin kalıp kalmadığını sordu. Ebû Katâde kaldığını söyleyip yanında getirdiği butu verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihramlı olmasına rağmen o butun hepsini yedi.

Ravi Muhammed b. Câfer bu hadisi ayrıca kendisine Zeyd b. Eslem'in Atâ b. Yesâr kanalıyla Ebû Katâde'den bildirdiğini söylemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yabani eşeğin etinden bir şeylerin kalıp kalmadığını sormasıdır. Bunu sorması demek kalması halinde hibe olarak onlardan bunu isteyecek demektir.

Hac konusunda bu hadis zikredilirken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yiğin ve bana da ondan yedirin*” buyurduğu zikredilmiştir. Belki de Buhârî bu eklemeye işaret etmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı ihramlı iken onun etinden yemelerinin hükmü konusunda şüpheye düşmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) etinden yemenin caiz olduğunu göstermek ve bu konuda onları rahatlatmak için etinden artan varsa ona vermelerini istemiştir.

Bu hadis *Hac* konusu içinde birkaç başlık altında zikredilmiştir.

٤ - بَاب مَنِ اسْتَسْقَى

4- KİŞİNİN İÇECEK İSTEMESİ

وَقَالَ سَهْلٌ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « اسْقِنِي »

Sehl der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “*Bana içecek ver*” buyurdu.

İçmek için veya başka bir şey için bir başkasından su, süt ve benzeri bir şeyler istemek caizdir. Sehl b. Sa'd el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden içecek istemiştir. Sehl'in bu rivayetini Buhârî, *Nikâh* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir.

٢٥٧١ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو طَوَالَةَ - اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ - قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي دَارِنَا هَذِهِ ، فَاسْتَسْقَى ، فَحَلَبْنَا لَهُ شَاةَ لَنَا ، ثُمَّ شُبْتُهُ مِنْ مَاءٍ بِئَرِنَا هَذِهِ ، فَأَعْطَيْتُهُ وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَسَارِهِ ، وَعُمَرُ تَحَاهَهُ وَأَعْرَابِيٌّ عَنْ يَمِينِهِ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ عُمَرُ هَذَا أَبُو بَكْرٍ فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ ، ثُمَّ قَالَ « الْأَيْمَنُونَ ، الْأَيْمَنُونَ ، أَلَا فَيَمُّنُوا » قَالَ أَنَسٌ فَهِيَ سُنَّةٌ فَهِيَ سُنَّةٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَطْرَافَهُ ٢٣٥٢ ، ٥٦١٢ ، ٥٦١٩ - تحفة ٩٧٢

2571- “Hâlid b. Mahled — Süleymân b. Bilâl — Ebû Tivâle Abdullah b. Abdirrahmân” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu evimize geldi ve içecek bir şeyler istedi. Koyunlarımızdan birini sağdık, süte şu kuyumuzun suyundan biraz kattım ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdim. Ebû Bekr sol tarafında, Ömer karşısında, bedevinin biri de sağ tarafında oturuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içtikten sonra Ömer: “Ebû Bekr’e ver” dedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) artan sütü bedeviye verdi ve: “Sağdakiler! Önce sağdakiler! Sağdan başlayın” buyurdu.

Ravi der ki: En sonunda Enes üç defa: “Sağdan başlamak sünnettir!” dedi.¹

Hâlid, Hâlid b. Mahled el-Katvânî el-Kûffî’dir.

Ebû Tivâle, Mekke kadısı Abdullah b. Abdirrahmân el-Ensârî’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evlerine geldi. İçecek bir şeyler isteyince koyunlarından birini sağdılar. Sağılan süte evde bulunan kuyunun suyundan da kattılar ve ikram ettiler. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) solunda Ebû Bekr, karşısında Ömer, sağında da bir bedevi oturuyordu. İsmi verilmeyen bu kişinin Hâlid b. el-Velîd olduğu söylenmişse de doğru değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) getirilen sütten içtikten sonra Ömer, kalanı

¹ Hadis ayrıca 2352, 5612 ve 5619’da geçmektedir. Müslim 2029

Ebû Bekr'e vermesini söyledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arta kalan sütü önce bedevi olana verdi ve sağdakilerin daha öncelikli olacağını, bundan dolayı önce sağdan başlanmasını söyledi.

Enes b. Mâlik bu olayı naklettikten sonra bu tür durumlarda sağdan başlamanın sünnet olduğunu ifade etmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendisi istemediği halde içeceği önce bedevi olan adama vermiştir. Bunun da sebebi bedevi İslâm'a henüz yeni girmiş olmasından dolayı onun kalbini daha çok ısındırmaktır. Hadisten, meclis oturumunda öncelik ve sıralamanın İslam'a giriş tarihine göre olabileceğini de anlıyoruz.

Buhârî bu hadisi ayrıca *İçecekler* konusu içinde tahrir etmiştir.

5 - بَابُ قَبُولِ هَدِيَّةِ الصَّيْدِ

5- AV HEDİYESİNİN KABUL EDİLMESİ

وَقَبِلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ أَبِي قَتَادَةَ عَضَدَ الصَّيْدِ

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Katâde'nin avladığı hayvanın ön budunu almayı kabul etmiştir.

Başlık, birinin avlandığı hayvanın etinden verilen hediyein kabulünün caiz olmasıyla ilgilidir. İki başlık öncesinde Buhârî'nin mevsûl olarak zikrettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Katâde'nin hediye olarak verdiği av hayvanının budunu kabul etmiştir.

٢٥٧٢ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَنْفَجْنَا أَرْبَابًا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ ، فَسَعَى الْقَوْمُ فَلَعَبُوا ، فَأَذَرَكْتُهَا فَأَخَذْتُهَا ، فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ فَذَبَحَهَا ، وَبَعَثَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِوَرِكَهَا - أَوْ فَخِذِهَا قَالَ فَخِذِهَا لَا شَكَّ فِيهِ - فَقَبِلَهُ قُلْتُ وَأَكَلْتُ مِنْهُ قَالَ وَأَكَلْتُ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ بَعْدُ قَبِلَهُ

طرفاه ٥٤٨٩ ، ٥٥٣٥ - تحفة ١٦٢٩

2572- "Süleymân b. Harb — Şu'be — Hişâm b. Zeyd b. Enes b. Mâlik" isnâdıyla Enes şöyle demiştir: "Merru'z-Zahrân'da bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Oradakiler peşinden koştularsa da yakalayamadılar. Ancak ben

ona yetiştim ve yakaladım. Onu Ebû Talha'ya getirdiğimde kesti ve butların üst tarafını ya da ön butlarını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kabul etti.”

Şu'be: “Ön butları olduğu konusunda şüphe yoktur” demiştir.

Hişâm der ki: Enes'e: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yedi mi?” diye sorduğumda: “Evet” yedi. Ancak daha sonra naklederken sadece kabul ettiğini zikretti.¹

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Ezdî el-Vâşihî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Enes'in bildirdiğine göre Merru'z-Zahrân'da iken bir tavşanı ürkütüp kaçırdılar. Oradakiler tavşanı avlamak için peşinden koşturdularsa da başarılı olamadılar. Ancak Enes ona yetişip yakaladı ve Ebû Talha'ya getirdi. Ebû Talha, Enes'in annesi Ümmü Süleym'in kocasıdır. Ebû Talha bu tavşanı kesti ve butların üst tarafını ya da ön butlarını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yolladı. Tavşanın hangi kısmını gönderdiği konusundaki tereddüt raviye aittir. Başka bir rivayette Ebû Talha'nın bunları Enes ile birlikte Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yolladığı zikredilir. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) hediye olarak gönderilen bu av etini kabul etmiştir.

Şu'be ön butların gönderildiği konusunda şüphe olmadığını söylemiştir. İbn Battâl'ın dediğine göre Şu'be'nin bu sözünden ravinin önce butlar konusunda tereddüt ettiği, sonradan ise emin olduğu anlaşılmaktadır.

Hişâm, Enes'e, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gönderilen bu etten yiyip yemediğini sorunca Enes yediğini söylemiştir. Ancak daha sonra rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece etleri kabul ettiğini zikretmiştir. Buradan da anlaşıyor ki ravi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu hediye kabul ettiği konusunda emin iken bu etten yediği konusunda emin değildir. Bundan dolayı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hediye sadece kabul etmesi kısmına, yani emin olduğu kısma yer vermiştir.

Bu hadisi Buhârî ayrıca *Zebâih* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 5489 ve 5535'te geçmektedir. Müslim 1953

٦ - بَابُ قَبُولِ الْهَدِيَّةِ

6- HEDİYENİN KABUL EDİLMESİ

٢٥٧٣ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَمَارًا وَحْشِيًّا وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ أَوْ بِوَدَّانَ فَرَدَّ عَلَيْهِ ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ « أَمَا إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَا حُرْمٌ » طرفاه ١٨٢٥ ، ٢٥٩٦ - تحفة ٤٩٤٠

2573- “İsmâil — Mâlik — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd” isnâdıyla Abdullâh b. Abbâs şöyle demiştir: Sa’b b. Cessâme, Ebvâ’da veya Veddân’da Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yabani bir eşek hediye etmek istedi, ancak Allah Resûlü geri (sallallahu aleyhi vesellem) çevirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bundan dolayı Sa’b’ın yüzündeki hoşnutsuzluğu görünce: “*Senin hediyeni geri çevirecek değiliz, ama ihramlıyız*” buyurdu.¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Sa’b b. Cessâme, Ebvâ’da veya Veddân’da Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yabani bir eşek hediye etti. Ebvâ, Medine’den sonra gelen Cuhfe ile arasında 23 millik mesafe bulunan bir yerdir. Veddân da Cuhfe’ye yakın bir yerdir veya Fir’ taraflarında bir kasabadır. Veddân, Cuhfe’ye Ebvâ’dan daha yakındır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sa’b’ın bu hediyesini kabul etmedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), verdiği hediyenin geri çevrilmesinden dolayı Sa’b’ın canının sıkıldığını ve bunun yüzüne yansıdığını görünce gönlünü almak için bu hediyeği geri çevirme sebebinin ihramlı olması olduğunu dile getirmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu yabani eşeğin kendisi için avlandığını düşündüğü için hediye olarak almayı kabul etmemiştir.

Hadis hakkında detaylı açıklamalar *Hac* konusu içinde yapılmıştı. Buhârî’nin bu hadisi burada zikretme sebebi de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 1825 ve 2596’da geçmektedir. Müslim 1193, 1194, 1745

vesellem) ihramlı olmaması durumunda bu hediye kabul edeceğine işaret etmektir. Çünkü hediye geri çevirme gerekçesini ihramlı olması olarak göstermiştir.

۷ - بَابُ قَبُولِ الْهَدِيَّةِ

7- HEDİYENİN KABUL EDİLMESİ

İbn Hacer'in dediğine göre Ebû Zer nüshasında bir öncekiyle birlikte bu başlık bu şekilde yer almıştır ve faydası olmayan bir tekrardır. İçerik olarak ise bu başlıkta hediye genel olarak yer alırken bir önceki başlıkta yabancı eşek etiyle sınırlı kalmıştır. Nesefî nüshasında ise bu başlık "Hediyeyi Kabul Edenler" şeklinde geçmektedir.

۲۵۷۴ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا عَبْدُ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ ، يَتَّبِعُونَ بِهَا - أَوْ يَتَّبِعُونَ بِذَلِكَ - مَرْضَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أطرافه ۲۵۸۰ ، ۲۵۸۱ ، ۳۷۷۵ - تحفة ۱۷۰۴۴

2574- "İbrâhim b. Mûsa — Abde — Hişâm — Hişâm'ın babası" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "İnsanlar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediyelerini gün sırası bende iken vermeye çalışırlar, bununla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rızasını kazanmak isterlerdi."¹

İbrâhim, İbrâhim b. Mûsa el-Ferrâ er-Râzî'dir.

Abde, Abde b. Süleymân'dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Âişe'nin bildirdiğine göre Müslümanlar, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye vermek istedikleri zaman bunu gün sırası kendisinde iken vermeye çalışırlar, gün sırası kendisine gelene dek bekletirlerdi. Bu şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rızası ve hoşnutluğunu elde etmeye ve kazanmaya çalışırlardı.

Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2580, 2581 ve 3775'te geçmektedir. Müslim 2441

٢٥٧٥ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ إِيَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَهْدَتْ أُمُّ حَفِيدٍ خَالَهُ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقِطًا وَسَمْنًا وَأَضْبًا ، فَأَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْأَقِطِ وَالسَّمْنِ ، وَتَرَكَ الضَّبَّ تَقْدُرًا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أطرافه ٥٣٨٩ ، ٥٤٠٢ ، ٧٣٥٨ - تحفة ٥٤٤٨

2575- “Âdem — Şu’be — Câfer b. İyâs — Said b. Cübeyr” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Teyzem Ümmü Hufeyd, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye olarak keş peynir, yağ ve keler verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peynir ve yağdan yedi, ancak keler etinden iğrendiği için ondan yemedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sofrasında keler eti yenmiştir. Şayet keler eti haram olsaydı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sofrasında ondan yenmezdi.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Câfer, Câfer b. İyâs b. Ebî Vahşiyye'dir.

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre teyzesi Ümmü Hufeyd, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye olarak keş peynir, yağ ve keler eti gönderdi. Ümmü Hufeyd, müminlerin annesi Meymûne'nin kız kardeşidir. İsmi de Huzeyle'dir.

Anlatıldığına göre keler su içmez ve yedi yüz yıl boyunca yaşar. Kırk günde bir ve sadece bir damla olarak işer. Dişleri de dökülmez.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hediye olarak gönderilen peynir ve yağdan yedi. Kelerden ise etini sevmediği ve iğrendiği için yemedi.

İbn Abbâs'ın dediğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sofrasında Müslümanlar keler eti yemiştir. Şayet keler eti yemek haram olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendi sofrasında onun yenmesine izin vermezdi.

Şâfiî der ki: “İbn Abbâs'ın hadisi İbn Ömer'den gelen hadise muvafıktır. İbn Ömer'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) keler etini haram

¹ Hadis ayrıca 5389, 5402 ve 7358'de geçmektedir. Müslim 1947

olduğundan değil, sevmediği için yemekten uzak durmuştur.”

Hadis hakkında diğer açıklamalar *Yiyecekler* konusu içinde gelecektir. Hadisin başlıkla mutabakatı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hediye olarak gönderilen peynir ve yağdan yemesindedir. Zira onlardan yemesi hediye olarak kabul ettiğini de göstermektedir.

Buharî bu hadisi ayrıca *Yiyecekler* ve *İ'tisâm* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۵۷۶ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ سَأَلَ عَنْهُ أَهْدِيَّةٌ أَمْ صَدَقَةٌ فَإِنْ قِيلَ صَدَقَةٌ قَالَ لِأَصْحَابِهِ كُلُوا وَلَمْ يَأْكُلْ ، وَإِنْ قِيلَ هَدِيَّةٌ ضَرَبَ بِيَدِهِ ﷺ فَأَكَلَ مَعَهُمْ » تحفة ۱۴۳۵۹

2576- “İbrâhim b. el-Münzir — Ma’n — İbrâhim b. Tahmân — Muhammed b. Ziyâd” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dışarıdan yemek getirildiği zaman hediye mi, yoksa sadaka mı olduğunu sorardı. Sadaka olarak verildiği söylendiği zaman ashâbına: “Sizi yiyin” der ve kendisi yemezdi. Hediye olduğu söylendiği zaman da elini uzatır ve diğerleriyle birlikte yerdi.¹

İbrâhim, İbrâhim b. el-Münzir el-Huzâmî el-Esedî'dir.

Ma'n, Ma'n b. İsa b. Yahya el-Kazzâz el-Medenî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Tahmân el-Horasânî'dir. Hadis imamlarından biridir. İbn Maîn ve cumhur onu güvenilir bulmuştur. Mürcie mezhebinin görüşlerini taşıdığı yönünde tenkit edilmiştir. Ancak Hâkim sonradan bu görüşlerden döndüğünü ifade etmiştir.

Muhammed, Muhammed b. Ziyâd el-Kureşî el-Cumahî el-Medenî'dir. Osmân b. Maz'ûn ailesinin azatlılarından. Basra'da ikamet etmiştir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evinin dışından yiyecek bir şeyler getirildiği zaman bunun hediye mi, yoksa sadaka

¹ Müslim 1077

mı olduğunu sorardı. Sadaka olarak verildiği söylendiği zaman kendisi yemez, ancak ashâbına onu yemelerini söylerdi. Hediye olarak getirildiği söylendiği zaman da diğerleriyle birlikte kendisi de ondan yerd.

Hadisin başlıkla olan mutabakatı da buradadır. Zira hediye olduğu zaman ondan yemesi, bu hediyeyi kabul ettiği anlamına gelmektedir.

۲۵۷۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِلَحْمٍ فَقِيلَ تُصَدِّقُ عَلَى بَرِيرَةَ قَالَ « هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ » طرفه ۱۴۹۵ - تحفة ۱۲۴۲

2577- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) et getirildi ve: “Bu et Berîre’ye sadaka olarak verildi” denildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ona sadaka ama bizim için hediyedir” buyurdu.¹

Muhammed, Bundâr olarak bilinen Ebû Bekr Muhammed b. Beşşâr b. Osmân el-Abdî el-Basrî’dir.

Ğundar, Muhammed b. Câfer el-Huzelî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yemek olarak et getirildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nereden getirildiğini sorunca Berîre’ye sadaka olarak verildiği söylendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Berîre’ye sadaka olarak verilen bu etin kendisi için hediye hükmünde olacağını dile getirdi.

Fakir, kendisine verilen bir sadaka üzerinde satış ve benzeri tasarruflarda bulunabilir. Berîre her ne kadar onu sadaka olarak almış olsa da, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre’nin hediyesi olarak ulaşmıştır.

Buhârî bu hadisi ayrıca *Zühd* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1495’te geçmektedir. Müslim 1074

۲۵۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُهُ مِنْهُ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ ، وَأَتَتْهُمْ اشْتَرَطُوا وَلَاءَهَا ، فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اشْتَرِيَهَا فَأَعْتِقِيهَا ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » وَأَهْدَى لَهَا لَحْمًا ، فَقِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ هَذَا تُصَدِّقُ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ » وَخُبِرَتْ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ رَوْجُهَا حُرٌّ أَوْ عَبْدٌ قَالَ شُعْبَةُ سَأَلْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ عَنْ رَوْجِهَا قَالَ لَا أَدْرِي أَحَرٌّ أَمْ عَبْدٌ أَطْرَافُهُ ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٨ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٧٤٩١

2578- “Muhammed b. Beşşâr — Gundar — Şu’be — Abdurrahmân b. el-Kâsım” isnâdıyla Kâsım şöyle demiştir: Âişe, Berîre’yi satın almak istedi. Ancak efendileri velâ hakkının kendilerinde kalması şartını koştular. Konu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) zikredilince Âişe’ye: “Onu satın alıp azat et! Velâ hakkı da azat edenindir” buyurdu.

Bir ara Berîre’ye hediye olarak et verildi. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu et Berîre’ye sadaka olarak verildi” denilince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ona sadaka, ama bizim için hediyedir” buyurdu. Berîre azat edildikten sonra (kocasıyla evli kalıp kalmama konusunda) muhayyer bırakıldı.

Abdurrahmân der ki: “Berîre’nin kocası hür veya köleydi.”

Şu’be der ki: Abdurrahmân’a, Berîre’nin kocasını sorduğumda: “Hür mü köle mi olduğunu bilmiyorum” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr el-Abdî’dir.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2565, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760’ta geçmektedir. Müslim 1075

Ğundar, Muhammed b. Câfer el-Huzelî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Abdurrahmân, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk et-Teymî el-Medenî'dir. Hz. Âişe hayatta iken doğmuştur.

Âişe, Berîre'yi efendilerinden satın almak istedi. Ancak efendileri velâ hakkının kendilerinde kalması şartını koştular. Onların bu şekilde şart koştığı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirilince Âişe'ye, Berîre'yi satın alıp azat etmesini, velâ hakkının da azat eden kişiye ait olacağını söyledi.

Bir defasında Berîre'ye hediye olarak et verildi. Berîre de bu etten Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesine verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu etin nereden geldiğini sorunca Berîre'ye sadaka olarak verildiği söylendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'ye sadaka olarak verilen etin kendisine hediye olarak ulaştığını dile getirdi. Buradan da anlıyoruz ki bu yöndeki haramlık getirilen şeyin bizatihi kendisine değil, sıfatına, yani ne olarak geldiğine yöneliktir.

Berîre, Âişe tarafından satın alınıp azat edildikten sonra kocasıyla evli kalıp kalmama konusunda muhayyer bırakıldı. Zira Berîre azat edildiğinde kocası Muğîs köleydi. Berîre de köle olan kocasının nikahı altında kalmak istemediği için ondan boşanmayı seçti.

Ravi Abdurrahmân bunu naklederken Berîre'nin kocasının hür veya köle olduğunu söylemiştir. Şu'be'nin dediğine göre daha sonraları Berîre'nin kocasının durumunu Abdurrahmân'a sorduğunda hür mü, köle mi olduğunu bilmediğini söylemiştir.

Bu konuda meşhur olan görüş, Mâlik ile Şâfiî'nin de sahip olduğu görüştür. O da o sıralarda Berîre'nin kocasının köle olduğudur. Irak âlimleri ise bunun aksini iddia edip o sıralarda kocasının hür biri olduğunu söylemişlerdir.

Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۵۷۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ

عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

- فَقَالَ «عِنْدَكُمْ شَيْءٌ» قَالَتْ لَا، إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ أُمُّ عَطِيَّةٍ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بُعِثَ إِلَيْهَا
مِنَ الصَّدَقَةِ قَالَ «إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ حِجْلَهَا» طرفاه ١٤٤٦، ١٤٩٤ - تحفة ١٨١٢٥

2579- “Muhammed b. Mukâtil Ebu'l-Hasan — Hâlid b. Abdillâh — Hâlid el-Hazzâ — Hafsa binti Sîrîn” isnâdıyla Ümmü Atiyye şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin yanına girdi ve: “Yanınızda yiyecek bir şeyler var mı?” diye sordu. Âişe: “Ümmü Atiyye'nin, zekat mallarından kendisine verilen koyundan gönderdiği etten başka bir şey yok” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Asıl yerine ulaşmış” buyurdu.¹

Muhammed, Ebu'l-Hasan Muhammed b. Mukâtil el-Kisâî'dir.

Hâlid, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân el-Vâsitî'dir.

Ümmü Atiyye, Nuseybe el-Ensâriyye'dir.

Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin yanına girip yiyecek bir şeylerin olup olmadığını sordu. Ümmü Atiyye'ye de zekat mallarından bir koyun verilmişti. Ümmü Atiyye bu koyunu kesmiş ve etinden Âişe'ye göndermişti. Âişe sadece Ümmü Atiyye'den gelen bu etin bulunduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu etin asıl yerine ulaştığını dile getirdi. Bundan kasıt da sadaka hükmünden çıkıp artık hediye hükmünde olduğu ve haramlılığını kaybedip helale dönüştüğüdür.

Hadis daha önce *Zekat* konusu içinde geçmişti.

٨ - بَابُ مَنْ أَهْدَى إِلَى صَاحِبِهِ وَتَحَرَّى بَعْضُ نِسَائِهِ دُونَ بَعْضٍ

**8- ARKADAŞA HEDİYE VERİRKEN BUNU ÖZELLİKLE
KARILARINDAN BİRİNİN GÜN SIRASINA DENK GETİRMEK**

٢٥٨٠ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ النَّاسُ يَتَحَرَّوْنَ يَهْدِيَاهُمْ يَوْمِي وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ إِنَّ

¹ Hadis ayrıca 1446 ve 1494'te geçmektedir. Müslim 1076

صَوَاحِبِي اجْتَمَعْنَ فَذَكَرْتُ لَهُ ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا أَطْرَافُهُ ٢٥٧٤ ، ٢٥٨١ ، ٣٧٧٥ -
تحفة ١٦٨٦١

2580- "Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Hişâm — Hişâm'ın babası" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "Müslümanlar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye verirken benim gün sırama denk getirmeye çalışırlardı."

Ümmü Seleme: "Arkadaşlarım (kumalarım) yanımda toplandılar" dedi ve bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikretti. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu teklifine yüz vermedi.¹

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Vâşihî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî el-Cahdamî el-Basrî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Müslümanlar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir hediye vermek istedikleri zaman Âişe'nin gün sırasının gelmesini bekler, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin yanındayken hediyeyi verirlerdi.

Ümmü Seleme'nin dediğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diğer zevceleri yanında toplandılar ve bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) açtılar. Hediye konusunda Âişe'nin gün sırasının beklenmemesi, hediye verilecekse gün sırası kimin olursa olsun bekletilmeden verilmesi konusunda Müslümanlarla konuşmasını istediler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların bu isteğiyle ilgilenmedi.

Buhârî hadisi burada muhtasar bir şekilde, Âişe'nin faziletleri konusu içinde de uzun bir şekilde zikretmiştir. Hadisi Tirmizî de *menâkıb* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٥٨١ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ
عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ حَزِينَ حَزْبٌ فِيهِ عَائِشَةُ

¹ Hadis ayrıca 2574, 2580 ve 3775'te geçmektedir. Müslim 2441

وَحَفْصَةُ وَصَفِيَّةُ وَسَوْدَةُ ، وَالْحِزْبُ الْآخَرُ أُمُّ سَلَمَةَ وَسَائِرُ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ قَدْ عَلِمُوا حُبَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَائِشَةَ ، فَإِذَا كَانَتْ عِنْدَ أَحَدِهِمْ هَدِيَّةً يُرِيدُ أَنْ يُهْدِيَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخْرَجَهَا ، حَتَّى إِذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ بَعَثَ صَاحِبَ الْهَدِيَّةِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ ، فَكَلَّمَ حِزْبُ أُمِّ سَلَمَةَ ، فَقُلْنَ لَهَا كَلِّمِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُكَلِّمُ النَّاسَ ، فَيَقُولُ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَدِيَّةً فَلْيُهْدِهِ إِلَيْهِ حَيْثُ كَانَ مِنْ بُيُوتِ نِسَائِهِ ، فَكَلَّمَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ بِمَا قُلْنَ ، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا ، فَسَأَلَتْهَا فَقَالَتْ مَا قَالَ لِي شَيْئًا فَقُلْنَ لَهَا فَكَلِّمِي فَقَالَتْ فَكَلَّمَتْهُ حِينَ دَارَ إِلَيْهَا أَبْصًا ، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا ، فَسَأَلَتْهَا . فَقَالَتْ مَا قَالَ لِي شَيْئًا فَقُلْنَ لَهَا كَلِّمِي حَتَّى يُكَلِّمَكَ فَدَارَ إِلَيْهَا فَكَلَّمَتْهُ فَقَالَ لَهَا « لَا تُؤْذِينِي فِي عَائِشَةَ ، فَإِنَّ الْوَحْيَ لَمْ يَأْتِنِي ، وَأَنَا فِي ثَوْبِ امْرَأَةٍ إِلَّا عَائِشَةَ » قَالَتْ فَقَالَتْ أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَدَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ثُمَّ إِيَّاهُنَّ دَعَوْنَ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَرْسَلْنَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَقُولُ إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدْنَكَ اللَّهُ الْعَدْلَ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ فَكَلَّمَتْهُ فَقَالَ « يَا بَنِيَّةُ ، أَلَا تُحِبِّينَ مَا أَحَبُّ » قَالَتْ بَلَى فَرَجَعَتْ إِلَيْهِنَّ ، فَأَخْبَرَهُنَّ فَقُلْنَ ارْجِعِي إِلَيْهِ فَأَبَتْ أَنْ تَرْجِعَ ، فَأَرْسَلْنَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ ، فَأَتَتْهُ فَأَعْلَطَتْ ، وَقَالَتْ إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدْنَكَ اللَّهُ الْعَدْلَ فِي بَيْتِ ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ فَرَفَعَتْ صَوْتَهَا ، حَتَّى تَنَاوَلَتْ عَائِشَةَ وَهِيَ قَاعِدَةٌ ، فَسَبَّتْهَا حَتَّى إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيَنْظُرُ إِلَى عَائِشَةَ هَلْ تَكَلَّمُ قَالَ فَتَكَلَّمَتْ عَائِشَةُ تُرَدُّ عَلَى زَيْنَبَ ، حَتَّى أَسْكَنَتْهَا قَالَتْ فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى عَائِشَةَ ، وَقَالَ « إِنَّمَا بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ » قَالَ الْبُخَارِيُّ الْكَلَامُ الْأَخِيرُ قِصَّةُ فَاطِمَةَ يُذَكِّرُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ رَجُلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَقَالَ أَبُو مَرْوَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ عُرْوَةَ كَانَ النَّاسُ يَحْرَوْنَ يَهْدِيَابَهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ وَعَنْ هِشَامٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ ، وَرَجُلٍ مِنَ الْمُوَالِي ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ قَالَتْ عَائِشَةُ كُنْتُ

عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَاسْتَأْذَنْتُ فَاطِمَةَ اطرافه ٢٥٧٤ ، ٢٥٨٠ ، ٣٧٧٥ - تحفة ١٦٩٤٩ ،

١٧٥٩٠ ، ١٧٣٠٤

2581- "İsmâil — İsmâil'in kardeşi — Süleymân — Hişâm b. Urve" isnâdıyla Hişâm'ın babası şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevceleri iki gruba ayrılmıştı. Bir grupta Âişe, Hafsa, Safiyye ve Sevede vardı. Diğer grupta ise Ümmü Seleme ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diğer hanımları bulunuyordu. Müslümanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe'ye olan sevgisini biliyorlardı. Bundan dolayı biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir hediye vermek istediği zaman onu bekletir, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin evinde olduğu zaman bu hediyeyi gönderirdi.

İçlerinden Ümmü Seleme'nin bulunduğu grup Ümmü Seleme'ye: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuş, o da Müslümanlarla konuşsun. Kim ona hediye vermek istiyorsa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hangi evde bulunursa bulunsun hediyeyi vermelerini söylesin" dediler. Ümmü Seleme diğer zevcelerinin bu konuda söylediklerini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iletti, ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) herhangi bir cevap vermedi. Grubundaki kadınlar Ümmü Seleme'ye ne olduğunu sorduklarında: "Bana bir şey demedi" diyerek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir cevap vermediğini söyledi. Onunla bir daha konuşmasını istediler. Gün sırası geldiğinde Ümmü Seleme konuyu bir daha Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) açtı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine ona bir cevap vermedi. Grubundaki kadınlar bir daha ne olduğunu sorduklarında Ümmü Seleme: "Bana bir şey demedi" karşılığını verdi. Bunun üzerine ona: "Sana cevap verene kadar sen onunla konuşmaya devam et" dediler.

Yine gün sırası kendisine geldiğinde Ümmü Seleme, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) konuyu bir daha açtı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Âişe konusunda bana rahatsızlık vermeyin. Kendisiyle aynı örtü altındayken bana vahyin nazil olduğu tek kadın Âişe'dir" karşılığını verdi. Bunun

üzerine Ümmü Seleme: “Seni rahatsız etmiş olmaktan Allah’a tövbe ederim” dedi.

Daha sonra Ümmü Seleme’nin grubunda olan kadınlar Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma’yı davet ettiler. Onunla birlikte Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Zevcelerinin Ebû Bekr’in kızı konusunda senin adil davranmanı istiyorlar” şeklinde haber gönderdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızına: “Kızcağızım! Benim sevdiğimi sen de sevmez misin?” diye sorunca, Fâtıma: “Tabi ki severim” dedi ve kendisini gönderen kadınların yanına dönüp olanları anlattı. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri: “Yanına tekrar git!” dedilerse de Fâtıma tekrar gitmeyi kabul etmedi.

Bunun üzerine Zeyneb binti Cahş’ı bu konu için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiler. Zeyneb sert bir şekilde konuşup: “Zevcelerinin Allah için İbn Ebî Kuhâfe’nin kızı konusunda adil davranmanı istiyorlar” dedi. Konuşurken sesini yükseltti, hatta orada oturmakta olan Âişe’ye dil uzatıp ona sövmeye başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), karşılık verecek mi diye Âişe’ye baktı. Âişe söylenenlere cevap olarak konuşmaya başladı ve Zeyneb’i susturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe’ye baktı ve: “Ebû Bekr’in kızı!” buyurdu.

Buhârî der ki: “Fâtıma olayını anlatan son sözleri Hişâm b. Urve, bir adamdan, o da Zühri’den, o da Muhammed b. Abdirrahmân’dan nakletmiştir.”

Ebû Mervân da Hişâm’dan naklen Urve’nin: “Müslümanlar Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye verecekleri zaman Âişe’nin nöbetine denk getirmeye çalışırlardı” demiştir.

Hişâm da Kureyşli bir adam ile azatlılardan bir adamdan, onlar da Zühri’den, onun da Muhammed b. Abdirrahmân b. el-Hâris b. Hişâm’dan naklen bildirdiğine göre Âişe: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken Fâtıma girmek için izin istedi...” demiştir.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Uveys’tir.

¹ Hadis ayrıca 2574, 2580 ve 3775’te geçmektedir. Müslim 2441

İsmâîl'in kardeşi, Ebû Bekr Abdulhamîd b. Ebî Uveys'tir.

Süleymân, Süleymân b. Bilâl'dir.

Âişe'nin anlattığına göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevceleri, biri Âişe'nin biri de Ümmü Seleme'nin grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştı. İlk grupta Âişe binti Ebî Bekr, Hafsa binti Ömer, Safiyye binti Huyey ve Sevede binti Zem'a vardı. Diğer grupta ise Ümmü Seleme binti Ebî Umeyye, Zeyneb binti Cahş, Meymûne binti'l-Hâris, Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân ve Cuveyriye binti'l-Hâris bulunuyordu.

Müslümanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe'ye olan sevgisini biliyorlardı. Bundan dolayı içlerinden biri ona bir hediye vermek istediği zaman gün sırasının Âişe'ye gelmesini bekler, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe'nin yanındaiken hediye verirdi.

Müslümanların bu tutumu karşısında Ümmü Seleme'nin grubundaki kadınlar Ümmü Seleme ile konuştu. Müslümanlardan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye vermek isteyenlerin Âişe'nin gün sırasını beklememelerini, hediye verecek olanların Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hangi eşinin yanıdaysa bekletmeden vermesini istiyorlardı. Ümmü Seleme'ye bu konuda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmasını, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) bunu Müslümanlara bildirmesini istediler.

Ümmü Seleme bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) açtı ve eşlerinin bu yöndeki istediğini iletti. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde Ümmü Seleme'ye herhangi bir şey demedi ve karşılık vermedi. Ümmü Seleme'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda ne dediğini sorduklarında ise Ümmü Seleme bir cevap vermediğini dile getirdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme'ye Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir daha konuşmasını söylediler.

Ümmü Seleme gün sırası kendisine geldiğinde aynı konuyu bir daha Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) açtı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine bir şey demedi. Diğer eşleri cevabı sorduklarında Ümmü Seleme, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yine bir şey demediğini söyledi. Bunun üzerine Ümmü Seleme'den, bir cevap ve karşılık verene kadar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bu konuyu konuşmasını istediler.

Ümmü Seleme gün sırası kendisine geldiğinde yine aynı şeyi söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe konusunda kendisine eziyet ve rahatsızlık vermemelerini istedi ve kendisiyle aynı örtü altındayken vahyin nazil olan tek zevcesinin de Âişe olduğunu dile getirdi. Ümmü Seleme de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) eziyet etme niyetinde olmadığını söyledi ve eziyet vermişse de bundan dolayı Allah'a tövbe ettiğini ifade etti.

Daha sonra Ümmü Seleme'nin grubunda olan kadınlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'yı çağırdılar ve bu konuda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmasını istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin yanındayken Fâtıma yanına geldi. Eşlerinin Âişe konusunda kendisinden adil davranmasını istediklerini dile getirdi.

İbn Hacer'in dediğine göre bundan kasıt, sevgi ve benzeri konularda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşler arasında eşit davranmasıdır. Kirmânî ise bu isteğin sadece sevgiye yönelik olduğunu söylemiştir. Zira diğer konularda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerine eşit ve adil davranıyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sevgi konusunda eşleri arasında eşit davranmasının gerekmediği, çünkü sevginin kişinin elinde olan bir şey olmadığı konusunda ittifak bulunmaktadır.

İbn Sa'd'ın Ali b. el-Hüseyn'den mürsel olarak rivayet ettiğine göre Fâtıma'yı bu konu için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderen Zeyneb binti Cahş idi. Fâtıma gidip konuşunca da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Seni Zeyneb mi gönderdi?"* diye sormuş, Fâtıma: *"Zeyneb ve diğerleri gönderdi"* karşılığını vermiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu konuyu diğerleri adına üstlenen Zeyneb mi?"* diye sorunca da Fâtıma: *"Evet!"* demiştir.

Fâtıma, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinin isteğini iletince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Benim sevdiğimi sen de sevmez misin?"* diye sordu. Fâtıma, sevdiğini dile getirdi. Müslim'de gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabından sonra ona: *"O zaman sen de Âişe'yi sev"* buyurmuştur.

Fâtıma kendisini gönderen kadınların yanına dönüp olanları anlattı. Bir daha yanına gidip konuşmasını istedilerse de Fâtıma bir daha gitmeyi kabul etmedi.

Bunun üzerine bu konuda konuşmak üzere Zeyneb binti Cahş'ı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiler. Zeyneb gelince çok sert bir şekilde konuştu. Diğer zevceleri adına da Âişe'ye karşı olan tutumunu

diğerlerine karşı da göstermesini istedi. Zeyneb o kadar sert ve yüksek sesle konuştu ki orada bulunan Âişe de sözlerinden nasibini aldı.

Zeyneb, Âişe'ye dil uzatınca cevap verecek mi diye Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe'ye bakmaya başladı. Sonunda Âişe konuşup Zeyneb'e gereken cevabı verip onu susturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu görünce Âişe için: *"Ebû Bekr'in kızı!"* buyurdu.

Ebû Bekr, Mudar kabilesinin karakterini ve üslubunu iyi biliyor ve bunları kullanıyordu. Âişe'nin de bunu ondan öğrenmiş olması şaşırtıcı değildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna işaret etmek istemiş ve Âişe'nin de babası gibi asil ve kıvrak zekalı biri olduğunu ifade etmiştir.

Mühelleb bu hadise dayanarak: *"Kişinin yiyecek olarak hediye verme konusunda bazı eşlerini diğerlerine tercih etmesinde bir sakınca yoktur"* demiştir. İbnu'l-Müneyyir ona itiraz ederken hadisten böyle bir şeyin çıkarılamayacağını söylemiştir. Ona göre kocanın her ne kadar hediye verme konusunda eşleri arasında adil davranması gerekiyorsa da burada hediyeyi verenler yabancılarıdır. Hediye dışarıdan geldiği için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda eşit davranması istenemezdi. Bundan dolayı Ümmü Seleme ve diğerlerinin bu yöndeki talebine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir karşılık vermemiştir. Bunun yanında kişinin insanlardan böylesi bir şeyi istemesi de ahlaki bir tutum değildir. Zira bu hediyeler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) isteği üzerine değil, Müslümanların kendi yanlarından verdikleri hediyelerdi.

Ayrıca gelen hediyeyi bizzat Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendi adına teslim aldığı da söylenemez. Çünkü hediyeler verilirken özellikle Âişe'nin gün sırasının gelmesi bekleniyordu. Bu hediyeler özellikle Âişe'yle paylaşılması şartı ile verilmiş gibidir. Bundan dolayı bu hediyeler konusunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) istediği gibi tasarrufta bulunuyormuş gibi bir beklenti içine girilemez. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hediyelerden diğer eşlerine bir şeyler veriyordu. Ancak bunlar da diğer eşlere Âişe'nin evinden geldiği için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri arasında bu yönde bir rekabet olmuştu. İhtimaldir ki diğer eşlerinin sorun ettiği şey buydu.

Hadisin ravilerinin tümü Medinelidir. İsnâdında kardeşin kardeşinden, oğlun babasından rivayeti vardır. Ravileri bu hadisi rivayet ederlerken kendi tasarruflarıyla ekleme ve çıkarmalarda bulunmuşlardır. Öyle ki bazı raviler bu hadisi üç hadis olarak nakletmiştir.

۹ - بَاب مَا لَا يَرُدُّ مِنَ الْهَدِيَّةِ

9- GERİ ÇEVİRİLMİYEN HEDİYELER

۲۵۸۲ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَنَاولَنِي طَبِيبًا ، قَالَ كَانَ أَنْسٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لَا يَرُدُّ الطَّبِيبَ قَالَ وَرَعَمَ أَنْسٌ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَرُدُّ الطَّبِيبَ طرفه ۵۹۲۹ - تحفة ۴۹۹

2582- “Ebû Ma’mer — Abdolvâris” isnâdıyla Azra b. Sâbit el-Ensârî şöyle demiştir: Sümâme b. Abdullah’ın yanına girdiğimde bana koku uzattı ve: “Enes, kendisine verilen kokuyu geri çevirmezdi. Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine verilen kokuyu geri çevirmediğini söylerdi” dedi.¹

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr b. el-Haccâc el-Minkarî’dir.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd’dir.

Sümâme, Basra kadısı Sümâme b. Abdullah b. Enes’dir.

Sümâme, yanına giren Azra b. Sâbit’e koku uzattı. Uzattıktan sonra da Enes’in kendisine verilen kokuyu geri çevirmediğini söyledi. Enes’den naklen de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine verilen kokuyu geri çevirmediğini dile getirdi.

İbn Battâl’ın dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meleklerle görüşüp buluştuğu için devamlı olarak güzel kokmak ister, bundan dolayı kendisine ikram edilen kokuları geri çevirmezdi. Ancak İbn Battâl’ın açıklamasından bunun Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Oysa bu durum Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir şey değildir. Zira meleklerle görüşmesinden dolayı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir durum olsaydı Enes bu konuda onu örnek almazdı.

Ebû Hureyre’den bu yönde gelen bir hadis bunun hikmetini bize açıklamaktadır. Ebû Dâvud ve Nesâî’nin sahih bir isnâdla Ebû Hureyre’den

¹ Hadis ayrıca 5929’da geçmektedir.

naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kendisine koku ikram edilen kişi bunu reddetmesin. Zira yük olarak hafif, koku olarak da güzeldir” buyurmuştur.

Tirmizî’nin de hasen bir isnâdla İbn Ömer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yastık, yağ ve süt olmak üzere ikram edilen üç şey geri çevrilmez” buyurmuştur. Tirmizî hadisi zikrettikten sonra da: “Burada yağdan kasıt kokudur” demiştir.

Başlık hadisini Buhârî *Libâs* konusu içinde de tahrir etmiştir. Nesâî ve Tirmizî de tahrir etmiş, Tirmizî hadis için “Hasen sahih” hükmü vermiştir.

۱۰ - بَابُ مَنْ رَأَى الْهَبَةَ الْغَائِبَةَ جَائِزَةً

10- HAZIR OLMAYAN BİR ŞEYİN HİBE EDİLMESİNİ CAİZ GÖRENLER

۲۵۸۳ و ۲۵۸۴ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ ذَكَرَ عُرْوَةُ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَمَرْوَانَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حِينَ جَاءَهُ وَقَدْ هَوَّازَنَ قَامَ فِي النَّاسِ ، فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ إِيَّاهُ جَاءَ وَنَا تَائِبِينَ ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أُرَدَّ إِلَيْهِمْ سَبِيَهُمْ ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطَيَّبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا » فَقَالَ النَّاسُ طَيِّبْنَا لَكَ حَدِيث ۲۵۸۳ أطرافه ۲۳۰۸ ، ۲۵۴۰ ، ۲۶۰۸ ، ۳۱۳۲ ، ۴۳۱۹ ، ۷۱۷۷ - تحفة ۱۱۲۷۱ حَدِيث ۲۵۸۴ أطرافه ۲۳۰۷ ، ۲۵۳۹ ، ۲۶۰۷ ، ۳۱۳۱ ، ۴۳۱۸ ، ۷۱۷۶ - تحفة ۱۱۲۵۱

2583-2584- “Saïd b. Ebi-Meryem — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Misver b. Mahreme ve Mervân şöyle demiştir: Hevâzin elçileri Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiği zaman konuşma yapmak üzere kalktı. Yüce Allah’ı layıkıyla övdükten sonra: “Sonrasına gelince, kardeşleriniz tövbe etmiş bir şekilde geldi. Onun için esirlerini geri vermeyi uygun görüyorum. Kim kendi rızasıyla esirini vermek isterse bunu yapsın.

Payını almakta ısrar edenler ise, Yüce Allah'ın bize bahşedeceği ilk ganimette karşılığını almak üzere onu bize versin” buyurdu. Müslümanlar: “Kendi rızamızla biz veriyoruz” dediler.¹

Saîd, Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Sâlim b. Ebî Meryem el-Cumahî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Akîl el-Umevî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Misver b. Mahreme ve Mervân b. el-Hakem'in bildirdiğine göre Hevâzin elçileri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip mallarının ve esir alınan adamlarının kendilerine verilmesini istediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların bu isteği üzerine onlara mallar ya da esirler arasında seçim yapmalarını istedi. Esirleri geri almayı seçtiklerinde de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp bu konuda müslümanlara bir konuşma yaptı. Yüce Allah'ı layıkıyla övdükten sonra yaptığı konuşmasında Hevâzinlilerden olan kardeşlerinin tövbe etmiş bir şekilde geldiklerini, esirlerini onlara geri vermeyi uygun gördüğünü ifade etti. Sonrasında isteyenlerin ellerinde bulunan esirleri kendi rızalarıyla onlara vermesini, esirlerden kendisine düşen payı elinde tutmak isteyenlerin de elde edilecek ilk ganimette karşılığını almak üzere esiri teslim etmesini söyledi.

Daha önce köle azadı konusu içinde de zikrettiğimiz gibi mürsel bir rivayettir. Zira Mervân'ın sahabilîği bulunmamaktadır, Misver de bu olaya yetişmemiş, şahit olmamıştır. Buhârî'nin hadisi burada zikretmesinin sebebi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Esirlerini geri vermeyi uygun görüyorum. Kim kendi rızasıyla esirini vermek isterse bunu yapsın”* sözü ile müslümanların: *“Kendi rızamızla biz veriyoruz”* cevabıdır. Buradan Müslümanların, henüz taksim edilmeden önce hak ettikleri ganimeti hibe ettiklerini anlıyoruz. Zira henüz taksim edilmemiş ganimet, henüz elde

¹ 2583. hadis ayrıca 2307, 2540, 2608, 3132, 4319 ve 7177'de geçmektedir. 2584. hadis de ayrıca 2307, 2539, 2607, 3131, 4318 ve 7176'da geçmektedir.

olmayan ve hazır bulunmayan mal hükmündedir. Müslümanların ganimetteki bu paylarını bırakmaları da hibe hükmündedir.

İbn Battâl'a göre hadis, toplumun maslahatına uygun olması ve gerek görmesi durumunda yöneticinin bir topluluğun mallarını başka birilerine verebileceğine delildir. İbnu'l-Müneyyir, hadisin buna delalet etmediğini, zira bu olayda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu esirleri, sahiplerinin rızasını almadan kendi tasarrufuyla elçilere vermediğini dile getirmiştir. İbnu'l-Müneyyir'e göre yönetici, birilerinin mallarını başkalarına veremez. Kişi kendi malında herkesten daha çok hak sahibidir.

Mâlikilerden İbnu'd-Demâmînî de bu yönde şöyle der: “Mezhebimizdeki bir görüşe göre yönetici, bir mescidin genişletilmesi ihtiyacı gibi durumlarda gerek görmesi halinde bir kişinin cami bitişiğindeki evini ondan zorla alabilir. Ancak zorla alsa da bedelini ödemelidir.”

Bu hadis de daha önce *Köle Azadı* konusu içinde geçen hadisin bir bölümüdür.

۱۱ - بَابُ الْمُكَافَأَةِ فِي الْهَبَةِ

11- HİBEYE KARŞILIK VERMEK

۲۵۸۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ

اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُتْبِعُ عَلَيْهَا لَمْ يَذْكُرْ وَكَيْفَ وَمُحَاضِرٌ

عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ . تَحْفَ ۱۷۱۳۳ ، ۱۷۱۸۰ أ

2585- “Müsedded — İsa b. Yûnus — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) verilen hediyeyi kabul eder ve ona karşılık verirdi.”

Vekî' ve Muhâdir ise bunu rivayet ederken “Hişâm — Hişâm'ın babası — Âişe” isnâdını zikretmemişlerdir.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

İsa, İsa b. Yûnus b. İshâk es-Sebî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine verilen hediye kabul eder, hediye ve benzeri bir şeyle de ona karşılık verirdi.

Mâlikilerden bazıları bu hadise dayanarak, fakirin zengine hediye vermesi gibi ihtiyaç sahibi olan ve karşılık bekleyen birinin verdiği hediye karşılık vermenin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Zengin birinin kendisinden daha fakir birine hediye vermesinde ise böylesi bir gereklilik görmemişlerdir. Mâlikilerin hadisi bu konuda delil olarak görmeleri de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kendisine verilen hediyeyle devamlı olarak karşılık vermesinden dolaydır.

Şâfiî mezhebine göre ise genel mânâda hibe ve hediye böylesi bir gereklilik yoktur. Zira hadisin lafzı bu anlamı vermediği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu devamlı olarak yapması da bunu gerektirmemektedir. Kişi kendisinden daha zengin birine bir hediye verip de hediye alan kişi buna karşılık olarak bir şey verirse hibe sayılır. Kişi birine karşılığında belli bir şey verilmesi üzerinden hediye verip bu konuda sözleşme yapılırsa bu sözleşme geçerli olur. Zira böylesi bir durumda alışverişte olduğu gibi belli bir mala karşılık yine belli bir malın verilmesi vardır. Ancak beklenen karşılık belli değilse bu durumda bu konuda yapılacak sözleşme geçerli değildir. Zira belli olmayan bir şeyin satışı da, hibesi de olmaz. Her halükarda hediye ve hibeye karşılık vermek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine tabiiyet bakımından müstehaptır.

Buhârî'nin bildirdiğine göre Vekî' b. el-Cerrâh ve Muhâdir b. el-Muverri' el-Kûfî bunu rivayet ederken “Hişâm — Hişâm'ın babası — Âişe” isnâdını zikretmemişlerdir. Buhârî, İsa b. Yûnus'un bu hadisi Hişâm'dan mevsûl olarak rivayette tek kaldığını belirtmek için bunu zikretmiştir. Tirmizî ve Bezzâr: “Bu hadisi mevsûl olarak sadece İsa b. Yûnus kanalıyla biliyoruz. Hadis âlimlerinin yanında mürsel bir hadistir” demişlerdir.

Vekî'nin rivayetini İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak nakletmiştir. İbn Hacer, Muhâdir'in söz konusu rivayetini başka bir yerde göremediğini dile getirmiştir.

Hibe, hediye ve sadakayı da içine alacak şekilde genel mânâsı ile düşünüldüğünde hadis ile başlık arasındaki mutabakat ortaya çıkmaktadır.

Başlık hadisini ayrıca Ebû Dâvud ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۱۲ - بَابُ الْهَبَةِ لِلْوَلَدِ

12- KİŞİNİN ÇOCUĞUNA HİBEDE BULUNMASI

وَإِذَا أُعْطِيَ بَعْضُ وَلَدِهِ شَيْئًا لَمْ يَجُزْ ، حَتَّى يَعْدِلَ بَيْنَهُمْ وَيُعْطِيَ الْآخِرِينَ مِثْلَهُ ، وَلَا يُشْهَدُ عَلَيْهِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اَعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِي الْعَطِيَّةِ » وَهَلْ لِلْوَالِدِ أَنْ يَرْجَعَ فِي عَطِيَّتِهِ وَمَا يَأْكُلُ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا يَتَعَدَّى وَاشْتَرَى النَّبِيُّ ﷺ مِنْ عُمَرَ بَعِيرًا ثُمَّ أَعْطَاهُ ابْنَ عُمَرَ ، وَقَالَ « اصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ »

Baba, adil davranıp diğer çocuklarına da aynısını vermedikten sonra sadece birine hibede bulunması caiz değildir. Başkaları da böylesi bir hibeye şahitlik edemez. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir şey verirken çocuklarımız arasında adaletli davranın” buyurmuştur.

Baba çocuğuna yaptığı hibeden geri dönebilir mi? Baba aşırıya kaçmamak suretiyle çocuğunun malından yiyebilir mi?

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’den bir deve satın almış, bu deveyi İbn Ömer’e verip: “Bununla istediğini yap” buyurmuştur.

Başlık, babanın kendi oğluna hibede bulunmasının hükmüyle ilgilidir. Bir baba, çocukları arasında adil davranıp hepsine aynısını vermedikten sonra sadece bir çocuğuna hibede bulunamaz. Başkaları da bir çocuğun diğerlerine tercih edildiği böylesi bir durumda şahitlikte bulunamaz.

Bir sonraki başlıkta mevsûl olarak zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişi, hibe olsun, hediye olsun, sadaka olsun çocuklarına bir şey vereceği zaman onlar arasında adil davranmasını emretmiştir.

Bir baba çocuğuna yaptığı hibeden geri dönebilir mi? Tirmizî’nin naklettiği, Hâkim’in de sahih bulduğu hadise dayanarak çocuk bu hibeyi teslim almış olsa da, olmasa da, zengin olsa da olmasa da bir baba çocuğuna yaptığı hibeden dönebilir. Bu hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir babanın kendi çocuğuna verdiği hariç kişi başkasına verdiği bir bağış ya da hibeden geri dönemez” buyurmuştur.

Baba, ihtiyaç durumunda aşırıya kaçmamak suretiyle çocuğunun malından yiyebilir mi?

Amr b. Şuayb'in, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin yediği en helal şey, kendi kazancından yediğidir. Kişinin çocuğu da kendi kazancındandır. Bundan dolayı çocuklarınızın mallarından yiyebilirsiniz"* buyurmuştur.

Buharî'nin *Alışveriş* konusu içinde mevsûl olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer b. el-Hattâb'dan bir deve satın almış, sonra bu deveyi İbn Ömer'e vermiş ve onunla dilediğini yapabileceğini söylemiştir.

Bu olay hibe konusunda çocuklar arasında eşit davranmanın gerekliliğini göstermektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi Ömer'e verip onu İbn Ömer'e hibe etmesini isteseydi bu, adil bir davranış olmayacaktı. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi önce Ömer'den satın almış, sonra da onu İbn Ömer'e hibe etmiştir. Bu olay ayrıca yabancı kişinin, başka birinin çocukları arasından sadece birine hibede bulunmasının caiz olduğunu ve bunun haksızlık veya zulüm olmayacağını göstermektedir.

۲۵۸۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَحُمَيْدِ بْنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا فَقَالَ « أَكُلْ وَلَدِكَ نَحَلْتُ مِثْلَهُ » قَالَ لَا قَالَ « فَارْجِعْهُ » طر فاه ۲۵۸۷، ۲۶۵۰ - تحفة ۱۱۶۱۷، ۱۱۶۳۸

2586- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Humeyd b. Abdirrahmân ve Muhammed b. en-Nu'mân b. Beşîr" isnâdıyla Nu'mân b. Beşîr şöyle demiştir: Babam beni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü ve: "Bu oğluma bir köle verdim" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) babama: *"Aynısını diğer çocuklarına da verdin mi?"* diye sorunca, babam: "Hayır!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O zaman verdiğini geri al"* buyurdu.¹

¹ Hadis ayrıca 2587 ve 2650'de geçmektedir. Müslim 1623

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Humeyd, Humeyd b. Abdirrahmân b. Avf'tir.

Muhammed, tâbîinden Muhammed b. en-Nu'mân b. Beşîr b. Sa'd b. Sa'lebe b. el-Cülâs'tır.

Beşîr b. Sa'lebe, oğlu Nu'mân b. Beşîr'i Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdi ve ona hibe olarak bir köle verdiğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Beşîr'e, diğer çocuklarına da aynı şekilde hibede bulunup bulunmadığını sordu. Beşîr diğerlerine aynı şekilde köle vermediğini dile getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), oğlu Nu'mân'a hibe olarak verdiği köleyi geri almasını söyledi.

Hibe ve bağış konusunda çocuklar arasında adaleti ve eşitliği gözetme babında takınılması gereken tutum da budur. Buhârî bunun gereklilik olduğunu söylemiştir. Tâvus ve Sevrî'nin görüşü de budur. Cumhur ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki emrinin vucubiyet değil de mendubiyet ifade ettiğini söylemişlerdir. Onlara göre bu yöndeki kerahet de tenzihen kerahettir.

Kişinin, çocuklarından birine, diğerleri kız olsa dahi hibe olarak diğerlerinden daha fazla vermesi mekruhtur. Çünkü bu durum anne babaya asi olmaya sebebiyet verebilir. Miras konusu ise bundan farklıdır. Zira mirasta herkes Yüce Allah'ın farz kıldığına razıdır. Bunun yanında mirasta erkek ile kadınların birbirlerinden farklı pay almaları asabiyet (baba tarafından akrabalık) yönünden olur. Anne-bir kardeşlerde olduğu gibi ana tarafından akrabalıkta ise erkek ile kadınlar mirasta eşit pay alırlar.

İbnu'r-Rif'a'ya göre çocukların ihtiyaç durumu farklı ise böylesi bir durumda hibenin daha fazla muhtaç olan çocuğa verilmesinde kerahet olmaz. Böylesi bir ihtiyaç durumu yoksa da hibede çocuklar arasında adaletin gözetilmesi gerekmektedir ve aksi de mekruhtur. Babanın çocuğuna yaptığı hibeden dönmesi de caizdir, hatta diğerleri içinden sadece birine yaptığı hibeden dönmesi müstehabdır.

İmam Ahmed'e göre de hibe konusunda eşitlik ve adaletin gözetilmesi gerekmektedir. Çocuklar içinden sadece birine yapılan hibeden dönülmesi de

müstehaptır. Ancak herhangi bir sebep ve mazerete dayanarak diğerleri içinden sadece birine hibede bulunmak caizdir. Diğerleri içinden sadece birinin ödemesi gereken ağır bir borcunun olması veya maddi olarak sıkıntıya düşmesi bu konuda mazeret sayılabilir.

Ebû Yûsuf da: “Bu yöndeki tercihte şayet diğerleri zarar görüyorsa bu durumda hibede eşit ve adil davranmak gerekmektedir” demiştir.

Hadisin ravileri Buhârî’nin hocası dışında Medinelidir. İsnadında oğlun babasından rivayeti vardır. Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۱۳ - باب الإِشْهَادِ فِي الْهَبَةِ

13- HİBE VERİRKEN ŞAHİT TUTMAK

۲۵۸۷ - حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ أَعْطَانِي أَبِي عَطِيَّةً ، فَقَالَتْ عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي أَعْطَيْتُ ابْنِي مِنْ عَمْرَةَ بِنْتِ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً ، فَأَمَرَنِي أَنْ أَشْهَدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « أَعْطَيْتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هَذَا » قَالَ لَا قَالَ « فَاتَّقُوا اللَّهَ ، وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ » قَالَ فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ . طرفاه ۲۵۸۶ ، ۲۶۵۰ - تحفة ۱۱۶۲۵

2587- “Hâmid b. Ömer — Ebû Avâne” isnâdıyla Husayn b. Âmir şöyle demiştir: Nu’mân b. Beşîr’in minber üzerinde şöyle dediğini işittim: “Babam bana bir bağışta bulundu, ancak Amre binti Revâhâ: «Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) buna şahit tutmadıkça kabul etmem» dedi. Babam, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gitti ve: «Ey Allah’ın Resûlü! Amre binti Revâhâ’dan olan oğluma bir bağışta bulundum. Ancak buna seni şahit tutmamı istedi» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Diğer çocuklarına aynı şekilde bağışta bulundun mu?» diye sorunca, babam: «Hayır!» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah’tan korkun ve

çocuklarımız arasında adaletli davranın» buyurdu. Bunun üzerine babam dönüp yaptığı bağışı geri aldı.”¹

Hâmid, Hâmid b. Ömer b. Hafs b. Ubeydillah es-Sekafi'dir.

Ebü Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî'dir.

Husayn, Husayn b. Abdîrrahman es-Sülemî'dir.

Âmir, Âmir eş-Şa'bî'dir.

Nu'mân b. Beşîr'in Kufe mescidinde minber üzerinde anlattığına göre babası Beşîr b. Sa'd b. Sa'lebe b. Culâs el-Ensârî el-Hazrecî kendisine bir bağışta bulundu. Bu bağış da bir köle idi. Müslim'de geçtiğine göre annesi babasından Nu'mân'a bağış olarak bir köle vermesini istemiş, babası da Nu'mân'a bir köle vermiştir. Ancak annesi Amre bu bağışa Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) şahit tutmadan kabul etmeyeceğini söyledi. Annesi bu kölenin hibe olarak Nu'mân'a verildiğini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda teşbit etmek istiyordu.

Bunun üzerine Beşîr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve oğlu Nu'mân'a bağış olarak bir köle verdiğini, ancak annesi Ümmü'n-Nu'mân'ın kendisini şahit tutmak istediğini dile getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Nu'mân'a verilenin aynısının diğer çocuklara da verilip verilmediğini sorunca, Beşîr vermediğini söyledi.

İbn Hibbân ve Taberânî bunu rivayet ederken bu cevabı karşısında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Beşîr'e: “*Zulüm olan bir şeyde şahitlik etmem*” buyurduğunu zikretmişlerdir.

İmam Ahmed de buna dayanarak bağış ve hibe konusunda çocuklar arasında adil ve eşit davranılması gerektiğini, çocuklardan bazılarını diğerlerine tercih etmenin haram ve zulüm olacağını söylemiştir.

Cevap olarak denilebilir ki zulüm, adaletten ayrılmak, şaşmak demektir. Bu açıdan mekruh olan bir şeyi yapmak da zulümdür. Müslim bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Buna benden başkasını şahit tut*” buyurduğunu zikreder. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şahitlik için başkasının bulunmasını, kendisinin böylesi bir şeye şahitlik edemeyeceğini dile getirmesi

¹ Hadis ayrıca 2586 ve 2650'de geçmektedir. Müslim 1623

bu konuda şahitlik edilmesine izin verdiğini göstermektedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şahitlikten geri durup başkasının şahitliğine izin vermesi de bunun tenzihen mekruh olduğunu göstermektedir.

Ancak İbn Dakîk el-İd bu görüşü zayıf bulmuştur. Ona göre lafzın zahirinden her ne kadar buna izin verildiği anlaşılıyor olsa da aynı ifadede böylesi bir konuda şahitlik yapmaktan uzak durulması gerektiği de anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), bunun zulüm olduğunu ifade edip şahitlikten geri durması, hadisin zahirinden anlaşılan başkalarına izin verme durumunun geçersiz olduğunu göstermektedir. Zira Araplar bir konudan uzak durulması gerektiğini ifade ederken zahiren onay veriliyormuş gibi anlaşılan böylesi ifadeler kullanırlar.

Beşîr, Nu'mân'a yaptığı gibi diğer çocuklarına herhangi bir bağışta bulunmadığını söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'tan korkulması ve çocuklar arasında adil davranılması gerektiğini dile getirip bu hususu vurgulamıştır. Sonrasında Beşîr, Nu'mân'a yaptığı bağışı geri almıştır.

Hadisten mubah olmayan konularda şahitlik etmenin mekruh, hibede şahit tutmanın da caiz olduğunu anlıyoruz. Yine hadisten anladığımıza göre devlet başkanı bazı durumlarda şahitlikte bulunabilir. Bu şahitliğe dayanarak gerektiği zaman hüküm verir ya da şahitlikte bulunur.

İbnu'l-Müneyyir'in dediğine göre hadis, ısrar ve inadın kötü olduğuna da işaret bulunmaktadır. Zira Amre verilen hibeyi şahitsiz kabul etseydi bu hibe verene geri dönmeyecekti. Ancak Amre'nin bu konudaki ısrarı hibenin geçersiz olmasına sebep olmuştur. Ancak hibenin geçersiz olma sebebinin gereksiz yere inat ve ısrar değil de, zulüm olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir.

۱۴ - بَابُ هِبَةِ الرَّجُلِ لِامْرَأَتِهِ وَالْمَرْأَةِ لِرَوْحِهَا

14- ERKEĞİN KARISINA, KADININ DA KOCASINA HİBEDE BULUNMASI

قَالَ إِبْرَاهِيمُ جَائِزَةٌ . وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَا يَرْجِعَانِ . وَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ ﷺ نِسَاءَهُ

فِي أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ . وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْعَائِدُ فِي هَيْبَةٍ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْبِهِ »

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِيمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ هَبِي لِي بَعْضَ صَدَاقِكَ أَوْ كُلَّهُ ثُمَّ لَمْ يَمُكِّثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى طَلَّقَهَا فَرَجَعَتْ فِيهِ قَالَ يَرُدُّ إِلَيْهَا إِنْ كَانَ خَلَبَهَا ، وَإِنْ كَانَتْ أَعْطَتْهُ عَنْ طَيِّبِ نَفْسٍ ، لَيْسَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِهِ خَدِيعَةٌ ، جَارَ ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ فَإِنْ طِئِنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا ﴾ .

İbrâhim bunun caiz olduğunu söylemiştir. Ömer b. Abdilazîz karı kocanın birbirlerine yaptıkları hibeden dönemeyeceklerini söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hastalığında Âişe'nin evinde tedavi görme konusunda diğer zevcelerinden izin almıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hibesinden dönen kişi kusmuğuna dönen köpek gibidir*” buyurmuştur.

Zührî, kişinin karısına: “Mehrinin bir kısmını veya tümünü bana hibe et” demesi, fazla bir zaman geçmeden erkeğin bu kadını boşaması ve kadının da yaptığı hibeden geri dönmek istemesi konusunda şöyle demiştir: “Erkek bu konuda karısını kandırmışsa kadın hibesinden geri dönebilir. Ancak kadın gönül rızasıyla vermişse ve erkek kadını kandırmamışsa hibe geçerli olur ve geri verilmesi gerekmez. Yüce Allah da: **«Eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa onu da afiyetle yiyin»**¹ buyurmuştur.”

Başlık, erkeğin karısına, kadının da kocasına hibede bulunmasının hükmüyle ilgilidir.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak naklettiğine göre İbrâhim b. Yezîd en-Nehaî karı kocanın birbirlerine hibede bulunmasının caiz olduğunu söylemiştir.

Yine Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak naklettiğine göre Ömer b. Abdilazîz karı kocanın birbirlerine yaptıkları hibeden dönemeyeceklerini söylemiştir.

Bu başlık altında mevsûl olarak zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı sırasında tedavi sürecini Âişe'nin evinde geçirmek için diğer hanımlarından izin istemiştir. Müminlerin anneleri kendi gün sıralarını Âişe'ye

¹ Nisâ Sur. 4

hibe etmişler ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tedavi sürecini onun evinde geçirmesine izin vermişlerdir. Bunun başlıkla mutabakatı bu açıdandır. Müminlerin annelerinin bu konudaki hibeden, gelecek günlere yönelik dönüş imkanları olsa da geçmiş günlere yönelik dönüşleri mümkün değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), karı olsun, koca olsun hibesinden dönen kişinin kustuğunu tekrar dönüp yiyen köpek gibi olacağını ifade etmiştir.

Abdullah b. Vehb'in Yûnus b. Yezîd kanalıyla bildirdiğine göre Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî, kişinin karısından mehrinin bir kısmını veya tümünü kendisine hibe etmesini istemesi, hibe edildikten kısa bir süre sonra da adamın karısını boşaması, kadının da mehrine yönelik yaptığı hibeden geri dönmek istemesi konusunda, erkeğin kadını kandırması durumunda kadının yaptığı hibeden geri dönebileceğini söylemiştir. Ancak erkek kadını kandırmamışsa, kadın da bu hibeyi gönül rızasıyla yapmışsa hibe geçerlidir ve boşama sonrası erkeğin hibeyi geri vermesi gerekmez.

Zührî bu görüşünü de Yüce Allah'ın: **“Eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa onu da afiyetle yiyin”**¹ buyruğuna dayandırmıştır.

Âyette mehir konusunda yapılan bağışın afiyetle yenilebilmesi yani helal olması gönül rızasıyla verilmesine bağlanmıştır. Erkek karısını kandırıp hibeyi almışsa sonradan kadın yaptığı bu hibeden dönebilir. Ancak ortada bir kandırma yoksa dönemez.

Mâlikiler hibeden geri dönebilmesi için kadının kandırıldığına dair bir kanıt getirmesi gerektiğini söylemişlerdir. Cumhura göre ise kanıt gerek yoktur ve bu konuda kadının sözüne itibar edilir.

Şâfiî de bu konuda şöyle der: “Erkek karısını hul’ yoluyla boşamışsa, kadının zararına olsa da aldığı hibeyi geri vermesi gerekmez. Zira Yüce Allah: **«Kadının (erkeğe) fidye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur»**² buyurmaktadır.”

¹ Nisâ Sur. 4

² Bakara Sur. 229

٢٥٨٨ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي
عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - لَمَّا نَقَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَاشْتَدَّ وَجَعُهُ
اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرِّضَ فِي بَيْتِي ، فَأَذِنَ لَهُ ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ ، نَحَطُ رِجْلَاهُ الْأَرْضَ ،
وَكَانَ بَيْنَ الْعَبَّاسِ ، وَبَيْنَ رَجُلٍ آخَرَ فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَذَكَرْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ ،
فَقَالَ لِي وَهَلْ تَدْرِي مَنِ الرَّجُلُ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ قُلْتُ لَا قَالَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ
أطرافه ١٩٨ ، ٦٦٤ ، ٦٦٥ ، ٦٧٩ ، ٦٨٣ ، ٦٨٧ ، ٧١٢ ، ٧١٣ ، ٧١٦ ، ٣٠٩٩ ،
٣٣٨٤ ، ٤٤٤٢ ، ٤٤٤٥ ، ٥٧١٤ ، ٧٣٠٣ - تحفة ١٦٣٠٩

2588- "İbrâhim b. Mûsa — Hişâm — Ma'mer — Zühri — Ubeydullah b. Abdillâh" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaşıp ağırları da artınca bakım ve tedavisinin evimde yapılması için diğer hanımlarından izin istedi. Onlar da izin verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) biri Abbâs, biri de başka bir adam olacak şekilde iki adamın kolları arasında ayaklarını yerde sürüyerek çıktı."

Ubeydullah der ki: İbn Abbâs'a Âişe'nin bu anlattığını zikrettiğimde bana: "Âişe'nin ismini vermediği diğer adamın kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Hayır" karşılığını verdiğimde: "Ali b. Ebî Tâlib idi" dedi.¹

İbrâhim, İbrâhim b. Mûsa el-Ferrâ er-Râzî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San'ânî el-Yemânî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Müslim'dir.

¹ Hadis ayrıca 198, 664, 665, 679, 683, 687, 712, 713, 716, 3099, 3384, 4442, 4445, 5714 ve 7303'te geçmektedir. Müslim 418

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığı ağırlaştığında zevcesi Meymûne'nin evinde kalıyordu. Bakım ve tedavisinin Hz. Âişe'nin evinde yapılması için diğer hanımlarından izin istedi. İbn Sa'd'ın sahih bir isnâdla bildirdiğine göre bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diğer zevceleriyle konuşan kızı Fâtıma idi.

Diğer zevceleri bu konuda izin verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'nin evine götürüldü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki adamın kolları arasında, ayaklarını yerde sürüyerek Âişe'nin evine götürüldü. Bu adamlardan biri amcası Abbâs'tı. Âişe bu olayı aktarırken diğer adamın adını zikretmemiştir.

Bunu Âişe'den rivayet eden Ubeydullah, bu olayı İbn Abbâs'a anlattı. İbn Abbâs ona ismi zikredilmeyen diğer kişinin kim olduğunu bilip bilmediğini sordu. Ubeydullah bilmediğini söyleyince İbn Abbâs, o kişinin Ali b. Ebî Tâlib olduğunu söyledi.

Hadis daha önce *Tahâret* konusu içinde geçmişti. Hadisin ve kıssasının diğer detayları *Meğâzî* konusu içinde gelecektir.

۲۵۸۹ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «الْعَائِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْكَلْبِ يَقِيءُ»، ثُمَّ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ» أطرافه ۲۶۲۱، ۲۶۲۲، ۶۹۷۵ - تحفة ۵۷۱۲

2589- “Müslim b. İbrâhim — Vuheyb — İbn Tâvus — İbn Tâvus'un babası” isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ettiği hibeden dönen kişi, önce kusan sonra kustuğunu yiyen köpek gibidir*” buyurmuştur.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid b. Aclân el-Basrî'dir.

İbn Tâvus, Abdullah b. Tâvus'tur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), koca olsun, başkası olsun yaptığı hibeden geri dönen kişinin önce kusan sonra da yemek için kustuğuna dönen köpek

¹ Hadis ayrıca 2621, 2622 ve 6975'te geçmektedir. Müslim 1622

gibi olacağını söylemiştir. Ebû Dâvûd bunu naklederken: “Bildiğimiz kadarıyla kusmuğu yemek de haramdır” eklemesini yapmıştır.

Şâfiî ve Ahmed bu hadise dayanarak babanın oğluna verdiği hariç kişinin yaptığı hibeden geri dönemeyeceğini söylemişlerdir. Mâlik ise kişinin karşılık bekleyerek yabancı birine yaptığı, ancak karşılığını göremediği hibeden geri dönebileceğini söylemiştir. Kendisinden gelen bir rivayette Ahmed de bunu demiştir.

Ebû Hânîfe: “Kişi yabancı birine yaptığı hibeden, karşılığını görememişse ve verdiği hibe aynısıyla duruyorsa dönebilir” demiştir. Bu hadisi yorumlarken de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada hibesinden dönen kişiyi kustuğuna dönen köpeğe benzettini, bununla da şeran değil ahlaki olarak bu tutumun kötü olduğuna dikkat çektiğini dile getirmiştir. Köpek helal ve haramlardan sorumlu değildir. Hibesinden dönen kişinin, kustuğuna dönen köpek gibi kötü ve iğrenç bir şeye bulaştığı ifade edilmek istenmiştir. Bu bakımdan hadisten, çirkin bir davranış olsa da yapılan hibeden geri dönmenin yasak olduğu çıkarılamaz.

۱۵ - باب هِبَةِ الْمَرْأَةِ لِغَيْرِ زَوْجِهَا وَعَتَقُهَا إِذَا كَانَ لَهَا زَوْجٌ فَهُوَ جَائِزٌ إِذَا لَمْ تَكُنْ سَفِيهَةً فَإِذَا كَانَتْ سَفِيهَةً لَمْ يَجْزُ

15- KADININ KOCASI VARKEN BAŞKASINA HİBEDE BULUNMASI VEYA KÖLE AZAT ETMESİ KADIN SEFİH DEĞİLSE CAİZDİR, SEFİH İSE DE CAİZ DEĞİLDİR

قَالَ تَعَالَى ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ﴾

Yüce Allah: “**Mallarınızı sefihlere vermeyin**”¹ buyurmuştur.

Kadın sefih biri değilse kocası varken kocasından başkasına hibede bulunması ya da köle azat etmesi caizdir. Kadının kocası yoksa başkasına hibede bulunması ya da köle azat etmesi ise tartışmasız bir şekilde caizdir. Kadın sefih biri ise kocası olsa da olmasa da hibede bulunması ya da köle azat

¹ Nisâ Sur. 5

etmesi caiz değildir. Zira Yüce Allah: “**Mallarınızı sefihlere vermeyin**”¹ buyurur. Cumhurun görüşü böyledir.

Ancak İmam Mâlik’e göre kadın sefihi biri olmasa da kocasının izni olmadan başkasına hibede bulunamaz. Vasiyete kıyasla sadece malının üçte birlik kısmından hibede bulunabilir.

۲۵۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ
أَسْمَاءَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لِي مَالًا إِلَّا مَا أَذْخَلَ عَلَى الزُّبَيْرِ
فَأَتَصَدَّقُ قَالَ « تَصَدَّقِي، وَلَا تُوعِي فَيُوعَى عَلَيْكِ » أطرافه ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۲۵۹۱
- تحفة ۱۵۷۱۴

2590- “Ebû Âsım — İbn Cüreyc — İbn Ebî Muleyke — Abbâd b. Abdillâh” isnâdıyla Esmâ şöyle demiştir: “Ey Allah'ın Resûlü! Zübeyr'in bana verdiğinden başka malım yok. Ondan sadaka verebilir miyim?” diye sorduğumda: “*Sadaka ver! Cimri davranma ki sana da cimri davranılmasın*” karşılığını verdi.²

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ubeydillâh'tır.

Abbâd, Abbâd b. Abdillâh b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Esmâ, Esmâ binti Ebî Bekr'dir.

Esmâ, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), kocası Zübeyr'in kendisine verdiğinden başka malı bulunmadığını, kocasının verdiği bu maldan sadaka verip veremeyeceğini sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka verebileceğini söyledi ve verirken de cimri davranmamasını, zira kendisine de cimri davranılacağını dile getirdi.

Eyyûb bu hadisi İbn Ebî Muleyke kanalıyla Esmâ'dan arada herhangi bir vasıta olmadan rivayet etmiş, bu hadisi de Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî tahrir

¹ Nisâ Sur. 5

² Hadis ayrıca 1433, 1434 ve 2591'de geçmektedir. Müslim 1029

etmiştir. Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Eyyûb bunu İbn Ebî Muleyke'den rivayet ederken Esmâ'nın bunu kendisine anlattığını açık bir şekilde belirtmiştir. Belki de İbn Ebî Muleyke bunu önce Abbâd'dan işitmiş, daha sonra ise bizzat Esmâ bunu ona anlatmıştır.

Hadisin başlıkla mutabakatı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Esmâ'ya söz konusu maldan sadaka vermesini söylemesindedir. Hadis bize kocası olan kadının onun izni olmadan sadaka verebileceğini göstermektedir. Başlıktaki hibe ifadesi sözlük anlamıyla kullanılmıştır ve sadakayı da içine almaktadır.

۲۵۹۱ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَنْفَقِي وَلَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ ، وَلَا تُوعَى فَيُوعَى اللَّهُ عَلَيْكَ » أطرافه ۱۴۳۳ ، ۱۴۳۴ ، ۲۵۹۰ - تحفة ۱۵۷۴۸

2591- “Ubeydullah b. Saïd — Abdullah b. Numeyr — Hişâm b. Urve — Fâtıma” isnâdıyla Esmâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İnfak et! Sayarak verme ki Allah da sana sayarak vermesin. Cimri davranma ki Allah da sana karşı cimri davranmasın.”¹

Ubeydullah, Ubeydullah b. Saïd el-Yeşkurî es-Serahsî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Fâtıma, Fâtıma binti'l-Münzir b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Esmâ, Esmâ binti Ebî Bekr'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Esmâ'ya, infakta bulunmasını, infak ederken sayarak vermemesini, zira böyle yapması durumunda Yüce Allah'ın da kendisine rızık verirken sayarak vereceğini, infak ederken cimri davranmamasını, böyle yapması halinde Yüce Allah'ın da kendisine cimri davranacağını söylemiştir. Burada sayma ifadesi mecazidir ve cimri davranma anlamındadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada infakta bulunurken cimri davranılmaması gerektiğini, cimri davranmanın rızıkta darlığa ve bereketsizliğe sebebiyet vereceğini ifade etmek istemiştir.

¹ Hadis ayrıca 1433, 1434 ve 2591'de geçmektedir. Müslim 1029

٢٥٩٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ عَنِ اللَّيْثِ عَنْ يَزِيدَ عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً وَلَمْ تَسْأَلْ ابْنَ النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُهَا الَّذِي يَدُورُ عَلَيْهَا فِيهِ قَالَتْ أَشْعَرْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنِّي أَعْتَقْتُ وَلِيدَتِي قَالَ «أَوْفَعَلْتَ» قَالَتْ نَعَمْ قَالَ «أَمَّا إِنَّكَ لَوْ أَعْطَيْتِهَا أَخْوَالَكَ كَانَ أَعْظَمَ لَأَجْرِكَ». طرفه ٢٥٩٤ - تحفة ١٨٠٧٨

وَقَالَ بَكْرُ بْنُ مُضَرَ عَنْ عَمْرِو عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ كُرَيْبٍ إِنَّ مَيْمُونَةَ أَعْتَقَتْ. تحفة ١٨٠٧٨

2592- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yezîd — Bukeyr” isnâdıyla İbn Abbâs'ın azatlısı Kureyb şöyle demiştir: Meymûne binti'l-Hâris, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin almadan bir cariyesini azat etmişti. Gün sırası kendisine geldiğinde: “Ey Allah'ın Resûlü! Haberin oldu mu? Cariyemi azat ettim” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunu yaptın mı?” diye sorunca, Meymûne: “Evet!” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Şayet onu dayılarına verseydin sevabın daha fazla olurdu” buyurdu.¹

Bekr b. Mudar bunu “Amr — Bukeyr” kanalıyla Kureyb'den: “Meymûne azat etti...” şeklinde bildirmiştir.

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Habîb'dir.

Bukeyr, Bukeyr b. Abdillâh el-Eşec'tir.

Müminlerin annesi Meymûne binti'l-Hâris el-Hilâliyye Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin almadan bir cariyesini azat etti. Nesâî'de geçtiğine göre bu carie siyahi bir cariyeydi. İbn Hacer bu cariyenin ismini tesbit edemediğini söylemiştir.

Meymûne gün sırası kendisine geldiğinde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir carie azat ettiğini söyledi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) azat etme

¹ Hadis ayrıca 2594'te geçmektedir. Müslim 999

konusunu ona sorup azat ettiğinden emin olunca azat etmek yerine onu Hilâl oğullarından olan dayılarına vermiş olması halinde sevabının daha fazla olacağını söyledi.

Aynî'nin dediğine göre Asîlî nüshasında “dayılarına” yerine “kızkardeşlerine” lafzı kullanılmıştır.

İyâd da bu konuda şöyle der: “Belki de «kızkardeşlerine» lafzı «dayılarına» lafzından daha sahihtir. Zira Mâlik bunu *Muvattâ*’da naklederken «İki kızkardeşine vermiş olsaydın» lafzını kullanmıştır.”

Ancak iki rivayet arasında herhangi bir çelişki yoktur. Belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bütün bu ifadeleri kullanmıştır.

İbn Battâl’ın dediğine göre hadisten anlaşılan akrabalara hibede bulunmanın köle azat etmekten daha efdal olduğudur. Ancak mutlak bir şekilde efdal değildir. Bu efdaliyet duruma göre değişmektedir.

Nesâî’deki rivayette azat etme yerine dayılara hibe etmenin efdaliyetinin sebebi de belirtilmiştir. O da dayılarının kendilerine hizmet edecek birine ihtiyaç duymalarıdır. Nesâî’deki hadisin lafzı: “Onu, yerine koyunları yayması için kız kardeşinin kızına verseydin... şeklindedir. Ancak başlık hadisinde sıla-i rahimin köle azadından daha üstün olduğuna dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

Başlık ile hadis arasındaki mutabakata gelince, Meymûne, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin almadan cariyesini azat etmiştir. Bu durum karşısında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) herhangi bir itirazda bulunmamış, sadece daha güzel ve evla olanı kendisine bildirmiştir. Şayet Meymûne’nin bu şekilde tasarruf hakkı bulunmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu azat etmeyi geçersiz sayardı.

Hadisin isnâdında tâbîinden üç kişi bulunmaktadır. Ravilerinin yarısı Mısırlı, diğer yarısı da Medinelidir. Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Buhârî’nin *el-Edebu’l-Müfred*’de mevsûl olarak naklettiğine göre Bekr b. Mudar bunu “Amr b. el-Hâris — Bukeyr” kanalıyla Kureyb’den: “Meymûne azat etti...” şeklinde bildirmiştir.

Buhârî’nin bunu zikretme sebebi Kureyb konusunda Amr b. el-Hâris’in Yezîd b. Ebî Habîb’e muvafakatını belirtmektir. Zira Muhammed b. İshâk

onlara muhalefet ederek hadisi Bukeyr'den naklederken Kureyb yerine Süleymân b. Yesâr'ı zikretmiştir. Bunu da Ebû Dâvud ve Nesâî tahrir etmiştir.

Dârekutnî, Yezîd ile Amr'ın rivayetlerinin daha sahih olduğunu, Bekr b. Mudar'ın "Amr — Bukeyr — Kureyb" kanalıyla Meymûne'den olan rivayetinin mürsel formunda sayıldığını, zira yetişemediği bir olayı anlattığını söylemiştir. Ancak İbn Vehb bunu Amr b. el-Hâris'ten naklederken "Kureyb'in Meymûne'den bildirdiğine göre" ifadesini kullanmıştır. Bunu da Müslim ve Nesâî tahrir etmiştir.

٢٥٩٣ - حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ ، فَأَيُّتِهِنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ ، وَكَانَ يَقْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا ، غَيْرَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا ، لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ تَبْتَغِي بِذَلِكَ رِضًا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَطْرَافَهُ ٢٦٣٧ ، ٢٦٦١ ، ٢٦٨٨ ، ٢٨٧٩ ، ٤٠٢٥ ، ٤١٤١ ، ٤٦٩٠ ، ٤٧٤٩ ، ٤٧٥٠ ، ٤٧٥٧ ، ٥٢١٢ ، ٦٦٦٢ ، ٦٦٧٩ ، ٧٣٦٩ ، ٧٣٧٠ ، ٧٥٠٠ ، ٧٥٤٥ - تحفة ١٦٧٠٣

2593- "Hibbân b. Mûsa — Abdullah — Yûnus — Zührî — Urve" isnâdıyla Âîşe şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sefere çıkacağı zaman eşleri arasında kura çeker ve kurada çıkan eşini yanında götürürdü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinden her birine de gündüzü ve gecesiyle bir gününü ayırırdı. Ancak Sevde binti Zem'a kendi gündüzü ve gecesini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Âîşe'ye hibe etmişti. Bununla da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rızasını kazanmak istemişti."¹

Hibbân, Hibbân b. Mûsa el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

¹ Hadis ayrıca 2637, 2661, 2688, 2879, 4025, 4141, 4690, 4749, 4750, 4757, 5212, 6662, 6679, 7369, 7370, 7500 ve 7545'te geçmektedir. Müslim 1463

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sefere çıkmak istediği zaman zevceleri arasında kura çeker, kurada çıkanı yanında götürürdü. Yolculuk dışında zevcelerinden her birine de bir gün ayırmıştı ve sırasıyla her zevcesinin yanında gündüzü ve gecesiyle bir gün geçirirdi. Müminlerin annesi Sevde binti Zem'a, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) rızasını kazanmak için kendi gün sırasını Âişe'ye hibe etmişti.

Hadisin başlıkla mutabakatı Sevde'nin gün sırasını Âişe'ye hibe etmesindedir. Kirmânî'ye göre Sevde'nin bu hibeyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ettiğini söylememiz durumunda böylesi bir mutabakat olmayacaktır.

İbn Battâl'a göre ise bu hadisin başlıkta belirtildiği gibi bir anlamı yoktur. Zira sefih bir kadın da kendi gün sırasını kumasına hibe edebilir. Başlıktaki sefihlik malın ifsad edilmesi konusundadır.

Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

١٦ - بَابُ مِمَّنْ يُبْدَأُ بِالْهَدِيَّةِ

16- HEDİYE VERMEYE KİMDEN BAŞLANIR?

٢٥٩٤ - وَقَالَ بَكْرٌ عَنْ عَمْرِو عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ مَيْمُونَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَعْطَتْ وَلِيدَةً لَهَا فَقَالَ لَهَا « وَلَوْ وَصَلْتَ بَعْضَ أَخْوَالِكَ كَانَ أَعْظَمَ لَأَجْرِكَ »

طرفه ٢٥٩٢ - تحفة ١٨٠٧٨

2594- “Bekr — Amr — Bukeyr” isnâdıyla İbn Abbâs'ın azatlısı Kureyb şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Meymûne cariyesini azat etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Onu dayılarından birine verseydin sevabın daha fazla olurdu” buyurdu.¹

Bekr, Bekr b. Mudar'dır.

Amr, Amr b. el-Hâris'tir.

¹ Hadis ayrıca 2592'de geçmektedir. Müslim 999

Bukeyr, Bukeyr b. Abdillâh el-Eşec'tir.

Müminlerin annesi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Meymûne, cariyelerinden birini azat etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olunca azat etmek yerine dayılarından birine vermiş olması durumunda sevabının daha fazla olacağını söyledi.

۲۵۹۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ

الْجَوْنِيِّ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَجُلٍ مِنْ بَنِي تَيْمٍ بْنِ مَرْة - عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

- قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ فَلِأَيِّ أُهْدِي قَالَ «إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا»

طرفاه ۲۲۵۹، ۶۰۲۰ - تحفة ۱۶۱۶۳

2595- “Muhammed b. Beşşâr — Muhammed b. Câfer — Şu’be — Ebû İmrân el-Cevnî — Temîm b. Murra oğullarından Talha b. Abdillâh” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Ey Allah'ın Resûlü! İki tane komşum var, hangisine hediye bulunayım?” diye sorduğumda: “*Kapısı sana daha yakın olana*” buyurdu.¹

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî'dir.

Muhammed b. Câfer, Ğundar lakaplı Muhammed b. Câfer'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ebû İmrân, Abdulmelik b. Habîb el-Cevnî'dir.

Talha, Talha b. Abdillâh b. Osmân'dır.

Âişe iki tane komşusu bulunduğunu, onlardan hangisine hediye vermesi gerektiğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kapısı daha yakın olana hediye vermesini söyledi.

Bunun hikmeti de daha yakın olan komşunun, komşusunun evine giren hediye ve benzeri şeyleri görebilmesidir. Daha uzak olan komşulara nazaran da komşusunun evine giren bu şeyleri daha fazla arzulayacaktır.

¹ Hadis ayrıca 2259 ve 6020'de geçmektedir.

۱۷ - بَابُ مَنْ لَمْ يَقْبَلِ الْهَدِيَّةَ لِعِلَّةٍ

17- BİR SEBEPTEN DOLAYI HEDİYEYİ KABUL ETMEMEK

وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَتْ الْهَدِيَّةُ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَدِيَّةً ، وَالْيَوْمَ رِشْوَةٌ

Ömer b. Abdilazîz: “Hediye Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında hediye idi, şimdi ise hediye rüşvettir” demiştir.

Başlık, bir şeyi ödünç alan kişinin ödünç veren kişiye hediye vermesi ve benzeri bir illetten dolayı verilen hediye kabul edilmemesiyle ilgilidir.

İbn Sa'd ve Ebû Nuaym'ın *Hilye*'de mevsûl olarak naklettiğine göre Ömer b. Abdilazîz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında verilen hediyelerin gerçek mânâda hediye hükmünde olduğunu, kendi zamanında verilen hediyelerin ise rüşvet niteliği taşıdığını ifade etmiştir.

۲۵۹۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ الصَّعْبَ بْنَ جَثَامَةَ اللَّيْثِيَّ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُخْبِرُ أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِمَارًا وَحَشٍ وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ - أَوْ بَوْدَانَ - وَهُوَ مُحْرِمٌ فَدَّهَ ، قَالَ صَعْبٌ فَلَمَّا عَرَفَ فِي وَجْهِهِ رَدَّهُ هَدِيَّتِي قَالَ « لَيْسَ بِنَا رَدُّ عَلَيْكَ ، وَلَكِنَّا حُرْمٌ » طرفاه ۱۸۲۵ ، ۲۵۷۳ - تحفة ۴۹۴۰

2596- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla Abdullâh b. Abbâs şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından biri olan Sa'b b. Cessâme el-Leysi'nin bana bildirdiğine göre kendisi, Ebvâ ya da Veddân'da ihramda olan Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir yabani eşek hediye etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hediyeyi geri çevirdi. Sa'b'ın dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hediyeyi geri çevirmenin hoşnutsuzluğunu yüzünde görünce: “*Senin hediyeni geri çevirecek değiliz, ancak ihramlıyız*” buyurmuştur.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

¹ Hadis ayrıca 1825 ve 2573'te geçmektedir. Müslim 1193

Şuayb, Şuayb b. Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur.

Sa'b b. Cessâme, Ebvâ'da veya Veddân'da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir yabani eşek hediye etti. Ebvâ, Medine'den sonra gelen Cuhfe ile arasında 23 millik mesafe bulunan bir yerdir. Veddân da Cuhfe'ye yakın büyük bir kasabadır. Hediyeinin hangi yerde verilmek istendiği konusundaki tereddüt raviye aittir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sa'b'ın bu hediyesini kabul etmedi, ancak verdiği hediyeinin geri çevrilmesinden dolayı Sa'b'ın canının sıkıldığını ve bunun yüzüne yansıdığını görünce bu hediyeği geri çevirme sebebinin ihramlı olması olduğunu dile getirdi.

Hadis daha önce *Hac* konusu içinde de zikredilmişti.

٢٥٩٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ يُقَالُ لَهُ ابْنُ اللَّثْبَةِ عَلَى الصَّدَقَةِ ، فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ هَذَا لَكُمْ ، وَهَذَا أُهْدِيَ لِي قَالَ « فَهَلَّا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ أَوْ بَيْتِ أُمِّهِ ، فَيَنْظُرُ يَهْدِي لَهُ أَمَ لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ مِنْهُ شَيْئًا إِلَّا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ ، إِنْ كَانَ بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةٌ هَا خَوَارٌ أَوْ شَاةٌ تَبْعُرُ - ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ، حَتَّى رَأَيْنَا عُفْرَةَ إِبْطِيهِ - اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهَ هَلْ بَلَغْتُ ثَلَاثًا » أَطْرَافَهُ

٩٢٥ ، ١٥٠٠ ، ٦٦٣٦ ، ٦٩٧٩ ، ٧١٧٤ ، ٧١٩٧ - تحفة ١١٨٩٥

2597- "Abdullah b. Muhammed — Süfyân — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr" isnâdıyla Ebû Humeyd es-Sâidî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ezd kabilesinden İbnu'l-Lutbiyye adında bir adamı zekat toplama işinde görevlendirdi. Adam zekat mallarıyla geldiğinde: "Bunlar sizin, bu da bana hediye olarak verildi" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu adam babasının veya annesinin evinde otursaydı bu hediyeler yine kendisine verilecek miydi? Canım elinde olana yemin olsun ki kişi zekat mallarından bir şeyi aldığı zaman kıyamet gününde aldığı

boynunda taşır bir şekilde huzura çıkacaktır. Aldığı deve ise bu deve bağırıyor, sığır ise böğürüyor, koyun ise de meliyor olacaktır” buyurdu. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koltuk altları beyazlığını göreceğimiz şekilde kollarını kaldırdı ve üç defa: “*Allahım! Tebliğ ettim mi?*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsned’dir.

Süfyan, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Ebü Humeyd, Abdurrahmân b. el-Münzir es-Sâidî el-Ensârî’dir.

Ebü Humeyd’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ezd kabilesinden Abdullah b. el-Lutbiyye’yi zekat memuru olarak görevlendirip zekat toplamaya gönderdi. Abdullah zekat mallarını toplayıp Medine’ye geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu topladığı mallarla birlikte yanına çağırды. Abdullah getirdiği mallardan bir kısmının kendisine hediye olarak verildiğini, kalan malların ise zekat olduğunu söyledi.

Abdullah’ın bu tutumu karşısında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), zekat memuru olarak çıkmayıp da anne babasının evinde oturması halinde bu hediyelerin kendisine verilmeyeceğini dile getirdi. Abdullah zekat memuru olmasaydı kendisine bu şekilde hediyeler verilmeyecekti. Buradan zekat memurlarının hediye almasının haram olduğunu da çıkarıyoruz.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu dile getirdikten sonra zekat memuru olan birinin haksız yere bu mallardan bir şey alması durumunda kıyamet gününde aldığı şeyi boynunda taşır bir şekilde huzura çıkacağını bildirdi. Aldığı bu şey deve ise devenin bağirtısı, sığır ise böğürtüsü, koyun ise de melemesi olacaktır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu da dile getirdikten sonra koltuk altlarının beyazlığı görülecek şekilde kollarını kaldırdı ve üç defa: “*Allahım! Tebliğ ettim mi?*” buyurdu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üç defa tekrar etmesinin sebebi, duymayanların duyması ya da orada bulunanların bulunmayanlara bunu ulaştırmasıdır.

¹ Hadis ayrıca 925, 1500, 6636, 6979, 7174 ve 7197’de geçmektedir. Müslim 1832

Hadisten anladığımıza göre zekat memurunun aldığı hediye devlet hazinesine konur. Devlet yöneticisi gönül rızasıyla kendisine onu vermedikten sonra zekat memuru aldığı hediyeye malik olmaz. Zira Muâz kıssasında geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz'a verilen hediyeyi kendi rızasıyla onda bırakmış, ondan sonra Ebû Bekr de kendi hilafeti zamanında bu konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uyararak Muâz'a aynı hakkı tanımıştır.

Bu hadis daha önce *Zekat* konusu içinde geçmişti. Buhârî bu hadisi ayrıca *Ahkâm*, *Nuzûr* ve *Terku'l-Hiyel* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

١٨ - بَابُ إِذَا وَهَبَ هِبَةً أَوْ وَعَدَ ثُمَّ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَصِلَ إِلَيْهِ

18- KİŞİNİN BİR ŞEYİ HİBE ETMESİ VEYA HİBE ETMEYE SÖZ VERMESİ ANCAK BUNU KARŞI TARAFA TESLİM ETMEDEN ÖLMESİ

وَقَالَ عُبَيْدَةُ بْنُ مَاتَ وَكَانَتْ فِصْلَتِ الْهُدْيَةِ وَالْمُهْدَى لَهُ حَتَّى فَهِيَ لَوَرَّثَتْهُ ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ
فُصِّلَتْ فَهِيَ لَوَرَّثَتْهُ الَّذِي أَهْدَى وَقَالَ الْحَسَنُ أَيْهَمَا مَاتَ قَبْلَ فَهِيَ لَوَرَّثَتْهُ الْمُهْدَى لَهُ إِذَا
قَبَضَهَا الرَّسُولُ

Abîde şöyle der: “Kişi öldüğünde şayet hibe verilecek şey mallarından ayrılmışsa ve ayrıldığı anda kendisine hibe edilen kişi henüz hayatta ise (ikisi de ölse de) hibe kendisine hibe edilen kişinin mirasçılarının olur. Ancak hibe eden kişi öldüğünde bu hibe henüz mallarından ayrılmamışsa bu durumda hibe eden kişinin mirasçılarının olur.”

Hasan da şöyle der: “Hangisi önce ölmüş olursa olsun, hibe onu ulaştıracak elçiye teslim edildikten sonra hibe kendisine hibe edilen kişinin mirasçılarının olur.”

Kişi birine bir şeyi hibe ettiği veya hibe etme sözü verdiği, ancak teslim alınmadan hibe eden veya kendisine hibe edilen kişi öldüğü zaman hibe akdi geçerli kalır. Çünkü hibe etme veya hibe sözü verme alışverişte olduğu gibi kişiyi bağlar. Böylesi bir durumda hibede bulunan ancak teslim etmeden ölen

kişinin varisleri bu hibenin karşı tarafa teslim edilmesi ve bu yönde izin verilmesi işini üstlenirler. Kendisine hibe edilen kişi bunu teslim almadan öldüğü zaman da onun varisleri bu hibeyi teslim alırlar. Teslim edilmeden önce hibe eden kişinin ya da hibe edilen kişinin ölmesi durumunda bu konuda aracı ve elçi olan kişi hibeyi teslim etmeden önce hibe edenin varislerinden bu yönde yeni bir izin alması gerekmektedir.

Abîde b. Amr es-Selmânî'nin dediğine göre hibe eden kişi öldüğünde hibeye konu olan söz konusu şey kişinin mallarından ayrılmışsa ve kendisine hibe edilen kişi hayatta ise sonradan kendisine hibe edilen kişi ölse de bu hibe onun varislerine teslim edilir. Ancak hibe eden kişi öldüğünde hibeye konu olan şey, henüz mallardan ayrılmamışsa bu durumda bu mal hibe eden kişinin varislerinin olur.

İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'de dediğine göre hibenin mallardan ayrılması demek onu hibe edilen kişiye ulaştıracak elçiye verilmesi demektir. Hibe edilen şey elçiye verildikten sonra hibe eden kişi ölse de elçi onun yerine geçer ve onun adına hibeyi hibe edilen kişiye ulaştırır.

Cumhura göre ise kendisine hibe edilen kişi bu hibeyi bizzat kendisi ya da onun vekili teslim almadıktan sonra onun sayılmaz. Dolayısıyla hibenin elçiye teslim edilmesi bu hibenin mallardan ayrıldığı anlamına gelmez.

Hasan el-Basrî'nin de dediğine göre hibe eden veya kendisine hibe edilenden hangisi önce ölmüş olursa olsun, bu hibe onu ulaştıracak elçiye teslim edildikten sonra artık hibe edilen kişinin varislerinin olur. Ancak elçiye teslim edilmeden hibe eden kişi öldüğü zaman bu hibe, hibe edenin varislerinin olur.

۲۵۹۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ سَمِعْتُ جَابِرًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ «لَوْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أُعْطَيْتُكَ هَكَذَا ثَلَاثًا» فَلَمْ يَقْدَمْ حَتَّى تُوَفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ، فَأَمَرَ أَبُو بَكْرٍ مُنَادِيًا فَنَادَى مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا . فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَعَدَنِي . فَحَتَّى لِي ثَلَاثًا أَطْرَافَهُ ۲۲۹۶، ۲۶۸۳،

2598- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — İbnu’l-Münkedir” isnâdıyla Câbir şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “*Bahreyn’den mallar geldiği zaman sana şu kadar vereceğim*” buyurdu ve üç avuç vereceğini belirtti. Ancak Bahreyn’den mallar gelmeden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etti. Ebû Bekr birine: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında sözü veya alacağı bulunanlar bize gelsin” diye çağrı yaptırdı. Bunun üzerine Ebû Bekr’in yanına geldim ve: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde bana bir sözü vardı” dedim. Ebû Bekr de üç avuç mal verdi.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İbnu’l-Münkedir, Muhammed b. el-Münkedir’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den cizye malları geldiği zaman Câbir’e üç avuç vereceğini söylemişti. Ancak Bahreyn’den söz konusu mallar gelmeden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edince Ebû Bekr, birini gönderip Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında sözü veya alacağı olan kişilerin gelmesi yönünde bir çağrı yaptırdı.

Yapılan bu çağrı üzerine Câbir, Ebû Bekr’in yanına geldi. Vefat etmeden önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den gelecek mallardan kendisine üç avuç vereceği yönünde bir sözü olduğunu dile getirdi. Ebû Ubeyd’in dediğine göre de her bir avuç 500 dirhem ediyordu. Bunun üzerine Ebû Bekr, Câbir’e söz konusu üç avuç malı (parayı) verdi.

İsmâîlî’ye göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada hibede bulunmamış, sadece bir söz vermişti. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), verdiği sözlerden dönmesi ve cayması söz konusu olamayacağı için bu yönde verdiği söz de hibe hükmündedir. Bu da Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir durumdur. Zira ümmetinden olanların bu yönde verilen bir sözü yerine getirip getirmeme gibi bir seçenekleri bulunmaktadır. Hadisin başlıkla mutabakatı da ancak verdiği sözün hibe olarak yorumlanması durumunda sağlanabilir.

¹ Hadis ayrıca 2296, 2683, 3137, 3164 ve 4383’te geçmektedir. Müslim 2314

Beğavî'nin *Mesâbîhu's-Sünne*'de dediğine göre başlıkta iki şeye değinilmiştir. Biri, kişinin bir hibede bulunması, ancak hibe edilen şey teslim alınmadan bu kişinin ölmesidir. Buhârî başlık altında Abîde ve Hasan'ın açıklamalarını bu konuda zikretmiştir. İkincisi, kişinin bir şeyi verme sözü vermesi, ancak vereceği şey teslim edilmeden ölmesidir. Buhârî bu konuda da Câbir'in hadisini zikretmiştir. Bu bakımdan başlık ile hadis arasında herhangi bir kopukluk yoktur.

Ebû Bekr'in bu sözü yerine getirme gibi bir zorunluluğu yoktu. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ahde vefa gösteren ve verdiği sözleri tutan kişilerin en başında geliyordu. Ebû Bekr bu konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tabi olma babından verilen bu sözü yerine getirmiş ve Câbir'e söz konusu malı vermiştir.

Hadis hakkında diğer detay ve açıklamalar *Humus* ve başka konular içinde inşâallah gelecektir.

۱۹ - بَابُ كَيْفَ يُقْبَضُ الْعَبْدُ وَالْمَتَاعُ

19- HİBE EDİLMİŞ KÖLE VEYA EŞYA NASIL TESLİM ALINIR?

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ كُنْتُ عَلَى بَكْرٍ صَعْبٍ فَاشْتَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ »

İbn Ömer der ki: Bir yolculukta genç ve huysuz bir deveye binmiştim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu satın aldı ve: “Ey Abdullah! Deve senindir” buyurdu.

Başlık, hibe edilen köle veya başka bir şeyin nasıl teslim alınacağıyla ilgilidir.

Buhârî'nin *Alışveriş* konusu içinde mevsûl olarak naklettiğine göre Abdullah b. Ömer bir yolculukta genç ve huysuz bir deveye binmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu deveyi Ömer'den satın alıp oğlu Abdullah'a verdi ve: “Deve senindir” buyurdu. Burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı hibenin teslimatına yönelik Abdullah'ın onun üzerine binmiş olmasını yeterli görmüş, başka bir şekilde teslim etme gereği görmemiştir.

٢٥٩٩ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْبِيَّةً ، وَلَمْ يُعْطِ مَخْرَمَةً مِنْهَا شَيْئًا ، فَقَالَ مَخْرَمَةُ يَا بُنَيَّ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ ، فَقَالَ ادْخُلْ فَادْعُهُ لِي قَالَ فَدَعَوْتُهُ لَهُ فَخَرَجَ إِلَيْهِ ، وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ مِنْهَا ، فَقَالَ « خَبَأْنَا هَذَا لَكَ » قَالَ فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ ، فَقَالَ رَضِيَ مَخْرَمَةُ أَطْرَافَهُ ٢٦٥٧ ، ٣١٢٧ ، ٥٨٠٠ ، ٥٨٦٢ ، ٦١٣٢ - تحفة ١١٢٦٨

2599- “Kuteybe b. Saîd — Leys — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla Misver b. Mahreme şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kabanlar dağıtmış, ancak Mahreme'ye bunlardan bir şey vermemişti. Mahreme bana: “Evladım! Haydi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidelim” dedi ve birlikte Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gittik. Vardığımızda bana: “İçeri gir de onu çağır” deyince girip çağırdım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde bir kabanla çıktı ve: “*Bunu senin için saklamıştık*” buyurdu. Mahreme kabana bakmaya başlayınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Mahreme razı oldu mu?*” buyurdu.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ebî Muleyke'dir.

Misver, Misver b. Mahreme b. Nevfel ez-Zühri'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine getirilen kabanları dağıtmış, ancak bu dağıtmada Mahreme'ye bir şey vermemişti. Mahreme, oğlu Misver'e belki kendisine de bir kaban verir ümidiyle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitmeyi teklif etti.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evine vardıklarında Mahreme, oğlu Misver'e içeri girip Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) çağırmasını söyledi. Başka bir rivayette Misver'in bunu zor bulması üzerine Mahreme'nin ona: “Evladım! O zorba biri değil” dediği zikredilmiştir.

Misver girip çağırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde bir kabanla dışarıya çıktı ve bu kabanı Mahreme için ayırdığını söyledi. Mahreme kendisi

¹ Hadis ayrıca 2657, 3127, 5800, 5862 ve 6132'de geçmektedir. Müslim 1058

için kaldırılan kabana bakmaya başlayınca da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Mahreme razı oldu mu?” buyurdu.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, hibe edilen bir şeyi hibe edilen kişiye taşımak bir tür teslimattır. Ancak teslimatın hibenin sıhhati için şart olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir.

Cumhura ve Şâfiî'nin Yeni Risale'sinde dediğine göre kişi kendisine hibe edilen şeyi teslim almadan ona malik olamaz. Bunun da dayanağı Ebû Bekr'in sağlıklıyken kızı Âişe'ye hibe olarak yirmi vesak hurma hibe etmesidir. Zira Ebû Bekr hastalandığında bu hibe için: “Keşke zamanında onu toplasaydın ya da teslim alsaydın. Şimdi bu hurmalar mirasçıların malı oldu” demiştir. Hibe, ödünç vermede olduğu gibi teberrü akdiyle olur ve ancak teslim alındıktan sonra kişi ona malik olabilir.

Mâlikilerin de meşhur görüşü budur. Mâlikiler: “Kendisine hibe edilen kişi onu teslim almadıktan sonra başka birine hibe edilirse ve ikinci kişi onu teslim alırsa ilk hibe akdi geçersiz olur” demişlerdir. Eşheb ve Muhammed'in de görüşü budur. Ebu'l-Kâsım'dan da benzeri bir görüş nakledilmiştir.

Hanbelîlerden Mirdâvî şöyle der: “Akdin yapılmasıyla hibe sahih olur ve teslim alınmış sayılır. Teslim edilmemiş olsa da teslimata yönelik yapılan herhangi bir fiil hibeyi geçerli kılar. Örneğin kişinin kızını kocası için hazırlaması bir tür erkeği kızı malik kılması demektir. Aynı şekilde akit yapıldıktan sonra teslim alınması zamana bırakılmış satış da böyledir. İmam Ahmed'e göre de ölçülemeyen, tartılamayan ve sayılamayan şeylerde teslimat yapılmamış olsa da yapılan akit hibeyi sahih kılar. Ancak teslimatın yapılabilmesi için hibe edenin izni şarttır.”

Buhârî bu hadisi ayrıca *Libâs*, *Şahitlikler*, *Humus* ve *Edeb* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۲۰ - بَابُ إِذَا وَهَبَ هِبَةً فَقَبَضَهَا الْآخَرُ وَلَمْ يَقُلْ قَبِلْتُ

20- KİŞİNİN KENDİSİNE HİBE EDİLEN BİR ŞEYİ TESLİM ALMASI ANCAK “KABUL ETTİM” DEMEMESİ

Kişinin kendisine hibe edilen bir şeyi “kabul ettim” demeden teslim alması caizdir ve hibeyi geçerli kılar. Şâfiîler ise temlik içeren diğer konularda olduğu gibi hibe konusunda da icab ve kabulü şart koşmuşlardır. Köle azadı

ve boşama gibi konular ise kabulü gerektirmediği için bunlarda karşı tarafın kabulünü şart koşmaz ve kabulsüz sahih görürler.

Yiyecekler dışında olsa dahi hediye ve sadakada da icab ve kabul şartı bulunmamaktadır. Sıkıntılı zamanlarda Müslümanların yaptığı gibi bir tarafın bunu gönderip diğer tarafın da teslim alması bunların sahih ve geçerli olması için yeterlidir. Bundan dolayı bu hediye ve sadakaları yaptıkları akit sahih olmayan çocuklarla zor durumdaki Müslümanlara gönderirlerdi.

۲۶۰۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبُوبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ هَلَكَتُ . فَقَالَ « وَمَا ذَاكَ » قَالَ وَقَعْتُ بِأَهْلِي فِي رَمَضَانَ قَالَ « تَجِدُ رَقَبَةً » قَالَ لَا قَالَ « فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ » قَالَ لَا قَالَ « فَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِينَ مِسْكِينًا » قَالَ لَا قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِعَرَقٍ - وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ - فِيهِ تَمْرٌ فَقَالَ « اذْهَبْ بِهَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ » قَالَ عَلَى أَحْوَجَ مِنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلٌ يَنْتِ أَحْوَجَ مِنَّا قَالَ « اذْهَبْ فَأَطْعِمَهُ أَهْلَكَ » أَطْرَافُهُ ۱۹۳۶ ، ۱۹۳۷ ،

۱۲۲۷۵ تحفة ۶۸۲۱ ، ۶۷۱۱ ، ۶۷۱۰ ، ۶۷۰۹ ، ۶۱۶۴ ، ۶۰۸۷ ، ۵۳۶۸

2600- “Muhammed b. Mahbûb — Abdolvâhid — Ma’mer — Zührî — Humeyd b. Abdirrahmân” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: “Ben helak oldum!” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ne oldu?” diye sorunca, adam: “Ramazan olmasına rağmen hanımım ile ilişkiye girdim” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Köle azat etme imkânın var mı?” diye sorunca, adam: “Hayır” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Peş peşe iki ay oruç tutabilir misin?” diye sorunca, adam yine: “Hayır” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Altmış miskini doyurabilir misin?” diye sorunca, adam yine: “Hayır!” dedi.

O sırada Ensâr'dan bir adam içinde hurma olan büyükçe bir sepet getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “Bunu alıp sadaka olarak dağıt” buyurdu. Adam: “Ey Allah'ın Resülü! Benden daha fakir olan birine mi? Seni hakla gönderene yemin olsun şehrin iki taşlığı arasında bizden

daha fakir olan başka bir aile yok!” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
“O zaman bunu ailene yedir” buyurdu.¹

Muhammed, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mahbûb el-Basrî el-Bunânî’dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd’dır.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dır.

Humeyd, Humeyd b. Abdirrahmân b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir.

Ebû Hureyre’nin dediğine göre adamın biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve helak olduğunu söyledi. Bu kişi Seleme b. Sahr ya da Selmân b. Sahr ya da bedevilerden biriydi.

Adam helak olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne olduğunu, helakına sebep olan şeyi sordu. Adam oruçlu olmasına rağmen gündüz vakti karısıyla ilişkiye girdiğini söyledi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) köle azat etme imkanının olup olmadığını sordu. Burada soru adamın bir köleye sahip olup olmadığı konusunda değil, azat edeceği bir köleye sahip olup olmadığı konusundadır. Böylesi bir durumda kişinin kölesi bulunuyorsa ve o köleye de ihtiyacı varsa bu durumda köle azat etme imkanına sahip olmamaktadır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sorusu üzerine adam böylesi bir imkanının olmadığını söyledi.

Daha sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama iki ay peş peşe oruç tutup tutamayacağını sordu. Adam bunu yapamayacağını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama altmış miskini doyurup doyuramayacağını sorunca adam buna da imkanı olmadığını söyledi.

O sırada Ensâr’dan bir adam bir sepet hurmayla yanlarına geldi. İbn Ebî Hafsa bunu rivayet ederken içinde 15 sâ’ hurma bulunan bir sepetin getirildiğini zikreder. İbn Huzeyme bunu Âişe’den naklederken içinde 20 sâ’ hurma bulunan bir sepetin getirildiğini söyler. Müsedded ise bunu Atâ’dan naklederken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama bu hurmanın bir kısmını verdiğini dile getirir. Bu ifade de hurmanın miktarına yönelik farklı bir şekilde gelen rivayetleri bir araya getirmektedir. Buna göre hurmanın 20 sâ’

¹ Hadis ayrıca 1936, 1937, 5368, 6087, 6164, 6709, 6710, 6711 ve 6821’de geçmektedir.
 Müslim 1111

olduğunu söyleyenler getirilen hurmanın miktarını söylemiştir. 15 sâ' olduğunu söyleyenler de bu hurma içinden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama verdiği hurma miktarını dile getirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), helak olduğunu söyleyen adama bu hurmayı almasını ve sadaka olarak vermesini söyledi. Adam Medine'nin iki taşılığı arasında ailesinden daha fakir bir aile olmadığını dile getirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, bu hurmayı alıp ailesine yedirmesini söyledi. Buradan ailesinden kasıt da ailesi de dahil olmak üzere bakmakla yükümlü olduğu kişilerdir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama verdiği hurma sadaka (zekat) malıydı ve bunu adama sadaka olarak vermişti. Daha önce *Oruç* konusu içinde de zikredildiği gibi bu sadakayla kefarete ödenmiş olmamaktadır ve adamın sorumluluğunda kalmıştır.

İbn Hacer şöyle der: “Burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama hurmayı vermiş, adam teslim alırken de «kabul ettim» dememiştir. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama bu hurmayı ailesine yedirmesini söylemiştir. Hibede kabulü şart koşanların bunu açıklaması ya da bunun o kişiye özel bir şey olduğunu ve huccet sayılamayacağını söylemesi gerekmektedir.”

۲۱ - بَابُ إِذَا وَهَبَ دَيْنًا عَلَى رَجُلٍ

21- BORCUN BORÇLUYA HİBE EDİLMESİ

قَالَ شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ هُوَ جَائِزٌ وَوَهَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ - عَلَيْهِمَا السَّلَامُ - لِرَجُلٍ دَيْنَهُ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ كَانَ لَهُ عَلَيْهِ حَقٌّ فَلْيُعْطِهِ ، أَوْ لِيَحْلَلْهُ مِنْهُ » فَقَالَ جَابِرٌ قُتِلَ أَبِي وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ، فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ غُرْمَاءَهُ أَنْ يَقْبَلُوا ثَمَرَ حَائِطِي ، وَيَحْلِلُوا أَبِي .

Şu'be'nin bildirdiğine göre Hakem bunu caiz görmüştür. Hasan b. Ali de bir adamdan alacağını kendisine hibe etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kimin üzerinde başka birinin hakkı varsa onu ödesin ya da hak sahibine onu helal ettirsin” buyurmuştur.

Câbir de şöyle demiştir: “Babam öldürüldüğünde borcu vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), alacaklılarına borca karşılık bahçedeki hurmaları kabul etmelerini ve borcu düşmelerini istedi.”

Başlık, kişinin birinden olan alacağını ona hibe etmesiyle ilgilidir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak Şu'be b. el-Haccâc'dan naklettiğine göre Hakem b. Uyeyne bunu caiz görmüştür.

Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib de bir adamdan olan alacağını kendisine hibe etmiştir. İbn Hacer, bu konudaki rivayeti mevsûl olarak göremediğini ve borcu kendisine hibe edilen adamın isminin zikredilmediğini söylemiştir.

Müsedded'in Ebû Hureyre'den mevsûl olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kimin üzerinde birinin alacağı veya hakkı varsa onu verip ödemesini ya da alacaklı olandan helal ettirmesini söylemiştir.

İbn Hacer der ki: “Bu hadisin başlıkla mutabakatı borcun hibe edilmesinin caiz olduğunu göstermesindedir. Zira helal ettirmek demek borcun alacaklıya hibe edilmesi demektir.”

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'nin de dediğine göre babası Uhud savaşında şehit olduğunda borcu bulunmaktaydı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), alacaklılarından borca karşılık hurma bahçesindeki hurmaları alıp kalan borcu düşmelerini istemiştir.

٢٦٠١ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ قَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبٍ بِنِ مَالِكٍ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِيدًا ، فَاشْتَدَّ الْغُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَكَلَّمْتُهُ ، فَسَأَلَهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا ثَمَرَ حَائِطِي ، وَيُحْلِلُوا أَبِي ، فَأَبَوْا ، فَلَمْ يُعْطِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَائِطِي ، وَلَمْ يَكْسِرْهُ هُمْ ، وَلَكِنْ قَالَ « سَاعِدُوا عَلَيْنَا » فَغَدَا عَلَيْنَا حَتَّى أَصْبَحَ ، فَطَافَ فِي النَّحْلِ ، وَدَعَا فِي ثَمَرِهِ بِالْبَرَكَةِ ، فَجَدَدْنَاهَا ، فَقَضَيْتُهُمْ حُقُوقَهُمْ ، وَبَقِيَ لَنَا مِنْ ثَمَرِهَا بَقِيَّةٌ ، ثُمَّ جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ ، فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعُمَرَ « اسْمَعْ - وَهُوَ جَالِسٌ - يَا عُمَرُ » فَقَالَ أَلَا يَكُونُ قَدْ عَلِمْنَا أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

وَاللّٰهُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ اطرافه ٢١٢٧ ، ٢٣٩٥ ، ٢٣٩٦ ، ٢٤٠٥ ، ٢٧٠٩ ، ٢٧٨١ ،
٢٣٨٢ ، ٢٣٦٤ تحفة ٦٢٥٠ ، ٤٠٥٣ ، ٣٥٨٠

2601- “Abdân — Abdullah — Yûnus” isnâdıyla; yine “Leys — Yûnus — İbn Şihâb — İbn Ka’b b. Mâlik” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Babam Uhud savaşında şehit oldu. Borcu vardı ve alacaklıları beni sıkıştırmaya başladılar. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip durumu anlattım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) babamın alacaklılarına, borca karşılık bahçemdeki hurmaları kabul etmelerini ve borcu düşmelerini istedi. Ancak kabul etmediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalarımı onlara vermedi ve mahsulden onlara bir pay biçmedi. Ancak bana: “*Yarın sabah yanına geleceğim*” buyurdu.

Sabah olunca yanına geldi. Hurmalıkların arasında dolaştı ve bereketli olması için dua etti. Sonrasında mahsulü topladım. Alacaklılara haklarını ödedim ve mahsulden birazı da bize kaldı. Sonrasında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğimde oturuyordu. Olanları ona anlattım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında oturan Ömer’e: “*Ey Ömer! Dinle*” buyurdu. Ömer: “Neden olmasın? Allah’ın Resûlü olduğunu biliyoruz. Vallahi sen Allah’ın Resûlü’sün” dedi.¹

Abdân, Abdullah b. Cebele el-Atekî el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

İbn Ka’b b. Mâlik, Kirmânî’nin dediğine göre ya Abdurrahman ya da Abdullah b. Ka’b b. Mâlik’tir. Çünkü Zührî her ikisinden rivayette bulunmuştur. Ancak anlaşıldığı kadarıyla buradaki Abdullah’tır. Çünkü Abdullah, Câbir’den rivayette bulunurdu.

¹ Hadis ayrıca 2127, 2395, 2396, 2405, 2709, 2781, 3580, 4053 ve 6250’de geçmektedir.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'nin babası Abdillâh, Uhud savaşında şehit oldu. Yahudilerden bir adama da 30 vesak borcu vardı. Babasının şehit düşmesinden sonra alacaklılar borç konusunda Câbir'i sıkıştırmaya başladılar. Câbir, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve durumu anlatıp aracı olmasını istedi.

Peygamberlik Alametleri konusu içinde Câbir'in: "Babam borç bırakarak öldü. Bende de hurmalıklardan çıkan mahsulden başka bir şey yok. Ama bir kaç yıllık mahsul bile babamın borcunu karşılayamıyor" dediği zikredilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), alacaklılarla konuştu. Borca karşılık Câbir'in bahçesinden çıkan hurmayı alıp borcu düşmelerini istedi. Alacaklılar bunu kabul etmedi. Onlar kabul etmeyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bahçedeki hurmaları onlara vermedi ve mahsulden onlara bir pay biçmedi. Bu olaydan bir gün sonra Câbir'in yanına geleceğini, kendisini beklemesini söyledi.

Diğer gün sabah vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'in yanına, bahçeye geldi. Hurma ağaçlarının arasında dolaştı ve bereketli olması için dua etti. Ahmed bunu başka bir kanalla Câbir'den naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr ve Ömer'le birlikte geldiğini, her bir ağacın altında durup bir şeyler okuduğunu zikretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) son ağacın da altında durup dua ettikten sonra Câbir mahsulü toplamaya başladı. Mahsulü topladıktan sonra alacaklılara haklarını ödedi ve mahsulden kendisine de kaldı. *Peygamberlik Alametleri* konusu içinde alacaklılara verdiği kadar hurmanın kendisine kaldığı zikredilmiştir.

Câbir bu şekilde babasının borcunu kapattıktan sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bazılarıyla oturuyordu. Mahsulden babasının borcunu kapattığını ve kendisine de arttığını bildirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yanında oturan Ömer'e "Duyuyor musun?" anlamında: "Ey Ömer! Dinle!" buyurdu. Ömer: "Neden olmasın? Allah'ın Resûlü olduğunu biliyoruz. Vallahi sen Allah'ın Resûlü'sün" karşılığını verdi.

Ömer bu sözüyle: "Böylesi bir şeye senin Allah Resûlü olduğunu bilmeyen veya peygamber olduğuna inanmayıp buna kanıt isteyen kişilerin ihtiyacı olur. Ancak senin Allah Resûlü olduğunu bilenlerin böylesi bir şeye ihtiyacı olmaz" demek istemiştir.

İbn Hacer'in dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'in borcuyla ilgilendiği ve ödenmesi için uğraştığı için borcun ödenmesinden sonra Câbir özellikle gelip bunu ona bildirmek istemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı Aynî'nin *Umdetu'l-Kârî*'de de dediği gibi hadisin mânâsından çıkarılmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'in alacaklılarından borca karşılık çıkacak hurma mahsulünü almalarını, borcun kalan kısmını da silmelerini istemiştir. Şayet bunu kabul etselerdi hurmaları aldıktan sonra borcun kalan kısmını Câbir'in babasına hibe etmiş olacaktı. Başlıkta da söz konusu edilen şey budur.

Mâlikiler, alacaklı ve borçlunun bir araya gelmesi ve birilerini buna şahit tutması durumunda borcun hibe edilmesinin sahih olacağını söylemişlerdir. Şâfiîler ise hibede teslim almayı şart koştukları için böylesi bir hibenin sahih olmayacağını söylemişlerdir.

۲۲ - بَابُ هِبَةِ الْوَاحِدِ لِلْجَمَاعَةِ

22- KİŞİNİN BİR ŞEYİ BİR TOPLULUĞA HİBE ETMESİ

وَقَالَتْ أَسْمَاءُ لِّلْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَابْنِ أَبِي عَتِيقٍ وَرِثْتُ عَنْ أُخْتِي عَائِشَةَ بِالْعَابَةِ ، وَقَدْ
أَعْطَانِي بِهِ مُعَاوِيَةُ مِائَةَ أَلْفٍ ، فَهُوَ لَكُمْ

Esmâ, Kâsım b. Muhammed ile İbn Ebî Atik'e: "Ğâbe'de kız kardeşim Âişe'den bana bir miras kaldı. Muâviye onu satmam için bana yüz bin vermişti. Bu mal ikinizin olsun" dedi.

Kişinin müşterek olan bir malı bir topluluğa hibe etmesi caizdir. Bu şey köle gibi bölünemeyen bir mal da olabilir. Çünkü hibe birini bir şeye malik kılma yönünde yapılan bir akitir. Müşterek olan bir malın satışı gibi hibe edilmesi de caizdir.

Hanefiler ise hamam, değirmen gibi bölünemeyen şeylerde bunun caiz olacağını, bölünebilen şeylerin ise ancak taksim edildikten sonra hibe edilmesinin caiz olacağını söylemişlerdir.

Hanefilere göre kişi bir evdeki hissesini de hibe edemez. Çünkü hibede teslimat esastır. Bir şeyin teslim alınması da o şeyin tümünün teslim alınması demektir. Müşterek olan bir malda ise hisse üzerinden tam teslimat mümkün

değildir. Kişinin o malda sahip olduğu hak kadar diğer ortağın da hakkı bulunmaktadır. Bundan dolayı hisseli ve müşterek olan bir mal ancak ortaklar ve hissedarlar arasında taksim edildikten sonra hibe edilebilir.

Esmâ binti Ebî Bekr es-Sıddîk'a Ğâbe'de kız kardeşi Âişe'den miras olarak bir arazi kalmıştı. Âişe'den kalan bu malı satması için Muâviye b. Ebî Süfyân yüz bin dirhem vermiş, ancak Esmâ ona satmamıştı. Esmâ, kızkardeşi Âişe'den kendisine kalan bu malı erkek kardeşinin oğlu olan Kâsım b. Muhammed ile Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Atîk'e hibe olarak vermiştir.

Âişe vefat ettiği zaman ona kızkardeşleri Esmâ ve Ümmü Gülsüm ile erkek kardeşi Abdurrahmân'ın oğulları varis olmuştu. Ancak erkek kardeşi Muhammed, Âişe'nin anne-baba bir öz kardeşi olmadığı için oğulları ona varis olamamıştı. Esmâ burada gönüllerini alma babından hibesine Abdullah'ın yanında Kâsım'ı da ortak etmiştir. Çünkü babası varken Kâsım varis olamıyordu.

٢٦٠٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُنِيَ بِشَرَابٍ فَشَرِبَ ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاحُ فَقَالَ لِلْغُلَامِ « إِنِ أَذِنْتُ لِي أُعْطِيتُ هَؤُلَاءِ » فَقَالَ مَا كُنْتُ لِأَوْثَرِ بَنِيصِييَ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَدًا فَتَلَّهُ فِي يَدِهِ أطرافه ٢٣٥١، ٢٣٦٦، ٢٤٥١، ٢٦٠٥، ٥٦٢٠ - تحفة ٤٧٤٤

2602- “Yahya b. Kaza’a — Mâlik — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa’d şöyle demiştir: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) içecek getirildi. Sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında da yaşlılar oturuyordu. İctikten sonra çocuğa: “Şayet izin verirsen artanı önce yaşlılara vereceğim” buyurdu. Çocuk: “Ey Allah'ın Resûlü! Senden olan nasibimi hiç kimseye verecek değilim” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içekten arta kalanı çocuğun eline verdi.¹

Yahya, Yahya b. Kaza’a el-Kureşî el-Mekkî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A’rec’tir.

¹ Hadis ayrıca 2351, 2366, 2451, 2605 ve 5620’de geçmektedir. Müslim 2030

Sehl, Sehl b. Sa'd es-Sâidî el-Ensârî'dir. Hem kendisinin, hem de babasının sahabiliği bulunmaktadır.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içmesi için meşrubat getirildi. Sağ tarafında İbn Abbâs, sol tarafında da Ebû Bekr gibi yaşlılar bulunuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) getirilen meşrubattan içtikten sonra, artanı yaşlılara verme konusunda sağ tarafında oturan İbn Abbâs'ın iznini almak istedi. Ancak İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içtiği bir şeyin artığından olan nasibini kimselere vermeyeceğini dile getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içmesinden arta kalanı İbn Abbâs'a verdi.

İsmâîlî'nin dediğine göre bu hadiste ne bir kişiye, ne de bir topluluğa hibe bulunmaktadır. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içecek getirilmiş, ondan içtikten sonra da kalanı yanındakilere vermek istemiştir. Kişinin misafirine yemek ikram etmesi gibi mubah olan bir durum vardır ve hibe söz konusu değildir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) İbn Abbâs'tan izin istemesi de hibeyi daha fazla hak ettiği anlamına gelmemektedir. Sadece sağda oturduğu için sağdan başlama sünnetine göre içeceği diğerlerinden daha fazla hak etmektedir. Yaşlıların da yaşça daha küçük olanlara önceliği bulunduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) artanı onlara verme konusunda İbn Abbâs'ın iznini almak istemiştir.

İbn Hacer ise *Fethu'l-Bârî*'de buna şu şekilde cevap vermiştir: "İbn Battâl'ın da dediği gibi burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Abbâs'tan kendi içme hakkı ve nasibini yaşlılara hibe etmesini istemiştir. İbn Abbâs'ın artan içecekteki hakkı da müşterek olan bir haktır. Zira artan içecek orada bulunanların sayısına göre bölünmüş değildir. Bu, müşterek olan bir şeyi hibe etmenin sahih olduğunu da göstermektedir."

Liderin sağ tarafında oturduktan sonra yaşça küçük olan kişi daha büyük olandan önceliğe sahiptir. Aynı şekilde makam ve mevki bakımından daha düşük seviyede olan kişi böylesi bir durumda kendisinden daha üst seviyede olan kişiden önceliğe sahiptir. Başlık hadisinin genel olan hükmünden bu çıkarılabilir.

Ebû Ya'lâ'nın kavi bir isnâdla İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içecek ikram edildiği zaman: "*Önce büyüklerden başlayın*" buyururdu. Liderin hemen sağ tarafında oturmak da bu konuda kişiye bir efdaliyet ve öncelik sağlamaktadır.

Zerkeşî'nin dediğine göre de mekana bağlı efdaliyet ile kişinin zatına bağlı efdaliyet çakıştığı zaman öncelik zata bağlı efdaliyete aittir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önce yaşlılara verme konusunda hemen sağ tarafında oturan İbn Abbâs'tan izin istemesinin sebebi de budur.

Beğavî'nin *Mesâbilu's-Sünne*'de anlattığına göre İbnu's-Sübki bir defasında babası Takiyyuddîn es-Sübki ile Kurban gününde öğle namazını Minâ'da kılmak konusunda konuştu. İbnu's-Sübki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban gününde öğle namazını Minâ'da kılmıştır. Bir konuda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uymak faziletli olandır. Kâbe'de kılınan namazların sevabı da diğer yerlerde kılınan namazların sevabından daha fazladır. Minâ'yı Harem sınırları dışında sayarsak Kurbân gününde öğle namazını Minâ'da kılmak mı daha faziletlidir yoksa Kâbe'de kılmak mı?" diye sorunca, babası Takiyyuddîn şu cevabı vermiştir: "Sevabı kat kat daha fazla olmasa da Minâ'da kılmak daha faziletlidir. Çünkü bir amelde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uymanın hayrı diğerinin hayrından daha fazladır."

Başlık hadisi daha önce *Mezâlim* konusu içinde geçmişti. *İçecekler* konusu içinde de inşâallah gelecektir.

۲۳ - بَابُ الْهَبَةِ الْمَقْبُوضَةِ وَغَيْرِ الْمَقْبُوضَةِ وَالْمَقْسُومَةِ وَغَيْرِ الْمَقْسُومَةِ

23- TESLİM ALINMIŞ VE ALINMAMIŞ, TAKSİM EDİLMİŞ VE EDİLMEMİŞ HİBE

وَقَدْ وَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ هَوَازِنَ مَا غَنِمُوا مِنْهُمْ ، وَهُوَ غَيْرُ مَقْسُومٍ

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı Hevâzin kabilesinden elde edilmiş ve henüz taksim edilmemiş ganimetleri Hevâzin kabilesine hibe etmiştir.

Başlık, teslim alınmış ve alınmamış, taksim edilmiş ve edilmemiş hibenin hükmüyle ilgilidir. Taksim edilmiş bir malın hibe edilmesinin hükmü açıktır. Başlıkta üzerinde durulan asıl konu taksim edilmemiş bir malın hibesinin hükmüdür.

Bir sonraki başlıkta mevsûl olarak zikredildiğine göre Resûlullah ile ashâbı, Hevâzin kabilesinden elde ettikleri ganimetleri henüz taksim edilmemiş iken bu kabileye hibe etmişlerdir.

Buhârî buna dayanarak müşterek olan bir malın hibesinin sahih olacağını söylemiştir. Ancak taksim edilmemiş bir malın teslim alınmamış mal olacağı söylenerek buna itiraz edilmiş, dolayısıyla muallak olarak gelen bu rivayetin söz konusu görüşe delil olamayacağı dile getirilmiştir.

Cevap olarak denilebilir ki bu konuda müslümanların ganimeti teslim almaları takdiri bir şekilde gerçekleşmiştir. Çünkü müşterek bir şekilde ona sahip olmaları müşterek bir şekilde onu teslim aldıkları anlamına gelmektedir.

۲۶۰۳ - وَقَالَ ثَابِتٌ حَدَّثَنَا مِنْعٌ عَنْ مُحَارِبٍ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ فَقَضَانِي وَزَادَنِي أَطْرَافَهُ ٤٤٣ ، ١٨٠١ ، ٢٠٩٧ ، ٢٣٠٩ ، ٢٣٨٥ ، ٣٠٨٩ ، ٣٠٨٧ ، ٢٩٦٧ ، ٢٨٦١ ، ٢٧١٨ ، ٢٦٠٤ ، ٢٤٧٠ ، ٢٤٠٦ ، ٢٣٩٤ ، ٥٢٤٧ ، ٥٢٤٦ ، ٥٢٤٥ ، ٥٢٤٤ ، ٥٢٤٣ ، ٥٠٨٠ ، ٥٠٧٩ ، ٤٠٥٢ ، ٣٠٩٠ ، ٢٥٧٨ تحفة - ٦٣٨٧ ، ٥٣٦٧

2603- “Sâbit — Mis’ar — Muhârib” isnâdıyla Câbir şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına Mescid'e geldiğimde alacağımı ödedi, bir miktar da fazladan verdi.¹

Sâbit, Ebû İsmâil Sâbit b. Muhammed eş-Şeybânî el-Kûffî'dir.

Mis'ar, Mis'ar b. Kidâm'dır.

Muhârib, Muhârib b. Dîsâr'dır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Tebuk veya Zâtu'r-Rikâ yolunda Câbir'in devesi bitkin düşmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu deveye dua edince bitkin deve diğer develerle yarışır hale gelmişti. Bu yolculuk sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi Câbir'den satın almıştı.

¹ Hadis ayrıca 443, 1801, 2097, 2309, 2385, 2394, 2406, 2470, 2604, 2718, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367 ve 6387'de geçmektedir. Müslim 715

Câbir devenin bedelini almak için Mescid-i Nebevî'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devenin bedelini ona ödedi ve bir kırat da fazladan verdi.

Bu hadis daha önce tam metniyle *Alışveriş* konusu içinde zikredilmişti.

۲۶۰۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ بَعَثَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ بَعِيرًا فِي سَفَرٍ ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ « أَنْتِ الْمُسَجَّدَ فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ » فَوَزَنَ - قَالَ شُعْبَةُ أَرَاهُ فَوَزَنَ لِي فَأَرْجِعْ ، فَمَا زَالَ مِنْهَا شَيْءٌ حَتَّى أَصَابَهَا أَهْلُ الشَّامِ يَوْمَ الْحَرَّةِ اطرافه ۴۴۳ ، ۱۸۰۱ ، ۲۰۹۷ ، ۲۳۰۹ ، ۳۰۸۷ ، ۲۹۶۷ ، ۲۸۶۱ ، ۲۷۱۸ ، ۲۶۰۳ ، ۲۴۷۰ ، ۲۴۰۶ ، ۲۳۹۴ ، ۲۳۸۵ ، ۵۲۴۷ ، ۵۲۴۶ ، ۵۲۴۵ ، ۵۲۴۴ ، ۵۲۴۳ ، ۵۰۸۰ ، ۵۰۷۹ ، ۴۰۵۲ ، ۳۰۹۰ ، ۲۵۷۸ تحفة ۶۳۸۷ ، ۵۳۶۷

2604- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be — Muhârib” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Bir yolculukta Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir deve sattım. Medine'ye geldiğimizde: “Mescid'e gelip iki rekât namaz kıl” buyurdu. Namaz sonrası alacağımı tartıp verdi. —Şu’be der ki: “Sanırım Muhârib, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tartarken Câbir'in lehine olacak şekilde fazladan tarttığını söyledi.”— Harre vakasında Şamlı askerler benden onu alana kadar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) fazladan verdiği miktarın bir kısmı hâlâ bende duruyordu.¹

Muhammed, Bundâr olarak bilinen Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî'dir.

Ğundar, Muhammed b. Câfer el-Huzelî el-Basrî'dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'dır.

Muhârib, Muhârib b. Dîsâr'dır.

¹ Hadis ayrıca 443, 1801, 2097, 2309, 2385, 2394, 2406, 2470, 2603, 2718, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367 ve 6387'de geçmektedir. Müslim 715

Bir yolculukta Câbir, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir deve satmıştı. Yolculuk dönüşü Medine'ye geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e Mescid'e gidip iki rekat namaz kılmasını söyledi. *Alışveriş* konusu içinde Vehb b. Keysân bunu naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Câbir'den önce Medine'ye geldiği zikredilmiştir. Câbir daha sonra sabah vaktinde Mescid'e geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradaydı. Câbir'e: *"Şimdi mi ulaştın?"* diye sorunca, Câbir: *"Evet"* dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Deveyi bırak ve Mescid'e girip iki rekat kıl"* buyurdu.

Namaz sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satın aldığı devenin bedelini tartıp fazlasıyla verdi. Burada tartıyı ve ödemeyi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığıнын söylenmesi mecazidir. Zira bunu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle Bilal yapmıştır. Müslim bunu naklederken Câbir'in şöyle dediğini zikreder: *"Medine'ye geldiğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'a: «Ona bir ûkiyye altın ve biraz da fazlasını ver»* buyurdu. Bu şekilde devenin bedeli olarak bana bir ûkiyye altın verdi ve fazladan da bir kırat verdi..."

Harre vakasında Şam ordusunun askerleri onu kendisinden alana kadar da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine fazladan verdiği bu miktardan bir kısmı hep yanında duruyordu. Harre vakası hicri 63 yılında, Yezîd b. Muâviye'nin gönderdiği Şam ordusu ile Medine ahalisi arasında vaki olmuştur.

٢٦٠٥ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِشَرَابٍ ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ وَعَنْ يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ « أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ » فَقَالَ الْغُلَامُ لَا ، وَاللَّهِ لَا أُؤْثِرُ بِنَصِيصِي مِنْكَ أَحَدًا فَتَلَّهُ فِي يَدِهِ أَطْرَافَهُ ٢٣٥١ ، ٢٣٦٦ ، ٢٤٥١ ، ٢٦٠٢ ، ٥٦٢٠ - تحفة ٤٧٤٤

2605- "Kuteybe — Mâlik — Ebû Hâzım" isnâdıyla Sehl b. Sa'd şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içecek getirildi. Sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında da yaşlılar oturuyordu. Çocuğa: *"Arta kalanı önce yaşlılara vermeme izin verir misin?"* diye sorunca, çocuk: *"Hayır! Vallahi*

senden olan nasibimi hiç kimseye verecek değilim” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içecekten arta kalanı çocuğun eline verdi.¹

Kuteybe, Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd es-Sekafî el-Bağlânî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A'rec el-Medenî'dir.

Sehl, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'dir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) meşrubat getirildi. Sağ tarafında henüz çocuk olan İbn Abbâs, sol tarafında da Ebû Bekr gibi yaşlılar bulunuyordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) getirilen içecekten içtikten sonra artan içeceği yaşlılara verme konusunda İbn Abbâs'tan izin istedi. Ancak İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içtiği bir şeyin artığından olan nasibini kimselere vermeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içtiğinden arta kalanı İbn Abbâs'a verdi.

٢٦٠٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ جَبَلَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ دَيْنٌ فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ ، فَقَالَ « دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا » وَقَالَ اشْتَرَوْا لَهُ سِنًا فَأَعْطُوهَا إِيَّاهُ » فَقَالُوا إِنَّا لَا نَجِدُ سِنًا إِلَّا سِنًا هِيَ أَفْضَلُ مِنْ سِنِهِ قَالَ « فَاشْتَرَوْهَا فَأَعْطُوهَا إِيَّاهُ ، فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ قَضَاءً » أطرافه ٢٣٠٥ ، ٢٣٠٦ ، ٢٣٩٠ ، ٢٣٩٢ ، ٢٣٩٣ ، ٢٤٠١ ، ٢٦٠٩ - تحفة ١٤٩٦٣

2606- “Abdullah b. Osmân b. Cebele — Abdullah'ın babası — Şu'be — Seleme — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bir adamın Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) alacağı vardı. Adam bunu talep edince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adamın üzerine yürüdüler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bırakın! Hak sahibinin konuşma hakkı da vardır*” diyerek onlara engel oldu. Sonra: “*Adama devesi yaşında bir deve satın alıp verin*” buyurdu. Sahabe: “Aynı yaşta deve bulamıyoruz, ama

¹ Hadis ayrıca 2351, 2366, 2451, 2602 ve 5620'de geçmektedir. Müslim 1601

daha yaşlı ve kıymetli deve var” dediklerinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman onu satın alıp adama verin. Çünkü en hayırlınız ödemesini en güzeliyle yapanlardır” buyurdu.¹

Abdullah, Abdân lakaplı Abdullah b. Osmân b. Cebele’dir.

Abdullah’ın babası, Osmân b. Cebele’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Seleme, Seleme b. Kuheyl’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahmân b. Avf’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bedevi bir adamdan ödünç olarak bir deve almıştı. Adam bedevilerin genel karakteri üzere alacağını isterken kaba davranınca Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı ona müdahale etmek istediler. Ancak Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara engel oldu ve hak sahibi olan kişinin bunu isteme hakkı da olduğunu dile getirdi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamdan alınan devenin yaşında bir devenin bulunup adama verilmesini söyledi. Müslim’de gelen rivayette bununla görevlendirilen kişinin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Ebû Râfi’ olduğu zikredilmiştir. Ancak aramalara rağmen aynı yaşta bir deve bulunamadı. Ashâb aynı yaşta deve bulamadıklarını, ancak yaşça daha büyük, daha değerli ve pahalı bir deve bulduklarını söylediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dedikleri devenin satın alınıp bedevi adama verilmesini söyledi ve en hayırlı kişilerin borcunu en güzel şekilde ödeyenler olduğunu dile getirdi.

Hadis daha önce *Alışveriş* konusu içinde geçmişti.

۲۴ - بَابُ إِذَا وَهَبَ جَمَاعَةٌ لِقَوْمٍ

24- TOPLULUĞUN TOPLULUĞA HİBEDE BULUNMASI

۲۶۰۷ و ۲۶۰۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ

عُرْوَةَ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ وَالْمِسْوَرَةَ بْنَ مَحْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ حِينَ جَاءَهُ وَفَدُ

¹ Hadis ayrıca 2305, 2306, 2390, 2392, 2393, 2401 ve 2609’da geçmektedir.

هَوَازِنَ مُسْلِمِينَ ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبَّيَهُمْ فَقَالَ لَهُمْ « مَعِيَ مَنْ تَرَوْنَ ، وَأَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ ، فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا السَّبْيَ وَإِمَّا الْمَالَ ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ » وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ انْتَضَرَهُمْ بِضَعِّ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ ، فَلَمَّا تَبَيَّرَ لَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ غَيْرَ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا فَقَامَ فِي الْمُسْلِمِينَ فَأَنْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ هَؤُلَاءِ جَاءُونَا تَائِبِينَ ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أُرَدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيُهُمْ ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطَيَّبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ » فَقَالَ النَّاسُ طَيِّبًا يَا رَسُولَ اللَّهِ هُمْ فَقَالَ لَهُمْ « إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ فِيهِ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرْفَاؤُكُمْ أَمْرُكُمْ » فَارْجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ طَيَّبُوا وَأَذْنُوا وَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا مِنْ سَبْيِ هَوَازِنَ هَذَا آخِرُ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ ، يَعْنِي فَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا حَدِيثَ ٢٦٠٧ أطرافه ٢٣٠٧ ، ٢٥٣٩ ، ٢٥٨٤ ، ٣١٣١ ، ٤٣١٨ ، ٧١٧٦ تحفة ١١٢٥١ حديث ٢٦٠٨ أطرافه ٢٣٠٨ ، ٢٥٤٠ ، ٢٥٨٣ ، ٣١٣٢ ، ٤٣١٩ ، ٧١٧٧ - تحفة ١١٢٧١

2607-2608- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Şu’be — Ukayl — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme şöyle demişlerdir: Hevâzin elçileri müslüman olup Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiklerinde mallarının ve esir edilen adamlarının iade edilmesini istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yanımda şu gördüğünüz kişiler var. En sevdiğim söz doğru olan sözdür. Onun için iki şeyden birini seçin. Ya mallarınızı geri almayı seçin ya da esirleri. Bunların taksimini bekletmiştim” buyurdu. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem), Tâif dönüşü on küsur gün onların gelmelerini beklemişti.

Heyettekiler, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ancak birini geri vereceğini anladıklarında: “Esirleri almayı seçiyoruz” dediler. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlara konuşma yapmak üzere

kalktı. Yüce Allah'ı layıkıyla övdükten sonra: *“Sonrasına gelince, kardeşleriniz tövbe etmiş bir şekilde geldi. Onun için esirlerini geri vermeyi uygun görüyorum. Kim kendi rızasıyla esirini vermek isterse bunu yapsın. Payını almakta ısrar edenler ise, Yüce Allah'ın bize bahşedeceği ilk ganimette karşılığını almak üzere onu bize versin”* buyurdu. Müslümanlar: *“Ey Allah'ın Resûlü! Kendi rızamızla biz veriyoruz”* dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Esirini rızasıyla veren ile vermeyeni ayırt edemeyiz. Onun için gidin ve bu işi ariflerinizle konuşun, onlar da gelip bunu bize bildirsinler”* buyurdu.

Müslümanlar evlerine döndüklerinde her bir grup kendi arifiyle konuştu. Sonrasında arifler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dönüp müslümanların gönül rızasıyla esirleri vermeyi kabul ettiklerini ve buna izin verdiklerini söylediler.

Ravi der ki: *“Hevâzin esirleri konusunda bize ulaşan budur.”*

Buhârî der ki: *“Zührî'nin rivayetinde son söz de budur.”¹*

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısırî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Bukeyr'e nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Akîl el-Eylî el-Umevî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Mürsel bir rivayettir. Zira Mervân'ın sahabiliği bulunmamaktadır. Misver de bu olaya yetişmemiştir.

Misver b. Mahreme ve Mervân b. el-Hakem'in bildirdiğine göre Hevâzin elçileri müslüman olup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler. Mallarının ve esir alınan adamlarının kendilerine verilmesini istediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında gördükleri askerlerin de bulunduğunu, doğru ve açık sözlü olmayı sevdiğini dile getirdi ve mallar ya da

¹ 2607 hadis ayrıca 2307, 2539, 2584, 3131, 4318 ve 7176'da geçmektedir. 2608. hadis de ayrıca 2308, 2540, 2583, 2608, 3132, 4319 ve 7177'de geçmektedir.

esirler arasında seçim yapmalarını istedi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Tâif dönüşü on kûsur gün onların gelmesini beklemiş, bu yüzden ganimet taksimatını ertelemişti. Ancak gelmekte gecikince Ci'râne'de ganimetleri taksim etmişti.

Hevâzin elçileri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) esirler ile mallardan sadece birini vereceğini anladıklarında esirleri geri almayı seçtiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp bu konuda müslümanlara bir konuşma yaptı. Yüce Allah'ı layıkıyla övdükten sonra yaptığı konuşmasında Hevâzinlilerden olan kardeşlerinin tövbe etmiş bir şekilde geldiklerini, esirlerini onlara geri vermeyi uygun gördüğünü ifade etti. Sonrasında isteyenlerin ellerinde bulunan esirleri kendi rızalarıyla onlara vermesini, esirlerden kendisine düşen payı elinde tutmak isteyenlerin de elde edilecek ilk ganimette karşılığını almak üzere esiri teslim etmesini söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuşmasından sonra müslümanlar ellerindeki esirleri kendi rızalarıyla vereceklerini bildirdiler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kimin kendi rızasıyla kimin de istemeyerek elindeki esiri vereceğinin bu şekilde bilinemeyeceğini, her kabilenin kendi bilirkişisi olan arîfiyle bu konuyu görüşmesini, arîflerin (bilirkişilerin) de kendisine gelip sonucu bildirmesini istedi.

Her kabile geri dönüp kendi arîfiyle konuştu. Bütün Müslümanlar kendi rızalarıyla ellerindeki esirleri vermek istediklerini ifade ettiler. Arîfler de gelip bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiler. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hevâzinlilerden alınan esirleri onlara geri verdi.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, bu olayda ganimeti ellerinde bulunduranlar bir topluluktu. Bu topluluk ellerindeki ganimetin bir kısmını yine bir topluluğa hibe etmiştir.

Hadis daha önce *Vekâlet* konusu içinde geçmişti. *Meğâzî* konusu içinde yine zikredilecektir.

۲۵ - بَاب مَنْ أُهْدِيَ لَهُ هَدِيَّةٌ وَعِنْدَهُ جُلَسَاؤُهُ فَهُوَ أَحَقُّ

25- YANINDA ARKADAŞLARI VARKEN KENDİSİNE HEDİYE VERİLEN KİŞİ O HEDİYEDE DİĞERLERİNDEN DAHA FAZLA HAK SAHİBİDİR

وَيُذَكَّرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ جُلَسَاءَهُ شُرَكَاءُ . وَلَمْ يَصِحَّ

Zikredildiğine göre İbn Abbâs, böylesi bir durumda yanındakilerin hediye ortak olduklarını söylemiştir. Ancak sahih değildir.

Kişiye, yanında birileri bulunurken veya otururken bir hediye verildiği zaman bu kişi hediye diğerlerinden daha fazla hak sahibidir.

Abd b. Humeyd'in mevsûl olarak naklettiğine göre İbn Abbâs böylesi bir durumda kişinin yanında bulunanların da o hediyeye ortak olacaklarını söylemiştir. Bunun isnâdında zayıf biri olan Mendel b. Ali bulunmaktadır. Buhârî'nin dediğine göre İbn Abbâs'tan böylesi bir görüş geldiği sahih değildir. Ya da bu konuda sahih bir rivayet bulunmamaktadır.

۲۶۰۹ - حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ أَخَذَ سِنًا فَجَاءَ صَاحِبُهُ يَتَقَاضَاهُ فَقَالَ « إِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا » ثُمَّ قَضَاهُ أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ وَقَالَ « أَفْضَلُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً » أَطْرَافُهُ ۲۳۰۵ ، ۲۳۰۶ ، ۲۳۹۰ ، ۲۳۹۲ ، ۲۳۹۳ ، ۲۴۰۱ ، ۲۶۰۶ - تحفة

۱۴۹۶۳

2609- “İbn Mukâtil — Abdullah — Şu’be — Seleme b. Kuheyl — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın birinden belli yaşta bir deve almıştı. Adam gelip alacağını istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hak sahibinin söz söyleme hakkı da vardır*” buyurdu. Sonra adama aldığı deveden daha iyi bir deve verdi ve: “*En faziletliniz ödemesini en güzel şekilde yapanlardır*” buyurdu.¹

¹ Hadis ayrıca 2305, 2306, 2390, 2392, 2393, 2401 ve 2606’da geçmektedir. Müslim

İbn Mukâtil, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Seleme, Seleme b. Kuheyl el-Hadrâmî el-Kûfî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın birinden ödünç olarak belli yaşta bir deve almıştı. Adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve alacağını istedi. Ancak isterken kaba davranınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adama müdahale etmek istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara engel oldu ve hak sahibinin söz sahibi de olacağını söyledi. Daha sonra adama, kendisinden aldığı deveden daha değerli ve güzel bir deve verdi ve en faziletli kişilerin borcunu en güzeliyle ödeyenler olduğunu ifade etti.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama, kendisinden aldığı deveden daha değerli ve güzel olan bir deve verdi. Bu fazlalık da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama bir hibesiydi ve bu hibe orada bulunanlar arasından sadece bu adamın payına düşmüştür.

٢٦١٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ كَانَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَكَانَ عَلَى بَكْرِ لِعُمَرَ صَنْبٍ ، فَكَانَ يَتَقَدَّمُ النَّبِيَّ ﷺ فَيَقُولُ أَبُوهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا يَتَقَدَّمُ النَّبِيَّ ﷺ أَحَدٌ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « بَعْنِيهِ » فَقَالَ عُمَرُ هُوَ لَكَ . فَاسْتَرَاهُ ثُمَّ قَالَ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ ، فَاصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ » طرفاه ٢١١٥ ،

٢٦١١ - تحفة ٧٣٥٥

2610- “Abdullah b. Muhammed — İbn Uyeyne” isnâdıyla Amr şöyle demiştir: İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculukta idi ve babası Ömer'e ait huysuz genç bir deveye binmişti. İbn Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne geçtiğinde babası: “Ey Abdullah! Hiç kimse Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne geçemez!” diyerek onu

uyarırdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Deveyi bana sat!” buyurunca, Ömer: “Senin olsun” dedi. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi satın aldı ve: “Ey Abdullah! Deve senindir! Onunla istediğini yapabilirsin” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculuktayken babası Ömer’e ait olan genç ve huysuz bir deveye binmişti. İbn Ömer’in bindiği genç deve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) devesinin önüne geçince babası Ömer onu uyarır ve hiç kimsenin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne geçemeyeceğini söylerdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’e bu deveyi kendisine satmasını söyleyince, Ömer deveyi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sattı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Ömer’den satın aldığı bu deveyi İbn Ömer’e hibe etti ve onunla dilediğini yapabileceğini söyledi.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, İbn Hacer’in dediğine göre Buhârî bu konuda müşterek olan malın müşterek olmayan malla, çok olan malın az olan mal ile aynı hükümde olduğuna dikkat çekmek istemiştir. İbn Battâl’a göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada hibeyi diğer insanlarla birlikte bulunan İbn Ömer’e vermiştir. Ancak hibe sadece İbn Ömer’in olmuştur. Ona göre başlıkla hadisin münasebeti bu açıdandır.

¹ Hadis ayrıca 2115 ve 2611’de geçmektedir.

۲۶ - بَابُ إِذَا وَهَبَ بَعِيرًا لِرَجُلٍ وَهُوَ رَاكِبُهُ ، فَهُوَ جَائِزٌ

26- KİŞİNİN DEVESİNİ ÜZERİNE BİTEN KİŞİYE HİBE ETMESİ CAİZDİR

۲۶۱۱ - وَقَالَ الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ ، وَكُنْتُ عَلَى بَكْرٍ صَعْبٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ « بَعْنِيهِ » فَابْتَاعَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ » طرفاه ۲۱۱۵ ، ۲۶۱۰ - تحفة ۷۳۵۵

2611- “Humeydî — Süfyân — Amr” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculuktaydım ve huysuz genç bir deveye binmiştim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’e: “Deveyi bana sat!” buyurdu ve deveyi satın aldı. Sonra bana: “Ey Abdullah! Deve senindir” buyurdu.¹

Humeydî, Ebû Bekr Abdullah el-Humeydî el-Mekkî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

İbn Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile olan bir yolculuğunda babası Ömer’e ait olan genç ve huysuz bir deveye binmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu deveyi Ömer’den satın almış ve Abdullah’a hibe etmiştir.

۲۷ - بَابُ هَدِيَّةٍ مَا يُكْرَهُ لِنَفْسِهَا

27- GİYİLMESİ MEKRUH OLAN BİR ŞEYİ HEDİYE ETMEK

Başlık, giyilmesi mekruh olan bir şeyi hediye etmenin caiz olmasıyla ilgilidir. Buradaki kerahet de tenzihen ve tahrimen olan kerahetten daha genel mânâdadır.

۲۶۱۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ رَأَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حُلَّةَ سِيرَاءٍ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ

¹ Hadis ayrıca 2115 ve 2610’da geçmektedir.

اشْتَرَيْتَهَا فَلَيْسَتْهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ قَالَ « إِنَّمَا يَلْبَسُهَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » ثُمَّ جَاءَتْ حُلَّةٌ فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عُمَرَ مِنْهَا حُلَّةً ، وَقَالَ أَكْسَوْتَيْهَا وَقُلْتُ فِي حُلَّةٍ عُطَارِدٍ مَا قُلْتُ فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَكْسُكَهَا لِتَلْبَسَهَا » فَكَسَا عُمَرُ أَخَاهُ لَهُ بِمَكَّةَ مُشْرِكًا

أطرافه ٨٨٦ ، ٩٤٨ ، ٢١٠٤ ، ٢٦١٩ ، ٣٠٥٤ ، ٥٨٤١ ، ٥٩٨١ ، ٦٠٨١ - تحفة

٨٣٣٥

2612- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb, Mescid'in kapısının yanında ipek bir cübbenin satıldığını gördü. “Ey Allah'ın Resûlü! Bunu satın alsan nasıl olur? Cuma günlerinde ve sana gelen heyetlerin karşısında giyersin” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Böyle bir şeyi ancak âhirette ondan nasibi olmayanlar giyer*” karşılığını verdi. Daha sonraları Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ipekten cübbeler geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunlardan birini Ömer'e verdi. Ömer: “Utârid'in cübbesi için demediğini bırakmamışken giymek için bunu bana mı veriyorsun?” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunu kendin giymen için vermedim*” buyurdu. Bunun üzerine Ömer bu cübbeyi Mekke'de bulunan müşrik bir kardeşine verdi.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Ömer b. el-Hattâb ipek kumaştan bir cübbenin Mescid'in kapısında satıldığını gördü. Müslim'in Cerîr b. Hâzım kanalıyla Nâfi'den bildirdiğine göre ise Ömer b. el-Hattâb, Utârid'in çarşıda ipek bir cübbe sattığını görmüştür. Utârid de kral ve sultanların huzuruna çıkan ve onlarla görüşmeler yapan bir adamdı.

¹ Hadis ayrıca 886, 948, 2104, 2619, 3054, 5841, 5981 ve 6081'de geçmektedir. Müslim 2068

Ömer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu cübbeyi satın almasının uygun olacağını, onu Cuma günlerinde ve kendisine gelen heyetlerin karşısında giyebileceğini söyledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ipekten olan bir giysiyi ancak âhirette ipekten yana nasibi olmayanların giyeceğini ifade etti.

Bir süre sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ipekten cübbeler geldi. Bunlardan birini Ömer'e verdi. Cerîr b. Hâzım'ın rivayetinde Usâme'ye ve Ali b. Ebî Tâlib'e de bu cübbelerden birer tane verdiği zikredilmiştir.

Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine ipekten cübbeyi göndermesine şaşırmişti. Zira daha önce Utârid'in cübbesini almasını kendisine teklif edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna karşı çıkmış ve haram olduğu anlamına gelecek sözler söylemişti. Ömer bu durumu dile getirince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cübbeyi giymesi için değil, satması ya da giymesi için birine vermesi için gönderdiğini söyledi. Bunun üzerine Ömer bu cübbeyi Mekke'de bulunan müşrik bir kardeşine verdi.

Ömer'in söz konusu bu kardeşi anne bir kardeşi ya da süt kardeşidir. İbn Beşkuvâl, İbnu'l-Hazzâ'dan naklen isminin Osmân b. Hakîm olduğunu zikretmiştir. Dimyâtî ise bu kişinin Havle binti Hakîm b. Umeyye b. Hârise b. el-Avka'sın kardeşi olduğunu söylemiştir. Bu kişi Zeyd b. el-Hattâb'ın anne bir kardeşidir. Ömer'in anne bir kardeşi olduğunu söylemek isabetli değildir.

Ancak belki de Ömer, kardeşi Zeyd'in annesinden süt emmiştir. Bu şekilde Osmân, Ömer'in anne tarafından kardeşi olmuştur.

Hadis daha önce *Cuma Namazı* konusu içinde geçmişti. *Libâs* konusu içinde de inşâallah tekrar gelecektir.

٢٦١٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَبُو جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ فَلَمْ يَدْخُلْ عَلَيْهَا ، وَجَاءَ عَلِيٌّ فَذَكَرَتْ لَهُ ذَلِكَ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنِّي رَأَيْتُ عَلَى بَابِهَا سِتْرًا مُوشِيًا » فَقَالَ « مَا لِي وَلِلدُّنْيَا » فَأَتَاهَا عَلِيٌّ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهَا فَقَالَتْ لِيَأْمُرْنِي فِيهِ بِمَا شَاءَ قَالَ تُرْسِلُ بِهِ إِلَى فُلَانٍ أَهْلِ بَيْتٍ بِهِمْ حَاجَةٌ تَحْفَ ٨٢٥٢

2613- "Muhammed b. Câfer — Ebû Câfer — İbn Fudayl — İbn Fudayl'ın babası — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'nın evine geldi, ancak içeriye girmedi. Ali gelince Fâtıma olanları anlattı. Ali bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca: “*Kapısında desenli bir perde gördüm*” buyurdu ve: “*Benim dünya ile ne işim olabilir?*” diye ekledi. Ali dönüp bunu Fâtıma'ya anlatınca Fâtıma: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu perde konusunda ne yapmamı emrediyor?” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onu filana göndersin*” diyerek ihtiyaç sahibi bir aileye vermesini söyledi.

Muhammed, Muhammed b. Câfer b. Ebi'l-Hüseyn'dir.

Ebû Câfer, Ebû Câfer el-Küfî'dir. İbn Hacer'e göre bu kişinin Ebû Câfer el-Kûmîsî olma olasılığı vardır. Buhârî ondan buradaki hadis dışında *Meğâzî* konusu içinde de bir hadis nakletmiştir.

İbn Fudayl, Muhammed b. Fudayl'dır.

İbn Fudayl'ın babası, Fudayl b. Ğazvân'dır.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kızı Fâtıma'nın evine geldi, ancak içeriye girmeden döndü. Ebû Dâvud ve İbn Hibbân bunu naklederken: “Genelde de izni olmadan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızının evine girmezdi” eklemesini yapmışlardır. Kocası Ali geldiğinde Fâtıma'nın üzgün olduğunu gördü. Sebebini sorunca Fâtıma, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini, ancak girmeden dönüp gittiğini söyledi.

Ali, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve girmemesinin sebebini sordu. İbn Numeyr bunu rivayet ederken Ali'nin: “Ey Allah'ın Resûlü! Eve kadar gelip de içeri girmemen onu çok üzmüş” dediğini zikretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fâtıma'nın kapısında desenli bir perde gördüğünü, bundan dolayı içeri girmedeğini söyledi ve dünya süsleriyle bir işinin olamayacağını ifade etti. Ali dönüp bunu Fâtıma'ya anlattı. Fâtıma bu perde ile ne yapması konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrini beklediğini dile getirdi ve Ali'ye bunu iletmesini söyledi. Ali bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ilette. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyaç sahibi bir ailenin ismini vererek perdeyi onlara göndermesini söyledi.

Kapıya perde asmak haram değildir. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güzelliklerin dünyadayken kendisine verilmesini istemediğinden, bunları âhirette beklediğinden, böylesi şeyleri kullanmayı kerih görmüştür.

Kirmânî'nin dediğine göre ise perdenin üzerinde resim ve desenler olduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu hoş görmemiştir.

Hadisi Ebû Dâvud da *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٦١٤ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ حُلَّةً سَبْرَاءَ فَلَبِسْتُهَا ، فَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ ، فَشَقَّقْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي طر فاه ٥٣٦٦ ، ٥٨٤٠ - تحفة ١٠٠٩٩

2614- “Haccâc b. Minhâl — Şu’be — Abdulmelik b. Meysere — Zeyd b. Vehb” isnâdıyla Hz. Ali şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana ipek bir cübbe hediye etmişti. Bu cübbeyi giydiğimde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünde öfkeyi gördüm. Bunun üzerine onu kesip ailenin kadınlarına verdim.”¹

Haccâc, Haccâc b. el-Minhâl es-Sülemî el-Enmâtî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Abdulmelik, Abdulmelik b. Meysere el-Hilâlî el-Kûfî'dir.

Ali b. Ebî Tâlib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine ipek bir cübbe hediye etti. Ancak Ali'nin bu cübbeyi giydiğini görünce öfkeleni ve öfkesi de yüzüne yansıdı. Müslim bunu Ebû Sâlih'ten naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ben bunu giymen için sana göndermedim. Kesip baş örtüsü olarak ailenin kadınlarına vermek için gönderdim*” buyurduğunu zikretmiştir. Bunun üzerine Ali cübbeyi parçalara ayırıp ailenin kadınlarına verdi. Ebû Sâlih'in rivayetinde ailenin kadınları “Fatımalara” şeklinde açıklanmıştır.

İbn Kuteybe bu konuda şöyle demiştir: “Fatımalardan kasıt Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma ile Ali'nin annesi Fâtıma binti Esed b. Hâşim'dir. Üçüncü Fâtıma'nın kim olduğunu ise bilmiyorum.”

¹ Hadis ayrıca 5366 ve 5840'ta geçmektedir. Müslim 2071

Ebû Mansûr el-Ezherî üçüncü Fâtıma'nın Fâtıma binti Hamza b. Abdilmuttalib olduğunu söylemiştir.

Tahâvî, İbn Ebî'd-Dünyâ, Abdulğânî b. Saîd ve İbn Abdilber, "Yezîd b. Ebî Ziyâd — Ebû Fâhite — Hubeyre b. Herîm" kanalıyla Hz. Ali'den benzeri bir kıssa naklederek. Bu kıssada Ali: "Onu kesip dört başörtüsü yaptım" deyip daha önce geçen Fâtıma'ları zikreder. Ancak dördüncü Fâtıma'nın kim olduğunu ravi Yezîd unutmuştur. Kadı İyâd, dördüncü Fâtıma'nın Akîl b. Ebî Tâlib'in karısı Fatıma binti Şeybe b. Rabîa olabileceğini söylemiştir. Bazıları onun Fâtıma binti Utbe b. Rabîa olduğunu dile getirmiştir. Bazıları da Fâtıma binti'l-Velîd b. Utbe olduğunu söylemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı, Ali'nin cübbeyi giymesi üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) öfkelenmesindedir. Öfkelenmesi Ali'nin onu giymesini kerih gördüğü anlamına gelmektedir. Müslim'de gelen rivayete göre bu cübbeyi de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Dûma Ukeydir'i hediye etmiştir.

Buhârî başlık hadisini ayrıca *Nafakalar* ve *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۸ - بَابُ قَبُولِ الْهَدِيَّةِ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

28- MÜŞRİKLERDEN HEDİYE KABUL ETMEK

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - بِسَارَةٍ فَدَخَلَ قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ أَوْ جَبَّارٌ فَقَالَ أَعْطُوهَا أَجْرَ »

وَأَهْدَيْتِ لِلنَّبِيِّ ﷺ شَاةً فِيهَا سُمَّ وَ قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ أَهْدَى مَلِكُ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ بَغْلَةً بَيْضَاءَ ، وَكَسَاهُ بُرْدًا ، وَكَتَبَ لَهُ بِبَحْرِهِمْ

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"İbrâhim peygamber Sâre ile hicret etti ve başında bir kral veya zorba bulunan bir kasabaya girdi. Bu kral: «Ona Âcer'i verin» dedi."*

Resûlullah'a da (sallallahu aleyhi vesellem) içinde zehir bulunan koyun eti hediye edildi.

Ebû Humeyd der ki: “Eyle hükümdarı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) beyaz bir katır ve cübbeler hediye etti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) deniz faaliyetleri konusunda ona bir güvence yazdı.”

Başlık, müşriklerden hediye kabul etmenin caiz olmasıyla ilgilidir.

Buhârî'nin *Ehâdisu'l-Enbiyâ* konusu içinde mevsûl olarak Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğine göre Hz. İbrâhim karısı Sâre ile hicret etti. Sâre çok güzel bir kadındı. Başında bir kral veya bir zorba bulunan bir şehir girdiler. Bu şehrin Mısır olduğu söylenmiştir. Bu kral da Amr b. İmriu'l-Kays b. Sebe'dir. O zamanlarda Mısır'ın başında bulunuyordu. Süheylî ve İbn Hişâm bu görüştedir. İbn Kuteybe'nin anlattığına göre ise bu kralın ismi Sâdûk'tu ve o zamanlarda Ürdün'ün başında bulunuyordu. Bu konuda farklı isimler de zikredenler olmuştur.

Bu krala: “Burada bir adam bulunuyor ve yanında çok güzel de bir kadın var” denilince haber gönderip Sâre'yi yanına getirtti. Sâre yanına girince kral onu eliyle tuttu ve: “Allah'a dua et de sana bir zarar vermeyeyim” dedi. Sâre dua edince kral onu bıraktı ve hibe olarak ona Âcer'in verilmesini emretti. Başka bir nüshada Âcer yerine Hacer ismi kullanılmıştır. Kral hizmetini görmesi için ona Hacer'i vermiştir. Çünkü Sâre'nin kendi işlerini kendisi görmesi krala ağır gelmişti.

Bu başlık altında mevsûl olarak nakledildiğine göre de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zehirli koyun eti hediye edilmiştir.

Zekat konusu içinde Ebû Humeyd Abdurrahman es-Sâidî el-Ensârî'den mevsûl olarak nakledildiğine göre Eyle hükümdarı, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) beyaz bir katır ve cübbeler hediye etmiştir. Eyle, Mısırlıların Mekke yolu üzerinde sahil kenarında bulunan bir yerdir. Şu an harap durumdadır.

Eyle hükümdarının bu hediyesi üzerine de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deniz faaliyetleri konusunda ona bir teminat mektubu yazmıştır. Bundan kasıt da cizyenin ödenmesi-halinde güven içinde deniz ticareti ve diğer faaliyetleri yapabileceği konusunda bir belge verilmesidir.

٢٦١٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سَيِّانٌ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا

أَنَسٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ ﷺ جُبَّةً سُدُسٍ ، وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ ،

فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا فَقَالَ « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا » طرفاه ٢٦١٦، ٣٢٤٨ - تحفة ١٢٩٨

2615- “Abdullah b. Muhammed — Yûnus b. Muhammed — Şeybân — Katâde” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ipekten bir cübbe hediye edilmişti. Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ipek giysiler giyilmesini yasaklardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), müslümanların bu cübbeyi çok beğendiğini görünce: *“Muhammed'in canı elinde olana yemin olsun ki Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzeldir”* buyurdu.”¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Muhammed el-Bağdâdî'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahmân'dır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah'a ipekten bir cübbe hediye edilmişti. Müslüman erkeklerin de ipek giysiler giymelerini yasaklıyordu. Müslümanların kendisine hediye edilen bu ipekten cübbeyi çok beğendiklerini görünce onlara: *“Muhammed'in canı elinde olana yemin olsun ki Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzeldir”* buyurdu.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada özellikle mendili zikretmesi değersiz olarak görülmesinden dolayıdır. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) örneği en değersiz olandan vermiştir.

٢٦١٦ - وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ إِنَّ أَكْثَرَ دُومَةٍ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . طرفاه

١٢٠٤ تحفة - ٣٢٤٨، ٢٦١٥

2616- “Saïd — Katâde” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: “Dûma hükümdarı Ukeydir, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir hediye verdi...”²

Saïd, Saïd b. Ebî Arûbe'dir.

¹ Hadis ayrıca 2616 ve 3248'de geçmektedir. Müslim 2469

² Hadis ayrıca 2615 ve 3248'de geçmektedir. Müslim 2469

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes'in bildirdiğine göre Dûma hükümdarı Ukeydir, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir hediye vermişti. Ukeydir, Ukeydir b. Abdilmelik b. Abdilcin'dir. Ukeydir Hristiyan biriydi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir müfrezede gönderdiği Hâlid b. el-Velîd onu esir almış, erkek kardeşini öldürmüş, onu da alıp Medine'ye getirmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cizye ödeme üzerine onunla anlaşmış ve serbest bırakmıştır.

Dûma, Dûmatu'l-Cendel'dir. Tebuk yakınlarında hurmaları ve ekin arazileri bulunan bir kenttir. Medine'ye 10, Dimaşk'a da 8 merhale uzaklığındadır. Cendel taş demektir. Dûma da toplu olan şey demektir. Taşlık bir bölge olduğu için Dûmatu'l-Cendel olarak isimlendirilmiş gibidir.

Buhârî'nin bu rivayeti zikretme sebebi de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hediye veren kişinin ismini açıklamaktır.

٢٦١٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ ، فَأَكَلَ مِنْهَا فَجِئَءَ بِهَا فَقِيلَ أَلَا نَقْتُلُهَا قَالَ « لَا » فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي هَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تحفة ١٦٣٣

2617- “Abdullah b. Abdilvehhâb — Hâlid b. el-Hâris — Şu'be — Hişâm b. Zeyd” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Yahudilerden bir kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içine zehir katılmış koyun eti hediye etti ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu etten yedi. Durum anlaşıncı bu kadın getirildi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Kadını öldürelim mi?” dediklerinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır!” karşılığını verdi. Ancak bu zehirlenmenin ara sıra boğazında şişlik şeklinde kendini gösterdiğini görürdüm.¹

Abdullah, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdilvehhâb el-Hacebî el-Basrî'dir.

Hâlid, Hâlid b. el-Hâris el-Huceymî el-Basrî'dir.

¹ Müslim 2190

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Hişâm, Hişâm b. Zeyd b. Enes b. Mâlik el-Ensârî'dir.

Enes'in bildirdiğine göre Yahudilerden Zeyneb adında bir kadın Hayber'de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içine çok miktarda zehir katılmış koyun eti hediye etti. Zeyneb'in müslüman olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) koyun budunu çok sevdiğini öğrendiği için de zehrin çoğunu but kısmına koymuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu etten yedi. Onunla birlikte Bişr b. el-Berâ da yedi. Durumu fark edince de ashâbına yemekten el çekmelerini, zira etin zehirli olduğunu söyledi.

Yahudi kadın yakalanıp getirilince ete zehir koyduğunu itiraf etti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı: "Onu öldürelim mi?" dedilerse de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öldürülmesine izin vermedi. Enes, zehirlenmenin etkisini ara sıra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) boğazında şişlik olarak kendini gösterdiğini ifade etmiştir.

٢٦١٨ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثِينَ وَمِائَةً فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ » فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوَهُ، فَعَجِنَ ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌ طَوِيلٌ بَغْنَمٍ يَسُوقُهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « نَبِيعَا أَمْ عَطِيَّةٌ - أَوْ قَالَ - أَمْ هِبَةٌ » قَالَ لَا، بَلْ يَبِيعُ فَأَشْتَرَى مِنْهُ شَاةً، فَصَنِعَتْ وَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ سَوَادَ الْبَطْنِ أَنْ يُشَوِّى، وَائِمَ اللَّهُ مَا فِي الثَّلَاثِينَ وَالْمِائَةِ إِلَّا قَدْ حَزَّ النَّبِيُّ ﷺ لَهُ حَزَّةٌ مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا، إِنْ كَانَ شَاهِدًا أَعْطَاهَا إِيَّاهُ، وَإِنْ كَانَ غَائِبًا خَبَأَ لَهُ، فَجَعَلَ مِنْهَا فَصْعَتَيْنِ، فَأَكَلُوا أَجْمَعُونَ، وَشَبِعْنَا، فَفَضَّلَتِ الْفَصْعَتَانِ، فَحَمَلْنَاهُ عَلَى الْبَعِيرِ أَوْ كَمَا قَالَ طَرَفَاهُ ٢٢١٦، ٥٣٨٢ -

تحفة ٩٦٨٩

2618- "Ebu'n-Nu'mân — Mu'temir b. Süleymân — Mu'temir'in babası — Ebû Osmân" isnâdıyla Abdurrahmân b. Ebî Bekr şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteydik ve üç yüz kişiydik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yanında yiyecek olan var mı?" diye sordu. Ancak sadece

adamın birinde bir sâ' yiyecek ve benzeri bir şey bulundu. Adamda bulunan bu yiyecek yoğruldu. O sırada müşriklerden üstü başı perişan, uzun boylu bir adam koyun sürüsüyle geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “Bize satar mısın yoksa bağış —veya hibe— olarak mı verirsin?” diye sorunca, adam: “Hayır, satarım” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamdan bir koyun satın aldı. O koyundan yemek yapıldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyunun karaciğerinin pişirilmesini söyledi. Allah’a yemin olsun ki üç yüz kişiden her biri için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) pişirilen bu karaciğerden bir parça kesip verdi. Orada bulunmayanlardan her biri için de bir parça kaldırdı. Koyunun etinden iki tabak yemek yapıldı. Oradakilerin hepsi yiyip doydu ve geriye yine iki tabak arttı. Artanı da deveye yükledik.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî’dir.

Mu’temir, Mu’temir b. Süleymân b. Tarhân et-Teymî el-Basrî’dir.

Mu’temir’in babası, Süleymân b. Tarhân et-Teymî’dir.

Ebü Osmân, Abdurrahmân b. Melle en-Nehdî’dir. Künyesiyle meşhurdur. 130 yıl veya daha fazla yaşamıştır.

Abdurrahmân’ın bildirdiğine göre bir seferde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte üç yüz kişiydiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlarda yiyecek olup olmadığını sorunca sadece adamın birinde bir sâ' ya da ona yakın yiyecek bulundu. Adam yiyeceği getirip verince bu yiyecek yoğruldu.

O sırada müşriklerden uzun boylu, saç başı dağınık bir adam koyun sürüsüyle birlikte çıkıp geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama kendilerine koyun satmasını ya da hibe olarak vermesini söyleyince adam hibe edemeyeceğini, ancak satabileceğini söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adamdan bir koyun satın aldı. Kesilmesini ve karaciğerinin pişirilmesini emretti. Pişirildikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu karaciğerden orada bulunanların hepsine birer parça kesti. Yanında bulunanlara kesip verirken uzakta olanların ise payını kesip kaldırdı.

¹ Hadis ayrıca 2216 ve 5382’de geçmektedir. Müslim 2056

Ardından koyunun etinden iki tabak yemek yapıldı. Yapılan bu yemekten üç yüz kişinin hepsi de yiyip doydu. Herkes doyduktan sonra da geriye iki tabak yemek kaldı. Yemekten bu kalanı deveye yüklediler.

Hadiste bir karaciğerin üç yüz kişiye yetmesi mucizesi vardır. Aynı şekilde adamdan alınan bir sâ' yiyecek ile koyun etinden yapılan yemeğin üç yüz kişiyi doyurması ve geriye de artması mucizesi de bulunmaktadır.

Hadis *Alışveriş* konusu içinde muhtasar bir şekilde zikredilmişti. *Yiyecekler* konusu içinde inşâallah yine zikredilecektir.

۲۹ - بَابُ الْهَدِيَّةِ لِلْمُشْرِكِينَ

29- MÜŞRIKLERE HEDİYE VERMEK

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ﴾.

Yüce Allah'ın: **“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever”**¹ Buyruğu

Başlık, müşriklere hediye verilmesiyle ilgilidir.

Yüce Allah, müslümanlarla savaşmayan kafir kişilere iyilik yapmanın ve onlara adil davranmanın yasaklanmadığını belirtmek adına: **“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever”**² buyurmuştur.

۲۶۱۹ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ رَأَى عُمَرُ حُلَّةً عَلَى رَجُلٍ تَبَاعُ فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ ابْتَغِ

¹ Mumtehin Sur. 8

² Mumtehin Sur. 8

هَذِهِ الْحُلَّةُ تَلْبَسُهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَإِذَا جَاءَكَ الْوَفْدُ فَقَالَ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي
الْآخِرَةِ » فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا بِحُلٍّ فَأَرْسَلَ إِلَى عُمَرَ مِنْهَا بِحُلَّةٍ فَقَالَ عُمَرُ كَيْفَ
أَلْبَسُهَا وَقَدْ قُلْتَ فِيهَا مَا قُلْتَ قَالَ « إِنِّي لَمْ أَكْسُهَا لِتَلْبَسُهَا، تَبِيعُهَا أَوْ تَكْسُوهَا » فَأَرْسَلَ
بِهَا عُمَرُ إِلَى أَخِي لَهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ أَطْرَافَهُ ٨٨٦، ٩٤٨، ٢١٠٤، ٢٦١٢،

٧١٨٠، ٥٩٨١، ٥٨٤١، ٣٠٥٤

2619- “Hâlid b. Mahled — Süleymân b. Bilâl — Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Ömer, bir adamın üzerinde satılık bir cübbe gördü. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Şu cübbeyi satın al. Cuma günlerinde ve sana gelen heyetlerin karşısında giyersin” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Böyle bir şeyi âhiretten nasibi olmayanlar giyer” karşılığını verdi. Daha sonraları Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bundan çok sayıda cübbe getirildi. Bunlardan bir tanesini Ömer'e gönderdi. Ömer: “Bu konuda demediğini bırakmamışken bunu nasıl giyeyim?” deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunu sana giymen için vermedim. Satar veya giymesi için başkasına verirsin” buyurdu. Bunun üzerine Ömer cübbeyi Mekke'de bulunan ve henüz müslüman olmayan erkek kardeşine gönderdi.¹

Hâlid, Ebu'l-Heysem Hâlid b. Mahled el-Becelî el-Katvânî el-Kûfî'dir.

Süleymân, Ebû Muhammed Süleymân b. Bilâl et-Teymî el-Medenî'dir.

Abdullah, Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Dînâr el-Adevî el-Medenî'dir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb ipek kumaştan bir cübbenin Mescid'in kapısında satıldığını gördü. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu cübbeyi satın almasının uygun olacağını, onu Cuma günlerinde ve kendisine gelen heyetlerin karşısında giyebileceğini söyledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ipekten olan bir giysiyi ancak âhirette ipekten yana nasibi olmayanların giyeceğini ifade etti.

¹ Hadis ayrıca 886, 948, 2104, 2612, 3054, 5841, 5981 ve 6081'de geçmektedir. Müslim 2068

Bir süre sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ipekten cübbeler geldi. Bunlardan birini Ömer'e verdi. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine ipekten cübbeyi göndermesine şaşırdı. Zira daha önce Utârid'in cübbesini almasını kendisine teklif edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna karşı çıkmıştı. Ömer bu durumu dile getirince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cübbeyi giymesi için değil, satması ya da giymesi için birine vermesi için gönderdiğini söyledi. Bunun üzerine Ömer bu cübbeyi Mekke'de bulunan ve henüz müslüman olmayan süt kardeşi Osmân b. Hakîm'e gönderdi.

۲۶۲۰ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ إِنَّ أُمِّي قَدِمَتْ وَهِيَ رَاغِبَةٌ ، أَفَأَصِلُ أُمِّي قَالَ « نَعَمْ صِلِ أُمَّكَ » أطرافه ۳۱۸۳ ، ۵۹۷۸ ، ۵۹۷۹ - تحفة ۱۵۷۲۴

2620- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında henüz müşrik olan annem yanıma geldi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Annem yanıma gelmiş ve yakınlaşmak istiyor. Ona yakınlık gösterebilir miyim?” diyerek fetva istediğimde: “Evet, onunla ilgilen” buyurdu.¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Hebârî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Leysî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında henüz müşrik olan Kuteyle binti Abdiluzzâ b. Sa'd kızı Esmâ'nın yanına geldi. *Edeb* konusu içinde Leys bunu Hişâm'dan naklederken Kuteyle'nin oğlu Hâris b. Mudrike ile birlikte geldiğini zikretmiştir. İbn Hacer, sahabenin isimleri arasında bu Hâris'i göremediğini, müşrik biri olarak ölmüş olabileceğini ifade etmiştir. Ebû Bekr, Kuteyle'yi Cahiliye döneminde iken boşamıştı. Tayâlisî ve Hâkim ise bunu rivayet

¹ Hadis ayrıca 3183, 5978 ve 5979'da geçmektedir.

ederken Kuteyle'nin, kızı Esmâ'nın yanına geldiğinde yanında hediye olarak kuru üzüm, peynir ve yağ getirdiğini söylemişlerdir. Esmâ hediyeleri almayı ya da müşrik olan annesini eve sokmayı kabul etmedi.

Bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordu. Annesinin geldiğini, kendisine yaklaşmak istediğini dile getirdi. Annesi kızıyla ilişkilerini iyileştirmek ve arasını düzeltmek istiyordu. Bundan dolayı hediyelerle gelmişti. Esmâ, annesinin bu isteğine olumlu karşılık verip veremeyeceğini sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) annesiyle ilişkilerini iyi tutmasını ve onunla ilgilenmesini söyledi.

Buhârî, *Edeb* konusu içinde bunu Humeydî kanalıyla İbn Uyeyne'den naklederken bu olay üzerine “Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever”¹ âyetinin nazil olduğu zikredilmiştir.

۳۰ - باب لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَرْجِعَ فِي هِبَتِهِ وَصَدَقَتْهُ

30- KİŞİNİN HİBESİNDEN VEYA SADAKASINDAN DÖNMESİ CAİZ DEĞİLDİR

۲۶۲۱ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ وَشُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «الْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْتِهِ» أَطْرَافُهُ ۲۵۸۹، ۲۶۲۲، ۶۹۷۵ - تحفة ۵۶۶۲

2621- “Müslim b. İbrâhim — Hişâm ve Şu’be — Katâde — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Ettiği hibeden dönen kişi kustuğuna dönen kişi gibidir” buyurmuştur.²

Müslim, Ebû Amr Müslim b. İbrâhim el-Ezdî el-Ferâhîdî el-Basrî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

¹ Mumtehhine Sur. 8

² Hadis ayrıca 2589, 2622 ve 6975’te geçmektedir. Müslim 1622

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ettiği hibeden dönen kişinin kustuğuna dönen kişi gibi olduğunu ifade etmiştir.

Ebû Dâvud bunu rivayet ederken en sonunda Hemmâm'ın: "Bildığımız kadarıyla kusmuğu yemek de haramdır" dediğini zikretmiştir.

۲۶۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَيْسَ لَنَا مِثْلُ السَّوِّءِ، الَّذِي يَعُودُ
فِي هَيْبَتِهِ كَالْكَلْبِ يَرْجِعُ فِي فَيْتِهِ» أطرافه ۲۵۸۹، ۲۶۲۱، ۶۹۷۵ - تحفة ۵۹۹۲

2622- "Abdurrahmân b. el-Mübârek — Abdulvâris — Eyyûb — İkrime"
isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
"Bizlere kötü örnek olmak yakışmaz. Ettiği hibeden dönen kişi kustuğuna
dönen köpek gibidir" buyurmuştur.¹

Abdurrahmân, Abdurrahmân b. el-Mübârek el-Ayşî el-Basrî'dir. Abdullah b.
el-Mübârek'in kardeşi değildir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd et-Tennûrî'dir.

Eyyûb, Eyyûb b. Ebî Temîme Keysân es-Sahtiyânî el-Basrî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kötü örnek olmanın müslümanlara
yakışmayacağını dile getirdikten sonra yaptığı hibeden geri dönen kişinin
kustuğuna dönen köpek gibi olacağını söylemiştir. Müslim bunu Ebû Câfer
Muhammed b. Ali el-Bâkır kanalıyla İbn Abbâs'tan naklederken: "Kustuğunu
yiyen" eklemesini yapmıştır.

Bukeyr ise bunu: "Sadaka verip de verdiği sadakadan dönen kişi önce kusan
sonra kustuğunu yiyen köpek gibidir" lafzıyla rivayet etmiştir. Resûlullah
(sallallahu aleyhi vesellem) müminlerin, hayvanlara has bir hasleti taşımalarının
kendilerine yakışmayacağını ifade etmek istemiştir.

¹ Hadis ayrıca 2589, 2621 ve 6975'te geçmektedir. Müslim 1622

İbn Hacer'e göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bu örnek üzerinden dile getirmesi: "Yaptığınız hibeden geri dönmeyin" demesinden daha belîğdir. Neveî'ye göre bu hadis yapılan hibe ile verilen sadakadan, teslim alındıktan sonra dönmenin haramlığını açık bir şekilde göstermektedir.

Hadisteki hibe de kişinin yabancı birine yaptığı hibe anlamındadır. Kişinin kendi çocuğuna yaptığı hibeden dönmesi bunun dışındadır. Şâfiî ve Mâlik'in görüşü de bu yöndedir.

Hanefiler başlık hadisine dayanarak hibeden dönmenin mekruh olduğunu, ancak haram olmadığını söylemişlerdir. Çünkü bu örnekte köpeğin yaptığı haramlıkla değil çirkinlikle nitelendirilebilir. Bundan dolayı kişi yabancı birine yaptığı hibeden iki tarafın rızasıyla ya da hakimın kararıyla dönebilir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Karşılığını almadıktan sonra hibe eden kişi bu hibede herkesten daha fazla hak sahibidir"* buyurmuştur.

۲۶۲۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَأَضَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ مِنْهُ ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ ، فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « لَا تَشْتَرِهِ ، وَإِنْ أَعْطَاكَ بِدَرَاهِمٍ وَاحِدٍ ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي فَيْئِهِ »
أطرافه ۱۴۹۰ ، ۲۶۳۶ ، ۲۹۷۰ ، ۳۰۰۳ - تحفة ۱۰۳۸۵

2623- "Yahya b. Kaza'a — Mâlik — Zeyd b. Eslem — Zeyd'in babası" isnâdıyla Ömer b. el-Hattâb şöyle demiştir: Allah yolunda binmesi için birine bir at vermiştim. Ancak bu kişi verdiğim ata iyi bakamayıp onu güçsüz düşürdü. Atı ucuza satar diye düşünerekten adamdan bu atı satın almak istedim. Konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğumda: *"Bir dirheme bile sana verecek olşu onu satın alma! Zira sadakasından dönen kişi kustuğuna dönen köpek gibidir"* buyurdu.¹

Yahya, Yahya b. Kaza'a er-Râzî el-Mekkî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

¹ Hadis ayrıca 1490, 2636, 2970 ve 3003'te geçmektedir. Müslim 1620

Zeyd'in babası, Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısı Eslem'dir.

Ömer b. el-Hattâb adamın birine Allah yolunda savaşıırken binmesi için hibe veya sadaka olarak bir at vermişti. Bu atın ismi de Verd'dir. Daha önce Temîm ed-Dârî tarafından Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verilmişti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bu atı Ömer'e verdi.

Ancak Ömer'in verdiği adam bu ata iyi bakamayıp zayıf düşürünce Ömer atı adamdan satın almak istedi. Zira adamın da güçsüz düşen bu atı ucuz satacağını düşünüyordu. Atı satın alma konusunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) açınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir dirheme dahi olsa onu satın almamasını, zira sadakasından dönen kişinin kustuğuna dönen gibi sayılacağını söyledi. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) atı satın alma yasağı tenzihen bir yasaklamadır.

باب - ٣١

31- BÂB

٢٦٢٤ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ بَنِي صُهَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ جُدْعَانَ ادَّعَوْا بَيْتَيْنِ وَحُجْرَةً ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى ذَلِكَ صُهَيْبًا ، فَقَالَ مَرْوَانُ مَنْ يَشْهَدُ لَكُمَا عَلَى ذَلِكَ قَالُوا ابْنُ عُمَرَ فَدَعَاهُ فَشَهِدَ لَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صُهَيْبًا بَيْتَيْنِ وَحُجْرَةً . فَقَضَى مَرْوَانُ بِشَهَادَتِهِ هُم تَحْفَ ٧٢٧٧

2624- “İbrâhim b. Mûsa — Hişâm b. Yûsuf — İbn Cüreyc” isnâdıyla Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Muleyke şöyle demiştir: İbn Cud’ân’ın azatlılarından Suheyb’in oğulları iki ev ile bir odanın kendilerine ait olduğunu, zamanında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunları babaları Suheyb'e verdiğini iddia ettiler. Mervân onlara: “Bu konuda lehinize kim şahitlikte bulunabilir?” diye sorunca, Suheyb'in oğulları: “İbn Ömer eder” dediler. Mervân ona haber yollayınca İbn Ömer geldi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Suheyb'e iki ev ve bir oda verdiğine dair

şahitlik etti. Bunun üzerine Mervân, İbn Ömer'in şahitliğiyle onların lehine hükmetti.

İbrâhim, İbrâhim b. Mûsa el-Ferrâ er-Râzî'dir.

Hişâm, Yemen kadısı Hişâm b. Yûsuf es-San'ânî el-Yemenî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

İbn Cud'ân'ın azatlısı Suheyb b. Sinân er-Rûmî'nin oğulları, Mervân'ın huzurunda iki ev ile bir odanın kendilerine ait olduğunu, zamanında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunları babaları Suheyb'e verdiğini iddia ettiler.

Suheyb, çocukken Rumlar tarafından esir alınmıştı. Oğulları da Hamza, Habîb, Sa'd, Sâlih, Sayfî, Abbâd, Osmân ve Muhammed'dir.

İbn Cud'ân, Abdullah b. Amr b. Cud'ân'dır. İbn Cud'ân, Suheyb'i Mekke'de Kelb kabilesinden bir adamdan satın almış ve onu azat etmişti. Bazılarına göre Suheyb Rumlardan kaçıp Mekke'ye gelmiş, Mekke'de İbn Cud'ân'ın anlaşmalı olmuştur.

Mervân bu konuda lehlerine şahitlik yapacak birinin olup olmadığını sorunca Abdullah b. Ömer'in şahitlik yapabileceğini söylediler. Mervân, İbn Ömer'i çağırdı. İbn Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Suheyb'e iki ev ve bir oda verdiğine dair şahitlik etti. İbn Ömer'in şahitliği üzerine Mervân söz konusu iki ev ile bir odanın Suheyb'in oğullarına verilmesine hükmetti.

Mervân'ın tek kişinin şahitliğine dayanarak nasıl hüküm verebildiği sorulacak olursa, İbn Battâl buna cevap verirken Mervân'ın bu konuda İbn Ömer'in şahitliği ile Suheyb'in oğullarının yeminine dayanarak hükmettiğini söylemiştir. Ancak yemin konusunun hadiste zikredilmediği söylenerek ona itiraz edilmiştir.

Bu konuda temel kural, tek kişinin şahitliğiyle hüküm verilemeyeceğidir. Hüküm vermek için iki şahide ya da bir şahitlik ile bir yemine ihtiyaç vardır.

Hadis Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

۳۲ - باب مَا قِيلَ فِي الْعُمْرَى وَالرُّقْبَى

32- UMRÂ VE RUKBÂ KONUSUNDA SÖYLENENLER

أَعْمَرْتُهُ الدَّارَ فَهِيَ عُمْرَى جَعَلْتُهَا لَهُ ﴿اسْتَعْمَرَكَمُ فِيهَا﴾ جَعَلْتُكُمْ عَمَارًا

Kişi birine: “Evi umrâ olarak ona verdim” dediği zaman söz konusu evi bir ömür ona bağışlamış olur. Yüce Allah da bir yerde bir ömür yaşamalarını takdir ettiği bir topluluk için: “وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا”¹ buyurmuştur.

Umrâ ömürden, rukbâ da beklemek, gözetlemekten (rakb) alınmıştır. Çünkü her ikisinde de birinin diğerinin ölümünü beklemesi vardır. Umrâ ile rukbâ Cahiliye döneminde uygulanan iki akittir.

Umrâ kişinin birine: “Evi umrâ olarak ona verdim” demesiyle gerçekleşir. Bu durumda verilen kişi hayatta olduğu sürece ev hibe yoluyla onun olur. Buna: “Ölmesi durumunda ev varislerindir” sözünü eklemesi durumunda da kendisine verilen kişinin ölmesi durumunda bu ev onun varislerine geçer.

۲۶۲۵ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ

عنه - قَالَ قَضَى النَّبِيُّ ﷺ بِالْعُمْرَى أَنَّهَا لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ . تحفة ۳۱۴۸

2625- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Ebû Seleme” isnâdıyla Câbir şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), umrâ olarak hibe edilen şeyin hibe edilen kişiye ait olacağına hükmetti.”²

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahmân'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umrâ olarak hibe edilen bir şeyin hibe edildiği kişiye ait olacağına hükmetmiştir.

¹ Hûd Sur. 61

² Müslim 1625

Müslim bunu Zührî kanalıyla Ebû Seleme'den naklederken: “Bu şekilde verilen bir şey onu verene geri dönmez. Çünkü bu şekilde verilerek onda, kendisine verilenin mirasçılarının da bir hakkı olmuştur” eklemesini yapmıştır.

Leys ise bunu Zührî kanalıyla: “Kişinin bu yöndeki sözü o mal üzerindeki hakkını bitirmiştir. Artık bu şey kendisine verilen kişi ile onun çocuklarındandır” lafzıyla rivayet etmiştir.

Kişi bir şeyi bu şekilde hibe ederken: “Şayet ölürsen mal bana geri döner. Ben ölmüşsem de varislerime döner” dediği zaman yapılan akit sahih, koşulan şart ise fasit olur.

Başlık hadisini Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۶۲۶ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ حَدَّثَنِي النَّضْرُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْعُمَرَى جَائِزَةٌ »
تحفة ۱۲۲۱۲ «

وَقَالَ عَطَاءٌ حَدَّثَنِي جَابِرٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ تحفة ۲۴۷۰

2626- “Hafs b. Ömer — Hemmâm — Katâde — Nadr b. Enes — Beşîr b. Nehîk” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Umrâ caizdir*” buyurmuştur.

Atâ: “Câbir de bana aynısını Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen bildirdi” demiştir.¹

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya eş-Şeybânî el-Basrî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Nadr, Nadr b. Enes el-Ensârî'dir.

Beşîr, Beşîr b. Nehîk es-Selûlî'dir.

¹ Müslim 1625

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), umrâ olarak verilen bir şeyin verilen kişiye, onun ölümünden sonra da varislerine geçeceğini, veren kişinin onda bir hakkının kalmayacağını ifade etmiştir.

Atâ b. Ebî Rebâh'ın dediğine göre Câbir b. Abdillâh el-Ensârî de kendisine Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen Ebû Hureyre'nin rivayetinin aynısını bildirmiştir.

Müslim hadisi Katâde kanalıyla Atâ'dan: “Umrâ, kendisine verilenlerin mirası malı olur” lafzıyla nakletmiştir.

Hocalarımız umrânın üç şekilde olacağını söylemişlerdir.

Birincisi, kişinin: “Bu evi umrâ olarak sana verdim. Şayet ölürsen de varislerinin ya da çocuklarının” demesidir. Böylesi bir umrâ ihtilafsız sahihtir. Bu şekilde hibe verilen bir umrâda verilen kişi evin maliki olur. Ölmesi durumunda da varisleri varsa onlara, yoksa da devlet hazinesine geçer. Ancak hiçbir durumda umrâyı veren kişiye geri dönmez.

İkincisi, kişinin sadece: “Bu evi umrâ olarak sana verdim” demesi, başka da bir açıklama yapmamasıdır. Bu konuda Şâfiî'den gelen iki görüş vardır. En isabetli olanı Yeni Risale'sinde olan görüşüdür ve bunun sahih olacağı yönündedir.

Üçüncüsü, kişinin: “Bu evi sana umra olarak verdim. Şayet ölürsen bana ya da varislerime geri döner” demesidir. Ahmed belli süresi olanın değil de süresiz olarak verilen umrânın sahih olacağını söylemiştir. İmam Mâlik'e göre kişi kendisine umrâ olarak verilen bir şeyin sadece faydalarına sahip olur. O şeyin bizzat kendisinin sahibi olmaz. Hanefiler ise bu konuda Şâfiîler gibi düşünmektedir.

Buhârî rukbâyı başlıkta zikretse de başlık altında onun hakkında herhangi bir şey zikretmemiştir. Belki de cumhur gibi o da bu ikisinin aynı anlamda olduğunu düşünmektedir.

Nesâî'nin sahih bir isnâdla mevkûf olarak bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Umrâ ile rukbâ aynıdır” demiştir. Mâlik, Ebû Hanîfe ve Muhammed cumhura muhalif olarak rukbânın caiz olmadığını söylemişlerdir. Ebû Yûsuf'un görüşü ise cumhur gibi caiz olacağı yönündedir.

Nesâî'nin “İsrâil — Abdülkerîm” kanalıyla bildirdiğine göre Atâ: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umrâ ile rukbâyı yasakladı” demiştir.

Abdülkerîm rukbâ'nın ne olduğunu sorunca da Atâ: "Kişinin birine: «Hayatta olduğun sürece bu senindir» demesidir. Eğer böyle yaparsanız caizdir" demiştir. Nesâî bunu mürsel olarak nakletmiştir.

Yine "İbn Cüreyç — Atâ — Habîb b. Ebî Sâbit" isnâdıyla İbn Ömer'den merfû olarak: "Umrâ ve rukbâ yoktur. Kişi birine umrâ ya da rukbâ yoluyla bir şey verdiği zaman da hayatta iken de ölümünden sonra da bu mal kendisine verilen kişinin olur" lafzıyla rivayet etmiştir. Hadisin ravileri sikadır. Ancak Habîb'in İbn Ömer'den hadis işitmesi konusunda ihtilaf edilmiştir. Nesâî bir kanalda işittiğini açık bir şekilde belirtirken başka bir kanalda işitmediğini belirtmiştir.

İbn Ömer'den gelen merfû hadisten kasıt da fasit şartlarla yapılan umrâ ile rukbânın caiz olmadığıdır. Zira Cahiliye döneminde bir mal umrâ ya da rukbâ olarak verilirken geri dönüşüne yönelik İslam'da fasit sayılan şartlar koşulurdu. Hadiste yasaklanan şey de budur. Bu yöndeki yasaklamalar da doğrusunu gösterme babındadır.

۳۳ - بَابُ مَنِ اسْتَعَارَ مِنَ النَّاسِ الْفَرَسَ

33- BİRİLERİNDEN ÖDÜNÇ OLARAK AT ALMAK

۲۶۲۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ فَرْعٌ بِالْمَدِينَةِ فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمُنْدُوبُ ، فَركَبَ فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ « مَا رَأَيْتُنَا مِنْ شَيْءٍ ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا » أطرافه ۲۸۲۰ ، ۲۸۵۷ ، ۲۸۶۲ ، ۲۸۶۶ ، ۲۸۶۷ ،

۲۹۰۸ ، ۲۹۶۸ ، ۲۹۶۹ ، ۳۰۴۰ ، ۶۰۳۳ ، ۶۲۱۲ - تحفة ۱۲۳۸

2627- "Âdem — Şu'be — Katâde" isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Bir ara Medine'de düşman saldırısı endişesi vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Talha'dan Mendûb adından bir atı ödünç olarak aldı ve binip gitti. Döndüğünde: "Korkulacak bir şey görmedik. Gördüğümüz tek şey atın su gibi aktığıdır" buyurdu.¹

¹ Hadis ayrıca 2820, 2857, 2862, 2866, 2867, 2908, 2968, 2969, 3040, 6033 ve 6212'de geçmektedir. Müslim 2307

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre bir ara Medine'de düşman saldırısından yana bir endişe oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Enes'in kocası Ebû Talha Zeyd b. Sehl'in Mendûb ismindeki atını ödünç aldı ve üzerine binip düşman saldırısından yana endişe edilen yere gitti. Buhârî bunu *Cihâd* konusu içinde naklederken Ebû Talha'nın söz konusu atının çok yavaş olduğunu zikretmiştir.

İbnu'l-Esîr'e göre bu at yarışlar için aranan ve seçilen bir at olduğu için bu ismi almıştır. Bazılarına göre üzerindeki bir yara izinden dolayı bu isimle anılmıştır. Kadı İyâd ise develerde olduğu gibi bunun da bir lakap olabileceğini söylemiştir.

Buhârî bunu *Cihâd* konusu içinde naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu ata binip tek başına endişe edilen bölgeye doğru gittiğini, ondan sonra da müslümanların onun peşinden çıktığını zikretmiştir.

Döndüğü zaman da korkulacak ve endişe edilecek bir şeyin olmadığını, gördüğü tek şeyin Mendûb adındaki atın su gibi aktığı olduğunu söylemiştir.

Hammâd bunu Sâbit kanalıyla Enes'ten naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ödünç olarak aldığı eyersiz bir atla ve kılıcı da boynuna asılı bir şekilde söz konusu bölgeye gittiğini zikretmiştir.

İsmâîlî bunu Hammâd'dan naklederken bir gece Medinelilerin korkuya kapıldıklarını, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eyersiz bir ata binip korktukları bölgeye doğru gittiğini zikretmiştir.

Başlık hadisinden bir şeyi ödünç almanın meşru olduğunu çıkarıyoruz. Rûyânî'nin dediğine göre de İslam'ın ilk dönemlerinde vacip idi. Daha sonra vacipliği nesh edilmiş müstehab olarak kalmıştır.

Birini sıcaktan veya soğuktan korumak için ödünç olarak giysi vermek, boğulacak birini kurtarmak için birine ödünç olarak at vermek, ölümünden endişe edilen bir hayvanı kesmek için ödünç olarak bıçak vermek vaciptir. İhramlı birinden av aleti ödünç almak ya da yabancı birinden ödünç olarak carie almak haramdır. Müslüman bir köleyi kafir birinden ödünç almak ise mekruhtur.

Bir şeyi ödünç almada o şeyin faydasına malik olma şartı vardır. Kiralanan bir şey ödünç olarak alınabiliyorken, kişinin ödünç aldığı bir şey ondan ödünç olarak alınamaz. Çünkü kişi ödünç aldığı bir şeyin maliki değildir.

Kişi ödünç olarak aldığı bir şeyden ya kendisi ya da vekili faydalanmalıdır. Kişinin ödünç aldığı bir şey doğal bir afetten ya da kusuru olsun veya olmasın kendisinden kaynaklanan bir şeyden dolayı telef olduğu zaman zararı tazmin eder. Zira Ebû Dâvud ve başkalarından gelen bir hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ödünç alınan bir şeyde oluşacak zararın tazmin edileceğini söylemiştir.

Ödünç alınan bir şey giyme veya binme gibi izin verilen bir şeyde kullanılırken telef olduğu veya zarar gördüğü zaman bu zararı tazmin etmez. Çünkü izin verilen bir şeyde kullanılırken bu zarara uğramıştır.

۳۴ - باب الاستِعَارَةِ لِلْعُرُوسِ عِنْدَ الْبَنَاءِ

34- ZİFAF SIRASINDA GELİN VEYA DAMAT İÇİN ÖDÜNÇ OLARAK GELİNLİK VEYA DAMATLIK ALMAK

۲۶۲۸ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَعَلَيْهَا دِرْعٌ قَطِرٌ ثَمَنُ خَمْسَةِ دَرَاهِمَ ، فَقَالَتْ ازْفَعْ بَصْرَكَ إِلَى جَارِيتِي ، انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهَا تُزْهَى أَنْ تَلْبَسَهُ فِي الْبَيْتِ ، وَقَدْ كَانَ لِي مِنْهُنَّ دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَمَا كَانَتْ امْرَأَةً تَقِيَنَّ بِالْمَدِينَةِ إِلَّا أُرْسِلَتْ إِلَيَّ تَتَعَبَّرُهُ . تحفة ۱۶۰۴۴

2628- “Ebû Nuaym — Abdolvâhid b. Eymen” isnâdıyla Abdolvâhid’in babası şöyle demiştir: Bir defasında Âişe’nin yanına girdim. Üzerinde beş dirhemlik Yemen yapımı bir giysi vardı. Âişe bana şöyle dedi: “Gözünü çevir de cariyeme bak! Üzerimdeki giysiyi evin içinde bile giymeye utanır. Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında bende bunun gibi bir giysi vardı ve Medine’de zifaf için hazırlanan her bir kadın bana haber gönderip ödünç olarak onu almak isterdi.”

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Eymen el-Mahzûmî el-Mekkî’dir.

Abdulvâhid'in babası, Eymen el-Habeşî'dir.

Eymen, Âişe'nin yanına girdiğinde Âişe'nin üzerinde Yemen yapımı kaba kumaştan beş dirhem değerinde bir giysi vardı. Âişe, Eymen'e gözünü çevirip cariyesine bakmasını söyledi. İbn Hacer bu cariyenin ismini bilmediğini söylemiştir. Ardından Âişe, cariyenin bu beş dirhemlik giysiyi evin içinde bile giymeye utandığını, oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Medine'de zıfır için hazırlanan her bir kadının haber gönderip ödünç olarak bu giysiyi almak istediğini dile getirmiştir.

Âişe'nin bahsettiği zamanlar müslümanların büyük sıkıntılar yaşadıkları bir dönemdi. Bundan dolayı çok değersiz olan bir şey bile onlara değerli ve güzel geliyordu.

Başlık hadisi Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

۳۵ - بَابُ فَضْلِ الْمَنِحَةِ

35- MENÎHA'NIN FAZİLETİ

Menîha, deve veya koyunu sütünden faydalanması için birine bağışlanan, faydalandıktan sonra da onu sana vermesidir.

۲۶۲۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « نِعَمَ الْمَنِحَةُ اللَّفْحَةُ الصَّفِيُّ مَنَحَةً ، وَالشَّاهُ الصَّفِيُّ تَغْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرَوْحُ بِإِنَاءٍ » حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ وَإِسْمَاعِيلُ عَنْ مَالِكٍ قَالَ نِعَمَ الصَّدَقَةُ طرفه ۵۶۰۸ - تحفة ۱۳۸۳۶

2629- “Yahya b. Bukeyr — Mâlik — Ebu'z-Zinâd — A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Bol sütü olan deve veya koyun en güzel menîhadır! Bol sütü olan koyun sabah bir kap akşam bir kap süt verir.*”

Abdullah b. Yûsuf ve İsmâil ise bunu Mâlik'ten: “*En güzel sadakadır*” lafzıyla rivayet etmişlerdir.¹

¹ Hadis ayrıca 5608'de geçmektedir. Müslim 1019

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Bukeyr'e nisbet edilmiştir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullâh b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahmân b. Hürmüz'dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) en güzel bağışın bol sütü olan bir deve veya koyun olacağını, zira bunların sabah akşam bir kap süt verdiğini dile getirmiştir.

Abdullâh b. Yûsuf et-Tennîsî ve İsmâil b. Ebî Uveys ise bunu Mâlik'ten: "*En güzel sadakadır*" lafzıyla rivayet etmişlerdir. İbn Hacer'in dediğine göre Mâlik'ten gelen en meşhur rivayet sadaka lafzıyla gelen rivayettir. *İçecekler* konusu içinde de zikredileceği gibi Şuayb da bunu Ebu'z-Zinâd'dan "sadaka" lafzıyla rivayet etmiştir.

٢٦٣٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا يُوسُفُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْمَدِينَةَ مِنْ مَكَّةَ وَلَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ - يَعْنِي شَيْئًا - وَكَانَتِ الْأَنْصَارُ أَهْلَ الْأَرْضِ وَالْعَقَارِ ، فَقَاسَمَهُمُ الْأَنْصَارُ عَلَى أَنْ يُعْطُوهُمْ ثِيَارَ أَمْوَالِهِمْ كُلِّ عَامٍ وَيَكْفُوهُمْ الْعَمَلَ وَالْمُتَوَنَةَ ، وَكَانَتْ أُمُّهُ أُمُّ أَنَسٍ أُمُّ سُلَيْمٍ كَانَتْ أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، فَكَانَتْ أَعْطَتْ أُمُّ أَنَسٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِذَا قَا فَاَعْطَاهَنَّ النَّبِيُّ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ مَوْلَاتُهُ أُمُّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا فَرَّغَ مِنْ قَتْلِ أَهْلِ خَيْبَرَ فَانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَةِ ، رَدَّ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى الْأَنْصَارِ مَنَاحِيَهُمُ الَّتِي كَانُوا مَنَحُوهُمْ مِنْ ثِيَابِهِمْ فَرَدَّ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أُمِّهِ عِذَا قَا ، وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ مَكَائِنَ مِنْ حَائِطِهِ وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ أَخْبَرَنَا أَبِي عَنْ يُوسُفَ بِهَذَا ، وَقَالَ مَكَائِنَ مِنْ خَالِصِهِ . أَطْرَافُهُ ٣١٢٨ ، ٤٠٣٠ ، ٤١٢٠ - تحفة ١٥٥٧

2630- "Abdullâh b. Yûsuf — İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb" isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: "Muhacirler Mekke'den Medine'ye geldikleri zaman ellerinde hiçbir şeyleri yoktu. Ensâr'ın ise arazileri ve

mülkleri vardı. Ensâr, Muhacirleri arazilerine ortak ettiler. Buna karşılık Muhacirler yıllık mahsulün yarısını Ensâr'a verecek ve tarla işlerini kendileri görecekti. Abdullah b. Ebî Talha'nın ve Enes'in annesi Ümmü Süleym de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç hurma ağacı vermiş, Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) bunları cariyesi ve Usâme b. Zeyd'in annesi olan Ümmü Eymen'e vermişti.”

İbn Şihâb'ın bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber ahalisiyle olan savaşını bitirince Medine'ye döndü. Döndükten sonra da Muhacirler daha önce Ensâr'dan menîha olarak aldıkları mahsulü geri verdiler. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Enes'ten aldığı hurmaları ona geri verdi ve onun yerine Ümmü Eymen'e kendi bahçesinden bir bölümü verdi.”

Ahmed b. Şebîb der ki: Babam da Yûnus'tan bunun aynısını bildirdi. Ancak “kendi bahçesinden” yerine “kendi malından” lafzını kullandı.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb el-Mısırî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Muhacirler Mekke'den Medine'ye geldikleri zaman ellerinde bir şey bulunmuyordu. Ensâr'ın ise evleri, mülkleri ve arazileri vardı. Ensâr, Mekke'den hicret edip gelen Müslümanları arazilerine ortak ettiler. Muhacirler bu arazilerde çalışacak, tarla işleriyle kendileri ilgilenecek, buna karşılık çıkan mahsulün yarısını Ensâr'a vereceklerdi.

Abdullah b. Ebî Talha'nın ve Enes'in de annesi olan Ümmü Süleym de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç hurma ağacını veya meyvelerini hibe etmişti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bunları cariyesi ve Usâme b. Zeyd'in annesi olan Ümmü Eymen'e verdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber Yahudileriyle yaptığı savaşı bitirip elde edilen ganimetlerle Medine'ye döndüğünde Muhacirler, Ensâr'dan bağış olarak aldıkları mahsulü onlara geri verdiler. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem),

¹ Hadis ayrıca 3128, 4030 ve 4120'de geçmektedir. Müslim 1771

Ümmü Süleym'den aldığı hurma ağaçlarını veya mahsulünü geri verdi. Cariyesi Ümmü Eymen'e de bunların yerine kendi bahçesinden bir bölümü verdi.

Ahmed b. Şebîb el-Basrî'nin dediğine göre babası Yûnus'tan bunun aynısını bildirmiş, ancak "kendi bahçesinden" yerine "kendi malından" lafzını kullanmıştır.

Müslim'in Süleymân et-Teymî kanalıyla Enes'ten bildirdiğine göre Müslümanlardan her biri kendi bahçesinden birkaç hurmayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) veriyordu. Kurayza ve Nadîr oğullarıyla yapılan savaştan sonra ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aldığı hurmalıkları sahiplerine geri verdi.

Enes bunu anlatırken şöyle der: Ailem Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gidip ona verdiklerimizi veya bir kısmını geri almamı istediler. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) ailemin verdiklerini Ümmü Eymen'e vermişti. Gittiğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları bana verdi. Ancak Ümmü Eymen geldi, yakamdan tuttu ve: "Vallahi bunları sana vermem! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları bana vermişti" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ümmü Eymen! Onu bırak! Sana şu kadar vereyim" buyurdu, ancak Ümmü Eymen: "Vallahi olmaz! Bunlardan başkasını kabul etmem!" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona vereceği miktarı arttıra arttıra sonunda ondan alacağının on katına veya buna yakın bir miktara çıkardı.

Ümmü Eymen'in böyle davranması kendisine yapılan hibenin sonsuza kadar kendisinde kalacağını düşünmesinden dolayıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun gönlünü almak için de kat kat fazlasını vermiş, Ümmü Eymen de sonunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu ikramı ve bağışını kabul etmiştir.

٢٦٣١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةٍ عَنْ أَبِي كَبْشَةَ السَّلُولِيِّ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَعْلَاهُنَّ مَنِيحَةُ الْعَنْزِ ، مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا رَجَاءً نَوَاجِبًا وَتَصَدِّيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجَنَّةَ » قَالَ حَسَّانُ فَعَدَدْنَا مَا دُونَ مَنِيحَةِ

الْعَتَزِ مِنْ رَدِّ السَّلَامِ ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ ، وَإِمَاطَةِ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَنَحْوِهِ ، فَمَا اسْتَطَعْنَا
أَنْ نَبْلُغَ خَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً . تحفة ٨٩٦٧

2631- “Müsedded — İsa b. Yûnus — Evzaî — Hassân b. Atiyye — Ebû Kebşe es-Selûlî” isnâdıyla Abdullah b. Amr’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kırk haslet var ki bunların en iyisi, sağmal bir keçiyi meniha olarak vermektir. Kişi sevabını umarak ve vaad edilen karşılığına iman ederek bu kırk hasletten biriyle amel ettiği zaman Yüce Allah onu cennete sokar.”

Ravi Hassân der ki: “Sağmal keçi dışında selama karşılık verme, aksıranı teşmît etme, yoldan eziyet veren bir şeyi kaldırma ve benzeri şeyleri saydık, ancak on beş haslete yetiştiremedik.”

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

İsa, İsa b. Yûnus el-Hemdânî’dir.

Evzaî, Abdurrahmân b. Amr b. Yuhmid el-Evzaî’dir.

Hassân, Hassân b. Atiyye eş-Şâmi’dir.

Abdullah, Abdullah b. Amr b. el-Âs’tır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kırk haslet bulunmaktadır. Ahmed bunu naklederken “haslet” yerine “iyilik” lafzını kullanmıştır. Bu kırk hasletten en iyisi, sağmal bir keçiyi sütünden faydalanması için birine vermektir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sevabını umarak ve karşılığında vaad edilenlere iman ederek bu kırk hasletten herhangi biriyle amel eden kişinin de Yüce Allah tarafından cennete sokulacağını bildirmiştir.

Ravi Hassân’ın dediğine göre hadiste geçen sağmal bir keçiyi sütü için vermek dışında selama karşılık verme, aksırana “Yerhamukellah” deme, gelip geçenlere eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırma ve benzeri hasletleri saymışlar, ancak on beş hasleti bile çıkaramamışlardır.

İbn Battâl bu konuda: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sebep ve hikmetten dolayı bu kırk hasletin ne olduğunu açıklamamış ve kapalı bırakmıştır. Belki de bu kırk hasleti sayması ve açıklaması halinde insanlar bunlara sarılacak ve diğer hasletleri göz ardı edeceklerdir. Hassân’ın bu hasletlerden on beş tanesini zor çıkardıklarını söylemesi bu on beş hasletten

başkasının bulunmadığı anlamına gelmemektedir” demiş, ardından bir çok haslet saymıştır.

İbnu'l-Müneyyir onun sözlerinin bir kısmına itiraz etmiş ve şöyle demiştir: “Bu hasletleri sayıp çıkarmak kolay, ancak şartı zordur. Şartı da bu hasletlerin sütü olan bir keçiyi faydalanması için başkasına verme hasletinden daha aşağıda olmasıdır. İbn Battâl’ın saydığı hasletler ise böylesi bir şartı taşımamaktadır. Örneğin İbn Battâl bu hasletlerden biri olarak mazlum olan birine yardım edip arka çıkma hasletini zikretmiştir. Oysa bu haslet sütü olan keçiyi birine vermekten daha faziletli olan bir haslettir. Bu konuda en doğrusu hasletlerin sayılmamasıdır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları sayıp açıklamamış kapalı bırakmıştır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) özellikle kapalı bıraktığı bir şeyin başkaları tarafından açıklanması nasıl beklenebilir ki? Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunları açıklamama hikmeti de basit de olsa iyiliğin diğer sınıflarını küçümsemek ve değersiz görmemektir.”

Başlık hadisini Ebû Dâvud *Zekat* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٦٣٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَتْ لِرِجَالٍ مِنَّا فُضُولٌ أَرْضِينَ فَقَالُوا نَوَاجِرُهَا بِالثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَالنِّصْفِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِغْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُمِسِّكْ أَرْضَهُ » طرفه ٢٣٤٠ - تحفة ٢٤٢٤

2632- “Muhammed b. Yûsuf — Evzaî — Atâ” isnâdıyla Câbir şöyle demiştir: Kabilemizden bazılarının fazladan arazileri vardı. Bunlar bu arazileri üçte bir, dörtte bir veya yarı yarıya icara vermeyi düşündüler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Arazisi olan kişi ya onu eksin ya da kardeşine meniha olarak verşin. İkisini de yapmayacaksa araziyi elinde tutsun*” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Bîkendî’dir.

Evzaî, Abdurrahmân b. Amr b. Yuhmid el-Evzaî’dir.

¹ Hadis ayrıca 2340’ta geçmektedir. Müslim 1536

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre kabilesinden bazılarının fazladan arazileri bulunuyordu. Bunlar arazileri işlemek yerine üçte bir, dörtte bir veya yarı yarıya icara vermeyi düşündüler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arazisi olan kişinin ya onu ekmesini ya da ekmesi için kardeşine vermesini, bunlardan birinin yapmayacaksa da araziyi elinde tutmasını söyledi.

٢٦٣٣ - وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ
يَزِيدَ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ الْهَجْرَةِ ، فَقَالَ « وَنَحَكَ
إِنَّ الْهَجْرَةَ شَأْنُهَا شَدِيدٌ فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ » قَالَ نَعَمْ قَالَ « فَتُعْطَى صَدَقَتَهَا » قَالَ نَعَمْ
قَالَ « فَهَلْ تَمْنَحُ مِنْهَا شَيْئًا » قَالَ نَعَمْ قَالَ « فَتَحْلُبُهَا يَوْمَ وَرْدِهَا » قَالَ نَعَمْ قَالَ «
فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا » أطرافه ١٤٥٢ ، ٣٩٢٣ ،
٦١٦٥ - تحفة ٤١٥٣

2633- “Muhammed b. Yûsuf — Evzaî — Zühri — Atâ b. Yezîd” isnâdıyla Ebû Saîd şöyle demiştir: Bedevinin biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve hicreti sordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sakın! Hicret çetin bir şeydir*” karşılığını verdi ve: “*Develerin var mı?*” diye sordu. Bedevi: “Var” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Zekatını veriyor musun?*” diye sordu. Bedevi: “Evet!” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Menîha olarak onlardan bir şey veriyor musun?*” diye sorunca, bedevi: “Evet!” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sulama gününde onları sağlıyor musun?*” diye sorunca, bedevi: “Evet!” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hangi bölgede çalışırsan çalış Yüce Allah amellerinin sevabından hiçbir şeyi eksik bırakmayacaktır*” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Bîkendî'dir.

Evzaî, Abdurrahmân b. Amr b. Yuhmid el-Evzaî'dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

¹ Hadis ayrıca 1452, 3923 ve 6165'te geçmektedir. Müslim 1865

Atâ, Atâ b. Yezîd el-Leysî'dir.

Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre bedevinin biri Resûlullah'a geldi ve hicreti sordu. Adam fetih öncesi hicretin kendilerine farz olduğu Mekke ahalisinden değildi ve Medine'de ikamet etmek üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat etmek istiyordu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin çetin ve ağır bir şey olduğunu, çok az kişinin hicreti hakkıyla yerine getirebileceğini söyledi. Sonra bedeviye develerinin olup olmadığını sordu. Bedevi develerinin olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların zekatını verip vermediğini sordu. Adam verdiğini söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) menâha olarak onlardan bir şey verip vermediğini sordu. Bedevi onu da verdiğini söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sulama gününde onları sağıp sağmadığını sordu. Çünkü sulama gününde hayvanın sütü daha fazla olur, bu günde sağılması hayvana daha faydalı gelir. Bu sırada ihtiyacı olanlara da süt verilir. Bedevi bunu da yaptığını söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hangi bölgede ve yerde olursa olsun Yüce Allah'ın yaptığı amellerin sevabından onu mahrum etmeyeceğini, sevabını eksiksiz bir şekilde vereceğini dile getirdi.

Hadis daha önce *Zekat* konusu içinde geçmişti.

٢٦٣٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَمْرِو عَنْ طَاوُسٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَعْلَمُهُمْ بِذَلِكَ - يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى أَرْضٍ مَهْتَرُ زَرْعًا فَقَالَ « لِمَنْ هَذِهِ » فَقَالُوا اكْتَرَاهَا فُلَانٌ فَقَالَ « أَمَا إِنَّهُ لَوْ مَنَحَهَا إِيَّاهُ كَانَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا أَجْرًا مَعْلُومًا » طرفاه ٢٣٣٠ ، ٢٣٤٢ - تحفة ٥٧٣٥

2634- "Muhammed b. Beşşâr — Abdulvehhâb — Eyyûb — Amr" isnâdıyla Tâvus şöyle demiştir: Bu konuda içlerinde en âlim olan kişinin —İbn Abbâs'ın— bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ekinleri rüzgarda salınan bir tarlaya çıktı ve: "Bu kimin?" diye sordu. "Filan kişi kiraladı" denilince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şayet sahibi

meniha olarak ona verseydi karşılığında belirli bir ücret almasından daha hayırlı olurdu" buyurdu.¹

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî'dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd el-Basrî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Amr, Amr b. Dînâr el-Mekkî'dir.

Tâvus, Tâvus b. Keysân el-Yemânî'dir.

Muzâra'a konusu içinde de geçtiği gibi Amr, Tâvus'a muhâbere türü ortaklığı bırakmasını, zira söylendiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu tür ortaklığı yasakladığını söyleyince Tâvus bu konuda en bilgili kişi olan İbn Abbâs'tan naklen bir olayı anlattı. Anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ekinleri rüzgarda salınan bir tarlaya çıkıp bu tarlanın kimin olduğunu sordu. Birinin onu kiraladığı söylenince de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) meniha olarak verilmesinin ücret karşılığında verilmesinden daha hayırlı olacağını ifade etti. Çünkü meniha olarak vermenin sevabı daha fazladır.

Başlık hadisi daha önce *Muzâra'a* konusu içinde geçmişti.

۳۶ - بَابُ إِذَا قَالَ أَخْدَمْتُكَ هَذِهِ الْجَارِيَّةُ عَلَى مَا يَتَعَارَفُ النَّاسُ . فَهُوَ جَائِزٌ

36- ÖRFE GÖRE KİŞİNİN BİRİNE: "BU CARİYEYİ SENİN HİZMETİNE VERİYORUM" DEMESİ CAİZDİR

وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ هَذِهِ عَارِيَّةٌ وَإِنْ قَالَ كَسَوْتُكَ هَذَا الثَّوْبَ فَهُوَ هِبَةٌ

Bazıları bunun âriye (ödünç verme) olduğunu söylemiştir. Ancak kişi birine: "Bu giysiyi sana giydiriyorum" dediği zaman bu hibedir.

Örfe göre kişinin cariyesini birinin hizmetine vermesi caizdir.

Bazıları: "Bu cariyeyi senin hizmetine veriyorum" diyerek cariyeyi vermenin âriye yani ödünç verme olduğunu söylemiştir. Ancak kişinin: "Bu giysiyi sana giydiriyorum" demesi hibedir. Kirmânî'nin dediğine göre bunu diyenlerden kasıt Hanefilerdir.

¹ Hadis ayrıca 2330 ve 2342'de geçmektedir. Müslim 1550

Yüce Allah: “Bu durumda yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on miskini doyurmak, yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir”¹ buyurmuştur. Âyette zikredilen doyurma ile giydirmede temlikin olduğu konusunda ümmet arasında herhangi bir ihtilaf yoktur.

İbn Battâl’a göre kişi birine: “Şu giysi giymen için şu kadar süreliğine veriyorum” dediği zaman koştuğu bu şart geçerli olur.

Burada giydirmeden kasıt da kişinin o giysi giymesine yardım etmek değil ona giymesi için bir giysi vermektir. Zengin biri fakir birine: “Bu giysiyi sana giydiriyorum” dediği zaman, bundan anlaşılan ona o giysiyi verdiğidir.

۲۶۳۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « هَاجَرَ إِبْرَاهِيمَ بِسَارَةٍ ، فَأَعْطَوْهَا أَجَرَ ، فَرَجَعْتُ فَقَالَتْ أَشْعَرْتُ أَنَّ اللَّهَ كَبَتَ الْكَافِرَ وَأَخَذَمَ وَلِيدَهُ » وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « فَأَخَذَمَهَا هَاجَرَ » أطرافه ۲۲۱۷ ، ۳۳۵۷ ، ۳۳۵۸ ، ۵۰۸۴ ، ۶۹۵۰ - تحفة ۱۳۷۶۴

2635- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İbrâhim peygamber Sâre ile hicret etti... Sâre döndüğünde İbrâhim’e: «Biliyor musun? Yüce Allah kafiri zelil kıldı ve bir cariyeyi de hizmetine verdi» dedi.”

İbn Sîrîn’in Ebû Hureyre’den naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onun hizmetine Hacer’i verdi” buyurmuştur.²

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hüzmüz’dür.

¹ Mâide Sur. 89

² Hadis ayrıca 2217, 3357, 3358, 5084 ve 6950’de geçmektedir. Müslim 2371

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Hz. İbrâhim, karısı Sâre ile hicret etti. Başında zorba krallardan biri bulunan bir şehre girdiler. Bu krala: “Burada bir adam bulunuyor ve yanında çok güzel de bir kadın var” denilince haber gönderip Sâre'yi yanına getirtti. Sâre yanına girince kral onu eliyle tuttu ve: “Allah'a dua et de sana bir zarar vermeyeyim” dedi. Sâre dua edince kral onu bıraktı ve hibe olarak ona Âcer'in verilmesini emretti. Sâre kocasının yanına döndüğünde Yüce Allah'ın kafir biri olan kralı zelil kıldığını, hizmetine de bir cariye verildiğini söyledi.

Ehâdîsu'l-Enbiyâ konusu içinde mevsûl olarak nakledildiğine göre Muhammed b. Sîrîn bunu Ebû Hureyre'den naklederken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onun hizmetine Hacer'i verdi*” buyurmuştur. Buhârî'nin bunu burada zikretme sebebi de hizmete vermenin ve gıysi giydirmenin temlik anlamında olduğuna dikkat çekmektir.

İbn Battâl'a göre Sâre'nin hizmetine hizmetçi verilmesinin hibe olarak anlaşılması doğru değildir. Bu kıssada kralın: “Ona Hacer'i verin” demesi durumunda hibe olarak verildiği anlaşılabilir.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de bu konuda şöyle demiştir: “Bir yerin örfüne göre bir cariyeyi birinin hizmetine vermek hibe olarak anlaşılıyorsa «Bu cariyeyi senin hizmetine veriyorum» denilmesi de hibe demektir ve caizdir. Buhârî'nin başlıkta demek istediği de budur.”

Hadis tam metniyle daha önce *Alışveriş* konusu içinde geçmişti. Buhârî burada sadece başlıkla ilgili kısmını zikretmekle yetinmiştir.

۳۷ - باب إِذَا حَمَلَ رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ فَهُوَ كَالْعُمَرَى وَالصَّدَقَةِ

37- KİŞİNİN BİRİNE BİNMESİ İÇİN AT VERMESİ UMRÂ VE SADAKA HÜKMÜNDEDİR

وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ لَهُ أَنْ يَرْجِعَ فِيهَا

Bazıları ise kişinin böylesi bir şeyden dönebileceğini söylemiştir.

Kişinin birine binmesi için at vermesi bunun geri alınması konusunda umrâ ve sadaka hükmündedir.

Bazıları ise kişinin hibe niyetiyle birine binmesi için at vermesinden dönebileceğini söylemiştir. Bazılarından kasıt da Ebû Hanîfe'dir. Zira Ebû Hanîfe'ye göre kişinin yabancı birine yaptığı hibeden dönmesi caizdir.

۲۶۳۶ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ مَالِكًا يَسْأَلُ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ قَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَرَأَيْتُهُ يُبَاغُ ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « لَا تَشْتَرِ ، وَلَا تُعْذِرَ فِي صَدَقَتِكَ » أَطْرَافُهُ ١٤٩٠ ، ٢٦٢٣ ، ٢٩٧٠ ، ٣٠٠٣ - تحفة ١٠٣٨٥

2636- Humeydî'nin bildirdiğine göre Süfyân şöyle demiştir: Mâlik'in, Zeyd b. Eslem'e bu konuyu sorduğunu işittim. Zeyd'in, babasından naklen bildirdiğine göre Ömer şöyle demiştir: "Birine Allah yolunda binmesi için bir at vermiştim. Bu atın satılacağını gördüğümde konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordum. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Onu satın alma ve sadaka olarak verdiğin bir şeyden dönme» buyurdu."¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Eslem'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb, adamın birine Allah yolunda binmesi için sadaka olarak bir at vermişti. Daha sonra bu atın satıldığını gördü. Onu satın almayı düşündüğü için konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), onu satın almamasını, sadaka olarak verdiği bir şeyden de geri dönmemesini söyledi.

Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) satın almaya yönelik yasağı tenzihendir. Kaza'a'nın rivayetinde bir dirheme olsa dahi onu satın almamasını söylediği zikredilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1490, 2623, 2970 ve 3003'te geçmektedir. Müslim 1620

۵۲ - الشهادات

52. ŞAHİTLİKLER KİTABI

۱ - باب مَا جَاءَ فِي الْبَيِّنَةِ عَلَى الْمُدْعَى

1- KANITIN DAVACIYA AİT OLMASI

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَآكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَنْخَسِ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَنْ لَا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُوتَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ لَا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوْا أَوْ نَعَرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız. İçinizden

bir katip doğru olarak yazsın; katip onu Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Borçlu olan da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan sakınsın, ondan bir şey eksiltmesin. Eğer borçlu, aptal veya aciz, ya da yazdıramayacak durumda ise, velisi, doğru olarak yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa, şahidlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir. Şahidler çağırıldıklarında çekinmesinler. Borç büyük veya küçük olsun, onu süresiyle beraber yazmaya üşenmeyin; bu, Allah katında en doğru, şahitlik için en sağlam ve şüphelenmenizden en uzak olandır. Ancak aranızdaki alışveriş peşin olursa, onu yazmamanızda size bir sorumluluk yoktur. Alışveriş yaptığınızda şahid tutun. Katibe de şahide de zarar verilmesin; eğer zarar verirsiniz, o zaman doğru yoldan çıkmış olursunuz. Allah'tan sakının, Allah size öğretiyor; Allah her şeyi bilir.”¹

Yine şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve yakınlarınız aleyhlerine de olsa, Allah için şahit olarak adaleti gözetin; ister zengin, ister fakir olsun, Allah onlara daha yakındır. Adaletinizde heveslere uymayın. Eğer eğriltirseniz veya yüz çevirirseniz bilin ki, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır.”²

Başlık, yemin etmenin davacıya ait olması konusunda söylenenlerdir.

Yüce Allah, Bakara Sûresi'nin 282. ayetinde bildirdiğine göre müslümanlar hasat, hac mevsimi gibi belirsiz bir süre üzerinden değil de gün, ay, yıl gibi belirli bir süre üzerinden borç alıp verdikleri zaman bunu yazmalı kayda geçmelidirler. İbn Kesîr'e göre burada Yüce Allah müminler arasında belirli sürelerle bağlı muamelelerde olması gerekeni göstermiştir. Zira alınan veya

¹ Bakara Sur. 282

² Nisâ Sur. 135

verilen borcu kayda geçip yazmak miktar, vade ve şahit konusunda iki tarafın muamelesini daha sağlam ve güvenilir kılacaktır.

Semerkindî'nin naklettiğine göre kişi borç verip bunu kayda geçmez ve unuttur da gerçeği ortaya çıkarması için Yüce Allah'a dua ettiğinde, Yüce Allah ona: "Ben sana borcu kayda geçmeni emretmişim; sen ise bu emrime karşı geldin" karşılığını verir. Cumhura göre ise buradaki yazma emri müstehaplık ifade etmektedir.

Âyete göre borç akdini adil olan bir kişi ne eksik ne de fazla kayda geçip yazmalı, Yüce Allah'ın emrettiği ve bildirdiği gibi yazmaktan da çekinmemelidir.

Borcu alan kişi akli veya ilmi yetersizlikten dolayı borç belgesini yazamayacak veya yazdıramayacak durumda ise onu velisi olan kişi bunu yazdırmalı, bunu da adaletten şaşmadan doğru bir şekilde yapmalıdır.

Borç konusunda da erkeklerden iki tane şahit tutulmalıdır. İbn Kesîr'e göre borcu kayda geçmenin yanında ayrıca şahit tutulması hakkın daha da sağlamlaştırılması içindir. Şayet iki erkek bulunamazsa iki tarafın da kendilerinden razı olacağı bir erkek ile iki kadın şahit tutulmalıdır. Bu şart bizim yanımda sadece malla ilgili davalar içindir. Ebû Hanîfe'ye göre ise had ve kısas davaları dışındaki tüm konular için geçerlidir.

Şahitlik konusunda erkeğin yanında iki kadın istenmesinin sebebi de kadınlardan biri şahitliğini unuttuğu zaman diğer kadının ona hatırlatması içindir. Bu da bize kadınların erkeklere nazaran akıl ve hafıza yönünden daha zayıf olduklarını düşündürmektedir.

Şahitlik için çağırılan kişiler de şahitlik etmekten çekinmemeli, kendilerinden istenen bu görevi yerine getirmelidirler. Hakimin huzurunda şahitlik için ismen çağırılan kişilerin gidip şahitlikte bulunması farz-ı ayndır. Diğer durumlarda ise şahitlik farz-ı kifayedir.

Borç çok olsa da olmasa da, borcu kayda geçmek yaygın olsa da olmasa da alınan borcu süresi ve vadesiyle beraber kayda geçmekten geri durulmamalıdır. Kayda geçme konusunda emredilen bu şey Allah katında en doğru, şahitlik için de en sağlam ve tarafları şüphelerden en uzak tutacak olanıdır. Zira bazen şahitler de bu şahitliği unutabilir. Ancak bu konuda yazılan belge görüldüğü zaman unutilan şey hatırlanacak ve hakların

korunması sağlanacaktır. Aradaki alışveriş peşin oluyorsa da bu konuda belge yazmamanın bir sakıncası olmaz.

Belgeyi yazan katibe ve buna şahit olan kişiye zarar verilmemeli, katip de ve şahit de tarafların zararına olacak bir şeyi yapmamalıdır. Katibin söylenenin ya da bilinenin aksine bir şey yazması taraflara zarar verecektir. Bu muameleye şahit olan kişi de gördüğü ve duyduğu şeye muhalif şahitlikte bulunduğu zaman taraflara zarar verecektir. Bunun yanında katip ve şahide hak ettikleri ücreti vermemek de onlara zarar vermek demektir. Bunun yapılması durumunda hak ve doğru olan yoldan çıkmış olur. Allah'ın her şeyi bildiği unutulmadan öğrettiği ve bildirdiği şekilde hareket edilmelidir.

Yüce Allah, Nisâ Sûresi'nin 135. ayetinde de bildirdiğine göre müminler, kendi aleyhlerinde, anne babalarının aleyhinde, yakınlarının aleyhinde olsa dahi hak ile adaleti gözeterek şahitlikte bulunmalıdır. Taraflardan biri zengin veya fakir olabilir. Zenginin zenginliğine fakirin de fakirliğine bakarak şahitlikte bulunulmamalı, şahsi heveslere uymadan bu konuda adalet gözetilmelidir. Yüce Allah kulların işlediklerinden haberdardır. Bu son cümle de gereği gibi yerine getirilmemesi durumunda şahitlere yönelik bir uyarı mahiyetindedir.

İbnu'l-Müneyyir'e göre davacının iddiası kanıt olmadan kabul edilecek olsaydı bu konuda şahide ve belgeye ihtiyaç kalmazdı. Âyette bunun vurgulanması davacıdan iddiasına yönelik bunların istendiği anlamına gelmektedir. Başlığın âyetlerle münasebeti bu açıdandır. Buhâri bu konuda bu iki âyeti yeterli görmüş, ayrıca konu hakkında hadis zikretmemiştir.

۲- بَابُ إِذَا عَدَلَ رَجُلٌ أَحَدًا فَقَالَ لَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا أَوْ قَالَ مَا عَلِمْتُ إِلَّا خَيْرًا

2- KİŞİNİN BİRİ İÇİN: "HAKKINDA HAYIRDAN BAŞKA BİR ŞEY BİLMİYORUZ" VEYA: "HAKKINDA HAYIRDAN BAŞKA BİR ŞEY BİLMİYORUM" DİYEREK ONU TEZKİYE ETMESİ

Kişinin biri için: "Hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" diyerek tezkiye etmesinin şahitlik konusundaki hükmü nedir?

۲۶۳۷ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ حَدَّثَنَا ثَوْبَانُ. وَقَالَ اللَّيْثُ

حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ وَابْنُ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةُ بْنُ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدُ

اللَّهُ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا ، حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا وَأُسَامَةَ حِينَ اسْتَلَبْتَ الْوَحْيُ يَسْتَأْمِرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ ، فَأَمَّا أُسَامَةُ فَقَالَ أَهْلُكَ وَلَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا وَقَالَتْ بَرِيرَةُ إِنَّ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا أَغْمَصَهُ أَكْثَرَ مِنْ أَتَمَّا جَارِيَةُ حَدِيثُ السَّنِّ تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا ، فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ يَعْذِرُنَا مِنْ رَجُلٍ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْ أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا ، وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا » أطرافه ٢٥٩٣ ، ٢٦٦١ ، ٢٦٨٨ ، ٢٨٧٩ ، ٤٠٢٥ ، ٤١٤١ ، ٤٦٩٠ ، ٤٧٤٩ ، ٤٧٥٠ ، ٤٧٥٧ ، ٥٢١٢ ، ٦٦٦٢ ، ٦٦٧٩ ، ٧٣٦٩ ، ٧٣٧٠ ، ٧٥٠٠ ، ٧٥٤٥ تحفة ١٦٧٠٨ ، ١٦١٢٦ ، ١٧٤٠٩ ، ١٦٣١١

2637- “Haccâc — Abdullah b. Ömer en-Numeyrî — Sevbân” isnâdıyla; yine “Leys — Yûnus — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve, İbnu'l-Müseyyeb, Alkame b. Vakkâs ve Ubeydullah'ın bildirdiğine göre —her birinin rivayeti bir diğerinin rivayetini tasdik etmektedir— iftiracılar Âişe hakkında söz konusu iftirayı attıkları zaman konu hakkında vahyin nazil olması gecikince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşiyle ayrılma konusunu istişare etmek için Ali ve Usâme'yi çağırdı. Usâme: “Âişe senin karındır ve hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz” dedi. Berîre: “Âişe’de ayıp olarak görebildiğim en büyük şey, küçük yaşından dolayı hamuru yoğurduktan sonra uyuması, keçinin de gelip hamuru yemesidir” dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Eşim hakkında bana eziyet verecek şekilde konuşan adam konusunda yapacaklarımı artık mazur görürsünüz değil mi? Vallahi eşim hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. İftiracılar bir adamı da zikrettiler ki onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum” buyurdu.¹

¹ Hadis ayrıca 2593, 2661, 2688, 2879, 4025, 4141, 4690, 4749, 4750, 4757, 5212, 6662,

Haccâc, Haccâc b. el-Minhâl'dir.

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. Ğânim en-Numeyrî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

İbnu'l-Müseyyeb, Saîd b. el-Müseyyeb'dir.

Alkame, Alkame b. Vakkâs el-Leysî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur.

İftiracılar Hz. Âişe hakkında söz konusu yalan iftirayı attıkları ve bunu yaydıkları zaman konu hakkında vahyin nazil olması gecikti. Vahyin inmesi gecikince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) konu hakkında ne yapması gerektiğini istişare etmek üzere Ali b. Ebî Tâlib ve Usâme b. Zeyd'i çağırdı. Zira sağda solda Âişe hakkında konuşulanları da duymuştu.

Usâme, Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini söyleyerek ayrılmamasını, onunla birlikte kalmasını söyledi. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır. Ancak İbnu'l-Müneyyir buna itiraz ederken tezkiyenin şahitliğine yerine getirilmesi anlamında olduğunu, Âişe'nin orada hazır bulunmadığını, aslında masum olduğu için de böylesi bir tezkiyeye ihtiyacı da bulunmadığını söylemiştir. Ona göre Âişe'nin burada ihtiyacı olan tek şey kendisine yapılan bu ithamın yalan olduğunun ortaya çıkarılmasıydı. Usâme'nin bu sözü sadece bu konu hakkında yeterli görülebilir. Ancak tezkiye konusunda "Hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" sözünü yeterli görenler için bu olay delil olamaz.

Ancak kişinin biri için: "Hakkında hayırdan başka bilmiyorum" demesi o kişide hayırdan başka şeylerin bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Şâfîlilere göre kişi için "Adil biridir" denilmedikçe hayırdan başka bir şey bilmeme sözü tezkiye için yeterli değildir. "Benim lehimde de olsa aleyhimde de olsa adil biridir" sözü de tezkiye konusunda en belîğ sözdür. Kişinin birini tezkiye edebilmesi için de arkadaşlık, komşuluk, muamele ve benzeri yollarla

onu yakinen tanıyor olması şartı bulunmaktadır. İmam Mâlik’e göre bu sözün tezkiye olabilmesi için söyleyenin o kişiden razı olması da gerekmektedir.

Tahâvî’nin naklettiğine göre Ebû Yûsuf: “Hakkında hayırdan başka bir şey bilinmediği söylenen kişinin şهادetini kabul ederim” demiştir. Ancak Hanefilerin bu konuda görüşü, kişi için “Adil biridir ve şهادeti caizdir” denilmesidir. İbn Ferîştâh’ın dediğine göre kişinin adil olduğunun söylemesinin yanında şهادetinin caiz olduğu ifadesinin eklenmesinin sebebi, köle ve iftira cezası yemiş kişilerin de tövbe etmeleri durumunda adil sayılmalarıdır. Çünkü bunlar tövbe sonrası adil sayılsalar da şahitlikleri kabul edilmez.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda Âişe’nin hizmetçisi Berîre’ye bu yönde kendisini şüphelendiren bir şey görüp görmediğini sordu. Berîre, Âişe’de görebildiği en büyük kusurun yaşının küçüklüğünden dolayı hamuru yoğurduktan sonra uyuyakalması, evdeki keçinin de gelip bu hamuru yemesi olduğunu dile getirdi.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde Müslümanlara bir konuşma yaptı. Konuşmasında eşi Âişe ve kendisi hakkında eziyet verecek, rahatsız edecek şekilde konuşan adama karşı yapacaklarından, ona vereceği cezadan yana kendisini mazur görmelerini beklediğini söyledi. Hem eşi Âişe, hem de iftirada ismi zikredilen Safvân b. Muattal hakkında da hayırdan başka bir şey bilmediğini söyledi.

Buhârî hadisi burada muhtasar bir şekilde zikretmiştir. Hadisi ayrıca *Meğâzî*, *Tefsîr*, *İmân*, *Nuzûr* ve *Tevhîd* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۳- بَابُ شَهَادَةِ الْمُخْتَبَى

3- GİZLİ TANIKLIK

وَأَجَازَةُ عَمْرُو بْنِ حُرَيْثٍ ، قَالَ وَكَذَلِكَ يُفْعَلُ بِالْكَاذِبِ الْفَاجِرِ وَقَالَ الشَّعْبِيُّ وَابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءٌ وَقَتَادَةُ السَّمْعُ شَهَادَةٌ وَقَالَ الْحَسَنُ يَقُولُ لَمْ يُشْهِدُونِي عَلَى شَيْءٍ ، وَإِنِّي سَمِعْتُ كَذَا وَكَذَا

Amr b. Hureys böylesi bir şahitliği caiz görmüş ve: “Yalancı ve facir kişiler konusunda bu şekilde gizlenerek şahitlik yapılır” demiştir.

Şa’bî, İbn Sîrîn, Atâ ve Katâde: “İşitme de şahitliktir” demişlerdir.

Hasan da şöyle demiştir: Kişi kadıya gelip: “Onlar beni hiçbir şeye şahit tutmadılar, ancak şöyle şöyle dediklerini işittim” diyebilir.

Başlık, kişinin fark edilmeden şahit olabilmesi için saklanması hükümüyle ilgilidir.

Amr b. Hureys el-Mahzûmî böylesi bir şahitliği caiz görmüş yalancı ile facir kişiler konusunda bu şekilde gizlenerek şahitlik yapılabileceğini söylemiştir.

Amr küçük sahabilerdendir. Babası da sahabilerden biridir. Buhârî’de buradan başka da bir yerde de ismi geçmemektedir.

Bazıları borcunu herkesin içinde kabul etmeyebilir. Ancak alacaklı kişi onunla baş başa kaldığı zaman bu borcunu itiraf edebilir. Böylesi bir durumda gizlenmiş olan kişi onun bu itirafını duyar ve aleyhinde şahitlikte bulunur. Şâfiî Eski Risale’sinde, Mâlik ve Ahmed bunun caiz olacağını söylerken, Ebû Hânîfe böylesi bir şahitliğin olamayacağını söylemiştir.

Âmir eş-Şa’bî, Muhammed b. Sîrîn, Atâ b. Ebî Rebâh ve Katâde b. Diâme’ye göre kişinin, birinin itirafını bizzat görmese de onu işitmesi şahitlik için yeterlidir.

İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak naklettiğine göre Hasan el-Basrî, birilerinin bir şey dediğini işiten kişinin kadıya gidip o kişilerin kendisine bir şey göstermediklerini, ancak ne konuştuklarını işittiğini söyleyip bu yönde şahitlik edebileceğini söylemiştir.

٢٦٣٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَالِمٌ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بْنُ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَ مَا نِ النَّخْلِ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ حَتَّى إِذَا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقِي بِجُدُوعِ النَّخْلِ ، وَهُوَ يَخْتَلُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ ، وَابْنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمْرَمَةٌ - أَوْ زَمْزَمَةٌ - فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَقِي بِجُدُوعِ النَّخْلِ ، فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ أَيْ صَافٍ ، هَذَا مُحَمَّدٌ فَتَنَاهَى ابْنُ صَيَّادٍ ،

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ تَرَكَتُهُ بَيْنَ» أطرافه ١٣٥٥، ٣٠٣٣، ٣٠٥٦، ٦١٧٤ - تحفة

٦٨٤٩

2638- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Sâlim” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ubey b. Ka’b el-Ensârî ile birlikte içinde İbnu’s-Sayyâd’ın bulunduğu hurmalığa doğru gitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bahçeye girdiğinde hurma ağaçlarının arkasına saklandı. İbnu’s-Sayyâd onu görmeden sözlerinden bir şeyler işitmek istiyordu. İbnu’s-Sayyâd da kadife bir yaygı üzerinde yatağına uzanmış bir şeyler mırıldanıyordu. İbnu’s-Sayyâd’ın annesi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağaçlarının arkasına saklandığını görünce oğluna: “Ey Sâfi! Muhammed burada!” diyerek onu uyardı. Bunun üzerine İbnu’s-Sayyâd toparlandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Annesi bıraksaydı onun durumu açığa çıkardı*” buyurdu.¹

Ebû’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ensâr’dan Ubey b. Ka’b ile birlikte bir hurmalığa gitti. Hurmalıkta Sâfi b. es-Sayyâd bulunuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalığa girdiğinde İbnu’s-Sayyâd bir yaygı üzerine uzanmış bir şeyler mırıldanıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun neler mırıldandığını işitebilmek için ağaçların arasında saklandı. Zira hem Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hem de ashâbı İbnu’s-Sayyâd’ın kahin mi büyücü mü olduğunu öğrenmek istiyorlardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağaçların arkasında saklanmışken İbnu’s-Sayyâd’ın annesi onu fark etti ve oğlunu uyardı. İbnu’s-Sayyâd, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) orada olduğunu öğrenince mırıltısını kesip toparlandı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), annesinin onu uyarmaması halinde kahin mi büyücü mü olduğunun ortaya çıkacağını dile getirdi. Bunun ortaya çıkması da

¹ Hadis ayrıca 1355, 3033, 3056 ve 6174’te geçmektedir. Müslim 2931

söylediği sözlerin, saklanmış ancak onun sesini tanıyan biri tarafından duyulmasını gerektiriyordu.

Hadis daha önce *Cenâzeler* konusu içinde geçmişti. Buharî hadisi ayrıca *Bed'u'l-Halk* konusu içinde de tahrir etmiştir.

۲۶۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - جَاءَتْ امْرَأَةً رِفَاعَةَ الْقُرْظِيِّ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ فَطَلَّقَنِي فَأَبَتَّ طَلَاقِي ، فَتَزَوَّجْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ ، إِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ فَقَالَ « أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ » وَأَبُو بَكْرٍ جَالِسٌ عِنْدَهُ وَخَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ الْعَاصِ بِالْبَابِ يَتَنَظَّرُ أَنْ يُؤَدِّنَ لَهُ ، فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ ، أَلَا تَسْمَعُ إِلَى هَذِهِ مَا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ أَطْرَافُهُ ۵۷۹۲ ، ۵۸۲۵ ، ۶۰۸۴ - تحفة ۱۶۴۳۶

2639- “Abdullah b. Muhammed — Süfyân — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Rifâ'a el-Kurazî'nin karısı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: “Rifâ'a ile evliydim ve beni dönüştürsün bir şekilde boşadı. Ondan sonra Abdurrahman b. ez-Zübeyr ile evlendim. Ama erkeklik organı giysi püskülü gibi” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Rifâ'a'ya geri dönmek mi istiyorsun? Sen onun balcağını, o da senin balcağını tatmadıktan sonra olmaz!” karşılığını verdi.

Ebû Bekr de yanında oturuyordu. Hâlid b. Saîd b. el-Âs da girmesine izin verilmesi için kapıda bekliyordu. Hâlid, Ebû Bekr'e: “Ey Ebû Bekr! Şu kadının, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında açık seçik söylediği şeyleri duyuyor musun?” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

¹ Hadis ayrıca 5260, 5261, 5265, 5317, 5792, 5825 ve 6084'te geçmektedir. Müslim 1433

Rifâ'a el-Kurazî'nin karısı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Rifâ'a, Kurayza oğullarından biridir. Karısının ismi Suheyme'dir. İsmnin başka olduğu da söylenmiştir. Kadın, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde kocası Rifa'a'nın kendisini dönüşsüz bir şekilde boşadığını, iddeti bittikten sonra Abdurrahman b. ez-Zübeyr el-Kurazî ile evlendiğini, ancak Abdurrahmân'ın erkeklik organının giysi püskülü gibi olduğunu anlattı.

Burada erkeklik organının giysi püskülüne benzetilmesi küçüklüğünden ya da gevşek kalmasından dolayıdır. İbnu'l-Cevzî bundan kastın erkeklik organının gevşek olduğunu söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu dinledikten sonra: “*Rifâ'a'ya geri dönmek mi istiyorsun?*” diye sordu. Müslim'de gelen rivayete göre kocası Abdurrahmân b. ez-Zübeyr bu kadın hakkında: “Serkeş biri ve Rifâ'a'yı istiyor” diyordu. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadına bunu sordu. Sonra böylesi bir durumda Rifâ'a'ya dönüşünün olamayacağını, dönebilmesi için de kocası Abdurrahmân ile cinsel ilişkiye girmesi gerektiğini söyledi.

Burada “balcağızından tatmak” ifadesi mecazi bir ifadedir ve cinsel ilişki anlamındadır. Cinsel ilişkiden alınan tat baldan alınan tada benzetilmiştir. Abdullah b. Ebî Muleyke'nin naklettiğine göre Âişe: “*Useyla*, cinsel ilişki anlamındadır” demiştir.

Bazıları *useyla* ifadesinin erkeğin suyu yani menisi olduğunu söylemiştir. Nutfe için de *useyla* ifade kullanılır. Bu durumda hadiste geçen ifade mecazi değil gerçek anlamında kullanılmıştır. Ancak bu görüş zayıf bulunmuştur. Zira böylesi bir cinsel ilişki için boşalma şartı yoktur. Hasan el-Basrî ise bu konuda boşalmanın şart olduğunu söylemiştir.

Nevevî bu konuda şöyle demiştir: “Erkeğin cinsel organının başı kadının cinsel organı içinde kaybolmasıyla ilişki gerçekleşmiş sayılır ve boşalma şartı olmaz. Bu konuda âlimlerin ittifakı vardır.”

İbnu'l-Münzir: “Hadisten anladığımız kadarıyla kadın uyurken veya kendinden geçmişken ikinci kocası onunla ilişkiye geçse ilk kocasına helal olmaz. Çünkü böylesi bir durumda sadece erkek lezzet alacaktır. Hadiste ise iki tarafın da bu lezzetin farkına ve tadına varması zikredilmiştir” dese de âlimlerin geneline göre böylesi bir durumda kadın ilk kocasına helal olur.

Kadın ile Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları konuşurken Ebû Bekr yanlarında oturuyordu. Hâlid b. Saîd b. el-Âs el-Umevî ise girmesine izin verilmesini bekliyor ve kapıda duruyordu. Hâlid kapıdayken bunları duyunca Ebû Bekr'e: "Şu kadının, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında açık seçik söylediği şeyleri duruyor musun?" dedi. Zira Hâlid, kadının, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Abdurrahmân'ın erkeklik organından ve nasıl olduğundan bahsetmesini kaba bulmuştu.

Hadisin başlıkla mutabakatı da Hâlid'in sözündedir. Hâlid dışarıda olmasına rağmen kadının içeride konuştuklarını işitmiş ve sözlerini kaba bulmuştur. Kişi kasıtlı veya kasıtsız bir şekilde bir şeyi işittiği zaman bu işitmesi şahitlik için geçerli olur.

Başlık hadisini Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٤ - بَابُ إِذَا شَهِدَ شَاهِدٌ أَوْ شُهِدَ بِشَيْءٍ فَقَالَ
آخِرُونَ مَا عَلِمْنَا ذَلِكَ يُحْكَمُ بِقَوْلِ مَنْ شَهِدَ

4- BİR VEYA BİRKAÇ KİŞİNİN BİR KONUDA ŞAHİTLİK ETMESİNE KARŞILIK BAŞKALARININ: "BU KONUDA BİR ŞEY BİLMİYORUZ" DEMESİ DURUMUNDA ŞAHİTLİK EDENLERİN SÖZÜNE GÖRE HÜKÜM VERİLİR

قَالَ الْحُمَيْدِيُّ هَذَا كَمَا أَخْبَرَ بِلَالٌ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي الْكُعْبَةِ وَقَالَ الْفَضْلُ لَمْ يُصَلِّ
فَأَخَذَ النَّاسُ بِشَهَادَةِ بِلَالٍ كَذَلِكَ إِنْ شَهِدَ شَاهِدَانِ أَنَّ لِفُلَانٍ عَلَى فُلَانٍ أَلْفَ دِرْهَمٍ
وَشَهِدَ آخَرَانِ بِأَلْفٍ وَخَمْسِينَ يَفْضَى بِالزِّيَادَةِ

Humeydî der ki: Bu da Bilâl'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe içinde namaz kıldığını söylemesine dayanmaktadır. Zira Fadl, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içeride namaz kılmadığını söylemiş, Müslümanlar ise bu konuda Bilâl'in şehadetine itibar etmişlerdir.

Aynı şekilde biri: "Fılan kişinin falan kişiden bin dirhem alacağı var" dese, başka biri de: "Bin beş yüz dirhem alacağı var" dese, daha fazla diyenin şahitliğine göre hüküm verilir.

Bir veya birkaç kişinin bir konuda şahitlik etmesine karşılık başka birilerinin o konuda bir şey bilmediklerini söylemesi durumunda müsbet olan menfi olana tercih edilir ve şahitlik edenlerin sözüne göre hüküm verilir.

Hac konusu içinde mevsûl olarak nakledildiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî, bu hükmün Bilâl'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe içinde namaz kıldığını söylemesine dayandığını söylemiştir. Zira Fadl b. el-Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içerde namaz kılmadığını söylerken Bilâl kıldığını söylemiş, o zaman Müslümanlar Bilâl'in sözüne itibar etmişlerdi. Bilâl'in sözünü tercih etme sebepleri de Bilâl'in sözünün Fadl'a göre daha fazla bilgi içermesinden dolayıdır.

Fadl ile Bilâl'in sözlerinin çeliştiğini söyleyecek olanlara Kirmânî şöyle cevap vermiştir: "Fadl'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe içinde namaz kılmadığını söylemesi, içeride namaz kılıp kılmadığını bilmediğini söylemesi anlamındadır. Belki de Fadl o sırada dua ve başka bir şeyle meşgul olduğundan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığını görememiş, görmediği için de zannına dayanarak kılmadığını söylemiştir.

Aynı şekilde biri: "Filan kişinin falan kişiden bin dirhem alacağı var" dese, başka biri de: "Bin beş yüz dirhem alacağı var" dese, daha fazla diyenin şahitliğine göre hüküm verilir. Çünkü kişinin fazladan olan para hakkında bilgisinin olmaması bunu bilen ve var olduğunu söyleyen kişinin bilgisiyle çelişmemektedir.

٢٦٤٠ - حَدَّثَنَا حِبَّانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ أَبِي حُسَيْنٍ قَالَ
أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةَ لِأَبِي إِهَابِ بْنِ عَزِيزٍ ،
فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالَّتِي تَزَوَّجَ فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتَنِي
وَلَا أَخْبَرْتَنِي فَأَرْسَلَ إِلَى آلِ أَبِي إِهَابٍ يَسْأَلُهُمْ فَقَالُوا مَا عَلِمْنَا أَرْضَعْتَ صَاحِبَتَنَا
فَرَكِبَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ » فَفَارَقَهَا ،
وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ . أطرافه ٨٨ ، ٢٠٥٢ ، ٢٦٥٩ ، ٢٦٦٠ ، ٥١٠٤ - تحفة ٩٩٠٥

2640- "Hibbân — Abdullah — Ömer b. Saîd b. Ebî Hüseyin" isnâdıyla Abdullah b. Ebî Muleyke şöyle demiştir: Ukbe b. el-Hâris, Ebû İhâb b. Aziz'in kızlarından biriyle evlendi. Ancak bir kadın geldi ve hem Ukbe'yi

hem de evlendiği bu kızı emzirdiğini söyledi. Ukbe bu kadına: “Beni emzirdiğini bilmiyorum, bunu daha önce de bana söylemiş değildin” dedi ve Ebû İhâb’ın ailesine haber gönderip bunu sordu. Onlar da: “Kızımızı emzirdiğini bilmiyoruz” dediler. Bunun üzerine Ukbe bineğine binip Medine’de olan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve konuyu sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Böyle bir söz varken nasıl yapacaksın?*” buyurunca Ukbe o kadından ayrıldı. Kadın da başka biriyle evlendi.

Hibbân, Hibbân b. Mûsa es-Sülemî el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Ukbe, Ukbe b. el-Hâris b. Âmir b. Nevfel el-Mekkî’dir. Mekke’nin fethinde müslüman olanlardan biridir. Hicri ellili yıllara kadar yaşamıştır.

Ukbe, Ebû İhâb b. Azîz’in kızıyla evlendi. İbn Hacer bu kızın isminin Ğuneyye, künyesinin de Ümmü Yahya olduğunu söylemiştir. Ukbe bu kızla evlendikten sonra yanına kadının biri geldi ve zamanında hem kendisini, hem de karısı olan kızı emzirdiğini, yani süt kardeş olduklarını söyledi. Ukbe, böylesi bir şeyi bilmediğini, daha önce de kendisine bunun söylenmediğini dile getirdi.

Daha sonra Ukbe, kızın ailesine haber yollayıp bu konuyu sordu. Onlar da söz konusu kadının kızlarını emzirdiğini bilmediklerini söylediler.

Bunun üzerine Ukbe bineğine binip Medine’ye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve durumunu anlattı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sütkardeşi olduğunun söylenmesinden sonra onunla birlikte olmasının uygun olmayacağını, kendisine yakışmayacağını dile getirdi ve kadından ayrılmasını söyledi. Bunun üzerine Ukbe günaha bulaşma endişesinden dolayı, hükmen değil de ihtiyaten kadını boşamıştır.

İbn Battâl bu konuda: “Riwayet, nikah yapıldıktan sonra bir kadının süt emzirme konusunda tek başına şahitliğinin caiz olmayacağı konusunda ittifakın bulunduğunu göstermektedir” demiştir. Ancak Ahmed ve Mâlikîler bazı şartlara bağlayarak bu konuda tek kadının şahitliğinin caiz olacağını söylemişlerdir.

Ukbe’den boşanan kadın daha sonra Zurayb b. el-Hâris’le evlendi.

Hadisin başlıkla mutabakatı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), verâ açısından Ukbe'den kadını boşamasını istemesindedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu istemesi hüküm, emziren kadının haberi şahitlik, Ukbe'nin kadına verdiği karşılık da bilgiyi reddetme anlamındadır.

Hadis daha önce *İlim* konusu içinde geçmişti.

5- ADİL ŞAHİTLER

5- ADİL ŞAHİTLER

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنْكُمْ﴾ وَ﴿مَنْ تَرَضَوْا مِنْ الشَّهَدَاءِ﴾

Yüce Allah: **“İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun”**¹ buyurmuştur.

Yine: **“Razı olduğunuz kişilerden iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun”**² buyurmuştur.

Adil şahidin en başta Müslüman olması gerekmektedir. Zira kafir birinin şahitliği kabul edilmez. Yüce Allah: **“Erkeklerinizden iki şahit tutun”**³ buyurur ki kafirler bizim erkeklerimizden değildir.

Adil şahidin baliğ ve akıllı biri olması gerekmektedir. Çocuğun ve delinin şahitliği kabul edilmez. Yine adil şahidin hür biri olması gerekmektedir. Köle olan ya da bir kısmı köle olan kişinin şahitliği kabul edilmez. Aynı şekilde fasık biri olmamalıdır. Zira Yüce Allah: **“Bir fasık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın”**⁴ buyurur. Ancak bidatlerde (itikadi mezhep üyelerinde) olduğu gibi fıskı bir yoruma dayanıyorsa bu durumda şahitliği kabul edilir.

Adil şahidin gören biri olması gerekir. Bazı şeyleri sesle bilip tanıdığı, ancak sesleri karıştırma ihtimali olduğu için bazı konular dışında kör olan birinin şahitliği kabul edilmez. Adil şahidin gafil biri olmaması gerekir. Zira gafil kişinin akılda tutma sorunu vardır ve bu bakımdan sözüne güven olmaz.

¹ Talâk Sur. 2

² Bakara Sur. 282

³ Bakara Sur. 282

⁴ Hucurât Sur. 6

Basit hatalar da kişinin adaletini ortadan kaldırmaz. Zira insan yaşadığı zaman ve mekanın toplumuna göre şekillenen ve öyle davranan biridir. Bundan dolayı bazı hatalardan tamamen selim olması düşünülemez. Kişinin çarşıda yiyip içmesi, çarşıda başı açık bir şekilde yürümesi, insanların önünde karısını veya cariyesini öpmesi, kişinin ciddiyetini bozup değerini düşürebilecek komik laflar edip hikayeler anlatması bu türden hatalardır.

Yüce Allah yine: **“İçinizden iki adil kişiyi şahit tutun”**¹ buyurmuştur. Buradan şahit için adaletin şart olduğunu anlıyoruz. Yine: **“Razı olduğunuz kişilerden iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun”**² buyurur. Kişinin bir engelden dolayı şahitlik etmesine rıza gösterilmiyorsa bu durumda da şahitliği kabul edilmez. Babanın oğluna veya oğlun babasına şahitliği bunlardandır.

٢٦٤١ - حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُتْبَةَ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ إِنَّ أَنَسًا كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالْوَحْيِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ ، وَإِنَّمَا نَأْخُذُكُمُ الْآنَ بِمَا ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ ، فَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا خَيْرًا أَمِنَاهُ وَقَرَّبْنَاهُ ، وَلَيْسَ إِلَيْنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْءٌ ، اللَّهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ ، وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءًا لَمْ نَأْمَنَّهُ وَلَمْ نُصَدِّقْهُ ، وَإِنْ قَالَ إِنَّ سَرِيرَتَهُ حَسَنَةٌ تَحْفَ ١٠٥١٤ أ

2641- “Hakem b. Nâfi’ — Şuayb — Zühri — Humeyd b. Abdirrahmân b. Avf” isnâdıyla Abdullah b. Utbe şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb’ın şöyle dediğini işittim: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında bazı insanların durumu vahiyle ortaya çıkardı. Ancak vahiy kesildi. Şimdi ise insanları yaptıklarından gördüklerimize göre değerlendiririz. Hayır yaptığını gördüğümüz kişiye güvenir, onu kendimize yakın tutarız. Göremediklerimiz konusunda bir şey yapamayız. Onlardan dolayı Yüce Allah kendisini hesaba çeker. Kötülük yaptığını gördüğümüz kişiye de gizli işlerinin güzel olduğunu söylese bile güvenmez ve inanmayız.”

¹ Bakara Sur. 282

² Bakara Sur. 282

Hakem, Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfi' el-Burhânî el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Abdullah, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd el-Huzelî el-Kûfî'dir. Abdullah b. Mes'ûd'un erkek kardeşinin oğludur. Abdülmelik b. Mervân zamanında vefat etmiştir.

Ömer b. el-Hattâb yaptığı bir konuşmada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında bazı durumlarda insanların durumu ve gizli işlerinin vahiy yoluyla bildirilip ortaya çıkarıldığını söyledi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatıyla vahiy kesildiği için artık insanların yaptıklarına bakılarak ve zahiren görülene göre bir değerlendirmede bulunulacağını ifade etti. Buna göre hayırlı işler yaptığı görülen kişilere güvenilecek, onlara ikramda bulunup saygı gösterilecektir. Bu kişilerin gizliden yaptığı işler konusunda ise hesabı Allah'a bırakılacaktır.

Kötülük yaptığı görülen kişilere gelince, bunlar gizliden olan işler ile amellerinin güzel olduğunu söylemeler de zahire göre hükmedilecek ve sözlerine güvenilmeyecektir.

Hz. Ömer'in bu sözü ve açıklamasından, adil kişinin, amelleri ve yaptıklarından yana insanları şüpheye düşürmeyen kişi olduğu da anlaşılmaktadır.

Hadis, Buhârî'nin rivayetinde tek kaldığı hadislerdendir.

۶ - باب تَعْدِيلِ كَمَّ يَجُوزُ

6- TEZKİYE İÇİN KAÇ KİŞİ GEREKLİDİR?

Mâlik, Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre tezkiye için en az iki kişi gereklidir. Ebû Hanîfe ise tek kişinin tezkiyesinin yeterli olacağını söylemiştir.

۲۶۴۲ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ

عنه - قَالَ مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِجَنَازَةٍ ، فَأَتَيْنَا عَلَيْهَا خَيْرًا فَقَالَ « وَجَبَتْ » ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى

فَأَتَيْنَا عَلَيْهَا شَرًّا - أَوْ قَالَ غَيْرَ ذَلِكَ - فَقَالَ « وَجَبَتْ » فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قُلْتَ هَذَا

وَجَبْتُ ، وَلِهَذَا وَجَبْتُ ، قَالَ « شَهَادَةُ الْقَوْمِ ، الْمُؤْمِنُونَ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ » طرفه

١٣٦٧ - تحفة ٢٩٤

2642- “Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Sâbit” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünden bir cenaze geçince oradakiler onu hayırla yad ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Vacip oldu*” buyurdu. Sonra başka bir cenaze geçti. Onu da kötü bir şekilde andılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Vacip oldu*” buyurdu. “Ey Allah'ın Resûlü! Önceki cenaze için «*Vacip oldu*» dedin. Bu cenaze için de «*Vacip oldu*» dedin” denilince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Mümin bir topluluğun şehadeti kabul edilir. Onlar Yüce Allah'ın yeryüzündeki şahitleridir*” buyurdu.¹

Süleymân, Süleyman b. Harb el-Vâşihî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Cahdamî el-Basrî'dir.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünden bir cenaze geçince yanında bulunan müslümanlar ölen kişiyi hayırla yad edip hakkında güzel şeyler söylediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanların böyle dediklerini görünce: “*Vacip oldu*” buyurdu.

Daha sonra bir cenaze daha geçti. Yanında bulunan müslümanlar ölen kişiyi kötü bir şekilde anınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Vacip oldu*” buyurdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biri hayırla biri de kötü bir şekilde yad edilen iki kişi için de “*vacip oldu*” demesinin sebebi soruldu. Rivayetlere göre bunu soran kişi Ömer b. el-Hattâb'dı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mümin bir topluluğun yaptığı şahitliğin kabul edileceğini, müminlerin, Yüce Allah'ın yeryüzündeki şahitleri olduğunu söyledi.

٢٦٤٣ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفَرَاتِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ أَتَيْتُ الْمَدِينَةَ وَقَدْ وَقَعَ بِهَا مَرَضٌ ، وَهُمْ يَمُوتُونَ مَوْتًا ذَرِيعًا ،

¹ Hadis ayrıca 1367'de geçmektedir. Müslim 949

فَجَلَسْتُ إِلَى عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَمَرَّتْ جِنَازَةٌ فَأُتِنِي خَيْرٌ فَقَالَ عُمَرُ وَجَبْتُ ثُمَّ مَرَّ
 بِأُخْرَى فَأُتِنِي خَيْرًا فَقَالَ وَجَبْتُ ثُمَّ مَرَّ بِالثَّالِثَةِ فَأُتِنِي شَرًّا ، فَقَالَ وَجَبْتُ فَقُلْتُ مَا
 وَجَبَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ قُلْتُ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَيُّهَا مُسْلِمُ شَهِدْ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ أَدْخَلَهُ
 اللَّهُ الْجَنَّةَ » قُلْنَا وَثَلَاثَةٌ قَالَ « وَثَلَاثَةٌ » قُلْتُ وَاثْنَانِ قَالَ « وَاثْنَانِ » ثُمَّ لَمْ تَسْأَلْهُ عَنِ
 الْوَاحِدِ طَرَفَهُ ١٣٦٨ - تحفة ١٠٤٧٢

2643- “Mûsa b. İsmâil — Dâvud b. Ebi'l-Furât — Abdullah b. Bureyde”
 isnâdıyla Ebu'l-Esved şöyle demiştir: Bir defasında Medine'ye
 geldiğimde baş gösteren bir hastalıkla insanlar seri bir şekilde ölmeye
 başladılar. Ömer'in yanında oturmuşken bir cenaze geçti. Cenaze hayırla
 yad edilince Ömer: “Vacip oldu” dedi. Sonra bir cenaze daha geçti. Onu
 da hayırla yad ettiklerinde Ömer yine: “Vacip oldu” dedi. Sonra üçüncü
 bir cenaze geçti. Onu kötü bir şekilde andıklarında Ömer aynı şekilde:
 “Vacip oldu” dedi. Ona: “Ey müminlerin emiri! Vacip olan nedir?” diye
 sorduğumda: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi dedim”
 karşılığını verdi ve şöyle devam etti: “Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
 «Dört kişi bir müslümanın hayırlı biri olduğuna dair şahadet ettikleri zaman
 Yüce Allah onu cennete sokar» buyurmuştu. Ona: “Üç kişi şahadet ederse
 de böyle mi olur? » diye sorduğumuzda, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Üç
 kişiyle de bu olur» buyurdu. «İki kişiyle?» diye sorduğumuzda, Resûlullah
 (sallallahu aleyhi vesellem): «İki kişiyle de» karşılığını verdi. Bu konuda bir kişinin
 şahitliğini sormadık.”¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Dâvud, Dâvud b. Amr el-Kindî'dir.

Ebu'l-Esved, Zâlim b. Amr b. Süfyân ed-Dîlî'dir.

Ebu'l-Esved'in anlatımına göre Medine'ye geldiğinde salgın bir hastalık
 vardı ve insanlar peşpeşe ölüyorlardı. Hz. Ömer'in yanında oturmuşken bir
 cenaze geçti. Oradakiler ölen kişiyi hayırla yad edince Ömer: “Vacip oldu”

¹ Hadis ayrıca 1368'de geçmektedir.

dedi. Bir süre sonra bir cenaze daha geçti. Oradakiler onu da hayırla yad edince Ömer yine: “Vacip oldu” dedi.

Bir süre sonra bir cenaze daha geçti. Oradakiler ölen kişiyi kötü bir şekilde anınca Ömer yine: “Vacip oldu” dedi. Ebu'l-Esved vacip olan şeyin ne olduğunu Ömer'e sorunca Ömer bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği şeyi söylediğini dile getirdi. Ömer'in dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir müslümanın hayırlı biri olduğuna dair dört kişi şahitlik ettiği zaman Yüce Allah'ın o kişiyi cennete sokacağını bildirmiştir. Ashâbı üç kişinin bu yönde şahitliğinin o kişiyi cennete sokup sokmayacağını sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç kişinin şahitliğinin de buna vesile olacağını söylemiştir. İki kişinin bu yönde şahitliğinin o kişiyi cennete sokup sokmayacağını sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun iki kişinin şahitliğiyle de olacağını söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı böylesi yüksek bir makam için bir kişinin şahitliğinin yeterli olamayacağını düşündükleri için de bu konuda bir kişinin şahitliğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormamışlardır.

Hadis daha önce *Cenazeler* konusu içinde geçmişti

۷ - باب الشَّهَادَةِ عَلَى الْأَنْسَابِ وَالرَّضَاعِ الْمُسْتَفِيزِ وَالْمَوْتِ الْقَدِيمِ

7- NESEB, YAYGIN OLAN SÜT EMME VE ESKİ ÖLÜMLER KONUSUNDA ŞAHİTLİK

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَرْضَعْنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثَوْبَةَ». وَالتَّحْتِ فِيهِ

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Beni ve Ebû Seleme’yi Süveybe emzirdi” buyurmuştur.

Süt emme konusu araştırılıp bundan emin olunmalıdır.

Başlık, soy, insanlar arasında yaygın bir uygulama olan süt emme ve üzerinden uzun bir zaman geçmiş olan eski ölümler konusundaki şahitlikle ilgilidir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kendisini ve Ebû Seleme’yi Ebû Leheb’in cariyesi Süveybe emzirmiştir. Ebû Seleme, müminlerin annesi Ümmü Seleme’nin eski kocası Ebû Seleme b. Abdilesed el-Mahzûmî’dir. Hicri

dördüncü yılda vefat edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Seleme ile evlenmiştir.

Bu hadis *Ridâ'* konusu içinde geçen hadisin bir bölümüdür.

۲۶۴۴ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا الْحَكَمُ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ أَفْلَحُ فَلَمْ أَذْنُ لَهُ ، فَقَالَ أَتَحْتَجِبِينَ مِنِّي وَأَنَا عَمَّكَ فَقُلْتُ وَكَيْفَ ذَلِكَ قَالَ أَرْضَعْتِكِ امْرَأَةً أَخِي بِلَبَنِ أَخِي فَقَالَتْ سَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « صَدَقَ أَفْلَحُ ، انْذَنِي لَهُ » أَطْرَافُهُ ٤٧٩٦ ، ٥١٠٣ ، ٥١١١ ، ٦١٥٦ ، ٥٢٣٩ ، تحفة ١٦٣٦٩

2644- “Âdem — Şu’be — Hakem — İrâk b. Mâlik — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Eflah yanıma girmek için izin istedi, ancak girmesine izin vermedim. Bana: “Amcan olmama rağmen benden gizleniyor musun?” deyince: “Amcalık nasıl oluyor?” diye sordum. Eflah: “Erkek kardeşimin karısı seni emzirdi” dedi. Bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğumda: “Eflah doğru söylüyor! Yanına girmesine izin verebilirsin” buyurdu.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Hakem, Hakem b. Uteybe'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Eflâh, hicab ile ilgili âyetler nazil olduktan sonra Âişe'nin yanına girmek için izin istedi. Eflâh, Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Ebu'l-Ca'd'dır. Âişe girmesine izin vermeyince, Eflah, amcası olmasına rağmen neden kendisinden gizlendiğini ve yanına girmesine izin vermediğini sordu. Âişe, amcalığının nereden geldiğini sorunca da Eflah, erkek kardeşi Vâil'in karısının kendisini emzirdiğini söyledi. Âişe bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Eflah'ın doğru söylediğini ve yanına girmesine izin verebileceğini söyledi.

¹ Hadis ayrıca 4796, 5103, 5111, 5239 ve 6156'da geçmektedir. Müslim 1445

Müslim bunu “Yezîd b. Ebî Habîb — İrâk — Urve” kanalıyla rivayet ederken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Onun için perde arkasında gizlenmene gerek yok! Zira kan bağının haram kıldığı bir şeyi süt bağı da haram kılar”* buyurduğunu eklemiştir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada herhangi bir kanıt istemeden sadece Eflah’ın iddiasına dayanarak böyle davranması bazılarınca sorun teşkil etmiştir. Ancak denilebilir ki belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu önceden biliyordu.

Hadisten anladığımız kadarıyla süt annenin kocası baba, süt babanın erkek kardeşi de amca konumundadır. Bu yöndeki açıklamalar kendi konusu içinde yapılacaktır.

Buhârî bu hadisi ayrıca *Nikâh* ve *Tefsîr* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٢٦٤٥ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بِنْتِ هَمْزَةَ « لَا تَحِلُّ لِي ، يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ ، هِيَ بِنْتُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ » طرفه ٥١٠٠ - تحفة ٣٧٨

2645- “Müslim b. İbrâhim — Hemmâm — Katâde — Câbir b. Zeyd” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hamza’nın kızı için: *“O bana helal değildir. Zira kan bağının haram kıldığı bir şeyi süt bağı da haram kılar. Kız da benim süt kardeşimin kızıdır”* buyurdu.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî el-Basrî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya el-Avzî el-Basrî’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Câbir, tâbiündan Ebu’ş-Şa’sâ Câbir b. Zeyd el-Ezdî el-Cevfî el-Basrî’dir.

Hiz. Ali, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Hamza’nın kızı Umâme ile evlenmesini teklif edince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu kızın kendisine

¹ Hadis ayrıca 5100’de geçmektedir. Müslim 1447

helal olmayacağını, süt kardeşinin kızı olduğunu, kan bağıнын haram kıldığı bir şeyi süt bağıнын da haram kılacağını söyledi.

Bu genel hükümden istisna olan dört kadın vardır. Bunlar kan bağından dolayı kişiye mutlak bir şekilde haram iken süt bağından dolayı haram olmazlar. Bunların hangi kadınlar olduğu *Nikâh* konusu içinde inşâallah zikredilecektir.

Kan bağıнын haram kıldığı bir şeyi süt bağıнын da haram kılması gibi nikah konusunda kan bağıнын mübah kıldığı bir şeyi süt bağı da mübah kılar. Kişinin süt annesinin çocuklarıyla ilişkileri, bakma, görme, onlarla yalnız kalma ve yolculuğa çıkma gibi konularda akrabaların konumunda sayılmaları bunlardandır. Ancak miras ve benzeri konularda böylesi bir durum söz konusu değildir.

Hadisi Müslim, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٢٦٤٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا، وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَاهُ فَلَانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرَاهُ فَلَانًا » لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فَلَانٌ حَيًّا - لِعَمِّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ - دَخَلَ عَلَى فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَعَمْ، إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا يَحَرِّمُ مِنَ الْوِلَادَةِ » طرفاه ٣١٠٥، ٥٠٩٩ - تحفة ١٧٩٠٠

2646- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdullah b. Ebî Bekr — Amre binti Abdirrahmân” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımdayken adamın birinin Hafsa'nın evine girmek için izin isteyen sesini işittim. Hafsa'nın süt amcasını kastederek: “Ey Allah'ın Resûlü! Sanırım filan kişi” dedim ve: “Adam senin evine girmek için izin istiyor” diye de ekledim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hafsa'nın süt amcasını kastederek: “Sanırım filan kişi” karşılığını verdi. Süt amcamı

kastederek ona: “Şayet filan kişi hayatta olsaydı yanıma girebilir miydi?” dediğimde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet! Zira doğumdan dolayı haram olan bir şey süt bağından dolayı da haram olur” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Abdullah, Abdullah b. Ebî Bekr el-Ensârî el-Medenî’dir.

Amre, Amre binti Abdirrahman b. Sa’d b. Zurâre el-Ensâriyye el-Medeniyye’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe’nin evindeyken adamın biri Hafsa binti Ömer b. el-Hattâb’ın evine girmek için izin istedi. O sırada Âişe adamın sesini duydu ve Hafsa’nın süt amcası olabileceğini, evine girmek için izin istediğini Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) söyledi. Âişe vefat eden kendi süt amcasını zikrederek hayatta olması halinde yanına girip giremeyeceğini sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girebileceğini, zira doğumdan dolayı haram olan şeylerin süt bağından dolayı da haram olacağını söyledi.

İbn Hacer bu konuda şöyle der: Hafsa’nın süt amcasının ismine vakıf olamadım. Âişe’nin burada sorduğu süt amcasının Ebu’l-Kuays’ın kardeşi Eflah olduğunu söyleyenler de hata etmiştir. Çünkü Ebu’l-Kuays, Âişe’nin süt babasıdır. Eflah da onun süt amcasıdır. Eflah, Âişe’nin yanına gelip girmek için izin istemiş, girmesine izin vermek istemeyince de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girmesine izin verebileceğini söylemiştir. Âişe’nin burada sorduğu amcası ise babası Ebû Bekr’in süt kardeşi olan amcasıdır.”

Nevevî de onun Eflah olduğunu söyleyenlerin bu görüşünü hatalı bulmuş, Ebu’l-Kays’ın hadisinde ismi geçen amcasının diri, sorduğu kişinin ise ölü olduğunu söylemiştir. Âişe bu yöndeki hükmün değişebileceğini düşündüğü için ölü olan amcasının durumunu sormuştur.

Burada “doğum” lafzı kullanılırken, diğer rivayette “kan bağı” lafzı kullanılmıştır. Kurtubî: “Bu da mana ile rivayette bulunmanın caiz olduğuna delildir. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farklı zamanlarda her iki lafzı da kullanmıştır” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 3105 ve 5099’da geçmektedir. Müslim 1444

Buhârî hadisi ayrıca *Humus* ve *Nikâh* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٢٦٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ
مَسْرُوقٍ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَعِنْدِي رَجُلٌ ، قَالَ « يَا
عَائِشَةُ مَنْ هَذَا » قُلْتُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ قَالَ « يَا عَائِشَةُ ، انْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُمْ ، فَإِنَّمَا
الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ » تَابَعَهُ ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ طَرَفَهُ ٥١٠٢ - تحفة ١٧٦٥٨

2647- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Eş’as b. Ebi’ş-Şa’sâ — Eş’as’ın babası — Mesrûk” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girdiğinde yanımda adamın biri bulunuyordu. Bana: “Ey Âişe! Bu kim?” diye sorunca: “Süt kardeşim” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Âişe! Kimlerin süt kardeşiniz olacağına dikkat edin! Zira süt kardeşliği doyacak kadar emmeyle olur” buyurdu.

İbn Mehdî de bunu Süfyân’dan rivayet ederek mütâbaât etmiştir.¹

Muhammed, Ebû Abdillâh Muhammed b. Kesîr el-Abdî el-Basrî’dir. Ahmed onu güvenilir bulmuştur. Buhârî *İlim*, *Buyû’* ve *Tefsîr* konuları içinde ondan üç hadis nakletmiştir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Eş’as’ın babası, Süleym b. el-Esved’dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe’nin yanına girdiğinde içeride bir adamın olduğunu gördü. Kim olduğunu sorunca, Âişe süt kardeşi olduğunu söyledi.

Âişe’nin bu kardeşinin ismini bilmiyorum. Celâl el-Bulkînî’nin Abdullah b. Yezîd olabileceğine dair naklettiği görüşü İbn Hacer doğru bulmamış, Abdullah b. Yezîd’in tâbiûndan olduğunu söylemiştir.

Âişe’nin yanında bulunan bu kişi de sahabidir, çünkü Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüştür. Müslim’in *Cenâzeler* konusu içinde zikrettiğine göre tâbiûndan olan Abdullah b. Yezîd de Âişe’nin süt kardeşidir, ancak hadiste

¹ Hadis ayrıca 5102’de geçmektedir. Müslim 1455

geçen kişi değildir. Buhârî'nin *el-Edebu'l-Müfred*'de, Ebû Dâvud'un *Sünen*'de zikrettiğine göre Kesîr b. Abdillâh el-Kûfî de Âişe'nin süt kardeşidir.

Âişe, süt kardeşi olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kimlerin süt kardeş olup kimlerin olmayacağına dikkat edilmesi gerektiğini, süt kardeşliğin olabilmesi için iki yaşına basmadan doyacak kadar süt emilmesi gerektiğini söylemiştir.

Buhârî bu hadisi *Nikâh* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir

Müslim ve Ebû Ya'lâ'nın mevsûl olarak naklettiğine göre Abdurrahmân b. Mehdî de bunu Süfyân es-Sevrî'den rivayet ederek Muhammed b. Kesîr'e mutâbaât etmiştir.

۸ - بَابُ شَهَادَةِ الْقَاضِي وَالسَّارِقِ وَالزَّانِي

8- ZİNA İFTİRASINDA BULUNAN KİŞİNİN, HIRSIZIN VE ZİNA EDENİN ŞAHİTLİĞİ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ * إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا ﴿ وَجَلَدَ عُمَرُ أَبَا بَكْرَةَ وَشَيْلَ بْنَ مَعْبِدٍ وَنَافِعًا بِقَذْفِ الْمُعِيرَةِ ثُمَّ اسْتَأْذَنَهُمْ، وَقَالَ مَنْ تَابَ قَبِلْتُ شَهَادَتَهُ وَأَجَارَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُتْبَةَ وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَسَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ وَطَاوُسٌ وَمُجَاهِدٌ وَالشَّعْبِيُّ وَعِكْرِمَةُ وَالزُّهْرِيُّ وَمُحَارِبُ بْنُ دِنَارٍ وَشُرَيْحٌ وَمُعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةَ وَقَالَ أَبُو الزِّنَادِ الْأَمْرُ عِنْدَنَا بِالْمَدِينَةِ إِذَا رَجَعَ الْقَاضِي عَنْ قَوْلِهِ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ، قَبِلْتُ شَهَادَتَهُ وَقَالَ الشَّعْبِيُّ وَقَتَادَةُ إِذَا أَكْذَبَ نَفْسَهُ جُلِدَ وَقَبِلْتُ شَهَادَتَهُ وَقَالَ الثَّوْرِيُّ إِذَا جُلِدَ الْعَبْدُ ثُمَّ أُعْتِقَ، جَازَتْ شَهَادَتُهُ، وَإِنْ اسْتَقْضَى الْمُحْدُودُ فَقَضَايَاهُ جَائِزَةٌ وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ الْقَاضِي، وَإِنْ تَابَ، ثُمَّ قَالَ لَا يَجُوزُ نِكَاحُ بَغِيرِ شَاهِدَيْنِ، فَإِنْ تَزَوَّجَ بِشَهَادَةِ مُحْدُودَيْنِ جَازَ، وَإِنْ تَزَوَّجَ بِشَهَادَةِ عَبْدَيْنِ لَمْ يَجُزْ وَأَجَازَ شَهَادَةُ الْمُحْدُودِ وَالْعَبْدِ وَالْأَمَةِ لِرُؤْيَا هِلَالِ رَمَضَانَ وَكَيْفَ تُعْرَفُ تَوْبَتُهُ، وَقَدْ نَفَى النَّبِيُّ ﷺ الزَّانِي سَنَةً وَنَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ كَلَامِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَصَاحِبِيهِ حَتَّى مَضَى خَمْسُونَ لَيْلَةً

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **“Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir. Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesnadır.”**¹

Hız. Ömer de Muğire (b. Şu'be)'ye zina iftirasında bulunan Ebû Bekre, Şibl b. Ma'bed ve Nâfi'yi ceza olarak kamçılattmış, daha sonra tövbe etmelerini istemiş ve: “Tövbe edenin şahitliğini kabul ederim” demiştir.

Abdullah b. Utbe, Ömer b. Abdilazîz, Saîd b. Cübeyr, Tâvus, Mücâhid, Şa'bî, İkrime, Zührî, Muhârib b. Dîsâr, Şurayh ve Muâviye b. Kurra da bu hükmü caiz görmüşlerdir.

Ebu'z-Zinâd der ki: “Medine'de bizim uygulamamız, zina iftirasında bulunan kişi sözünden dönüp Rabbinden bağışlanma dilerse şahitliğinin kabul edileceği yönündedir.”

Şa'bî ve Katâde: “İftira eden kişi kendini yalanladığı zaman ceza olarak kamçılanır, sonrasında şahitliği kabul edilir” demişlerdir.

Sevrî der ki: “Köle kamçilandıktan sonra azat edildiği zaman şahitliği kabul edilir. Had cezası yiyen kişiden hüküm vermesi istendiği zaman vereceği hüküm geçerli sayılır.”

Biri ise zina iftirasında bulunan kişinin, tövbe etmiş olsa dahi şahitliğinin kabul edilmeyeceğini söylemiştir. Aynı kişiye göre iki şahit olmadıkça nikah caiz olmaz. Zina iftirasından dolayı ceza yemiş iki kişinin şahit olduğu nikah akdi ise caizdir. Ancak iki kölenin şahitliğiyle nikah akdi caiz olmaz. Bu kişi Ramazan hilalinin görülmesi konusunda had cezası yiyen kişinin ya da köle veya cariyenin şahitliğini caiz görmüştür.

Zina iftirasında bulunan kişinin tövbe ettiği nasıl bilinecektir? Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), zina eden kişiyi bir yıl sürgün etmiştir. Aynı şekilde Ka'b b. Mâlik ve iki arkadaşıyla elli gün boyunca konuşulmasını yasaklamıştır.

Zina iftirasında bulunan kişinin, hırsızın ve zina eden kişinin tövbe sonrası şahitliği kabul edilir mi, edilmez mi?

¹ Nûr Sur. 4, 5

Yüce Allah: **“Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fasık kimselerdir. Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesnadır”**¹ buyurur.

Kâdî İyâd’a göre tövbe etmedikten sonra bunların hiçbir konuda şahitliği kabul edilmez. Bazılarına göre sadece zina iftirası konusunda şahitlikleri kabul edilmez. Ebû Hanîfe’ye göre “asla” ifadesi ömür boyu anlamındadır.

Ancak bu iftiradan tövbe edip ıslah olurlarsa şahitlikleri kabul edilir. İslah olmaları da salih amellerde bulunmaları, iftiradan dolayı cezayı kabul edip buna teslim olmaları ve iftira attıkları kişilerden helallik istemeleri şeklinde olur. Böylesi bir durumda şahitlikleri kabul edilir. Çünkü Yüce Allah şahitliklerinin kabul edilmeyeceğini söyledikten sonra tövbe etmeleri durumunu istisna etmiştir.

Hanefilere göre âyetle “asla” denilmesi cezalarını çektikten sonra bile şahitliklerinin kabul edilmeyeceğini göstermektedir. İstisna da şahitliğe değil fasıklığa yöneliktir. Yani tövbe edenler söz konusu fasıklardan olmazlar, anlamındadır. Tövbe de önceki günahları giderir. Dolayısıyla günahından tövbe eden kişi fasık biri olarak nitelendirilmez. Şahitliğinin asla kabul edilmemesi de bu yöndeki cezasının bir devamı niteliğindedir.

Şâfiî’nin mevsûl olarak naklettiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Muğîre b. Şu’be’ye zina iftirasında bulunan Ebû Bekre b. el-Hâris b. Kelde, Ebû Bekre’nin anne bir kardeşi Şibl b. Ma’bed b. Ubeyd b. el-Hâris el-Becelî ve yine Ebû Bekre’nin anne bir kardeşi Nâfi’ b. el-Hâris’i ceza olarak kamçılattı.

Muğîre b. Şu’be, Ömer’in Basra valisiydi. Ebû Bekre, Şibl, Nâfi’ ve yine anne bir kardeşleri Ziyâd b. Ebî Süfyân onu Haccâc b. Atîk b. el-Hâris b. Avf el-Cuşemî’nin karısı Ümmü Cemîl binti Amr b. Erkam el-Hilâliyye’nin üzerinde görünce Ömer’e gidip şikayet ettiler. Ömer onu azledip yanına çağırды. Yerine de Ebû Mûsa el-Eş’arî’yi atadı.

Muğîre geldiğinde Ebû Bekre, Şibl ve Nâfi’ zina ettiğini söylediler. Yezîd ise bu konuda kesin bir şahitlikte bulunmadı. Sadece: “Ben çirkin bir görüntü gördüm. Ancak onunla ilişkiye girip girmediğini bilmiyorum” dedi. Hâkim bunu rivayet ederken Ziyâd’ın: “Onları tek bir örtünün altında soluk soluğa

¹ Nûr Sur. 4, 5

gördüm. Ancak neler olduğunu bilmiyorum” dediğini zikreder. Bunun üzerine Ömer üçünün zina iftirası cezası olarak kamçılanmasını emretti. Sonra tövbe etmelerini istedi ve ancak tövbe edenin şahitliğini kabul edeceğini söyledi.

Zina iftirası cezası almış birinin şahitliğinin kabul edilmesi hükmünü Taberî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd da kabul etmiştir. Yine Taberî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre meşhur halife Ömer b. Abdilazîz de kabul etmiştir. Yine Taberî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre meşhur tâbî Saîd b. Cübeyr de kabul etmiştir. Yine Taberî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Tâvus b. Keysân el-Yemânî ve Mücâhid b. Cebr el-Mekkî de kabul etmiştir. Yine Taberî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Âmir b. Şurâhîl eş-Şa'bî de kabul etmiştir. Beğavî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre aynı hükmü İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime de kabul etmiştir. İbn Cerîr'in mevsûl olarak naklettiğine göre Muhammed b. Müslim ez-Zührî de kabul etmiştir. Kufe kadısı Muhârib b. Dîsâr el-Kûfî, kâdî Şurayh ve Muâviye b. Kurra b. İyâs el-Basrî de kabul etmiştir.

İbn Hacer ise: “Burada sayılan son üç kişiden bunu kabul ettiklerine yönelik açık bir ifade bulabilmiş değilim” demiştir.

Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak naklettiğine göre Ebu'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân, Medine'de bu yöndeki uygulamanın, zina iftirasında bulunan kişinin sözünden dönüp Rabbinden bağışlanma dilemesi durumunda şahitliğinin kabul edileceği şeklinde olduğunu söylemiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi bu da Hanefilerin görüşüne muhaliftir.

Taberî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Âmir eş-Şa'bî ve Katâde, iftira eden kişinin, sözünden dönmesi durumunda ceza olarak kamçılanacağını, ceza sonrası da şahitliğinin kabul edileceğini söylemişlerdir. Çünkü Yüce Allah: **“Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesnadır”**¹ buyurmaktadır.

Ancak İbnu'l-Müneyyir: “Kişi zina iddiasında doğruyu söylemişse neyin tövbesini yapacak?” diye sormuş ve cevap olarak şöyle demiştir: “Başkalarının mahremiyetini ortaya sermesi ve gördüklerini gizlememesinden dolayı tövbe eder. Ya da denilebilir ki kişi böylesi çirkin bir

¹ Nûr Sur. 5

şeyi gördüğü zaman tam olarak gerçekleştiğinden yana emin olmadıkça yapını açık etmemelidir. Açıklaması halinde günaha girmiş olur ve bu şeyi görmesinden dolayı değil, gerçekleştiğinden yana tam olarak emin olmadan dile getirmesinden dolayı tövbe etmelidir.”

İbn Hacer ise bu görüşe itiraz ederken şöyle der: “Muğîre b. Şu’be olayında Ebû Bekre zinanın gerçekleştiğinden yana emin olduktan sonra olayı açıklamasına rağmen Ömer, şahitliğinin kabul edilmesi için tövbe etmesini istemiştir. Ancak Ebû Bekre gördüğünden yana emin olduğu ve doğruyu söylediğini bildiği için Ömer’in bu isteğini kabul etmemiştir.”

Süfyân es-Sevrî’nin dediğine göre köle bu yönde ceza olarak kamçılandıktan sonra tövbe ettiği zaman şahitliği kabul edilir. Zina iftirasından dolayı had cezası yiyen birinden bir davada hüküm vermesi istendiği zaman vereceği hüküm de geçerli olur. Ancak Ebû Hânîfe’ye göre zina iftirasında bulunan kişi tövbe etmiş olsa dahi şahitliği kabul edilmez. Çünkü Yüce Allah: **“Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin”**¹ buyurur.

Ebû Hanîfe’ye göre iki şahit olmadıkça nikah akdi caiz olmaz. Zina iftirasından dolayı ceza yemiş iki kişinin şahitliğiyle nikah akdi yapan kişinin bu nikahı caiz olur. Çünkü nikah akdindeki şahitlik ile normal davalardaki şahitlik farklı şeylerdir. Ancak bu mezhebin kitaplarından anlaşıldığı kadarıyla bu konudaki ihtilaf böylesi kişilerin tövbe öncesine aittir. Tövbe etmeleri halinde ise şahitlikleri ihtilafsız bir şekilde kabul edilmektedir.

Ebû Hânîfe’ye göre iki kölenin şahitliğiyle yapılan nikah akdi caiz değildir. Çünkü nikah akdindeki şahitlik başkaları üzerinden gerçekleşen bir tür velayet demektir. Köleler için böylesi bir velayetten söz edilemeyeceği için de şahitlikleriyle yapılan nikah akdi geçerli olmayacaktır.

Ebû Hanîfe, Ramazan hilalinin görülmesi konusunda ise zina iftirasından dolayı had cezası yemiş birinin ya da kölenin ya da cariye'nin şahitliğini caiz görmüştür.

Zina iftirasında bulunan kişinin tövbe ettiği nasıl anlaşılır ve nasıl bilinir? Şâfiî’nin dediğine göre selefin geneli zina iftirasında bulunan kişinin mutlaka kendi kendini yalanlaması gerektiği görüşündedir.

¹ Nûr Sur. 5

Mâlik'e göre kişi hayırlı işlerde bulunmaya başlaması tövbe ettiğine dair yeterlidir ve kendi kendini yalanlaması gerekmez. Çünkü iddia ettiği şey iftira değil de doğru da olabilir. Buhârî de bu konuda bu görüşü benimsemiş, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zina eden bir kişiyi bir yıl sürgün etmesini buna delil olarak göstermiştir. Bir başka delil olarak da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ka'b b. Mâlik ve iki arkadaşı olan Hilâl b. Ümeyye ve Murâre b. er-Rebî' ile elli gün boyunca konuşulmasını yasaklamasını zikretmiştir. Buradan anlıyoruz ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tövbe etmelerinden sonra sürgün ve konuşma yasağı dışında onlardan herhangi bir şey talep etmemiştir.

٢٦٤٨ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ امْرَأَةً سَرَقَتْ فِي غَزْوَةِ الْفَتْحِ ، فَأَتَى بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ أَمَرَ فَقُطِعَتْ يَدُهَا قَالَتْ عَائِشَةُ فَحَسُنْتَ تَوْبَتُهَا وَتَزَوَّجْتُ ، وَكَانَتْ تَأْتِي بَعْدَ ذَلِكَ فَأَرْفَعُ حَاجَتَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَطْرَافَهُ ٣٤٧٥ ، ٣٧٣٢ ، ٣٧٣٣ ، ٤٣٠٤ ، ٦٧٨٨ ، ٦٧٨٧ ، ٦٨٠٠ - تحفة ١٦٦٩٤

2648- "İsmâil — Süfyân — İbn Vehb — Yûnus" isnâdıyla; yine: "Leys — Yûnus — İbn Şihâb" isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr şöyle demiştir: "Mekke'nin fethi sırasında kadının biri hırsızlık yapmıştı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına getirildikten sonra emrederek kadının eli kesildi."

Âişe: "Daha sonra bu kadın samimi bir şekilde tövbe etti ve evlendi. Ara sıra yanıma gelir, onun ihtiyaçlarını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iletirdim" demiştir.¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

¹ Hadis ayrıca 3475, 3732, 3733, 4304, 6787, 6788 ve 6800'de geçmektedir. Müslim 1688

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Urve'nin bildirdiğine göre Mekke'nin fethi sırasında kadının biri bir hırsızlık yapmıştı. İbn Mâce'nin naklettiği ve Hâkim'in de sahih bulduğu rivayete göre kadın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evinden bir kadife kumaş çalmıştı. İbn Sa'd'ın rivayetine göre ise kadın takı çalmıştı.

Hırsızlık yapan bu kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirilince emrederek sağ eli kesildi. Nesâî de gelen rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Bilâl'a: *"Ey Bilâl! Kalkıp kadının elini tut ve onu kes"* buyurduğu zikredilmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadının hırsızlığının el kesmeyi gerektirdiğinden emin olduktan sonra bu emri verip uygulatmıştır. Ebû Dâvud'da gelen rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kadının aleyhinde şahitlik ettiği de zikredilmiştir.

Âişe'nin bildirdiğine göre eli kesilen bu kadın samimi bir şekilde tövbe etmiştir. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır. Tahâvî, tövbe ettikten sonra hırsızın şahitliğinin kabul edileceği konusunda ittifak olduğunu söylemiştir. Buhârî hırsız ile zina iftirasında bulunan kişi arasında bir fark görmediği için de ikisini aynı hüküm altında zikretmiştir.

Hırsızlık edip tövbe eden bu kadın daha sonra evlendi. Arada sırada Âişe'nin yanına gelirdi. İhtiyaçlarını da Âişe vasıtasıyla Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iletirdi.

Hâkim'in Abdullah b. Ebî Bekr'den yaptığı bir rivayette daha sonraları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu kadına acıdığı, arada ziyaretine gidip halini hatırını sorduğu zikredilmiştir.

Bu hadis hakkındaki diğer detay ve açıklamalar *Meğâzî* ile *Hudûd* konuları içinde gelecektir.

۲۶۴۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ

عَبْدِ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ أَمَرَ فِيمَنْ زَنَى وَلَمْ

يُحْصِنْ بِجَلْدٍ مِائَةً وَتَغْرِيبٍ عَامٍ أَطْرَافَهُ ۲۳۱۴ ، ۲۶۹۶ ، ۲۷۲۵ ، ۶۶۳۴ ، ۶۸۲۸ ،

۶۸۳۶ ، ۶۸۴۳ ، ۶۸۶۰ ، ۷۱۹۴ ، ۷۲۵۹ ، ۷۲۷۹ - تحفة ۳۷۵۵

2649- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla Zeyd b. Hâlid şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), evli olmayıp da zina eden kişiye yüz kamçı atılmasını ve bir yılığına sürgün edilmesini emretti.”¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Akîl el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Zeyd, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî el-Medenî’dir. Hicri 68 ya da 70 yılında 80 yaşlarındayken Kufe’de vefat etmiştir.

Zeyd’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evli olmayıp zina eden bir kişiye yüz kamçı atılmasını ve bir yılığına sürgün edilmesini emretmiştir. Dâvûdî bu hadisin burada zikredilmesini sorunlu bulmuştur. Çünkü bu kişinin bir yıl sürgün edilmesinde şahitliğinin kabul edilmesini gerektiren bir şey bulunmamaktadır. İbnu’l-Müneyyir buna cevap verirken bu kişinin sürgünde kaldığı süre içinde durumunun değişebileceğini, değiştikten sonra da artık sürgünde kalma gereğinin de kalmayacağını söylemiştir. Çünkü genelde bu yöndeki sürgün cezaları kişinin nefsini, heyecanını ve şehvetini kırma amaçlı verilmektedir. Böylesi bir ceza sonrası kişinin durumunun değişmesi ve ıslah olması da beklenmektedir.

۹ - بَابُ لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهَادَةِ جَوْرٍ إِذَا أُشْهَدَ

9- HAKSIZLIK ÜZERİNE ŞAHİT OLMASI İSTENEN KİŞİ ŞAHİTLİK ETMEMELİDİR

۲۶۵۰ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَأَلْتُ أُمَّيْ أَبِي بَعْضَ الْمُؤَهَّبَةِ لِي مِنْ مَالِهِ ، ثُمَّ بَدَأَ لَهُ فَوَهَبَهَا لِي فَقَالَتْ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَخَذَ بِيَدِي وَأَنَا غُلَامٌ ، فَأَتَى بِي

¹ Hadis ayrıca 2314, 2696, 2725, 6634, 6828, 6831, 6836, 6843, 6860, 7194, 7259 ve 7279’ da geçmektedir. Müslim 1698

النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ إِنَّ أُمَّهُ بِنْتُ رَوَاحَةَ سَأَلَتْنِي بَعْضَ الْمُوهَبَةِ لِهَذَا ، قَالَ « أَلَاكَ وَلَدٌ سِوَاهُ »
 قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَرَاهُ قَالَ « لَا تُشْهِدْنِي عَلَى جَوْرٍ » وَقَالَ أَبُو حَرِيرٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ « لَا أَشْهَدُ
 عَلَى جَوْرٍ ». طرفاه ٢٥٨٦، ٢٥٨٧ - تحفة ١١٦٢٥

2650- “Abdân — Abdullah — Ebû Hayyân et-Teymî — Şa’bî” isnâdıyla Nu’mân b. Beşîr şöyle demiştir: Annem babamdan, malından bir şeyi bana hibe etmesini istedi. Daha sonraları babam bunu uygun gördü ve o şeyi bana hibe etti. Ancak annem: “Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) buna şahit tutmadıkça kabul etmem” dedi. Henüz küçük bir çocuktum. Babam elimden tutup beni Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü ve: “Bunun annesi olan Revâha’nın kızı ona bir hibede bulunmamı istedi” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bundan başka çocuğun var mı?*” diye sorunca, babam: “Var” dedi. Sanırım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) babama: “*Haksızlık olan bir konuda beni şahit tutma*” buyurdu.

Ebû Harîz ise bunu Şa’bî’den rivayet ederken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Haksızlık olan bir konuda şahitlik etmem*” buyurduğunu zikreder.¹

Abdân, Abdullah b. Osmân el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Ebû Hayyân, Yahya b. Saîd et-Teymî el-Kûfî’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhil’dir.

Nu’mân’ın bildirdiğine göre annesi Amre binti Revâha, babası Beşîr’den, malından bir şeyi Nu’mân’a hibe etmesini istedi. Hibe edilmesini istediği şey de rivayetlere göre bir köle ya da bir cariye ya da bir bahçe idi. Babası da önce bunu yapmak istemediyse de daha sonra bunu uygun görüp hibe etti.

Ancak annesi bu hibeye Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) şahit tutmasını istedi. Babası henüz küçük bir çocuk olan Nu’mân’ı elinden tutup Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti. Çocuğun annesinin, kendisinden çocuğa bir hibede bulunmasını istediğini, hibede bulunduğunu, ancak bu hibeye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şahit tutulmasını istediğini anlattı.

¹ Hadis ayrıca 2586 ve 2587’de geçmektedir. Müslim 1623

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Beşîr'e Nu'mân'dan başka çocuğunun olup olmadığını sorunca Beşîr başka çocuklarının da olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haksızlık ve zulüm içeren bir konuda kendisini şahit tutmamasını söyledi.

İbn Hibbân'ın mevsûl olarak nakledip Taberânî'nin rivayetine göre Sicistan kadısı Ebû Harîz Abdullah b. el-Hüseyin el-Ezdî bunu Şa'bî'den naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Beşîr'e: “*Haksızlık olan bir konuda şahitlik etmem*” buyurduğunu zikretmiştir.

Hanbelîler buna dayanarak çocuklara hibe yaparken adaleti gözetmenin vacip olduğunu söylemişlerdir. Cumhûr ise buna cevap verirken zulmün adaletten ayrılmak, şaşmak anlamına geldiğini, bu açıdan mekruh olan bir şeyi yapmanın da zulüm olacağını söylemişlerdir. *Hibeler* konusu içinde bu konuda gerekli açıklamalar yapılmıştı.

٢٦٥١ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو جَهْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ زَهْدَمَ بْنَ مُضَرِّبٍ قَالَ سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « خَيْرُكُمْ قَرْنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » قَالَ عِمْرَانُ لَا أَذْرِي أَذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ بَعْدَ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنْ بَعَدَكُمْ قَوْمًا يَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَتُونَ ، وَيَشْهَدُونَ ، وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ وَيَنْذِرُونَ وَلَا يَقُونَ ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ » أَطْرَافُهُ ٣٦٥٠ ، ٦٤٢٨ ،

٦٦٩٥ - تحفة ١٠٨٢٧

2651- “Âdem — Şu'be — Ebû Cemre — Zehdem b. Mudarrib” isnâdıyla İmrân b. Husayn şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*En hayrlınız benim zamanımda yaşayanlar, sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenlerdir*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendi zamanından sonra iki asır mı yoksa üç asır mı zikrettiğini tam olarak bilmiyorum. Sonra şöyle devam etti: “*Sizden sonra öyle bir topluluk gelecek ki hıyanet edecekler, bundan dolayı kendilerine güvenilmeyecek,*

kendilerinden istenmediği halde şahitlikte bulunacaklar, adak adayıp bunu ifa etmeyeceklerdir. Bunların arasında semizlik yaygın olacaktır.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Ebû Cemre, Nasr b. İmrân ed-Dubbaî’dır.

Zehdem, Zehdem b. Mudarrib el-Cermî el-Basrî’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), en hayırlı insanların kendi çağında yaşayan insanlar olduğunu bildirmiştir. Burada kendi zamanındaki çağın insanlarından kasıt sahabedir. Bazıları hadiste geçen “karn” ifadesinden kastın 80 yıl, bazıları 40 yıl, bazıları da 100 yıl olduğunu da söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendi çağından sonra insanların en hayırlılarının ondan sonraki çağın insanları olduğunu söylemiştir. Bu insanlar da tâbiündür. Bunlardan sonra en hayırlı insanların onlardan sonra gelen çağda yaşayan insanlar olduğunu bildirmiştir ki onlar da tebeu’t-tâbiündür.

İmrân bunu naklederken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendi çağını zikrettikten sonra iki çağ mı yoksa üç çağ mı zikrettiğini bilmediğini söylemiştir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bu üç çağdan sonra öyle insanlar gelecek ki bunlar hıyanette bulunacak, bundan dolayı kendilerine güvenilmeyecektir. Kendilerinden istenmediği halde şahitlikte bulunacaklardır.

Şahitlik konusundaki bu ifade Müslim’in Zeyd b. Hâlid’den naklettiği hadisle çelişmemektedir. O rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*En hayırlı şahitlerin kimler olduğunu size söyleyeyim mi? Kendisinden istenmeden gelip şahitlikte bulunanlardır*” buyurmuştur.

Müslim’in bu rivayetindeki şahitlikten kasıt kişinin, bir konuda hakkı bulunduğunu bilmeyen birinin lehine gelip şahitlikte bulunmasıdır. Ya da bu hakkı bilen kişinin ölüp de geride aynı bilgiye sahip kişileri bırakması, onların da gelip bu yönde şahitlikte bulunmasıdır. Ya da başlık hadisindeki şahitlikten kasıt dünya işleriyle ilgili şahitlik, Müslim’de geçen rivayetteki şahitlik ise Allah’ın haklarına yönelik bir şahitliktir.

¹ Hadis ayrıca 3650, 6428 ve 6695’te geçmektedir. Müslim 2535

Söz konusu kişilerin başka bir özelliği de adak adayıp bu adağı yerine getirmemeleridir. Bir diğer özellikleri semizliğin aralarında yaygın olmasıdır. Çünkü bunlar dünya lezzetleri ve şehvetlerine düşkün olacak, her türlü nimetten hesapsız bir şekilde faydalanacaklardır. Buna bağlı olarak da bedenleri semiz ve kilolu olacaktır. Hadiste geçen “semn” ifadesinden kasıt kendilerinde bulunmayan meziyetlere sahip olduklarını iddia edip şeref ve saygınlık elde etmeye çalışmaları da olabilir. Ya da dünya malı biriktirip toplamaları da olabilir.

Hadisin başlıkla mutabakatı söz konusu kişilerin kendilerinden istenmediği halde şahitlikte bulunmalarındadır. Çünkü istenmeden önce yapılan şahitlikte zulüm vardır.

Buhârî bu hadisi ayrıca *Sahabenin Faziletleri*, *Rikâk* ve *Nuzûr* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٢٦٥٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ يَجِيءُ أَقْوَامٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ ، وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ » قَالَ إِبْرَاهِيمُ وَكَانُوا يَضْرِبُونَنَا عَلَى الشَّهَادَةِ وَالْعَهْدِ . أطرافه ٣٦٥١ ، ٦٤٢٩ ، ٦٦٥٨ - تحفة ٩٤٠٣

2652- “Muhammed b. Kesîr — Süfyân — Mansûr — İbrâhim — Abîde” isnâdıyla Abdullah’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İnsanların en hayırlıları benim zamanımda yaşayanlar, sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenlerdir. Sonrasında öyle topluluklar gelir ki bir konuda bazen şahitlikleri yeminlerinin, bazen de yeminleri şahitliklerinin önüne geçer.”

Ravi İbrâhim der ki: “Önceleri her konuda şahadet ve yemin etmemizden dolayı bizi döverlerdi.”¹

Muhammed, Muhammed b. Kesîr el-Abdî el-Basrî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

¹ Hadis ayrıca 3651, 6429 ve 6658’de geçmektedir. Müslim 2533

İbrâhim, İbrâhim en-Nehaî'dir.

Ubeyde, Ubeyde es-Selmânî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre insanların en hayırlıları kendi zamanında yaşayanlar, yani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıdır. Sonra onlardan sonra gelenler, yani tâbiündür. Sonra onlardan sonra gelenler, yani tebeu't-tâbiündür.

Bu da sahabenin tâbiündan, tâbiünün da tebeu't-tâbiünden daha faziletli olmasını gerektirmektedir. Ancak buradaki efdaliyetin genel mi yoksa özel mi olduğu konusunda ihtilaf vardır. Cumhura göre bu efdaliyet fertlere aittir ve o çağın insanların tümü için geçerli değildir. İbn Abdilber ise bu efdaliyetin genel olduğunu, herkesi kapsadığını söylemiştir. *Sahabenin Faziletleri* konusu içinde bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bunlardan sonra da öyle insanlar gelecek ki bazen şahitlikleri yeminlerinin, bazen de yeminleri de şahitliklerinin önüne geçecektir.

Beydavî'ye göre bu tutum aynı davalarda değil de farklı davalarda olacak, bazen önce şahitlik sonra yemin, bazen de önce yemin sonra da şahitlik edeceklerdir. Kirmânî ise buna itiraz ederken bunun aynı davada gerçekleşebileceğini söylemiştir. Ona göre böylesi kişiler şahitlik ettikleri konuda yemin de edecekler, bazen yemini şahitlik yapmadan önce bazen de şahitlikten sonra edeceklerdir.

Belki de bu durum kişinin yeminle şahitlik konusundaki hırsından kaynaklanabilir. Kişi, dini değerlere bağlılığının zayıflığından dolayı bunları öyle hızlı bir şekilde yapmak ister ki önce yemin mi, yoksa şahitlik mi edeceğini bilemez duruma düşer.

Mâlikiler buna dayanarak şehadetin yanında yemin de eden kişinin bu şahitliğinin reddedileceğini söylemişlerdir. Cumhur ise bu durumun, şahitliğinin reddedilmesini gerektirmediğini söylemiştir.

İbrâhim en-Nehaî'nin dediğine göre küçükken şahitliğin yanında yemin etmelerinden dolayı büyükler kendilerini döverlerdi. İbrâhim'in bahsettiği şey de kişinin: "Allah şahit olsun ve Allah adına yemin olsun ki" şeklinde hem şahitlik hem de yemin etmesidir. Küçükler bunları olur olmaz söyleyip alışkanlık haline getirmesinler diye büyükler onları döverlerdi.

۱۰ - بَاب مَا قِيلَ فِي شَهَادَةِ الزُّورِ

10- YALANCI ŞAHİTLİK VE ŞAHİTLİĞİ
GİZLEME HAKKINDA SÖYLENENLER

لَقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ﴾ وَكِتَابِ الشَّهَادَةِ ﴿وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ ﴿تَلَوْا﴾ أَلَسْتُمْ بِالشَّهَادَةِ

Yüce Allah: **“Onlar yalan yere şahadet etmezler”**¹ buyurur.

Şahitliği gizleme konusunda da: **“Şahitliği gizlemeyin, onu kim gizlerse şüphesiz kalbi günah işlemiş olur. Allah işlediklerinizi bilir”**² buyurmuştur.

“Eğer eğriltirseniz...”³ ifadesi de şahitlikte dili eğip bükme, doğruyu söylememe anlamındadır.

Başlık, yalancı şahitlik yapma konusunda yapılan uyarılarla ilgilidir.

Yüce Allah: **“Onlar yalan yere şahadet etmezler”**⁴ buyurmuş, Müslümanların yalan ve batıl yere şahitlikte bulunmayacakları, bunun yanında yalanın, fıskın, küfrün ve benzeri şeylerin bulunduğu yer ile mekanlara da şahit olmayacaklarını bildirmiştir.

İbn Hacer'in dediğine göre Buhârî müfessirlerden bazılarının yorumuna dayanarak burada âyetin yalan yere şahitlik edenleri kınayan bir âyet olduğuna işaret etmiştir. Ancak Aynî buna itiraz etmiş ve âyetin yalan yere şahitlik etmeyenleri öven bir âyet olduğunu söylemiştir. Aynî'ye göre denildiği gibi âyeti o şekilde açıklayan bir müfessir de yoktur. Bu bakımdan Buhârî'nin bu âyeti yalan yere şahitlik edenlere bir uyarı şeklinde ele alması çok da isabetli değildir. Âyet yalan yere şahitlik edenleri uyaran değil, yalan yere şahitlik etmeyenleri öven bir âyettir.

¹ Furkân Sur. 72

² Bakara Sur. 283

³ Nisâ Sur. 135

⁴ Furkân Sur. 72

Yüce Allah yine: “Şahitliği gizlemeyin, onu kim gizlerse şüphesiz kalbi günah işlemiş olur. Allah işlediklerinizi bilir”¹ buyurmuş ve şahitliği gizleyenlerin günaha girmiş olacağını bildirmiştir.

“Eğer eğriltirseniz...”² ifadesini İbn Abbâs şahitlikte dili eğip bükme, doğruyu söylememe, şahitliği gereği gibi ifa etmeme şeklinde açıklamıştır.

٢٦٥٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ سَمِعَ وَهْبَ بْنَ جَرِيرٍ وَعَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ إِبْرَاهِيمَ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْكَبَائِرِ قَالَ « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ » تَابَعَهُ عُندَرٌ وَأَبُو عَامِرٍ وَهَزْزٌ وَعَبْدُ الصَّحَدِ عَنْ شُعْبَةَ طَرَفَاهُ ٥٩٧٧ ، ٦٨٧١ - تحفة

١٠٧٧

2653- “Abdullah b. Münîr — Vehb b. Cerîr ve Abdumelik b. İbrâhim — Şu’be — Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) büyük günahlar sorulunca: “Allah’a şirk koşmak, anne babaya asi olmak, cana kıymak ve yalan yere şahitlik etmektir” buyurdu.³

Ğundar, Ebû Âmir, Behz ve Abdussamed de bunu Şu’be’den rivayet ederek mutâbaât etmişlerdir.

Abdullah, Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Münîr el-Mervezî’dir.

Vehb, Vehb b. Cerîr b. Hâzım el-Ezdî’dir.

Abdumelik, Abduddâr oğullarının azatlısı Abdumelik b. İbrâhim el-Kureşî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) büyük günahların hangileri olduğu sorulunca bunların Allah’a şirk koşmak, anne

¹ Bakara Sur. 283

² Nisâ Sur. 135

³ Hadis ayrıca 5977 ve 6871’de geçmektedir. Müslim 88

babaya asi olmak, haksız yere cana kıymak ve yalan yere şahitlik etmek olduğunu söylemiştir.

Günahların büyük ile küçük olmasının ölçüsü konusunda ihtilaf edilmiştir. Bu konuda en isabetli görüşe göre Yüce Allah'ın, hakkında bir ceza belirlediği ve işleyeni uyardığı her bir günah büyük günahtır.

Hadisten anlaşılması gereken, büyük günahların sadece bu üç tanesi olduğu değildir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada büyük günahlar içinden en büyüklerini kısa bir şekilde zikretmiştir. Bunların da en büyüğü ve başta geleni Allah'a şirk koşturmadır.

Buhârî bu hadisi ayrıca *Edeb ve Diyetler* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Ğundar olarak bilinen Muhammed b. Câfer, Ebû Âmir Abdulmelik el-Akadî, Behz b. Esed el-Ammî ve Abdussamed b. Abdilvâris de bu hadisi Şu'be b. el-Haccâc'dan rivayet ederek Vehb b. Cerîr'e mutâbaât etmişlerdir.

Ebû Âmir'in rivayetini Ebû Saîd en-Nakkâş ve İbn Mende, Behz'in rivayetini Ahmed, Abdussamed'in rivayetini de Buhârî *Diyetler* konusu içinde mevsûl olarak nakletmiştir.

٢٦٥٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا الْجَرِيرِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ » ثَلَاثًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ » وَجَلَسَ وَكَانَ مُتَكِنًا فَقَالَ « أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » قَالَ فَمَا زَالَ يُكْرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا الْجَرِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ أَطْرَافُهُ ٥٩٧٦، ٦٢٧٣، ٦٢٧٤، ٦٩١٩ -

تحفة ١١٦٧٩

2654- "Müsedded — Bişr b. el-Mufaddal — Cureyrî — Abdurrahman b. Ebî Bekre" isnâdıyla Ebû Bekre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa: "Büyük günahların en büyüğünü size bildireyim mi?" diye sorunca ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Tabii ki bildir" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'a şirk koşturmak ve anne babaya asi olmaktır" buyurdu. Sonra yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve: "Bir de yalancı

şahitliktir” diye ekledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu o kadar çok tekrarlardı ki içimizden “keşke sussa” demeye başladık.

İsmâil b. İbrâhim ise bunu Cureyrî kanalıyla Abdurrahmân’dan bildirmişti.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Bişr, Bişr b. el-Mufaddal b. Lâhik er-Rakkâşî el-Basrî’dir.

Cureyrî, Saîd b. İyâs el-Ezdî’dir.

Abdurrahmân’ın babası, Ebû Bekre’dir.

Ebû Bekre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına büyük günahları bildirirken bunlardan biri olarak Allah’a şirk koşmayı, bir diğeri olarak da anne babaya asi olmayı zikretmiştir.

Hadisten büyük günahların büyük ve en büyük olmak üzere ikiye ayrıldığını da çıkarıyoruz. Büyük günah ifadesinden küçük günahların olduğunu da anlıyoruz.

Ebû İshâk el-İsferâyînî, Ebû Bekr el-Bâkillânî ve İbnu’l-Kuşeyrî gibi âlimler küçük günahlar gibi bir ifadenin doğru olmadığını, bütün günahların büyük olduğunu söylemişlerdir. Zira her bir gûnahta kendisine karşı çıkılan ve isyan edilen zat aynıdır. Ancak bu âlimler ile cumhur arasında bu yöndeki ihtilaf lafza dayalı bir ihtilafıdır.

Karâfî bu konuda şöyle der: “Bu âlimler Allah’ı tazim ve yüceltme babından O’na isyan olan bir davranışı küçük diye isimlendirmeyi kerih görmüşlerdir. Aynı zamanda bazı günahların kişinin adaletine hâlel getirdiğini bazılarının ise getirmediğini de söylemişlerdir. Buradaki ihtilaf günahların kendisinde değil, isimlendirilmesindedir. Günahların bu şekilde bir ayrıma tabi tutulması bu konuda gelen âyet ve hadislere göre doğrudur. Bunun yanında zararı ve ifsadı daha büyük ve geniş olan bir şey doğaldır ki diğerlerine nazaran en büyük ve daha büyük gibi isimlerle anılacaktır. Yüce Allah’ın: «**Size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız**»² buyruğu da günahların büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrıldığını açık bir şekilde

¹ Hadis ayrıca 5976, 6273, 6274 ve 6919’da geçmektedir. Müslim 87

² Nisâ Sur. 31

göstermektedir. Bundan dolayı Gazâlî: «Dini naslarda bulunmalarına rağmen ikisi arasındaki farkı yok saymak çok da doğru değildir» demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki büyük günahı ashâbına bildirdikten sonra yaslandığı yerde doğrulup oturdu ve en büyük günahlardan birinin de yalancı şahitlik olduğunu söyledi. Enes'in dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu o kadar tekrarlardı ki müslümanlar içlerinden: “Keşke sussa” diye geçirmeye başlamışlardır.

İbn Hacer bunu açıklarken şöyle der: “Çünkü müslümanlar Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sevgi, saygı ve şefkatlerinden dolayı bir şeylerin onu rahatsız etmesini istemiyorlardı.”

Cem’u’l-Umde’de ise bu konuda şöyle denilir: “Böylesi bir günahı işleyen birine Yüce Allah’ın ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) öfkesini hissedince oradakiler korkuya kapılmış ve bu konunun bir an önce kapanmasını dilemişlerdir.”

Buhârî bu hadisi ayrıca *İstitâbetu’l-Mürteddîn*, *İstizân* ve *Edeb* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

Buhârî’nin *İstitâbetu’l-Mürteddîn* konusu içinde mevsûl olarak naklettiğine göre İsmâil b. İbrâhim de bunu Cureyrî kanalıyla Abdurrahman’dan bildirmiştir.

۱۱ - بَابُ شَهَادَةِ الْأَعْمَى وَأَمْرِهِ وَنِكَاحِهِ وَإِنْكَاحِهِ وَمُبَايَعَتِهِ وَقَبُولِهِ فِي التَّأْذِينَ وَغَيْرِهِ وَمَا يُعْرَفُ بِالْأَصْوَاتِ

11- KÖRÜN ŞAHİTLİĞİ, EVLENMESİ, EVLENDİRMESİ, ALIŞVERİŞ YAPMASI, MÜEZZİNLİK YAPMASI VE SESLE İLGİLİ OLAN KONULARDAKİ DURUMU

وَأَجَازَ شَهَادَتَهُ قَاسِمٌ وَالحَسَنُ وَابْنُ سِيرِينَ وَالزُّهْرِيُّ وَعَطَاءٌ وَقَالَ الشَّعْبِيُّ تَجَوُّزُ
شَهَادَتُهُ إِذَا كَانَ عَاقِلًا وَقَالَ الْحَكَمُ رَبُّ شَيْءٍ تَجَوُّزُ فِيهِ وَقَالَ الزُّهْرِيُّ أَرَأَيْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ
لَوْ شَهِدَ عَلَى شَهَادَةٍ أَكُنْتَ تَرُدُّهُ وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَبْعَثُ رَجُلًا إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ أَفْطَرَ ،
وَيَسْأَلُ عَنِ الْفَجْرِ فَإِذَا قِيلَ لَهُ طَلَعَ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ اسْتَأْذَنْتُ عَلَى

عَائِشَةُ فَعَرَفْتُ صَوْتِي قَالَتْ سُلَيْمَانُ ، اَدْخُلْ فَإِنَّكَ مَمْلُوكٌ مَا بَقِيَ عَلَيْكَ شَيْءٌ وَأَجَارَ
سَمُرَةَ بْنَ جُنْدَبٍ شَهَادَةَ امْرَأَةٍ مُتَّقِيَةٍ

Kâsım, Hasan, İbn Sîrîn, Zührî ve Atâ körün şahitliğini caiz görmüşlerdir.

Şa'bî: "Aklı başında olduktan sonra körün şahitliği caizdir" demiştir.

Hakem: "Körün şahitliğinin caiz olacağı çok az şey vardır" demiştir.

Zührî: "İbn Abbâs bir konuda şahitlik edecek olsa onun şahitliğini reddeder miydin?" demiştir.

İbn Abbâs güneşin batması konusunda bir adamı gönderir, onun güneşin battığını söylemesiyle de orucunu açardı. Yine şafağın söküp sökmediğini sorardı. Söktüğü söylendiğinde iki rekat namaz kılardı.

..Süleymân b. Yesâr şöyle demiştir: Âişe'nin yanına girmek için izin istediğimde sesimi tanıdı ve: "Süleymân! Gir! Anlaşma bedelinden borcun kaldığı sürece sen bir kölesin" dedi.

Semure b. Cundub de yüzü örtülü kadının şahitliğini caiz görmüştür.

Başlık, körün evlenmesi, başkasını evlendirmesi, bir şeyi satın alıp satması, ezan okuma veya kamet getirme gibi görevleri ifa etmesi ve sesle ilgili konularda şahitliğinin hükmüyle ilgilidir.

Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak naklettiğine göre Fukahâ-i Seba'dan biri olan Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk körün şahitliğini caiz görmüştür.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Hasan el-Basrî, Muhammed b. Sîrîn ve Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî de körün şahitliğini caiz görmüşlerdir.

Esrem'in mevsûl olarak naklettiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh da körün şahitliğini caiz görmüştür. Mâlikîlerin de görüşü böyledir.

Özetle söylemek gerekirse, kişi kör olsa da bir şeyi duyabilir, sağır olsa da bir şeyi görebilir. Dolayısıyla bazı konularda şahidin işiten ve gören biri olması şartı bulunmamaktadır.

Şâfîîler ise cumhur gibi, seslerin birbirine benzemesi durumunda doğru bilgiyi verme yolu da kapalı olacağından, davalarda tercümanlık gibi görmeyi gerektirmeyen bazı konular dışında körün şahitliğinin kabul edilmeyeceğini söylemişlerdir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak bildirdiğine göre Âmir b. Şerâhil eş-Şa'bî, akli başında biri olduktan sonra körün şahitliğinin caiz olacağını söylemiştir. Burada akli başında olmasından kasıt deli olmaması delil, karîneler üzerinden olaylara vakıf olmasıdır. Çünkü deliliğin zıttı olan akıllılık kör olanlar için de olmayanlar için de şarttır.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Hakem b. Uteybe, körün şahitliğinin caiz ve geçerli sayılacağı çok az konunun olduğunu söylemiştir.

Kerâbîsî'nin *Edebu'l-Kadâ*'da mevsûl olarak naklettiğine göre Muhammed b. Müslim ez-Zührî bu konuda muhatabına cevap verirken: "İbn Abbâs bir konuda şahitlik edecek olsa onun şahitliğini reddeder miydin?" demiş, (âhir ömründe) kör biri olmasına rağmen İbn Abbâs'ın şahitliğinin kabul edildiğine dikkat çekmiştir.

Abdurrezzâk'ın mânen mevsûl olarak naklettiğine göre İbn Abbâs oruçlu iken güneşin batması konusunda birini gönderir, bu kişinin güneşin battığını söylemesiyle de orucunu açardı. Aynı şekilde şafağın sökmesi konusunda da birini görevlendirir, görevlendirdiği kişinin şafağın söktüğünü söylemesiyle de İbn Abbâs sabah namazını kılardı. İbn Abbâs da görevlendirdiği kişiyi bizzat görmez, sadece sesini işitirdi.

Süleymân b. Yesâr, Âişe'nin yanına girmek için izin istemiş, Âişe sesinden onu tanıyıp içeri girmesine izin vermiştir. Süleymân, Âişe'nin mukâtebeli kölesiydi. Anlaşma bedelinden borcu kaldığı için de Âişe onu köle hükmünde saymış ve girmesine izin vermiştir. Bu rivayetten anladığımız kadarıyla da Âişe, kendi mülkünde olsun veya başkasının mülkünde olsun köleye karşı örtünmeyi gerekli görmemektedir.

Semure b. Cundub da yüzü örtülü bir kadının şahitliğini kabul etmiştir. İbn Hacer, şahitliği kabul edilen söz konusu bu kadının ismini tesbit edemediğini söylemiştir.

٢٦٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ بْنُ مَيْمُونٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يَقْرَأُ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ « رَحِمَهُ اللَّهُ ، لَقَدْ أَذْكَرَنِي كَذَا وَكَذَا آيَةً ، أَسْقَطْتُهُنَّ مِنْ سُورَةٍ كَذَا وَكَذَا » وَرَأَى عَبْدُ اللَّهِ عَنْ عَائِشَةَ تَهْجِدُ النَّبِيَّ ﷺ فِي بَيْتِي فَسَمِعَ صَوْتَ عَبْدٍ يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ، أَصَوْتُ عَبْدٍ هَذَا » قُلْتُ نَعَمْ قَالَ « اللَّهُمَّ ارْحَمْ عَبْدًا » أطرافه ٥٠٣٧ ، ٥٠٣٨ ، ٥٠٤٢ - ٦٣٣٥ - تحفة ١٧١٣٦ ، ١٦١٨٣

2655- “Muhammed b. Ubeyd b. Meymûn — İsa b. Yûnus — Hişâm — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid’de bir adamın okuduğu Kur’ân’ı işitince: “Allah bu adama rahmet etsin! Şu şu sûreden unuttuğum şu şu âyetleri bana hatırlattı” buyurdu.

Abbâd b. Abdillâh da bunu Âişe’den naklederken şu eklemeyi yapmıştır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evimde teheccüd namazı kıldı. Bu sırada Mescid’de namaz kılan Abbâd’ın kıraat sesini işitti. “Ey Âişe! Bu Abbâd’ın sesi değil mi?” diye sorunca, ben: “Evet!” dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Abbâd’a merhamet et” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Ubeyd b. Meymûn el-Kureşî et-Teymî el-Medenî et-Tebbân’dır.

İsa, İsa b. Yûnus b. Ebî İshâk es-Sebî’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid’de bir adamın Kur’ân okumasını işitti. Kur’ân’ı okuyan bu kişi Abdullah b. Yezîd el-Ensârî’dir. Abdulğani ise bu kişinin Abdullah b. Yezîd el-Hatmî olduğunu söylemiştir. İbn Hacer’in dediğine göre Abdulğani’nin bu konuda naklettiği rivayette Abdullah b. Yezîd’in nisbesi bulunmamaktadır. İbn Mende bu ikisinin farklı kişiler olduğunu dile getirmiş ve bunu yaparak isabet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 5037, 5038, 5042 ve 6335’te geçmektedir. Müslim 788

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın okuduğu Kur'ân âyetlerini işitince ona rahmet diledi ve bir sûreden unuttuğu bazı âyetleri kendisine hatırlattığını ifade etti.

İbn Hacer bu konuda: “Unutulan âyetlerin hangileri olduğu konusunda herhangi bir şey bulmuş değilim” demiş ve bu âyetlerin 21 tane olduğunu söyleyenlerin bu görüşünü tutarsız bulduğunu ifade etmiştir.

Abbâd b. Abdillâh b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm ise bunu Âişe'den naklederken yaptığı eklemeye göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun evinde teheccüd namazı kılıyordu. Abbâd da Mescid'de namaz kılıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Abbâd'ın kıraat sesini işitince Âişe'ye sesin sahibinin Abbâd olup olmadığını sordu. Âişe onun Abbâd olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona merhamet diledi.

Abbâd b. Abdillâh'tan gelen bu rivayeti Ebû Ya'lâ mevsûl olarak nakletmiştir.

Göründüğü kadarıyla bir önceki rivayette ismi mübhem olarak bırakılan kişi Abbâd'dır. Bir önceki rivayete eklemeye olarak bu rivayet zikredildiğine göre de kıssa ve olay aynıdır.

Ancak Abdulğânî b. Saîd bir önceki rivayette ismi mübhem bırakılan kişinin Abdullah b. Yezîd olduğunu söylemiştir. Belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki kişinin kıraatini işitmiş. Birinin sesini tanıyıp Abbâd olduğunu söylemiş, diğerinin sesini tanımadığı için de kim olduğunu sormuştur. Ona unuttuğu âyetleri hatırlatan kişi de sesini tanımadığı ve kim olduğunu sorduğu kişidir.

Bu yöndeki diğer açıklamalar *Kur'ân'ın Faziletleri* konusu içinde yapılacaktır.

Hadisin başlıkla mutabakatı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), şahsını bizzat görmediği birinin sesine itibar etmesidir.

٢٦٥٦ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنْ بَلَالًا يُؤَدِّنُ بِلَيْلٍ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّنَ - أَوْ قَالَ حَتَّى تَسْمَعُوا - أَذَانَ ابْنِ أُمِّ مَكْنُومٍ »

وَكَانَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ رَجُلًا أَعْمَى ، لَا يُؤَدِّنُ حَتَّى يَقُولَ لَهُ النَّاسُ أَصْبَحْتَ أَطْرَافَهُ ٦١٧
٦٢٠ ، ٦٢٣ ، ١٩١٨ ، ٧٢٤٨ - تحفة ٦٨٧٢

2656- “Mâlik b. İsmâil — Abdulazîz b. Ebî Seleme — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdullah” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bilâl henüz gece iken ezanı okuyor. Onun için İbn Ümmü Mektûm ezanı okuyana —veya İbn Ümmü Mektûm’un ezanını duyana— kadar yiyip içebilirsiniz*” buyurdu. İbn Ümmü Mektûm de kör biriydi ve insanlar ona “Sabah oldu” dediği zaman ezanı okurdu.¹

Mâlik, Mâlik b. İsmâil b. Ziyâd b. Dirhem’dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdullah b. Ebî Seleme’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl’in ezanı vakit henüz gece vakti iken okuduğunu, bundan dolayı oruç tutacakların İbn Ümmü Mektûm’un ezanını duyana kadar yeme ile içmeye devam edebileceklerini söylemiştir.

İbn Ümmü Mektûm, Amr veya Abdullah b. Kays b. Zâide el-Kureşî’dir. Kör birisiydi ve sabah vakti girdiğinde kendisine bu vaktin girdiği iki defa söylendikten sonra ezanı okuyordu.

Hadisin başlıkla mutabakatı kör birinin sesine dayanarak namaz kılınmasındadır. Bu hadis daha önce *Ezan* konusu içinde geçmişti.

٢٦٥٧ - حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ حُجَيْيٍ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقْبِيَّةً فَقَالَ لِي أَبِي مَخْرَمَةَ انْطَلِقْ بِنَا إِلَيْهِ عَسَى أَنْ يُعْطِيَنَا مِنْهَا شَيْئًا فَقَامَ أَبِي عَلَى الْبَابِ فَتَكَلَّمَ ، فَعَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ صَوْتَهُ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَعَهُ قَبَاءٌ وَهُوَ يَرِيهِ مَحَاسِنَهُ وَهُوَ يَقُولُ « خَبَأْتُ هَذَا لَكَ ، خَبَأْتُ هَذَا لَكَ » أَطْرَافَهُ ٢٥٩٩ ، ٣١٢٧ ، ٥٨٠٠ ، ٥٨٦٢ ، ٦١٣٢ - تحفة

١١٢٦٨

¹ Hadis ayrıca 617, 620, 623, 1918 ve 7248’de geçmektedir. Müslim 1092

2657- “Ziyâd b. Yahya — Hâtim b. Verdân — Eyyûb — Abdullah b. Ebî Muleyke” isnâdıyla Misver b. Mahreme şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kaftanlar gelmişti. Babam Mahreme bana: “Haydi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidelim, belki onlardan bize de verir” dedi. Gittiğimizde babam kapıda durup seslendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) babamın sesini tanıyıp yanında bir kabanla çıktı. Babama kaftanın güzelliğini gösterip: “*Bunu sana saklamıştım! Bunu sana saklamıştım*” buyurdu.¹

Ziyâd, Ebu'l-Hattâb Ziyâd b. Yahya b. Ziyâd el-Basrî'dir.

Hâtim, Ebû Sâlih Hâtim b. Verdân el-Basrî'dir.

Eyyûb, Eyyûb b. Ebî Temîme Keysân es-Sahtiyânî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Muleyke'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Ebû Muleyke'ye nisbet edilmiştir. Ebû Muleyke'nin ismi de Züheyr'dir.

Misver, Misver b. Mahreme ez-Zührî'dir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kabanlar gelmişti. *Hibe* konusu içinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kabanlar taksim ettiği, ancak bunlardan Mahreme'ye bir şey vermediği zikredilmişti. Kabanlardan kendisine de verir umuduyla Mahreme, oğlu Misver'e Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitmeyi teklif etti.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına vardıklarında Mahreme kapıda durup seslendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu sesinden tanıyıp elinde bir kabanla dışarıya çıktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında çıkardığı kabani Mahreme'ye gösterdi ve onu kendisi için ayırdığını söyledi.

۱۲ - بَابُ شَهَادَةِ النِّسَاءِ

12- KADINLARIN ŞAHİTLİĞİ

﴿فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ﴾

¹ Hadis ayrıca 2599, 3127, 5800, 5862 ve 6132'de geçmektedir. Müslim 1058

Yüce Allah: **“Eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun”**¹ buyurmuştur.

Başlık, kadınların şahitliğinin caiz oluşuyla ilgilidir.

Yüce Allah şahit olarak iki erkeğin bulunamadığı durumlarda bir erkek ile iki kadının şahitlikte bulunmasını emretmiştir. Bize göre bir erkeğin yanında iki kadının şahitliği mallar ile ilgili davalara özeldir. Hanefilere göre ise had ve kıyası gerektiren davalar dışındaki tüm davalarda geçerlidir.

٢٦٥٨ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ » قُلْنَا بَلَى قَالَ « فَذَلِكَ مِنْ تَقْصَانِ عَقْلِهَا » أَطْرَافُهُ
٤٢٧١ - تحفة ١٩٥١، ١٤٦٢، ٣٠٤

2658- “İbn Ebî Meryem — Muhammed b. Câfer — Zeyd — İyâd b. Abdillâh” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı değil midir?”* diye sorunca, biz: “Evet, öyle” dedik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bu, kadının akıl bakımından noksanlığını gösterir”* buyurdu.²

İbn Ebî Meryem, Saîd b. Ebî Meryem el-Cumahî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Câfer b. Ebî Kesîr’dir.

Zeyd, Zeyd b. Eslem’dir.

İyâd, İyâd b. Abdillâh b. Sa’d b. Ebî Serh el-Kureşî el-Âmirî el-Mekki’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına, kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğinin yarısı olup olmadığını sorunca ashâbı: “Evet, öyledir” dediler. Kadının şahitliğinin, erkeğin şahitliğinin yarısı etmesi Yüce Allah’ın: **“Eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun”**³ buyruğuna dayanmaktadır.

¹ Bakara Sur. 282

² Hadis ayrıca 304, 1462 ve 1951’de geçmektedir. Müslim 80

³ Bakara Sur. 282

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu sorup bu şekilde sahabenin cevabını aldıktan sonra bu durumun kadının erkeğe nazaran hafıza yönünden, daha zayıf olduğunu gösterdiğini dile getirdi.

Bir kaç çeşit şahitlik vardır.

Bazı konularda tek kişinin şahitliği yeterlidir. Ramazan hilalinin görülmesi konusu bunlardandır. Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'ın naklettiğine göre İbn Ömer, Ramazan hilalini gördüğünü Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirmiş, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) buna dayanarak oruç tutup, müslümanlara da oruç tutmalarını söylemiştir.

Bazı konularda bir şahit ile yemin yeterlidir. Bu durum özellikle mal ile ilgili davalarda geçerlidir. Bu konuda Müslim ve başkasının İbn Abbâs'tan naklen yaptıkları bir rivayet bulunmaktadır.

Bazı konularda bir erkek ile iki kadının şahitliği yeterlidir. Bu da mal ile ilgili davalar ve özellikle kadınlarla ilgili konularda olur.

Bazı konularda erkeklerden iki şahit gereklidir. Hadler, kısaslar ve nikah gibi konular bunlardandır. Zira Mâlik'in bildirdiğine göre Zührî: “Şimdiye kadar gelen uygulama had, nikah ve talak gibi konularda kadınların şahitliğinin geçerli sayılmayacağı yönündedir” demiştir. Bu üçüne kıyasla da kısas, riddet, cerh ve ta'dil, ölüm ve benzeri konular da buna dahil edilebilir.

Bazı konularda iki şahit ile yemin gerekmektedir. Bir kusurundan dolayı satın alınan malın iadesine yönelik davalar; bakire veya dul kadının, kocanın iktidarsız olduğuna dair açtığı davalar; görünmeyen bir organda sebep olunan yaralamalarda, söz konusu organın önceden sağlam olmadığına dair iddialara yönelik davalar; borcu bulunan kişinin iflas ettiğini söylemesine yönelik davalar bunlardandır. Gaib olan kişi, ölü olan kişi, çocuğun velayeti ve deli olan kişi konusundaki davalarda da iki şahit ile yemin gerekmektedir. Aynı şekilde kişinin karısına: “Sen dün boştun” demesi, sonra da: “Bundan kastım benden başkasından boş olduğudur” demesi durumunda erkek iddiasına yönelik kanıt getirmeli ve kastının bu olduğuna dair de yemin etmelidir.

Bazı durumlarda dört erkeğin şahitliği gerekmektedir. Zina ile ilgili davalar bunlardandır. Ancak zina eden kişinin itiraf etmesi durumunda bu yönde iki şahidin şahitliği de yeterli olur.

Kufeli âlimler nikah, talak, neseb ve velayet gibi konularda kadınların

şahitliğini geçerli saymışlardır.

Sadece kadınların bilebileceği özel konularda tek bir kadının şahitliğinin yeterli olup olmayacağı konusunda ihtilaf edilmiştir. Cumhura göre dört şahit gereklidir. Mâlik'e göre bazılarının şahitliği yeterlidir. Hanefiler ise böylesi durumlarda tek kadının şahitliğinin yeterli olacağını söylemişlerdir.

Hadis *Hayız* konusu içinde tam metniyle geçmiştir.

۱۳ - بَابُ شَهَادَةِ الْإِمَاءِ وَالْعَبِيدِ

13- CARIYE VE KÖLELERİN ŞAHİTLİĞİ

وَقَالَ أَنَسُ شَهَادَةُ الْعَبْدِ جَائِزَةٌ إِذَا كَانَ عَدْلًا وَأَجَازَهُ شُرَيْحٌ وَزُرَّارَةُ بْنُ أَوْفَى وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ شَهَادَتُهُ جَائِزَةٌ، إِلَّا الْعَبْدَ لِمَيْدِهِ وَأَجَازَهُ الْحَسَنُ وَابْرَاهِيمُ فِي الشَّيْءِ التَّافِهِ وَقَالَ شُرَيْحٌ كُلُّكُمْ بَنُو عَبِيدٍ وَإِمَاءٍ

Enes: “Adil biri olduktan sonra kölenin şahitliği caizdir” demiştir. Şurayh ve Zurâre b. Evfâ da kölenin şahitliğini caiz görmüşlerdir.

İbn Sîrîn: “Efendisinin lehine olan şahitlikleri dışında kölelerin şahitliği caizdir” demiştir.

Hasan ve İbrâhim de basit şeylerde kölenin şahitliğini caiz görmüşlerdir. Şurayh da: “Hepiniz erkek ya da kadın kulların çocuklarıdır” demiştir.

Başlık, köle ve cariyelerin şahitliklerinin hükmüyle ilgilidir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Enes b. Mâlik, adil olduktan sonra köle ile cariyenin şahitliğinin caiz olacağını söylemiştir.

İbn Ebî Şeybe ve Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak naklettiğine göre Kâdî Şurayh ve Basra kadısı Zurâre b. Evfâ basit olan konularda köle ve cariyelerin şahitliğinin caiz olacağını söylemişlerdir.

Abdullah b. Ahmed'in mevsûl olarak naklettiğine göre Muhammed b. Sîrîn, efendilerinin lehine olmadıktan sonra köle ile cariyelerin şahitliğinin caiz olacağını söylemiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre basit olan konularda köle ve cariyelerin şahitliğini Hasan el-Basrî ve İbrâhim en-Nehaî de caiz

görmüşlerdir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak naklettiğine göre kadı Şurayh, bütün insanların erkek ya da kadın kulların çocukları olduğunu dile getirmiş ve kölenin de şahitliğinin caiz olacağını söylemiştir.

Şurayh'ın bunu söylemesinin sebebine gelince, yanında kölenin biri şahitlik yapmış, Şurayh da onun şahitliğini geçerli saymıştır. Kendisine onun bir köle olduğu söylenince de: “Hepiniz erkek ya da kadın kulların çocuklarıdır” demiştir.

Üç imam kölenin mutlak bir şekilde şahitliğinin kabul edilmeyeceğini söylemiştir. Onlara göre köle statü olarak hür insanlardan aşağıdadır ve umursamazlığı daha fazladır. Bu bakımdan şahitlik gibi bir sorumluluğu ifa etmeye layık değildir.

Hanbelî âlimlerden Mirdâvî: “Naslara dayanarak had ve kıyas davalarında olsa bile kölenin şahitliği kabul edilir” demiştir. Ancak İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre bu iki konuda kölenin şahitliği kabul edilmez ki mezhebin baskın görüşü bu yöndedir.

٢٦٥٩ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عُقْبَةُ بْنُ الْحَارِثِ أَوْ سَمِعْتُهُ مِنْهُ أَنَّهُ تَرَوَّجَ أُمُّ يَحْيَى بِنْتُ أَبِي إِهَابٍ قَالَ فَجَاءَتْ أُمُّ سَوْدَاءَ فَقَالَتْ قَدْ أَرْضَعْتُكُمْ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَأَعْرَضَ عَنِّي ، قَالَ فَتَنَحَيْتُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ قَالَ « وَكَيْفَ وَقَدْ زَعَمْتَ أَنْ قَدْ أَرْضَعْتُكُمْ » فَنَهَاهُ عَنْهَا أَطْرَافُهُ ٨٨ ،

٢٠٥٢ ، ٢٦٦٠ ، ٥١٠٤ - تحفة ٩٩٠٥

2659- “Ebû Âsım — İbn Cüreyc — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla Ukbe b. el-Hâris; yine: “Ali b. Abdillâh — Yahya b. Saîd — İbn Cüreyc — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla Ukbe b. el-Hâris şöyle demiştir: Ebû İhâb'ın kızı Ümmü Yahya ile evlendim. Ancak siyahi bir cariye geldi ve: “Ben ikinizi de emzirmiştım” dedi. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiğimde benden yüzünü çevirdi. Yüzünü çevirdiği taraftan gelip bir daha

anlattığımda: “Kadın sizi emzirdiğini söylemesine rağmen nasıl olacak?” buyurdu ve kadından uzaklaşmamı söyledi.¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ebî Muleyke’dir.

Ukbe, Ukbe b. el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdimenâf en-Nevfelî el-Mekkî’dir. Sahabedendir, Mekke’nin fethinde müslüman olmuş, hicri ellili yıllara kadar yaşamıştır.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Ukbe b. el-Hâris, Ebû İhâb’ın kızı Ümmü Yahya Ğuneyye veya Zeyneb ile evlendi. Evlendikten sonra siyahi bir cariyeye geldi ve zamanında her ikisini de emzirdiğini söyledi. Ukbe bu konuyu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca, Alfâh Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yüz çevirdi ve cevap vermek istemedi.

Ukbe bir daha yaklaşıp aynı konuyu anlatınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sûtkardeşi olduğunun söylenmesinden sonra onunla birlikte olmasının uygun olmayacağını, kendisine yakışmayacağını dile getirdi ve kadından uzak durmasını söyledi.

Cariyenin emzirme konusundaki sözü üzerine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadından uzak durmasını söylemesi de onu boşamasını gerektirmektedir. Şayet cariyenin şehadeti makbul olmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu istemez, Ukbe de kadından boşanmazdı.

Buna cevap olarak denilmiştir ki başka kanallarla bu hadis nakledilirken Mekkeli bir ailenin azatlısının gelip bu haberi Ukbe’ye verdiği zikredilir. Azatlı da üzerinde velâ hakkı bulunan hür kadın için kullanılan bir lafızdır. Bu bakımdan emzirdiğini söyleyen kadının gelip bu haberi verdiğinde cariyeye olduğuna işaret eden herhangi bir şey bulunmamaktadır.

Ancak buna da itiraz edilmiş ve başlık hadisinde söz konusu kadının açık bir şekilde cariyeye olduğunun zikredildiği söylenmiştir. Dolayısıyla Resûlullah

¹ Hadis ayrıca 88, 2052, 2640, 2660 ve 5104’te geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) onun bu yöndeki şahitliğini kabul ettiğinde kadın hür değil cariyeydi.

İbn Dakîk el-İd: “Başlık hadisinin zahirinden yola çıkacak olursak cariyenin şahitliğinin kabul edileceğinin söylenmesi gerekmektedir” demiştir.

Buhârî bu hadisi *Nikâh* konusu içinde: “Siyahi bir kadın geldi” lafzıyla, bir sonraki başlıkta da: “Kadının biri geldi” lafzıyla rivayet etmiştir. Bazıları buna dayanarak bu kadının cariyeye olduğu görüşüne itiraz etmiştir. Buna da cevap verilirken bazı rivayetlerde kadının vasfının dile getirilmesinin mutlak bir şekilde zikredildiği rivayetleri açıkladığı söylenmiş, dolayısıyla buradaki kadının cariyeye olduğu dile getirilmiştir.

Bazılarına göre burada kadının cariyeye olarak zikredilmesi mecazidir. Zira bazı rivayetlerde bu kadın Mekke’li bir ailenin azatlısı şeklinde geçmiştir. Bundan dolayı da olay anlatılırken kadından cariyeye olarak bahsedilmiştir. Dolayısıyla hadiste cariyenin şahitliğinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda bir şey yoktur. Bunun yanında bu iddia karşısında Ukbe hükmen değil ihtiyaten kadından boşanmıştır.

۱۴ - بَابُ شَهَادَةِ الْمَرْضِعَةِ

14- SÜTANNENİN ŞAHİTLİĞİ

۲۶۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً فَجَاءَتْ امْرَأَةً فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُكُمْ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « وَكَيْفَ وَقَدْ قِيلَ دَعَهَا عَنْكَ » أَوْ نَحْوَهُ أَطْرَافُهُ ۸۸ ، ۲۰۵۲ ، ۲۶۴۰ ، ۲۶۵۹ ، ۵۱۰۴ - تحفة ۹۹۰۵

2660- “Ebû Âsım — Ömer b. Saîd — İbn Ebî Muleyke” isnâdıyla Ukbe b. el-Hâris şöyle demiştir: Bir kadınla evlendim. Ancak kadının biri geldi ve: “Ben ikinizi de emzirmiştım” dedi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip bunu zikrettiğimde: “Böyle denilmişse nasıl olacak? O kadını bırak” buyurdu.¹

¹ Hadis ayrıca 88, 2052, 2640, 2659 ve 5104'te geçmektedir.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled'dir.

Ömer, Ömer b. Saîd b. Hüseyin en-Nevfelî el-Kureşî el-Mekkî'dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ebî Muleyke'dir.

Ukbe b. el-Hâris, Ebû İhâb'ın kızı Ümmü Yahya ile evlendi. Bir süre sonra kadının biri geldi ve zamanında her ikisini emzirdiğini söyledi. *İlim* konusu içinde Buhârî bunu naklederken Ukbe'nin: "Beni emzirdiğini bilmiyorum, bunu daha önce de bana söylemiş değildin" dediğini zikretmiştir.

Ukbe, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip bu durumu anlattığında, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu iddiadan sonra o kadınla evli kalmasının uygun düşmeyeceğini dile getirip onu bırakmasını söylemiştir.

Bazıları bu hadise dayanarak süt emziren kadının tek başına şahitliğinin geçerli olacağını söylemiştir. Cumhur ise bir önceki rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ukbe'ye kadınla birlikte kalmasını yasaklayıp ondan uzaklaşmasını söylemesinin tenzihen bir yasaklama olduğunu, burada kadını bırakmasına yönelik emrinin de doğruyu gösterme ve irşâd babından olduğunu söylemiştir.

۱۵ - بَابُ تَعْدِيلِ النِّسَاءِ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا

15- KADINLARIN BİRBİRİNİ TEZKIYE ETMESİ

۲۶۶۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ وَأَفْهَمْنِي بَعْضُهُ أَحْمَدُ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ الزُّهْرِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا ، فَبَرَّأَهَا اللَّهُ مِنْهُ ، قَالَ الزُّهْرِيُّ ، وَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِي طَائِفَةٌ مِنْ حَدِيثِهَا وَبَعْضُهُمْ أَوْعَى مِنْ بَعْضٍ ، وَأَنْتَبْتُ لَهُ اقْتِصَاصًا ، وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ الْحَدِيثَ الَّذِي حَدَّثَنِي عَنْ عَائِشَةَ ، وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا . زَعَمُوا أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ أَرْوَاجِهِ ، فَأَيَّتْهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ ، فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزَاةٍ غَزَاهَا فَخَرَجَ سَهْمِي ، فَخَرَجْتُ مَعَهُ بَعْدَ مَا أَنْزَلَ الْحِجَابُ ،

فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجٍ وَأُنْزَلُ فِيهِ ، فِسرْنَا حَتَّى إِذَا قَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ ،
وَقَفَلَ وَدَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ ، أَدْنَى لَيْلَةٍ بِالرَّحِيلِ ، فَقُمْتُ حِينَ آدَنُوا بِالرَّحِيلِ ، فَمَشَيْتُ حَتَّى
جَاوَزْتُ الْجَيْشَ ، فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى الرَّحْلِ ، فَلَمَسْتُ صَدْرِي ، فَإِذَا عِقْدِي مِنْ
جَزَعِ أَطْفَارٍ قَدْ انْقَطَعَ ، فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِي ، فَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ ، فَأَقْبَلَ الَّذِينَ
يَزْحَلُونَ لِي ، فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ أَرْكَبُ ، وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي
فِيهِ ، وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يَتَقَلَّنَ وَلَمْ يَغْسَهِنَّ اللَّحْمَ ، وَإِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلُقَةَ مِنَ الطَّعَامِ
، فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَوْمُ حِينَ رَفَعُوهُ يُقَالُ الْهُودَجُ فَاحْتَمَلُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيدَةَ السِّنِّ ، فَبَعُونَا
الْجَمَلَ وَسَارُوا ، فَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ ، فَجِئْتُ مِنْزِلَهُمْ وَلَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ ،
فَأَتَمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ غَلَبَتْنِي
عَيْنَايَ فِينْتُ ، وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السَّلَمِيُّ ثُمَّ الذُّكْوَانِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ ، فَأَصْبَحَ
عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي ، وَكَانَ يَرَانِي قَبْلَ الْحِجَابِ فَاسْتَيْقَظْتُ
بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ أَنَاخَ رَاحِلَتُهُ ، فَوَطِئَ يَدَهَا فَوَكَّيْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِي الرَّاحِلَةَ ، حَتَّى أَتَيْنَا
الْجَيْشَ بَعْدَ مَا تَزَلُّوا مُعْرِسِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ ، فَهَلَكَ مِنْ هَلَاكَ ، وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى الْإِفْكَ
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفَ ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاسْتَكَيْتُ بِهَا شَهْرًا ، يُفِيضُونَ مِنْ قَوْلِ
أَصْحَابِ الْإِفْكَ ، وَيَرِيئِي فِي وَجَعِي أَنِّي لَا أَرَى مِنَ النَّبِيِّ ﷺ اللَّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى
مِنْهُ حِينَ أَمْرُصُ ، إِنَّمَا يَدْخُلُ فَيَسْلَمُ ثُمَّ يَقُولُ « كَيْفَ نَيْكُم » لَا أَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ
حَتَّى نَهَتْ ، فَخَرَجْتُ أَنَا وَأُمُّ مُسْطَحٍ قَبْلَ الْمُنَاصِعِ مُتَبَرِّزًا ، لَا نَخْرُجُ إِلَّا لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ ،
وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تَخْذَلَ الْكُفَّ قَرِيبًا مِنْ بَيْوتِنَا ، وَأَمَرْنَا أَمْرَ الْعَرَبِ الْأَوَّلِ فِي الْبَرِّيَّةِ أَوْ فِي التَّنْزِهِ
، فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مُسْطَحٍ بِنْتُ أَبِي رُحْمٍ نَمْشِي ، فَعَثَرْتُ فِي مِرْطَهَا فَقَالَتْ تَعَسِ مُسْطَحُ ،
فَقُلْتُ لَهَا بِشَسَ مَا قُلْتَ ، أَسْبِيْنَ رَجُلًا شَهِدَ بَدْرًا فَقَالَتْ يَا هَتَاهُ أَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالُوا
فَأَخْبَرْتَنِي يَقُولُ أَهْلُ الْإِفْكَ ، فَازْدَدْتُ مَرَضًا إِلَى مَرَضِي ، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي دَخَلَ عَلَيَّ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمَ فَقَالَ « كَيْفَ تَبْكُم » فَقُلْتُ اُنْذَنِي إِلَى أَبِيَّيَّ قَالَتْ وَأَنَا حَبِيْبَةٌ أُرِيدُ أَنْ أَسْتَقِيْنَ الْحَبْرَ مِنْ قَبْلِهَا ، فَأَذَنِي لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُ أَبِيَّ فَقُلْتُ لَأُمِّي مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ فَقَالَتْ يَا بُنَيَّةُ هُوْنِي عَلَى نَفْسِكَ الشَّأْنُ ، فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةً قَطُّ وَضِيئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَهِيَ صَرَائِرُ إِلَّا أَكْثَرْنَ عَلَيْهَا فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَلَقَدْ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ بِهَذَا قَالَتْ فَبِتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرِقْأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بَنَوْمٍ ، ثُمَّ أَصْبَحْتُ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَأَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلَبْتَ الْوُحْيَ ، يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ ، فَأَمَّا أُسَامَةُ فَأَشَارَ عَلَيْهِ بِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ مِنَ الْوَدِّ لَهُمْ ، فَقَالَ أُسَامَةُ أَهْلُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا نَعْلَمُ وَاللَّهِ إِلَّا خَيْرًا ، وَأَمَّا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سَوَاهَا كَثِيرٌ ، وَسَلِ الْجَارِيَةَ تَصُدُقْكَ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقَالَ « يَا بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْتِ فِيهَا شَيْئًا يَرِيْبُكَ » فَقَالَتْ بَرِيرَةُ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ، إِنْ رَأَيْتُ مِنْهَا أَمْرًا أَغْوَصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَتْنَا جَارِيَةٍ حَدِيثُهُ السَّنَّ تَنَامُ عَنِ الْعَجِيْنِ فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَنَأْكُلُهُ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَوْمِهِ ، فَاسْتَعَذَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي النَّبِيِّ سَلُولَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِي ، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا ، وَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا ، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِيَ » فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا وَاللَّهُ أَعْذِرُكَ مِنْهُ ، إِنْ كَانَ مِنَ الْأَوْسِ صَرَبْنَا عَنْقَهُ ، وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنَ الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا فِيهِ أَمْرَكَ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ ، وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلًا صَالِحًا وَلَكِنْ اخْتَمَلَتْهُ الْحِمِيَّةُ فَقَالَ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ ، لَا تَقْتُلْهُ وَلَا تَقْدِرْ عَلَى ذَلِكَ ، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ الْحَضِرِ فَقَالَ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ ، وَاللَّهُ لَنَقْتُلَنَّهُ ، فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ مُجَادِلٌ عَنِ الْمُتَافِقِينَ فَثَارَ الْحَبَّانِ الْأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَتَزَلَّ فَحَفَّضَهُمْ حَتَّى سَكَنُوا وَسَكَتَ ، وَبَكَتْ يَوْمِي لَا يَرِقْأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بَنَوْمٍ ، فَأَصْبَحَ عِنْدِي أَبُوَايَ ، قَدْ بَكَتْ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا حَتَّى أَطْرُقُ

أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقُ كَبِدِي - قَالَتْ - فَبَيْنَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي إِذِ اسْتَأْذَنَتِ امْرَأَةٌ مِنْ الْأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا ، فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِيَ ، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَلَسَ ، وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مِنْ يَوْمٍ قِيلَ فِيَّ مَا قِيلَ قَبْلَهَا ، وَقَدْ مَكَثَ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي شَيْءٌ - قَالَتْ - فَتَشْهَدُ ثُمَّ قَالَ « يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ بَلَغَنِي عَنْكَ كَذَا وَكَذَا ، فَإِنْ كُنْتَ بَرِيئَةً فَسَيَبْرُئِكَ اللَّهُ ، وَإِنْ كُنْتَ أَلَمَمْتَ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ » فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقَالَتَهُ فَلَصَّ دَمْعِي حَتَّى مَا أَحْسُ مِنْهُ قَطْرَةً وَقُلْتُ لِأَبِي أَجِبْ عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لِأُمِّي أَجِيبِي عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِيمَا قَالَ قَالَتْ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمْ سَمِعْتُمْ مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ ، وَوَقَرْتُ فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَدَقْتُمْ بِهِ ، وَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيئَةٌ وَاللَّهِ يَعْلَمُ إِنِّي لَبَرِيئَةٌ لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ ، وَلَئِنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرِ ، وَاللَّهِ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُنِي وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا إِلَّا أَبَا يُوسُفَ إِذْ قَالَ ﴿ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ عَلَى فِرَاشِي ، وَأَنَا أَرْجُو أَنْ يُبَرِّئَنِي اللَّهُ ، وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا ظَنَنْتُ أَنْ يُنْزَلَ فِي شَأْنِي وَخَبْرًا ، وَلَئِنَّا أَحَقَرُ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يُتَكَلَّمَ بِالْقُرْآنِ فِي أَمْرِي ، وَلَكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ بَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللَّهُ ، فَوَاللَّهِ مَا رَأَمَ جُلُوسُهُ وَلَا خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أُنْزَلَ عَلَيْهِ ، فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرْخَاءِ ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي يَوْمٍ شَاتٍ ، فَلَمَّا سَرَى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَضْحَكُ ، فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ لِي « يَا عَائِشَةُ ، أَحَدِي اللَّهَ فَقَدْ بَرَأَكَ اللَّهُ » فَقَالَتْ لِي أُمِّي قُومِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَا وَاللَّهِ ، لَا أَقُومُ إِلَيْهِ ، وَلَا أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ ﴾ الْآيَاتِ ، فَلَمَّا أُنْزَلَ اللَّهُ هَذَا فِي بَرَاءَتِي قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَانَ يُنْفِقُ

عَلَى مِسْطَحِ بْنِ أَنَّثَانَ لِقَرَاتِهِ مِنْهُ وَاللَّهُ لَا أَنْفُقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ مَا قَالَ لِعَائِشَةَ
فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿غُفُورٌ رَحِيمٌ﴾ فَقَالَ
أَبُو بَكْرٍ بَلَى ، وَاللَّهِ إِنِّي لِأَجِبُ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي ، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحِ الَّذِي كَانَ يُجْرِي عَلَيْهِ
وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِي ، فَقَالَ « يَا زَيْنَبُ ، مَا عَلِمْتَ مَا
رَأَيْتِ » فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَحْمَى سَمْعِي وَبَصَرِي ، وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا خَيْرًا ،
قَالَتْ وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي ، فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ أَطْرَافَهُ ٢٥٩٣ ، ٢٦٣٧ ، ٢٦٨٨ ،
٢٨٧٩ ، ٤٠٢٥ ، ٤١٤١ ، ٤٦٩٠ ، ٤٧٤٩ ، ٤٧٥٠ ، ٤٧٥٧ ، ٥٢١٢ ، ٦٦٦٢ ،
٦٦٧٩ ، ٧٣٦٩ ، ٧٣٧٠ ، ٧٥٠٠ ، ٧٥٤٥ - تحفة ١٧٤٠٩ ، ١٦١٢٦ ، ١٦٥٧٦ ،
١٦٣١١

قَالَ وَحَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ مِثْلَهُ
قَالَ وَحَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ
بْنِ أَبِي بَكْرٍ مِثْلَهُ تحفة ٥٢٧٨ ، ١٧١٤٣ ، ١٧٥٦٢ ، ١٧٤٥٠

2661- Buhârî der ki: Ebu'r-Rabî' Süleymân b. Dâvud'un bize bildirdiğine göre —ki hadisin bazı kısımlarını da bana Ahmed anlatıp açıkladı— Fuleyh b. Süleymân, İbn Şihâb ez-Zührî'nin şöyle dediğini zikretmiştir: Urve b. ez-Zübeyr, Saîd b. el-Müseyyeb, Alkame b. Vakkâs el-Leysî ve Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe, İfk hadisesi yönünde insanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âîşe hakkında konuşup Yüce Allah'ın onu masum çıkarması hadisesini Âîşe'den bana naklettiler. Bunlardan her biri bana hadisin bir kısmını anlattı. İçlerinden bazıları bu hadise diğerlerinden daha fazla vâkıftı ve anlatırken daha sağlamdı. Her birinin Âîşe'nin hadisinden anlattığı bölümü iyice kavramış durumdayım. Naklettikleri de birbirini doğruluyordu. Anlattıklarına göre Hz. Âîşe şöyle demiştir:

Resûlullah (salallahu aleyhi vesellem) bir sefere çıkacağı zaman hanımları arasında kura çeker, kurada çıkanı da yanında götürürdü. Bir gazveye çıkacağı sırada yine aynı şekilde aramızda kura çekti. Kurada ben çıkınca onunla beraber yolculuğa katıldım. Bu olay hicâb ile ilgili âyetler nazil olduktan sonra gerçekleşti. Yolculuk sırasında hevdecin içinde kalır, konaklama yerlerinde de hevdecimle birlikte indirilirdim. Resûlullah (salallahu aleyhi vesellem), çıktığı gazveyi bitirince geriye dönüş için yola koyulduk. Dönüşte Medine'ye yakın bir yerde konakladıktan sonra Resûlullah (salallahu aleyhi vesellem) gece vakti yolculuk için çağrı yaptırdı.

Yola çıkmak üzere çağrı yapılanca kalktım ve bir ihtiyacımdan dolayı orduyu aşana kadar yürüdüm. İşimi bitirip de geri konakladığımız yere döndüğümde boynumu yokladım. Yemen boncuğundan yapılmış gerdanlığımın kopup düştüğünü gördüm. Onu aramak için geri döndüğüm için kfileden geri kaldım. Beni taşıyanlar ise hevdecimi alıp bindiğim devemin üzerine koymuşlardı. Onlar benim hevdecin içinde olduğumu zannediyorlardı. Zira o zamanlar kadınlar hafifti, az yemek yedikleri için de şişman değillerdi. Hevdecimi taşıyanlar onun hafifliğini garipsememişler, kaldırıp deveye yüklemişlerdi. O zamanlar yaşı küçük bir kızdım.

Deveyi sürüp yola çıktılar. Ordu yol aldıktan sonra ben de gerdanlığımı bulmuştum. Konakladıkları yere geldiğimde orada kimsenin olmadığını gördüm. Konakladığım yere gelip beklemeye koyuldum. Yokluğumun farkına varıp almak için geri geleceklerini düşündüm.

Konakladığım yerde oturmuşken gözlerim uykuya yenik düştü ve uykuya daldım. Safvân b. Muattal es-Sülemî ez-Zekvânî ordunun gerisinde kalan şeyleri toplayıp sahiplerine geri iade etmekle görevliydi. Konaklama yerime geldiğinde uyuyan bir insan karaltısı görüp yanıma geldi. Zira örtünme emri gelmemişken beni görmüştü. Safvân'ın devesini çöktürürken: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" demesi üzerine uyandım. Safvân devesinin ön ayağına basıp çöktürdü, ben de deveye bindim. Sonra bindiğim devenin dizginlerinden tuttu ve yola koyulduk. Öğle vaktinin sıcaklığında konaklamışlarken orduya yetiştik. Ancak adi

kişiler hakkımda diyeceklerini demişlerdi. Yalanla iftira atanların başını Abdullah b. Ubey b. Selûl çekiyordu.

Medine'ye döndükten hemen sonra bir ay boyunca hasta kaldım. İftira sahiplerinin yalanları ise bu arada insanlar arasında dolaşıyordu. Ancak hastalığım sırasında beni şüpheye düşüren şey daha önce hastalandığım zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana gösterdiği şefkati görememem idi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma giriyor, selam verip sadece: “*Bu (hastanız) nasıl oldu?*” diyordu. Dışarıda konuşulanlardan ise hiç haberim yoktu.

İyileşmeye başladığım zaman Ümmü Mistah binti Ebî Ruhm ile helaya çıktım. Helaya da ancak geceden geceye çıkıyorduk. Bu, helalarımızı eve yakın bir yerde yapmamızdan önceydi. O zamanlar çöldeki eski Araplar gibiydik. İhtiyaç anında ev dışında uzak bir yere giderdik. Ümmü Mistah'la beraber çıktım. İhtiyacımızı giderdikten sonra evime doğru gelirken Ümmü Mistah'ın ayağı çarşafına takılıp tökezledi. Tökezleyince de: “Kahrolası Mistah!” dedi. Kendisine: “Ne kötü bir söz söyledin! Bedir savaşına katılan birine mi sövüyorsun?” diye çıkıştığım da, bana: “Saf kadın! Söylenenleri işitmedin mi?” dedi ve iftira atanların söylediklerini bana anlattı. Bunun üzerine hastalığım bir kat daha arttı.

Eve döndüğümde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girdi. Selam verdi ve: “*Bu (hastanız) nasıl?*” diye sordu. Kendisine: “Anne babamın yanına gitmeme izin verir misin?” dedim. Zira duyduklarımın doğruluğunu onlardan öğrenmek istiyordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) izin verince yanlarına geldim ve anneme: “Anneciğim! İnsanlar neler konuşuyor?” diye sordum. Annem: “Kızcağızım! Sen kendini üzme! Vallahi güzel bir kadın kendisini seven bir kocanın yanıdaysa ve kumaları da varsa insanlar mutlaka onun hakkında konuşurlar” karşılığını verdi. Ben: “Sübhânallah! İnsanlar gerçekten bunları konuşuyorlar mı?” dedim ve sabaha kadar ağladım. Gözüme uyku girmediydi. Bu şekilde sabahı ettim.

Bu konudaki vahiy gecikince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), eşi ile ayrılıp ayrılmama konusunu danışmak üzere Ali b. Ebi Tâlib ile Usâme b. Zeyd'i çağırdı. Usâme, onlara olan sevgisi ve saygısının bir göstergesi olarak:

“Ey Allah'ın Resûlü! O senin eşindir! Vallahi hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz” dedi. Ali b. Ebî Tâlib ise: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah bu konuda sana bir sınırlama getirmiş değil. Ondan başka da evlenebileceğin bir sürü kadın var. Onun cariyesine de bunu sor. O sana bu konuda daha doğrusunu söyler” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'yi çağırdı ve: “*Ey Berîre! Âişe'de şüphe uyandıracak bir şeyler gördün mü?*” diye sordu. Berîre: “Seni hakla gönderene yemin olsun ki Âişe'de kusur olarak görebildiğim en büyük şey küçük yaşından dolayı hamuru yoğurduktan sonra uyuması, keçinin de gelip hamuru yemesidir” dedi.

Aynı gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir konuşma yaptı. Konuşmasında Abdullah b. Ubey b. Selûl konusunda yapacaklarından yana kendisini mazur görmelerini isteyip: “*Ailem hakkında bana sıkıntı veren adamı cezalandırmada bana kim yardım eder? Vallahi ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Adı iftiraya karıştırılan bir adamdan söz ettiler. Onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum ve o, ben olmadan ailemin yanına asla girmez*” buyurdu.

Sa'd b. Muâz kalktı ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Senin adına ben onu cezalandırırım! Şayet o adam Evs kabilesinden biriye onun boynunu vururum. Yok, eğer Hazreci kardeşlerimizden biriye, bize emir buyur, emrini yerine getirelim!” dedi. Bunu duyan Hazrec kabilesinin efendilerinden Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı. Sa'd b. Ubâde daha önce salih bir kişiydi. Ancak kabilevi duyguları ağır basmış olacak ki Sa'd b. Muâz'a: “Allah'a yemin olsun ki yalan söylüyorsun! Zira sen onu öldüremezsin! Buna gücün de yetmez!” şeklinde çıktı. Useyd b. Hudayr da ayağa kalktı ve Sa'd b. Ubâde'ye: “Vallahi asıl yalan söyleyen sensin! Allah'a yemin olsun ki onu öldürürüz! Sen bir münafıksın ve münafıkları savunuyorsun!” karşılığını verdi. Bu şekilde Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanıp birbirlerinin üzerine yürüdüler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hâlâ minberin üzerindeydi. İnip onları sakinleştirip susturmaya çalıştı. Onlar susunca kendisi de sustu.

O gece ben yine sabaha kadar ağladım ve gözüme uyku girmedii. Sabah annem ve babam yanıma geldiler. Bir gün iki gece boyunca

ağladım. Ne gözümün yaşı kesildi, ne de uyku uyuyabildim. Öyle ki ağlamaktan dolayı ciğerimin parçalanacağını zannettim. Annem babam yanımda oturuyorlarken ve ben de ağılıyorken Ensâr'dan bir kadın girmek için izin istedi. Ona izin verince de geldi ve benimle birlikte ağlamaya başladı.

Bizler bu durumdayken yanımıza Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girip oturdu. İftira olayları ortaya çıktıktan sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanımda hiç oturmamıştı. Bir ay geçmiş olmasına rağmen durumum hakkında da vahiy nazil olmamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otururken şahadet getirdikten sonra da: *“Ey Âişe! Şöyle şöyle yaptığın bana ulaştı. Şayet masumsan Yüce Allah senin masumiyetini ortaya çıkaracaktır. Ama eğer öyle bir suç işlediysen Yüce Allah'tan mağfiret dile ve tövbe et. Zira kul suçunu itiraf edip tövbe ederse Yüce Allah onun tövbesini kabul eder”* buyurdu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerini bitirince gözyaşlarım da bitmişti ve artık akıtacak tek damla dahi kalmamıştı. Babama: “Benim yerime, söyledikleri için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sen cevap ver” dedim. Babam: “Vallahi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) ne diyeceğimi bilemiyorum!” karşılığını verdi. Anneme: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediklerine sen cevap ver” dediğimde, o da: “Vallahi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) ne diyeceğimi bilemiyorum!” karşılığını verdi.

Ben yaşı küçük bir kızdım ve Kur’ân’dan da fazla bir bilgim yoktu. Buna rağmen: “Vallahi anlıyorum ki insanların konuştuklarını duymuşsunuz, duyduklarınız içinizde yer etmiş ve onlara inanmışsınız. Size suçsuz olduğumu söylesem –ki Yüce Allah masum olduğumu biliyor- bana inanmayacaksınız. Oysa size bunu yaptığımı itiraf etsem –ki Yüce Allah masum olduğumu biliyor- o zaman bana inanırsınız. Durumumuzu ifade edecek bir söz bulamıyorum, ama sadece Yûsuf’un babasının dediğini diyebiliyorum. O: **“«Bana güzelce sabır gerekir.**

Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir»¹ demişti” dedim, sonra da yatağıma uzandım.

Yüce Allah'ın masum olduğumu göstereceğini de biliyordum. Ancak benim hakkımda okunur bir vahiy indirilmesini hiç düşünmemiştim. Kendimi, Kur'ân'da hakkında bir şeyler indirilecek kadar değerli görmüyordum. Sadece Yüce Allah'ın, masumiyetim konusunda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir rüya göstermesini bekliyordum. Vallahi henüz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrılmadan ve bizden hiç kimse henüz dışarı çıkmadan vahiy nazil oldu. O esnada vahyin ağırlığından dolayı Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bir terleme aldı. Vahiy indiği zaman kış günü olsa dahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnında boncuk gibi ter olurdu.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu hali geçip kendine geldiğinde sevinçten gülüyordu. Söylediği ilk söz: *“Ey Âişe! Allah'a hamd et! Yüce Allah senin masum olduğunu vahyetti!”* oldu. Bunun üzerine annem bana: “Kalk ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) teşekkür et!” dedi. Ben: “Vallahi kalkmam! Masum olduğum hakkında vahiy indiren Allah'tan başkasına da hamdetmem!” karşılığını verdim. Yüce Allah bu konuda: **“O ağır iftirayı uyduranlar, sizin içinizden bir güruhtur...”²** ile başlayan âyetleri indirmişti.

Yüce Allah bu âyetleri indirince, yoksulluğundan ve yakınlığından dolayı Mistah b. Usâse'ye yardım eden Ebû Bekr es-Sıddık: “Âişe'ye bunları dedikten sonra vallahi Mistah'a asla bir yardımda bulunmayacağım!” demişti. Ancak Yüce Allah: **“İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır”³** âyetini indirince, Ebû Bekr: “Tabii ki! Vallahi Allah'ın beni bağışlamasını dilerim” dedi ve daha önce Mistah'a yaptığı yardımları tekrar yapmaya başladı.

¹ Yûsuf Sur. 18

² Nûr Sur. 11-21

³ Nûr Sur. 22

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benim durumumu Zeyneb binti Cahş'a da sormuş ve: "Ey Zeyneb! Neler biliyorsun? Neler gördün?" buyurmuştu. Zeyneb de: "Ey Allah'ın Resûlü! Kulağımı ve gözümü yalandan sakınırım. Vallahi onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" demişti. Diğerleri arasında benimle boy ölçüşebilecek bir Zeyneb vardı. Yüce Allah onu da takvası sebebiyle bu iftiraya katılmaktan korumuştur.¹

Fuleyh de "Hişâm b. Urve — Urve" kanalıyla Âişe ve Abdullah b. ez-Zübeyr'den aynısını bildirmiştir.

Fuleyh yine Rabîa b. Ebî Abdirrahman ve Yahya b. Saîd kanalıyla Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr'den aynısı bildirmiştir.

Ebu'r-Rabî', Süleymân b. Dâvud ez-Zehrânî el-Atekî'dir.

Ahmed, burada kendisi için bir nisbe zikredilmemiştir. Bazılarına göre Ahmed b. Yûnus, bazılarına göre Ahmed b. en-Nadr, bazılarına göre de Ahmed b. Hanbel'dir.

Fuleyh, Ebû Yahya Fuleyh b. Süleymân el-Huzâî veya el-Eslemî'dir.

Âişe'nin anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sefere veya yolculuğa çıkacağı zaman yanında kimi götürüleceği konusunda eşleri arasında kura çeker, kurada çıkanı da yanında götürürdü. Bunu da zevcelerinin kalbini kırmamak ve gönüllerini hoş tutmak için yapardı. Mustalik oğulları gazvesine çıkacağı zaman yine zevceleri arasında kura çekmiş, kura da Âişe çıkınca da yanında onu götürmüştür.

Hicab ile ilgili âyetler nazil olmadan önce yaşanan bu olayda Âişe yolculuk boyunca hevdecinin içinde kalır, konaklama yerlerinde devenin üzerinden hevdeciyle birlikte indirilirdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu gazveyi bitirip dönüşe geçtiğinde Medine'ye yakın bir yerde mola verildikten sonra gece vakti yola çıkılması yönünde bir çağrı yaptı. Çağrı yapılıncâ Âişe yola düşmeden önce hacetini gidermek üzere yürüyüp insanlardan biraz uzaklaştı.

Hacetini giderdikten sonra konaklama yerine dönerken elini boynuna attı ve Yemen boncuğundan yapılmış gerdanlığının düştüğünü fark etti. Bu

¹ Hadis ayrıca 2593, 2637, 2688, 2879, 4025, 4141, 4690, 4749, 4750, 4757, 5212, 6662, 6679, 7369, 7370, 7500 ve 7545'te geçmektedir. Müslim 2770

gerdanlık siyah beyaz karışımı renkte boncuklardan yapılmıştı. Tifâşî: “Bu tür boncuklardan yapılmış gerdanlığın takılması uğursuz sayılır. Bunu takanların sıkıntılarının artacağına, kötü rüyalar göreceğine, takan çocuğun salyasının artacağına, saçlarına bağlandığı kadının doğumunun kolay olacağına inanılırdı” demiştir.

Başka bir rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile evlendiğinde zifafa girerken annesinin bu gerdanlığı boynuna taktığı zikredilmiştir.

Gerdanlığı aramak için hacetini giderdiği yere döndü. Gecikmesi ne kadar uzun sürerse sürsün hevdecini taşıyanların onu almadan konaklama yerinden ayrılmayacaklarını düşünüyordu. Ancak Âişe gerdanlığını aramakla meşgulken hevdecini taşıyanlar, onu içinde sanıp hevdeci deveye yüklemiş ve yola çıkmışlardı.

Hadiste hevdecini taşıyanların ismi zikredilmemiştir. Ancak Vâkidî bunlardan biri olarak Ebû Muveyhîbe’nin ismini anar. Belâzurî, Ebû Müheyhibe’nin Müreysi’ gazvesine katıldığını, Âişe’nin devesiyle ilgilendiğini zikreder.

O zamanlarda kadınlar az yedikleri için hafif kiloluydu. Bundan dolayı hevdeci taşıyanlar Âişe’nin yokluğunu fark etmemiş, hevdecin normal ağırlığını garipsememiş, içinde olduğunu düşünerek hevdeci deveye yükleyip yola düşmüşlerdi.

Hevdecin, tahtaları, örtüleri ve iplerinden dolayı zaten fazlaca bir ağırlığı bulunuyordu. Âişe de henüz genç bir kızdı ve çok hafifti. Bundan dolayı onun hevdecin içinde olup olmadığını fark etmek çok zordu. Âişe bu durumu belirtmek için de o zamanlar henüz yaşı küçük bir kız olduğunu ayrıca dile getirmiştir ki bu olay yaşandığında Âişe henüz onbeşinde bir kızdı.

Âişe gerdanlığını bulduğunda ordu yola çıkmış ve konaklama yerinden uzaklaşmıştı. Âişe konakladıkları yere geldiğinde kimseleri göremedi. Yokluğunu fark edip onu almaya geri geleceklerini düşünerek konaklama yerinde beklemeye koyuldu. Gece vakti bu şekilde beklerken gözleri uykuya yenik düştü ve uykuya daldı. Orada bu şekilde uykuya dalması üzüntü ve yorgunluktan dolayı olabileceği gibi, gece vakti tek başına korkuya kapılmaması için Yüce Allah’ın bir lütfu da olabilir.

Zekvân b. Sa'lebe kabilesinden ve ashâbdan biri olan Safvân b. Muattal es-Sülemî ez-Zekvânî gazve ve yolculuklarda mola sonrası ordunun gerisinde kalır, unutulmuş ve geride kalan eşyaları toplayıp sahiplerine götürürdü.

Taberânî'nin İbn Ömer'den naklettiğine göre Safvân bu görevi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) istemişti. Müslümanlar konaklama yerinden yola çıkacağı zaman Safvân kalkıp namaza dururdu. Herkes ayrılıp gittikten sonra konaklama yerinde dolaşıp unutulmuş veya geride kalan torba, bardak, matara gibi eşyaları toplar, sahiplerine verirdi.

Safvân konaklama yerine sabaha yakın bir zamanda geldi. Bu zamana kadar gecikmesi de ya geride kalan eşyaları daha iyi görebilmesi için ortalığın biraz aydınlanmasını beklemesi ya da uykusuna yenik düşmesiydi.

Âişe'nin bulunduğu yere geldiğinde bir insan karartısı gördü. Erkek mi kadın mı olduğunu bilmiyordu. Safvân daha önce Âişe'yi görmüştü. Yaklaşınca onu tanıdı ve: “İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn” dedi. Belki de başına gelenlerden ve içinde bulunduğu durumdan dolayı Âişe'ye acıdı ve bu şekilde istircâ etti. Âişe onun bu sesine uyanıp kendine geldi.

Âişe'nin kolay ve yardımsız bir şekilde deveye binmesi için devenin ön ayağına basıp çöktürdü. Âişe deveye bindikten sonra Safvân dizginlerinden tuttu ve yola çıktı.

Müslümanlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte öğle sıcağında bir yerde konaklamışlardı. Âişe'nin bu şekilde gecikmesinden ve geride kalmasından dolayı bazıları çirkin şeyler iddia etmişlerdi ve bu iddialar ağızdan ağza yayılmıştı. Bu çirkin iddia ve yalanın ortaya çıkarılıp yayılmasında başı çeken kişi de münafıkların başı Abdullah b. Ubey b. Selûl idi. Başka rivayetlerde bu iftiraya katılanlar arasında Hassân b. Sâbit, Mistah b. Usâse ve Hamne binti Cahş da zikredilmiştir.

İbn Ömer'den gelen rivayette Abdullah b. Ubey'in: “Kâbe'nin Rabbine and olsun ki onu denedi!” dediği, bazılarının da ona katılıp bu çirkin söylentiyi ordunun içinde yaydığı bildirilmiştir.

Medine'ye döndükten sonra Âişe hastalandı ve hastalığı bir ay sürdü. Bu süre zarfında da söz konusu iftira insanlar arasında yayıldı ve ağızdan ağza dolaşmaya başladı. Âişe'nin dışarıda konuşulandan hiç haberi yoktu. Daha önce hastalandığı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla ilgilenir, şefkat gösterirdi. Bu hastalığında ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girip selam

veriyor, hastanın nasıl olduğunu sormaktan öte bir şey yapmıyordu. Normal zamanlardan farklı olarak Âişe sadece bunu fark etmiş, bu durum da onu şüpheyeye düşürmüştü.

“Bu (hastanız) nasıl oldu” sözü de bir taraftan şefkat, bir taraftan da tavrı içermektedir. Nasıl olduğunu sorması ona acıdığını, ancak onun için “bu” ifadesini kullanması da ona karşı bir tavrı ve soğukluğu olduğunu göstermektedir.

Âişe, nekahet dönemine girince bir gece Ümmü Mistah Selmâ binti Ebî Ruhm ile birlikte hacetini gidermek üzere çıktı. O zamanlarda helalar eve yakın yerlerde yapılmıyordu. Bedeviler gibi evden uzakta hacetlerini gördükleri için ancak geceden geceye bu ihtiyaç için dışarıya çıkıyorlardı.

Hacet için çıktıklarında yürürken Ümmü Mistah’ın ayağı çarşafına takılıp tökezledi. Tökezleyince de: “Kahrolası Mistah!” dedi. Oğlu Mistah Bedir savaşına katılanlardan biriydi. Ümmü Mistah onun hakkında böyle deyince Âişe böyle birine bu şekilde dil uzatmanın çirkin durduğunu dile getirdi. Taberânî’de gelen rivayette Âişe’nin ona: “İlk Muhacirlerden biri olmasına rağmen oğluna mı sövüyorsun?” dediği zikredilmiştir.

Âişe’nin bu çıkışı karşısında Ümmü Mistah: “Saf kadın! Söylenenleri işitmedin mi?” dedi ve hakkında iftira atanların bu yönde konuştuklarını anlattı. Nekâhet dönemine giren Âişe, bunları duyunca hastalığı daha da arttı.

Saîd b. Mansûr’un Ebû Sâlih’ten mürsel olarak naklettiğine göre Ümmü Mistah: “Onun (Mistah’ın) neler dediğini bilmiyor musun?” diye sormuş, Âişe’nin: “Vallahi bilmiyorum” demesi üzerine hakkındaki söylentileri ona anlatmıştır.

Tâberânî’nin sahih bir isnâdla İbn Ebî Muleyke’den bildirdiğine göre Âişe: “Benim hakkımda söyledikleri şeyleri öğrendiğimde bir kuyuya gelip kendimi atasım geldi” demiştir.

Âişe eve döndükten sonra her zamanki gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldi, selam verip hastanın nasıl olduğunu sordu. Âişe, anne babasının evine gitmek için Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin istedi. Zira olanları ve hakkında konuşulanları anne babasından öğrenmek istiyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda izin verince de Âişe, anne babasının evine gitti.

Annesine, insanların hakkında neler konuştuğunu sorunca, annesi bundan dolayı üzülmemesini, zira kocası tarafından sevilen ve kumaları bulunan her bir güzel kadın hakkında bu tür şeylerin konuşulabileceğini söyleyerek onu teselli etmek istedi. Âişe, duyduklarının dışarıda gerçekten de konuşulduğunu öğrenince sabaha kadar ağladı ve gözüne uyku girmede.

Buhârî bunu Hişâm b. Urve'den naklederken gece vakti evin damında bulunan Ebû Bekr'in, kızının ağlama sesini işitince annesine: "Neyi var?" diye sorduğunu, annesinin: "Hakkında konuşulanları öğrenmiş" cevabını verdiğini, Ebû Bekr'in de gözlerinin dolduğunu ve: "Kızcağızım! Ant verdim evine dön!" dediğini, Âişe'nin de evine döndüğünü zikretmiştir.

Buhârî'nin *Meğâzî* konusu içinde Mesrûk kanalıyla yaptığı rivayete göre Âişe: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları duydu mu?" diye sormuş, annesi Ümmü Rumân: "Evet!" demiştir. Âişe: "Ebû Bekr duydu mu?" diye sorunca, Ümmü Rumân yine: "Evet!" demiştir. Bunun üzerine Âişe düşüp bayılmıştır. Kendine geldiğinde de ateşi çıkmış, Ümmü Rumân hırkasını üzerine atmıştır.

Sabah olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumu konuşmak ve Âişe'den ayrılıp ayrılmama konusunu istişare etmek üzere Ali b. Ebî Tâlib ile Usâme b. Zeyd'i yanına çağırdı. Usâme, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ve ailesine olan saygı ve sevgisinin bir göstergesi olarak Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini, bu konuda içinde bir şüphenin bulunmadığını dile getirdi ve onu zevcesi olarak bırakmasını söyledi.

Ali b. Ebî Tâlib ise kadınlar konusunda kendisine bir sınırlama getirilmediğini, evlenmek için başka kadınların da bulunduğunu dile getirdi. Vâkidî bunu rivayet ederken Ali'nin: "Yüce Allah dilediğin kadınla evlenmeyi sana helal kıldı. Onu boşa ve başkasıyla evlen" dediğini zikreder.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu olaydan dolayı çok üzülmüştü. Ali onun bu şekilde üzüldüğünü ve kederlendiğini görünce rahatlaması için onu boşamasını söyledi ve masûmiyeti ortaya çıktıktan sonra da onu geri alabileceğini ifade etti. Ali'nin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde tavsiyede bulunması Âişe'ye olan husumetinden değildi, aksine sadece bu konuda Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) rahatlatmak istemişti. Buna rağmen Ali, Âişe'yi boşamasını kesin bir şekilde dile getirmiş değildir. Konuyu bir de Âişe'nin cariyesi Berîre'ye sormasını istemesi de bunu göstermektedir. Ali burada Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Şayet bir an önce rahatlamak

istiyorsan onu boşa ve rahatla. Boşamayı istemiyorsan da olayın hakikatini araştırıp öğren” demek istemiştir. Ali konu hakkında Berîre’nin sadece doğruyu söyleyeceğinden emindi.

Zerkeşî’nin dediğine göre Ali’nin Berîre için cariye ifadesini kullanması ravilerden kaynaklanan bir hatadır. Zira bu olaydan daha önce Âişe, Berîre’yi satın almış ve onu azat etmişti. Zerkeşî’ye göre buradaki cariyenin Berîre olarak zikredilmesi ravilerin hatasıdır. Raviler söz konusu cariyenin Berîre olduğunu sanmış ve ismini rivayete eklemişlerdir.

Beğâvî, *Mesâbîhu’s-Sünne*’de buna cevap verirken şöyle der: “Zerkeşî burada hatayı ravilere yükleyerek sorunu ortadan kaldırdığını düşünmüştür. Bana göre burada Berîre için cariye ifadesinin kullanılması mezacidir. Daha önce cariye olup da sonradan azat edildiği için hakkında böylesi bir ifade kullanılmıştır.”

Beğâvî’nin Zerkeşî’ye cevap olarak söylediği de tenkide açıktır. Berîre’nin azat edilmesi olayı Mekke’nin fethinden sonra olmuştur. Zira azat edildikten sonra kocasıyla evli kalma ile boşanma arasında tercih yapması istenmiş, o da boşanmayı seçmişti. Berîre kocasından boşanınca da kocası Medine sokaklarında peşinden gezip ağlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumu görünce Abbâs’a: “*Ey Abbâs! Muğîs’in Berîre’ye olan sevgisi seni de şaşırtmıyor mu?*” demiştir. Bu da bize Berîre olayının son dönemlerde, yani dokuzuncu veya onuncu yıllarda olduğunu göstermektedir. Çünkü Abbâs, Tâif gazvesi dönüşü hicri sekizinci yılda Medine’ye yerleşmiştir. İbn Abbâs da anne babası ile Medine’ye geldiğinde bu olaya şahit olduğunu zikreder. Bunun yanında Berîre’nin mükâtebe bedeli konusunda Âişe’den yardım istemesi üzerine Âişe’nin taksitleri tek seferde ve tümüyle ödemeyi teklif etmesi bu olayın son dönemlerde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Zira ilk dönemlerde Müslümanlar maddi olarak sıkıntı çekiyorlardı. Maddi olarak rahatlığa kavuşmaları son dönemlerde olmuştur. Müreysî’ gazvesi dönüşü yaşanan İfk hadisesi ise hicri altıncı veya dördüncü yılda olmuştur. Bu, Berîre’nin azat edilme olayının İfk olayından önce olduğunu iddia edenlere de bir cevaptır.

Belki de Berîre satın alınıp azat edilmesinden önce de Âişe’nin hizmetini görüyordu. Azat edilmesi de Mekke’nin fethinden sonrasına geciktirilmişti. Ya da kocasının ona olan üzüntüsü çok uzun bir zaman sürmüştü. Ya da Muğîs, Berîre’den boşandıktan sonra yeni bir nikah akdi ile onunla

evlenmenin peşine düşmüştü. Belki de önceden Berîre, Âişe'nin cariyesiydi. Onu sattıktan sonra mükâtebe kıssasında zikredildiği gibi tekrar onu efendilerinden satın almıştı.

İstişâre sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'yi yanına çağırdı. Âişe'ye yönelik kendisini şüpheye düşüren bir tavır, davranış, hareket ve benzeri bir şeyi görüp görmediğini sordu. Berîre, Âişe'de kendisini şüphelendiren herhangi bir şey görmediğini, gördüğü tek büyük kusurun da küçük yaşından dolayı hamuru yoğurduktan sonra uyuması, o uyuyunca evin keçisinin gelip o hamuru yemesi olduğunu söyledi.

İbn Abbâs'ın azatlısı Miksem ise bunu Âişe'den naklederken Berîre'nin: "Yanında bulunduğum günden beri kendisinde bir şey görmüş değilim. Sadece bir defasında hamur yoğurmuştum ve ona: «Gidip ateş yakana kadar bu hamura göz kulak ol» demiştim. O da uyuyakalmış ve keçi gelip o hamuru yemişti" dediğini zikretmiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı buradadır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Berîre'ye Âişe'yi sormuş, o da masum olduğuna dair bir cevap vermiş, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Berîre'nin bu tezkiyesine dayanarak müslümanlara bir konuşma yapmıştır.

Ancak Kâdı İyâd hadisten böyle bir şeyin çıkarılamayacağını, zira ortada bir şahitliğin bulunmadığını söylemiştir. Bu yöndeki ihtilaf şahitlik için kadınların birbirini tezkiye etmesinin geçerli olup olamayacağı konusundadır. Mâlik, Şâfiî ve Muhammed b. el-Hasan bunun geçerli olmayacağını söylerken, Ebû Hanîfe mal konusundaki davalarda caiz olmasına dayanarak bir erkek ve iki kadının bu yönde yapacağı tezkiyeyi caiz görmüştür. Tahâvî bu konuda Zeyneb'in Âişe, Âişe'nin de Zeyneb hakkındaki sözü ve tezkiyesini delil olarak getirmiş ve: "Bu vasıfta olanların şahitliği caiz olur" demiştir. Ancak hocası Ebû Hanîfe'nin özel konular haricinde kadınların bu yöndeki şahitliklerini caiz görmediği söylenerek Tahâvî'ye itiraz edilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) istişâre sonrası müslümanlara bir konuşma yaptı. Konuşmasında iftira olayında başrolü oynayan Abdullah b. Ubey b. Selûl'e yönelik yapacaklarından yana kendisini mazur görmelerini istedi. Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmasında ailesi, yani Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini dile getirdi. Aynı şekilde iftirada ismi zikredilen Safvân b. Muattal hakkında da hayırdan başka bir şey bilmediğini

ve yanında kendisi bulunmadan tek başına Âişe'nin yanına hiçbir zaman girmediyini ifade etti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde konuşunca Evs kabilesinin efendilerinden Sa'd b. Muâz kalktı ve bu iftirayı çıkaran adamı onun adına cezalandıracağını dile getirdi. Şayet kendi kabilesi olan Evs'ten ise boynunu vurabileceğini, Hazrec kabilesinden ise de cezalandırılmasına yönelik vereceği emri yerine getireceklerini söyledi.

Ancak Sa'd b. Muâz'ın burada isminin geçmesi bazılarınca sorun teşkil etmiştir. Zira İfk hadisesi İbn İshâk'ın zikrettiğine göre hicri 6. yılda Müreysî' gazvesi dönüşü olmuştu. Sa'd b. Muâz ise hicri 4. yılda Hendek savaşı sırasında aldığı bir yaradan dolayı vefat etmişti.

Buna cevap verilirken Mureysî' gazvesinin tarihi konusunda ihtilafın olduğu söylenmiştir. Buhârî'nin Mûsa b. Ukbe'den naklettiğine göre bu gazve hicri 4. yılda yapılmıştır. Hendek savaşı da aynı yılda ancak Mureysî' gazvesinden sonra yapılmıştır. Çünkü İbn İshâk, Mureysî' gazvesinin Şaban ayında, Hendek savaşının ise Şevvâl ayında yapıldığını söylemiştir. Şayet ikisi aynı yıl içinde yapılmışsa söz konusu sorun ortadan kalkmış olur. Fakat Mûsa b. Ukbe'den bu yönde gelen sahih rivayetlere göre Mureysî' gazvesi hicri 5. yılda yapılmıştır. Buhârî'de Musa'dan gelen rivayette tarihin hicri 4. yıl olarak zikredilmesi yazım hatası olsa gerektir. Tercih edilen görüşe göre Hendek savaşı da İbn İshâk'ın iddiasının aksine hicri 5. yılda gerçekleşmiştir.

Sa'd b. Muâz'ın bu sözünü duyan Hazrec kabilesinin liderlerinden Sa'd b. Ubâde kalktı ve Sa'd b. Muâz'ın Hazrec kabilesinden birini öldürmeye gücünün yetmeyeceğini, ona engel olacaklarını söyledi. Sa'd b. Ubâde, Âişe'nin dediğine göre salih bir zat olmasına rağmen bu sırada kabilevi duyguları ağır basmış olacak ki bu çıkışı yapmıştı.

Başka bir rivayette Sa'd b. Ubâde'nin Sa'd b. Muâz'a: “Şayet iftirayı çıkaran adam Evs kabilesinden biri olsaydı boynunu vurmaya yanaşmazdın!” dediği zikredilmiştir.

Sa'd b. Ubâde orada bu çıkışı münafiklardan Abdullah b. Ubey b. Selûl'ü desteklemek ya da ona arka çıkmak için yapmış değildir. Âişe'nin de onun için: “Sa'd b. Ubâde daha önce salih biriydi” demesi, daha önce salih biriyken orada münafikları savunduğu anlamına gelmemektedir. Âişe sadece Sa'd b.

Ubâde'den, salih biri olduğu için orada kendisinden, kabilesini öne çıkaran öylesi bir çıkış beklenmediğini ifade etmek istemiştir.

İslam'dan önce Evs ve Hazrec kabileleri arasında sürtüşmeler ve çekişmeler vardı. İslam'dan sonra bu sürtüşme ve çekişmeler ortadan kalkmış olsa da bazılarında kabilevi duygular hâlâ devam etmiştir. Sa'd b. Ubâde bu duygular üzerinden bu çıkışı yapmış ve Sa'd b. Muâz'ın Hazrec kabilesi hakkında kendi yanından hüküm vermesini kabul edememiştir.

Bazı rivayetlerde Sa'd b. Ubâde'nin Sa'd b. Muâz'a bu şekilde çıkışmasının sebebine de yer verilmiştir. İbn İshâk'ın rivayetine göre Sa'd b. Ubâde, Sa'd b. Muâz'a: "Onun Hazrec kabilesinden biri olduğunu bildiğin için böyle konuştu!" demiştir.

Taberânî'nin Yahya b. Abdirrahman b. Hâtib'den bildirdiğine göre Sa'd b. Ubâde ona: "Ey İbn Muâz! Vallahi amacın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yardım etmek değil! Cahiliye döneminde aramızda kin ve düşmanlık vardı. Görüldüğü kadarıyla onları içinizden hâlâ atamamışsınız!" demiş, Sa'd b. Muâz da: "Bu sözümden kastımı Allah biliyor" karşılığını vermiştir.

İbn Ebî Cemre ise *Behcetü'n-Nüfûs*'ta bu olaya farklı bir şekilde yaklaşır. Ona göre Sa'd b. Ubâde: "Allah'a yemin olsun ki yalan söylüyorsun! Sen onu öldüremezsin! Buna gücün de yetmez" sözüyle Sa'd b. Muâz'a: "Biz yardımcı olamazsak sen onu elimizden alamazsın" demek istemiştir. Bu da Sa'd b. Muâz'a çıkış değil, yardım ifadesidir. Zira Evslilerin o adama güçlerinin yetmeyeceğini biliyordu. Bu hararetli çıkışı da kabilevi duygulardan dolayı değil Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yardım etme isteğindendir. Bu yardım isteği de sakinliğini korumasının önüne geçmiş ve Sa'd b. Muâz'a söz konusu sözleri söylemiştir. Ancak İbn Ebî Cemre'nin bu yorumu hüsnü zanna dayanmaktadır ve metnin zahirine çok da mutabık değildir.

Sa'd b. Ubâde, Sa'd b. Muâz'a bu şekilde çıkışınca Sa'd b. Muâz'ın amca oğullarından biri olan Useyd b. Hudayr kalktı. Asıl yalan söyleyenin Sa'd b. Ubâde olduğunu ve iftira atan söz konusu adamı öldürebileceklerini, Sa'd b. Ubâde'nin münafık biri olduğunu, bundan dolayı da münafık birine arkasını çıkıp onu savunduğunu söyledi.

Mâzinî bu konuda şöyle der: "Useyd'in burada kastettiği münafıklık kişiyi kafir yapan münafıklık değildir. Useyd'in kastettiği daha önce Evs kabilesine

sevgisini gösteren Sa'd b. Ubâde'nin böylesi bir olayda bunun aksine tavır takınmasıdır. Bu tutumunu da münafıkların tutumuna benzetmiştir."

İbn Ebî Cemre ise bu konuda şöyle der: "Tarafların birbirlerine bu şekilde davranmaları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ailesi hakkında söylenen sözlerden dolayı her iki tarafın da aşırı kızgın olmasındandır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumu bir konuşmayla onlara anlatınca her iki taraf da kendine hakim olamamış, bu kızgınlıkla dikkat etmeden söz konusu sözleri söylemişlerdir."

İki taraf bu şekilde sözlerle atışmaya başlayınca ortalık karıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz minber üzerindeyken Evs ile Hazrec kabileleri birbirine girdi. Durumu gören Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberden indi ve onları sakinleştirip susturdu. İki taraf susunca Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) susup konu hakkında başka bir şey demedi.

O gece Âişe yine sabaha kadar uyuyamadı ve ağlayıp durdu. Sabah vakti annesi ile babası bulunduğu yere geldi. Onlar yanında otururken ve Âişe de ağlayıp dururken Ensâr'dan bir kadın geldi. İzin isteyip içeriye girdi ve o da Âişe ile birlikte ağlamaya başladı.

O günü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldıktan sonra Âişe'nin yanına geldi. Annesi ile babası sağında ve solunda oturuyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girince oturdu ki iftira olayları ortaya çıktıktan sonra ilk defa yanında oturuyordu. İftiranın ortaya atılmasının üzerinden bir ay geçmişti ve konu hakkında vahiy nazil olmamıştı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturmuşken şahadet getirdi. Sonra da Âişe'yle konuşmaya başladı. Dışarıda iftiraya yönelik hakkında konuşulanları duyduğunu söyledi. Böylesi bir iftiradan berî olması halinde Yüce Allah'ın vahiyle onun masumiyetini bildirip ortaya çıkaracağını ifade etti. Ancak öylesi bir günah işlediyse de Allah'tan bağışlanma dileyip tövbe etmesini istedi. Suçu ve günahını itiraf edip tövbe eden kulların bu tövbesini Yüce Allah'ın kabul edeceğini söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözlerini duyan Âişe'nin üzüntüsü daha da arttı ve artık ağlayacak mecali de kalmadı. Babasına, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine cevap vermesini isteyince, babası verebileceği bir cevabı olmadığını söyledi. Aynı şeyi annesinden isteyince o da ne diyeceğini bilemediğini dile getirdi.

Âişe'nin yaşı küçüktü ve Kur'ân'dan fazla âyet bilmiyordu. İftiraya yönelik konuşulanları işittiklerini ve bu konuşulanlara inandıklarını dile getirdi. Suçsuz ve masum olduğunu söylese buna inanmayacaklarını, suçlu olduğunu itiraf etmesi halinde de kendisine inanacaklarını söyleyip sitemde bulundu. Bu konuda onlara diyecek bir sözü olmadığını söyledi. Hz. Yûsuf'un babası Hz. Yakub'un dediği gibi: **“Bana güzelce sabır gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir”**¹ dedi ve tekrar yatağına uzanıp yüzünü de duvara doğru çevirdi.

Âişe'nin dediğine göre Yüce Allah'ın, masumiyetini ortaya çıkaracağını biliyordu. Bunun da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir rüya ile gösterilmesini bekliyordu. Beklemediği şey masumiyeti konusunda herkes tarafından okunacak bir vahyin nazil olmasıydı. Zira kendini o kadar değerli biri olarak görmüyordu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz yanından ayrılmadan da konu hakkında vahiy nazil olmaya başladı. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy nazil olurken kış günü olsa dahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) alnı boncuk boncuk terlerdi. Vahiy nazil olup bitince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzü sevinçten gülüyordu. Âişe'ye Allah'a hamdetmesini, zira onun masum olduğunu vahy ettiğini söyledi.

Annesi böylesi bir müjdeye karşılık kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) teşekkür etmesini istediye de Âişe, masum olduğunu bildiren Allah'tan başka kimseye teşekkür etmeyeceğini söyledi.

Yüce Allah, Âişe'nin masumiyetine yönelik: **“O ağır iftirayı uyduranlar, sizin içinizden bir güruhtur...”**² ile başlayan âyetleri indirdi.

Söz konusu güruhtan kasıt, Abdullah b. Ubey, Zeyd b. Rifâ'a, Hassân b. Sâbit, Mistah b. Usâse, Hamne binti Cahş ve onlara yardım edenlerdir. Âyetler Âişe'nin masumiyetini bildirip ortaya çıkarırken böylesi bir iftirayı çıkaran ve yayan kişilere de tehditlerde bulunuyordu.

Ebû Bekr es-Sıddîk, öncesinde Mistah b. Usâse'ye yardımlarda bulunuyordu. İftira olaylarında Mistah'ın da payı olmuştu. Yüce Allah, Âişe'nin masumiyetini ortaya çıkarınca Ebû Bekr yemin ederek bir daha asla

¹ Yûsuf Sur. 18

² Nûr Sur. 11-21

Mistah'a yardımda bulunmayacağına söyledi. Ancak Yüce Allah bu konuda: **“İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır”**¹ âyetini indirince, Ebû Bekr, Allah'ın bağışlamasını dilediğini ifade etti ve Mistah'tan kestiği yardımları yeniden yapmaya başladı.

Söz konusu âyetler nazil olmadan önce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuyu müminlerin annesi Zeyneb binti Cahş ile de konuşmuş, bu konuda bildiği veya duyduğu bir şeylerin olup olmadığını sormuştu. Zeyneb, kulakları ile gözlerini yalandan sakındığını, işitmediği ve görmediği bir şey için işitip gördüğünü söyleyemeyeceğini dile getirdi ve Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) diğer zevceleri arasında güzelliği ve sevgisi ile Âişe'yle boy ölçüşebilecek tek kişi de Zeyneb idi. Takvası ve günaha bulaşma korkusu yüzünden de Yüce Allah onu böylesi bir iftiraya bulaşmaktan korumuştur.

Fuleyh b. Süleymân bu hadisi İbn Şihâb ez-Zührî, Hişâm b. Urve, Rabîa b. Abdîrrahmân ve Yahya b. Saîd olmak üzere dört farklı kişiden nakletmiştir.

Salaheddin es-Safadî der ki: İbn Hallikân'ın kendi el yazısıyla yazdığından okuduğuma göre müslümanın biri Hristiyan bir adamla münazara yaptı. Hristiyan adam konuşması arasında çok çirkin ve kaba bir tavırla: “Ey müslüman! Peygamber'inizin zevcesi Âişe gerdanlığını kaybettiği bahanesiyle ordunun gerisinde kaldıktan sonra onunla karşılaştığında yüzü nasıldı?” diye sorunca, müslüman adam: “Ey Hristiyan! İmrân'ın kızı, kocası olmadığı halde kucagında çocuğuyla ortaya çıktığında yüzü nasıl idiye Âişe'nin de yüzü öyleydi. Siz Meryem'in masum olduğuna ne kadar inanıyorsanız biz de Âişe'nin o kadar masum olduğuna inanıyoruz” karşılığını verdi. Bu cevap karşısında Hristiyan adam sustu ve herhangi bir şey diyemedi.

Buhârî bu hadisi *Meğâzî*, *Tefsîr*, *İmân*, *Nuzûr*, *Cihâd* ve *Tevhîd* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Nûr Sur. 22

۱۶ - بَابُ إِذَا زَوَّيَ رَجُلٌ رَجُلًا كَفَاهُ

16- KİŞİ İÇİN BİR KİŞİNİN TEZKİYESİNİN YETERLİ OLMASI

وَقَالَ أَبُو جَهْلَةَ وَجَدْتُ مَنبُودًا ، فَلَمَّا رَأَى عُمَرَ قَالَ عَسَى الْعَوِيُّرُ أَبُو سَا كَأَنَّهُ يَتَّهَمُنِي
قَالَ عَرِيفِي إِنَّهُ رَجُلٌ صَالِحٌ قَالَ كَذَاكَ ، اذْهَبْ وَعَلَيْنَا نَعَقَتُهُ تحفة ۱۰۴۵۸

Ebû Cemîle der ki: Bir çocuk bulmuştum. Ömer beni görünce beni itham eder gibi: “Sığınağın helak yerin olmasın!” deyimini söyledi. Ancak bizim arîf (bilirkişi) benim için: “Salih bir adamdır” deyince, Ömer: “Öyle ise haydi git! Çocuğun nafakası da bize aittir” dedi.

Kişi bir adam tarafından tezkiye edildiği zaman tezkiye için başka birine ihtiyaç kalmaz. Şâfiî, Mâlikî ve Muhammed b. el-Hasan ise tezkiye için iki kişiyi şart koşmuşlardır.

Ebû Cemîle Suneyn’in bildirdiğine göre zamanında bir çocuk bulmuştu. Ömer onu bu çocukla görünce: “Sığınağın helak yerin olmasın!” demişti. Bu söz zahiren selamet olarak görünen ancak kişiye musibetler de getiren durumlar için Arapların kullandığı meşhur bir deyimdir. Asmaî’nin dediğine göre bazıları geceyi geçirmek için bir mağaraya sığınmışlar, ancak mağara üzerlerine çökmüş ve ölmelerine sebep olmuştu. Bu olay üzerine de bu söz söylenir olmuştur.

Ömer, Ebû Cemre’nin bir kadınla zina ettiğini ve bu ilişkiden bu çocuğun olduğunu, Ebû Cemre’nin durumdan kurtulmak için bu çocuğu bulduğunu söylediğini zannettiği için onu itham eder gibi bu sözü söylemiştir.

Arîf, insanların işlerini gören, isteklerini resmi makamlara ileten kişidir. Ebû Cemre’nin kabilesinin arîfi olan Sinan da Ebû Cemre’nin salih biri olduğunu söyledi. Ömer bunu duyunca Ebû Cemre’ye, gidebileceğini, bulduğu çocuğun nafaka ve masraflarının da devlet hazinesi tarafından karşılanacağını söyledi.

Rivayetin başlıkla mutabakatı Ömer’in, arîfin tezkiyesiyle yetinmesindedir.

۲۶۶۲ - حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَتَنَى رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « وَيْلَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ

صَاحِبِكَ ، قَطَعْتَ عَنْكَ صَاحِبِكَ « مِرَارًا ثُمَّ قَالَ - « مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحِبُّ فُلَانًا ، وَاللَّهِ حَسْبِيهِ ، وَلَا أَرْكَبُ عَلَى اللَّهِ أَحَدًا ، أَحْسِبُهُ كَذًّا وَكَذَا إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهُ » طرفاه ٦٠٦١ ، ٦١٦٢ - تحفة ١١٦٧٨

2662- “İbn Selâm — Abdulvehhâb — Hâlid el-Hazzâ — Abdurrahmân b. Ebî Bekre” isnâdıyla Abdurrahmân’ın babası şöyle demiştir: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında adamın biri başka birini övünce Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç defa: “Yazıklar olsun sana! Arkadaşının boynunu kestir! Arkadaşının boynunu kestir!” diye çıktı. Sonra da: “Biriniz birini illa ki övecekse «Allah’a karşı hiç kimseyi tezkiye edemem! Ama sanırım filan kişi şöyle şöyle biridir» desin. Bunu da o kişiyi o şekilde biliyorsa söylesin” buyurdu.¹

İbn Selâm, Muhammed b. Selâm’dır.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekafî el-Basrî’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ b. Mihrân el-Basrî’dir.

Abdurrahmân’ın babası, Ebû Bekre Nufey’ b. el-Hâris es-Sekafî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında adamın biri başka bir adamı övdü. Burada öven ile övülen kişilerin isimleri verilmemiştir. Ancak İbn Hacer öven kişinin Mihcen b. el-Ezra’, övülen kişinin de Abdullah Zu’l-Bicâdeyn olabileceğini söylemiştir.

Bu övmeye karşılık Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), öven adama iki defa bununla övdüğü adamın boynunu kestiğini dile getirdi. Boynu kesilen adam ölür. Kişiyi bu şekilde övmek de onu helaka sürükleyeceği için böylesi bir benzetme üzerinden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu dile getirmiştir.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Biriniz birini illa ki övecekse «Allah’a karşı hiç kimseyi tezkiye edemem! Ama sanırım filan kişi şöyle şöyle biridir» desin. Bunu da o kişiyi o şekilde biliyorsa söylesin” buyurdu.

Kişi başkasının gizli işlerini, iç dünyasını tam olarak bilemeyeceği için onu tezkiye edecek şekilde övmemeli, övdüğü zaman da bildiği kadarıyla öyle

¹ Hadis ayrıca 6061 ve 6162’de geçmektedir. Müslim 3000

olduğunu söylemelidir. Zira kişinin ne olduğunu ve ne olacağını tam anlamıyla sadece Yüce Allah bilir.

Buhârî bu hadisi ayrıca *Edeb* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۱۷ - بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْإِطْنَابِ فِي الْمَدْحِ وَلَيْقُلْ مَا يَعْلَمُ

17- ÖVGÜDE AŞIRIYA KAÇMANIN KERAHETİ VE BU YÖNDE SADECE OLANLARIN SÖYLENMESİ

۲۶۶۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَبَّاحٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يُثْنِي عَلَى رَجُلٍ ، وَيُطْرِيه فِي مَدْحِهِ فَقَالَ « أَهْلَكْتُمْ - أَوْ قَطَعْتُمْ - ظَهَرَ الرَّجُلِ » طرفه ۶۰۶۰ - تحفة

۹۰۵۶

2663- “Muhammed b. Sabbâh — İsmâil b. Zekerıyyâ — Bureyd b. Abdillâh — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın bir adamı övdüğünü ve bu övgüsünde aşırıya kaçtığını görünce: “*Adamın belini kırdınız!*” buyurdu.¹

Muhammed, Ebû Câfer Muhammed b. Sabbâh el-Bezzâr’dır.

İsmâil, Şakûsa lakaplı İsmâil b. Zekerıyyâ b. Murra el-Hulkânî el-Kûfî’dir.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş’arî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda adamın biri başka bir adamı övmeye başladı ve bu övgüsünde aşırıya kaçtı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) övülen adamın kibre, gurura ve kendini beğenmişliğe düşebileceği endişesinden dolayı onun boynunu kırdıklarını dile getirdi.

Buhârî burada başlığın son kısmına dair herhangi bir şey zikretmiş değildir. Ancak denilebilir ki birini aşırı bir şekilde öven kişi mutlaka övdüğü kişide bulunmayan şeyleri söyleyecektir. Ya da bir önceki başlıkta Ebû Bekre’den gelen hadis ile bu hadis birdir. Zira Ebû Bekre’nin rivayetinde

¹ Hadis ayrıca 6060’ta geçmektedir. Müslim 3001

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunu da o kişiyi o şekilde biliyorsa söyleyin” buyurduğu zikredilmiştir.

Kişinin birini yüzüne karşı övmesinde herhangi bir kerahet yoktur. Mekruh olan şey övgüyü abartıp aşırıya kaçmaktır.

۱۸ - باب بُلُوغِ الصَّبِيَّانِ وَشَهَادَتِهِمْ

18- ÇOCUKLARIN BULUĞA ERMESİ VE ŞAHİTLİKLERİ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا﴾ وَقَالَ مُغِيرَةُ اخْتَلَمْتُ وَأَنَا ابْنُ ثِنْتَى عَشْرَةَ سَنَةً وَبُلُوغُ النِّسَاءِ فِي الْحَيْضِ لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَاللَّائِي يَكْسُنُ مِنَ الْمُحَيْضِ مِنْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ وَقَالَ الْحَسَنُ بْنُ صَالِحٍ أَدْرَكْتُ جَارَةَ لَنَا جَدَّةً بِنْتُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ سَنَةً

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **“Çocuklarınız erginlik çağına gelince, büyüklerinin izin istediği gibi onlar da izin istesinler.”**¹

Muğire: “On iki yaşımdayken ihtilam oldum” demiştir.

Yüce Allah'ın: **“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapımlarıyla sona erer”**² âyetine göre kadınların buluğa ermesi hayızla başlar.

Hasan b. Sâlih: “Bir komşumuza yetiştim. Yirmi bir yaşındayken nine olmuştu” demiştir.

Başlık, çocukların buluğa erme yaşı ile şahitliklerinin hükmüyle ilgilidir.

Yüce Allah: **“Çocuklarınız erginlik çağına gelince, büyüklerinin izin istediği gibi onlar da izin istesinler”**³ buyurmuş ve üç vakitte izin

¹ Nûr Sur. 59

² Talâk Sur. 4

³ Nûr Sur. 59

istemeleri söylenen çocukların buluşa ermeleri durumunda büyükleri gibi her zaman için izin istemelerini emretmiştir.

Evzaî'nin bildirdiğine göre Yahya b. Ebî Kesîr şöyle demiştir: “Çocuk dört yaşına geldiği zaman üç vakitte anne babasının yanına girmek için izin ister. Buluşa erdiği zaman ise anne babasının yanına her girme için izin ister.”

Fakihlerden Muğîre b. Miksem el-Kûfî on iki yaşındayken ihtilam olduğunu söylemiştir. Söylendiğine göre Amr b. el-Âs ile oğlu Abdullah b. Amr arasında on iki yıllık bir yaş farkı bulunuyordu.

Kadınların buluşa ermesi ise hayız görmeleriyle başlar. Zira Yüce Allah: **“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapımlarıyla sona erer”**¹ buyurmuştur.

Kadınlarda iddet hükmü hayız görmeye bağlanmıştır. Hayız görmeden önce veya hayız kesilmesi durumlarında ise iddet gün sayısı ile belirlenmiştir. Buradan hayızın olup olmamasına göre hükmün değiştiğini anlıyoruz. İbn Hacer'in bildirdiğine göre hayızın buluş sayıldığı konusunda âlimlerin ittifakı bulunmaktadır.

Dîneverî'nin *el-Mücâlese*'de Yahya b. Âdem kanalıyla naklettiğine göre Hasan b. Sâlih el-Hemdânî el-Kûfî komşularından birinin yirmi bir yaşındayken nine olduğunu görmüştür.

Şâfiî der ki: “Bildigim kadarıyla en erken hayız olan kadınlar, Tihâme kabilesi kadınlarıdır ki dokuz yaşında iken hayız görürler. Yirmi bir yaşında bir kadını nine olduğunu da görmüşümdür. Bu kadın dokuz yaşındayken hayız görmüş, on yaşındayken de bir kız çocuğu doğurmuştu. Kızı da aynı şekilde erken yaşlarda hayız olmuş ve çocuk doğurmuştu.”

٢٦٦٤ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَرَضَهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةِ سَنَةً ، فَلَمْ يُجِزْنِي ، ثُمَّ عَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسِ عَشْرَةٍ فَأَجَازَنِي

¹ Talâk Sur. 4

قَالَ نَافِعٌ فَقَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ خَلِيفَةٌ ، فَحَدَّثْتُهُ هَذَا الْحَدِيثَ ، فَقَالَ إِنَّ هَذَا لَحَدٌّ بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ . وَكَتَبَ إِلَى عُمَالِهِ أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ بَلَغَ خَمْسَ عَشْرَةَ طَرَفَهُ

٧٨٣٣ تحفة ٤٠٩٧

2664- “Ubeydullah b. Saîd — Ebû Usâme — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Uhud savaşı öncesi henüz on dört yaşındayken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni kontrol etti, ancak savaşa katılmama izin vermedi. Hendek savaşı öncesi on beş yaşındayken yine kontrol etti. Bu kez savaşa katılmama izin verdi.”

Nâfi’ der ki: Halife olan Ömer b. Abdilazîz’in yanına geldiğimde bunu aktardım. Ömer: “Küçük ile büyük arasındaki sınır budur” dedi ve valilerine on beş yaşına ulaşanlara maaş tahsis etmeleri yönünde bir ferman yazdı.¹

Ubeydullah, Ebû Kudâme Ubeydullah b. Saîd es-Serahsî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 3. yılın Şevvâl ayında Uhud savaşı öncesi Abdullah b. Ömer’i kontrol etti. Abdullah henüz on dört yaşındaydı. Kontrol sonrası savaşa katılmasına izin vermedi. Hicri 5. yılda olan Hendek savaşı öncesi on beş yaşında olan Abdullah b. Ömer’i kontrol ettiğinde onu yeterli görmüş ve savaşa katılmasına izin vermiştir.

Buhârî, Mûsa b. Ukbe’nin rivayetine dayanarak Hendek savaşının hicri 4. yılda olduğunu söylese de çoğu âlim ve siyerci bu konuda İbn İshâk’ın görüşünü tercih etmiştir. İbn İshâk’a göre de Hendek savaşı hicri 5. yılda olmuştur.

Hadisten anladığımız kadarıyla kameri yıllara göre on beş yaşını dolduran kişi ihtilam görmese de buluğa ermiş sayılır ve balığ olanlar için geçerli

¹ Hadis ayrıca 4097’de geçmektedir. Müslim 1867

hükümler onun da içinde geçerli olur. Bu bakımdan bu yaşı dolduran kişi ibadetlerden sorumlu olur, kendisine had uygulanır, ganimetten pay alır.

Mâlikîlere göre ise buluğa erme yaşı on sekizdir. Ebû Hanîfe de aynısını söylemiştir. Zira Yüce Allah: **“Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın”**¹ buyurmaktadır. İbn Abbâs bu âyeti açıklarken rüşde erme yaşının on sekiz olduğunu söylemiştir. Kadınlarda ise bu yaş on yedidir. Zira kadınlar erkeklere nazaran daha tez bir zamanda gelişirler ve bu konuda aralarında yaklaşık olarak bir yıl fark olur.

Ebû Yûsuf ve Muhammed buluğ yaşının erkeklerde de, kızlarda da on beş olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanîfe’den gelen bir görüşe göre de buluğ yaşı erkek ve kızlarda bu şekildedir.

İbn Feriştâh: “Fetvalarda buluğ için temel yaş sınırı budur. Zira genelde erkek ve kızlarda buluğa erme bu yaşı aşmaz” demiştir.

Mâlikîlerden bazıları İbn Ömer’in bu olayını açıklarken bunun ona has bir durum olduğunu, bundan dolayı bu olaydan genel bir hükmün çıkarılamayacağını söylemişlerdir. Belki de İbn Ömer’in ihtilam olması Hendek savaşı zamanına denk gelmiş, bundan dolayı da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaşa katılmasına izin vermiştir.

Başkalarına göre ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu olayda göz önünde bulundurduğu şey İbn Ömer’in yaşı ve buluğa ermesi değil savaşılabilecek güce sahip olup olmadığıdır. Hendek savaşı sırasında İbn Ömer on beş yaşındayken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun savaşılabilecek güç ve kudrette olduğunu görmüş ve savaşa katılmasını izin vermiştir. Uhud savaşında ise onun savaşılabilecek güçte olmadığına kanaat getirdiği için savaşa katılmasına izin vermemiştir. Hadiste Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilkinde onun buluğa ermediğini, ikincisinde ise buluğa erdiğini gördüğüne dair herhangi bir şey yoktur.

Ancak Ebû Avâne, İbn Hıbbân ve Abdurrezzâk’ın başka bir kanalla yaptıkları rivayet bu görüşü çürütmektedir. Zira bu rivayete göre İbn Ömer şöyle demiştir: “Uhud savaşı sırasında henüz on dört yaşımdayken Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) arz edildim. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni baliğ biri olarak görmedi ve savaşa katılmama izin vermedi. Hendek

¹ En’âm Sur. 152

savaşında on beş yaşımıdayken bir daha ona arz edildim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benim buluşa erdiğimi gördü ve savaşta katılmama izin verdi.”

İbn Hacer bu rivayet hakkında şöyle der: “Bu rivayetteki ziyade sahih bir ziyadedir. Zira Nâfi’den olan rivayetlerde İbn Cüreyc herkesten önceliklidir. İbn Ömer de bu olayda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu balığ görmediğini açık bir şekilde dile getirmiştir. Kendisiyle ilgili bir olayda da İbn Ömer ne dediğini herkesten iyi bilir.”

Bu olayı İbn Ömer’den nakleden Nâfi’ daha sonraları halife Ömer b. Abdilazîz’in yanına geldi ve bunu ona da aktardı. Ömer b. Abdilazîz bunu duyunca küçük ile büyük arasındaki sınırın bu olduğunu söyledi ve on beş yaşına girmiş olanlara diğer büyükler gibi maaş tahsis edilmesi konusunda valilerine mektup yazdı.

Bu hadisi İbn Mâce de *Hudûd* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٦٦٥ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » أطرافه ٨٥٨ ، ٨٧٩ ، ٨٨٠ ، ٨٩٥ - تحفة ٤١٦١

2665- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Safvân b. Süleym — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Said’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Cuma günü yıkanmak ihtilam gören her bir kişi için vaciptir” buyurmuştur.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Safvân, Safvân b. Süleym el-Medenî ez-Zührî’dir.

Atâ, Meymûne’nin azatlısı Ebû Muhammed Atâ b. Yesâr el-Hilâlî el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ihtilam gören her bir kişi için Cuma günü yıkanmanın vacip olduğunu söylemiştir. Hadiste buluşa ermenin ihtilam olmaya bağlı olduğuna işaret vardır.

¹ Hadis ayrıca 858, 879, 880 ve 895’te geçmektedir. Müslim 846

Kişinin ihtilam olması yıkanmayı ona vacip kılıyorsa, yıkanmaya kıyasla diğer hükümler de ihtilam olmasıyla birlikte onun için geçerli olacaktır. Bu kıyas üzerinden hadisin başlıkla mutabakatı sağlanmaktadır.

Cuma Namazı konusu içinde bu hadisin açıklaması yapılmıştır.

۱۹ - بَابُ سُؤَالِ الْحَاكِمِ الْمُدَّعِيَ هَلْ لَكَ بَيِّنَةٌ قَبْلَ الْيَمِينِ

19- HAKİMİN DAVACIYA YEMİNDEN ÖNCE: "KANITIN VAR MI?" DİYE SORMASI

Hakim, davalıdan yemin istemeden önce davacıya iddiasına yönelik bir kanıtının olup olmadığını sorar. Zahire muhalif olan bir şeyi söylediği için davacı taraf zayıf olan taraftır. Bundan dolayı davada iddiasını güçlendirecek kanıtı getirmek ona düşer. Kanıtın da tek başına ne bir yararı, ne de zararı vardır. Sadece davacı tarafın zayıf olan yönünü güçlendirir.

Davalı olan taraf ise güçlü olan taraftır ve iddia haricinde sorumluluğu bulunmamaktadır. Bundan dolayı davacıya nispeten daha zayıf hucdet sayılan yemin etmesiyle yetinilir. Ettiği yeminin de davalıya ya faydası, ya da zararı dokunur. Bu bakımdan kanıt davacıdan, yemin de davalıdan istenir.

۲۶۶۶- ۲۶۶۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ ، لَيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ » أطرافه ۲۳۵۶ ، ۲۴۱۶ ، ۲۵۱۵ ، ۲۶۶۹ ، ۲۶۷۳ ، ۲۶۷۶ ، ۴۵۴۹ ، ۶۶۵۹ ، ۶۶۷۶ ، ۷۱۸۳ ، ۷۴۴۵ - تحفة

۹۲۴۴

قَالَ فَقَالَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ فِي وَاللَّهِ كَانَ ذَلِكَ ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ أَرْضٌ فَجَحَدَنِي ، فَقَدَّمْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَكْ بَيِّنَةٌ » قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَقَالَ لِلْيَهُودِيِّ « احْلِفْ » قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا يَحْلِفُ وَيَذْهَبُ بِمَالِي قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ أطرافه

تحفة ٧١٨٤ ، ٦٦٧٧ ، ٦٦٦٠ ، ٤٥٥٠ ، ٢٦٧٧ ، ٢٦٧٠ ، ٢٥١٦ ، ٢٤١٧ ، ٢٣٥٧

١٥٨

2666-2667- “Muhammed — Ebû Muâviye — A’miş — Şakîk” isnâdıyla Abdullah (b. Mes’ûd) şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Her kim müslüman birinin malını haksız yere elde etmek için yalan yere yemin ederse huzura çıktığında Yüce Allah’ın ona öfkeli olduğunu görür*” buyurdu.¹

Ravi der ki: Bunun üzerine Eş’as b. Kays şöyle dedi: Vallahi bu söz benim dava hakkında söylendi. Yahudilerden bir adamla aramda bir arazi vardı ve adam arazideki hakkımı inkar etti. Onu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayet ettiğimde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “*Kanıtın var mı?*” diye sordu. “Yok” dediğimde, Yahudi adama: “*Yemin et!*” buyurdu. Ben: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu adam yemin edip malımı alır” dedim. Bunun üzerine Yüce Allah: “**Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır**”² âyetini indirdi.³

Muhammed, Muhammed b. Selâm’dır.

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım el-Kûfi’dır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Şakîk, Ebû Vâil Şakîk b. Seleme’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin, müslüman birinin malını haksız yere elde etmek için yalan yere yemin etmesi durumunda kıyamet gününde huzura çıktığı zaman Yüce Allah’ın kendisine öfkeli olduğunu göreceğini söylemiştir. Burada genel bir ifadeyle müslüman birinin malı denilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2356, 2416, 2515, 2669, 2673, 2676, 4549, 6659, 6676, 7183 ve 7445’te geçmektedir.

² Âl-i İmrân Sur. 77

³ Hadis ayrıca 2357, 2417, 2516, 2670, 2677, 4550, 6660, 6677 ve 7184’te geçmektedir. Müslim 138

Bunun içine zimmî ve anlaşmalı olanların yani azınlık tebanın malları da girmektedir.

Müslim ise İyâs b. Sa'lebe el-Hârisî'den şöyle bildirir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yemin ederek haksız yere müslüman birinin malını alan kişiye Yüce Allah cenneti haram, cehennemi de vacip kılar"* buyurdu. Ashâb: *"Değersiz bir şey olsa da mı?"* deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Misvak ağacından bir değnek olsa dahi"* karşılığını verdi.

Buradan anlıyoruz ki bu konuda mal veya başka bir şey arasında bir fark yoktur.

Yüce Allah'ı öfkeli bulma ifadesi mecazidir ve bundan kasıt, Yüce Allah'ın o kişiye öfkeyle muamele edip onu cezalandırmasıdır. Yüce Allah'a hakikatiyle yakıştırılamayacak sıfatlara mecazi anlamlarıyla yaklaşılar ve öyle yorumlanır. Öfkelenmek Yüce Allah'a yakıştırılamayacak insani bir sıfattır. Ancak böylesi bir öfkeyi onun azabına yorabiliriz. Rahmetini de ihsanı ve iyiliğine yorabiliriz. Bu şekilde bunlar Yüce Allah'ın zatının değil, fiillerinin birer sıfatı olur.

Abdullah bunları oradakilere anlattıktan sonra Eş'as b. Kays el-Kindî bulunduğu yerden çıktı ve bu yöndeki âyetin kendisi ile ilgili bir davada nazil olduğunu söyledi.

Eş'as'ın anlattığına göre zamanında Yahudi bir adam ile aralarında bir arazi bulunuyordu ve bu Yahudi adam Eş'as'ın arazideki haklarını inkar ediyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalastıklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Eş'as'a iddia ettiği hakkına yönelik elinde bir kanıtının olup olmadığını sordu. Eş'as böyle bir kanıtının bulunmadığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yahudi adamdan yemin etmesini istedi. Eş'as, hasmının bu konuda yalan veya doğru olduğunu düşünmeden ve umursamadan yemin edeceğini ve malını alacağını dile getirince, **"Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır"**¹ âyeti nazil oldu.

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

Eş'as'ın: “Bu adam yemin edip malımı alır” sözü ile bu âyetin alakası sorulacak olursa, sanki Eş'as'a: “Adamin yemin etmesinden başka senin yapabileceğin bir şey yok. Yalan yere yemin etmesi durumunda da vebaline katlanır” denilmiş gibidir.

Hadisten husumetlerde Müslümanların yaptığı gibi kafirlerin de yemin edebileceğini çıkarıyoruz.

Hadis daha önce *Husûmetler* konusu içinde geçmişti.

۲۰ - باب الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ ، فِي الْأَمْوَالِ وَالْحُدُودِ

20- MAL VE CEZA DAVALARINDA YEMİNİN DAVALIYA AİT OLMASI

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ » وَقَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ شُبْرُومَةَ كَلَّمَنِي أَبُو الزِّنَادِ فِي شَهَادَةِ الشَّاهِدِ وَيَمِينِ الْمُدَّعَى فَقُلْتُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ يَمَنَّ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى﴾ قُلْتُ إِذَا كَانَ يُكْتَفَى بِشَهَادَةِ شَاهِدٍ وَيَمِينِ الْمُدَّعَى ، فَمَا نَحْتَاجُ أَنْ تُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى ، مَا كَانَ يَصْنَعُ بِذِكْرِ هَذِهِ الْأُخْرَى

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ya iki şahit getirirsin ya da o yemin eder” buyurmuştur.

Kuteybe'nin Süfyân'dan bildirdiğine göre İbn Şubrume şöyle demiştir: Ebu'z-Zinâd şahidin şهادeti ve davalının yemini konusunu benimle konuştuğunda ona şöyle dedim: “Yüce Allah: **«Erkeklerinizden iki şahid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa, şahidlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir»**¹ buyurur. Şayet şahidin şهادeti ile davalının yemini yeterli olsaydı kadınlardan birinin diğeri hatırlatmasına gerek kalmazdı. Bu durumda hatırlatacak kadının zikredilmesinin faydası nedir?”

¹ Bakara Sur. 282

Başlık, mal ve ceza ile ilgili davalarda yeminin davalıdan istenmesiyle ilgilidir.

Kufeli âlimler ceza davaları dışında sadece mal ile ilgili davalarda davalıdan yemin isteneceğini söylemişlerdir.

Daha önce mevsûl olarak nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) davacıya: “*Ya iki şahit getirirsin ya da o yemin eder*” buyurmuştur.

Kuteybe b. Saîd’in Süfyân b. Uyeyne’den, onun da İbn Şubrume’den naklettiğine göre İbn Şubrume şahidin şahitliği ve davalının yemini konusunda Ebu’z-Zinâd ile konuşuyordu.

İbn Şubrume, Kufe kadısı Abdullah b. Şubrume b. et-Tufeyl b. Hassân ed-Dabbî el-Kûfî’dir. Hicri 144 yılında vefat etmiştir.

Ebu’z-Zinâd, Medine kadısı Abdullah b. Zekvân’dır.

Ebu’z-Zinâd, şahidin şehadeti ile davalının yemininin bir davada hüküm için yeterli olacağını söylüyordu. Ebu’z-Zinâd Medine’de buna dayanarak hüküm veriyordu. Zira Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bir şahit ile bir yemine dayanarak hüküm vermişti. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir şahit ve bir yemin ile hüküm verdiği dair hadisi İbn Abbâs’tan Müslim, Ebû Hureyre’den diğer *Sünen* sahipleri, Câbir’den de Tirmizî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.

İbn Şubrume ise bunun aksini düşünüyordu. Ona göre davada bir şahit ve bir yemin yeterli değildi. Hanefilerin de görüşü bu yöndedir. İbn Şubrume, Ebu’z-Zinâd ile bu konuda konuşurken kendi görüşünü destekleme babından ona “**Erkeklerinizden iki şahid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa, şahidlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir**”¹ âyetini okudu.

İbn Şubrume’ye göre tek bir kişinin şahitliği ile davalının yemini yeterli olsaydı âyetle zikredildiği gibi kadınlardan birinin diğeri hatırlatmasına gerek kalmayacak, âyetle hatırlatmanın zikredilmesinin bir anlamı olmayacaktı.

Ancak cevap olarak şöyle denilebilir: Bir konu hakkında nassın gelip yöntemi belirtmesi onun dışında olan yöntemlerin reddedilmesini

¹ Bakara Sur. 282

gerektirmez. Hadiste, hükme yönelik âyette olmayan bir ziyade bulunmaktadır. Hocamız Şâfiî bu âyete yönelik verdiği cevapta şahid ile birlikte yeminin, söz konusu âyetin zahirine muhalif olmadığını söylemiştir. Çünkü bir davada yeminsiz iki erkek şahit ile hüküm verileceği gibi erkeklerden bir şahit ve kadınlardan iki şahit ile de hüküm verebiliriz. Şayet ortada şahit varsa sünnete dayanarak iki şahit ile bir yeminle de hüküm veririz. Bu da Kur’ân’da bu yöndeki âyetlere muhalif değildir. Zira Kur’ân bu konuda asgari olan şartı dile getirmiştir. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Yüce Allah’ın muradını en iyi bilen kişidir. Yüce Allah, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bize emrettiklerine tutunup, yasakladıklarından uzak durmamızı emretmiştir.

٢٦٦٨ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ كَتَبَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى بِالْيَمِينِ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ طَرَفَاهُ ٢٥١٤ ، ٤٥٥٢ - تحفة ٥٧٩٢

2668- “Ebû Nuaym — Nâfi’ b. Ömer” isnâdıyla İbn Ebî Muleyke şöyle demiştir: İbn Abbâs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yeminin davalıya düştüğüne hükmetti” şeklinde bir mektup yazdı.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Nâfi’, Nâfi’ b. Ömer b. Abdillâh b. Cemîl el-Cumahî el-Kureşî el-Mekkî’dir. Hicri 169 yılında vefat etmiştir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Muleyke’dir.

İki kadın İbn Ebî Muleyke’nin yanında davalastılar. Biri diğzerinin kendisini yaraladığını iddia ediyordu. İbn Ebî Muleyke bu konuda İbn Abbâs’a bir mektup yazdı. İbn Abbâs da cevaben Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi davalarda yeminin davalıdan isteneceğine hükmettiğini söyledi.

Beyhakî’nin de “Abdullah b. İdrîs — İbn Cüreyc ve Osmân b. el-Esved” isnâdıyla İbn Ebî Muleyke’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sadece iddialar üzerinden bir şeyler verilecek olsaydı bazıları başkalarının malları ile kanlarını talep ederlerdi. Fakat iddia sahibinin kanıt getirmesi, iddiayı inkar eden kişinin de yemin etmesi gerekmektedir” buyurmuştur.

¹ Hadis ayrıca 2514 ve 4552’de geçmektedir. Müslim 1711

Kanıtın iddia sahibinden istenmesi ithamdan berî olmasıyla güçlü olan taraf, zahire muhalif bir şeyi söylediği için de zayıf olan taraf olmasından dolayıdır. Bundan dolayı zayıf olan yönünü güçlü kılacak olan kanıtın getirilmesi kendisinden istenmiştir. Davalı olan taraf ise davacıya nazaran konum olarak daha güçlüdür. Bundan dolayı kanıttan daha zayıf değerinde olan yemin kendisinden istenmiştir. Kasâme ve benzeri istisnai durumlarda bazen yemin davacıdan da istenebilir.

Şâfiî ve cumhura göre davalı ile davacı birbirleriyle tanışıyor olsa da olmasa da davacıdan kanıt, davalıdan yemin istenerek hüküm verilebilir. Mâlik ve öğrencilerine göre ise davacıdan kanıt, davalıdan ise yeminin istenebilmesi için davalı ile davacı arasında tanışıklığın olması gerekmektedir.

Başlık hadisi daha önce *Rehin* konusu içinde geçmişti. *Tefsîr* konusu içinde yeniden gelecektir.

۲۶۶۹ - ۲۶۷۰ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ﴾ إِلَى ﴿عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ أَطْرَافُهُ ، ۲۳۵۶ ، ۲۴۱۶ ، ۲۵۱۵ ، ۲۶۶۶ ، ۲۶۷۳ ، ۲۶۷۶ ، ۴۵۴۹ ، ۶۶۵۹ ، ۶۶۷۶ ،

۷۱۸۳ ، ۷۴۴۵ - تحفة ۹۳۰۴

ثُمَّ إِنَّ الْأَشْعَثَ بْنَ قَيْسٍ خَرَجَ إِلَيْنَا فَقَالَ مَا يُحَدِّثُكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَحَدَّثَنَا بِهَا قَالَ ، فَقَالَ صَدَقَ لَفِيَّ أَنْزَلْتُ ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي شَيْءٍ ، فَاخْتَصَمْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ » . فَقُلْتُ لَهُ إِنَّهُ إِذَا يَخْلِفُ وَلَا يُبَالِي . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ » فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ ، ثُمَّ اقْتَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ أَطْرَافُهُ ۲۳۵۷ ، ۲۴۱۷ ، ۲۵۱۶ ، ۲۶۶۷ ،

۲۶۷۷ ، ۴۵۵۰ ، ۶۶۶۰ ، ۶۶۷۷ ، ۷۱۸۴ تحفة ۱۵۸

2669-2670- "Osmân b. Ebî Şeybe — Cerîr — Mansûr" isnâdıyla Ebû Vâil şöyle demiştir: Abdullah (b. Mes'ûd): "Her kim hakkı olmayan bir

malı almak için yeminde bulunursa huzura çıktığında Yüce Allah'ın ona öfkeli olduğunu görür. Yüce Allah bunu tasdik eden âyet de indirmiştir" dedi ve: **“Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”**¹ âyetini okudu.²

Daha sonra Eş'as b. Kays yanımıza çıktı. “Ebû Abdîrrahmân size ne anlatıyor?” diye sorunca, söylediklerini aktardık. Eş'as şöyle dedi: “Doğru söylüyor! Bu âyet benim hakkımda nazil oldu. Zamanında bir konuda bir adamla aramda anlaşmazlık çıkmıştı. Adamla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalastık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «*Ya sen iki şahit getir ya da o yemin etsin*» buyurunca, ben: «Adam yemin eder ve umurunda olmaz» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Her kim hakkı olmayan bir malı almak için yalan yeminde bulunursa huzura çıktığında Yüce Allah'ın ona öfkeli olduğunu görür*» buyurdu. Yüce Allah da onu tasdik eden âyet indirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda nazil olan: **«Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır»**³ âyetini okudu.”⁴

Osmân, Osmân b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhim b. Osmân el-Absî el-Kûfî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

² Hadis ayrıca 2356, 2416, 2666, 2669, 2673, 2676, 4549, 6659, 6676, 7183 ve 7445'te geçmektedir.

³ Âl-i İmrân Sur. 77

⁴ Hadis ayrıca 2357, 2417, 2516, 2667, 2677, 4550, 6660, 6677 ve 7184'te geçmektedir.
Müslim 138

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Abdullah b. Mes'ûd, kişinin hakkı olmayan bir malı elde etmek için yalan yere yemin etmesi durumunda kıyamet gününde huzura çıktığı zaman Yüce Allah'ın kendisine öfkeli olduğunu göreceğini söylemiştir. Burada Yüce Allah'ı öfkeli bulma ifadesi mecazidir ve bundan kasıt, Yüce Allah'ın o kişiye öfkeyle muamele edip onu cezalandırmasıdır.

İbn Mes'ûd, Yüce Allah'ın bunu bir âyetiyle tasdik ettiğini söylemiş ve: **“Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”¹** âyetini okumuştur.

Abdullah bunları oradakilere anlattıktan sonra Eş'as b. Kays el-Kindî bulunduğu yerden çıktı ve oradakilere Abdullah'ın neler söylediğini sordu. Oradakiler Abdullah'ın kendilerine anlattığını aktardıklarında Eş'as onun doğru söylediğini, zira bu âyetin onun hakkında nazil olduğunu dile getirdi.

Eş'as'ın anlattığına göre zamanında Mi'dân b. el-Esved b. Ma'di Yekrib el-Kindî ile aralarında bir kuyu konusunda anlaşmazlık vaki olmuştu. Bazı rivayetlerde anlaşmazlığa konu olan şeyin arazi olduğu söylenmiştir. Müslim'de gelen rivayette bunun Yemen'de bir arazi olduğu zikredilmiştir. Bunlar arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Zira anlaşmazlığa konu olan şey kuyu da olsa bu kuyu bir arazinin içindedir.

Eş'as ile adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalaştılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Eş'as'a iddiasına yönelik ya iki şahit getirmesini ya da karşı taraftan yemin etmesini isteyeceğini söyledi.

Bazıları buna dayanarak bir şahit ile bir yemine dayanarak hüküm vermenin caiz olmadığını söylemiştir. Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir şahit ve bir yemine dayanarak hüküm vermiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada Eş'as'tan iki şahit istemesinden kasıt kanıt getirmesidir. Bu kanıt iki adamın şahitliği olabileceği gibi bir adam ile iki kadının şahitliği de olabilir. Ya da bir adamın şahitliği ile yemin de olabilir. Özetle Eş'as'tan istenen şey, kanıtın yerini tutacak olan herhangi bir şeydir.

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

Eş'as, hasmının hiçbir şeyi umursamadan yemin edeceğini dile getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Her kim hakkı olmayan bir malı almak için yalan yeminde bulunursa huzura çıktığında Yüce Allah'ın ona öfkeli olduğunu görür” karşılığını verdi. Yüce Allah da onu tasdik ederek: “Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”¹ âyetini indirdi.

Hadisin başlıkla mutabakatı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Ya sen iki şahit getir ya da o yemin etsin” sözündedir.

۲۱ - بَابُ إِذَا ادَّعى أَوْ قَذَفَ فَلَهُ أَنْ يَلْتَمِسَ الْبَيِّنَةَ وَيَنْطَلِقَ لِطَلَبِ الْبَيِّنَةِ

21- BİR HAK YA DA ZİNA İDDİASINDA BULUNAN KİŞİNİN KANIT GETİRMESİ VEYA KANIT BULMASI GEREKİR

Kişi biri üzerinde bir hak ya da zina iddiasında bulunacağı zaman kanıt getirmesi gerekmektedir. Böylesi bir kişiye kanıt getirmesi için de en fazla üç gün mühlet tanınır. Peki kişiye böyle bir mühleti tanımak vacip midir yoksa müstehab mıdır? Rûyânî bu konuda şöyle der: “Birine böylesi bir konuda üç gün mühlet verdikten sonra süre bitiminde bir şahitle gelmesi ve ikinci şahit için ek süre istemesi durumunda ona bir üç gün daha mühlet tanırız.”

۲۶۷۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ هِشَامٍ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِسَرِيكِ بْنِ سَحْمَاءَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ » فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ يَقُولُ « الْبَيِّنَةُ وَإِلَّا حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ » فَذَكَرَ حَدِيثَ اللَّعَانِ . طر فاه ٤٧٤٧ ، ٥٣٠٧ - تحفة ٦٢٢٥

2671- “Muhammed b. Beşşâr — İbn Ebî Adiy — Hişâm — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: Hilâl b. Umeyye karısının Şerik b. Sahmâ ile zina ettiğini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda söyledi.

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Ya kanıt getirirsin ya da iftira cezası alırsın*” buyurunca, Hilâl: “Ey Allah'ın Resûlü! Birimiz karısının üzerinde bir adam görse gidip şahit mi arayacak?” dedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Ya kanıt getirirsin ya da iftira cezası alırsın*” buyurdu.

Ravi der ki: “Sonrasında İbn Abbâs liân ile ilgili olayı zikretti.”¹

Muhammed, Bundâr olarak bilinen Ebû Bekr Muhammed b. Beşşâr b. Osmân el-Abdî el-Basrî'dir.

İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İbrâhim'dir.

Hişâm, Hişâm b. Hassân el-Kardûsî el-Basrî'dir.

İkrime, Abdullah b. Abbâs'ın azatlısıdır.

Hilâl b. Umeyye el-Ensârî el-Vâkifi, karısı Havle binti Âsım'ın Şerik b. Sahmâ ile zina ettiğini iddia edip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayette bulundu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona bu konuda kanıt getirmesini, aksi halde iftira cezasıyla cezalandırılacağını söyledi. Hilâl her ne kadar: “Birimiz karısının üzerinde bir adam görse gidip şahit mi arayacak?” dese de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iddiasına yönelik kanıt getirmesini, aksi halde iftira attı diye cezalandırılacağını söyledi.

İbn Abbâs bu olayı anlattıktan sonra liân ile ilgili olayı da zikretmiştir. Bu da Nûr Suresi'nin tefsirinde zikredilecektir. Liân ile ilgili hadisin bu başlık altında zikredilme sebebi iddia sahibinin cezadan kurtulması için kanıt getirmesine olanak tanındığına dikkat çekmektir.

Ancak söz konusu liân hadisindeki olayın hükmü ile buradaki olayın hükmü farklıdır. Liân olayında zina iddiasında bulunan koca bu yönde kanıt getiremediği zaman cezadan kurtulabilmek için karısıyla liân yapabilir. Yabancı birinin zina iddiası durumunda ise böylesi bir seçenek bulunmamaktadır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kanıt getirememesi durumunda ceza uygulanacağını söyleyen bu hadis ise henüz liân ile ilgili âyetlerin nazil olmadığı, bu konuda koca ile yabancıнын hükmünün bir olduğu bir dönemde olmuştur.

Buhârî başlık hadisini *Tefsîr* ve *Talâk* konuları içinde de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 4747 ve 5307'de geçmektedir.

۲۲ - باب اليمين بعد العصر

22- İKİNDİDEN SONRA YEMİN

۲۶۷۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِطَرِيقٍ يَمْنَعُ مِنْهُ ابْنَ السَّبِيلِ ، وَرَجُلٌ بَايَعَ رَجُلًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِلدُّنْيَا ، فَإِنْ أَعْطَاهُ مَا يُرِيدُ وَفَى لَهُ ، وَإِلَّا لَمْ يَفِ لَهُ ، وَرَجُلٌ سَاوَمَ رَجُلًا بِسَلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ ، فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهِ كَذَا وَكَذَا ، فَأَخَذَهَا

أطرافه ۲۳۵۸ ، ۲۳۶۹ ، ۷۲۱۲ ، ۷۴۴۶ - تحفة ۱۲۳۳۸

2672- “Ali b. Abdillan — Cerir b. Abdilhamid — A’mes — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onlara nazar etmez, günahlarından temize çıkarmaz ve kendilerine acı bir azabı tattırır. Bunlardan biri, yol üzerinde ihtiyacından fazla olan suyu yolculardan esirgeyen kişidir. Bir diğeri, bir adama dünyalık için biat eden kişidir. Bu kişi istediği verildiği zaman biatına vefa gösterirken, verilmediği zaman biatına sadık kalmaz. Bir diğeri, ikindiden sonra malını satarken müşteriye, verdiği fiyattan daha fazlasının kendisine verildiğine dair Allah adına yalan yere yemin eden ve bu şekilde malını satan kişidir.”¹

Ali, Ali b. Abdillan el-Medîni’dir.

Cerir, Rey kadısı Cerir b. Abdilhamid b. Kurt ed-Dabbî el-Kûfi’dir.

A’mes, Süleymân b. Mihrân’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Yüce Allah kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz ve onlara nazar etmez. Zira kişi birine öfkelenildiği zaman ondan yüz çevirir. Yüce Allah bu üç kişiyi günahlarından temizlemez ve yaptıklarına karşılık onlara acı bir azabı tattırır.

¹ Hadis ayrıca 2358, 2369, 7212 ve 7446’da geçmektedir. Müslim 108

Bunlardan biri, ihtiyacından fazla olan suyu gelip geçen yolculardan esirgeyen kişidir.

İkincisi, devlet başkanına dünyalık elde etmek için biat eden kişidir. Şayet beklediği dünyalığı elde ederse ettiği biata sadık kalır. Beklediği dünyalık gelmediği zaman ise yaptığı biata sadık kalmaz.

Üçüncüsü de, ikinci sonrası malını satmaya çalışırken müşteriye, verdiği fiyattan daha fazlasının kendisine verildiği yönünde yalan yere yemin eden ve müşteriye bu şekilde kandırarak ona malını satan kişidir.

Yalan yere yemin etme gibi bir günah için özellikle ikinci sonrası vaktinin zikredilme sebebi Mühelleb'e göre bu vakitte gündüz ve gece meleklerinin hazır bulunmasıdır. İbn Hacer ise Mühelleb'in bu görüşüne itiraz etmiş ve: "Sabah namazından sonra da gündüz ve gece melekleri bir arada ve hazır bulunurlar. Ancak ikinci vaktinden sonrası için söylenen şey sabah namazından sonrası için söylenmiş değildir. Belki de insanın yaptığı amellerin, Allah'ın huzuruna çıktığı vakit olduğu için özellikle ikinci sonrası zikredilmiştir" demiştir.

Bu hadis daha önce "Suyu Yolcudan Esirgemenin Günahı" başlığı altında geçmişti.

۲۳ - بَابُ يَحْلِفُ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ حَيْثُمَا وَجَبَتْ عَلَيْهِ الْيَمِينُ وَلَا يُصْرَفُ مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى غَيْرِهِ

23- DAVALI YEMİN ETMESİ GEREKEN YERDE YEMİNİ EDER, YEMİN İÇİN ÖZEL BİR YER İSTENMEZ

قَضَى مَرْوَانُ بِالْبَيْمَنِ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ أَحْلِفْ لَهُ مَكَانِي فَجَعَلَ زَيْدٌ
يَحْلِفُ ، وَأَبَى أَنْ يَحْلِفَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَجَعَلَ مَرْوَانُ يَعْجَبُ مِنْهُ . وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « شَاهِدَاكَ
أَوْ يَمِينُهُ » . فَلَمْ يَخْصُصْ مَكَانًا دُونَ مَكَانٍ .

Mervân, Zeyd b. Sâbit'in minber üzerinde yemin etmesine hükmetti. Ancak Zeyd: "Bulunduğum yerde yemin ederim" dedi. Minber üzerinde yemin etmeyi kabul etmeyip bulunduğu yerde yemin edince Mervân onun bu tutumuna şaşırdı.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ya iki şahit getirirsin ya da o yemin eder*” buyurmuş ve bunun için özel bir mekan belirtmemiştir.

Davalı, yemin etmesi gereken yerde yemini eder. Bunu ağırlaştırmak için davanın görüldüğü yerden başka bir yerde yemin etmesi istenmez. Hanefiler bu görüştedir. Onlara göre kişi davanın görüldüğü ve yeminin gerektiği yerde yemin eder. Herkesin görmesi ve duyması için mescidde ya da Cuma gününde yemin etmesi istenmez. Çünkü böylesi bir şeyi yaptırmak bu yönde gelen nasları aşmak ve onlara ekleme yapmak demektir.

Hanbelilerden Mirdâvî ise: “Sadece cinayet ve talak gibi ağır konularda ve sadece gerekiyorsa davanın görüldüğü yerden başka bir yerde yemin etmesi istenebilir” demiştir.

Şâfiîler ise bu konuda şöyle der: “Hasmın bu konuda herhangi bir talebi olmasa dahi yirmi dinar ya da iki yüz dirhemden daha yukarı olan mal davalarında, kısas, köle azat etme, liân, velayet, vekalet, vasiyet ve doğuma ilişkin davalarda davalının, davanın görüldüğü yerden başka bir yerde yemin etmesini istemek mendubtur. Yirmi dinar ya da iki yüz dirhemden daha az olan mal davalarında ise ancak hâkimin gerek görmesi durumunda davanın görüldüğü yerden başka bir yerde davalının yemin etmesi istenebilir.”

Mâlik’in *Muvattâ*’da mevsûl olarak naklettiğine göre Muâviye b. Ebî Süfyân tarafından Medine valisi olarak atanan Mervân b. el-Hakem el-Umevî, bir ev konusunda Abdullah b. Mutî’ ile anlaşmazlığa düşen Zeyd b. Sâbit’in minber üzerinde yemin etmesini istedi. Ancak Zeyd minber üzerinde değil, bulunduğu yerde yemin edeceğini söyledi ve Mervân’ın bu talebini kabul etmedi. Mervân: “Olmaz! Hakların belirlendiği yer dışında yemini kabul etmem!” deyince Zeyd yine minberin üzerine çıkmayı kabul etmedi ve bulunduğu yerden haklı olduğuna dair yemin etmeye başladı. Mervân ise Zeyd’in bu tutumuna karşı çok şaşırdı.

Şâfiî der ki: “Şayet Zeyd, minberin yanında yemin etmenin sünnet olduğunu bilmeseydi, gıda çeklerinin satışında ona karşı çıktığı gibi Mervân’ın bu talebine de karşı çıkardı. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberine olan saygısından dolayı Mervân’ın bu talebini yerine getirmemiştir.”

Şâfiî ayrıca: “Mutarrif’in San’â’da mushaf üzerine yemin ettiğini gördüm ki bu benim için güzel bir tutumdur” demiştir.

Daha önce Eş’as kanalıyla mevsûl olarak nakledildiğine göre Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) bir davada davacıya: “Ya iki şahit getirirsin ya da o yemin eder” buyurmuş, yemin konusunda davalıya herhangi bir mekan belirtmemiştir.

Ancak ikinci sonrası yapılan yeminde zaman tahsisinin yapıldığı söylenerek buna itiraz edilmiştir. Cevap olarak denilebilir ki ikinci sonrası yapılan yemin konusundaki başlık, yeminde zaman tahsisinin olduğunu göstermez. Ayrıca söz konusu rivayette yemin için zaman veya mekan tahsisine yönelik menfi veya müsbet bir şey de yoktur.

۲۶۷۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ لِيَقْتَطَعَ بِهَا مَا لَا لِقَى اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانِ » أطرافه ۲۳۵۶، ۲۴۱۶، ۲۵۱۵، ۲۶۶۶، ۲۶۶۹، ۲۶۷۶، ۶۶۵۹، ۷۱۸۳، ۷۴۴۵ - تحفة ۹۲۴۴

2673- “Mûsa b. İsmâil — Abdulvâhid — A’miş — Ebû Vâil” isnâdıyla İbn Mes’ûd’un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Her kim bir malı haksız yere elde etmek için yemin ederse huzura çıktığında Yüce Allah’ın ona öfkeli olduğunu görür” buyurdu.¹

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Abdî el-Basrî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme’dir.

Abdullah b. Mes’ûd, kişinin hakkı olmayan bir malı elde etmek için yalan yere yemin etmesi durumunda kıyamet gününde huzura çıktığı zaman Yüce Allah’ın kendisine öfkeli olduğunu göreceğini söylemiştir. Yüce Allah’ın öfkelenmesi de o kişiye öfkeyle muamele edip onu cezalandırmasıdır.

Bu hadis daha önce geçmişti. Ben hadis ile başlık arasında herhangi bir bağlantı göremedim. Ancak Şeyhulislâm Zekeriyâ: “Hadiste hüküm konusunda herhangi bir mekan kaydı bulunmamaktadır. Hadisin başlıkla

¹ Hadis ayrıca 2356, 2416, 2515, 2666, 2669, 2676, 4549, 6659, 6676, 7183 ve 7445’te geçmektedir. Müslim 138

mutabakatı bu açıdandır” demiştir.

۲۴ - باب إِذَا تَسَارَعَ قَوْمٌ فِي الْيَمِينِ

24- TARAFLARDAN HER BİRİNİN YEMİN ETMEYE DAVRANMASI

Bir davada iki tarafın da yemin etmesi istendiği zaman yemine ilk önce hangi taraf başlar?

۲۶۷۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَرَضَ عَلَى قَوْمٍ الْيَمِينَ فَأَسْرَعُوا ، فَأَمَرَ أَنْ يُسْهِمَ بَيْنَهُمْ فِي الْيَمِينِ أَتَيْتُهُمْ يَخْلِفُ تَحْفَةً ۱۴۶۹۸

2674- “İshâk b. Nasr — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir topluluktan yemin etmelerini isteyince hepsi birden yemin etmeye davrandılar. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hangi tarafın ilk önce yemin edeceği konusunda kura çekilmesini söyledi.”

İshâk, İshâk b. İbrâhim b. Nasr es-Sa’dî el-Buhârî’dir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid el-Ezdî el-Basrî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Münebbih es-San’ânî’dir.

İki topluluk bir su kaynağı konusunda anlaşmazlığa düştüler. Her biri su kaynağının kendisine ait olduğunu söylüyordu, ancak iki tarafın da elinde buna dair herhangi bir kanıt bulunmuyordu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalanın Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) iddialarına yönelik yemin etmelerini istedi. İki taraftan her biri yemin için önce davranmak isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hangi tarafın önce yemin edeceği konusunda aralarında kura çekilmesini söyledi.

Nesâî ve Ebû Dâvud ise bunu Ebû Râfi’dan: “İki adam bir eşya konusunda anlaşmazlığa düştü. Hiçbirinin elinde iddiasına yönelik kanıt olmadığı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Yemini kimin daha önce edeceği konusunda aranızda kura çekin» buyurdu...” lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Ahmed ise bunu Abdurrezzâk’tan nakleder ve şöyle der: “İki taraf da

yemin etmek istemediği ya da her biri yemini daha önce etmek istediği zaman kimin daha önce yemin edeceği konusunda aralarında kura çekerler. Başkasının elinde olan bir mal konusunda iki kişi hak iddia ettiği ve ikisinin elinde tarihli ya da birinin elinde tarihli diğerinin elinde tarihsiz bir kanıt olduğu zaman kanıtlar çakiştığından dolayı her iki kanıt da geçersiz sayılır ve ikisinin de lehine hüküm verilmez.”

Hâkim'in naklettiği hadiste ise iki adamın bir deve konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalastığı, her iki adamın da devenin kendisine ait olduğuna dair kanıt getirdiği, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi ikisi arasında paylastığı zikredilir. Buna cevap olarak denilebilir ki belki de söz konusu deve ellerinde bulunuyordu. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) getirdikleri kanıtları geçersiz sayıp deveyi aralarında paylastırdı.

Ebû Dâvud'da gelen bir rivayette iki adamın bir mal konusunda anlaşmazlığa düştüğü, ikisinin de şahitleri bulunduğu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında kura çekip malı kurada çıkan kişiye verdiği zikredilmiştir. Buna da cevap olarak söz konusu anlaşmazlığın bir taksimat ya da köle azadı konusunda olduğu söylenebilir.

۲۵ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾

25- YÜCE ALLAH'IN: “ALLAH'IN AHDİNİ VE YEMİNLERİNİ AZ BİR DEĞERE DEĞİŞENLER...”¹ BUYRUĞU

Yüce Allah, kendisine verdikleri söz ve yeminleri yerine getirmeyen, bu söz ile yeminleri az bir dünyalığa değışenlerin âhirette rahmeti ve ihsanından yana bir nasiplerinin olmayacağını, onlarla konuşmayacağını, merhamet etmeyeceğini, günahlarından temizleyip arındırmayacağını, onlara çetin bir azabı tattıracağını bildirmişti.

Nevevî'nin *er-Ravda* eserinde zikrettiğine göre Şâfiî, yemin edecek olan kişilere bu âyetin okunmasını müstehab görmüştür.

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

٢٦٧٥ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ أَبُو إِسْمَاعِيلَ السَّكْسَكِيُّ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ أَقَامَ رَجُلٌ سِلْعَتَهُ فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا مَا لَمْ يُعْطَهَا فَتَزَلْتُ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ وَقَالَ ابْنُ أَبِي أَوْفَى النَّاجِشُ أَكِلُ رِبًّا خَائِنٌ طرفاه ٢٠٨٨ ، ٤٥٥١ - تحفة ٥١٥١

2675- "İshâk — Yezîd b. Hârûn — Avvâm — İbrâhîm Ebû İsmâîl es-Seksekî" isnâdıyla Abdullah b. Ebî Evfâ şöyle demiştir: Adamın biri malını satmaya çalışırken müşteriye, verdiği fiyattan daha fazlasının kendisine verildiğine dair Allah adına yemin edince: **"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların, âhirette bir payları yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir"**¹ âyeti nazil oldu.

İbn Ebî Evfâ der ki: "Pazarlık kızıştıran kişi faiz yiyen hain birisidir."²

İshâk, Ebû Ali el-Ğassânî'nin dediğine göre İshâk b. Mansûr'dur. Ebû Nuaym el-İsbehânî'nin dediğine göre ise İshâk b. Râheveyh'tir.

Yezîd, Ebû Hâlid Yezîd b. Hârûn b. Zâzân el-Vâsitî'dir.

Avvâm, Avvâm b. Havşeb'dir.

İbrâhîm, Ebû İsmâîl İbrâhîm b. Abdîrrahmân b. Eşres b. Kinde el-Kûfî'dir.

Babası gibi kendisi de sahabeden olan Abdullah b. Ebî Evfâ'nın bildirdiğine göre adamın biri çarşıda malını satmaya çalışıyordu. Gelen müşteriye, verdiği fiyattan daha fazlasının kendisine verildiğine dair Allah adına yemin edince **"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların, âhirette bir payları yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem**

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

² Hadis ayrıca 2088 ve 4551'de geçmektedir.

verici azab onlar içindir”¹ âyeti nazil oldu. Âyet az bir dünyalık elde etmek için yalan yere yemin edenleri kınamıştır.

Sonunda İbn Ebî Evfâ, insanları aldattığı için pazarlık kızıştıran kişinin de faiz yiyen hain biri olacağını belirtmiştir.

۲۶۷۶-۲۶۷۷- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبًا لِيَقْطَعَ مَالَ رَجُلٍ - أَوْ قَالَ أَخِيهِ - لِقَى اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ » وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ فِي الْقُرْآنِ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ الآية أطرافه ۲۳۵۶ ، ۲۴۱۶ ، ۲۵۱۵ ، ۲۶۶۶ ، ۲۶۶۹ ، ۲۶۷۳ ، ۴۵۴۹ ، ۶۶۵۹ ، ۶۶۷۶ ، ۷۱۸۳ ، ۷۴۴۵ - تحفة ۹۲۴۴

فَلَقَيْتَنِي الْأَشْعَثُ فَقَالَ مَا حَدَّثَكُمْ عَبْدُ اللَّهِ الْيَوْمَ قُلْتُ كَذَا وَكَذَا قَالَ فِي أَنْزَلْتُ أطرافه ۲۳۵۷ ، ۲۴۱۷ ، ۲۵۱۶ ، ۲۶۶۷ ، ۲۶۷۰ ، ۴۵۵۰ ، ۶۶۶۰ ، ۶۶۷۷ ، ۷۱۸۴ ، تحفة ۱۵۸

2676-2677- “Bişr b. Hâlid — Muhammed b. Câfer — Şu’be — Süleymân — Ebû Vâil” isnâdıyla Abdullah (b. Mes’ûd) şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir adamın —veya kardeşinin— malını haksız yere elde etmek için yalan yere yemin eden kişi huzura çıktığında Yüce Allah’ın kendisine öfkeli olduğunu görecektir” buyurdu. Yüce Allah bunu tasdik bâbında Kur’ân’da: “Allah’ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların, âhirette bir payları yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir”² âyetini indirmiştir.³

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

² Âl-i İmrân Sur. 77

³ Hadis ayrıca 2356, 2416, 2515, 2666, 2669, 2673, 4549, 6659, 6676, 7183 ve 7445’te

Ravi der ki: Eş'as benimle karşılaştığında: "Abdullah bugün size ne anlattı?" diye sordu. "Şöyle şöyle dedi" karşılığını verdiğimde: "O âyet benim hakkımda nazil oldu" dedi.¹

Bışr, Ebû Muhammed Bışr b. Hâlid el-Askerî el-Ferâidî'dir.

Muhammed, Ğundar olarak bilinen Muhammed b. Câfer el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Süleymân, Süleymân b. Mihrân el-A'meş'tir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), başkasına veya kardeşine ait olan bir malı haksız bir şekilde elde etmek için yalan yere yemin eden kişinin kıyamet gününde huzura çıktığı zaman Yüce Allah'ın kendisine öfkeli olduğunu göreceğini söylemiştir. Yüce Allah'ın öfkesinden kasıt, o kişiye öfkesiyle muamele edip onu cezalandırmasıdır.

İbn Mes'ûd, Yüce Allah'ın bunu bir âyetiyle tasdik ettiğini söylemiş ve: **"Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır"**² âyetini okumuştur.

Ebû Vâil'in dediğine göre daha sonra Eş'as b. Kays el-Kindî kendisiyle karşılaşınca Abdullah'ın neler söylediğini sordu. Ebû Vâil, Abdullah'ın onlara söylediğini aktarınca Eş'as söz konusu âyetin kendisiyle ilgili bir davada nazil olduğunu dile getirdi.

geçmektedir.

¹ Hadis ayrıca 2357, 2417, 2516, 2667, 2670, 4550, 6660, 6677 ve 7184'te geçmektedir.
Müslim 138

² Âl-i İmrân Sur. 77

۲۶ - بَابُ كَيْفِ يُسْتَحْلَفُ

26- NASIL YEMİN ETTİRİLİR?

قَالَ تَعَالَى ﴿يُحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ﴾ وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ثُمَّ جَاءُوكَ يُخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا﴾ يُقَالُ بِاللَّهِ وَتَالَهُ وَوَالَهُ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «وَرَجُلٌ حَلَفَ بِاللَّهِ كَاذِبًا بَعْدَ الْعَصْرِ» . وَلَا يُحْلَفُ بِغَيْرِ اللَّهِ .

Yüce Allah: **“Allah adına yemin ederler”**¹ buyurmuştur.

Yine: **“Sana gelip: «Biz, iyilik etmek ve uzlaştırmaktan başka bir şey istemedik» diye Allah adına yemin ederler”**² buyurmuştur.

Yemin “Billahi, Tallahi, Vallahi” lafızlarıyla yapılır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bir diğeri de ikindi sonrası Allah adına yalan yemin eden kişidir”* buyurmuştur.

Allah’tan başkası adına yemin edilmez.

Bir davada kadı, taraflardan birine yemin ettireceği zaman bu yemin hangi lafızlarla yapılır?

Yüce Allah: **“Allah’a yemin ederler”**³ buyurmuş, mazeretlerini haklı çıkarma konusunda münafıkların Allah adına yemin ettiklerini bildirmiştir.

Aynı şekilde hüküm istemek için Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) başka birinin yanına gidenlerin, iyilik etme ve arayı uzlaştırma gibi bir bahane ileri sürmeleri ve bu konuda yemin etmeleri konusunda: **“Sana gelip: «Biz, iyilik etmek ve uzlaştırmaktan başka bir şey istemedik» diye Allah adına yemin ederler”**⁴ buyrulmuştur.

İbn Hacer’in dediğine göre Buhârî’nin bu iki âyeti burada zikretmesinin sebebi, davalarda istenen yeminin ağırlaştırmış yemin olmadığına dikkat çekmektir.

¹ Tevbe Sur. 62

² Nisâ Sur. 62

³ Tevbe Sur. 62

⁴ Nisâ Sur. 62

Aynî ise Buhârî'nin bu iki âyeti burada zikretme sebebinin yeminin Allah adına yapılacağını belirtmek olduğunu söylemiştir.

Buna göre yemin “Billahi”, “Tallahi” veya “Vallahi” lafızlarıyla yapılır.

İkinci sonrası yemin etme konusu içinde Ebû Hureyre'den mevsûl olarak nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kıyamet gününde Yüce Allah'ın kendileriyle konuşmadığı, kendilerine nazar etmediği, günahlarından arındırmadığı ve çetin bir azabı tattırdığı kişileri sayarken bunlardan biri olarak: “İkinci sonrası Allah adına yalan yemin eden” kişiyi zikreder.

En sonunda Buhârî, başlığı tamamlayan bir ifade olarak Allah'tan başkası adına yemin edilmeyeceğini söylemiştir.

٢٦٧٨ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَمِّهِ أَبِي سَهْلٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ يَقُولُ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُهُ عَنِ الْإِسْلَامِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ » فَقَالَ هَلْ عَلَى غَيْرِهَا قَالَ « لَا ، إِلَّا أَنْ تَطَّوَّعَ » فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَصِيَامَ رَمَضَانَ » قَالَ هَلْ عَلَى غَيْرِهِ قَالَ « لَا ، إِلَّا أَنْ تَطَّوَّعَ » قَالَ وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الزَّكَاةَ . قَالَ هَلْ عَلَى غَيْرِهَا قَالَ « لَا ، إِلَّا أَنْ تَطَّوَّعَ » فَأَذْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَرِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ » أطرافه ٤٦ ، ١٨٩١ ، ٦٩٥٦ - تحفة ٥٠٠٩

2678- “İsmâil b. Abdillâh — Mâlik — Mâlik'in amcası Ebû Sehl — Ebû Sehl'in babası” isnâdıyla Talha b. Ubeydillâh şöyle demiştir: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Sonradan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) İslâm'ı sorduğunu anladık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Gecesi ve gündüzüyle günde beş vakit namaz kılmak” buyurdu. Adam: “Kılmam gereken başka namaz var mı?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır! Ancak nafile kılabilirsin” buyurdu ve: “Bunun yanında Ramazan orucunu tutmak” diye devam etti. Adam: “Tutmam gereken başka oruç var mı?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır! Ancak nafile tutabilirsin” buyurdu. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama zekatı zikretti. Adam: “Vermem gereken başka bir şey var mı?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır! Ancak nafile olarak verebilirsin”

buyurdu. Adam dönüp giderken: “Vallahi bundan ne fazla, ne de eksik yaparım” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arkasından: “Doğruyu söylüyorsa kurtuldu demektir” buyurdu.¹

İsmâil, İsmâil b. Abdillâh el-Uveysî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Mâlik’in amcası Ebû Süheyl, Nâfi’ b. Mâlik el-Medenî’dir.

Ebû Süheyl’in babası, Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî’dir.

Talha, Ebû Muhammed Talha b. Ubeydillâh b. Osmân el-Kureşî et-Temîmî el-Medenî’dir. Hicri 36 yılında Cemel savaşında şehit olmuştur.

Dimâm b. Sa’lebe veya başkası yoksulluktan saçı başı dağınık bir şekilde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip İslâm’ın rükünlerini ve hükümlerini sormaya başladı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın sorusuna karşılık, gecesi ve gündüzüyle günde beş vakit namazın olduğunu söyledi. Adam beş vakit namazdan başka kılması gereken bir namazın olup olmadığını sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan başka farz olarak kılması gereken namaz olmadığını, ancak dilerse nafil olarak kılabilceğini söyledi.

Burada farzlardan nafilenin istisna edilmesi munkatı’ istisna (farklı cinslerin istisnası) olabilir. Bu durumda beş vakit namaz dışında nafil namaz kılmak müstehab olur. Buradan da nafil ibadete başlamanın tamamlamayı gerektirmediği anlamı çıkar.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beş vakit namaza ek olarak Ramazan orucunun bulunduğunu ifade etti. Adam bundan başka tutması gereken orucun olup olmadığını sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) olmadığını, ancak nafil olarak isterse tutabileceğini söyledi.

Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslâm’ın rükünlerinden biri olan zekatı adama zikretti. Adam zekat dışında vermesi gereken başka bir şeyin olup olmadığını sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olmadığını, ancak nafil olarak isterse verebileceğini söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 46, 1891, 6956’da geçmektedir. Müslim 11

Sonrasında adam oradan ayrıldı. Ayrılırken de: “Vallahi bundan ne fazla, ne de eksik yaparım” diyerek bunları kabul ve tasdik ettiğini ifade etti. Adam bu sözü söyleyerek gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arkasından, şayet doğruyu söylüyorsa, söylediklerinde samimiye ve dediğini yerine getirirse kurtuluşa ereceğini dile getirdi.

Oruç konusu içinde ise bu olayda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) adama İslam'ın diğer rükün ve hükümlerini de anlattığı zikredilmiştir. Bunun içine kişiden istenen diğer tüm görev ve sorumluluklar girmektedir.

Hadisin başlıkla mutabakatı adamın: “Vallahi bundan ne fazla, ne de eksik yaparım” sözündedir. Bu sözden de yemin konusunda sadece “Vallahi” demenin yeterli olacağını anlıyoruz.

Bu hadis daha önce *Îmân* konusu içinde geçmişti.

۲۶۷۹ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جُورِيَّةُ قَالَ ذَكَرَ نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيُحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ » أَطْرَافَهُ

۷۶۲۵ تحفة - ۶۶۴۸، ۶۶۴۶، ۶۱۰۸، ۳۸۳۶

2679- “Mûsa b. İsmâil — Cuveyriye — Nâfi” isnâdıyla Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yemin edecek olan kişi ya Allah adına yemin etsin ya da sussun*” buyurmuştur.¹

Musa, Ebû Usâme Mûsa b. İsmâil el-Minkarî el-Basrî'dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ'dır.

Nâfi, Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yemin edecek kişinin Allah'ın ismi veya sıfatlarından herhangi biriyle yemin etmesini, aksi taktirde susup yemin etmemesini emretmiştir.

Hadisten Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kâbe, Cebrâil, sahabe gibi mahluk olan kişiler üzerine yemin etmenin mekruh olduğunu anlıyoruz.

¹ Hadis ayrıca 3836, 6108, 6646 ve 6648'de geçmektedir. Müslim 1646

Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'de naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yüce Allah atalarınızın adına yemin etmenizi yasaklıyor" buyurmuştur.

Nesâî'nin naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Babalarınızın veya annelerinizin adına yemin etmeyin! Allah dışında hiçbir şey üzerine yemin etmeyin" buyurmuştur. İbn Hibbân bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

Kişinin Allah dışında bir şey üzerine ettiği yemin geçerli değildir. Kişi başka bir şeyin üzerine yemin ederken o şeye Allah'a verdiği değerin aynısını veriyorsa küfre girmiş demektir. Kasıtsız bir şekilde dil sürçmesi ile Allah dışında bir şeye yemin etmenin ise kerahiyeti yoktur ve boş söz olarak nitelendirilir.

Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'de naklettiği hadiste bedevinin: "Bundan ne fazla, ne de eksik yaparım" sözüne karşılık Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Babasına yemin olsun ki doğruyu söylüyorsa kurtuluşa ermiş demektir" sözü dil sürçmesi olarak görülebilir. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada: "Babasının Rabbine yemin olsun ki" demek istemiştir. Bazılarına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü yeminler konusundaki yasak gelmeden önce söylemiştir ki zayıf bir görüştür. Zira bunu söyleyebilmek için bir tarihe ihtiyaç vardır.

Yüce Allah'ın Kur'ân'da gece ve güneş gibi mahlukatından bazılarının üzerine yemin etmesine gelince, Yüce Allah, değerlerini vurgulamak açısından mahlukatından dilediği şey üzerine yemin edebilir.

Bu yönde diğer detay ve açıklamalar *Yeminler* ve *Adaklar* konuları içinde gelecektir.

۲۷ - بَابُ مَنْ أَقَامَ الْبَيْئَةَ بَعْدَ الْيَمِينِ

27- YEMİNDEN SONRA KANIT GETİRİLMESİ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ» وَقَالَ طَاوُوسٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَشَرِيحُ الْبَيْئَةِ الْعَادِلَةُ أَحَقُّ مِنَ الْيَمِينِ الْفَاجِرَةِ .

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Taraflardan biri olabilir ki kendini diğerinden daha iyi bir şekilde savunabilir" buyurmuştur.

Tâvus, İbrâhim ve Şurayh: “Kabul edilebilir kanıt, yalan yeminden daha önceliklidir” demişlerdir.

Davalının yemininden sonra davacının getirdiği kanıt kabul edilir. Kufeli âlimler, Şâfiî ve Ahmed bu görüştedir.

el-Müdevvenetü'l-Kübrâ'da geçtiğine göre imam Mâlik: “Kişi kanıt olduğunu bilmiyorsa, davalının yemininden sonra bunu öğrenip getirirse bu kanıta itibar edilir. Ancak kanıt olduğunu bildiği halde bunu getirmezse, yeminden sonra getirmesinin bir değeri kalmaz” demiştir.

Buhârî'nin *Mezâlim* konusu içinde mevsûl olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir davada taraflardan biri kendini daha iyi savunup hükmü lehine çevirebileceğini söylemiştir.

Tâvus b. Keysân, İbrâhim en-Nehaî ve kâdı Şurayh, sonradan getirilen kabul edilebilir bir kanıtın önceden yapılan yalan yeminden daha öncelikli olacağını söylemişlerdir. Burada öncelikten kasıt efdaliyet değildir. Zira yalan yeminin hiçbir değeri yoktur ve kişiye hiçbir hak kazandırmaz.

İbn Hacer der ki: “Tâvus ve İbrâhim'in sözlerini mevsûl olarak görebilmiş değilim. Şurayh'ın sözünü ise Beğavî, *el-Ca'diyyât*'ta İbn Sîrîn kanalıyla Şurayh'tan: «Bir davada verdiğim hüküm doğruyu ortaya çıkaran yeni bir kanıt gelene kadar geçerlidir. Hakkı ortaya çıkaran bir kanıt getirildiği zaman ise yalan yere edilmiş yemine dayanarak verdiğim hükmün bir geçerliliği kalmaz ve öncelik getirilen kanıta verilir» lafzıyla mevsûl olarak zikretmiştir.”

٢٦٨٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْنَبَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا بِقَوْلِي، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ فَلَا يَأْخُذْهَا» أطرافه ٢٤٥٨، ٦٩٦٧، ٧١٦٩، ٧١٨١، ٧١٨٥ - تحفة

١٨٢٦١

2680- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası — Zeyneb” isnâdıyla Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Davalarınızla bana geliyorsunuz. Taraflardan biri olabilir ki kendini diğerinden daha iyi bir*

şekilde savunabilir. Her kime böylesi bir şekilde (aslında) müslüman kardeşinin hakkı olanı vermişsem sakın onu almasın. Çünkü ben o kimse için ateşten bir parça vermiş gibi olurum.”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre huzurunda yapılan davalarda taraflardan biri haksız olmasına rağmen kendini diğerinden daha iyi ifade edip daha güzel bir şekilde savunabilir. Karşı tarafın kanıt getirememesi ve kendini savunması üzerine hüküm haksız olan kişinin lehine verilmiş olabilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde lehine hüküm verilip haksız yere müslüman kardeşinin malını alan kişilerin cehennem ateşinden bir parça almış olacağını ifade etmiştir.

Burada haksız yere alınan bir mal, **“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını dolduraya ateş yemiş olurlar”²** âyetinde de olduğu gibi cehennem ateşinden bir parça almaya benzetilmiştir.

Hadis Mâlik, Şâfiî, Ahmed ile diğer İslam âlimleri ile fakihlerinin bu konudaki görüşlerine delil teşkil eder ki bu âlimlere göre kadı, bir davada sunulan kanıtla göre haksız yere birinin lehine hüküm verdiği zaman verilen bu hüküm haram olan bir şeyi helal, helal olan bir şeyi de haram kılmaz.

İki kişi yalan şahitlikte bulunarak bir malın birine verilmesine sebep oldukları zaman bu mal lehine hüküm verilen kişiye helal olmaz. İki kişi yalan şahitlikte bulunarak birinin birini öldürdüğünü söylediği zaman eğer yönetici bunun yalan olduğunu biliyorsa hakim öldürme hükmü vermiş olsa dahi kısas olarak onu öldürmesi helal olmaz. İki kişi birinin karısını boşadığına dair şahitlikte bulunsa, hakim kararıyla boşanmış olsa dahi bunun yalan olduğunu bilen birisinin o kadınla evlenmesi helal olmaz.

Ebû Hanîfe’ye göre ise nikah, talak, alışveriş gibi konularda yalan şahitliğe dayansa da zahire göre verilen hüküm uygulanır. İki şahit bir adamın karısını boşadığına dair yalan şahitlikte bulunsa, Ebû Hanîfe’ye göre o kadınla

¹ Hadis ayrıca 2458, 6967, 7169, 7181 ve 7185’te geçmektedir. Müslim 1713

² Nisâ Sur. 10

evlenen kişinin onunla cinsel ilişkiye girmesinin helal olduğuna hükmedilir. Aynı şekilde bir kadın bir erkekle evlendiğini iddia etse ve bu konuda yalancı iki şahit getirirse bu adamın kadınla cinsel ilişkiye girmesi helal olur. Yine bir adam bir kadınla evlendiğini iddia etse ve bu konuda iki yalancı şahit getirirse, kadın bunu inkar etse dahi zahire göre, evlendiği söylenen kişinin o kadınla ilişkiye girebileceği yönünde hüküm verilir. Zahire göre bu şekilde hüküm verilse de bunun doğru olmaması konusundaki vebal yalan söyleyenlere aittir.

Nevevî der ki: “Bu görüş buradaki sahih hadise ve âlimlerin icmasına muhaliftir. Çoğu âlimin üzerinde ittifak ettiği temel kurala da aykırıdır. Bu da cinsel ilişkiyi doğuran konularda ihtiyatın mal konularından daha öncelikli olacağı kuralıdır.”

Fıkıhçılar, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hatalı olan bir hükmü onaylamayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Bu hadise göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hakikatte yanlış olan bir hükmü verebilmektedir. Ancak bu hadiste fıkıhın temel kurallarına aykırı herhangi bir durum bulunmamaktadır. Çünkü fıkıhçıların kastettiği şey, ictihada dayalı bir konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hatalı bir hüküm vermeyeceğidir. Hadiste ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ictihada değil sunulan kanıtlara göre hüküm vermektedir. Bu bakımdan Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hakikate aykırı bir hüküm sadır olsa da bunun hatalı olduğu söylenemez. Zira sunulan kanıtlar verilen hükmü gerektirmektedir. Hükümde bir hata varsa da bu hata hükmü verenden değil bu konuda yalan şahitlikte bulunanlardan kaynaklanmaktadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada yalan yemine dayanarak bir malın yemin edene ait olduğuna hükmetmemiş, yalan yere yemin eden kişinin böylesi bir malı almamasını söylemiştir. Dolayısıyla hak sahibinin sonradan o malın kendisine olduğuna dair kanıt getirmesi durumunda onu alma hakkı baki kalmaktadır. Hadisin başlıkla mutabakatı bu açıdandır.

Hadis daha önce *Mezâlim* konusu içinde geçmişti.

۲۸ - بَابُ مَنْ أَمَرَ بِإِنْجَازِ الْوَعْدِ

28- VERİLEN SÖZÜN YERİNE GETİRİLMESİNİ EMREDENLER

وَفَعَلَهُ الْحَسَنُ ، ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ﴾. وَقَضَى ابْنُ الْأَشْوَعِ بِالْوَعْدِ وَذَكَرَ ذَلِكَ عَنْ سَمُرَةَ وَقَالَ الْمُسَوِّرُ بْنُ مَخْرَمَةَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ ، وَذَكَرَ صَهْرًا لَهُ قَالَ « وَعَدَنِي قَوْفِي لِي » قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَرَأَيْتُ إِسْحَاقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ يَخْتَبِجُ بِحَدِيثِ ابْنِ أَشْوَعٍ

Hasan, verilen sözün yerine getirilmesini emretmiştir.

Yüce Allah: **“Kitab’da İsmail’i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı”**¹ buyurmuştur.

İbnu’l-Eşva’ da verilen sözün yerine getirilmesine hükmetmiş, Semure’den bu yönde bir rivayet nakletmiştir.

Misver b. Mahreme’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), damadını zikretti ve: *“Bana söz vermiş ve sözünü yerine getirmiştir”* buyurmuştur.

Ebû Abdillâh der ki: “İshâk b. İbrâhîm’in, İbnu’l-Eşva’nın bu yöndeki rivayetini delil olarak getirdiğini gördüm.”

Başlık, verilen sözün yerine getirilmesi ve ifa edilmesiyle ilgilidir.

Hasan el-Basrî verilen sözün yerine getirilmesini söylemiştir.

Yüce Allah, Hz. İsmâîl’i Kur’ân’da zikrederken: **“Gerçekten o, sözüne sâdıktı”**² buyurmuş ve bu özelliğiyle onu övmüştür.

İbn Kesîr ve başkalarının naklettiğine göre İbn Cüreyc: “İsmâîl, Rabbine hangi sözü vermişse mutlaka onu yerine getirmiştir” dedi.

Yine İbn Cüreyc şöyle demiştir: “Hz. İsmâîl bir adama bir yerde buluşma sözü vermişti. Hz. İsmâîl söz verdiği zamanda o yere gitti, ancak adam gelmedi. Diğer gün adam oraya gelince Hz. İsmâîl’e: «Dünden beri burada mı

¹ Meryem Sur. 54

² Meryem Sur. 54

bekliyorsun?» diye sordu. Hz. İsmâîl: «Evet» karşılığını verdi. Adam: «Ben unutmşum» deyince, Hz. İsmâîl: «Sen gelene kadar da ben buradan ayrılmayacaktım» karşılığını verdi. Sözüne sadık olmasından kasıt budur.”

Süfyân es-Sevrî de şöyle demiştir: “Bana bildirilene göre Hz. İsmâîl o yerde adamı bir yıl boyunca beklemiş, daha sonra adam oraya gelmiştir.”

İbn Şevzebe de: “Bana bildirilene göre Hz. İsmâîl o yeri mesken edinmişti” demiştir.

Sözde durmamak nasıl yerilen vasıflardan biri ise söze sadık olma da övülen ahlaki meziyetlerdendir.

Kufe kadısı Saîd b. Amr b. el-Eşva’ el-Hemdânî el-Kûfî verilen sözün yerine getirilmesine hükmetmiş, Semure b. Cündüb’den de bu yönde bir rivayet aktarmıştır.

Misver b. Mahreme’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), damadı Ebu’l-Âs b. er-Rebî’ için: “Bana söz vermiş ve sözünü yerine getirmiştir” buyurmuştur. Ebu’l-Âs, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Zeyneb ile evliydi. Müşrikler ondan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızını boşamasını istemişler, ancak o kabul etmemişti. Daha sonraları esir düşünce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu serbest bıraktı ve kızı Zeyneb’i Medine’ye, yanına göndermesini şart koştu. Ebu’l-Âs serbest kalıp Mekke’ye döndüğünde söz verdiği gibi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızını Medine’ye gönderdi. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), verdiği sözü yerine getirmesi konusunda söz konusu sözü söyledi.

Buhârî’nin dediğine göre İshâk b. İbrâhim b. Râheveyh, İbnu’l-Eşva’nın verilen sözün yerine getirilmesi gerektiği konusunda Semure b. Cundub’dan naklettiği rivayeti delil olarak kullanmıştır.

٢٦٨١ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَزْمَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سُفْيَانَ أَنَّ هِرْقَلَ قَالَ لَهُ سَأَلْتُكَ مَاذَا يَأْمُرُكُمْ فَرَعَمْتُ أَنَّهُ أَمَرَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَفَافِ وَالْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ قَالَ وَهَذِهِ صِفَةُ نَبِيِّ أَطْرَافَهُ ٧ ، ٥١ ، ٢٨٠٤ ،

2681- “İbrâhîm b. Hamza — İbrâhîm b. Sa’d — Sâlih — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla Abdillâh b. Abbâs şöyle demiştir: Ebû Süfyân’ın bana bildirdiğine göre Heraklius ona: “Ben size neyi emrettiğini sordum, sen bana namaz kılmanızı, dürüstlüğü, iffeti ve ahde vefayı emrettiğini söyledin. Bunlar da bir peygamberin sıfatlarıdır” demiştir.¹

İbrâhîm b. Hamza, İbrâhîm b. Hamza b. Muhammed b. Mus’ab b. Abdillâh b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Kureşî el-Medenî’dir.

İbrâhîm b. Sa’d, İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf el-Kureşî el-Medenî’dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân el-Ğıfârî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Ebû Süfyân, Sahr b. Harb’dır.

Heraklius, Ebû Süfyân’a, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine neyi emrettiğini sormuştu. Ebû Süfyân farz namazları kılmayı, doğru sözlü olmayı, haram ve çirkin şeylerden uzak durup iffetli olmayı, ahde vefa göstermeyi, emanetlere de hıyanet etmemeyi emrettiğini söylemişti. Ebû Süfyân’ın bu sözleri üzerine Heraklius bunların bir peygamberin vasıfları olduğunu dile getirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ahde vefa gösteren, sözünde duran birisiydi. Birine bir söz verdiği zaman mutlaka onu yerine getirirdi.

٢٦٨٢ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ نَافِعِ بْنِ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا أَوْثَمِنَ خَانَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ » أطرافه ٣٣ ، ٢٧٤٩ ، ٦٠٩٥ - تحفة ١٤٣٤١

2682- “Kuteybe b. Saîd — İsmâil b. Câfer — Ebû Süheyl — Nâfi’ b.

¹ Hadis ayrıca 7, 51, 2804, 2941, 2978, 3174, 4553, 5980, 6260, 7196 ve 7541’de geçmektedir. Müslim 1773

Mâlik b. Ebî Âmir — Nâfi'nin babası" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler. Emanete ihanet eder. Söz verdiği zaman da sözünde durmaz."*¹

Kuteybe, Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd el-Bağlânî'dir.

İsmâil, Ebû İshâk İsmâil b. Câfer ez-Zurakî el-Ensârî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre münafığın üç özelliği vardır. Bunlardan biri, konuştuğu zaman yalan söylemesidir. İkincisi, kendisine verilen emanete hıyanet etmesidir. Üçüncüsü de, söz verdiği zaman bunu tutmaması, yerine getirmemesidir. Ancak kişi tutma niyetiyle söz verip de herhangi bir engelden dolayı bu sözünü yerine getiremediği zaman bu durumda bir günahı olmaz.

Bu üç özellik bir müslümada bir araya geldiği zaman bu müslüman münafık olur mu?

Hattâbî bu konuda şöyle der: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü söylemesinden kasıt, bu özelliklere karşı insanları uyarıp onları bu vasıflardan sakındırmaktır. Zira bu vasıflar kişide yerleşip adet haline geldiği zaman onu münafık biri olmaya götürecektir. Bu açıdan âdeti olmadığı halde bu üç vasıftan birine uygun düşecek şekilde davranan kişiye münafık denilemez."

Hadis daha önce *İmân* konusu içinde "Münafığın Alametleri" başlığı altında geçmişti.

۲۶۸۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ لَمَّا مَاتَ النَّبِيُّ ﷺ جَاءَ أَبَا بَكْرٍ مَالٌ مِنْ قَبْلِ الْعَلَاءِ بْنِ الْخَضَرَمِيِّ ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ دَيْنٌ ، أَوْ كَانَتْ لَهُ قَبْلَهُ عِدَّةٌ ، فَلْيَأْتِنَا قَالَ جَابِرٌ فَقُلْتُ وَعَدَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُعْطِنِي هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا ، فَبَسَطَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، قَالَ جَابِرٌ فَعَدَدْتُ فِي يَدَيْ خَمْسِينَ ، ثُمَّ خَمْسِينَ ، ثُمَّ خَمْسِينَ . أَطْرَافَهُ ۲۲۹۶ ، ۲۵۹۸ ، ۳۱۳۷ ، ۳۱۶۴ ، ۴۳۸۳ - تحفة ۲۶۴۰

¹ Hadis ayrıca 33, 2749 ve 6095'te geçmektedir. Müslim 59

2683- “İbrâhim b. Mûsa — Hişâm — İbn Cüreyc — Amr b. Dînâr — Muhammed b. Ali” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde Ebû Bekr’e Alâ b. el-Hadramî’den bol miktarda mal geldi. Ebû Bekr: “Kimin Resûlullah’ta (sallallahu aleyhi vesellem) bir alacağı varsa veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından kendisine verilmiş bir söz varsa yanımıza gelsin” dedi. Ben: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şu şu kadar mal verme sözü vermişti” deyip üç avuç olduğunu gösterdim. Bunun üzerine Ebû Bekr elime önce beş yüz, sonra beş yüz, sonra da beş yüz daha sayıp verdi.¹

İbrâhim, Ebû İshâk İbrâhim b. Mûsa b. Yezîd el-Ferrâ er-Râzî’dir.

Hişâm, Yemen kadısı Ebû Abdîrrahmân Hişâm b. Yûsuf el-Yemenî’dir.

İbn Cüreyc, Abdûlmelik b. Abdilazîz’dir.

Muhammed, Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde Bahreyn’deki Alâ b. el-Hadrâmî tarafından Ebû Bekr’e bol miktarda mal geldi. Alâ’yı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bahreyn valisi olarak göndermişti. Hicri 14 yılında vefat edene kadar da Ebû Bekr ve Ömer de onu bölgede vali olarak bırakmışlardır.

Bu mallar gelince Ebû Bekr, birini gönderip Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında sözü veya alacağı olan kişilerin gelmesi yönünde bir çağrı yaptırdı.

Yapılan bu çağrı üzerine Câbir, Ebû Bekr’in yanına geldi. Vefat etmeden önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den gelecek mallardan kendisine üç avuç vereceği yönünde bir sözü olduğunu dile getirdi. Bunun üzerine Ebû Bekr her biri 500 dirhem eden üç avuç malı Câbir’e verdi.

Bu hadis daha önce *Kefâlet* konusu içinde geçmişti. *Humus* konusu içinde tekrar gelecektir.

٢٦٨٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ شُجَاعٍ عَنْ سَالِمِ الْأَفْطَسِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ سَأَلَنِي يَهُودِيٌّ مِنْ أَهْلِ الْحَبِيرَةِ أَيْ الْأَجْلَيْنِ قَضَى

¹ Hadis ayrıca 2296, 2598, 3137, 3164 ve 4383’te geçmektedir. Müslim 2314

مُوسَى قُلْتُ لَا أَدْرِ حَتَّى أَقْدَمَ عَلَى حَبْرِ الْعَرَبِ فَأَسْأَلُهُ فَقَدِمْتُ ، فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ
فَقَالَ قَضَى أَكْثَرُهُمَا وَأَطْيَبُهُمَا ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ فَعَلَ . تحفة ٥٥١٠

2684- “Muhammed b. Abdirrahîm — Saîd b. Süleymân — Mervân b. Şucâ’ — Sâlim el-Aftas” isnâdıyla Saîd b. Cübeyr şöyle demiştir: Hîre ahalisinden bir Yahudi bana: “Hz. Mûsa iki süreden hangisini doldurdu?” diye sorunca: “Bilmiyorum, ancak Arapların bilginine gidip bunu sorayım” dedim. Gidip İbn Abbâs’a bunu sorduğumda: “En uzun ve en güzelini doldurdu. Çünkü Allah’ın elçisi bir şey söylediği zaman onu yapar” dedi.

Muhammed, Sâika lakaplı Ebû Yahya Muhammed b. Abdirrahîm b. Ebî Züheyr el-Bağdâdî el-Bezzâz’dır.

Saîd, Saîd b. Süleymân el-Bağdâdî’dır.

Mervân, Mervân b. Muhammed b. el-Hakem’in azatlısı Mervân b. Şucâ’ el-Kureşî el-Umevî el-Cezerî’dır.

Sâlim, Sâlim el-Aftas b. Aclân’dır.

Hîre ahalisinden bir Yahudi, Saîd b. Cübeyr el-Esedî el-Kûfî’ye Hz. Musa’nın iki süreden uzun olanını mı, yoksa kısa olanını mı doldurduğunu sordu. İbn Hacer, söz konusu Yahudinin ismini bulamadığını söylemiştir.

Hiz. Şuayb, Hiz. Musa’ya: “Sekiz yıl bana çalışmana karşılık, şu iki kızımдан birisini seninle evlendirmek istiyorum. Eğer bu süreyi on yıla tamamlarsan, o da senden olur” demiş, asgari sekiz yılı tamamlaması durumunda sözünü yerine getirmiş sayacağını söylemiştir. Yahudinin Saîd’e sorduğu da buydu.

Saîd bunun cevabını bilmediğini, Mekke’ye gidip bunun cevabını Arapların bilginine soracağını söyledi. Arapların bilgininden (hibru’l-arab) kasıt, İbn Abbâs’dır. Ebû Nuaym’ın İbn Abbâs’dan merfû olarak naklettiğine göre bu isim İbn Abbâs’a bizzat Cebrâil tarafından verilmiştir.

Saîd gidip bunu İbn Abbâs’a sordu. İbn Abbâs, Hiz. Mûsa’nın geçirdiği sürenin uzun olan, Hiz. Şuayb için de daha güzeli olan on yıllık süre olduğunu söyledi. Allah’ın elçisinin de bir şey söylediği zaman onu mutlaka yerine getireceğini dile getirdi. Çünkü peygamberlere ait olan ahlaki meziyetler bunu gerektirmektedir.

Bu hadisi Saîd mevkûf olarak nakletmiş olsa da merfû hükmündedir. Çünkü İbn Abbâs bu konularda Ehl-i Kitâb'dan olanların sözlerine itibar etmez, onlardan alıntılar yapmazdı.

İbn Cerîr'de İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan gelen rivayette merfû olduğu açık bir şekilde zikredilmiştir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cebrâil'e, Musa'nın hangi süreyi doldurduğunu sorduğumda, daha uzun ve daha kamil olanını doldurduğunu söyledi"* buyurmuştur.

İbn Ebî Hâtim de Yûsuf b. Merah'tan (veya Serah) mürsel olarak şöyle nakleder: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Musa'nın iki süreden hangisini doldurduğu sorulunca: *"Bu konuda bilgim yok"* karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu Cebrâil'e sorduğunda o da: *"Bu konuda bilgim yok"* dedi. Cebrâil bunu kendisinden daha üstte olan bir meleğe sorduğunda, o da: *"Bu konuda bilgim yok"* dedi. Sonra o melek konuyu Rabbine sordu. Rabbi: *"İyiye ve takvaya en uygun olan süreyi doldurdu"* cevabını verdi.

İsmâîlî, Buhârî'nin kanalını kullanarak yaptığı eklemede, Saîd'in daha sonra o Yahudiyle karşılaştığında İbn Abbâs'ın cevabını aktardığını, Yahudinin de: *"Vallahi arkadaşınız âlim biriymiş"* dediğini zikreder.

۲۹ - بَابُ لَا يُسْأَلُ أَهْلُ الشَّرْكِ عَنِ الشَّهَادَةِ وَغَيْرِهَا

29- MÜŞRİKLERDEN ŞAHİTLİK VE BENZERİ ŞEYLER İSTENMEZ

وَقَالَ الشَّعْبِيُّ لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ أَهْلِ الْمِلَلِ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿فَاغْرِبْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ﴾ وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ ، وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ » . وَقُولُوا ﴿آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ﴾ الْآيَةَ .

Şa'bî der ki: Diğer dinlerden olanların, birbirleri aleyhinde olan şahitlikleri geçerli değildir. Çünkü Yüce Allah: **"Bu yüzden aralarına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık"**¹ buyurmuştur.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Ehl-i Kitâb'dan olanların anlattıklarını ne onaylayın, ne de*

¹ Mâide Sur. 14

yalanlayın! Bunun yerine: «Allah'a, bize gönderilene, İbrâhîm'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına gönderilene, Mûsa ve İsa'ya verilene, Rableri tarafından peygamberlere verilene, onları birbirinden ayırt etmeyerek inandık, biz O'na teslim olanlarız»¹ deyin."

Şahitlik ve benzeri konularda müşriklerin şahitlikleri istenmez, zira onların şahitlikleri kabul edilmez. Hanefîler ise bunun aksini düşünür. Onlara göre zımmî olanların, farklı dinlerden olsalar da birbirleri aleyhinde olan şahitlikleri kabul edilir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Yahudilerden dört kişinin şahitliğiyle yine Yahudilerden zina eden iki kişiyi recmetmiştir.

Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak naklettiğine göre Âmir b. Şerâhîl eş-Şa'bî diğer dinlerden olan, yani kafir olan kişilerin birbirleri aleyhinde olan şahitliklerinin geçerli olmayacağını söylemiş, bu konuda da: **"Bu yüzden aralarına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık"**² âyetine dayanmıştır.

Değişik milletlerden olsalar da Hristiyanlar devamlı olarak birbirlerine kin ve düşmanlık beslemiş, her bir mezhep bir diğer mezhebi tekfir edip lanetlemiştir.

Buhârî'nin *Tefsîr* konusu içinde mevsûl olarak naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müslümanların, bilgileri olmayan ve doğruluğundan emin olmadıkları konularda Ehl-i Kitâb'dan olanların anlattıklarına inanmamalarını, aynı zamanda anlattıklarını yalanlamamalarını söylemiş, bunun yerine âyette söylendiği gibi **"Allah'a, bize gönderilene, İbrâhîm'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına gönderilene, Mûsa ve İsa'ya verilene, Rableri tarafından peygamberlere verilene, onları birbirinden ayırt etmeyerek inandık, biz O'na teslim olanlarız"**³ demelerini istemiştir. Bu da onların şahitliklerinin geçerli olmadığı ve kabul edilmeyeceğine delildir.

¹ Bakara Sur. 136

² Mâide Sur. 14

³ Bakara Sur. 136

٢٦٨٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ ، كَيْفَ تَسْأَلُونَ أَهْلَ الْكِتَابِ ، وَكِتَابُكُمُ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ أَحَدُتُ الْأَخْبَارَ بِاللَّهِ ، تَقْرَءُونَهُ لَمْ يُسَبِّ ، وَقَدْ حَدَّثَكُمُ اللَّهُ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ بَدَّلُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ وَعَيَّرُوا بِأَيْدِيهِمُ الْكِتَابَ ، فَقَالُوا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ، لِيَسْتَرْوَا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أَفَلَا يَنْهَأَكُمُ مَا جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ عَنْ مُسَاءَلَتِهِمْ ، وَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا مِنْهُمْ رَجُلًا قَطُّ يَسْأَلُكُمْ عَنِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ أَطْرَافَهُ
٧٣٦٣ ، ٧٥٢٢ ، ٧٥٢٣ - تحفة ٥٨٥١

2685- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Ey Müslümanlar! Yüce Allah’ın, Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) indirdiği Kitâb en yeni haberlerle elinizdeyken ve halis bir şekilde içine bir şey karışmadan onu okuyorken Ehl-i Kitâb’dan olanlara bir şeyleri hâlâ neden soruyorsunuz? Yüce Allah, Kitâb’ında onların kitaplarını tahrif edip değiştirdiklerini, az bir bedel elde etmek için kendi elleriyle bir kitap yazıp: «İşte bu, Allah’tandır» dediklerini bildirmiyor mu? Size verilen ilim, onlara bir şeyleri sormanızı yasaklamıyor mu? Vallahi onlardan hiç kimsenin Allah’ın size indirmiş olduğu şeylerden bir şeyi sizlere sorduğunu görmüş değiliz.”¹

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısrî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zühri’dir.

İbn Abbâs müslümanlara seslenerek Yüce Allah katında gelen son Kitâb Kur’ân’ın ellerinde bulunduğunu, yeni haberler içerdiğini, tahrifata uğramayıp değiştirilmediğini, bundan dolayı Ehl-i Kitâb’dan olan Yahudi ile Hristiyanlara bir şeyleri öğrenmek için soru sormamaları gerektiğini dile

¹ Hadis ayrıca 7363, 7522 ve 7523’te geçmektedir.

getirmiştir. Zira Yüce Allah, Kur'ân'da Yahudi ile Hristiyanların kendi kitaplarını tahrif edip değiştirdiklerini, az bir dünyalık elde etmek için kendilerine göre yeni bir kitap yazıp bunun Allah katından geldiğini söylediklerini bildirmiştir.

İbn Abbâs'a göre Kur'ân'da verilen bilgiler ve yer alan ilim, Ehl-i Kitâb'dan olanlara bir şeyleri sorup öğrenme gereği bırakmamakta, hatta bunu yasaklamaktadır. İbn Abbâs'ın dediğine göre Ehl-i Kitâb'dan hiç kimse Yüce Allah'ın indirmiş olduğu şeyleri müslümanlara sormamıştır. Bundan dolayı müslümanların da onlara bir şeyler sormaması gerekmektedir.

Buhârî bu hadisi *Tevhîd* ve *İ'tisâm* konuları içinde de tahrir etmiştir.

۳۰ - بَابُ الْقُرْعَةِ فِي الْمُسْكِلاتِ

30- MÜŞKİL DURUMLARDA KURA ÇEKMEK

وَقَوْلِهِ ﴿إِذْ يُلقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ﴾ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ افْتَرَعُوا فَجَرَّتِ الْأَقْلَامُ مَعَ الْجَزِيَّةِ ، وَعَالَى قَلَمُ زَكْرِيَّا الْجَزِيَّةَ ، فَكَفَلَهَا زَكْرِيَّا . وَقَوْلِهِ ﴿فَسَاهَمَ﴾ أَقْرَعَ ﴿فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾ مِنَ الْمُسْهُومِينَ . وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَرَضَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى قَوْمٍ الْيَمِينَ ، فَأَسْرَعُوا ، فَأَمَرَ أَنْ يُسْهِمَ بَيْنَهُمْ أَيُّهُمْ يَخْلِفُ .

Yüce Allah: **“Meryem’e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin”**¹ buyurmuştur.

İbn Abbâs şöyle demiştir: Kura için kalemlerini attıklarında, suyun akışıyla birlikte aktılar. Sadece Zekeriya'nın kalemi akışa karşı durdu. Meryem'e de o kefil oldu. “فَسَاهَمَ”² ifadesi: “Kura çekti” anlamındadır. “فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ”³ ifadesi: “Kurada kaybedenlerden oldu” anlamındadır.

Ebû Hureyre de şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir topluluktan yemin etmelerini isteyince hepsi birden yemin etmeye

¹ Âl-i İmrân Sur. 44

² Sâffât Sur. 141

³ Sâffât Sur. 141

davrandılar. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hangi tarafın ilk önce yemin edeceği konusunda kura çekilmesini söyledi.”

Başlık, taraflar arasında herhangi bir çekişme olması durumunda veya böylesi bir çekişmenin önüne geçmek için kura çekmenin meşruiyetiyle ilgilidir.

Yüce Allah, Hz. Meryem için kura çekilmesi konusunda: **“Meryem’e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin”**¹ buyurmuştur. Hz. Meryem’i kimin himayesine alacağı ve ona kefil olacağı konusunda kura çekerken teberrüken Tevrat’ı yazdıkları kalemlerini suya atmışlardır.

Rivayetlere göre annesi Hanne, Hz. Meryem’i doğurup bir bez içinde Beytu’l-Makdis’e getirdi. Kâbe’nin hizmetini gören bir topluluğun bulunması gibi o zamanlarda Beytu’l-Makdis’in de hizmetini gören ve Hz. Hârun’un soyundan gelen birileri vardı. Hanne bu kıza dokunmamalarını, onu Beytu’l-Makdis’e adadığını ve eve de götürmeyeceğini söyledi. Oradakiler: “Bu bizim imamımızın kızıdır” dediler. Zira İmrân namazda onlara imamlık yapıyordu. Zekeriyâ: “Onu bana verin, çünkü teyzesi benim karımdır” dediye de diğerleri: “O, imamımızın kızıdır ve sende kalmasına gönlümüz razı olmaz” karşılığını verdiler. Ona kimin kefil olacağı konusunda bu şekilde anlaşılamayıp çekişince kuraya başvurdular.

İbn Abbâs’ın anlattığına göre kura için kalemlerini attıklarında bu kalemler suyun akışı yönünde gitmeye başladı. Sadece Zekeriyâ’nın attığı kalem suyun akışına karşı durabildi ve Meryem’e de o kefil oldu.

İbn Cerîr’in naklettiğine göre İbn Abbâs, “فَسَاهَمَ”² ifadesini: “Kura çekti” şeklinde açıklamıştır. Yine İbn Cerîr’in naklettiğine göre İbn Abbâs, “فَكَانَ مِنَ”³ ifadesini: “Kurada kaybedenlerden oldu” şeklinde açıklamıştır.

Daha önce “Taraflardan Her Birinin Yemin Etmeye Davranması” başlığı altında mevsûl olarak nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir davada iki tarafın da yemin etmesini istedi. İki taraftan her biri yemin için

¹ Âl-i İmrân Sur. 44

² Sâffât Sur. 141

³ Sâffât Sur. 141

önce davranmak isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hangi tarafın önce yemin edeceği konusunda aralarında kura çekilmesini söyledi. Bu da kura çekmenin meşru olduğuna delildir.

٢٦٨٦ - حَدَّثَنَا عُمرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي الشَّعْبِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَثَلُ الْمُذْهَبِ فِي حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَأَقِ فِيهَا مَثَلُ قَوْمٍ اسْتَهْمُوا سَفِينَةً، فَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَسْفَلِهَا وَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَعْلَاهَا، فَكَانَ الَّذِي فِي أَسْفَلِهَا يَمُرُّونَ بِالْمَاءِ عَلَى الَّذِينَ فِي أَعْلَاهَا، فَتَأَذُّوا بِهِ، فَأَخَذَ فَأَسَا، فَجَعَلَ يَنْقُرُ أَسْفَلَ السَّفِينَةِ، فَأَتَوْهُ فَقَالُوا مَا لَكَ قَالَ تَأْذِينُكُمْ بِي، وَلَا بُدَّ لِي مِنَ الْمَاءِ، فَإِنْ أَخَذُوا عَلَى يَدَيْهِ أُنْجَوْهُ وَنَجَّوْا أَنْفُسَهُمْ، وَإِنْ تَرَكُوهُ أَهْلَكُوهُ وَ أَهْلَكُوا أَنْفُسَهُمْ»
طرفه ٢٤٩٣ - تحفة ١١٦٢٨

2686- “Ömer b. Hafs b. Ğiyâs — Ömer’in babası — A’meş — Şa’bî” isnâdıyla Nu’mân b. Beşîr’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah’ın çizdiği sınırları heba eden ve çiğneyenlerin durumu bir gemiye binmek için aralarında kura çeken, kura sonucu da bir kısmı geminin alt katına bir kısmı da üste katına yerleşen kişilerin durumuna benzemektedir. Alt kattakiler ne zaman su almak isteseler üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Üst kattakiler de bundan rahatsız oluyordu. Bundan dolayı alttakilerden biri bir kazma alıp geminin altında bir delik açmak istedi. Üsttekiler yanına gelip: «Ne yapıyorsun?» dediklerinde, adam: «Bizden rahatsız oluyorsunuz ve bizim de suya ihtiyacımız var» karşılığını verdi. Şayet ona engel olurlarsa hem adamı, hem de kendilerini kurtarmış olacaklardır. Adamı bırakırlarsa da hem kendisi, hem de kendileri helak olacaklardır.”¹

Ömer, Ömer b. Hafs b. Ğiyâs el-Kûfî’dir.

Ömer’in babası, Hafs b. Ğiyâs’tır.

A’meş, Süleymân b. Mihrân’dır.

¹ Hadis ayrıca 2493’te geçmektedir.

Şa'bî, Âmir b. Şerâhil'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın çizdiği sınırları çiğneyen ve bu heba kişileri, ortaklaşa sahip oldukları ya da birlikte kiraladıkları gemide yolculuk eden topluluğa benzetmiştir. Gemide ortak oldukları için geminin alt ve üst tarafına kimlerin bineceği konusunda anlaşmazlığa düşmüşler, sonunda kura çekmişlerdir. Bu kuraya göre kimisi geminin alt katına, kimi de üst katına yerleşmiştir.

Yolculuk sırasında alt kattakilerin su için ikide bir yukarıya çıkmalarından dolayı üst kattakiler rahatsız olmaktadır.

Bunun üzerine alt kattakilerden biri eline bir kazma alıp delik açmaya başlamıştır. Yukarıdakiler gelip adama ne yapmaya çalıştığını sorunca, adam su için yukarıya çıkmasından dolayı üsttekilerin rahatsız olduğunu, suya da ihtiyaç duyduğu için delik açıp su ihtiyacını gidermeyi düşündüğünü dile getirmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifade ettiğine göre üst kattakiler geminin alt tarafında delik açmaya çalışan adama engel olmaları durumunda hem deliği açmaya çalışan adamı, hem de kendilerini kurtarmış olacaklardır. Onu kendi haline bırakmaları durumunda da gemi batacak ve geminin altı ile üstünde bulunanların hepsi boğulup helak olacaktır.

Hadiste bir örnek üzerinden bir hüküm açıklanmıştır. Şirket konusu içinde bu hadis başka bir kanalla Şa'bî'den: “Yüce Allah'ın çizdiği sınırlara riayet edenler ile bu sınırları ihlal edenler... lafızıyla zikredilmiştir. İbn Hacer'in dediğine göre bu lafız daha isabetlidir. Zira Allah'ın çizdiği sınırları heba etmek ile onları çiğnemek aynı kapıya çıkmaktadır. Bunun mukabilinde de bu sınırlara riayet edenler bulunmaktadır.

Hadis daha önce “Ortak Malını Taksim Etme ve Paylaştırmada Kura Çekilebilir mi?” başlığı altında geçmişti.

٢٦٨٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ أُمَّ الْعَلَاءِ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِمْ قَدْ بَايَعَتِ النَّبِيَّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ عُمَانَ بْنَ مَطْعُونٍ طَارَ لَهُ سَهْمُهُ فِي السُّكْنَى حِينَ أَفْرَعَتِ الْأَنْصَارُ سُكْنَى الْمُهَاجِرِينَ قَالَتْ أُمُّ الْعَلَاءِ فَسَكَنَ عِنْدَنَا عُمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، فَاشْتَكَى، فَمَرَضَاهُ حَتَّى إِذَا تَوَفَّى وَجَعَلْنَاهُ فِي يَتَابِهِ

دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ أَبَا السَّائِبِ ، فَشَهِدَتْنِي عَلَيْكَ لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ . فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ أَكْرَمَهُ » فَقُلْتُ لَا أَدْرِي بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَمَّا عُنْثَانُ فَقَدْ جَاءَهُ - وَاللَّهِ - الْبَقِيعُ وَإِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ ، وَاللَّهِ مَا أَدْرِي وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ مَا يُفْعَلُ بِي » قَالَتْ فَوَاللَّهِ لَا أُرْكَى أَحَدًا بَعْدَهُ أَبَدًا ، وَأَحْزَنْتَنِي ذَلِكَ قَالَتْ فَنِمْتُ فَأَرَيْتُ لِعُنْثَانَ عَيْنًا تَجْرِي ، فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ « ذَلِكَ عَمَلُهُ » أطرافه ١٢٤٣ ، ٣٩٢٩ ، ٧٠٠٣ ، ٧٠٠٤ ، ٧٠١٨

- تحفة ١٨٣٣٨

2687- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Hârice b. Zeyd el-Ensârî" isnâdıyla Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat eden ve Ensâr'dan bir kadın olan Ümmü'l-Alâ şöyle demiştir: Ensâr, Muhacirleri evlerine yerleştirme konusunda kura çektikleri zaman Osmân b. Maz'un kurada bize düştü ve bize yerleşti. Hastalanınca bakımıyla ilgilendik. Vefat edince de kendi giysileriyle onu kefenledik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza girince ben: "Ey Ebu's-Sâib! Allah sana rahmet eylesin! Benim sana yönelik şهادetim Allah'ın sana ikramda bulunduğudur" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yüce Allah'ın ona ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun?" diye sorunca, ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Anam babam sana feda olsun! Bilmiyorum" karşılığını verdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Osmân vefat etmiştir. Hayırlara nail olmasını diliyorum. Ancak vallahi ben Allah'ın Resûlü olmama rağmen bana neler yapılacağını bilmiyorum" buyurdu. Bundan dolayı: "Vallahi bundan sonra hiç kimseyi tezkiye etmem!" dedim. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği beni üzmüştü. Daha sonra uyuduğumda rüyamda Osmân için bir pınarın aktığını gördüm. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip bunu anlattığımda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "O akan amelidir" buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Umevî'dir. Ebû Hamza'nın ismi de Dînâr'dır.

¹ Hadis ayrıca 1243, 3929, 7003, 7004 ve 7018'de geçmektedir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat eden ve Ensâr'dan biri olan Ümmü'l-Alâ binti'l-Hâris b. Sâbit'in bildirdiğine göre Muhacirler Medine'ye geldiği zaman ne malları, ne de içinde oturabilecekleri evleri vardı. Ensâr'dan olanlar Muhacirleri evlerine yerleştirme konusunda kura çektiler. Osmân b. Maz'ûn, Ümmü'l-Alâ'nın ailesine düştü ve evlerine yerleşti.

Osmân hasta düştüğünde onunla ilgilenip tedavisini ve bakımını yaptılar. Vefat edince de yıkadıktan sonra kendi giysileriyle kefenlediler. O sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına girdi. Ümmü'l-Alâ, Yüce Allah'ın Ebu's-Sâib'e yani Osmân b. Maz'ûn'a ikramda bulunduğuna dair şahadette bulununca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), neye dayanarak böylesi bir şahitlikte bulunduğunu, Yüce Allah'ın ona ikramda bulunduğunu nereden bildiğini sordu.

Ümmü'l-Alâ bu konuda bir bilgisinin olmadığını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Osmân'ın vefat ettiğini, hayırlara nail olmasını temenni ettiğini, ancak Allah'ın elçisi olmasına rağmen kendisine bile neler yapılacağını bilmediğini dile getirdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü Ümmü'l-Alâ'yı üzdü ve bir daha hiç kimseyi bu şekilde tezkiye etmeyeceğine dair yemin etti.

Daha sonra Ümmü'l-Alâ rüyasında Osmân b. Maz'ûn için bir pınarın aktığını gördü. Gelip bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) pınardan akan şeyin onun amelleri olduğunu söyledi.

Kirmânî şöyle der: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada pınardan akan suyu Osmân'ın amellerine yormuştur. Çünkü insan ölünce bütün amellerine mühür vurulur. Ancak Allah yolunda cihad ederken ölen kişinin ameli kıyamete dek çoğalıp durur.”

Bu hadis daha önce *Cenazeler* konusu içinde geçmişti. *Hicret*, *Tefsîr* ve *Ta'bir* konuları içinde inşaallah tekrar gelecektir.

۲۶۸۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَفْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ ، فَأَيَّتَهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ ، وَكَانَ يَقْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا ،

غَيْرَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، تَبْتَغِي بِذَلِكَ رِضَا
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أطرافه ٢٥٩٣ ، ٢٦٣٧ ، ٢٦٦١ ، ٢٨٧٩ ، ٤٠٢٥ ، ٤١٤١ ، ٤٦٩٠ ،
٤٧٤٩ ، ٤٧٥٠ ، ٤٧٥٧ ، ٥٢١٢ ، ٦٦٦٢ ، ٦٦٧٩ ، ٧٣٦٩ ، ٧٣٧٠ ، ٧٥٠٠ ،
٧٥٤٥ - تحفة ١٦٧٠٣ ، ١٦٧٠٨

2688- “Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Yûnus — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sefere çıkacağı zaman eşleri arasında kura çeker ve kurada çıkan eşini yanında götürürdü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinden her birine de gündüzü ve gecesiyle bir gününü ayırırdı. Ancak Sevde binti Zem’a kendi gündüzü ve gecesini Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Âişe’ye hibe etmişti. Bununla da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) rızasını kazanmak istemişti.”¹

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sefere çıkmak istediği zaman hiçbirini kırmamak ve gönüllerini almak için zevceleri arasında kura çeker, kurada çıkanı yanında götürürdü. Yolculuk dışında zevcelerinden her birine de bir gün ayırmıştı ve sırasıyla her zevcesinin yanında gündüzü ve gecesiyle bir gün geçirirdi. Müminlerin annesi Sevde binti Zem’a, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) rızasını kazanmak için kendi gün sırasını Âişe’ye hibe etmişti.

Bu hadis daha önce *Hibe* konusu içinde geçmişti.

¹ Hadis ayrıca 2593, 2637, 2661, 2879, 4025, 4141, 4690, 4749, 4750, 4757, 5212, 6662, 6679, 7369, 7370, 7500 ve 7545’te geçmektedir. Müslim 1463

٢٦٨٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النَّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهْمُوا ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهَجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا » أطرافه ٦١٥ ، ٦٥٤ ، ٧٢١ - تحفة ١٢٥٧٠

2689- “İsmâil — Mâlik — Ebû Bekr’in azatlısı Sumey — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İnsanlar ezan okuma ile cemaatte ilk safta yer almanın sevabını bilselerdi, bunlar için kura çekmekten başka yol bulamasalar da kura çekerlerdi. Namazları ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi o vakitte kılmak için yarışırldı. İnsanlar ateme (yatsı) ile sabah namazını cemaatle kılmanın sevabını bilselerdi emekleyerek de olsa gelirlerdi.”¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys Abdullah el-Asbahî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Sumey, Ebû Bekr b. Abdірrahman b. el-Hâris b. Hişâm’ın azatlısı Sumey el-Kureşî el-Medenî’dir.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezanı okuma ile namazda ilk safta yer almadaki sevabın, hayır ve bereketlerin bilinmesi durumunda, Müslümanların bunları elde etmek için aralarında kura çekmekten başka yol bulamasalar dahi kura çekip ezanı okumaya ve ilk safta durmaya çalışacaklarını bildirmiştir.

Aynı şekilde namazı geciktirmeden hemen ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi, namazı geciktirmeden kılmak için birbirleriyle yarışacaklarını dile getirmiştir. Yine ateme namazı da denilen yatsı namazı ile sabah namazını cemaatle kılmanın sevabını bilselerdi emekleyerek de olsa bu namaza geleceklerini ifade etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 615, 654, 721’de geçmektedir. Müslim 437

Bu hadis daha önce *Ezan* konusu içinde geçmişti.

Buhârî'nin bu konuda bu hadisleri zikretme sebebi, bir hak konusunda taraflar arasında olası bir çekişmenin önüne geçmek için yapılacak kura çekiminin meşrû olduğunu göstermektedir. Bazen kura çekimi bir konuda tarafların eşit hakka sahip olmaları üzerine yapılabilir. Halifelik bunlardan biridir. Taraflardan her biri halifenin taşıması gereken sıfat ve vasıflara sahipse kimin halife olacağı kura çekimiyle belirlenir. Namaz imamlığı, ezan okuma ve ilk safta durma konusu da bunlardandır.

Aynı şekilde iki kardeş veya iki zevce bir ölüyü yıkama konusunda anlaşmazlığa düştüğü ve birini diğerine tercih etmek için herhangi bir sebep bulunmadığı zaman kimin yıkayacağı kura ile belirlenir. Aynı vasıflara sahip iki kişiden hangisinin cenaze namazını kıldıracağı konusunda da kura çekilir.

Çarşıda oturma yerine aynı anda iki kişinin gelmesi durumunda o yere kimin oturacağı, bir madeni iki kişinin aynı anda bulması durumunda madenin kime ait olacağı, buluntuyu iki kişinin aynı anda görmesi durumunda onu kimin alacağı, şayet bu kişiler aynı vasıflara sahip ise kura çekimiyle belirlenir.

Bir kızın birkaç velisi varsa, kızı yakınlık dereceleri aynı ise ve aynı vasıflara sahip ise, kızı evlendirme konusunda anlaşmazlığa düşerlerse aralarında kura çekilir ve bu şekilde o kızı kimin evlendireceği belirlenir.

Birden fazla zevcesi bulunan kişi bir yolculuğa veya sefere çıkacağı zaman yanında kimi götürüleceği veya zevceler arasında gün taksimi yapacağı zaman önce hangisinden başlayacağı kura çekimiyle belirlenir. Kısas olayında velilerinin mağdura yakınlık derecesi aynı ise bunu kimin yerine getireceği kura çekmesiyle belirlenir.

Bir davada taraflardan hangisinin daha önce hakimin yanına geldiği belli değilse veya iki taraf da aynı anda huzura gelirse önce kime söz hakkı tanınacağı yine kurayla belirlenir.

Aynı değerde olan iki kanıtın çakışması durumunda da kura çekimi yapılır. Örneğin birinin hasta iken bir köleyi azat ettiği yönünde biri şahitlikte bulunsa, başkası da onun başka bir köleyi azat ettiği yönünde şahitlik yapsa, kölelerden her biri de azat eden kişinin malının üçte biri değerinde olsa hangi kölenin azat edilmiş sayılacağı kurayla belirlenir. Bir görüşe göre de bu iki köleden her birinin yarısı azat edilmiş sayılır.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۵۲ - الصلح

53. SULH KİTABI

۱ - باب مَا جَاءَ فِي الإِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ

1. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTMEK

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ وَخُرُوجِ
الإِمَامِ إِلَى الْمُوَاضِعِ لِيُصْلِحَ بَيْنَ النَّاسِ بِأَصْحَابِهِ

Yüce Allah'ın: **“Ancak sadaka vermeyi yahut iyilik yapmayı ve insanların arasını düzeltmeyi gözeten kimseler müstesna, onların gizli toplantılarının çoğunda hayır yoktur. Bunları, Allah'ın rızasını kazanmak için yapana büyük ecir vereceğiz”**¹ buyruğu ve idarecinin erkânıyla beraber insanların arasını düzeltmek için bazı yerlere gitmesi.

Sulhun sözlük mânâsı, tartışmayı kesmektir. Fıkhî mânâsı ise insanların arasındaki tartışmayı bitirip bu konuda akit yapmaktır. Sulhun çeşitleri vardır. Sulh bazen haklı olduğunu iddia eden iki kişi arasında, bazen haksız olduğunu ikrar edenle haklı arasında, bazen de haksız olduğunu inkar edenler arasında yapılır. Birincisi, ev veya evdeki hisse veya evden faydalanma hakkı, araları açılan karı koca arasında ve yaralama gibi durumlarda olur.

¹ Nisâ Sur. 114

Âyette geçen iyilik, şeriatın güzel gördüğü ve aklın kabul ettiği her şeydir. Ancak âyetteki mânâsı borç vermek, zorda olana yardım etmek ve sadaka vermek gibi şeylerdir.

Yüce Allah, dünyalıklardan fedakârlık yaparak iyilik edenlerin, dünyada ellerinden giden şeylere karşılık büyük mükâfat alacaklarını bildirmiştir.

Asîlî, bu âyetin insanlar arasını düzeltmenin faziletini anlattığını, insanların arasını düzeltmenin de sünnet olduğunu belirtmiştir. Ahmed'in rivayet ettiği hadiste Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Size derece olarak namaz, oruç ve sadakadan daha üstün bir şeyi bildireyim mi?" diye sorunca: "Evet bildir" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İnsanların arasını düzeltmektir. Çünkü insanların arasının bozuk olması hâlikanın (dini kökünden kazıyan şeyin) ta kendisidir" buyurdu.

٢٦٩٠ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَنَسًا مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ كَانَ يَبْنِيهِمْ شَيْءٌ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ فِي أَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ ، وَلَمْ يَأْتِ النَّبِيُّ ﷺ فَجَاءَ بِلَالٌ ، فَأَذَّنَ بِلَالٌ بِالصَّلَاةِ ، وَلَمْ يَأْتِ النَّبِيُّ ﷺ فَجَاءَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ حُبَسَ ، وَقَدْ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوْمَ النَّاسَ فَقَالَ نَعَمْ إِنْ شِئْتَ فَأَقَامَ الصَّلَاةَ فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ ، ثُمَّ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ ، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ ، فَأَخَذَ النَّاسُ بِالتَّصْفِيحِ حَتَّى أَكْثَرُوا ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَكَاذُ يَلْتَمِصُ فِي الصَّلَاةِ ، فَالْتَمِصَتْ فَإِذَا هُوَ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَرَاءَهُ فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ ، فَأَمَرَهُ يُصَلِّي كَمَا هُوَ ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى دَخَلَ فِي الصَّفِّ ، وَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى بِالنَّاسِ ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا لَكُمْ إِذَا نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي صَلَاتِكُمْ أَخَذْتُمْ بِالتَّصْفِيحِ ، إِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ ، مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُثَلِّ سُبْحَانَ اللَّهِ ، فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا التَّقَتَ ، يَا أَبَا بَكْرٍ مَا مَنَعَكَ حِينَ أَشْرْتُ إِلَيْكَ لَمْ تُصَلِّ بِالنَّاسِ » فَقَالَ

مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ أَطْرَافَهُ ٦٨٤ ، ١٢٠١ ،

١٢٠٤ ، ١٢١٨ ، ١٢٣٤ ، ٢٦٩٣ ، ٧١٩٠ - تحفة ٤٧٥٥

2690- "Saîd b. Ebî Meryem — Ebû Gassân — Ebû Hâzım" isnâdıyla Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Amr b. Avf oğullarından bazı kişiler arasında anlaşmazlık vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grupla onların arasına düzeltmek için yanlarına gitti. Namaz vakti gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz gelmemişti. Bilâl gelip namaz için ezan okudu ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) henüz dönmediği için Bilâl Hz. Ebû Bekr'in yanına gelip: "Namaz vakti geldi, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz dönmedi. İnsanlara sen imamlık yapabilir misin?" diye sordu. Hz. Ebû Bekr: "İstersen yaparım" deyince Bilâl kamet getirdi ve Ebû Bekr öne geçti. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) safların arasından yürüyerek geldi ve ilk safta durunca insanlar el çırpmaya başladılar. İnsanlar öyle el çırpıyorlar ki, namazda etrafına hiç bakmayan Hz. Ebû Bekr dönüp baktı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında durduğunu gördü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona eliyle işaret ederek namaza devam etmesini söyleyince Hz. Ebû Bekr elini kaldırarak Allah'a hamd ettikten sonra geriye doğru çekilerek birinci safa girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ileriye geçip insanlara namaz kıldırды ve namazı bitirince insanlara dönüp şöyle dedi: *"Ey insanlar! Neden namazda başınıza bir şey geldiği zaman el çırpmaya başladınız. El çırpma kadınlara özgü bir şeydir. Namazdayken başına bir şey gelen: «Sühbânallah» desin. Bu sözü işiten herkes ona yönelir. Ey Ebû Bekr! Sana işarette bulunduğum zaman neden insanlara kıldırma devam etmedin?"* Hz. Ebû Bekr: "İbn Ebî Kuhâfe'nin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünde namaz kılması uygun değildir" karşılığını verdi.¹

Saîd b. Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Ebî Meryem'dir.

Ebû Gassân, Muhammed b. Mutarrif el-Leysî el-Medenî'dir.

¹ Hadis ayrıca 684, 1201, 1204, 1218, 1234, 2693, 7190'da geçmektedir. Müslim 421

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr'dır.

Sehl b. Sa'd, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'dir.

Kubâ'da ikamet eden Amr b. Avf oğullarından bazı kişiler, anlaşmazlığa düşmüş ve bu sebeple birbirlerini taşılayacak duruma gelmişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında Ubey b. Ka'b, Sehl b. Beydâ'nın da bulunduğu ashâbından bir grupla onların arasına düzeltmek için yanlarına gitti. İkinci namazı vakti gelmesine rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz Mescid'e dönmeyince Bilâl gelip ezan okudu ve Ebû Bekr es-Sıddîk'e gidip: "Namaz vakti geldi, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz dönmedi. İnsanlara sen imamlik yapabilir misin?" diye sordu. Hz. Ebû Bekr: "İstersen yaparım" deyince Bilâl kamet getirdi ve Ebû Bekr öne geçip insanlara namaz kıldirmaya başladı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) safların arasından yürüyerek gelip ilk safta durdu. Bu şekilde safları yararak ilerlemek imam için caiz, başkası için ise mekruhtur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini gören insanlar el çırpmaya başladılar. İnsanlar öyle çok el çırpıyor ki, namazda etrafına hiç bakmayan Hz. Ebû Bekr dönüp baktı. İbn Huzeyme'nin rivayetine göre namazda etrafa dönüp bakmak, şeytanın kişinin namazından çalmasıdır.

İnsanların el çırpmaya devam etmesi üzerine Hz. Ebû Bekr dönüp bakınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ardında durduğunu gördü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona namaza devam etmesini işaret edince Hz. Ebû Bekr ellerini kaldırıp Allah'a hamd etti ve sırtını kibleye dönmek için gerisin geriye doğru giderek ilk safta durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ileriye geçerek halka namazı kıldırdı. Namazı bitirince de insanlara dönüp şöyle buyurdu: "Ey insanlar! *Neden namazda başınıza bir şey geldiği zaman el çırpmaya başladınız. El çırpma kadınlara özgü bir şeydir. Namazdayken başına bir şey gelen: «Sübhânallah» desin. Bu sözü işiten herkes ona yönelir. Ey Ebû Bekr! Sana işarette bulunduğum zaman neden insanlara kıldirmaya devam etmedin?*" Hz. Ebû Bekr: "İbn Ebî Kuhâfe'nin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünde namaz kılması uygun değildir" karşılığını verdi.

Hadis, insanların arasını düzeltmenin ve bu sebeple yanlarına gitmenin meşru olduğunu göstermektedir.

٢٦٩١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي أَنَّ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ لَوْ أَتَيْتَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي فَاذَانِي نَتْنُ حِمَارِكَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْهُمْ وَاللَّهِ لَحِمَارُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَطْيَبُ رِيحًا مِنْكَ فَغَضِبَ لِعَبْدِ اللَّهِ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ فَشَتَمَا ، فَغَضِبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَصْحَابُهُ ، فَكَانَ بَيْنَهُمَا ضَرْبٌ بِالْجَرِيدِ وَالْأَيْدِي وَالنَّعَالِ ، فَبَلَّغْنَا أَنَّهَا أُزِلَتْ ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا﴾ . تحفة ٨٧٦

2691- “Müsedded — Mu'temir — babası” isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Abdullah b. Ubey'in yanına gitsen” denilince bir eşeğe binip yola düştü. Müslümanlar da yanında yürüyerek onunla birlikte gittiler. Gittikleri yol da çorak bir araziydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah'ın yanına vardığı zaman Abdullah: “Benden uzak dur! Vallahi eşeğin pis kokusu beni rahatsız etti!” dedi. Ensâr'dan biri de ona: “Vallahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşeği senden daha hoş kokuyor” diye çıkıştı. Abdullah'ın kavminden bir kişi ona böyle diyen kişiye çok kızıp sövdü. İki taraf birbirine kızınca kimi hurma dalıyla, kimi eliyle, kimi de ayakkabılarla birbirlerine girişip vurmaya başladılar. Bize bildirildiğine göre: **“Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin”**¹ âyeti bu konuda nazil oldu.²

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Mu'temir'in babası, Süleyman b. Tarhân'dır.

Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem): “Abdullah b. Ubey'e gitsen nasıl olur?” denilince bir eşeğe binip yola düştü. Abdullah b. Selûl el-Hazrecî Âliye'de

¹ Hucurât Sur. 9

² Müslim 1799

ikamet etmekteydi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geçtiği yol çorak bir araziydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah b. Ubey'in yanına vardığı zaman Abdullah: "Benden uzak dur! Vallahi eşeğin pis kokusu beni rahatsız etti!" dedi.

Mukâtil'in *Tefsir*'inde geçtiğine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ya'fûr adındaki eşeğine binip Ensâr'ın yanından geçerken eşek idrarını yapınca İbn Ubey burnunu tutup "Eşeğine yol ver onun kokusu insanları rahatsız etti" dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan Abdullah b. Revâha: "Vallahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşeği senden daha hoş kokuyor" diye çıkıştı. Abdullah'ın kavminden bazıları ona böyle diyen İbn Revâha'ya kızıp sövdüler ve iki taraf ta birbirine kızıp kimi hurma dalıyla, kimi eliyle, kimi de ayakkabılarla birbirlerine girişip vurmaya başladılar.

Enes der ki: **"Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Çünkü Allah adaletli davrananları sever"**¹ âyeti bu konuda nazil oldu.

İbn Battâl, bu âyetin nüzulünün bu konuyla ilgili zikredilmesinde tezat olduğunu, çünkü bu kavganın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbıyla henüz Müslüman olmayan Abdullah b. Ubey'in adamları arasında geçtiğini söylemiştir.

Derim ki: Enes'in, âyetin indiğini söylemesi, o zaman indiğini söylediği anlamına gelmez. Hucurât âyetinin çok sonra nazil olması da bunu teyid etmektedir. *Mesâbîh* ve *Tefsir İbn Abbâs*'ta Moğoltây'dan bildirildiğine göre o gün İbn Ubey'in kavminden müslüman olan bazıları kendisine destek olmuşlar ve sahabe arasında kavga çıkmıştır. Bu rivayet, İbn Battâl'ın mevcut olduğunu söylediği tezadı ortadan kaldırır. Saîd b. Cübeyr ise Evs ve Hazrec kabilelerinin kavga ettiğini söylemiştir.

¹ Hucurât Sur. 9

۲ - باب لَيْسَ الْكَاذِبُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ

2. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTEN YALANCI DEĞİLDİR

۲۶۹۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أُمَّهُ أُمَّ كُثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَيْسَ الْكَاذِبُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ ، فَيَنْمِي خَيْرًا ، أَوْ يَقُولُ خَيْرًا » تحفة ۱۸۳۵۳

2692- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm b. Sa’d — Sâlih — İbn Şihâb — Humeyd b. Abdirrahmân” isnâdıyla annesi Ümmü Gülsüm binti Ukbe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanların arasını düzeltmek için hayır maksadıyla söz taşıyan ve hayır maksadıyla söz söyleyen kişi yalancı değildir.”¹

Abdulazîz b. Abdillâh, Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî’dir.

İbrâhîm b. Sa’d, İbrâhîm b. Sa’d b. Abdirrahmân b. Avf’tır.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Humeyd b. Abdirrahmân, Humeyd b. Abdirrahmân b. Avf’tır.

Humeyd’in annesi, Ümmü Gülsüm binti Ukbe b. Ebî Muayt’tır ve Osman b. Affân’ın anne bir kızkardeşidir.

Hadis, insanların arasını düzeltmek için söylenen yalanın yalan sayılmayacağını değil, böyle bir yalanın günah olmadığını belirtmektedir. İnsanların arasını düzeltmek maksadıyla söylensin veya başka bir maksatla söylensin yalan yalandır. Büyük ıslahın umulduğu bazı durumlarda küçük yalanlara ruhsat verilmiştir.

Müslim ve Nesâî, Yakûb b. İbrâhîm’in babası kanalıyla rivayet ettiği bu hadisin sonunda şu ibareyi eklemiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) üç şey dışında insanların yalan dediği şeye izin verdiğini görmedim. Savaşta,

¹ Müslim 2605

insanların arasını düzeltmek ve kişinin barışmak için hanımına yalan söylemesi.” Müslim’in de belirttiği gibi bu ibare Yûnus tarikiyle Zührî’nin sözü olarak eklenmiştir.

Bazıları bu üç yerde yalan söylemenin caiz olduğunu söylemiş ve bunu kıyas göstererek: “Zarara yol açan veya faydası olmayan durumlarda yalan söylemek zemmedilmiştir” demişlerdir.

Bazıları ise yalanın mutlak olarak caiz olmadığını, burada kastedilenin üstü kapalı söz söylemek olduğunu söylemişlerdir. Üstü kapalı söze örnek olarak: “Allahım! Müslümanları bağışla” sözünü kastederek bir zalime: “Dün senin için dua ettim” demesi, kocanın: “Allah takdir ederse” demeyi aklından geçirerek hanımına bir şey vermeyi vaad etmesidir.

Muhelleb der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanların arasını düzeltmeye çalışan kişinin, olmayan şeyleri değil, iki taraf arasında hayır olan şeyleri söylemesini; aralarında şer olmak üzere duyduklarını ise söylememesini öğretmiştir.

el-Mesâbîh’te şöyle denmiştir: Buhârî’nin bu konudan kastı, insanların arasını düzeltirken yalanın cevazına işaret değil, yalancının insanların arasını düzeltemeyeceğine işaret vardır.

Karı kocanın birbirine yalan söylemesiyle ilgili bu yalanla birbirlerinin hakkına tecavüz olmaması ve hakları olmayan şeyi elde etmeye çalışmamaları gerektiğinde ittifak edilmiştir. Aynı şekilde, zalim birinin öldürmek istediği kişiyi yanında saklayıp, yemin ederek bunu inkâr etmenin caiz olduğunda ittifak vardır.

۳ - بَابُ قَوْلِ الْإِمَامِ لِأَصْحَابِهِ اذْهَبُوا بِنَا نَصْلِحْ

3. DEVLET BAŞKANININ: “GİDELİM DE ŞUNLARIN ARASINI DÜZELTELİM” DEMESİ

۲۶۹۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْيسِيُّ وَإِسْحَاقُ

بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَوِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ قُبَاءٍ اقْتَتَلُوا حَتَّى تَرَامُوا بِالْحِجَارَةِ ، فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ فَقَالَ »

أَذْهَبُوا بِنَا نُصْلِحْ بَيْنَهُمْ» أطرافه ٦٨٤ ، ١٢٠١ ، ١٢٠٤ ، ١٢١٨ ، ١٢٣٤ ، ٢٦٩٠ ،
٧١٩٠ - تحفة ٤٧٤٩

2693- “Muhammed b. Abdillâh — Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî ve İshâk b. Muhammed el-Fervî — Muhammed b. Câfer — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa’d’ın bildirdiğine göre Kubâ halkı kavgaya tutuşup birbirlerine taş atınca bu durum Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Gidelim de bunların arasını düzeltelim*” buyurdu.¹

Muhammed b. Abdillâh, Muhammed b. Yahyâ b. Abdillâh b. Hâlid b. Fâris ez-Zuhelî’dir.

Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî, Buhârî’nin hocasıdır.

İshâk el-Fervî, Buhârî’nin hocasıdır.

Muhammed b. Câfer, Muhammed b. Câfer b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr’dır.

Sehl b. Sa’d, Sehl b. Sa’d el-Ensârî’dir.

Daha önce de geçtiği üzere Amr b. Avf oğullarından bazıları kavgaya tutuşup birbirlerine taş attılar. Bu durum Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber verilince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında Ubey b. Ka'b ve Sehl b. Beydâ'nın da bulunduğu ashabından bazılarına: “*Haydi beraber gidelim de bunların arasını düzeltelim*” buyurdu.

Bu hadis, halkın kavgaya tutuşması durumunda devlet başkanının, onların arasını düzeltmek için adamlarıyla gitmesi gerektiğine işaret vardır.

Bu hadis, daha önce geçen hadisin bir kısmıdır.

¹ Hadis ayrıca 684, 1201, 1204, 1218, 1234, 2690, 7190’da geçmektedir.
Müslim 421

٤ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿أَنْ يَصَالَحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾

4. YÜCE ALLAH'IN: "ARALARINDA ANLAŞMAYA ÇALIŞMALARINDA KENDİLERİNE BİR ENGEL YOKTUR. ANLAŞMAK DAHA HAYIRLIDIR"¹ BUYRUGU

Yüce Allah Nisâ Sûresinde, karı kocanın durumlarından haber vererek bazen kocanın hanımından uzaklaşabileceğini, bazen ona yakın durabileceğini, bazen ondan ayrılmak isteyebileceğini, bu durumda kadının; mehrin bir kısmından vazgeçerek kocasına verip barışmalarının önünde engel olmadığını, barışmanın ayrılmaktan, kavgadan ve düşmanlıktan daha hayırlı olduğunu söylemiştir.

٢٦٩٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - ﴿وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا﴾ قَالَتْ هُوَ الرَّجُلُ يَرَى مِنْ امْرَأَتِهِ مَا لَا يُعْجِبُهُ، كِبَرًا أَوْ غَيْرَهُ، فَيُرِيدُ فِرَاقَهَا فَتَقُولُ أُمْسِكْنِي، وَاقْسِمْ لِي مَا شِئْتَ قَالَتْ فَلَا بَأْسَ إِذَا تَرَاضَيَا أَطْرَافَهُ ٢٤٥٠، ٤٦٠١، ٥٢٠٦ - تحفة ١٦٩٣١

2694- "Kuteybe b. Saïd — Süfyân — Hişâm b. Urve" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe, **"Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırışsızlığından endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur"**² âyetiyle ilgili olarak şöyle dedi: "Burada kastedilen kişi, yaşlılığından veya başka bir şeyden dolayı hanımından hoşlanmayıp ayrılmak isteyen ancak hanımının: "Beni nikâhında tut ve benim için istediğin taksimi yap" dediği kişidir. Bu konuda aralarında anlaşmalarında sakınca yoktur."³

Kuteybe, Recâ el-Beghlânî'nin babası Kuteybe b. Saïd es-Sekafî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

¹ Nisâ Sur. 128

² Nisâ Sur. 128

³ Hadis ayrıca 2450, 4601, 5206'da geçmektedir. Müslim 3021

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hz. Âişe, “Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırışsızlığından endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur”¹ âyetini açıklarken şöyle demiştir: “Âyette kastedilen, kişinin, yaşlılığından, kötü huyundan veya çirkin olmasından dolayı hanımından hoşlanmayıp ayrılmak istemesi ve hanımının: “Beni nikâhında tut ve boşama, buna karşılık nafaka ve diğer haklarımdan dilediğin kadarını ver” demesidir. Böyle bir durumda kadınla kocasının anlaşmasında bir sakınca yoktur.

Bununla ilgili geniş açıklama Nisâ Suresinin tefsiri konusunda gelecektir.

۵ - بَابُ إِذَا اضْطَلَّحُوا عَلَىٰ صُلْحٍ جَوْرٍ فَالْصُلْحُ مَرْدُودٌ

5. HAKSIZ BİR ANLAŞMA YAPARAK BARIŞIRLARSA BU ANLAŞMA KABUL EDİLMEZ

۲۶۹۵ و ۲۶۹۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا جَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفْضِلْ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ فَقَامَ خَصْمُهُ فَقَالَ صَدَقَ ، أَفْضِلْ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَىٰ هَذَا ، فَرَنَىٰ بِأَمْرَاتِهِ ، فَقَالُوا لِي عَلَىٰ ابْنِكَ الرَّجْمُ فَقَدَيْتُ ابْنِي مِنْهُ بِمِائَةِ مِنَ الْغَنَمِ وَوَلِيدَةً ، ثُمَّ سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ ، فَقَالُوا إِنَّمَا عَلَىٰ ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا أَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ ، أَمَّا الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ فَرَدُّ عَلَيْكَ ، وَعَلَىٰ ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ ، وَأَمَّا أَنْتَ يَا أُنَيْسُ - لِرَجُلٍ - فَاعْدُ عَلَىٰ امْرَأَةٍ هَذَا فَارْجُمَهَا » فَعَدَا عَلَيْهَا أُنَيْسٌ فَرَجَمَهَا حَدِيثُ ۲۶۹۵ أطرافه ۲۳۱۵ ، ۲۷۲۴ ، ۶۶۳۳ ، ۶۸۲۷ ، ۶۸۳۳ ، ۶۸۳۵ ، ۶۸۴۲ ، ۶۸۵۹ ، ۷۱۹۳ ، ۷۲۵۸ ، ۷۲۶۰ ،

¹ Nisâ Sur. 128

٧٢٧٨ - تحفة ١٤١٠٦ حديث ٢٦٩٦ أطرافه ٢٣١٤ ، ٢٦٤٩ ، ٢٧٢٥ ، ٦٦٣٤ ،
٣٧٥٥ تحفة ٧٢٧٩ ، ٧٢٥٩ ، ٧١٩٤ ، ٦٨٦٠ ، ٦٨٤٣ ، ٦٨٣٦ ، ٦٨٣١ ، ٦٨٢٨

2695, 2696- “Âdem — İbn Ebî Zî'b — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla Ebû Hureyre ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'nin bildirdiğine göre bir bedevi gelerek: “Ey Allah'ın Resûlü! Aramızda Allah'ın Kitab'ıyla hükmet” dedi. Hasmı da kalkıp: “Doğru söylüyor. Aramızda Allah'ın Kitab'ıyla hükmet” deyince bedevi şöyle dedi: “Oğlum bu adamın yanında işçiydi ve onun hanımıyla zina yapınca bana: «Oğlum recm cezasını hak etti» dediler. Ben oğluma karşılık fidye olarak buna yüz koyun ve bir cariyeye verdim. Sonra ilim ehline sorduğumda: «Oğlunun cezası yüz sopa ve bir yıl sürgündür» dediler.”

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Aramızda Allah'ın Kitab'ıyla hüküm vereceğim. Cariye ve koyun sana iade edilecektir. Oğlunun cezası ise yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Sana gelince, ey Uneys: “Yarın sabah bu kadına gidip onu recmet.” Ertesi sabah Uneys kadının yanına giderek onu recmetti.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Abdîrrahmân b. Ebî Zî'b'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'dur.

Bir bedevi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah'ın Resûlü! Aramızda Allah'ın Kitab'ıyla –veya Allah'ın hükmüyle- hüküm ver” dedi. Bedevinin: “Allah'ın hükmüyle hükmet” demiş olması evladır. Çünkü Kur'ân'da sürgün ve recm cezası yoktur. Yüce Allah'ın: “**Peygamber size ne verirse onu alın**”² buyruğuna istinaden bu hüküm Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözüyle uygulanır. Bu mânâda bir hadis Ubâde b. es-Sâmit kanalıyla

¹ Hadis ayrıca 2695, 2315, 2724, 6633, 6827, 6863, 6835, 6842, 6859, 7193, 7258, 7260, 7278, 2314, 2649, 2725, 6634, 6828, 6831, 6836, 6843, 6860, 7194, 7259, 7279'da geçmektedir. Müslim 1697-8

² Haşr Sur. 7

Müslim'de geçmektedir: *“Benden öğrenin! Benden öğrenin! Allah o kadınlara çıkar bir yol halk etti. Bekârla bekâr zina ederse yüz sopa ve bir yıl sürgün; evli ile evli zina ederse yüz sopa ve recim vardır.”* Bu hadisin ışığında bir yıl sürgünün de Kur’ân’da olduğu söylenebilir. Ancak recm ile beraber yüz sopa vurmak hükmü nesh edilmiştir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) recm cezasını yüz sopa vurmadan uygulamıştır. Şüphe yoktur ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah’ın Kitab’ıyla hüküm verir.

Bedevinin hasmı kalkıp: *“Doğru söylüyor. Aramızda Allah’ın Kitab’ıyla hüküm ver”* deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bedeviye: *“Anlat!”* buyurdu. Bedevi şöyle dedi: *“Oğlum bu adamın yanında işçiydi ve onun hanımıyla zina yapınca bana: «Oğlun bekârsa ve zina ettiğini itiraf ederse recm cezasını hak eder» dediler. Ben oğluma karşılık fidye olarak buna yüz koyun ve bir cariyeye verdim. Sonra ilim ehline sorduğumda: «Oğlunun cezası yüz sopa ve bir yıl süreyle suçu işlediği yerden sürgün edilmedir» dediler.”* Bedevinin kasd ettiği ilim ehli Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında fetva veren Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali, Ensâr’dan da Ubey b. Ka’b, Muâz b. Cebel ve Zeyd b. Sâbit’tir. İbn Sa’d, *Tabakât*’ta bunlar arasında Abdurrahmân b. Avf’ı da zikretmiştir.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Aranızda Allah’ın Kitab’ıyla hüküm vereceğim. Fidye olarak verdiğin cariyeye ve koyun sana iade edilecektir. Oğlunun cezası ise yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Sana gelince, ey Uneys yarın sabah bu kadına git, eğer zina ettiğini itiraf ederse onu recmet.”*

İbn Dakîk el-İyd der ki: *“Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, haksız yere alınan fidyenin geri verilmesi gerektiğinin delilidir.”*

Uneys, Eslem kabilesinden Uneys b. ed-Dahhâk el-Eslemî’dir. Ertesi sabah Uneys kadının yanına giderek onu recmetti. Uneys, kadının kabilesinden olduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu emri ona vermiştir. Çünkü bu kabile, başka kabileden olan birinin kendileri hakkında hüküm vermesinden hoşlanmazlardı. Bazı rivayetlere göre kadın zina yaptığını itiraf edince Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle recmedilmiştir.

Kurtubî şöyle demiştir: *“Bu, Uneys’in, kadının itirafını işitmekle görevli bir elçi olduğunun delilidir. Hükmün infazını emreden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisidir.”* Ancak bu durumda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece

bir kişinin şahitliğiyle hüküm vermiş olduğu mânâsı çıkar ki bu da eleştiriyi açıktır.

Derim ki: “Kadın suçunu itiraf edince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle recmedildi” sözü Leys'in Zührî'den olan rivayetinde geçmektedir. Mâlik bunu Zührî'den: “Kadın suçunu itiraf edince onu recmetti” şeklinde rivayet edip: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle recmedildi” dememiştir. İhtilaf olması durumunda Mâlik'in hadisi tercih edilir. Hadisin zahirine bakıldığında Uneys, elçi değil, kadın hakkında hüküm vermekle görevlendirilen hâkimdi. Hadiste, sadece kendisinin şahit olduğuna işaret eden bir şey yoktur. Başkasının da onunla beraber kadının itirafına şahit olması muhtemeldir.

Hadisin bir kısmı *el-Vekâletu fi'l-Hudûd* konusunda geçmiştir.

Hadisin başlıkla alakası: “*Cariye ve koyun sana iade edilecektir*” sözüdür. Çünkü onların anlaşması zina edene vacip olan had cezasının uygulanmaması için yapılmıştır. Halbuki zina suçunun cezasının cariyeye ve koyun olması, şeriatla caiz değildir ve böyle bir sulh zulüm ve haksızlık demektir.

٢٦٩٧ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ » رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُخَرَّمِيُّ وَعَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَبِي عَوْنٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ . تحفة ١٧٤٥٥

2697- “Yakûb — İbrâhîm b. Sa'd — babası — Kâsım b. Muhammed” isnâdıyla Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi ortaya çıkarırsa, o şey reddedilir.”¹

Yakûb, Yakûb b. İbrâhîm ed-Devrakî'dir.

İbrâhîm b. Sa'd'ın babası, Sa'd b. İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf'tır.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

¹ Müslim 1718

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ın Kitab'ında ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinde olmayan bir şeyi ortaya çıkaranın, ortaya çıkardığı bu şeyin reddedileceğini söylemiştir.

Müslim, Ebû Davud ve İbn Mâce bu hadisi *Akdiye* konusunda rivayet etmiştir.

٦ - بَابُ كَيْفَ يُكْتَبُ

6. SULH YAZISI NASIL YAZILIR?

هَذَا مَا صَلَّاحَ فَلَانُ بْنُ فَلَانٍ . وَفُلَانُ بْنُ فَلَانٍ وَإِنْ لَمْ يُنْسَبْهُ إِلَى قَبِيلَتِهِ ، أَوْ نَسَبِهِ

Sulh anlaşması kabileleri ve nesepleri zikredilmeden: “Bu, falan oğlu falan ile falan oğlu falan arasındaki sulh anlaşmasıdır” şeklinde yazılır.

Aralarında sulh anlaşması yapılan kişiler eğer tanınan kişilerse, kabileleri veya nesepleri zikredilmeden: “Bu falan oğlu falan ile falan oğlu falan arasındaki sulh anlaşmasıdır” yazılır.

٢٦٩٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمَّا صَلَّاحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَهْلَ الْخُدَيْيَةِ كَتَبَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي تَالِبٍ كِتَابًا فَكَتَبَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لَا تَكْتُبْ مُحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، لَوْ كُنْتَ رَسُولًا لَمْ تُقَاتِلْكَ فَقَالَ لِعَلِيٍّ « ائْتِنِي » فَقَالَ عَلِيُّ مَا أَنَا بِالَّذِي أَنَحَاهُ فَمَحَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ ، وَصَالَحَهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، وَلَا يَدْخُلُوهَا إِلَّا بِجُلْبَانِ السَّلَاحِ ، فَسَأَلُوهُ مَا جُلْبَانُ السَّلَاحِ فَقَالَ الْقِرَابُ بِمَا فِيهِ أَطْرَافُهُ ١٧٨١ ،

١٨٤٤ ، ٢٦٩٩ ، ٢٧٠٠ ، ٣١٨٤ ، ٤٢٥١ - تحفة ١٨٧١

2698- “Muhammed b. Beşşâr — Gundar — Şu’be” isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Berâ b. Âzib şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye ehliyle anlaşma yapınca Hz. Ali sulh belgesini yazdı. Hz. Ali: “Allah'ın resûlü Muhammed” yazınca müşrikler: “Allah'ın resûlü Muhammed yazma. Eğer resûl olsaydın seninle savaşmazdık” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali'ye: “Sil!” deyince Hz. Ali: “Ben bunu

silen kişi olmam” karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yazıyı kendi eliyle silip onlarla; kendisi ve arkadaşlarının Mekke’ye sadece üç gün girebilecekleri ve geldikleri zaman kılıçları kınında olacak şekilde gelebilecekleri konusunda anlaşma yaptı.

Râviye: “Culubbân nedir?” diye sorduklarında: “İçindekiyle beraber kılıftır” cevabını verdi.¹

Muhammed, Ebû Bekr el-Abdî el-Basrî’nin babası Muhammed b. Beşşâr’dır.

Ğundar, Muhammed b. Câfer’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Ebû İshak, Amr b. Abdillâh es-Sebiyî el-Hemdânî el-Kûfî’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescidu’ş-Şecere’nin yanındaki kuyudan adını alan küçük bir köy olan Hudeybiye’de Mekke müşrikleriyle Hudeybiye anlaşmasını yaparken bu anlaşmayı Ali b. Ebî Tâlib yazmıştı. Bu anlaşmaya göre on yıl boyunca savaşmayacaklar, bu yıl umre yapmadan geri dönüp ertesi yıl umre yapacaklardı.

Hiz. Ali, anlaşmaya: “Allah’ın resûlü Muhammed” yazınca müşrikler: “Muhammed yazma. Eğer peygamber olduğuna inansaydık seninle savaşmazdık” dediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hiz. Ali’ye: “Allah’ın resûlü Muhammed” yazısını silmesini söyleyip te Hiz. Ali: “Ben bunu asla silmem” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu ibareyi kendi eliyle sildi ve müşriklerle, o yıl geri dönüp ertesi yıl ashabıyla birlikte kılıçlarının kınında olması şartıyla Mekke’de üç gün kalarak umre yapmaları konusunda anlaşma yaptı. Müşriklerin, kılıçların kınında olmasını şart koşmaları, Müslümanların Mekke’ye zorla girdiklerinin zannedilmemesi ve barış anlaşmasının olduğunun bilinmesi içindi.

Raviye: “Culubbân nedir?” diye sorduklarında: “İçindekiyle beraber kılıftır” cevabını verdi.

¹ Hadis ayrıca 1781, 1844, 2699, 2700, 3184, 4251’de geçmektedir. Müslim 1783

Hadisin başlıkla ilgisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nesebinin, babasının ve dedesinin adının yazılmayıp sadece: "Allah'ın resûlü Muhammed" yazılması ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu ikrar etmesidir.

Müslim bu hadisi *Megâzi*, Ebû Dâvud ise *Hac* konusunda rivayet etmiştir.

٢٦٩٩ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ ، فَأَبَى أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدْعُوهُ يَدْخُلُ مَكَّةَ ، حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، فَلَمَّا كَتَبُوا الْكِتَابَ كَتَبُوا هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا لَا نَقْرُبُهَا ، فَلَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا مَنَعْنَاكَ ، لَكِنْ أَنْتَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ « أَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ » ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ « أَمَحْ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ لَا ، وَاللَّهِ لَا أَهْوُكَ أَبَدًا ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْكِتَابَ ، فَكَتَبَ هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، لَا يَدْخُلُ مَكَّةَ سِلَاحٍ إِلَّا فِي الْقِرَابِ ، وَأَنْ لَا يُخْرِجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ ، إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتَّبِعَهُ ، وَأَنْ لَا يَمْنَعَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ بِهَا فَلَمَّا دَخَلَهَا ، وَمَضَى الْأَجَلَ أَتَوْا عَلِيًّا ، فَقَالُوا قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا فَقَدْ مَضَى الْأَجَلُ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَتَبِعَتْهُمْ ابْنَةُ حَزْرَةَ يَا عَمَّ يَا عَمَّ فَتَنَّاوَهَا عَلَى فَأَخَذَتْ بِيَدِهَا ، وَقَالَ لِفَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ دُونَكَ ابْنَةُ عَمِّكَ ، أَحْمِلِيهَا فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ ، فَقَالَ عَلِيٌّ أَنَا أَحَقُّ بِهَا وَهِيَ ابْنَةُ عَمِّي وَقَالَ جَعْفَرٌ ابْنَةُ عَمِّي وَخَالَتُهَا فَخَنِي

وَقَالَ زَيْدُ ابْنَةُ أَخِي فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ ﷺ لِحَالَتِهَا وَقَالَ « الْحَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ » . وَقَالَ لِعَلِيٍّ « أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ » وَقَالَ لَجَعْفَرٍ « أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي » وَقَالَ لَزَيْدٍ « أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا » أطرافه ١٧٨١ ، ١٨٤٤ ، ٢٦٩٨ ، ٢٧٠٠ ، ٣١٨٤ ، ٤٢٥١ - تحفة

2699- "Ubeydullah b. Mûsa — İsrâîl" isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Berâ dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilkâde ayında umre yapmak için yola çıkmıştı; ancak Mekke halkı onun Mekke'ye

girmesine engel oldular. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'de üç gün kalmak üzere onlarla anlaşma yaptı. Sulh metnini yazarken: "Bu, Allah'ın resûlü Muhammed'in üzerinde anlaştığı şeydir" yazdıklarında (Müşrikler): "Biz bunu kabul etmeyiz. Eğer Allah'ın resûlü olduğunu bilseydik, sana engel olmazdık. Sen Abdullah'ın oğlu Muhammed'sin" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Ben Allah'ın resûlüyüm ve ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im*" dedikten sonra Hz. Ali'ye: "*Allah'ın resûlü ibaresini sil*" buyurdu. Hz. Ali: "Hayır, vallahi asla seni silmem" karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sulh metnini alıp şöyle yazdı: "Bu, Muhammed b. Abdillah'ın üzerinde sulh anlaşması yaptığı maddelerdir. Mekke'ye girerken silahlar kınlarında olmak şartıyla girilecektir. Mekke halkından biri onun peşinden gitmek isterse, Mekke'den dışarıya çıkamayacaktır. Ashâbından Mekke'de ikamet etmek isteyen kimseye de engel olmayacaktır." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye girip (üç günlük) süre bitince (Mekkeliler) Hz. Ali'ye gelip: "Arkadaşına söyle artık çıksın, süre doldu" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den çıkarken Hamza'nın kızı peşlerinden gelip: "Amca, amca!" diye seslenince Hz. Ali onu alıp elinden tuttu ve Hz. Fâtıma'ya: "Amcanın kızını al, onu mahfeye bindir" dedi. Onu almak konusunda Hz. Ali, Zeyd ve Câfer anlaşamadılar ve Hz. Ali: "Onu almak benim hakkım. O amcamın kızıdır" dedi. Câfer: "O amcamın kızıdır ve teyzesi de nikâhım altındadır" dedi. Zeyd ise: "O, kardeşimin kızıdır" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kızı teyzesinin almasına hükmetti ve: "*Teyze anne gibidir*" buyurdu. Hz. Ali'ye: "*Sen bendensin, ben de sendenim*" buyurdu. Câfer'e: "*Yaratılış ve huy olarak bana benzedin*" buyurdu. Zeyd'e ise: "*Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun*" buyurdu.¹

Ubeydullah, Muhammed el-Absî'nin babası Ubeydullah b. Mûsa'dır.

İsrâîl, İsrâîl b. Yûnus b. Ebî İshâk'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zilkâde ayında umre için yola çıktığı zaman Mekke halkı şehre girmesine engel oldular. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 1781, 1844, 2698, 2700, 3184, 4251'de geçmektedir. Müslim 1783

vesellem) Mekke’de üç gün kalmak üzere onlarla anlaşma yaptı. Hz. Ali sulh anlaşmasını yazarken: “Bu, Allah’ın resûlü Muhammed’in üzerinde anlaşığı şeydir” şeklinde yazınca müşrikler: “Biz bunu kabul etmeyiz. Eğer Allah’ın resûlü olduğunu bilseydik sana engel olmazdık. Sen Abdullah’ın oğlu Muhammed’sin” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ben Allah’ın resûlüyüm ve ben Abdullah’ın oğlu Muhammed’im” dedikten sonra Hz. Ali’ye: “Allah’ın resûlü ibaresini sil” buyurdu. Hz. Ali: “Hayır, vallahi asla seni silmem” karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sulh metnini alıp kendisi yazdı.

Yazma işinin Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) isnad edilmesi mecazidir. Çünkü yazma emrini veren kendisidir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) okuma yazma bilmemesine rağmen bu anlaşmayı kendisinin yazdığı da söylenmiştir. Bu durum onun ümmi olmasıyla tezat oluşturmaz. Çünkü bu durumda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini oynatmış ve yazı yazılmıştır. Bu da bir muçizedir. Ancak bu, onun ümmi olma mucizesine terstir. Yine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kalemi alınca Allah’ın vahy etmesiyle yazdığı da söylenmiştir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yazdığı anlaşma metni şu şekildeydi: “Bu, Muhammed b. Abdillâh’ın üzerinde sulh anlaşması yaptığı maddelerdir. Mekke’ye girerken silahlar kınlarında olmak şartıyla girilecektir. Mekke halkından biri onun peşinden gitmek isterse, Mekke’den dışarıya çıkamayacaktır. Ashâbından Mekke’de ikamet etmek isteyen kimseye de engel olmayacaktır.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ertesi yıl Mekke’ye girip üç gün süre bitince Mekkeliler Hz. Ali’ye gelip: “Arkadaşına ve yanındakilere söyle artık çıksınlar, çünkü süre doldu” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’den çıkarken Hamza’nın kızı Umâre veya Umâme peşlerinden gelip: “Amca, amca!” diye seslendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun süt amcasıydı. Hz. Ali onu alıp elinden tuttu ve Hz. Fâtıma’ya: “Amcanın kızını al, onu mahfeye bindir” dedi.

Medine’ye geldikleri zaman Hz. Ali, Zeyd b. Hârise ve Câfer b. Ebî Tâlib kızın sorumluluğunu üstlenme konusunda anlaşamadılar ve Hz. Ali: “Onu almak benim hakkım. O, amcamın kızıdır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı da yanımdadır” dedi. Câfer: “O, amcamın kızıdır ve teyzesi Esmâ bint Umeyy nikâhım altındadır” dedi. Zeyd ise: “O, kardeşimin kızıdır” dedi. Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) Zeyd ve Hamza'yı kardeş ilan etmişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kızı Câfer'in hanımı olan teyzesinin almasına hükmetti ve: *"Teyze anne gibidir"* buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, çocuğun bakımını üstlenmede teyzenin haladan önce geldiğini göstermektedir. Çünkü Safiyye binti Abdilmuttalib o zaman hayattaydı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Câfer'e verse de Hz. Ali'ye: *"Sen bendensin, ben de sendenim"*, Câfer'e: *"Yaratılış ve huy olarak bana benzedin"* Zeyd'e ise: *"Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun"* buyurarak üçünün de gönlünü aldı.

۷ - بَابُ الصُّلْحِ مَعَ الْمُشْرِكِينَ

7. MÜŞRİKLERLE SULH YAPMAK

فِيهِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ وَقَالَ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « تُمْ تَكُونُ هُدَنَةً بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ بَنِي الْأَصْفَرِ ». وَفِيهِ سَهْلُ بْنُ حَنِيفٍ وَأَسْمَاءُ وَالْمِسْوَرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Bu konuda Ebû Süfyân'ın aktardığı bir hadis vardır. Avf b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizinle Asfar oğulları arasında barış anlaşması olacaktır"* buyurmuştur. Bu konuda Sehl b. Huneyf, Esmâ ve Misver'den bazı rivayetler vardır.

Ebû Süfyân b. Harb'dan Heraklius ile ilgili hadis Sulh konusunun başında geçmiştir. Burada bundan maksat, o hadiste zikredilen barış müddetini işaret etmektir.

Buhârî'nin Cizye konusunda mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Avf b. Mâlik el-Eşcaî el-Ğatafânî Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizinle Asfar oğulları (Rumlar) arasında barış anlaşması olacaktır"* buyurduğunu söylemiştir.

Yine Buhârî'nin Cizye konusunda mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Sehl b. Huneyf el-Ensârî şöyle demiştir: *"Ebû Cendel b. Suheyl b. Amr, Hudeybiye günü zincirlerini sürüyerek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Suheyl b. Amr ile sulh anlaşmasını*

yazıyorlardı. Ebû Cendel Mekke’de Müslüman olduğu için babası onu hapsedmişti. Ebû Cendel de kaçıp Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelmişti. Babası onu alıp götürmek için sürüklerken Ebû Cendel avazı çıktığı kadar: “Ey Müslümanlar! Beni dinimden döndürmeleri için müşriklere mi veriyorsunuz” diye bağırmaya başlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ebû Cendel! Sabret ve ecrini Allah’tan bekle. Muhakkak ki Allah sana ve seninle beraber olan Mekke’deki mustazaflara bir fırsat ve çıkış yolu verecektir. Biz bu kavimle bir anlaşma yaptık. Biz onlara onlar da bize bu antlaşmaya sadık kalma üzerine söz verdi. Hıyanet edemeyiz” buyurdu.

Buhârî’nin Hibe konusunda mevsûl olarak, Esmâ binti Ebî Bekr’den: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müşriklerle anlaşma yaptığı zaman henüz müşrik olan annem yanıma geldi” şeklinde başlayan bir hadis rivayet etmiştir.

Yine Şartlar konusunda mevsûl olarak Misver b. Mahreme’den bununla ilgili bir rivayette bulunmuştur ve yedi bâb sonra gelecektir.

٢٧٠٠ - وَقَالَ مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ صَلَّحَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ الْحُدَيْيَةِ عَلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ عَلَى أَنْ مَنْ أَتَاهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ رَدَّهُ إِلَيْهِمْ ، وَمَنْ أَتَاهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يَرُدُّوهُ ، وَعَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا مِنْ قَابِلٍ وَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا بِجُلْبَانِ السَّلَاحِ السَّيْفِ وَالْقَوْسِ وَنَحْوِهِ فَجَاءَ أَبُو جَنْدَلٍ يَحْجُلُ فِي قُبُودِهِ فَرَدَّهُ إِلَيْهِمْ قَالَ لَمْ يَذْكُرْ مُؤَمِّلٌ عَنْ سُفْيَانَ أَبَا جَنْدَلٍ وَقَالَ إِلَّا بِجُلْبِ السَّلَاحِ أطرافه ١٧٨١ ، ١٨٤٤ ، ٢٦٩٨ ، ٢٦٩٩ ، ٣١٨٤ ، ٤٢٥١ - تحفة ١٨٥٣

2700- “Mûsa b. Mes’ûd — Süfyân b. Said” isnâdıyla Ebû İshâk’ın bildirdiğine göre Berâ b. Âzib dedi ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye günü müşriklerle üç şey konusunda anlaşma yaptı: Müşriklerden kendisine gelenleri onlara geri verecek, Müslümanlardan onlara (müşriklere) gidenleri geri vermeyecekler ve Mekke’ye ertesi yıl girip üç gün ikamet etmek. Mekke’ye girerken kılıç, yay ve benzeri silahlar muhafazaları içinde olacaktır. Ebû Cendel ayağındaki zincirlerle sekerek gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu (müşriklere) geri verdi.

Buhârî der ki: “Müemmel, Süfyân’dan olan rivayetinde Ebû Cendel’i zikretmeden: “İllâ bi-culubbi's-silâh” ibaresiyle aktarmıştır.”¹

Mûsa, Ebû Huzeyfe en-Nehdî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Ebû İshâk, Ebû İshâk es-Sebiy’î’dir.

Berâ b. Âzib’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye günü müşriklerle üç şey konusunda anlaşma yaptı: Müşriklerden her kim Allah'a iman edip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelirse, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu müşriklere geri verecek; Müslümanlardan da her kim müşrikler tarafına giderse onu Müslümanlara geri vermeyecektir. Müslümanlar Mekke'ye gelecek sene girecekler ve Mekke'de sadece üç gün ikamet edecekler. Mekke'ye girerken Müslümanların kılıç, yay ve benzeri silâhları muhafazaları içinde olacaktır.

Barış maddelerinin yazıldığı sırada Ebû Cendel Mekke'den hapisten kaçarak ayakları bağlı olduğu için bir kuş gibi, seke seke gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşmaya bağlı kalmak ve babasının onu öldürmeyeceğini bildiği için onu geri verdi.

Buhârî der ki: Muemmel b. İsmâil, Süfyân es-Sevrî’den olan rivayetinde Ebû Cendel’i zikretmeden: “İllâ bi-culubbi's-silâh” ibaresiyle aktarmıştır.

Ahmed bu hadisi *Müsned*’de Muemmel b. İsmâil tarikiyle rivayet etmiştir.

٢٧٠١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ مُعْتَمِرًا ، فَحَالَ كُفَّارٌ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ ، فَتَحَرَ هَدْيَهُ ، وَحَلَقَ رَأْسَهُ بِالْحَذَنِيَّةِ ، وَقَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَعْتَمِرَ الْعَامَ الْمُقْبِلَ ، وَلَا يَحْمِلَ سِلَاحًا عَلَيْهِمْ إِلَّا سِوْفًا ، وَلَا يُقِيمَ بِهَا إِلَّا مَا أَحْبَبُوا ، فَأَعْتَمَرَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ

¹ Hadis ayrıca 1781, 1844, 2698, 2699, 3184, 4251’de geçmektedir. Müslim 1783

فَدَخَلَهَا كَمَا كَانَ صَاحِبُهُمْ ، فَلَمَّا أَقَامَ بِهَا ثَلَاثًا أَمَرُوهُ أَنْ يُخْرَجَ فَخَرَجَ طرفه ٤٢٥٢ - تحفة

٨٢٥٧

2701- “Muhammed b. Râfi — Sureyc b. en-Numân — Fuleyh — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umre için yola çıktığı zaman Kureyş kâfirleri onunla Kâbe arasına girince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye’de kurbanını kesip başını tıraş etti ve umreyi ertesi yıl yapmak, yanında kılıç dışında silah taşımamak, onların istediği süreden daha fazla kalmamak üzere anlaşma yaptı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ertesi yıl umre yapıp Mekke’ye anlaşmaya uygun şekilde girdi. Orada üç gün kalınca, artık çıkmasını istediler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’den çıktı.”¹

Muhammed, Muhammed b. Râfi el-îmâd b. Ebî Yezîd’dir.

Sureyc, Buhârî’nin hocası Sureyc b. en-Nu’mân el-Bağdâdî el-Cevherî’dir.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleyman b. el-Muğîre’dir. Asıl ismi Abdulmelik’tir. Ancak Fuleyh lakabıyla meşhurdur.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umre için Medine’den yola çıktığı zaman Kureyş kâfirleri onunla Kâbe arasına girip umre yapmasına engel oldular. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umre için girdiği ihramdan çıkmak niyetiyle kurbanını Hudeybiye’de kesip başını tıraş etti ve umreyi ertesi yıl yapmak, yanında kılıç dışında silah taşımamak, onların istediği süreden daha fazla kalmamak üzere anlaşma yaptı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ertesi yıl umre yapıp Mekke’ye anlaşmaya uygun şekilde Müslümanların silahları kınında olarak girdi. Mekke’de üç gün kalınca müşrikler artık çıkmasını istediler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’den çıktı.

¹ Hadis ayrıca 4252’de geçmektedir.

٢٧٠٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا بِشْرٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَهْلٍ بْنِ أَبِي حَمَةَ قَالَ انْطَلَقَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ وَنَحِيصَةُ بْنُ مَعْنُودٍ بْنُ زَيْدٍ إِلَى خَيْبَرَ ، وَهِيَ يَوْمَيْدٍ صَلْحٌ اطْرَافُهُ ٣١٧٣ ، ٦١٤٣ ، ٦٨٩٨ ، ٧١٩٢ - تحفة ٤٦٤٤

2702- “Müsedded — Bişr — Yahyâ” isnâdıyla Buşeyr b. Yesâr’ın bildirdiğine göre Sehl b. Ebî Hasme şöyle dedi: “Abdullah b. Sehl ve Muhayyisa b. Mes’ûd b. Zeyd Hayber’e gitmişlerdi. O zaman (Hayberliler ve Müslümanlar arasında) sulh vardı.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dır.

Bişr, Bişr b. el-Mufaddal’dır.

Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî’dır.

Buşeyr, Buşeyr b. Yesâr el-Medenî’dır.

Sehl, Âmir b. Sâide el-Ensârî el-Medenî’dır.

Abdullah b. Sehl el-Ensârî el-Hârisî ve Muhayyisa b. Mes’ûd b. Zeyd el-Hârisî Hayber’e gitmişlerdi. O zaman Hayberliler ve Müslümanlar arasında sulh vardı

Buhârî bu hadisi *Cizye*, *Edeb*, *Diyet* ve Ahkâm konularında, Müslim *Hudûd* konusunda, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce *Diyet* konusunda, Nesâî ise *Kadâ* ve *Kasâme* konularında rivayet etmiştir.

٨ - باب الصُّلْحِ فِي الدِّيَةِ

8. DİYET KONUSUNDA SULH YAPMAK

٢٧٠٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ أَنَّ الرُّبْعَ - وَهِيَ ابْنَةُ النَّضْرِ - كَسَرَتْ ثِيَابَ جَارِيَةٍ ، فَطَلَبُوا الْأَرْضَ وَطَلَبُوا الْعَقْوَ ، فَأَبَوْا فَأَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فَأَمَرَهُمْ بِالْقِصَاصِ فَقَالَ أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ اتَّكَسَرُ ثِيَابَ الرُّبْعِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا

¹ Hadis ayrıca 3173, 6143, 6898, 7192’de geçmektedir. Müslim 1669

وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تُكْسِرُ نَيْبَهَا فَقَالَ « يَا أَنَسُ كِتَابُ اللَّهِ الْقِصَاصُ » فَرَضِيَ الْقَوْمُ وَعَفَوْا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ » رَادَ الْقَزَارِيُّ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ فَرَضِيَ الْقَوْمُ وَقَبِلُوا الْأَرْضَ أَطْرَافَهُ ٢٨٠٦ ، ٤٤٩٩ ، ٤٥٠٠ ، ٤٦١١ ، ٦٨٩٤ - تحفة ٧٤٩ ، ٧٦٦

2703- “Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî — Humeyd” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Nadr’ın kızı Rubeyyi, bir kızın dişini kırınca, Rubeyyi’nin ailesi kızın ailesinin diyeti kabul etmelerini ve Rubeyyi’nin affedilmesini istediler. Ancak kızın ailesi bunu kabul etmeyince Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gittiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kısas uygulamalarını emredince Enes b. en-Nadr: “Ey Allah’ın Resûlü! Rubeyyi’nin dişi mi kırılacak? Seni hak olarak gönderene yemin olsun ki bunun dişi kırılmaz” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Enes! Allah’ın Kitabı kısası emrediyor” buyurdu. Kızın ailesi affetmeye razı olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’ın öyle kulları vardır ki; Allah adına yemin etseler Allah onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz” buyurdu.

Fezârî, Humeyd’den, o da Enes’ten olan rivayetinde: “Kızın ailesi razı olup diyeti kabul ettiler” ibaresini eklemiştir.¹

Muhammed, Muhammed b. Abdillâh b. el-Müsennâ b. Enes b. Mâlik’tir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Nadr’ın kızı olan Enes b. Mâlik’in halası Rubeyyi’ bir kızın dişini kırınca, Rufeyyi’nin ailesi kızın ailesinin diyeti kabul edip Rufeyyi’i affetmelerini istediler; ancak kızın ailesi bunu kabul etmedi. Aralarındaki bu davayı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) arz ettiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Rufeyyi’e kısas uygulanmasını emretti. Enes b. Mâlik’in Uhud şehitlerinden olan ve hakkında: “İnananlardan, Allah’a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi, bu uğurda canını vermiş, kimi de

¹ Hadis ayrıca 2806, 4499, 4500, 4611, 6894’te geçmektedir. Müslim 1675

beklemektedir. Ahidlerini hiç değiştirmemişlerdir”¹ âyeti nazil olan amcası Enes b. en-Nadr: “Ey Allah’ın Resûlü! Rubeyyi’in dişi mi kırılacak? Seni hak olarak gönderene yemin olsun ki bunun dişi kırılmaz” dedi.

Beydâvî der ki: “Enes b. en-Nadr bu sözü Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hükmüne itiraz olarak değil, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hasımlarını razı edeceğini umarak ona rica etmek niyetiyle söylemiştir.

Beğavî şöyle demiştir: “Enes b. en-Nadr bu sözüyle hükmün kendisini reddetmemiş, Allah katındaki değeri sebebiyle bu hükmün uygulanmayacağını bildiğini belirtmiş olabilir. Veya Allah’ın Kitab’ında geçen kısasın zorunluluk olmadığını, kısasla diyet arasında bir tercihin mümkün olduğunu zannetmiş olabilir.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Enes! Allah’ın Kitabı kısası emrediyor*” buyurarak: “**o halde, size tecavüz edene (saldırana), size saldırdıkları gibi saldırın**”² ve “**Orada onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe dişle ve yaralara karşılıklı ödeme yazdık. Kim hakkından vazgeçerse bu, onun günahlarına keffaret olur**”³ âyetlerine işaret etmiştir.

Kızın ailesi Rufeeyi’i affetmeye razı olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah’ın öyle kulları vardır ki; Allah adına yemin etseler Allah onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz*” buyurarak Enes b. en-Nadr’ı Allah’ın muhlis ve itaatkar kulları arasında saymıştır.

Fezârî (Mervân b. Muâviye), Humeyd et-Tavîl’den, o da Enes’ten olan rivayetinde: “Kızın ailesi razı olup diyeti kabul ettiler” ibaresini eklemiştir.

Hadisin başlıkla alakası, kısastan vazgeçip diyetle razı olmalarıdır. Bu da ancak sulhla olur.

Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce bu hadisi *Tefsîr* ve *Diyet* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Ahzâb Sur. 23

² Bakara Sur. 194

³ Mâide Sur. 45

٩ - بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا « اِبْنِي هَذَا سَيِّدٌ ،
وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ » . وَقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿ فَأَصْلِحُوا
بَيْنَهُمَا ﴾

**9. RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) HASAN B. ALİ'YE:
"BU OĞLUM SEYYİDDİR. UMULUR Kİ YÜCE ALLAH ONUN
SAYESİNDE İKİ BÜYÜK GURUP ARASINI BULUR" BUYURMASI VE
YÜCE ALLAH'IN: "ARALARINI DÜZELTİNİZ"¹ BUYRUĞU**

Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kasd ettiği iki gurup, hilafet konusunda ihtilafa düşen Hz. Hasan'ın gurubuyla Muâviye'nin gurubudur.

٢٧٠٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ اسْتَقْبَلْ وَاللَّهِ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ مُعَاوِيَةَ بِكَتَائِبَ أَمْثَالِ الْجِبَالِ فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ إِنِّي لَأَرَى كِتَابًا لَا تُؤَلَّى حَتَّى تَقْتُلَ أَقْرَانَهَا فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ - وَكَانَ وَاللَّهِ خَيْرَ الرَّجُلَيْنِ - أَى عَمْرُو إِنْ قَتَلَ هَؤُلَاءِ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ هَؤُلَاءِ مَنْ لِي بِأُمُورِ النَّاسِ مَنْ لِي بِنِسَائِهِمْ ، مَنْ لِي بِضَيْعَتِهِمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِ رَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنِ كُرَيْزٍ ، فَقَالَ اذْهَبَا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فَأَعْرِضَا عَلَيْهِ ، وَقُولَا لَهُ ، وَاطْلُبَا إِلَيْهِ . فَأَتِيَاهُ ، فَدَخَلَا عَلَيْهِ فَتَكَلَّمَا ، وَقَالَا لَهُ ، فَطَلَبَا إِلَيْهِ ، فَقَالَ لَهُمَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِنَّا بَنُو عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، قَدْ أَصَبْنَا مِنْ هَذَا الْمَالِ ، وَإِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَدْ عَاثَتْ فِي دِمَائِنَا قَالَا فَإِنَّهُ يَعْرِضُ عَلَيْكَ كَذَا وَكَذَا وَيَطْلُبُ إِلَيْكَ وَيَسْأَلُكَ قَالَ فَمَنْ لِي بِهِذَا قَالَا نَحْنُ لَكَ بِهِ فَمَا سَأَلَهُمَا شَيْئًا إِلَّا قَالَا نَحْنُ لَكَ بِهِ فَصَالَحَهُ ، فَقَالَ الْحَسَنُ وَلَقَدْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرَةَ يَقُولُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى جَنْبِهِ ، وَهُوَ يَقْبَلُ عَلَى النَّاسِ مَرَّةً وَعَلَيْهِ أُخْرَى وَيَقُولُ « إِنَّ

¹ Hucurât Sur. 9

اِبْنِي هَذَا سَيِّدٌ ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ » قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِنَّهَا ثَبَتَ لَنَا سَمَاعُ الْحَسَنِ مِنْ أَبِي بَكْرَةَ بِهَذَا الْحَدِيثِ أَطْرَافَهُ ٣٦٢٩ ، ٣٧٤٦ ،

٧١٠٩ - تحفة ١١٦٥٨

2704- Abdullah b. Muhammed — Süfyân” isnâdıyla Ebû Mûsa’nın bildirdiğine göre Hasan şöyle dedi: Vallahi, Hasan b. Ali, dağlar gibi askeri birliklerle Muâviye’nin karşısına çıktı. Amr b. el-Âs: “Öyle birlikler görüyorum ki, kendisi gibi büyük birlikleri öldürmeden geri dönmezler” deyince Muâviye Amr’a – Vallahi Muâviye Amr’dan daha iyiydi- şöyle dedi: “Ey Amr! Bunlar onları veya onlar bunları öldürecek olursa ben insanların işlerini benim adıma yerine getirmeyi kim üzerine alır? Bu öldürülenlerin kadınlarına, yetimlerine benim adıma bakmayı kim üzerine alır?” Muâviye Hasan’a Kureyş’in Abdişems kolundan iki kişiyi, yani Abdurrahmân b. Semure ve Abdullah b. Âmir b. Kureyz’i gönderip: “Şu adama gidiniz ve ona (halifelikten çekilmeyi) teklif edin. (Buna karşılık) Ne arzu ederse onları öğrenip geliniz” dedi. Bu iki kişi Hz. Hasan’ın yanına girip konuşarak Muâviye’nin teklifini sunup ne istediğini sorduklarında Hasan b. Ali: “Biz Abdulmuttalib oğullarıyız ve böylesi bir malı çok elde ettik. Bu ümmet birbirinin kanını çok döktü” dedi. Abdurrahmân ve Abdullah: “Sana şunu şunu teklif ediyor ve başka isteğin varsa onu sormamızı ve sizin bildirmenizi istiyor” deyince Hz. Hasan: “Bu konuda kim bana garanti verir?” diye sordu. Onlar: “Biz garanti veriyoruz” cevabını verdiler ve Hz. Hasan ne istediye: “Biz buna garanti veriyoruz” deyince Hz. Hasan Muâviye ile sulh yaptı.

Hasan (el-Basrî) der ki: Ebû Bekre’nin şöyle dediğini işittim: “Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) minberde gördüm; Hasan b. Ali yanındaydı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir halka doğru bir ona doğru dönüyor ve: “Benim bu oğlum seyyiddir. Umulur ki Allah onunla Müslümanlardan iki büyük gurubun arasını bulur” diyordu.

Ebû Abdillâh der ki: Ali b. Abdillâh bana: “Hasan’ın Ebû Bekre’den bu

hadisi işittiği sâbittir” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Ebû Mûsa, İsrâil b. Mûsa el-Basrî'dir.

Hasan, Hasan el-Basrî'dir.

Hasan b. Ali, bucağı görülmeyen bir orduyla Muâviye b. Ebî Süfyân'ın karşısına çıktığı zaman Amr b. el-Âs: “Öyle birlikler görüyorum ki, kendisi gibi büyük birlikleri öldürmeden geri dönmezler” deyince, Muâviye ona şöyle karşılık verdi: “Ey Amr! Ordumuz onların ordusunu veya onların ordusu bizim ordumuzu öldürecek olursa insanların işlerini benim adıma yerine getirmeyi kim üzerine alır? Bu öldürülenlerin kadınlarına, yetimlerine benim adıma bakmayı kim üzerine alır?”

Hasan el-Basrî der ki: “Amr b. el-Âs Muâviye'yi savaşa teşvik ederken Muâviye Hz. Hasan'ın istediğini alması karşılığında sulhu kabul etmesini umuyor ve savaşmak istemiyordu. Bu sebeple Muâviye Amr'dan daha hayırlıydı.”

Buhârî *Fiten* konusunda bunu: “Müslümanların zürriyetlerine benim adıma bakmayı kim üzerine alır?” şeklinde rivayet etmiştir. Bu da Muâviye'nin savaşmayı değil barışı istediğini göstermektedir.

Muâviye, Hz. Hasan'a Kureyş'ten Abdurrahman b. Semure b. Habîb b. Abdîşems el-Kureşî ve Abdullah b. Âmir b. Kureyz'i göndererek: “Hasan'a gidiniz ve ona halifelikten çekilmeyi teklif edin. Buna karşılık ne arzu ederse onları öğrenip geliniz” dedi. Abdurrahmân ve Abdullah, Hz. Hasan'ın yanına girip onunla konuşarak Muâviye'nin teklifini sunup ne istediğini sorduklarında Hasan b. Ali onlara şöyle karşılık verdi: “Biz Abdulmuttalib oğulları böylesi bir malı çok elde ettik. Halifelik sebebiyle Beytu'l-maldan bize düşen hisseden yakınlarımıza ve bize tâbi olanlara infak ve ihsanda bulunuyorduk. Eğer hilafetten çekilsem yaptığım bu infak ve ihsanlar kesilecek. Görüyorsunuz ki bu ümmet ihtiyaçtan dolayı kendi kanı içinde şaşırmış birbirini kırıyor. Bunlar ancak kendilerine mal vererek durdurulabilir.” Bunun üzerine Abdurrahmân ve Abdullah, Hz. Hasan'a:

¹ Hadis ayrıca 3629, 3746, 7109'da geçmektedir.

“Muâviye sana mal, yiyecek ve giyecek vermeyi teklif ediyor ve başka isteğin varsa bildirmeni istiyor” dediler.

İbnu'l-Esîr'in *el-Kâmil*'de bildirdiğine göre Hz. Hasan, Muâviye'ye bir mektup yazarak bazı şartlar ileri sürmüştü. Mektup ona yetişmeden önce Muâviye, Abdurrahmân ve Abdullah'ı altı mühürlenmiş boş bir kâğıtla ona göndererek: “Altını mühürlediğim bu kağıda dilediğini yaz, dilediğin şey sana verilecektir” şeklinde bir mektup yazdı.

Hz. Hasan: “şey konusunda kim bana garanti verir?” diye sorunca, Abdurrahmân ve Abdullah: “Biz garanti veririz” cevabını verdiler ve Hz. Hasan ne istediye: “Biz buna garanti veririz” dediler.

Hz. Hasan, dinin ve ümmetin maslahatı için şartlar ileri sürerek Muâviye ile sulh yaptı. Söylendiğine göre Muâviye Hz. Hasan'a elbise, otuz köle ve yüz deve verdi. *el-Kâmil*'de geçtiğine göre Hz. Hasan, hilafeti Muâviye'ye teslim edince, ondan kendi mührüyle mühürlediği anlaşma metnindeki şartları yerine getirmesini istedi, ancak Muâviye bunu kabul etmeyerek: “İsteddiğini sana verdim” dedi. Hz. Hasan ondan Kûfe'nin beytu'l-malında olan beş bini ve Fâris'teki Dârebecer'd'in haracını istemişti. Sonra Hz. Hasan Medine'ye döndü.

Kirmânî der ki: “O gün insanlar içinde hilafete en layık olan kişi Hz. Hasan'dı. Hz. Hasan'ın böyle yapmasının sebebi zillet ve korkudan dolayı değildir. Çünkü ona ölümüne biat eden kırk bin kişi vardı. Verâsı onu bu makamı terk etmeye ve ecrini Allah'tan istemeye sevk etti. Bu hadis, mal karşılığında dini ve dünyevi vazifeden feragat etmenin caiz olduğunun delilidir.

Hasan el-Basrî der ki: “Ebû Bekre'nin şöyle dediğini işittim: “Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) minberde gördüm; Hasan b. Ali yanındaydı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir halka doğru bir ona doğru dönüyor ve: “Benim bu oğlum seyyiddir. Umulur ki Allah onunla Müslümanlardan iki büyük gurubun arasını bulur” diyordu.

Buhârî der ki: Ali b. Abdillâh bana: “Hasan el-Basrî'nin Ebû Bekre'den bu hadisi işittiği sabittir” dedi.

Buhârî bu hadisi *Fiten* ve *Alâmâtü'n-Nübüvve* ve *Fadlu'l-Hasan* konusunda, Ebû Dâvud *Sünne*, Tirmizî ve Nesâî *Menâkib* konusunda rivayet

etmiştir.

۱۰ - بَابُ هَلْ يُشِيرُ الْإِمَامُ بِالصُّلْحِ

10. DEVLET BAŞKANI (HASIMLARI) SULHA YÖNLENDİRİR Mİ?

۲۷۰۵ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي الرَّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - تَقُولُ سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةً أَصْوَاتُهُمْ ، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ ، وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَيْنَ الْمُتَأَلَّى عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ » . فَقَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَلَهُ أَيْ ذَلِكَ أَحَبُّ . تحفة ۱۷۹۱۵

2705- “İsmâil b. Ebî Uveys — kardeşi — Süleyman — Yahyâ b. Saîd — Ebu’r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmân” isnâdıyla annesi Amra binti Abdirrahmân’ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki hasımın kapıda seslerini işitti. Biri diğerine, borcun bir miktarını düşürmesini ve ödemede kolaylık sağlamasını söylerken, diğeri: “Vallahi yapmam” diyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların yanına çıkıp: “İyilik yapmamak için Allah adına yemin eden nerede?” diye sorunca, adam: “Benim ey Allah’ın Resûlü! (Borçlu) artık hangisini arzu ederse onun olsun” karşılığını verdi.¹

İsmâil’in kardeşi, Abdulhamîd b. Ebî Uveys’tir.

Süleyman, Süleyman b. Bilâl’dır.

Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî’dır.

Amra, Amra binti Abdirrahmân b. Sa’d b. Zurâre’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki hasımın kapıda seslerini işitti. Borçlu olan kişi diğerine, borcun bir miktarından vazgeçmesini ve ödemede kolaylık

¹ Müslim 1557

sağlamasını söylerken, diğeri: “Vallahi düşürmem” diyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların yanına çıkıp: “İyilik yapmamak için Allah adına yemin eden kişi nerede?” diye sorunca, adam: “Benim ey Allah'ın Resûlü! Borçlu artık hangisini arzu ederse onun olsun” karşılığını verdi.

Hadisin ravilerinin tamamı Medinelidir. Müslim bu hadisi Şerike konusunda rivayet etmiştir.

۲۷۰۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ كَانَ لَهُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَذَرٍ الْأَسْلَمِيِّ مَالٌ ، فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا ، فَمَرَّ بِهِمَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « يَا كَعْبُ » فَأَشَارَ بِيَدِهِ كَأَنَّهُ يَقُولُ النِّصْفَ فَأَخَذَ نِصْفَ مَا عَلَيْهِ وَتَرَكَ نِصْفًا أُطْرَافُهُ ٤٥٧ ، ٤٧١ ، ٢٤١٨ ، ٢٤٢٤ ، ٢٧١٠ - تحفة ١١١٣٠

2706- “Yahyâ b. Bukeyr — Leys — Câfer b. Rabîa — A’rec — Abdullah b. Ka’b b. Mâlik” isnâdıyla Ka’b b. Mâlik’in bildirdiğine göre, Ka’b’ın Abdullah b. Ebî Hadred el-Eslemî’den alacağı vardı. Ka’b onunla karşılaştığında alacağını istedi ve sesleri yükseldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına uğrayıp: “Ey Ka’b!” diyerek eliyle alacağının yarısından vazgeçmesini işaret etti. Bunun üzerine Ka’b alacağının yarısını alıp diğer yarısından vazgeçti.”¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hürmüz’dür.

İbn Ebî Şeybe’nin rivayetinde geçtiğine göre Ka’b b. Mâlik’in Abdullah b. Ebî Hadred el-Eslemî’den iki ukiyye alacağı vardı. Ka’b onunla Mescid’de karşılaştığında alacağını istedi ve yüksek sesle tartışmaya başladılar. Evinde olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seslerini işitince yanlarına çıkıp: “Ey Ka’b!” diye seslendi. Ka’b: “Buyur ey Allah'ın Resûlü!” karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ka’b’e alacağının yarısından vazgeçmesini eliyle işaret etti. Bunun üzerine Ka’b alacağının yarısını alıp diğer yarısından vazgeçti.

¹ Hadis ayrıca 457, 471, 2418, 2424, 2710’da geçmektedir. Müslim 1558

Bu hadis *Salât* konusunda geçmiştir.

۱۱ - باب فَضْلِ الْإِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ وَالْعَدْلِ بَيْنَهُمْ

11. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTMENİN VE ARALARINDA ADİL OLMANIN FAZİLETİ

۲۷۰۷ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ ، كُلُّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ يَعْدِلُ بَيْنَ النَّاسِ صَدَقَةٌ » طرفاه ۲۸۹۱، ۲۹۸۹ - تحفة ۱۴۷۰۰

2707- “İshâk — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanın bedenindeki her eklemden dolayı güneşin doğduğu her gün için sadaka vardır. İnsanların arasında adaletli davranmak sadakadır.”¹

İshâk, İshak b. Mansûr’dur.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm’dır.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dır.

Hemmâm, Hemmâm b. Münebbih’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanın vücudundaki üç yüz altmış eklem için güneşin doğduğu her gün Allah’a şükürün nişanesi olarak sadaka gerektiğini, insanlar arasında adaletli davranmanın da bir nevi sadaka olduğunu söylemiştir. Hadiste eklemlerin zikredilmesi, diğer uzuvlardan daha çok kullanılması ve Allah’ın büyük nimetlerinden olması sebebiyledir. Kendisine nimet verilenin, bu nimete karşılık şükürünü ifade etmesi gerekir. Yüce Allah sadakanın mânâsını geniş tutarak insanların adil davranmalarını bile sadaka olarak kabul etmiştir.

Hadisin başlıkla alakası; “İnsanların arasında adaletli davranmak sadakadır” sözüdür. el-Kirmânî’nin de dediği gibi insanların arasını düzeltip barıştırmak, adaletin bir çeşididir.

¹ Hadis ayrıca 2891, 2989’da geçmektedir. Müslim 1009

Buhârî bu hadisi *Cihâd* konusunda, Müslim ise *Zekât* konusunda rivayet etmiştir.

۱۲ - بَابُ إِذَا أَشَارَ الْإِمَامُ بِالْصُّلْحِ فَأَبَى حَكَمَ عَلَيْهِ بِالْحُكْمِ الْبَيِّنِ

12. DEVLET BAŞKANI SULHA YÖNLENDİRİR, ANCAK (DAVALI) KABUL ETMEZSE, DEVLET BAŞKANI AÇIK BİR ŞEKİLDE HÜKÜM VERİR

۲۷۰۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُزْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ الزُّبَيْرَ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّهُ خَاصَمَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَدْ شَهِدَ بَذْرًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي شِرَاجٍ مِنَ الْحَرَّةِ كَانَا يَسْقِيَانِ بِهِ كِلَاهُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ « اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسِلْ إِلَى جَارِكَ » فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ فَتَلَوْنَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ « اسْقِ ثُمَّ أَحْبِسْ حَتَّى يَبْلُغَ الْجَذْرَ » فَاسْتَوْعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَبِيتَهُ حَقَّهُ لِلزُّبَيْرِ ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ ذَلِكَ أَشَارَ عَلَى الزُّبَيْرِ بِرَأْيِ سَعَةِ لَهُ وَلِلْأَنْصَارِيِّ ، فَلَمَّا أَخْفَظَ الْأَنْصَارِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَوْعَى لِلزُّبَيْرِ حَقَّهُ فِي صَرِيحِ الْحُكْمِ قَالَ عُزْوَةُ قَالَ الزُّبَيْرُ وَاللَّهِ مَا أَحْبَسُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ إِلَّا فِي ذَلِكَ ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴾ الْآيَةُ أطرافه ۲۳۶۰ ، ۲۳۶۱ ، ۲۳۶۲ ،

۴۵۸۵ - تحفة ۳۶۳۴

2708- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Zübeyr’in bildirdiğine göre Zübeyr, Ensâr’dan olan ve Bedir savaşına katılan biriyle Harre denilen yerde ikisinin de tarlalarını suladıkları bir su kanalı konusunda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalaştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e: “Ey Zübeyr! Önce sen hurmalığını sula sonra da suyu komşuna bırak” buyurunca, Ensârlı kızdı ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Halan oğlu olduğu için mi bu hükmü verdin?” dedi. Bu söz üzerine Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve Zübeyr’e: “Hurmalığını sula sonra suyun önünü kapat

ağaçların köklerine kadar yükselsin. Ardından suyu komşuna bırak” buyurdu. Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e hakkını tam olarak verdi. Oysa öncesinde hem Zübeyr, hem de Ensârlı olan adam için uygun olacak şekilde hüküm vermişti. Ensârlı bu şekilde konuşunca da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e hakkını sonuna kadar kullanması yönünde açık hükmünü verdi.

Urve der ki: Bundan dolayı Zübeyr: “Vallahi; **“Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar”**¹ âyeti sanıyorum bu konuda nazil oldu” demiştir.²

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Zübeyr b. el-Avvâm, Ensâr'dan olan ve Bedir savaşına katılan Humeyd adında biriyle Harre denilen yerde ikisinin de tarlalarını suladıkları bir su kanalı konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalıştı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e önce kendisinin sulamasını, sonra suyu komşusuna bırakmasını söyleyince Ensâr'dan olan kişi bu hükme kızarak: “Ey Allah'ın Resûlü! Zübeyr halan oğlu olduğu için mi bu hükme verdin?” dedi. Bu söz üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızdığından dolayı yüzünün rengi değişti ve Zübeyr’e: “*Ey Zübeyr! Hurmalığını sula, sonra suyun önünü kapat ağaçların köklerine kadar erişsin. Ardından suyu komşuna bırak*” buyurdu.

Hadisteki “الجدار” kelimesinin, ağacın kökleri olduğu söylendiği gibi bahçenin duvarı olduğu da söylenmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde hüküm vererek Zübeyr’e hakkını tam olarak vermiştir. Halbuki daha önce hem Zübeyr, hem de Ensârlı olan adam için uygun olacak şekilde hüküm vermişti. Ensârlı bu şekilde konuşup

¹ Nisâ Sur. 65

² Hadis ayrıca 2360, 2361, 2362, 4585'te geçmektedir.

Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kızdırınca Zübeyr'e hakkını sonuna kadar kullanması yönünde açık hükmünü verdi.

Urve der ki: Bundan dolayı Zübeyr: “Vallahi; “Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar”¹ âyeti sanıyorum bu konuda nazil oldu” demiştir.

۱۳ - باب الصُّلْحِ بَيْنَ الْغُرَمَاءِ وَأَصْحَابِ الْمِيرَاثِ وَالْمُجَازَفَةِ فِي ذَلِكَ .

13. ALACAKLILAR VE VARİSLER ARASINDA SULH YAPMAK VE TAHMİNİ BİR MİKTARDA ANLAŞILMASI

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا بَأْسَ أَنْ يَتَخَارَجَ الشَّرِيكَانِ ، فَيَأْخُذَ هَذَا دَيْنًا ، وَهَذَا عَيْنًا ، فَإِنْ تَوَيَّ
لأَحَدِهِمَا لَمْ يَرْجَعْ عَلَى صَاحِبِهِ

İbn Abbâs der ki: “İki ortağın muhârace (ortak oldukları malları bölüşmesi) yapıp birinin zimmet alacaklarını, diğerinin aynî alacakları almasında bir sakınca yoktur. Eğer birinin alacağı telef olursa, diğerine dönüp ondan pay isteyemez.”

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Ortak olan iki kişinin bir kişiden alacakları varsa ve bu kişi iflas eder veya ölürse ya da borcu olduğunu inkar ederse, ortaklardan her biri ortaklıktaki payı oranında bu haklarından zarar ederler. Aynı şekilde alacaklarını tahsil ederlerken birinin nakit, diğerinin mal almasında sakınca yoktur. Eğer birinin aldığı şey telef olursa, aldığı hak iddia edemez. Borçlu olanın malı varislerin veya onun ortaklarının elindeyse ve taksim edilmemişse, varislerin ve ortakların kendi aralarında anlaşarak hisselerini, paylarına düşenin ne olduğu bilinmese bile alıp satmalarında sakınca yoktur.”

¹ Nisâ Sur. 65

Atâ, İbn Abbâs'ın bu sözünü şöyle açıklamıştır: “Bir topluluk, meydana gelecek bir ortaklıkta olup da birinin on dinar karşılığı mal, bir başkasının on dinar nakit alıp ortaklıktan çıkmalarında sakınca yoktur.”

۲۷۰۹ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ تُوِّفِيَ أَبِي وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ، فَعَرَضْتُ عَلَى غُرَمَائِهِ أَنْ يَأْخُذُوا التَّمَرَ بِمَا عَلَيْهِ ، فَأَبَوْا وَلَمْ يَرَوْا أَنْ فِيهِ وَفَاءٌ ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ « إِذَا جَدَدْتَهُ فَوَضَعْتَهُ فِي الْمِرْيَدِ آذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ » فَجَاءَ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَجَلَسَ عَلَيْهِ ، وَدَعَا بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ قَالَ « اذْغُ غُرَمَاءَكَ ، فَأَوْفِيهِمْ » فَمَا تَرَكْتُ أَحَدًا لَهُ عَلَى أَبِي دَيْنٍ إِلَّا قَضَيْتُهُ ، وَفَضَلَ ثَلَاثَةٌ عَشَرَ وَسَقًا سَبْعَةً عَجْوَةً ، وَسِتَّةٌ لَوْنٌ أَوْ سِتَّةٌ عَجْوَةً وَسَبْعَةٌ لَوْنٌ ، فَوَافَيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمَغْرِبَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَصَحَّحَكَ فَقَالَ « أَنْتَ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ فَأَخْبِرْهُمَا » . فَقَالَ لَقَدْ عَلِمْنَا إِذْ صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا صَنَعَ أَنْ سَيَكُونُ ذَلِكَ وَقَالَ هِشَامٌ عَنْ وَهْبٍ عَنْ جَابِرٍ صَلَاةَ الْعَصْرِ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبَا بَكْرٍ وَلَا صَحَّحَكَ ، وَقَالَ وَتَرَكَ أَبِي عَلَيْهِ ثَلَاثِينَ وَسَقًا دَيْنًا وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ وَهْبٍ عَنْ جَابِرٍ صَلَاةَ الظُّهْرِ أَطْرَافَهُ ۲۱۲۷ ، ۲۳۹۵ ، ۲۳۹۶ ، ۲۴۰۵ ، ۲۶۰۱ ، ۲۷۸۱ ،

۳۱۲۶ تحفة ۶۲۵۰ ، ۴۰۵۳ ، ۳۵۸۰

2709- “Muhammed b. Beşşâr — Abdulvehhâb — Ubeydullah” isnâdıyla Vehb b. Keysân'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle dedi: Babam, üzerinde borç olduğu halde vefat edince, alacaklılara, alacaklarına karşılık (sahip olduğum) hurmaları almalarını teklif ettim, ancak kabul etmediler ve bunun alacaklarını karşılamayacağını düşündüler. Bunun üzerine Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip durumu anlatınca: “Hurmaları kesip harmana koyduğun zaman beni çağır” buyurdu. Dediği gibi yaptığımda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ebû Bekr ve Ömer ile beraber gelip hurma yığınının başına oturup bereket için dua ettikten sonra: “Alacaklıları çağır ve borcunu öde” buyurdu. Alacaklıları

çağırıp babamdan olan bütün alacaklarını ödememe rağmen on üç vesak hurma kaldı. Yedi vesak acve türü, altı vesak ta levn türünden, veya altı vesak acve, yedi vesak levn türünden hurma artmıştı. Akşam namazını Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kılarak bunu kendisine haber verdimde gülerek: “*Ebû Bekr ve Ömer’e git ve bunu anlat*” buyurdu. Bunu onlara anlattığımda: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yaptığında böyle olacağını biliyorduk” dediler.

Hişâm’ın Vehb kanalıyla Câbir’den olan rivayetinde akşam namazı yerine ikinci namazı zikredilmiştir. Yine bu rivayette Ebû Bekr’in ismi ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) güldüğü zikredilmemiştir. Aynı rivayette: “Babam, geriye otuz vesak borç bırakmıştı” ibaresi geçmiştir.

İbn İshâk’ın, Vehb kanalıyla Câbir’den olan rivayetinde ise öğle namazı zikredilmiştir.¹

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî’dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd b. es-Salt es-Sekafî el-Basrî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre babası Abdullah vefat ettiği zaman aralarında bir yahudinin de olduğu bazılarına otuz vesak borcu vardı. Câbir, alacaklılara, alacaklarına karşılık sahip olduğu hurmaları almalarını teklif etti, ancak alacaklılar, bu hurmaların alacaklarını karşılamayacağını düşünerek kabul etmediler Bunun üzerine Câbir, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip durumu anlatınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hurmaları kesip harmana koyduğun zaman beni çağır*” buyurdu. Câbir hurmaları toplayıp harmanda yığıldıktan sonra Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) çağırınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr ve Ömer ile beraber gelerek hurma yığınının başında durup bereket için dua etti ve: “*Alacaklıları çağır ve borcunu öde*” buyurdu. Câbir, alacaklıları çağırıp babasının bütün borcunu ödemesine rağmen geriye on üç vesak hurma kaldı. Bu hurmaların yedi vesak acve türü, altı vesak ta levn türünden veya altı vesak acve, yedi vesak levn türünden hurmaydı. Acve

¹ Hadis ayrıca 2127, 2395, 2396, 2405, 2601, 2781, 3580, 4053, 6250’de geçmektedir.

türü hurma, Medine'nin en güzel hurmalarındandır. Levn türü hurmanın dekal türü hurma olduğu da söylenmiştir.

Câbir, akşam namazını Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kıldıktan sonra borcu ödemesine rağmen hurmaların ne kadar arttığını söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güldü ve: “*Git ve bu durumu Ebû Bekr ve Ömer’e de anlat*” buyurdu. Câbir, Ebû Bekr ve Ömer’e gidip bunu anlatınca ikisi de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yaptığında böyle olacağını biliyorduk” dediler.

Buhârî'nin *İstikrâd*'da mevsûl olarak Hişâm b. Urve kanalıyla Vehb b. Keysân'dan, onu da Câbir'den olan rivayetinde akşam namazı yerine ikinci namazı zikredilmiştir. Yine bu rivayette Ebû Bekr'in ismi zikredilmeyerek sadece Ömer zikredilmiş, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) güldüğü de zikredilmemiştir. Aynı rivayette: “Babam, geriye otuz vesak borç bırakmıştı” demiştir.

Muhammed b. İshâk'ın, Vehb kanalıyla Câbir'den olan rivayetinde ise öğle namazı zikredilmiştir. Câbir'in hangi namazı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kıldığında ihtilaf edilmesi, hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü bütün rivayetlerde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) duasıyla hurmaların bereketlendiği geçmektedir.

Bu hadis daha önce *İstikrâd* konusunda geçmiş, *Alâmâtü'n-Nübüvve* konusunda tekrar gelecektir.

۱۴ - بَابُ الصُّلْحِ بِالْذِّينِ وَالْعَيْنِ

14. BORÇ VE MEVCUT OLAN ŞEYDE SULH YAPMAK

۲۷۱۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَدَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتٍ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ ، فَنَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فَقَالَ « يَا كَعْبُ » . فَقَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ ضَعِ الشَّطْرَ فَقَالَ كَعْبٌ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قُمْ فَأَقْضِهِ » أطرافه ٤٥٧ ، ٤٧١ ، ٢٤١٨ ، ٢٤٢٤ ، ٢٧٠٦ - تحفة ١١١٣٠

2710- “Abdullah b. Muhammed — Osman b. Ömer — Yunus, Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Abdullah b. Ka’b” isnâdıyla Ka’b b. Mâlik’in bildirdiğine göre Ka’b Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında İbn Ebî Hadred ile Mescid’de alacağını tahsil etmek için tartışıp sesleri yükselince evinde olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seslerini işitip odasının perdesini aralayarak yanlarına çıktı ve Ka’b b. Mâlik’e: “*Ey Ka’b*” diye seslendi. Ka’b: “Buyur ey Allah’ın Resûlü!” karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona eliyle işaret ederek alacağının yarısından vazgeçmesini söyledi. Ka’b: “Yaptım, ey Allah’ın Resûlü!” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İbn Ebî Hadred’e: “*Kalk ve borcunu öde*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Osman, Osman b. Ömer b. Fâris’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Ka’b b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında İbn Ebî Hadred’den iki ukiyye alacağı vardı. Ka’b ile İbn Ebî Hadred bu alaktan dolayı Mescid’de tartışıp sesleri yükselince evinde olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seslerini işitip odasının perdesini aralayarak yanlarına çıktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ka’b b. Mâlik’e: “*Ey Ka’b*” diye seslenince Ka’b: “Buyur ey Allah’ın Resûlü!” karşılığını verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona eliyle işaret ederek alacağının yarısından vazgeçmesini söyledi. Ka’b b. Mâlik: “Yaptım, ey Allah’ın Resûlü!” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İbn Ebî Hadred’e: “*Kalk ve kalan borcunu öde*” buyurdu. Hadis, borcun bir kısmından vazgeçmekle borcu ertelemeğin bir arada olmayacağına işaret etmektedir.

¹ Hadis ayrıca 457, 471, 2418, 2424, 2706’da geçmektedir. Müslim 1558

٥٤ - الشروط

54. ŞARTLAR KİTABI

١ - باب مَا يَجُوزُ مِنَ الشُّرُوطِ فِي الْإِسْلَامِ وَالْأَحْكَامِ وَالْمُبَايَعَةِ

1. İSLAM DİNİNE GİRERKEN, HÜKÜMLERDE
VE ALIŞVERİŞTE CAİZ OLAN ŞARTLAR

٢٧١١ و ٢٧١٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ مَرْوَانَ وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُخْبِرَانِ عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَمَّا كَاتَبَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرِو يَوْمَئِذٍ كَانَ فِيهَا اشْتَرَطَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرِو عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ لَا يَأْتِيكَ مِنَّا أَحَدٌ وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا ، وَخَلَّيْتَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ فَكَرِهَ الْمُؤْمِنُونَ ذَلِكَ ، وَامْتَعَصُوا مِنْهُ ، وَأَبَى سُهَيْلُ إِلَّا ذَلِكَ ، فَكَاتَبَهُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى ذَلِكَ ، فَرَدَّ يَوْمَئِذٍ أَبَا جَنْدَلٍ عَلَى أَبِيهِ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرِو ، وَلَمْ يَأْتِهِ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ إِلَّا رَدَّهُ فِي تِلْكَ الْمُدَّةِ ، وَإِنْ كَانَ مُسْلِمًا ، وَجَاءَ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ ، وَكَانَتْ أُمُّ كُلْثُومُ بِنْتُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ مِمَّنْ خَرَجَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ وَهِيَ عَاتِقٌ ، فَجَاءَ أَهْلُهَا يَسْأَلُونَ النَّبِيَّ ﷺ أَنْ يَرْجِعَهَا إِلَيْهِمْ ، فَلَمْ يَرْجِعْهَا إِلَيْهِمْ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِنَّ ﴿ إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ ۚ إِنَّهُنَّ لَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكُنَّ مِثْلَ النِّسَاءِ ۚ ۝ ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ﴾ حَدِيثُ ٢٧١١ أطرافه ١٦٩٥ ، ٢٧٣٢ ، ٤١٥٧ ، ٤١٧٩ ، ٤١٨٠ - تحفة ١١٢٥٢ حديث

٢٧١٢ أطرافه ١٦٩٤ ، ١٨١١ ، ٢٧٣١ ، ٤١٥٨ ، ٤١٧٨ ، ٤١٨١ - تحفة ١١٢٧٣

b. ez-Zübeyr" isnâdıyla Mervân ve Misver b. Mahreme Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından şöyle rivayet ettiler: Süheyl b. Amr ile o gün (Hudeybiye) anlaşma imzalandığı zaman Süheyl b. Amr'ın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) koştığı şartlar arasında: "Bizden her kim yanınıza gelecek olursa, senin dinin üzere olsa bile onu mutlaka bize geri vereceksin ve onunla aramıza girmeyeceksin" şartı vardı. Müminler bu şarttan rahatsız oldular ve öfkelenildiler; ancak Suheyl bu şartta ısrarcı olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şartı kabul ederek onunla anlaşma imzaladı. O gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Cendel'i babası Suheyl b. Amr'a iade etti ve anlaşma süresince yanına gelen her erkeği Müslüman olsa bile onlara iade etti. Daha sonra mümin kadınlar hicret ederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler. O zaman genç bir kız olan Ümmü Gülsüm bint Ukbe b. Ebî Muayt ta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelenler arasındaydı. Ümmü Gülsüm'ün ailesi gelip onu kendilerine geri vermesini isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu ailesine geri vermedi. Çünkü Yüce Allah: **"Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir Onlar da bunlara helal olmazlar"**¹ âyetini indirmişti.²

Yahyâ, Yahyâ b. Bukeyr b. Abdillâh el-Mahzûmî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Halid el-Umevî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Mervân, Mervân b. el-Hakem'dir.

¹ Mumtehin Sur. 10

² Hadis ayrıca 1694, 1695, 1811, 2711, 2712, 2731, 2732, 4157, 4158, 4178, 4179, 4180, 4181'de geçmektedir.

Misver b. Mahreme, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetişmiştir. Ancak Mekke'nin fethinden sonra yaşı henüz küçükken babasıyla Medine'ye gelmiştir. Hudeybiye anlaşması da bundan iki yıl önce gerçekleşmiştir.

Hudeybiye anlaşmasının imzalandığı gün Kureyş'in ileri gelenlerinden ve hatiplerinden olan Suheyl b. Amr anlaşmayı imzalarken Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) koştuğu şartlar arasında: "Kureyş'ten her kim yanınıza gelecek olursa, senin dinin üzere olsa bile onu mutlaka bize geri vereceksin ve onunla aramıza girmeyeceksin" şartı vardı. Müminler bu şarttan rahatsız oldular ve öfkeleniler; ancak Suheyl bu şartta ısrarcı olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şartı kabul ederek onunla anlaşma imzaladı.

O gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den kaçıp zincirlerini sürüyerek gelen Ebû Cendel'i babası Suheyl b. Amr'a iade etti ve anlaşma süresince yanına gelen her erkeği Müslüman olsa bile onlara geri verdi.

O zaman henüz yeni büluğa ermiş genç bir kız olan Ümmü Gülsüm bint Ukbe b. Ebî Muayt Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelenler arasındaydı. Ümmü Gülsüm'ün ailesi gelip onu kendilerine geri vermesini isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu ailesine geri vermedi. Bunun üzerine yüce Allah: **"Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir Onlar da bunlara helal olmazlar..."**¹ âyetini indirdi.

٢٧١٣ - قَالَ عُرْوَةُ فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَمَحِّجُهُنَّ بِهَذِهِ الْآيَةِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِهْجَرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ﴾ إِلَى ﴿غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ . قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا الشَّرْطِ مِنْهُنَّ قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَدْ بَايَعْتُكَ » كَلَامًا يُكَلِّمُهَا بِهِ ، وَاللَّهُ مَا مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ فِي الْمُبَايَعَةِ ، وَمَا بَايَعَهُنَّ إِلَّا بِقَوْلِهِ

أطرافه ٢٧٣٣ ، ٤١٨٢ ، ٤٨٩١ ، ٥٢٨٨ ، ٧٢١٤ - تحفة ١٦٥٥٨

2713- Urve der ki: Hz. Âişe'nin bana bildirdiğine göre Resûlullah

¹ Mumtehine Sur. 10

(sallallahu aleyhi vesellem) kadınları şu âyete göre imtihan ederdi: **“Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin... doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır.”**¹

Urve der ki: Hz. Âişe şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şartları kabul eden kadınlardan: *“Senden biat aldım”* diyerek sözle biat aldı. Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan biat alırken eli hiçbir kadının eline değmedi.”²

Urve b. ez-Zübeyr, önceki isnâdla muttasıl olarak şöyle dedi: Hz. Âişe'nin bana haber verdiğiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kadınları şu âyete göre imtihan ederdi: **“Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. İnkarcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin: Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. İnkarcı kadınları nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri isteyin; inkarcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakim'dir. Ey mümin erkekler! Eğer inkar eden (kâfir olan) eşlerinize sarf ettiklerinizden inkarcılara bir şey geçecek olursa ganimetten, eşleri giden mümin erkeklere sarf ettikleri miktar kadarını verin. İnanmış kadınlara Allah'a karşı gelmekten sakının. Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et; onlara Allah'tan bağışlanma dile; doğrusu Allah, bağışlayandır,**

¹ Mumtehin Sur. 10- 12.

² Hadis ayrıca 2733, 4182, 4891, 5288, 7214'te geçmektedir. Müslim 1866

acıyandır.”¹

Hiz. Âişe Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şartları kabul eden kadınlardan: “Senden biat aldım” diyerek sözle biat aldığını söyleyip: “Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan biat alırken eli hiçbir kadının eline değmedi, onlardan sadece sözle biat aldı” demiştir.

Bu hadis *Talâk* konusunda geçmiştir. İleride başka bir yolla İbn Şihâb isnâdıyla geniş bir şekilde tekrar gelecektir.

۲۷۱۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ سَمِعْتُ جَرِيرًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَشْتَرَطَ عَلَيَّ وَالنُّصْحَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ أَطْرَافَهُ ٥٧ ، ٥٢٤ ، ١٤٠١ ، ٢١٥٧ ، ٢٧١٥ ، ٧٢٠٤ - تحفة ٣٢١٠

2714- “Ebû Nuaym — Süfyân” isnâdıyla Ziyâd b. İlâka'nın bildirdiğine göre Cerîr şöyle dedi: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiğim zaman, bütün Müslümanlara karşı nasihatkar (samimi) olmamı şart koştu.”²

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Ziyâd, Ziyâd b. İlâka el-Kûfî'dir.

Bir sonraki hadiste belirtildiği üzere Cerîr, namazı kılmak, zekâtı vermek ve her müslümana karşı nasihatkar (samimi) olmak üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiğini söylemiştir.

۲۷۱۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ أَطْرَافَهُ ٥٧ ، ٥٢٤ ، ١٤٠١ ، ٢١٥٧ ، ٢٧١٤ ، ٧٢٠٤ - تحفة ٣٢٢٦

¹ Mumtehine Sur. 10- 12.

² Hadis ayrıca 57, 524, 1401, 2157, 2715, 7204'te geçmektedir. Müslim 56

2715- “Müsedded — Yahyâ — İsmâil” isnâdıyla Kays b. Ebî Hâzım’ın bildirdiğine göre Cerîr b. Abdillâh şöyle dedi: “Namazı kılmak, zekâtı vermek ve her müslümana karşı nasihatkar (samimi) olmak üzere Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettim.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Kattân’dır.

İsmâil, tâbiûndan İsmâil b. Ebî Hâlid el-Becelî’dir.

Kays, tâbiûndan Kays b. Ebî Hâzım el-Becelî el-Kûfî’dir.

Cerîr b. Abdillâh el-Becelî, namazı kılmak, zekâtı vermek ve her müslümana karşı nasihatkar (samimi) olmak üzere Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiğini söylemiştir.

۲ - بَابُ إِذَا بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرِتْ

2. KİŞİ AŞILANMIŞ HURMA AĞACINI SATARSA

۲۷۱۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرِتْ فَتَمَرُهَا لِلْبَّاعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُتَبَاعُ » أطرافه ۲۲۰۳، ۲۲۰۴، ۲۲۰۶، ۲۳۷۹ - تحفة ۸۳۳۰

2716- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişi aşılانmış hurmalığı sattığı zaman alıcının bu yönde bir şartı olmadığı sürece meyvesi satıcıya aittir.”²

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

¹ Hadis ayrıca 57, 524, 1401, 2157, 2714, 7204’te geçmektedir. Müslim 56

² Hadis ayrıca 2203, 2204, 2206, 2379’da geçmektedir. Müslim 1543

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin aşılarmış ağacını sattığı zaman müşterinin bu yönde bir şartı olmadığı sürece meyvesinin satıcıya ait olduğunu söylemiştir.

Bu hadis daha önce *Buyû* konusunda geçmiştir.

۳ - باب الشُّرُوطِ فِي الْبَيْعِ

3. ALIŞVERİŞTE KOŞULAN ŞARTLAR

۲۷۱۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَخْبَرَتْهُ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ عَائِشَةَ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا ، وَلَمْ تَكُنْ قَصَّتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا ، قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ ارْجِعِي إِلَى أَهْلِكَ ، فَإِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَفْضِيَ عَنْكَ كِتَابَتِكَ ، وَيَكُونَنَّ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ بَرِيرَةَ إِلَى أَهْلِهَا فَأَبَوْا وَقَالُوا إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكَ فَلْتَفْعَلْ ، وَيَكُونَنَّ لَنَا وَلَاؤُكَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا « ابْتَاغِي فَأَعْتِقِي ، فَإِنَّا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » أطرافه ۴۵۶ ، ۱۴۹۳ ، ۲۱۵۵ ، ۲۱۶۸ ، ۲۵۳۶ ، ۲۵۶۰ ، ۲۵۶۱ ، ۲۵۶۳ ، ۲۵۶۴ ، ۲۵۶۵ ، ۲۵۷۸ ، ۲۷۲۶ ، ۲۷۲۹ ، ۲۷۳۵ ، ۵۰۹۷ ، ۵۲۷۹ ، ۵۲۸۴ ، ۵۴۳۰ ، ۶۷۱۷ ، ۶۷۵۱ ، ۶۷۵۴ ، ۶۷۵۸ ، ۶۷۶۰ - تحفة

۱۶۵۸۰

2717- “Abdullah b. Mesleme — Leys — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Berîre yanına gelip mükateplik ücretini ödemesi için kendisinden yardım istedi. Berîre, henüz mükateplik anlaşmasının taksitlerinden hiçbirini ödememişti. Hz. Âişe ona: “Sahiplerine dön. Eğer sahiplerin senin yerine mükateplik bedelini ödememi ve buna karşılık velayet hakkının bana ait olmasını kabul ederlerse bunu yaparım” dedi. Berîre bunu sahiplerine iletince bunu kabul etmediler ve: “Bunu hayrına yapmak isterse, velayetin bize ait olmak şartıyla yapsın” dediler. Hz. Âişe bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi

vesellem) anlatınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sen onu satın alıp azad et. Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb el-Harsî el-Ka’nebî’dir.

İbn Sa’d, Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dır.

H. Âişe’den yaptığı özgürlük anlaşması konusunda yardım istemek için gelen Berîre, sahipleriyle hürriyetinin bedeli olarak her yıl bir ukiyye olmak üzere dokuz ukiyye ödemek şartıyla mükateplik anlaşması yapmıştı; ancak henüz hiçbir taksidini ödememişti. H. Âişe ona: “Sahiplerine dön. Eğer sahiplerin senin yerine mükateplik bedelini ödememi ve buna karşılık velayet hakkının bana ait olmasını kabul ederlerse bunu yaparım” dedi. Berîre, H. Âişe’nin bu teklifini sahiplerine anlattığında bunu kabul etmediler ve: “Bunu hayrına yapmak isterse, velayetin bize ait olmak şartıyla yapsın” dediler. H. Âişe, Berire’nin bu durumunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sen onu satın alıp azad et. Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu.

Bu hadis Şâfiî’nin *el-Kadîm*’deki şu görüşüne delildir: “Mükatep köleyi satmak caizdir. Bu durumda müşteri köleyi mükatep olarak satın alır ve taksitlerin kendisine ödenmesiyle köle azad olur. Velayet te bu durumda satın alana ait olur. *el-Cedîd*’deki görüşüne göre ise bu caiz değildir.

Şâfiî mezhebine göre tekrar satmak veya ödünç vermek şartıyla yapılan satış caiz değildir. Çünkü Ebû Dâvud ve başkasının rivayet ettiği hadise göre, on altı mesele dışında böyle bir satış yasaklanmıştır.

1. Rehin şartı

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 3560, 3561, 2563, 2564 2565, 2578, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760’da geçmektedir. Müslim 1075

2. Alıcının ödeyememesi durumunda onun yerine ödeme yapacak kefil şartı. Rehinin, satılan mal dışında bir şey olmalıdır. Satılan malın rehin bırakılması şart koşulursa alışveriş geçersiz olur.

3. Şahit tutmak. Çünkü yüce Allah: “**Alışveriş yaptığınızda şahid tutun**”¹ buyurmuştur.

4. Muhayyerlik şartı

5. Belli bir süre şartı

6. Azad etme yetkisinin satın alana ait olması. Çünkü Hz. Âişe azad etmek şartıyla Berîre’yi satın aldığıında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona itiraz etmemiştir.

7. Zayıf olan görüşe göre azad etmekle birlikte velayetin müşteriye ait olmasının şart koşulması. Bu görüşe göre böylesi bir alışveriş geçerli olur, ancak şart geçersiz olur.

8. Satış anında, satılan şeyin kusurlu olmamasının şart koşulması

9. Mali, satanın yanından başka yere taşıma şartı. Çünkü akdin gerçekleşmesi için malın alıcı tarafından teslim alınması gerekir.

10. Satın alınan meyveleri toplamayı veya olgunlaşınca kadar bekletmeyi şart koşmak

11. Satın alınan meyveleri, olgunlaşınca kadar bekletmeyi şart koşmak

12. Satıcının, sattığı şey üzerinde çalışması, kumaşı satan terzinin onu dikmesinin şart koşulması

13. Kölede belli bir vasfın olmasının şart koşulması

14. Satıcının, bedeli tam almadan malı teslim etmemeyi şart koşması

15. Malın kusurlu çıkması durumunda iade etmeyi şart koşmak

16. Görmeden satın aldığı şeyi, görmeyi şart koşmak.

¹ Bakara Sur. 282

٤ - باب إِذَا اشْتَرَطَ الْبَائِعُ ظَهَرَ الدَّابَّةِ إِلَى مَكَانٍ مُسَمًّى جَارَ

4. SATICININ BELLİ BİR YERE KADAR SATTIĞI BİNEĞE BİNMEYİ ŞART KOŞMASI CAİZDİR.

٢٧١٨ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا قَالَ سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ حَدَّثَنِي جَابِرٌ - رَضِيَ
الله عنه أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لَهُ قَدْ أَعْيَا ، فَمَرَّ النَّبِيُّ ﷺ فَضَرَبَهُ ، فَدَعَا لَهُ ، فَسَارَ بِسِيرٍ
لَيْسَ بِسِيرٍ مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ « بَعْثُهُ بِوَقِيَّةٍ » قُلْتُ لَا ثُمَّ قَالَ « بَعْثُهُ بِوَقِيَّةٍ » فَبِعْتُهُ فَاسْتَنْتَيْتُ
مُحَلَّاتَهُ إِلَى أَهْلِي ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَتَيْتُهُ بِالْجَمَلِ ، وَتَقَدَّنِي ثَمَنَهُ ، ثُمَّ انْصَرَفْتُ ، فَأَرْسَلَ عَلَى إِثْرِي ،
قَالَ « مَا كُنْتُ لِأُخَذَ جَمَلُكَ ، فَخُذْ جَمَلُكَ ذَلِكَ فَهُوَ مَالُكَ » قَالَ شُعْبَةُ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ عَامِرٍ
عَنْ جَابِرٍ أَفْقَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ظَهْرَهُ إِلَى الْمَدِينَةِ . وَقَالَ إِسْحَاقُ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ مُغِيرَةَ
فَبِعْتُهُ عَلَى أَنَّ لِي فَقَارَ ظَهْرِهِ حَتَّى أَتِلُغَ الْمَدِينَةَ . وَقَالَ عَطَاءٌ وَغَيْرُهُ لَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ ،
وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُكَدِّرِ عَنْ جَابِرٍ شَرَطَ ظَهْرَهُ إِلَى الْمَدِينَةِ . وَقَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ جَابِرٍ
وَلَكَ ظَهْرُهُ حَتَّى تَرْجِعَ . وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَفْقَرْنَاكَ ظَهْرَهُ إِلَى الْمَدِينَةِ . وَقَالَ
الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرٍ تَبْلُغَ عَلَيْهِ إِلَى أَهْلِكَ . وَقَالَ عُبَيْدُ اللهِ وَابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ وَهْبٍ
عَنْ جَابِرٍ اشْتَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ بِوَقِيَّةٍ . وَتَابَعَهُ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ جَابِرٍ . وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ
عَطَاءٍ وَغَيْرِهِ عَنْ جَابِرٍ أَخَذْتُهُ بِأَرْبَعَةِ دَنَائِيرَ . وَهَذَا يَكُونُ وَقِيَّةً عَلَى حِسَابِ الدِّينَارِ بَعْشَرَةً
دَرَاهِمَ . وَلَمْ يُبَيِّنِ الثَّمَنُ مُغِيرَةَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرٍ ، وَابْنُ الْمُكَدِّرِ وَابْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ
وَقَالَ الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرٍ وَقِيَّةٌ ذَهَبٍ . وَقَالَ أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرٍ بِمِائَتِي
دِرْهَمٍ . وَقَالَ دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ عَنْ جَابِرٍ اشْتَرَاهُ بِطَرِيقِ تَبُوكَ ، أَحْبَبُهُ
قَالَ بِأَرْبَعِ أَوَاقٍ . وَقَالَ أَبُو نَضْرَةَ عَنْ جَابِرٍ اشْتَرَاهُ بِعِشْرِينَ دِينَارًا . وَقَوْلُ الشَّعْبِيِّ بِوَقِيَّةٍ
أَكْثَرُ الْإِشْتِرَاطِ أَكْثَرُ وَأَصَحُّ عِنْدِي . قَالَهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ . أَطْرَافُهُ ٤٤٣ ، ١٨٠١ ، ٢٠٩٧ ،
٢٣٠٩ ، ٢٣٨٥ ، ٢٣٩٤ ، ٢٤٠٦ ، ٢٤٧٠ ، ٢٦٠٣ ، ٢٦٠٤ ، ٢٨٦١ ، ٢٩٦٧ ،

٠ ٥٢٤٥ ٠ ٥٢٤٤ ٠ ٥٢٤٣ ٠ ٥٠٨٠ ٠ ٥٠٧٩ ٠ ٤٠٥٢ ٠ ٣٠٩٠ ٠ ٣٠٨٩ ٠ ٣٠٨٧
 ٠ ٢٣٤١ ٠ ٢٢٤٣ ٠ ٢٢٣٨ ٠ ٢٣٨٧ ٠ ٢٤٥٥ ٢٤٥٥ - ٦٣٨٧ ٠ ٥٣٦٧ ٠ ٥٢٤٧ ٠ ٥٢٤٦
 ٣١٢٧ ٠ ١٣١٦٩ ٠ ٣١٠١ ٠ ٣٠٩٦ ٠ ٣٠٠٢ ٠ ٢٦٦٩

2718- "Ebû Nuaym — Zekerıyyâ — Âmir" isnâdıyla Câbir'den bildirdiğine göre Câbir, yorgun düşmüş devesiyle giderken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine uğrayıp deveye vurup ona dua etti. Bunun üzerine deve daha önce hiç yürümediği hızlı bir yürüyüşle yürümeye başladı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bunu bana bir ukiyye karşılığında sat*" buyurunca ben: "Hayır" karşılığını verdim. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha: "*Bunu bana bir ukiyye karşılığında sat*" buyurunca ben deveyi ona sattım ve aileme dönene kadar beni taşımasını şart koştum. (Medine'ye) geldiğimizde deveyi ona götürdüm ve devenin bedelini bana verdi. Sonra ben oradan ayrılınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peşimden birini gönderdi ve: "*Senin deveni alacak değilim. Şu deveni al, o senin malındır*" buyurdu.

Şu'be, Muğîre kanalıyla Âmir'den, onun da Câbir'den olan rivayetinde Câbir'in: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Medine'ye kadar devenin sırtında taşıdı" dediğini söylemiştir.

İshâk'ın, Cerîr kanalıyla Muğîre'den olan rivayetinde, Câbir'in: "Ben deveyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye ulaşana kadar devenin beni taşıması şartıyla sattım" dediğini söylemiştir.

Atâ ve başkaları, Câbir'den, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Medine'ye kadar devenin sırtı senindir*" buyurduğunu rivayet etmişlerdir.

Muhammed b. el-Münkedir de Câbir'den yaptığı rivayetinde: "Câbir Medine'ye kadar devenin sırtını kullanmayı şart kıldı" demiştir.

Zeyd b. Eslem'in Câbir'den olan rivayeti: "*(Medine'ye) dönene kadar devenin sırtı senindir*" şeklindedir.

Ebu'z-Zübeyr'in Câbir'den olan rivayeti: "*Medine'ye kadar devenin sırtını sana verdik*" şeklindedir.

A'meş'in, Sâlim kanalıyla Câbir'den olan rivayeti de: "*Devenin üzerinde aylene yetiş*" şeklindedir.

Ubeydullah ve İbn İshâk'ın Vehb kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bir ukiyye karşılığında satın aldı" şeklindedir. Zeyd b. Eslem de Câbir'den olan rivayetinde ona mutabaat etmiştir.

İbn Cüreyc'in Atâ'dan ve başkasından, onun da Câbir'den olan rivayeti: "Onu dört dinara satın aldım" şeklindedir. Bir dinarın on dirhem olduğu hesaplandığında dört dinarın bir ukiyye olduğu anlaşılır.

Muğîre'nin Şa'bî kanalıyla Câbir'den, İbnu'l-Münkedir ve Ebu'z-Zubeyr'in Câbir'den olan rivayetinde devenin fiyatından bahsedilmemiştir.

A'meş'in, Sâlim kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: "Bir ukiyye altın" şeklindedir.

Ebû İshâk'ın, Sâlim kanalıyla Câbir'den olan rivayeti de: "İki yüz dirhem" şeklindedir.

Dâvud b. Kays'ın, Ubeydullah b. Miksem kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: "Deveyi Tebuk yolunda satın aldı. Dört ukiyyeye satın aldı dediğini zannediyorum" şeklindedir.

Ebû Nadra'nın Câbir'den olan rivayeti: "Deveyi yirmi dinara satın aldı" şeklindedir.

Şa'bî'nin: "Bir ukiyyeye satın aldı" şeklindeki rivayet daha yaygındır.

Ebû Abdillâh der ki: "Bana göre Câbir'in şart koştuğuyla ilgili rivayetler daha yaygın ve daha sahihtir."¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Zekerîyyâ, Zekerîyyâ b. Ebî Zâide el-Kûfî'dir.

¹ Hadis ayrıca 443, 1801, 2097, 2309, 2385, 2394, 2406, 2470, 2603, 2604, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367, 6387'de geçmektedir. Müslim 715

Âmir, Şa'bî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Câbir b. Abdillâh, Tebuk veya Zâtu'r-Rikâ' gazvesinden dönerken, devesi yorgunluktan dolayı yavaş gidiyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Câbir'in yanına gelip deveye vurdu ve ona dua etti.

Müslim'in bu yolla rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveye ayağıyla vurup dua etti. Ahmed'in bu yolla olan rivayetinde ise Câbir: "Ey Allah'ın Resûlü! Devem yavaşladı" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Deveni çökert" buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de devesini çökertip indikten sonra: "Bana şu sopayı ver -veya- bana şu ağaçtan bir sopa kes" buyurdu. Câbir Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediğini yapınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sopayı alıp deveye bir kaç defa dürttü ve: "Şimdi bin" buyurdu. Câbir deveye binince deve daha önce hiç yürümediği hızlı bir yürüyüşle yürümeye başladı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu deveyi bana bir ukiyye karşılığında sat" buyurunca Câbir: "Hayır, satmam" karşılığını verdi. Nesâî'de geçen rivayette: "Bu deveye çok ihtiyacım vardı" ibaresi geçmektedir.

Ahmed'in, Vehb b. Keysân tarikiyle Câbir'den olan rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Câbir! Bu deveni bana satar mısın?" diye sorunca, Câbir: "Bunu sana hibe ederim" cevabını verdi. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci defa: "Bu deveyi bana bir ukiyye karşılığında sat" deyince Câbir: "Sattım" karşılığını verdi. Ancak Câbir, deveye, Medine'ye varıncaya kadar kendisinin binmesini şart koştu ve Medine'ye vardıkları zaman deveyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü.

İstikrâd konusunda Muğîre'nin Şa'bî'den olan rivayetinde şu ibare vardır: Câbir der ki: Medine'ye yaklaştığımız zaman Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin isteyip: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben yeni evlendim" dedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Bakire biriyle mi, yoksa dul biriyle mi evlendin?" diye sorunca: "Dul bir kadınla evlendim. Babam Abdullah şehit olunca geriye küçük kız çocukları bıraktı. Onlara öğretmesi ve terbiye etmesi için dul bir kadınla evlendim" cevabını verdi.

Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ailenin yanına git" diyerek izin verince Medine'ye geldim ve dayıma deveyi sattığımı söyleyince dayım beni kinadı. Deveyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdiğimde: "Deveyi bırak ve

Mescid'e girip iki rekât namaz kıl" buyurdu. Sonra devenin bedeli olan parayı Bilal ile bana gönderdi. Ben oradan ayrılınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ardımdan birini gönderip beni çağırdı ve: *"Senin deveni alacak değilim. Şu deveni al, o senin malındır"* buyurdu.

Ahmed'in Yahyâ el-Kattân isnadiyla Zekeriyâ'dan olan rivayeti şu şekildedir: *"Seninle pazarlık yaptığım zaman deveni alacağımı mı zannettin. Deveni ve bedelini al, ikisi de senindir."*

Beyhakî'nin Yahyâ b. Ebî Kesîr'den mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Şu'be b. el-Haccâc, Muğîre b. Miksem el-Kûfî kanalıyla Âmir'den, onun da Câbir b. Abdillâh'tan olan rivayetinde Câbir'in: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Medine'ye kadar devenin sırtında taşıdı" dediğini söylemiştir.

İshâk b. Râheveyh, Cerîr b. Abdilhamîd'den, Muğîre b. Miksem el-Kûfî'den, onun da Âmir'den olan rivayetinde, Câbir'in: "Ben deveyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye ulaşana kadar devenin beni taşıması şartıyla sattım" dediğini söylemiştir.

Atâ b. Ebî Rebâh ve başkaları, Câbir'den, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Medine'ye kadar devenin sırtı senindir"* buyurduğunu rivayet etmişlerdir. Bu rivayette Câbir'in şart koşmasıyla ilgili bir delil yoktur.

Muhammed b. el-Münkedir de Câbir'den yaptığı rivayetinde: "Câbir Medine'ye kadar devenin sırtını kullanmayı şart kıldı" demiştir.

Zeyd b. Eslem'in Câbir'den olan rivayeti: *"Medine'ye dönene kadar devenin sırtı senindir"* şeklindedir. Burada da şarttan bahsedilmemiştir.

Beyhakî'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Muhammed b. Eslem b. Tedrus'un Câbir'den olan rivayeti: *"Medine'ye kadar devenin sırtını sana verdik"* şeklindedir.

Müslim'in bir rivayetine göre ise Câbir: "Medine'ye kadar devenin sırtı benim olmak şartıyla satarım" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Medine'ye dönene kadar devenin sırtı senindir"* buyurmuştur.

Ahmed ve Müslim'in mevsûl olarak rivayet ettiklerine göre Süleyman b. Mihrân'ın, Sâlim'den, onun da Câbir'den olan rivayeti de: *"Devenin üzerinde ailene yetiş"* şeklindedir. Bunda da şart koşulduğuna dair delil yoktur.

Nesâî'nin İbn Uyeyne, Eyyûb tarikiyle olan rivayetinde: *"Medine'ye kadar devenin sırtını sana ödünç verdim"* ibaresi vardır.

Buhârî der ki: “Alışveriş sırasında şart koşmanın gerçekleştiğini söyleyen rivayetler, gerçekleştiğini söylemeyenenden daha yaygın ve sahihtir.”

Hanbeliler bu hadisi, satanın sattığı şeyden belli bir konuda faydalanmayı şart koşmasının cevazına delil saymışlardır. Malikiler de bazı durumlarda bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Cumhur ise böyle bir şartın alışveriş akdini geçersiz kılacağını söylemişler ve hadisin bazılarında şartın zikredilmesini, bazılarında şarta işaret edilmesini, bazılarında ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu faydalanmayı hibe olarak verdiğini belirttiğini söyleyerek delil gösterilemeyeceğini iddia etmişlerdir. Hz. Âişe'nin Berîre hadisi de, satış akdine muhalif şartın geçersiz olduğunu göstermektedir.

Buhârî'nin *Buyû* konusunda mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî ve Muhammed b. İshâk'ın Vehb. b. Keysân kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bir ukiyye karşılığında satın aldı” şeklindedir. Zeyd b. Eslem de Câbir'den olan rivayetinde Vehb b. Keysân'a mutabaat etmiştir.

Buhârî'nin *Vekâlet* konusunda mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbn Cüreyc'in Atâ b. Ebî Rebâh ve başkası kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: “Onu dört dinara satın aldım” şeklindedir. Bir dinarın on dirhem olduğu hesaplandığında dört dinarın bir ukiyye olduğu anlaşılır. Bu durumda bir dinar on dirhem eder. Dört dinar bir ukiyye eder.

Muğîre b. Miksem, Şa'bî kanalıyla Câbir'den, İbnu'l-Münkedir ve Ebu'z-Zübeyr'in Câbir'den olan rivayetinde devenin fiyatından bahsedilmemiştir.

Ahmed, Müslim ve başkasının mevsûl olarak rivayet ettiğine göre A'meş'in, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: “Bir ukiyye altın” şeklindedir.

Amr b. Abdillâh es-Sebiyî'nin, Sâlim kanalıyla Câbir'den olan rivayeti de: “İki yüz dirhem” şeklindedir.

Dâvud b. Kays'ın, Ubeydullâh b. Miksem kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi Tebuk yolunda satın aldı. Dört ukiyyeye satın aldı dediğini zannediyorum” şeklindedir.

İbn Mâce'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Munzir b. Mâlik'in Câbir'den olan rivayeti: “Deveyi yirmi dinara satın aldı” şeklindedir.

Şa'bî'nin: “Bir ukiyyeye satın aldı” şeklindeki rivayet daha yaygındır.

Ebû Abdillâh (Buhârî) der ki: “Bana göre Câbir’in şart koştuguyla ilgili rivayetler daha yaygın ve daha sahihtir. Rivayetlere bakıldığında çoğunda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi bir ukiyye ve dört dinara satın aldığı geçtiği ve bu rivayetlerin birbiriyle çelişmediği görülür. Kâdı İyâd, hadisteki devenin bedeliyle ilgili rivayetin muhtelif olmasının, hadisi mânâ olarak rivayet edilmesi sebebiyle olduğunu söylemiştir.

٥ - باب الشُّرُوطِ فِي الْمُعَامَلَةِ

5. AKİT MUAMELELERİNDEKİ ŞARTLAR

٢٧١٩ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اقْسِمْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ قَالَ « لَا » فَقَالَ تَكْفُونَا الْمُتُونَةَ وَنُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا طرفاه ٢٣٢٥ ، ٣٧٨٢ - تحفة ١٣٧٣٨

2719- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Ebu’z-Zinâd” isnâdıyla A’rec’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: Ensâr Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hurmalıkları kardeşlerimizle aramızda paylaşır” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır” karşılığını verdi. Ensâr: “Hurmalıkların bakımını siz üzerinize alın, biz de mahsulde sizi ortak yapalım” deyince (Muhacirler): “İşittik ve itaat ettik” karşılığını verdiler.¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dır.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hürmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’ye hicret ettiği zaman Ensar Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! Hurmalıkları bizimle

¹ Hadis ayrıca 2325, 3782’de geçmektedir.

muhacir kardeşlerimiz arasında taksim et” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır olmaz*” karşılığını verdi. Ensâr, Muhacirlere: “Hurmalıkların sulama, budama ve toplama gibi işlerini siz üzerinize alın, biz de mahsulde sizi ortak yapalım” deyince Muhacirler: “İşittik ve itaat ettik” karşılığını verdiler.

Hadisin başlıkla alakası: “Hurmalıkların sulama, budama ve toplama gibi işlerini siz üzerinize alın, biz de mahsulde sizi ortak yapalım” sözüdür. Çünkü bu söz “Siz bu işleri yaparsanız, biz de sizi mahsulde ortak yaparız” takdirindedir. Bu ise luğavî bir şarttır; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu itibara almıştır.

Bu hadis daha önce *Muzâra’a* konusunda geçmiştir.

۲۷۲۰ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ الْيَهُودَ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا ، وَهُمْ شَطْرُ مَا يُخْرِجُ مِنْهَا أَطْرَافَهُ ۲۲۸۵ ، ۲۳۲۸ ، ۲۳۲۹ ، ۲۳۳۱ ، ۲۳۳۸ ، ۲۴۹۹ ، ۳۱۵۲ ، ۴۲۴۸ -

تحفة ۷۶۲۴

2720- “Mûsa — Cuveyriye b. Esmâ” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Ömer) şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber’i çalışarak ekip dikmeleri ve çıkan ürünün yarısını almaları şartıyla Yahudilere verdi.”¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer ve babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber’deki ağaçları sulamak, su kanallarını ıslah etmek gibi şeyleri yapmak şartıyla ekip dikmeleri ve çıkan meyve ve ekinin yarısını almaları karşılığında Yahudilere verdi.

Hadisin başlıkla alakası açıktır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber

¹ Hadis ayrıca 2285, 2328, 2329, 2331, 2338, 2499, 3152, 4248’de geçmektedir. Müslim 1551

arazisini, oradaki Yahudilere ancak orada çalışmaları ve ekincilik yapmaları ve mahsulün yarısı onlara ait olmak şartıyla üzere vermiştir. Bu da bir ekincilik akdidir. Hadis *Muzâra'a* konusunda geçmiştir.

٦ - باب الشُّرُوطِ فِي الْمَهْرِ عِنْدَ عُقْدَةِ النِّكَاحِ .

6. NİKÂH AKDİ YAPARKEN MEHİRDE KOŞULAN ŞARTLAR

وَقَالَ عُمَرُ إِنَّ مَقَاطِعَ الْحُقُوقِ عِنْدَ الشُّرُوطِ ، وَلَكَ مَا شَرَطْتَ وَقَالَ الْمِسُورُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَ صَهْرًا لَهُ فَأَتَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ فَأَحْسَنَ قَالَ « حَدَّثَنِي وَصَدَقَنِي وَوَعَدَنِي فَوْقَ لِي »

Hiz. Ömer: “Haklar, şart koşulduğu zaman gerçekleşir. Şart koştüğün şey senin hakkındır” demiştir.

Misver ise şöyle demiştir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir damadını övgüyle anarak: “Benimle konuştuğu zaman doğru söyledi, bana söz verdiği zaman sözünde durdu” dediğini işittim.

Misver b. Mahreme şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Zeyneb ile evli olan damadı Ebu'l-Âs b. er-Rabî'yi övgüyle anıp onun hakkında güzel şeyler söyleyerek: “Ebu'l-Âs benimle konuştuğunda doğru söyledi. Bana kızım Zeyneb'i göndereceğine dair söz verdi ve bu sözünde durdu” demiştir. Ebu'l-Âs, Bedir savaşında esir edilince hanımı Zeyneb onun fidyesini ödemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de Zeyneb'i kendisine göndermesi şartıyla onu serbest bırakmıştı. Ebu'l-Âs sözünde durup Zeyneb'i Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderince Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü söylemiştir.

٢٧٢١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ تُوفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ » طرفه ٥١٥١ - تحفة ٩٩٥٣

2721- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Yezîd b. Ebî Habîb — Ebu'l-Hayr” isnâdıyla Ukbe b. Âmir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Şartların yerine getirilmeye en layık olanı, ferçleri kendinize helal kıldığınız şartlardır.*”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yezîd, Yezîd b. Süveyd b. Habîb'dir.

Ebu'l-Hayr, Abdullah el-Yezenî'nin oğludur.

Ukbe, Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'dir.

Cumhur âlimleri hadisteki layık kelimesinin vacip mânâsında olduğunu söylemişlerdir.

Buhârî der ki: “Tercih edilen görüş budur. Çünkü ferçleri helal kılan şart vacip değilse, başka şartların da vacip olmaması gerekir. Bilindiği gibi alışveriş ve başka konularda yerine getirilmesi vacip olan şartlar vardır. Bu hadisteki şart lafzı genel anlamda kullanılmıştır. Hadiste kastedilen şart, nikâh akdini geçersiz kılmayan, hanımıyla iyi geçinmek ve onun haklarına riayet etmek gibi şartlardır. Hanımının üzerine kuma getirmemek, onunla yolculuğa çıkmamak gibi şartları yerine getirme zorunluluğu yoktur. Böylesi şartlar koşulsa bile bu şartlar geçersiz olur ve mehri misil ödenerek nikâh devam eder.

Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce bu hadisi *Nikâh*, Nesâî ise *Nikâh* ve *Şurût* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 5151'de geçmektedir. Müslim 1418

۷ - باب الشُّرُوطِ فِي الْمُزَارَعَةِ

7. EKİN ORTAKLIĞI AKDİNDE KOŞULAN ŞARTLAR

۲۷۲۲ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ حَنْظَلَةَ الزُّرَقِيَّ قَالَ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ كُنَّا أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ حَقْلًا ، فَكُنَّا نُكْرِى الْأَرْضَ ، فَرَبَّمَا أَخْرَجَتْ هَذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ ذِهِ ، فَتُهِينَا عَنْ ذَلِكَ ، وَلَمْ نُنْهَ عَنْ الْوَرَقِ . أطرافه ۲۲۸۶ ، ۲۳۲۷ ، ۲۳۳۲ ، ۲۳۴۴ - تحفة ۳۵۵۳

2722- “Mâlik b. İsmâil — İbn Uyeyne — Yahyâ b. Saîd” isnâdıyla Hanzala ez-Zurakî'nin bildirdiğine göre Râfi b. Hadîc şöyle dedi: “Ensâr arasında en çok tarlası olan bizdik ve tarlayı kiraya verirdik. Bazen bir tarla ürün verirken, diğeri ürün vermezdi. Böyle yapmamız yasaklandı, ancak gümüş karşılığında kiraya vermemiz yasaklanmadı.”¹

Mâlik, Mâlik b. İsmâil b. Ziyâd b. Dirhem'dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî'dir.

Hanzala, Hanzala b. Kays'tır.

Râfi b. Hadîc, Ensâr arasında tarlaları en çok olanların kendileri olduğunu ve bu tarlaları kiraya verirken: “Şurası senin, şurası da benimdir” dediklerini söylemiştir. Ancak bazen tarlanın bir kısmı ürün verirken diğer kısmı vermiyordu. Bu durumda biri ürün alıp kazanıyor, diğeri ise zarar ediyordu. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu zararın önüne geçmek için tarlayı bu şekilde kiraya vermeyi yasakladı, para karşılığında kiralamayı ise yasaklamadı.

¹ Hadis ayrıca 2286, 2327, 2332, 2344'te geçmektedir. Müslim 1547

٨ - بَاب مَا لَا يَجُوزُ مِنَ الشَّرْطِ فِي النِّكَاحِ

8. NİKÂH AKDİNDE CAİZ OLMAYAN ŞARTLAR

٢٧٢٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ ، وَلَا تَنَاجَشُوا ، وَلَا يَزِيدَنَّ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ ، وَلَا يَخْطُبَنَّ عَلَى خِطْبَتِهِ ، وَلَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَكْفِيئَ إِنَاءَهَا » أطرافه ٢١٤٠، ٢١٤٨، ٢١٥٠، ٢١٥١، ٢١٦٠، ٢١٦٢، ٢٧٢٧، ٥١٤٤، ٥١٥٢، ٦٦٠١ - تحفة ١٣٢٧١

2723- “Müsedded — Yezîd b. Zuray’ — Ma’mer — Zühri — Saîd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şehirli köylü adına satış (simsarlık) yapmasın. Pazarlık kızıştırmayın. Kişi kardeşinin alacağı şeyin fiyatını yükseltmesin. Kardeşinin talip olduğu kıza talip olmasın. Kadın da biriyle evlenecekse kardeşinin (kumasının) boşanmasını şart koşmasın.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

Yezîd, Yezîd b. Zuray’ Ebû Muâviye el-Basrî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid el-Ezdî’dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Saîd, Saîd b. el-Müseyyeb’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köyden gelenin yanındaki malı o günün rayiciyle satmak isterken şehirli olanın: “Malını yanımda bırak, bunu senin için daha pahalıya satayım” diyerek malını alıp satmasını, satın almayacağı halde malın bedelini yükselterek başkasını aldatmak için pazarlığı kızıştırmayı yasakladı. Yine kişinin kardeşinin satışı üzerine satış yapmasını ve onun talip

¹ Hadis ayrıca 2140, 2148, 2150, 2151, 2160, 2162, 2727, 5144, 5152, 6601’de geçmektedir. Müslim 1413

olduğu kıza talip olmasını yasakladı. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evleneceği erkeğe, diğer hanımını boşamasını şart koşmasını yasaklamıştır.

Bu hadis daha önce *Buyû* konusunda geçmiştir. *Nikâh* konusunda tekrar gelecektir.

۹ - باب الشُّرُوطِ الَّتِي لَا تَحِلُّ فِي الْحُدُودِ

9. HAD CEZALARINDA KOŞULMASI HELAL OLMAYAN ŞARTLAR

۲۷۲۴ و ۲۷۲۵ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَرَزِيدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَنْشُدَكَ اللَّهَ إِلَّا قَضَيْتَ لِي بِكِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ الْخَضَمُ الْآخَرُ وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ نَعَمْ فَافْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ ، وَأَنْذَنِي لِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قُلْ » قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا ، فَرَنَى بِامْرَأَتِهِ ، وَإِنِّي أَخْبِرْتُ أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ ، فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّهَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ ، وَأَنَّ عَلَى امْرَأَةٍ هَذَا الرَّجْمَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا قُضِيَ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ ، الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ ، وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ ، اغْدُ يَا أُنَيْسُ إِلَى امْرَأَةٍ هَذَا فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمُهَا » قَالَ فَغَدَا عَلَيْهَا فَاعْتَرَفَتْ ، فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَجِمَتْ حَدِيث ۲۷۲۴ أطرافه ۲۳۱۵ ، ۲۶۹۵ ، ۶۶۳۳ ، ۶۸۲۷ ، ۶۸۳۳ ، ۶۸۳۵ ، ۶۸۴۲ ، ۶۸۵۹ ، ۷۱۹۳ ، ۷۲۵۸ ، ۷۲۶۰ ، ۷۲۷۸ - تحفة ۱۴۱۰۶ حديث ۲۷۲۵ أطرافه ۲۳۱۴ ، ۲۶۴۹ ، ۲۶۹۶ ، ۶۶۳۴ ، ۶۸۲۸ ، ۶۸۳۱ ، ۶۸۳۶ ، ۶۸۴۳ ، ۶۸۶۰ ، ۷۱۹۴ ، ۷۲۵۹ ، ۷۲۷۹ - تحفة

2724, 2725- "Kuteybe b. Saîd — Leys — İbn Şihâb" isnâdıyla Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Ebû

Hureyre ve Zeyd b. Hâlid el-Cühenî şöyle dediler: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bedevi gelerek: "Allah adına and veriyorum, benim için Allah'ın Kitab'ıyla hüküm ver" deyince, kendisinden daha bilgili olan diğer hasım: "Evet. Aramızda Allah'ın Kitab'ıyla hüküm ver ve bana izin ver (sözümü söyleyeyim)" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Söyle" karşılığını verince adam şöyle dedi: "Oğlum bu adamın yanında işçiydi ve onun hanımıyla zina yapınca bana oğlumun recmedilmesi gerektiği söylendi. Ben de oğlumun kurtarmak için fidye olarak yüz koyun ve bir cariyeye verdim. Sonra ilim ehline sorduğumda, oğlumun cezasının yüz sopa ve bir yıl sürgün olduğunu, bunun hanımının cezasının ise recmedilmek olduğunu söylediler."

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Nefsım elinde olana yemin ederim ki; aranızda Allah'ın Kitab'ıyla hüküm vereceğim. Cariye ve koyun sana iade edilecektir. Oğlunun cezası ise yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Ey Uneys! Yarın sabah bu kadına git. Eğer suçunu itiraf ederse onu recmet.*" Ertesi sabah Uneys kadının yanına gitti ve kadın suçunu itiraf edince emriyle recmedildi.¹

Kuteybe, Ebû Recâ el-Bağlânî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Bir bedevi hasmıyla beraber Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah adına and veriyorum, benim için Allah'ın Kitab'ıyla hüküm ver" dedi. Bedevinin kastı, tilaveti nesh edilen ancak hükmü kalan: "Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ederlerse onları recmediniz" âyeti olabilir.

Bedeviden daha bilgili olan veya meseleyi daha iyi bilen diğer hasım: "Evet. Aramızda Allah'ın Kitab'ıyla hüküm ver ve bana izin ver meseleyi anlatayım" dedi.

¹ Hadis ayrıca 2315, 2695, 6633, 6827, 6833, 6835, 6842, 6859, 7193, 7258, 7260, 7278, 2314, 2649, 2696, 6634, 6828, 6831, 6836, 6843, 6860, 7194, 7259, 7279'da geçmektedir. Müslim 1697-8

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) anlatmasını söyleyince adam şöyle anlattı: “Oğlum bu adamın yanında işçiydi ve onun hanımıyla zina yapınca bana oğlumun bekar olması ve suçunu itiraf etmesi sebebiyle recmedilmesi gerektiği söylendi. Ben de oğlumu kurtarmak için fidye olarak yüz koyun ve bir cariyeye verdim. Sonra ilim ehline sorduğumda, oğlumun cezasının yüz sopa ve bir yıl sürgün olduğunu, bunun hanımının cezasının ise recmedilmek olduğunu söylediler.”

Hadisin zahirine göre yukarıdaki kıssayı anlatan ikinci adamdır. Kirmânî ise birinci adam olan bedevinin olduğunu söylemiştir. Görünen o ki Kirmânî, Sulh konusunda geçen Âdem b. İyâs'ın rivayetini delil göstermiştir.

Adamın kasd ettiği ilim ehli Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında fetva veren Hz. Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali, Ensâr'dan da Ubey b. Ka'b, Muâz b. Cebel ve Zeyd b. Sâbit'tir. İbn Sa'd, *Tabakât*'ta bunlar arasında Abdurrahmân b. Avf'ı da zikretmiştir.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Nefsim elinde olana yemin ederim ki; aranızda Allah'ın Kitab'ıyla hüküm vereceğim. Cariye ve koyun sana iade edilecektir. Oğlunun cezası ise yüz sopa ve bir yıl sürgündür.*”

Adamın oğluna bu cezanın verilmesinin sebebi, bekar olması ve suçunu itiraf etmesidir. Çünkü babanın itirafı çocuğa ceza vermek için yeterli değildir.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Uneys'e şöyle dedi: “Ey Uneys! Yarın kadının yanına git ve kadın iki kişinin şahitliğinde suçunu itiraf ederse, onu recmet.” Kadına recm cezasının verilmesi evli olması sebebiyledir. Uneys kadının yanına gittiğinde kadın suçunu itiraf edince, kadın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle recmedildi. Kastedilen emir Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Eğer suçunu itiraf ederse onu recmet*” sözü olabilir. Veya kadın suçunu itiraf edince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) recmedilmesi için ayrıca emir vermiş olabilir.

Nevevî der ki: Hadiste, kadına, kendisine zina isnadında bulunulduğunun söylenmesi istenmiştir. Bu durumda kadın isnatta bulunana iftira cezası verilmesini isteyebilir veya onu affedebilir. Ya da suçunu itiraf eder. Kadın suçunu itiraf ettiği zaman artık iftira cezası uygulanmaz.

Hadisin başlıkla alakası, adamın: “Oğlumu kurtarmak için fidye olarak yüz koyun ve bir cariye verdim” sözüdür. Çünkü oğlunun cezası yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Kadının cezası ise recmedilmektir. Onlar, had cezasını düşürmek için yüz koyun ve bir cariyeyi fidye yaparak had gerektiren bir şeyde şart koydular. Halbuki had cezalarında bu, caiz değildir.

Buhârî bu hadisi *Sulh*, *Ahkâm*, *Muhâribûn*, *Vekâlet*, *I'tisâm* ve *Haberu'l-Vâhid* konusunda rivayet etmiştir.

۱۰ - باب مَا يَجُوزُ مِنْ شُرُوطِ الْمَكَاتِبِ إِذَا رَضِيَ بِالْبَيْعِ عَلَى أَنْ يُعْتَقَ

10. MÜKÂTEP KÖLE AZAD EDİLMEK ŞARTIYLA SATILMAYA RAZI OLDUĞU ZAMAN KOŞMASI CAİZ OLAN ŞARTLAR

۲۷۲۶ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ الْمَكِّيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى بَرِيرَةَ وَهِيَ مُكَاتَبَةٌ، فَقَالَتْ يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ اشْتَرِينِي فَإِنَّ أَهْلِي يَبِيعُونِي فَأَعْتِقْنِي قَالَتْ نَعَمْ قَالَتْ إِنَّ أَهْلِي لَا يَبِيعُونِي حَتَّى يَشْتَرِطُوا وَلَآئِي قَالَتْ لَا حَاجَةَ لِي فِيكَ فَسَمِعَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْ بَلَّغَهُ، فَقَالَ « مَا سَأَنْ بَرِيرَةَ فَقَالَ اشْتَرِيهَا فَأَعْتِقِيهَا وَلِيشْتَرِطُوا مَا شَاءُوا » قَالَتْ فَاشْتَرَيْتُهَا فَأَعْتَقْتُهَا، وَاشْتَرِطَ أَهْلُهَا وَلَآءَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ، وَإِنْ اشْتَرِطُوا مِائَةَ شَرْطٍ » أَطْرَافُهُ ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٦٠٤٣

2726- “Hallâd b. Yahyâ — Abdolvâhid b. Eymen el-Mekki” isnâdıyla bildirdiğine göre babası şöyle dedi: Hz. Âişe'nin yanına girdiğimde şöyle dedi: “Mükâtebe olan Berîre yanıma girdi ve: “Ey müminlerin annesi! Sahiplerim beni satıyorlar, beni satın alıp azad et” dedi. Hz. Âişe: “Olur” deyince Berîre: “Sahiplerim, beni velayet hakkının kendilerinde olması şartıyla satıyorlar” dedi. Hz. Âişe: “Benim sana ihtiyacım yoktur” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu işitince veya

öğrenince: “Berîre’yle ilgili durum nedir?” dedi ve: “Onu satın alıp azad et. Onlar diledikleri şartı koşsunlar” buyurdu. Hz. Âişe der ki: “Onu satın alıp azad ettim. Sahipleri velayet hakkının kendilerine ait olmasını şart koşunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Velayet hakkı azad edene aittir. Onlar isterlerse yüz şart koşsunlar*” buyurdu.”¹

Hallâd, Hallâd b. Yahyâ b. Safvân es-Sülemî’dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Eymen el-Habeşî’dir. İbn Amr el-Mahzûmî’nin azatlısıdır.

Eymen, hicab âyeti nazil olmadan önce Hz. Âişe’nin yanına girdiğinde Hz. Âişe ona şöyle dedi: “Mükâtebe olan Berîre yanıma girdi ve: “Ey müminlerin annesi! Sahiplerim beni satıyorlar, beni satın alıp azad et” dedi.

Berîre, sahipleriyle her yıl bir ukiyye olmak üzere dokuz ukiyye ödeme karşılığında azad edilmek üzere anlaşma yapmıştı ve henüz hiçbir taksidi ödememişti.

Hz. Âişe: “Seni satın alıp azad ederim” deyince Berîre: “Ancak sahiplerim, beni velayet hakkının kendilerinde olması şartıyla satıyorlar” karşılığını verdi. Hz. Âişe: “O zaman sana ihtiyacım yoktur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu işitince veya öğrenince: “Berîre’yle ilgili durum nedir?” diye sordu. Sonra: “Onu satın alıp azad et. Onlar diledikleri şartı koşsunlar” buyurdu. Hz. Âişe der ki: “Onu satın alıp azad ettim. Sahipleri velayet hakkının kendilerine ait olmasını şart koşunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Velayet hakkı azad edene aittir. Onlar isterlerse yüz şart koşsunlar*” buyurdu.

Hadisin başlıkla alakası, Berîre’nin Hz. Âişe’den kendisini satın almasını söylerken, azad edilmesini şart koşmasıdır.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 3560, 3561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760’ta geçmektedir. Müslim 1075

۱۱ - باب الشُّرُوطِ فِي الطَّلَاقِ .

11. BOŞAMADA KOŞULAN ŞARTLAR

وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَالْحَسَنُ وَعَطَاءٌ إِنْ بَدَأَ بِالطَّلَاقِ أَوْ آخَرَ فَهُوَ أَحَقُّ بِشَرْطِهِ .

İbnu'l-Müseyyeb, Hasan ve Atâ: “Boşama sözü, ister şart cümlesinden önce söylensin, ister sonra söylensin, şart gerçekleşince boşanma da gerçekleşir” demişlerdir.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb, Hasan el-Basrî ve Atâ b. Ebî Rebâh şöyle dediler: Kişi: “Sen boşsun eve gidersen” diyerek talak sözünü şarttan önce zikretmesi veya: “Eğer eve gidersen sen boşsun” diyerek talak sözünü şarttan sonra söylemesi arasında fark yoktur. İki durumda da şart gerçekleşince talak gerçekleşir.”

۲۷۲۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَرَعَرَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّلْقَى ، وَأَنْ يَتَنَاجَى الْمُهَاجِرُ لِلْأَعْرَابِيِّ ، وَأَنْ تَشْتَرِطَ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا ، وَأَنْ يَسْتَأْمَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمٍ أَخِيهِ ، وَنَهَى عَنِ النَّجْشِ ، وَعَنِ التَّضْرِيَةِ تَابِعُهُ مُعَاذٌ وَعَبْدُ الصَّمَدِ عَنْ شُعْبَةَ وَقَالَ غُنْدَرٌ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ نُهَى وَقَالَ آدَمُ مِثْنًا وَقَالَ النَّضْرُ وَحِجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ نَهَى أَطْرَافَهُ ۲۱۴۸ ، ۲۱۴۰ ،

۲۱۵۰ ، ۲۱۶۰ ، ۲۱۶۲ ، ۲۷۲۳ ، ۵۱۴۴ ، ۵۱۵۲ ، ۶۶۰۱ تحفة ۱۳۴۱۱

2727- “Muhammed b. Ar'are — Şu'be — Adiy b. Sâbit” isnâdıyla Ebû Hâzım'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mal getirenlerin yolda karşılanmasını ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını, kadının, kardeşinin boşanmasını şart koşmasını, kişinin kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasını yasakladı. Yine pazarlığı kızıştırmayı ve satacağı hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirmeyi yasakladı.”

Muâz ve Abdussamed, Şu'be'den rivayette bulunarak ona (Muhammed b. Ar'are'ye) mutabaat etmişlerdir.

Âdem bu hadisi: “...bize yasaklandı” şeklinde rivayet ederken: Nadr ve Haccâc b. Minhâl: “...yasakladı” şeklinde rivayet etmişlerdir.¹

Muhammed, Muhammed b. Ar’are en-Nâcî es-Sâmi el-Kureşî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Adiy, Adiy b. Sâbit el-Ensârî el-Kûffî’dir.

Ebû Hâzım, Selmân el-Eşcaî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şehre mal getirenlerin yolda karşılanarak, malın fiyatını öğrenmelerine fırsat vermeden satın alınmasını, şehirlinin köylü adına simsarlık yapmasını, kadının, nikâh akdi yapılırken, erkeğin diğer hanımını boşamasını şart koşmasını yasaklamıştır.

İbn Battâl’ın da dediği gibi hadisin başlıkla alakası: “...kadının, kardeşinin boşanmasını şart koşmasını yasaklamıştır” sözüdür. Çünkü kadın bunu şart kıldığı zaman adam bunu kabul ederse gerçekleşir. Eğer bu durumda talak gerçekleşmeseydi, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklamasının hiçbir mânâsı olmazdı.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başkasıyla alışverişte anlaşılan ancak henüz akit gerçekleştirilmeyen kişiye: “Ben bunu daha yüksek fiyata alırım, veya ben bunun daha iyisini sana daha ucuza satarım” diyerek başkasının pazarlığı üzerine pazarlık yapılmasını yasaklamıştır. Alıcı ve satıcı anlaştıktan sonra henüz akit gerçekleşmeden başka birinin böyle bir şey yapması haramdır.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin satın almayacağı halde pazarlığı kızıştırmak için malın fiyatını yükseltmeyi ve müşteriyi aldatmak için satacağı hayvanın sütünü sağmayıp memesinde biriktirmeyi yasaklamıştır.

Müslim ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

Muâz b. Muâz b. Nasr b. Hassân el-Anberî ve Abdussamed b. Abdilvâris, Şu’be b. el-Haccâc’dan rivayette bulunarak Muhammed b. Ar’are’ye mutabaat etmişlerdir.

Âdem b. Ebî İyâs bu hadisi Şu’be’den: “... bize yasaklandı” şeklinde rivayet

¹ Hadis ayrıca 2140, 2148, 2150, 2151, 2160, 2162, 2723, 5144, 5152, 6601’de geçmektedir. Müslim 1413

ederken: Nadr b. Şumeyl ve Haccâc b. Minhâl: "... yasakladı" şeklinde rivayet etmişlerdir

۱۲ - باب الشُّرُوطِ مَعَ النَّاسِ بِالْقَوْلِ

12. İNSANLARLA SÖZLÜ OLARAK KOŞULAN ŞARTLAR

۲۷۲۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ يَزِيدُ أَحَدَهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ وَغَيْرُهُمَا قَدْ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ إِنَّا لَعِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مُوسَى رَسُولُ اللَّهِ» فَذَكَرَ الْحَدِيثَ ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ كَانَتْ الْأَوَّلَى نِسْيَانًا، وَالْوَسْطَى شَرْطًا، وَالثَّالِثَةُ عَمْدًا ﴿قَالَ لَا تَوَاحِدْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا﴾ ﴿لَقِيََا غُلَامًا فَقَتَلَهُ﴾ فَانْطَلَقَا فَوَجَدَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَرَأَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ اطْرَافَهُ ۷۴ ، ۶۶۷۲ ، ۴۷۲۷ ، ۴۷۲۶ ، ۴۷۲۵ ، ۳۴۰۱ ، ۳۴۰۰ ، ۳۲۷۸ ، ۲۲۶۷ ، ۱۲۲ ، ۷۸ ،

۷۴۷۸ - تحفة ۳۹

2728- "İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm — İbn Cureyc " isnâdıyla Ya'lâ b. Müslim ve Amr b. Dînâr'ın – Bu iki raviden her biri diğerinin rivayetine ilave yapmıştır- bildirdiğine göre Saîd b. Cübeyr şöyle dedi: İbn Abbâs'ın yanında'ydık, şöyle dedi: Ubey b. Ka'b'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın Resûlü Hz. Mûsa" deyip Hz. Hızır ile olan kıssasından bahsederek şöyle devam etti: "Hızır, Hz. Mûsa'ya: **"Ben sana yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?"** dedi. Birincisi (Hz. Mûsa'nın Hızır'ın gemiyi delmesine itirazı) Mûsa'nın unutmamasından dolayıdır. İkincisi (çocuğu öldürmesine itirazı) şart, üçüncüsü (duvarı doğrultmasına itirazı) ise kasten olmuştur. (Hz. Mûsa birincide) **"Unuttuğum için bana çıkışma, gücümün yetmediği şeyden beni**

sorumlu tutma”¹ demiştir. “**...bir erkek çocuğa rastladılar, o hemen onu öldürdü.**”² “Yine yola koyuldular... İkisi, şehrin içinde yıkılmağa yüz tutan bir duvar gördüler, Musa’nın arkadaşı onu doğrultuverdi.”³

İbn Abbâs “**Çünkü peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı**”⁴ âyetini “çünkü önlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı” şeklinde okumuştur.⁵

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd’dir.

Hişâm, Abdurrahmân en-San’ânî’nin babası Hişâm b. Yûsuf’tur.

İbn Cureyc, Abdülmelik b. Abdilazîz’dir.

Ya’lâ, Ya’lâ b. Müslim b. Hürmüz’dür.

Saîd, Saîd b. Cubeyr el-Kûfî’dir.

İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Ubey b. Ka’b’ın yanında otururlarken Ubey b. Ka’b şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah’ın peygamberi ve Kelîmi olan Mûsa b. İmrân’dan bahsetti. Nevf el-Bikâlî’nin iddia ettiği gibi başka bir Mûsa’dan değil. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğuna göre Hızır’ın, Hz. Mûsa’ya: “Ben sana yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?” sözünü ilk söylemesinin sebebi, Hz. Mûsa’nın unutarak gemiyi neden deldiğini sormasıdır. İkincisinde Hz. Mûsa Hızır’ın çocuğu öldürmesine itiraz edip Hızır: “Ben sana yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?” deyince, eğer bir daha itiraz ederse kendisinden ayrılmasını söyleyerek kendini şarta bağlamıştır. Üçüncüsünde ise Hızır’ın yıkılmak üzere olan bir duvarı doğrultması üzerine bilerek itiraz edip: “İsteseydin buna karşılık bir ücret alabilirdin” demesidir. Hızır’ın duvarı sıvazlamasıyla doğrulduğu da söylenmiştir.

¹ Kehf Sur. 73

² Kehf Sur. 74

³ Kehf Sur. 77

⁴ Kehf Sur. 79

⁵ Hadis ayrıca 74, 78, 122, 2267, 3278, 3400, 3401, 4725, 4727, 6672, 7478’de geçmektedir. Müslim 2380

İbn Abbâs “Çünkü peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı”¹ âyetini “Çünkü önlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı” şeklinde okumuştur.

Hadisin başlıkla alakası, Hz. Mûsa’nın, Hızır’ın çocuğu öldürmesine itiraz edip Hızır: “Ben sana yaptığım işlere dayanamazsın demedim mi?” deyince, eğer bir daha itiraz ederse kendisinden ayrılmasını söyleyerek kendini şarta bağlamasıdır. Çünkü Hz. Mûsa: “Bundan sonra sana bir şey sorarsam benden ayrıl” diyerek kendini şarta bağlamış, ancak bunu yazmamış, kimseyi de şahit tutmamıştır. Hadis, şahit olmasa bile şartın yerine getirilmesinin gerektiğine delildir. Çünkü Hz. Mûsa şartı yerine getirmeyince Hızır: “Artık bu seninle benim ayrılmamızı gerektiriyor” demiş, Hz. Mûsa da buna itiraz etmemiştir.

Buhari bu hadisi birçok yerde uzun ve muhtasar şekilde rivayet etmiştir.

۱۳ - باب الشُّرُوطِ فِي الْوَلَاءِ

13. VELAYET HAKKI İÇİN KOŞULAN ŞARTLAR

۲۷۲۹ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَنِي بَرِيرَةُ فَقَالَتْ كَاتِبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ فِي كُلِّ عَامٍ أَوْقِيَّةً، فَأَعْيِنِي فَقَالَتْ إِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَعِدَّهَا لَهُمْ، وَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ فَذَهَبَتْ بَرِيرَةُ إِلَى أَهْلِهَا، فَقَالَتْ لَهُمْ، فَأَبَوْا عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ مِنْ عِنْدِهِمْ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ، فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ فَسَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَخْبَرَتْ عَائِشَةُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « خُذِيهَا وَاشْتَرِي طَيِّ هُمُ الْوَلَاءُ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ». فَفَعَلْتُ عَائِشَةُ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ « مَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ، فَصَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ، وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » أطرافه ۴۵۶، ۱۴۹۳، ۲۱۵۵،

¹ Kehf Sur. 79

، ٢٧١٧ ، ٢٥٧٨ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٣٦ ، ٢١٦٨
 ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٥١ ، ٦٧١٧ ، ٥٤٣٠ ، ٥٢٨٤ ، ٥٢٧٩ ، ٥٠٩٧ ، ٢٧٣٥ ، ٢٧٢٦

١٧١٦٥ تحفة - ٦٧٦٠ ، ٦٧٥٨

2729- “İsmâil — Mâlik — Hişâm b. Urve” isnâdıyla babası Urve’nin bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Berîre bana gelip: “Sahiplerimle her yıl bir ukiyye ödemek üzere dokuz ukiyye karşılığında mükâtebe anlaşması yaptım. Bana yardım et” deyince ben: “Efendilerin isterlerse ben bu paranın hepsini öderim, velâ hakkın da bana ait olur” karşılığını verdim. Berîre sahiplerine gidip bunu söyledi, ancak sahipleri kabul etmediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otururken, Berîre sahiplerinin yanından gelip: “Bu teklifi onlara sundum, ancak velayet hakkının onlara ait olması şartıyla kabul edeceklerini söylediler” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu işitince Hz. Âişe olanları kendisine anlattığında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onu satın al ve onlara velayeti şart koş. Ancak velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu. Hz. Âişe de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halkın arasında kalkıp Allah’a hamd ve senâ ederek şöyle buyurdu: “*Bazılarına ne oluyor ki; Allah’ın Kitab’ında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Allah’ın Kitab’ında olmayan bir şart, yüz şart ileri sürülse bile batıldır. Allah’ın hükmü daha uygun ve Allah’ın şartı daha sağlamdır. Velayet hakkı azad edene aittir.*”¹

İsmâil, Mâlik b. Enes’in kız kardeşinin oğlu İsmâil b. Ebî Uveys el-Asbahî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760’ta geçmektedir. Müslim 1075

Berîre, Hz. Âişe'nin yanına gelip: "Sahiplerimle her yıl bir ukiyye ödemek üzere dokuz ukiyye karşılığında mükâtebe anlaşması yaptım. Bana yardım et" dedi.

Zührlî'nin *ez-Zühriyyât*'ta Leys kanalıyla Yûnus'tan, o İbn Şihâb'dan, o Urve'den, o da Hz. Âişe'den olan rivayeti şu şekildedir: "Berîre Hz. Âişe'nin yanına girip mukateplik bedelini ödemedi yardım etmesini istedi. Berîre'nin her yıl bir ukiyye ödemek üzere beş yıllık borcu vardı." Ancak meşhur olan İbn Hişâm'da geçtiği üzere borcunun dokuz ukiyye olmasıdır.

İsmâîlî der ki: Berîre'nin zamanı geçen ve ödemediği beş taksit olduğu düşünülürse iki rivayet arasında tezat olmadığı görülür.

Hız. Âişe, Berîre'ye: "Efendilerin isterlerse ben bu paranın hepsini öderim, velâ hakkın da bana ait olur" deyince, Berîre sahiplerinin yanına gidip Hız. Âişe'nin teklifini onlara iletti, ancak onlar velayet hakkının Hız. Âişe'ye ait olmasını kabul etmediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otururken, Berîre sahiplerinin yanından gelip: "Bu teklifi onlara sundum, ancak velayet hakkının onlara ait olması şartıyla kabul edeceklerini söylediler" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu işitince Hız. Âişe olanları kendisine anlattığında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Onu satın al ve onlara velayeti şart koş. Ancak velayet hakkı azad edene aittir*" buyurdu. Har mele'nin Şâfiî'den rivayet ettiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden kastedilen velayetin Berîre'nin sahiplerine ait olmasıdır. Ancak Nevevî bunun zayıf bir ihtimal olduğunu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Berîre'nin sahiplerinin koştukları şartı garipsediğini, eğer söylendiği gibi olsaydı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu garipsememesi gerektiğini söylemiştir.

Şâfiî: "Bu durum Hız. Âişe'ye has bir durum olabilir" demiştir. İbn Dakîk el-İyd bu görüşü eleştirerek şöyle demiştir: "Tahsis ancak bir delille sabit olur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözyle Berîre'nin sahiplerini ayıplamış ve ileri sürdükleri şartın geçerli olmadığını belirtmiştir. Ancak Berîre'nin ailesi bu şartta ısrar edince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hız. Âişe'ye: "*Bu şartı önemseme. Bu şartın bir geçerliliği yoktur*" demiştir."

Şâfiî *el-Ümm*'de Hişâm'ın, bunu rivayette tek kaldığını ve bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak Tahâvî: "Müzenî bu hadisi bana Şâfiî'den:

“Onlara velayı şart koş. Ancak velayet hakkı azad edene aittir” lafzıyla rivayet etti” demiştir. Bu da velayet hakkının Berîre’nin sahiplerine verilmesi mânâsına gelir.

Hiz. Âişe Berîre’yi satın alıp azad ettikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halkın arasında kalkıp Allah’a hamd ve senâ ederek şöyle buyurdu: “Bazılarına ne oluyor ki; Allah’ın Kitabında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Allah’ın Kitab’ında olmayan bir şart, yüz şart ileri sürülse bile batıldır. Allah’ın hükmü daha uygun ve Allah’ın şartı daha sağlamdır. Velayet hakkı azad edene aittir.”

Buhârî bu hadisi birçok yerde değişik vecihlerle rivayet etmiştir.

۱۴ - باب إِذَا اشْتَرَطَ فِي الْمُرَارَعَةِ إِذَا شِئْتَ أَخْرَجْتُكَ

14. EKİN ORTAKLIĞINDA: “DİLERSEM SENİ ÇIKARTIRIM” ŞEKLİNDE ŞART KOŞMAK

۲۷۳۰ - حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى أَبُو غَسَّانَ الْكِنَانِيُّ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمَّا فَدَعَ أَهْلَ خَيْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ، قَامَ عُمَرُ خَطِيبًا فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عَامِلَ يَهُودَ خَيْبَرَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ ، وَقَالَ « تُفَرِّقُكُمْ مَا أَقْرَكُمُ اللَّهُ » وَإِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ خَرَجَ إِلَى مَالِهِ هُنَاكَ فَعُدِيَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّيْلِ ، فَفَدَعَتْ يَدَاهُ وَرِجْلَاهُ ، وَلَيْسَ لَنَا هُنَاكَ عَدُوٌّ غَيْرُهُمْ ، هُمْ عَدُونَا وَتُهِمْتَنَا ، وَقَدْ رَأَيْتُ إِجْلَاءَهُمْ ، فَلَمَّا أَجْعَعَ عُمَرُ عَلَى ذَلِكَ أَنَاهُ أَحَدُ بَنِي أَبِي الْحَقِيقِ ، فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَنْتَ خَرَجْنَا وَقَدْ أَقْرَنَا مُحَمَّدٌ ﷺ وَعَامَلْنَا عَلَى الْأَمْوَالِ ، وَشَرَطَ ذَلِكَ لَنَا فَقَالَ عُمَرُ أَطْنَنْتَ أَنِّي نَسِيتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ « كَيْفَ بِكَ إِذَا أَخْرَجْتَ مِنْ خَيْبَرَ تَعْدُو بِكَ قُلُوصُكَ ، لَيْلَةً بَعْدَ لَيْلَةٍ » فَقَالَ كَأَنَّهُ هَذِهِ هَزِيلَةٌ مِنْ أَبِي الْقَاسِمِ . قَالَ كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللَّهِ . فَأَجْلَاهُمْ عُمَرُ وَأَعْطَاهُمْ فِيمَا مَا كَانَ هُمْ مِنَ الثَّمَرِ مَالًا وَإِبِلًا وَعَرُوضًا ، مِنْ أَقْتَابٍ وَحِبَالٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ رَوَاهُ حَمَّادُ

بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَحْسِبُهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، اخْتَصَرَهُ .

تحفة ١٠٥٥٤

2730- “Ebû Ahmed — Muhammed b. Yahyâ Ebû Ğassân el-Kinânî — Mâlik” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: Hayber halkı Abdullah b. Ömer’in elini ve ayağını kırıncı Hz. Ömer halka hitab ederek şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber Yahudileri ile malları karşılığında anlaşma yaparak *“Allah sizi araziler üzerinde bıraktığı sürece biz de sizi bırakırız”* buyurmuştu. Abdullah b. Ömer oradaki arazisine gidince gece vakti saldırıya uğrayıp eli ve ayağı kırılmıştır. Bizim orada onlardan başka düşmanımız yoktur. Onlar bizim düşmanımız ve itham ettiğimiz kişilerdir. Ben onların sürgün edilmesini uygun görüyorum.”

Hiz. Ömer buna karar verince Ebu’l-Hukayk oğullarından bir kişi ona gelip: “Ey müminlerin emiri? Hiz. Muhammed bizi burada bırakmış, mallar üzerine bizimle ortaklık anlaşması yapmış ve bizleri burada bırakmayı şart kılmışken, sen bizleri çıkartacak mısın?” dedi. Hiz. Ömer ona: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayber’den çıkarıldığın zaman uzun bacaklı, yürüyüşe sabırlı dişi deven seni geceden geceye akıtıp götürürken, senin halin nice olur”* buyurduğunu unuttuğumu mu zannediyorsun” deyince adam: “Bu, Ebu’l-Kâsım’ın bir şakasıydı” karşılığını verdi. Bunun üzerine Hiz. Ömer: “Yalan söyledin ey Allah’ın düşmanı” diyerek onları sürgün etti ve onlara mahsulden olan haklarının karşılığında mal, deve, deve semeri, ip ve daha başka şeyler verdi.

Hammâd b. Seleme bunu Ubeydullah kanalıyla zannedersem Nâfi’den, o İbn Ömer’den, o da Ömer’den, o da Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) muhtasar olarak rivayet etti.

Ebû Ahmed, Muhammed b. Yûsuf el-Beykendî’dir. Muhammed b. Abdilvehhâb el-Ferrâ olduğu da söylenmiştir.

Muhammed, Muhammed b. Yahyâ b. Ali’dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Hayber halkı Abdullah b. Ömer'in elini ve ayağını kırınca Ömer b. el-Hattâb halka hitab ederek şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber'i fethettikten sonra Hayber Yahudileri ile malları karşılığında anlaşma yaparak *"Allah sizi araziler üzerinde bıraktığı sürece biz de sizi bırakırız. Dilediğimiz zaman da çıkarırız"* buyurmuştu. Abdullah b. Ömer, Hayber'deki arazisine gidince gece vakti saldırıya uğrayıp evin üstünden atılarak eli ve ayağı kırılmıştır. Bizim Hayber'de onlardan başka düşmanımız yoktur. Onlar bizim düşmanımız ve itham ettiğimiz kişilerdir. Ben onların Hayber'den sürgün edilmesini uygun görüyorum."

Hz. Ömer buna karar verince Ebu'l-Hukayk oğullarından bir kişi ona gelip: "Ey müminlerin emiri? Hz. Muhammed bizi burada bırakmış, mallar üzerine bizimle ortaklık anlaşması yapmış ve bizleri burada bırakmayı şart kılmışken, sen bizleri çıkartacak mısın?" dedi. Hz. Ömer ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayber'den çıkarıldığın zaman uzun bacaklı, yürüyüşe sabırlı dışı deven seni gecedен geceye akıtıp götürürken, senin halin nice olur"* buyurduğunu unuttuğumu mu zannediyorsun" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle Hayber Yahudilerinin sürgün edileceğini haber vermiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ileride olacak böyle bir şeyi haber vermesi peygamberliğin alametlerindendir.

Adam: "Bu, Ebu'l-Kâsım'ın küçük bir şakasıydı" deyince Hz. Ömer: "Yalan söylüyorsun, ey Allah'ın düşmanı" deyip Hayber Yahudilerini sürgün etti. Mahsulden olan haklarının karşılığında onlara mal, deve, deve semeri, ip ve daha başka şeyler verdi.

Ebû Ya'lâ'nın mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Hammâd b. Seleme bunu Ubeydullah el-Ömerî kanalıyla zannedersen Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) muhtasar olarak rivayet etti. İsnâddan emin olmayan Hammâd b. Seleme'dir. Velîd b. Sâlih bunu Hammâd b. Seleme'den şüpheye düşmeden rivayet etmiştir.

۱۵ - باب الشُّرُوطِ فِي الْجِهَادِ وَالْمُصَالِحَةِ مَعَ أَهْلِ الْحَرْبِ وَكِتَابَةِ الشُّرُوطِ

15. CİHADDA VE HARB EHLİYLE YAPILAN BARIŞ ANLAŞMASINDA ŞART KOŞMAK VE BU ŞARTLARIN YAZILMASI

۲۷۳۱ و ۲۷۳۲ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنِ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ يَصْدُقُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَدِيثَ صَاحِبِهِ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَّةِ ، حَتَّى كَانُوا بِيَعُضِ الطَّرِيقِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْغَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَلِيعَةً فَخُذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ » فَوَاللَّهِ مَا شَعَرَ بِهِمْ خَالِدٌ حَتَّى إِذَا هُمْ بِقَرَّةِ الْجَيْشِ ، فَاَنْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذِيرًا لِقُرَيْشٍ ، وَسَارَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّبِيَّةِ الَّتِي يُبْطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا ، بَرَكَتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ فَقَالَ النَّاسُ حَلْ حَلْ فَالْحَحْتُ ، فَقَالُوا خَلَّاتِ الْقُصَوَاءُ ، خَلَّاتِ الْقُصَوَاءُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَا خَلَّاتِ الْقُصَوَاءُ ، وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقِي ، وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ ، ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً يُعْظَمُونَ فِيهَا حُرْمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أَغْطِيَهُمْ إِيَّاهَا » ثُمَّ رَجَرَهَا فَوُتِبَتْ ، قَالَ فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْبِيَّةِ ، عَلَى ثَمَدٍ قَلِيلٍ الْمَاءِ يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا ، فَلَمْ يُلْبِثُهُ النَّاسُ حَتَّى نَزَحُوهُ ، وَشُكِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعَطَشُ ، فَانْتَرَعَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ ، فَوَاللَّهِ مَا زَالَ يَجِيئُ هَمُّ بِالرَّيِّ حَتَّى صَدَرُوا عَنْهُ ، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ ، إِذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ الْخُزَاعِيُّ فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ خُزَاعَةٍ ، وَكَانُوا عِيَّةَ نُصْحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ تِهَامَةٍ ، فَقَالَ إِنِّي تَرَكْتُ كَعْبَ بْنَ لُؤَيٍّ وَعَامِرَ بْنَ لُؤَيٍّ نَزَلُوا أَعْدَادَ مِيَاهِ الْحُدَيْبِيَّةِ ، وَمَعَهُمُ الْعُودُ الْمُطَافِيلُ ، وَهُمْ مُقَاتِلُوكَ وَصَادُوكَ عَنِ الْبَيْتِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّا لَمْ نَجِئْ لِقِتَالِ أَحَدٍ ، وَلَكِنَّا جِئْنَا مُعْتَمِرِينَ ، وَإِنْ قُرَيْشًا قَدْ مَكَتَهُمُ الْحَرْبُ ، وَأَصْرَتْ بِهِمْ ، فَإِنْ شَاءُوا مَا دَدْنَاهُمْ مُدَّةً ، وَيُحْلُوا بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ ، فَإِنْ أَظْهَرُوا فَإِنْ شَاءُوا أَنْ يَدْخُلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا ، وَإِلَّا فَقَدْ

جَمُوعًا ، وَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَأَقَاتِلَنَّهُمْ عَلَى أَمْرِي هَذَا حَتَّى تَنْفَرِدَ سَالِفَتِي ، وَلَيُفِذَنَّ اللَّهُ أَمْرَهُ » فَقَالَ بُدَيْلٌ سَأُبَلِّغُهُمْ مَا تَقُولُ قَالَ فَاَنْطَلَقَ حَتَّى أَتَى قُرَيْشًا قَالَ إِنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ ، وَسَمِعْنَاهُ يَقُولُ قَوْلًا ، فَإِنْ شِئْتُمْ أَنْ نَعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنَا ، فَقَالَ سَفَهَاؤُهُمْ لَا حَاجَةَ لَنَا أَنْ نُخْبِرَنَّا عَنْهُ شَيْءٌ وَقَالَ ذُوو الرَّاْيِ مِنْهُمْ هَاتِ مَا سَمِعْتَهُ يَقُولُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا ، فَحَدَّثَهُمْ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ أَيْ قَوْمِ أَلَسْتُمْ بِالْوَالِدِ قَالُوا بَلَى قَالَ أَوَلَسْتُ بِالْوَلَدِ قَالُوا بَلَى قَالَ فَهَلْ تَنْتَهُمُونِي قَالُوا لَا قَالَ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي اسْتَنْفَرْتُ أَهْلَ عُكَاظٍ ، فَلَمَّا بَلَغُوا عَلَيَّ جِئْتُكُمْ بِأَهْلِي وَوَلَدِي وَمَنْ أَطَاعَنِي قَالُوا بَلَى قَالَ فَإِنْ هَذَا قَدْ عَرَضَ لَكُمْ خُطَّةٌ رُشِدٌ ، افْبُلُوهَا وَدَعُونِي آتِيهِ قَالُوا إِنَّهُ فَإِنَّمَا فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ نَحْوًا مِنْ قَوْلِهِ لِبُدَيْلٍ ، فَقَالَ عُرْوَةُ عِنْدَ ذَلِكَ أَيْ مُحَمَّدٌ ، أَرَأَيْتَ إِنْ اسْتَأْصَلْتَ أَمْرَ قَوْمِكَ هَلْ سَمِعْتَ بِأَحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ اجْتَنَحَ أَهْلَهُ قَبْلَكَ وَإِنْ تَكُنِ الْأُخْرَى ، فَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَرَى وَجُوهًا ، وَإِنِّي لَأَرَى أَوْشَابًا مِنَ النَّاسِ خَلِيقًا أَنْ يَفْرُوا وَيَدْعَوْكَ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ امْصُصْ بَطْرَ اللَّاتِ ، أَنْحُنْ نَفْرٌ عَنْهُ وَنَدْعُهُ فَقَالَ مَنْ ذَا قَالُوا أَبُو بَكْرٍ قَالَ أَمَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا يَدُكَ كَانَتْ لَكَ عِنْدِي لَمْ أَجْزِكَ بِهَا لِأَجْبَتِكَ قَالَ وَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ فَكُلَّمَا تَكَلَّمَ أَخَذَ بِلِحْيَتِهِ ، وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِ النَّبِيِّ ﷺ وَمَعَهُ السَّيْفُ وَعَلَيْهِ الْمَغْفَرُ ، فَكُلَّمَا أَهْوَى عُرْوَةُ بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ ضَرَبَ يَدَهُ بِنَعْلِ السَّيْفِ ، وَقَالَ لَهُ أَخْزِ يَدَكَ عَنْ لِحْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَفَعَ عُرْوَةُ رَأْسَهُ فَقَالَ مَنْ هَذَا قَالُوا الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فَقَالَ أَيْ غَدْرٌ ، أَلَسْتُ أَسْعَى فِي غَدْرَتِكَ وَكَانَ الْمُغِيرَةُ صَحْبَ قَوْمًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، فَقَتَلَهُمْ ، وَأَخَذَ أَمْوَالَهُمْ ، ثُمَّ جَاءَ فَاسْلَمَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَمَّا الْإِسْلَامُ فَأَقْبَلْ ، وَأَمَّا الْمَالُ فَلَسْتُ مِنْهُ فِي شَيْءٍ » . ثُمَّ إِنَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَزُمُّ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ بِعَيْنِيهِ قَالَ فَوَاللَّهِ مَا تَنْحَمُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نُحَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ

فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَلِكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدُهُ ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ ، وَمَا يُحِدُونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ ، فَرَجَعَ عَزْوُهُ إِلَى أَصْحَابِهِ ، فَقَالَ أَيْ قَوْمَ ، وَاللَّهِ لَقَدْ وَفَدْتُ عَلَى الْمُثْلُوكِ ، وَوَفَدْتُ عَلَى قَيْصَرَ وَكِسْرَى وَالنَّجَاشِيِّ وَاللَّهِ إِنْ رَأَيْتَ مَلِكًا قَطُّ ، يُعَظَّمُهُ أَصْحَابُهُ مَا يُعَظَّمُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُحَمَّدًا ، وَاللَّهِ إِنْ تَنَحَّيْتُ نُخَامَةً إِلَّا وَقَعْتُ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ ، فَذَلِكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدُهُ ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ ، وَمَا يُحِدُونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ ، وَإِنَّهُ قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ خُطَّةَ رُشْدٍ ، فَاقْبَلُوهَا فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ دَعُونِي آتِيهِ فَقَالُوا آتِيهِ فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَذَا فُلَانٌ ، وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعَظَّمُونَ الْبُذْنَ فَاقْبَلُوهَا لَهُ » فَبِعِثَتْ لَهُ وَاسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ يُبَلِّغُونَ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا يَنْبَغِي هَؤُلَاءِ أَنْ يُصَدُّوا عَنِ النَّبِيِّ ، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ قَالَ رَأَيْتُ الْبُذْنَ قَدْ قُلِدْتُ وَأُشْعِرْتُ ، فَمَا أَرَى أَنْ يُصَدُّوا عَنِ النَّبِيِّ . فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ مِكْرَزُ بْنُ حَفْصٍ . فَقَالَ دَعُونِي آتِيهِ . فَقَالُوا آتِيهِ فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَذَا مِكْرَزٌ وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ » فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ ، فَبَيْنَمَا هُوَ يُكَلِّمُهُ إِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ مَعْمَرُ فَأَخْبَرَنِي أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ ، أَنَّهُ لَمَّا جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَقَدْ سَهَّلَ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ » قَالَ مَعْمَرُ قَالَ الزُّهْرِيُّ فِي حَدِيثِهِ فَجَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ هَاتِ ، أَكْتُبْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَابًا ، فَدَعَا النَّبِيَّ ﷺ الْكَاتِبَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ » قَالَ سُهَيْلٌ أَمَّا الرَّحْمَنُ فَوَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا هُوَ وَلَكِنْ أَكْتُبُ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ كَمَا كُنْتُ تَكْتُبُ فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ وَاللَّهِ لَا نَكْتُبُهَا إِلَّا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَكْتُبْ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ » ثُمَّ قَالَ « هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ » فَقَالَ سُهَيْلٌ وَاللَّهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ

أَتَاكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا صَدَدْتَكَ عَنِ الْيَتِ وَلَا قَاتَنَّاكَ ، وَلَكِنْ اكْتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَاللَّهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللَّهِ وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي اكْتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ » قَالَ الزُّهْرِيُّ وَذَلِكَ لِقَوْلِهِ « لَا يَسْأَلُونِي حُطَّةً يَعْطُونَ فِيهَا خُرُمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أَعْطَيْتُهُمْ يَا هَا » فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « عَلَى أَنْ تَحْمِلُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْيَتِ فَتُطَوَّفَ بِهِ » فَقَالَ سُهَيْلٌ وَاللَّهِ لَا تَتَحَدَّثُ الْعَرَبُ أَنَّا أُخِذْنَا ضِعْفَةً وَلَكِنْ ذَلِكَ مِنْ الْعَامِ الْفِيلِ فَكَتَبَ فَقَالَ سُهَيْلٌ وَعَلَى أَنَّهُ لَا يَأْتِيكَ مِنَّا رَجُلٌ ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ ، إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا قَالَ الْمُعْلِمُونَ مُبَحَّانَ اللَّهِ كَيْفَ يُرَدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جَاءَ مُسْلِمًا فَيَتِمَّا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ أَبُو جَنْدَلٍ بْنُ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَفْ فِي ثِيوبِهِ ، وَقَدْ خَرَجَ مِنْ أَسْفَلِ مَكَّةَ ، حَتَّى رَمَى بِنَفْسِهِ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُسْلِمِينَ . فَقَالَ سُهَيْلٌ هَذَا يَا مُحَمَّدُ أَوَّلُ مَا أَقَارِضُكَ عَلَيْهِ أَنْ تَرُدَّهُ إِلَيَّ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّا لَمْ نَقْضِ الْكِتَابَ بَعْدُ » قَالَ فَوَرَأَى اللَّهُ إِذَا لَمْ أَصَالِكَكَ عَلَى شَيْءٍ أَبَدًا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « فَأَجِزْهُ لِي » قَالَ مَا أَنَا بِمُجِيرِهِ لَكَ قَالَ « بَلَى ، فافْعَلْ » قَالَ مَا أَنَا بِفَاعِلٍ قَالَ مِكْرُزُ بْنُ قَدْ أَجِزْنَاهُ لَكَ قَالَ أَبُو جَنْدَلٍ أَنَّى مَعْتَرِ الْمُسْلِمِينَ ، أُرَدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جِئْتُ مُسْلِمًا إِلَّا تَرَوْنَ مَا قَدْ لَقِيتُ وَكَانَ قَدْ عُدَّ عَذَابًا شَدِيدًا فِي اللَّهِ . قَالَ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَأَيَّتُ بَيِّ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ فَقُلْتُ أَلَسْتَ بَيِّ اللَّهِ حَقًّا قَالَ « بَلَى » قُلْتُ أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّوْنَا عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ ﷺ « بَلَى » قُلْتُ فَلِمَ تُعْطَى الدِّيَّةُ فِي دِينِنَا إِذَا قَالَ « إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ ، وَلَسْتُ أَصْصِيهِ وَهُوَ نَاصِرِي » قُلْتُ أَوْ لَيْسَ كُنْتَ مُجِدِّئَنَا أَنَا سَنَائِي الْيَتِ فَتَطَوَّفُ بِهِ قَالَ « بَلَى ، فَأَجِزْهُ لَنَا يَا أَبَا نَائِيهِ الْعَامِ » قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ « فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوَّفُ بِهِ » قَالَ فَأَيَّتُ أَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ يَا أَبَا بَكْرٍ ، أَلَيْسَ هَذَا بَيِّ اللَّهِ حَقًّا قَالَ بَلَى قُلْتُ أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّوْنَا عَلَى الْبَاطِلِ قَالَ بَلَى قُلْتُ فَلِمَ تُعْطَى الدِّيَّةُ فِي دِينِنَا إِذَا قَالَ أَنِّيَا الرَّجُلُ ، إِنَّهُ لَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَيْسَ بِغَضَى رَبِّهِ وَهُوَ نَاصِرُهُ ، فَاثَحَسِبْ بِغَيْرِهِ ، فَوَرَأَى اللَّهُ أَنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قُلْتُ أَلَيْسَ كَانَ مُجِدِّئَنَا أَنَا سَنَائِي

الْبَيْتَ وَظُورُفُ بِهِ قَالَ بَلَى ، أَفَأَخْبِرُكَ أَنَّكَ ثَانِيهِ النِّعَامِ قُتِلْتَ لَا قَالَ فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوِّفٌ بِهِ
 قَالَ الرَّهْزَرِيُّ قَالَ عُمَرُ فَعَصَيْتُ لِذَلِكَ أَصْحَابًا قَالَ فَلَمَّا فَرَّخَ مِنْ قَضِيَّةِ الْكِتَابِ قَالَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ لَا ضَحَابِيهِ « قَوْمُوا فَانْحَرُوا ، ثُمَّ اخْرُجُوا » قَالَ فَوَاللَّهِ مَا قَامَ مِنْهُمْ رَجُلٌ حَتَّى
 قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، فَلَمَّا لَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ أَحَدٌ دَخَلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، فَذَكَرَ لَهَا مَا لَقِيَ مِنْ
 النَّاسِ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، أَلَيْحِبُّ ذَلِكَ اخْرُجْ ثُمَّ لَا تُكَلِّمُ أَحَدًا مِنْهُمْ كَلِمَةً حَتَّى
 تَنْحَرُ بُذْنَكَ ، وَتَذْعُرَ حَالِقَكَ فَيُخَلِّقَكَ فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ ، قَامُوا فَانْحَرُوا ، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَخْلُفُ
 بَعْضًا ، حَتَّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا عَظًا ، ثُمَّ جَاءَهُ نِسْوَةٌ مَوْيِنَاتٌ فَأَتَرْنَ اللَّهَ تَعَالَى ﷻ يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْهَا جَرَّاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ﷻ حَتَّى بَلَغَ بِرِيعَصِمِ الْكُوفَارِ ﷻ
 فَطَلَّقَ عُمَرُ يَوْمَئِذٍ أَمْرَائِينَ كَانَتَا لَهُ فِي الشَّرْكِ ، فَتَوَرَّجَ إِحْدَاهُمَا مُعَاوِيَةَ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ ،
 وَالْأُخْرَى صَفْوَانُ بْنُ أُمَيَّةَ ، ثُمَّ رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ ، فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ - رَجُلٌ مِنْ
 قُرَيْشٍ - وَهُوَ مُسْلِمٌ فَأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ ، فَقَالُوا الْعَهْدُ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا فَدَفَعَهُ إِلَى
 الرَّجُلَيْنِ ، فَخَرَّجَاهُ حَتَّى بَلَغَا ذَا الْحُلَيْمَةِ ، فَتَزَلُّوا يَا فُلَانُ جَيْدًا فَاسْتَلَّهَ الْآخِرُ فَقَالَ أَجَلٌ ، وَاللَّهِ
 لَا أَحَدَ الرَّجُلَيْنِ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَى سَيْفَكَ هَذَا يَا فُلَانُ جَيْدًا فَاسْتَلَّهَ الْآخِرُ فَقَالَ أَجَلٌ ، وَاللَّهِ
 إِنَّهُ لَجَيْدٌ ، لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ ثُمَّ جَرَّبْتُ فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ أَرِنِي أَنْظُرُ إِلَيْهِ ، فَأَمَكَّهُ مِنْهُ ، فَضَرَبَهُ
 حَتَّى بَرَدَ ، وَكَرَّ الْآخِرُ ، حَتَّى آتَى الْمَدِينَةَ ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَعْبُدُو فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 حِينَ رَأَاهُ « لَقَدْ رَأَى هَذَا نَعْرًا » فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قُتِلَ وَاللَّهِ صَاحِبِي وَلَيْتَ
 لَقُوتُ ، فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، قَدْ وَاللَّهِ أَوْفَى اللَّهِ دِمَّتَكَ ، قَدْ رَدَدْتَنِي إِلَيْهِمْ ثُمَّ
 أَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَيْلَ أُمِّهِ مِنْعَرَّ خَرْبٍ ، لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ » فَلَمَّا سَمِعَ
 ذَلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سِيرُهُ إِلَيْهِمْ ، فَخَرَّجَ حَتَّى آتَى سَيْفَ الْبَحْرِ قَالَ وَيَقِيلْتُ مِنْهُمْ أَبُو جَنْدَلٍ

بْنُ سُهَيْلٍ ، فَلَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ ، فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي
بَصِيرٍ ، حَتَّى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عَصَابَةٌ ، فَوَاللَّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إِلَى الشَّامِ
إِلَّا اعْتَرَضُوا هَا ، فَقَتَلُوهُمْ ، وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ ، فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ تَنَاسِدُهُ بِاللَّهِ
وَالرَّحِمِ لَمَّا أَرْسَلَ ، فَمَنْ أَنَاهُ فَهُوَ آمِنٌ ، فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ وَهُوَ
الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِطَنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ﴾ حَتَّى بَلَغَ
﴿ الْحُمَيَّةَ حِمْيَةَ الْجَاهِلِيَّةِ ﴾ وَكَانَتْ حِمْيَتُهُمْ أَنَّهُمْ لَمْ يُقِرُّوا أَنَّهُ نَبِيُّ اللَّهِ ، وَلَمْ يُقِرُّوا بِبِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، وَحَالُوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْبَيْتِ حَدِيثُ ٢٧٣١ أَطْرَافُهُ ١٦٩٤ ، ١٨١١ ،
٢٧١٢ ، ٤١٥٨ ، ٤١٧٨ ، ٤١٨١ - تحفة ١١٢٧٠ حَدِيثُ ٢٧٣٢ أَطْرَافُهُ ١٦٩٥ ،
٢٧١١ ، ٤١٥٧ ، ٤١٧٩ ، ٤١٨٠ - تحفة ١١٢٥٠ ، ١٩١٠٢ ، ج ١١٢٥٢

2731, 2732- "Abdullah b. Muhammed — Abdurrezzâk — Ma'mer — Zührî" isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr'in bildirdiğine Misver b. Mahreme ile Mervân, her biri diğerinin rivayetini doğrulayarak şöyle anlatırlar: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı zaman yola çıktı ve yolun bir yerine vardıklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hâlid b. el-Velîd, Kureyşli bir grup athıyla gözcü olarak Ğamîm mevkiinde bulunuyor. Yolun sağ tarafını tutun!" buyurdu. Vallahi, Hâlid, ancak Müslüman ordusunun kaldırdığı tozu görünce bunun farkına varabildi ve hemen Kureyş'i uyarmak için atını sürdü. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) yoluna devam etti. Kendisinden Kureyş'in üzerine inilen tepeye vardığında devesi çöktü. İnsanlar deveye: "Yürü! Yürü!" diye çıktılar ama deve çökmekte ısrar etti. Bunun üzerine: "Kasvâ çöküp kaldı!" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kasvâ çöküp kalmadı! Bu onun huyu da değil ancak (zamanında) fili durduran onu da böyle durdurmuştur" buyurdu. Sonra da: "Canım elinde olana yemin olsun ki Kureyş, Yüce Allah'ın kutsal saydığı şeyleri yüceltmek amacıyla benden ne isterse onlara vereceğim!" buyurdu. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine bağırınca deve harekete geçti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hudeybiye'nin

bir ucundaki Samed'e gidip orada konakladı. Samed kuyusunun suyu azdı. İnsanlar kuyunun suyunu azar azar çekince kuyuda hiç su kalmadı. Susuzluktan dolayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayette bulunduklarında, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ok torbasından bir tane ok çekti ve ashabına onu kuyuya atmalarını emretti. Vallahi kuyunun yanından ayrılana kadar içinden susuzluklarını fazlasıyla giderecek bir şekilde su fışkırmaya başladı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashabı bu durumdayken Budeyl b. Verkâ el-Huzaî, kabilesi Huza'a'dan bir grup insanla yanlarına geldi. Bunlar, Tihâme kabileleri arasında öteden beri Resûlullah'ın sırdaşıydılar. Budeyl: "Ka'b b. Luey ile Âmir b. Luey'i, Hudeybiye'nin en bol sulu yerlerinde, sütlü ve yavrulu develeriyle birlikte konaklamış bir şekilde bıraktım. Seninle savaşp, Kâbe'den alkoymak istiyorlar" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Biz kimseyle savaşmaya gelmedik. Yalnızca umre yapma niyetiyle geldik. Savaş Kureyş'i zayıflatıp zarara uğratmıştır. Yine de isterlerse aramızda (barış için) belli bir zaman tayin eder, onlar da insanlarla aramdan çekilirler. Eğer insanlara karşı galip gelirsem, Kureyşliler de diğerleri gibi bu yola girebilirler. Yok, eğer galip gelemeysem Kureyşliler de bu şekilde rahat ederler. Ancak buna karşı gelirlerse canım elinde olana yemin olsun ki başım bedenimden ayrılana veya Yüce Allah (fetih) vaadini yerini getirinceye kadar onlarla savaşırım."*

Bunun üzerine Budeyl: "Bu dediklerini Kureyşlilere iletirim" dedi ve Kureyşlilerin yanına geldi. Onlara: "O adamın yanından geliyoruz. Bir teklif getirdi, eğer isterseniz size bu teklifi sunabiliriz" deyince içlerinden düşüncesiz olanlar: "Onun hakkında bir şey söylemene ihtiyacımız yok" dediler. İçlerinden akıllı olanlar ise: "Ondan işittiğini bize söyle" karşılığını verdiler. Budeyl: "Şöyle şöyle dediğini işittim" dedi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğunu onlara aktardı. Bunun üzerine Urve b. Mes'ûd es-Sekafi kalkıp: "Ey kavim! Sizler benim çocuklarım gibi değil misiniz?" diye sordu. "Evet!" dediler. "Ben sizin babanız gibi değil miyim?" diye sorunca da yine: "Evet!" karşılığını verdiler. "Beni herhangi bir şeyle itham edebilir misiniz?" diye sorunca: "Hayır!" karşılığını verdiler. Sonra: "Ukâz halkını yardıma çağırdığımı

ancak bu çağrım icabet etmediklerinde çoluk çocuğumla ve bana tabi olanlarla birlikte sizin yardımınıza geldiğimi de biliyorsunuz değil mi?" diye sorduğunda: "Evet! Biliyoruz" karşılığını verdiler. Bunun üzerine: "Bu adam size doğru olan bir teklif sundu. Bu teklifi kabul edin ve konuşmak için yanına gitmeme izin verin" dedi. Onlar da: "Tamam! Yanına git!" karşılığını verdiler.

Urve, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve onunla konuşmaya başladı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona da Budeyl'e söylediklerine benzer şeyler söyledi. O zaman Urve: "Ey Muhammed! Şayet kavminin kökünü kazıyacak olsan, bu güne kadar senden önce Araplardan kavminin kökünü kazıyan kimseyi duydun mu? Şayet bunun tersi olursa vallahi seni yalnız bırakıp yanından kaçmaya hazır karakterde insanlar ve kalabalıklar görüyorum!" dedi. Bunu duyan Ebû Bekr ona: "Sen git de Lât'ın bızırını em! Biz mi onu yalnız bırakıp kaçacağız!" diye çıkıştı. Urve: "Bu kim?" diye sorunca: "Ebû Bekr" dediler. Bunun üzerine Urve: "Canım elinde olana yemin olsun ki bizde henüz karşılığını veremediğimiz bir iyiliğin olmasaydı bil ki ben de aynı tarzda sana bir cevap verirdim!" karşılığını verdi.

Urve tekrar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmaya başladı ve konuşurken ikide bir (Arapların âdeti üzere) Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) sakalını tutuyordu. Muğîre b. Şu'be, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) başının ucunda duruyordu. Elinde kılıcı, başında da miğferi vardı. Urve elini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sakalına her uzatışında Muğîre kılıcının ucuyla Urve'nin eline vuruyor ve: "Elini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sakalından çek!" diyordu. Urve başını kaldırıp: "Kim bu?" diye sordu. "Muğîre b. Şu'be" dediler. Urve ona: "Ey hain! Ben hâlâ senin ihanetinin bedelini ödemiye muymuyum?" diye çıkıştı. Muğîre, Cahiliye'de bir grupla yoldaşlık etmiş sonra da onları öldürüp mallarını almıştı. Sonra gelip Müslüman olduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "*Müslümanlığını kabul ediyorum, ama aldığın maldan bir şeyi kabul edemem!*" buyurmuştu. Urve bir yandan da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbını gözüyle süzüyordu. Urve (daha sonra arkadaşlarına) şöyle demişti: "Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tükürecek olsa bu tükürüğü

mutlaka bir sahabisinin avucuna düşüyordu. O da bunu yüzüne ve bedenine sürüyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey emrettiği zaman herkes bunu yerine getirmek için hemen harekete geçiyordu. Abdest almak istediğinde suyunu dökmek için aralarında mücadele ediyorlardı. Kendisi konuştuğunda susuyorlar ve saygıdan dolayı ona keskin bakışlarla bakmıyorlardı.”

Sonra Urve arkadaşlarının yanına geldi ve onlara şöyle dedi: “Ey Kavim! Vallahi ben krallara, Kayser’e, Kisra’ya ve Necâşi’ye elçi olarak gittim, ama Muhammed’e (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının gösterdiği saygıyı bunların arkadaşları tarafından gösterildiğini görmedim! Vallahi tükürecek olsa bu tükürüğü mutlaka bir sahabisinin avucuna düşüyordu. O da bunu yüzüne ve bedenine sürüyordu. Onlara bir şey emrettiği zaman herkes bunu yerine getirmek için hemen harekete geçiyordu. Abdest almak istediğinde suyunu dökmek için aralarında mücadele ediyorlardı. Kendisi konuştuğunda susuyorlar ve saygıdan dolayı ona keskin bakışlarla bakmıyorlardı. O size doğru bir teklif sundu, bunu kabul edin!” Bunun üzerine Kinâne’den bir adam: “Bana izin verin bir de ben gideyim” diye teklif edince, ona: “Git” dediler.

Bu kişi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbına gidip de onu gördüklerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu, kurbanlara saygı duyan bir kabileden filan kişidir. Siz de kurbanlıklarınızı ona doğru salın*” buyurdu. Kurbanlıklar ona doğru salındı ve insanlar telbiye getirerek onu karşıladılar. Adam bunu görünce: “Sübhânallah! Bunların Kâbe’den menedilmeleri doğru değildir” demeye başladı. Arkadaşlarının yanına dönünce de: “Onların kurbanlıklarına gerdanlıklar takıldığını ve işaretlendiğini gördüm. Bunun için Kâbe’den menedilmelerini uygun görmüyorum” dedi.

İçlerinden Mikraz b. Hafs denilen biri kalktı ve: “İzin verin bir de ben onun yanına gideyim” dedi. Ona da: “Git” karşılığını verdiler. Bu da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbına doğru gidip görüldüğünde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu kişi Mikraz’dır ve günahkar biridir!*” buyurdu.

Mikraz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmaya başladı. Onunla konuştuğu sırada da Suheyl b. Amr geldi.”

Ma’mer der ki: Eyyûb’un İkrime’den bildirdiğine göre Suheyl b. Amr geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İşiniz biraz daha kolaylaştı” buyurmuştur.

Zührî, Misver ile Mervân’dan naklen şöyle devam etti: Suheyl b. Amr gelip: “Haydi aramızda bir anlaşma metni yazalım” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) katibini çağırdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kâtibine: “Bismillâhirrahmânirrahîm, yaz!” buyurarak anlaşma metnine başlamak istedi, ama Suheyl: “Rahmân’ın ne olduğunu bilmiyorum. Onun için daha önceleri yazdığın gibi «Allahım! Senin adınla (Bismikellâhumme)» diye yaz” dedi. Müslümanlar: “Bismillâhirrahmânirrahîm’den başkasını yazmayız!” diye itiraz ettiler, ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) katibe: “Allahım! Senin adınla, diye yaz” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonra: “İşte bu metin Resûlullah olan Muhammed’in hükümlerini içerir” diye yazmasını buyurdu. Ancak Suheyl: “Vallahi senin Allah’ın Resûlü olduğunu bilseydik seni Kâbe’den menetmez ve seninle savaştık. Onun için bunun yerine «Muhammed b. Abdillâh» yaz” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Beni yalanlasanız da ben Allah’ın Resûlüyüm! Peki, «Muhammed b. Abdillâh» yaz” buyurdu.

Zührî der ki: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde davranması, daha önce «Canım elinde olana yemin olsun ki Kureyş, Yüce Allah’ın kutsal saydığı şeyleri yüceltmek amacıyla benden ne isterse onlara vereceğim!» buyurduğu içindir.”

Zührî, Misver ile Mervân’dan naklen şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamla: “Bizi Kâbe’den menetmeyecek ve onu tavaf etmemize izin vereceksiniz!” buyurunca, Suheyl: “Vallahi Arapların, bizim zorla bunu kabul ettiğimizi konuşmalarını istemeyiz. Onun için gelecek sene bunu yapın” dedi ve: “Bizden birisi sana gelirse, senin dinine geçmiş olsa bile onu bize iade edeceksin” diye ekledi. Müslümanlar ise

buna: “Sübhânallah! Müslüman olarak gelirse nasıl müşriklere geri iade edilebilir!” diye çıkıştılar.

Onlar bunu konuşurlarken (Müslüman olduğu için zincire vurulan) Ebû Cendel b. Suheyl b. Amr zincirleriyle Mekke’nin aşağısından çıkıp geldi ve kendini Müslümanların arasına bıraktı. Bunu gören Suheyl: “Ey Muhammed! İşte bize iade edeceğin ilk kişi de bu olacak!” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Henüz anlaşmayı bitirmedik*” buyurunca, Suheyl: “Vallahi o zaman seninle asla hiçbir şeyde anlaşmam!” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sadece Ebû Cendel’i almama izin ver!*” buyurunca, Suheyl: “İzin vermem!” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona izin ver!*” buyurdu, ama Suheyl yine: “Bunu yapamam!” karşılığını verdi. Bunun üzerine Mikraz: “Onu almama izin veriyoruz!” dedi. Ebû Cendel de: “Ey Müslümanlar topluluğu! Müslüman olarak size geldiğim halde müşriklere geri mi iade edeceğim! Maruz kaldığım eziyetleri görmüyor musunuz!” diye seslendi. Gerçekten de Ebû Cendel Müslüman olduğu için Yüce Allah’ın yolunda ağır eziyetlere maruz kalmıştı.

Ömer b. el-Hattâb der ki: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldim ve: “Sen Allah’ın peygamberi değil misin?” diye sordum. “*Evet! Peygamberiyim*” karşılığını verdi. “Biz hak yolda, düşmanlarımız ise batıl yolda değiller mi!” diye sordum. “*Evet!*” Öyle!” buyurdu. “O zaman dinimizde neden taviz veriyoruz!” dediğimde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ben Yüce Allah’ın Resûlüyüm ve ona karşı gelemem! O bana yardım edecektir!*” karşılığını verdi. Ona: “Kâbe’ye gelip tavaf edeceğimizi bize söylememiş miydin?” diye sorduğumda: “*Evet! Söyledim, ama bu yıl içinde tavaf edeceğimizi söyledim mi?*” buyurdu. Ben: “Hayır!” dediğimde: “*Muhakkak Kâbe’ye gelip tavaf edeceksin!*” buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Bekr’e gelip: “Ey Ebû Bekr! Bu, Allah’ın peygamberi değil midir?” diye sordum. Ebû Bekr: “Evet!” karşılığını verdi. “Bizler hak yoldayken, düşmanlarımız batıl olan yolda değiller mi?” diye sordum. “Evet!” karşılığını verdi. “O zaman neden dinimizden böyle taviz veriyoruz?” diye sorduğumda da: “Be adam! Şüphesiz o Allah’ın Resûlüdür ve Rabbine asla karşı gelmez. Rabbi de ona yardım

edecektir! Onun için ölene dek emrine tutun! Vallahi o hak üzeredir!” karşılığını verdi. Ebû Bekr’e: “Kâbe’ye gelip tavaf edeceğimizi bildirmemiş miydi?” diye sordum. Ebû Bekr: “Bilakis dedi, ama bu sene içinde gelip tavaf edeceğini söyledi mi?” dedi. Ben: “Hayır!” karşılığını verince, Ebû Bekr: “O zaman muhakkak Kâbe’ye gidip tavaf edeceksin!” dedi.

Zührî der ki: Bundan dolayı Hz. Ömer: “Bu itirazlarımın karşılığı (kefareti) için çok çabalar sarf ettim” demiştir.

Zührî, Misver ile Mervân’dan naklen şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşma metni yazılıp imzalandıktan sonra ashâbına: “*Kalkın kurbanlarınızı kesin ve saçlarınızı tıraş edin*” buyurdu. Ancak vallahi ashabdan tek bir tanesi bile kalkmadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrini üç defa tekrarlamasına rağmen yine kimse kalkmadı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Seleme’nin yanına girdi ve insanlardan çektiğini ona aktardı. Ümmü Seleme: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu emrinin yerine getirilmesini istiyor musun? O halde dışarıya çık, kimseyle konuşmadan kurbanını kes ve berberini çağırarak tıraşını ol” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışarıya çıktı ve kimseyle konuşmadan Ümmü Seleme’nin dediği gibi yaptı. Kurbanını kesip berberini çağırttı ve tıraşını oldu. Ashâb bunu görünce kalkıp kurbanlarını kesmeye başladılar. Sonra birbirlerini tıraş etmeye koyuldular. Ancak üzüntüden dolayı birbirlerini tıraş ederken neredeyse birbirlerini öldürecek gibiydiler.

Sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına mümin kadınlar geldi. Onlar hakkında da Yüce Allah şu âyeti indirdi: **“Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir Onlar da bunlara helal olmazlar. İnkarcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin: Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde**

bir engel yoktur. İnkarcı kadınları nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri isteyin; inkarcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakim'dir.”¹ Bu âyetin inişinden sonra Ömer, müşrikken evlendiği iki hanımını boşadı. Bunlardan birisiyle Muâviye b. Ebî Süfyân evlenirken diğeriyle Safvân b. Umeyye evlendi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geri döndü.

Medine'deyken Kureyş'ten Ebû Basîr Müslüman olarak yanına geldi. Mekke bu adamı geri almak için iki adam gönderdi. Bu iki adam gelip: “Bizimle bu konuda anlaşma yapmıştın” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Basîr'i bu iki adama teslim etti. İki adam onu alıp yola koyuldular. Zu'l-Huleyfe'ye geldiklerinde kendilerine ait hurmalardan yemek için konakladılar. Ebû Basîr ikisinden birine: “Ey filan! Vallahi gördüğüm kadarıyla şu kılıcın pek de güzelmış” dedi. Bunun üzerine kılıcın sahibi kılıcı kınından çıkardı ve: “Evet! Vallahi çok güzeldir. Onu çok kullanmışımdır” karşılığını verdi. Ebû Basîr: “Versene bir bakayım!” deyince, adam kılıcı verdi. Ebû Basîr de kılıcı iyice kavrayınca adamı vurup öldürdü. Diğer adam ise kaçıp Medine'ye geldi ve koşarak Mescid'e girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce: “*Bu adam bir şeyden ürkmüş*” buyurdu. Adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına varınca: “Arkadaşım öldürüldü, ben de öldürülmek üzereyim” dedi. O esnada Ebû Basîr geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah senin sözünü ifa ettirdi. Sen beni onlara iade ettin ama Yüce Allah beni onlardan kurtardı” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Vay anasına! Yanında birileri olsa bu adam savaşı ateşleyecek!*” buyurdu.

Ebû Basîr bunu duyunca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu tekrar onlara iade edeceğini anladı ve oradan ayrıldı. Deniz sahiline kadar geldi. Bu arada müşriklerden kurtulan Ebû Cendel b. Suheyl de Ebû Basîr'in yanına geldi. Bu şekilde Müslüman olup da Mekke'den kaçan

¹ Mumtehine Sur. 10

herkes Ebû Basîr'e katıldı. Bu şekilde de Ebû Basîr'in etrafında kalabalık bir topluluk oluştu. Bu topluluk ne zaman Kureyş'ten Şam'a doğru müşriklere ait bir kervanın yola çıktığını duysa kervana saldırıp müşrikleri öldürüyorlar ve mallarını ele geçiriyorlardı. Bunun üzerine Kureyş, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber salıp Allah aşkına ve aradaki yakınlığa hürmeten bu olayın durdurulmasını ve Mekke'den Müslüman olup da Medine'ye giden herkesin iade edilmeyeceğini söyledi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Basîr'e bu konuda haber gönderdi. Yüce Allah da bu konuda: **“Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen O'dur. Allah yaptıklarınızı görendir. Onlar inkar edenlerdir, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine gitmekten alıkoyanlardır. Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı Allah savaşı önlemezdi. Allah, dilediklerine rahmet etmek için böyle yapmıştır. Eğer inananlarla inkarcılar birbirinden ayrılmış olsalardı, inkar edenleri can yakıcı bir azaba uğrattırdık. İnkâr edenler, gönüllerindeki cahiliye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde, Allah, Peygamberine ve inananlara huzur indirdi; onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilmektedir”**¹ âyetlerini indirdi.

Cahiliye asabiyeti de, müşriklerin (anlaşmada) Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) olduğunu kabul etmemeleri, “Bismillâhirrahmânirrahîm” yazmayı reddetmeleri ve Müslümanları Kâbe'yi tavaftan menetmeleridir.²

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

¹ Fetih Sur. 24-26

² Hadis ayrıca 1694, 1695, 1811, 2711, 2712, 4157, 4158, 4178, 4179, 4180, 4181'de geçmektedir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm el-Yemânî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Mervân, Mervân b. el-Hakem'dir.

Hem Misver'in hem Mervân'ın rivayeti mürseldir. Çünkü Mervân Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetişmemiştir. Misver ise Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetişmiş olsa bile Hudeybiye anlaşmasında bulunmamıştır. Hem Mervân hem Misver kıssayı, buna şahit olan sahabeden işitmişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin altıncı yılında bin küsur kişiyle Medine'den yola çıktı ve Zu'l-Huleyfe'ye varınca kurbanlıklarına gerdanlık takıp işaretleyerek burada umre için ihrama girdi. Busr b. Süfyân'ı da Kureyş'le ilgili haber getirmek için gözcü olarak gönderdi.

Yolun bir yerine vardıklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hâlid b. el-Velîd, Kureyşli bir grup atıyla gözcü olarak Ğamîm mevkiinde bulunuyor. Yolun sağ tarafını tutun!"* buyurdu.

Ğamîm, Râbiğ ve Cuhfe arasında Mekke'ye yakın bir yerdir. İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre Hâlid b. el-Velîd, aralarında İkrime b. Ebî Cehil'in de bulunduğu iki yüz atıyla Ğânim'deydi.

İbn Hişâm der ki: "Müslümanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği yoldan gidince Kureyş süvarileri Müslümanların yollarını değiştirdiğini görünce bunu Kureyşlilere haber vermek için hızla geri döndüler.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) yoluna devam edip Kureyş'in üzerine inilen tepeye vardığında devesi çöktü. İnsanlar deveye: "Yürü! Yürü!" diye çıkıştılar ama deve çökmekte ısrar etti. Bunun üzerine insanlar: "Kasvâ çöküp kaldı!" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Kasvâ çöküp kalmadı! Bu onun huyu da değildir. Antak zamanında fli durduran yüce Allah onu da böyle durdurmuştur"* buyurdu. Çünkü Müslümanlar Mekke'ye bu şekilde girmek istedikleri takdirde müşrikler onlara engel olmaya çalışacaklar ve aralarında kan akacak, mallar talan edilecekti.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Canım elinde olana yemin olsun ki Kureyş, Yüce Allah'ın kutsal saydığı şeyleri yüceltmek amacıyla benden ne*

isterse onlara vereceğim!” buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle demesinin sebebi, Harem bölgesinde savaşıma engel olmak istemesidir.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine bağırınca deve harekete geçti ve Hudeybiye'nin bir ucundaki suyun az olduğu Semed'e gidip orada konakladı. İnsanlar kuyunun suyunu azar azar çekince kuyuda hiç su kalmadı. Susuzluktan dolayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayette bulunduklarında, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ok torbasından bir tane ok çekti ve ashabına onu kuyuya atmalarını emretti.

İbn Sa'd'ın Mervân tarikiyle sahabeden on dört kişiden bildirdiğine göre kuyuya inen kişi Nâciye b. el-A'cem'dir. Bu kişinin adının Nâciye b. Cundub olduğu da söylenmiştir. Kuyuya inenin Berâ b. Âzib veya Abbâd b. Hâlid ya da Hâlid b. Ubâde olduğu da söylenmiştir. İbn Hacer *el-Feth*'te: “Kuyuyu kazmada ve inmede bunların hepsi yardımlaşmış olabilir” demiştir.

Sahabe Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği oku kuyuya atınca, kuyunun yanından ayrılana kadar içinden susuzluklarını fazlasıyla giderecek bir şekilde su fışkırmaya başladı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı bu durumdayken Budeyl b. Verkâ el-Huzaî, kabilesi Huza'a'dan, aralarında Amr b. Sâlim ve Hirâş b. Umeyye'nin de bulunduğu bir grup insanla yanlarına geldi. Bunlar, Tihâme kabileleri arasında öteden beri Resûlullah'ın sırdaşıydılar. Budeyl Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: “Ka'b b. Luey ile Âmir b. Luey'i, Hudeybiye'nin en bol sulu yerlerinde, sütlü ve yavrulu develeriyle birlikte konaklamış bir şekilde bıraktım. Seninle savaşıp, Kâbe'den alıkoymak istiyorlar.”

Hudeybiye'de bol su vardı ve Kureyşliler önce davranıp suyun bulunduğu yerde konaklamışlardı.

İbn Kuteybe der ki: “Budeyl: “... sütlü ve yavrulu” sözüyle kadınları ve çocukları kasdetmiştir. Budeyl bununla Kureyşlilerin, uzun süre savaşmayı göze aldıklarını ve geriye dönmeyeceklerini göstermek için böyle yaptıklarını söylemek istemiştir.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Budeyl'e şöyle karşılık verdi: “Biz kimseyle savaşıma gelmedik. Yalnızca umre yapma niyetiyle geldik. Savaş Kureyş'i zayıflatıp zarara uğratmıştır. Yine de isterlerse aramızda (barış için) belli bir zaman tayin eder, onlar da insanlarla aramdan çekilirler. Eğer insanlara karşı

galip gelirsem, Kureyşliler de diğerleri gibi bu yola girebilirler. Yok, eğer galip gelemesem Kureyşliler de bu şekilde rahat ederler. Ancak buna karşı gelirlerse canım elinde olana yemin olsun ki başım bedenimden ayrılanı veya Yüce Allah fetih vaadini yerini getirinceye kadar onlarla savaşıyorum."

Budeyl: "Bu dediklerini Kureyşlilere iletirim" deyip Kureyşlilerin yanına geldi. Onlara: "O adamın yanından geliyoruz. Bir teklif getirdi, eğer isterseniz size bu teklifi sunabiliriz" deyince içlerinden aralarında İkrime b. Ebî Cehil ve Hakem b. Ebî Vakkâs'ın da bulunduğu düşüncesiz olanlar: "Onun hakkında bir şey söylemene ihtiyacımız yok" dediler. İçlerinden akıllı olanlar ise: "Ondan işittiğini bize söyle" karşılığını verdiler.

Budeyl: "Şöyle şöyle dediğini işittim" dedi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğunu onlara aktardı. Bunun üzerine Urve b. Mes'ûd es-Sekafî kalkıp: "Ey kavim! Sizler benim çocuklarım gibi değil misiniz?" diye sordu. "Evet!" dediler. "Ben sizin babanız gibi değil miyim?" diye sorunca da yine: "Evet!" karşılığını verdiler. "Beni herhangi bir şeyle itham edebilir misiniz?" diye sorunca: "Hayır!" karşılığını verdiler. Sonra: "Ukâz halkını yardıma çağırdığımı, ancak bu çağrıma icabet etmediklerinde çoluk çocuğumla ve bana tabi olanlarla birlikte sizin yardımınıza geldiğimi de biliyorsunuz değil mi?" diye sorduğunda: "Evet! Biliyoruz" karşılığını verdiler. Bunun üzerine: "Bu adam size doğru olan bir teklif sundu. Bu teklifi kabul edin ve konuşmak için yanına gitmeme izin verin" dedi. Onlar da: "Tamam! Yanına git!" karşılığını verdiler.

İbn İshâk'ın Zührî'den bildirdiğine göre Urve'nin annesi, Subey'e bint Abdişems b. Abdimenâf'tır. Urve: "Sizler benim çocuklarım gibi değil misiniz?" sözüyle bunu kasetmişti. Urve b. Mes'ûd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gidince Müslüman oldu ve geri döndüğünde kavmini İslam'a davet edince onu öldürdüler.

Urve, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gidip onunla konuşunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona da Budeyl'e söylediklerine benzer şeyler söyleyip savaşmak için gelmediğini söyledi. O zaman Urve: "Ey Muhammed! Şayet kavminin kökünü kazıyacak olsan, bu güne kadar senden önce Araplardan kavminin kökünü kazıyan kimseyi duydun mu? Şayet bunun tersi olursa vallahi seni yalnız bırakıp yanından kaçmaya hazır karakterde insanlar ve kalabalıklar görüyorum!" dedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında

oturan Ebû Bekr bu sözleri işitince: “Sen git de Lât’ın bızırını em! Biz mi onu yalnız bırakıp kaçacağız!” diye çıkıştı.

Araplar birine sövmek istediği zaman: “Annesinin bızırını emsin” derdi. Hz. Ebû Bekr, Müslümanların Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) bırakıp kaçacağını söyleyen Urve’ye kutsal saydığı Lât’ı zikrederek bu şekilde karşılık vermiştir.

Urve: “Bu kim?” diye sorunca: “Ebû Bekr” dediler. Bunun üzerine Urve: “Canım elinde olana yemin olsun ki bizde henüz karşılığını veremediğimiz bir iyiliğin olmasaydı bil ki ben de aynı tarzda sana bir cevap verirdim!” karşılığını verdi.

Abdulazîz el-İmâmî’nin Zührî’den bildirdiğine göre Urve’nin yüklenmiş olduğu bir kan diyeti vardı ve Hz. Ebû Bekr bu diyeti ödemesi için ona on deve vererek yardım etmişti.

Urve tekrar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmaya başladı ve konuşurken ikide bir Arapların âdeti üzere Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) sakalını tutuyordu. Muğîre b. Şu’be, elinde kılıç başında miğferle Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) başının ucunda duruyor ve Urve elini Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sakalına her uzatışında Muğîre kılıcının ucuyla Urve’nin eline vurup: “Elini Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sakalından çek!” diyordu.

Urve başını kaldırıp: “Elime vuran bu kişi de kim?” diye sorunca: “Muğîre b. Şu’be” dediler.

İbn İshâk’ın rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muğîre’nin bu hareketine tebessüm edince Urve: “Bu kimdir ey Muhammed?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu, kardeşin oğlu Muğîre b. Şu’be’dir*” cevabını verdi.

Urve, Muğîre’ye: “Ey hain! Ben hâlâ senin ihanetinin bedelini ödemiyeceğim mi?” diye çıkıştı. Muğîre, Müslüman olmadan önce Sakîf kabilesinden bir grupla Mısır Mukavkıs’ını ziyaret için gittiklerinde, Mukavkıs onlara iyi muamele edip ikramda bulunmuş, ancak Muğîre’ye aynı şekilde davranmamıştı. Muğîre, onları kıskanmış ve dönüş yolundayken içki içip sarhoş olarak uyudukları zaman onları öldürüp mallarını almıştı. Sakîf kabilesi Muğîre’nin yaptıklarını öğrenince savaş için toplanmaya başladılar. Bunun

üzerine Muğîre'nin amcası Urve araya girmiş ve öldürülen on üç kişinin diyetini ödeyerek onlarla savaşı önüne geçmiştir.

Muğîre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip Müslüman olduğunda Hz. Ebû Bekr ona: “Seninle olan Mâlikilere ne oldu?” diye sorunca, Muğîre: “Onları öldürüp mallarını, beşte birini alması veya dilediği gibi tasarrufta bulunması için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdim” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Müslümanlığımı kabul ediyorum ama aldığın maldan bir şeyi kabul edemem!*” buyurmuştu. Urve bir yandan da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbını gözüyle süzüyordu. Urve daha sonra arkadaşlarına şöyle demişti: “Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tükürecek olsa bu tükürüğü mutlaka bir sahabisinin avucuna düşüyordu. O da bunu yüzüne ve bedenine sürüyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey emrettiği zaman herkes bunu yerine getirmek için hemen harekete geçiyordu. Abdest almak istediğinde suyunu dökmek için aralarında mücadele ediyorlardı. Kendisi konuştuğunda susuyorlar ve saygıdan dolayı ona keskin bakışlarla bakmıyorlardı.”

Sonra Urve arkadaşlarının yanına geldi ve onlara şöyle dedi: “Ey kavim! Vallahi ben krallara, Kayser'e, Kısra'ya ve Necâşî'ye elçi olarak gittim, ama Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının gösterdiği saygıyı bunların arkadaşları tarafından gösterildiğini görmedim! Vallahi tükürecek olsa bu tükürüğü mutlaka bir sahabisinin avucuna düşüyordu. O da bunu yüzüne ve bedenine sürüyordu. Onlara bir şey emrettiği zaman herkes bunu yerine getirmek için hemen harekete geçiyordu. Abdest almak istediğinde suyunu dökmek için aralarında mücadele ediyorlardı. Kendisi konuştuğunda susuyorlar ve saygıdan dolayı ona keskin bakışlarla bakmıyorlardı. O size doğru bir teklif sundu bunu kabul edin!”

Bunun üzerine Kinâne oğullarından Huleys b. Alkame: “Bana izin verin bir de ben gideyim” diye teklif edince, ona: “Git!” dediler.

Huleys, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashabına gidip de onu gördüklerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu, kurbanlara saygı duyan bir kabileden filan kişidir. Siz de kurbanlıklarınızı ona doğru salın*” buyurdu. Kurbanlıklar ona doğru salındı ve insanlar umre için telbiye getirerek onu karşıladılar. Adam bunu görünce: “Sübhânallah! Bunların Kâbe'den menedilmeleri doğru değildir” demeye başladı. Arkadaşlarının yanına

dönünce de: “Onların kurbanlıklarına gerdanlıklar takıldığını ve işaretlendiğini gördüm. Bunun için Kâbe’den menedilmelerini uygun görmüyorum” dedi. İbn İshâk’ın rivayetine göre ise Huleys kızarak şöyle dedi: “Ey Kureyşliler! Sizinle bunun için anlaşmadık. Allah’ın evini ziyarete gelenlere engel mi olunacak?” Bunun üzerine Kureyşliler: “Ey Huleys! Muhammed’den istediğimizi alıncaya kadar bizi kendi halimize bırak” dediler.

İçlerinden Âmir b. Luey oğullarından Mikraz b. Hafs denilen biri kalktı ve: “İzin verin bir de ben onun yanına gideyim” dedi. Ona da: “Git” karşılığını verdiler. Bu da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbına doğru gidip görüldüğünde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu kişi Mikraz’dır ve günahkar biridir!*” buyurdu. Mikraz, kötü ve gaddar olmasıyla meşhurdur. Ancak Hudeybiye kıssasında onun gadriyle ilgili bir rivayet yoktur.

Mikraz, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmaya başladı ve onunla konuştuğu sırada da Suheyl b. Amr geldi.

Ma’mur der ki: Eyyûb es-Sahtiyânî’nin, İbn Abbâs’ın azatlısı İkrime’den bildirdiğine göre Suheyl b. Amr geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*İşiniz biraz daha kolaylaştı*” buyurmuştur.

İbn Ebî Şeybe’de, Seleme b. el-Ekva’dan mevsûl olarak rivayet edilen şu hadis buna şahitlik etmektedir: Kureyşliler Suheyl b. Amr ve Huvaytib b. Abdiluzzâ’yı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile sulh anlaşması yapmaları için gönderdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Suheyl’i görünce: “*İşiniz biraz daha kolaylaştı*” buyurdu.

Zührî, Misver ile Mervân’dan naklen şöyle devam etti: “Suheyl b. Amr gelip: “Hadi aramızda bir anlaşma metni yazalım” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) katibini çağırdı.

İbn İshâk’ın rivayeti şu şekildedir: Suheyl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince aralarındaki savaşın on yıl durması, birbirlerine eman vermeleri, Müslümanların bu yıl umre yapmadan geri dönüp gelecek yıl gelmelerine anlaştılar. Suheyl: “Haydi anlaşmamızı yazıya dökelim” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali’yi çağırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Bismillâhirrahmânirrahîm, yaz!*” buyurarak anlaşma metnine başlamak istedi, ama Suheyl: “Rahmân’ın ne olduğunu bilmiyorum. Onun için daha

önceleri yazdığı gibi «Allahım! Senin adınla (Bismikellâhumme)» diye yaz” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslam’ın ilk dönemlerinde mektuplarını: “Allahım! Senin adınla (Bismikellâhumme)” şeklinde yazardı. Neml Sûresi nazil olduktan sonra mektuplarına: “*Bismillâhirrahmânirrahîm!*” sözüyle başladı.

Müslümanlar: “Vallahi, Bismillâhirrahmânirrahîm’den başkasını yazmayız!” diye itiraz ettiler; ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali’ye: “*Allahım! Senin adınla, diye yaz*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonra: “*İşte bu metin Resûlullah olan Muhammed’in hükümlerini içerir*” diye yazmasını buyurdu. Ancak Suheyl: “Vallahi senin Allah’ın Resûlü olduğunu bilseydik seni Kâbe’den menetmez ve seninle savaşırmazdık. Onun için bunun yerine “Muhammed b. Abdillâh” yaz” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Beni yalanlasanız da ben Allah’ın Resûlüyüm! Peki, «Muhammed b. Abdillâh» yaz*” buyurdu.

Zührî der ki: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde davranması, daha önce «*Canım elinde olana yemin olsun ki Kureys, Yüce Allah’ın kutsal saydığı şeyleri yüceltmek amacıyla benden ne isterse onlara vereceğim!*» buyurduğu içindir.”

Zührî, Misver ile Mervân’dan naklen şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devamla: “*Bizi Kâbe’den menetmeyecek ve onu tavaf etmemize izin vereceksiniz!*” buyurunca, Suheyl: “Vallahi Arapların, bizim zorla bunu kabul ettiğimizi konuşmalarını istemeyiz. Onun için gelecek sene bunu yapın” dedi. Hz. Ali de bu maddeyi bu şekilde yazdı. Suheyl: “Bizden birisi sana gelirse, senin dinine geçmiş olsa bile onu bize iade edeceksin” diye ekledi. Aralarında Useyd b. Hudayr ve Sa’d b. Ubâde’nin de bulunduğu müslümanlar ise buna: “Sübhânallah! Müslüman olarak gelirse nasıl müşriklere geri iade edilebilir!” diye çıkıştılar.

Onlar bunu konuşurlarken Müslüman olduğu için zincire vurulan Ebû Cendel (Âs) b. Suheyl b. Amr zincirleriyle Mekke’nin aşağısından çıkıp geldi ve kendini Müslümanların arasına bıraktı. Ebû Cendel Müslüman olunca hapsedilip işkenceye maruz kalmış, sonra kaçarak Müslümanların yanına gelmişti.

Ebû Cendel'in babası Suheyl: "Ey Muhammed! İşte bize iade edeceğin ilk kişi de bu olacak!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Henüz anlaşmayı bitirmedik"* buyurunca, Suheyl: "Vallahi o zaman seninle asla hiçbir şeyde anlaşmam!" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sadece Ebû Cendel'i almama izin ver!"* buyurunca, Suheyl: "İzin vermem!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ona izin ver!"* buyurdu, ama Suheyl yine: "Bunu yapamam!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Suheyl ile beraber sulh anlaşması yapmak için gelen Mikraz b. Hafs: "Onu almama izin veriyoruz!" dedi.

Ebû Cendel de: "Ey Müslümanlar topluluğu! Müslüman olarak size geldiğim halde müşriklere geri mi iade edileceğim! Maruz kaldığım eziyetleri görmüyor musunuz!" diye seslendi. Gerçekten de Ebû Cendel Müslüman olduğu için Yüce Allah'ın yolunda ağır eziyetlere maruz kalmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Ey Ebû Cendel! Sabret ve ecrini Allah'tan bekle. Biz ahdimize vefasızlık etmeyiz. Muhakkak ki Allah sana bir çıkış yolu yaratacaktır"* buyurdu.

Kirmânî der ki: "Mikraz: «Onu almama izin veriyoruz» demesine rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) neden Ebû Cendel'i onlara geri verdi?" denilecek olursa şöyle deriz: "Anlaşmayı yapan kişi Mikraz değil Suheyl b. Amr'dır. Bu sebeple sözü geçerli olan kişi Mikraz değil Suheyl b. Amr'dır."

İbn Hacer'in *el-Feth*'te Vâkidî'den bildirdiğine göre Mikraz ve Huvaytib b. Abdiluzzâ sulh görüşmesi yapmak için Suheyl b. Amr ile beraber gelmişlerdi. Mikraz bu sözüyle Ebû Cendel'in Müslümanlara verilmesini değil, ona işkence edilmemesini kasdetmiştir. Mikraz ve Huvaytib, Ebû Cendel'i alıp bir çadıra geçirdiler ve babasının ona kötü davranmasına engel oldular.

Ömer b. el-Hattâb der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldim ve: "Sen Allah'ın peygamberi değil misin?" diye sordum. *"Evet! Peygamberiyim"* karşılığını verdi. "Biz hak yolda, düşmanlarımız ise batıl yolda değiller mi!" diye sordum. *"Evet! Öyle!"* buyurdu. "O zaman dinimizde neden taviz veriyoruz!" dediğimde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ben Yüce Allah'ın Resûlüyüm ve ona karşı gelemem! O bana yardım edecektir!"* karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözüyle Hz. Ömer'in endişesini gidermiş ve bu yaptıklarını Allah'ın emriyle yaptığını bildirmiştir.

H. Ömer Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Kâbe’ye gelip tavaf edeceğimizi bize söylememiş miydin?” diye sordu. Vâkıdî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüyasında ashabıyla birlikte Kâbe’ye girdiğini görmüş ve bu rüyasını ashâbına anlatmıştı. Bu rüyanın gerçekleşmesinin geciktiğini görmek sahabenin ağırına gitmişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) H. Ömer’in bu sorusuna: “*Evet! Söyledim, ama bu yıl içinde tavaf edeceğimizi söyledim mi?*” karşılığını verdi. H. Ömer: “Hayır!” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Muhakkak Kâbe’ye gelip tavaf edeceksin!*” buyurdu.

Bunun üzerine H. Ömer, H. Ebû Bekr’e gelip: “Ey Ebû Bekr! Bu, Allah’ın peygamberi değil midir?” diye sorunca Ebû Bekr: “Evet!” cevabını verdi. H. Ömer: “Bizler hak yoldayken, düşmanlarımız batıl olan yolda değiller mi?” diye sorunca, H. Ebû Bekr “Evet!” cevabını verdi. H. Ömer: “O zaman neden dinimizden böyle taviz veriyoruz?” diye sorduğunda ise H. Ebû Bekr: “Be adam! Şüphesiz o, Allah’ın Resûlüdür ve Rabbine asla karşı gelmez. Rabbi de ona yardım edecektir! Onun için ölene dek emrine tutun! Vallahi o hak üzeredir!” karşılığını verdi. H. Ömer: “Kâbe’ye gelip tavaf edeceğimizi bildirmemiş miydi?” diye H. Ebû Bekr: “Bilakis dedi, ama bu sene içinde gelip tavaf edeceğini söyledi mi?” dedi. H. Ömer: “Hayır!” karşılığını verince, Ebû Bekr: “O zaman muhakkak Kâbe’ye gidip tavaf edeceksin!” dedi.

Zührî der ki: Bundan dolayı H. Ömer: “Bu itirazlarımın kefareti için çok cabalar sarf ettim” demiştir.

İbn İshâk’ın bildirdiğine göre ise H. Ömer şöyle derdi: “O gün söylediklerimin kefareti için hala sadaka verir, oruç tutar, namaz kılar ve köle azad ederim.”

Vâkıdî’nin İbn Abbâs’tan bildirdiğine göre H. Ömer: “Bu olay sebebiyle kefarete olarak köleler azad ettim ve uzun süre oruç tuttum” demiştir.

H. Ömer’in bu itirazı İslam’dan şüphe ettiği için değil, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptıklarının hikmetini öğrenmek ve kâfirlerin zelil edilmesini istediği içindi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşma metnini yazdırıp imzalandıktan sonra ashabına: “*Kalkın kurbanlarınızı kesin ve saçlarınızı tıraş edin*” buyurdu. Ancak sahabe, vahiy gelip bu anlaşmanın iptal edilmesini umduğu için veya

emrin hemen yerine getirilmesinin şart olmadığını düşünerek yerlerinden kalkmadılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrini üç defa tekrarlamasına rağmen yine kimse kalkmadı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Seleme'nin yanına girdi ve emrini yerine getirmediğini ona anlattı. Ümmü Seleme: “Ey Allah'ın Resûlü! Onları kınama, sulh sebebiyle umre yapmadan geri dönecek olmaları ağırlarına gidiyor. Bu emrinin yerine getirilmesini istiyorsan dışarıya çık, kimseyle konuşmadan kurbanını kes ve berberini çağırarak tıraşını ol” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışarıya çıktı ve kimseyle konuşmadan Ümmü Seleme'nin dediği gibi yaptı. Aralarında Ebû Cehl'in devesinin de olduğu yetmiş deveden oluşan kurbanını kesip berberini çağırttı ve tıraşını oldu. Ahab bunu görünce kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) uyararak kurbanlarını kesmeye başladılar. Sonra birbirlerini tıraş etmeye koyuldular. Ancak üzüntüden dolayı birbirlerini tıraş ederken neredeyse birbirlerini öldürecek gibiydiler.

Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına mümin kadınlar geldi. Onlar hakkında da Yüce Allah şu âyeti indirdi: **“Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir Onlar da bunlara helal olmazlar. İnkarcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin: Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. İnkarcı kadınları nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri isteyin; inkarcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakim'dir.”**¹

Bu âyetin inişinden sonra Hz. Ömer, müşrikken evlendiği Karîbe bint Ebî Umeyye ve Cervel el-Huzâî'nin kızı olan iki hanımını boşadı. Daha sonra Muâviye b. Ebî Süfyân Karîbe ile evlenirken diğeriyle Safvân b. Umeyye veya Ebû Cehm evlendi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geri döndü.

¹ Mumtehine Sur. 10

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'deyken Kureyş'ten İsmi Utbe b. Useyd olan Ebû Basîr es-Sekafî Müslüman olarak yanına geldi. Mekke bu adamı geri almak için Huneys b. Câbir ve Ezher b. Avf'ı gönderdi. Bu iki adam gelip: "Hudeybiye'de bizimle anlaşma yapmıştın" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşmaya bağlı kalarak Ebû Basîr'i bu iki adama teslim etti. İki adam onu alıp yola koyuldular. Zu'l-Huleyfe'ye geldiklerinde kendilerine ait hurmalardan yemek için konakladılar. Ebû Basîr ikisinden birine: "Ey filan! Vallahi gördüğüm kadarıyla şu kılıcın pek de güzelmış" dedi. Bunun üzerine kılıcın sahibi kılıcı kınından çıkardı ve: "Evet! Vallahi çok güzeldir. Onu çok kullanmışımdır" karşılığını verdi. Ebû Basîr: "Versene bir bakayım!" deyince, adam kılıcı verdi. Ebû Basîr de kılıcı iyice kavrayınca adamı vurup öldürdü. Diğer adam ise kaçıp Medine'ye geldi ve koşarak Mescid'e girdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce: *"Bu adam bir şeyden ürkmüş"* buyurdu. Adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına varınca: *"Arkadaşım öldürüldü, ben de öldürülmek üzereyim"* dedi. O esnada Ebû Basîr geldi ve: *"Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah senin sözünü ifa ettirdi. Sen beni onlara iade ettin, ama Yüce Allah beni onlardan kurtardı"* dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Vay anasına! Yanında birileri olsa bu adam savaşı ateşleyecek!"* buyurdu.

Ebû Basîr bunu duyunca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu tekrar onlara iade edeceğini anladı ve oradan ayrılıp Mekkelilerin Şâm'a giderken uğradıkları deniz sahilindeki İys denilen yere geldi. Bu arada müşriklerden kurtulan Ebû Cendel b. Suheyl de yetmiş kişilik bir süvari gurubuyla Ebû Basîr'in yanına geldi. Bu şekilde Müslüman olup da Mekke'den kaçan herkes Ebû Basîr'e katıldı. Bu şekilde de Ebû Basîr'in etrafında kalabalık bir topluluk oluştu. Mekke'den kaçanlar, Hudeybiye anlaşması bozulmasını diye Medine'ye gitmiyorlardı. Bu topluluk ne zaman Kureyş'ten Şam'a doğru müşriklere ait bir kervanın yola çıktığını duysa kervana saldırıp müşrikleri öldürüyorlar ve mallarını ele geçiriyorlardı. Bunun üzerine Kureyş, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Süfyân'ı gönderip Allah aşkına ve aradaki yakınlığa hürmeten bu olayın durdurulmasını ve Mekke'den Müslüman olup da Medine'ye giden hiç kimsenin iade edilmeyeceğini söyledi. Böylece Ebû Cendel'in babasına teslim edilmemesi gerektiğini düşünenler, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) itaat etmenin düşündükleri şeyden daha hayırlı olduğunu görmüş oldular.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Basîr'e bu konuda haber gönderdi. Yüce Allah da bu konuda: “Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen O'dur. Allah yaptıklarınızı görendir. Onlar inkar edenlerdir, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine gitmekten alıkoyanlardır. Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı Allah savaşı önlemeydi. Allah, dilediklerine rahmet etmek için böyle yapmıştır. Eğer inananlarla inkarcılar birbirinden ayrılmış olsalardı, inkar edenleri can yakıcı bir azaba uğrattırdık. İnkâr edenler, gönüllerindeki cahiliye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde, Allah, Peygamberine ve inananlara huzur indirdi; onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilmektedir”¹ âyetlerini indirdi.

٢٧٣٣ - وَقَالَ عُقَيْلٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ عُرْوَةُ فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَمَحِّجُهُنَّ ، وَبَلَّغَنَا أَنَّهُ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَرُدُّوْا إِلَى الْمُشْرِكِينَ مَا أَنْفَقُوا عَلَى مَنْ هَاجَرَ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ ، وَحَكَمَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ، أَنْ لَا يُمْسِكُوا بِعَصَمِ الْكُوفَرِ ، أَنَّ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَيْنِ قَرِيبَةَ بِنْتَ أَبِي أُمَيَّةَ ، وَابْنَةَ جَرُولِ الْخَزَاعِيِّ ، فَتَزَوَّجَ قَرِيبَةَ مُعَاوِيَةَ ، وَتَزَوَّجَ الْأُخْرَى أَبُو جَهْمٍ ، فَلَمَّا أَبَى الْكُفَّارُ أَنْ يَقْرُوا بِأَدَاءِ مَا أَنْفَقَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ ، أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقِبْتُمْ﴾ وَالْعَقِبُ مَا يُؤَدِّي الْمُسْلِمُونَ إِلَى مَنْ هَاجَرَتْ امْرَأَتُهُ مِنَ الْكُفَّارِ ، فَأَمَرَ أَنْ يُعْطَى مَنْ ذَهَبَ لَهُ زَوْجٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَا أَنْفَقَ مِنْ صَدَاقِ نِسَاءِ الْكُفَّارِ اللَّائِي هَاجَرْنَ ، وَمَا نَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ اِزْدَدَتْ بَعْدَ إِيَابِهَا وَبَلَّغَنَا أَنَّ أَبَا بَصِيرٍ بْنُ أَسِيدِ الثَّقَفِيِّ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ مُؤْمِنًا مُهَاجِرًا فِي الْمَدَّةِ ، فَكَتَبَ

¹ Fetih Sur. 24-26

الْأَخْسُ بْنُ شَرِيقٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُهُ أَبَا بَصِيرٍ ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ أَطْرَافَهُ ٢٧١٣ ،

٤١٨٢ ، ٤٨٩١ ، ٥٢٨٨ ، ٧٢١٤ - تحفة ١٦٥٥٨

2733- “Ukayl — Zührî — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe’den bildirdiğine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınları imtihan ederdi. Bize bildirildiğine göre Yüce Allah, müşriklerin hicret eden hanımları için harcadıklarının kendilerine iade edilmesini, Müslümanların da kâfir kadınları nikâhlarında tutmamalarını emrettiği zaman Hz. Ömer, hanımları olan Karîbe binti Ebî Umeyye ve Cervel el-Huzâî’nin kızını boşadı. Karîbe Muâviye ile evlendi. Diğeri de Ebû Cehm ile evlendi.

Müşrikler, müslümanların (boşadıkları) hanımları için yaptıkları harcamaları ödemeyi kabul etmeyince, yüce Allah: **“Eğer eşlerinizden biri kâfirlere kaçar ve siz de onlarla çarpışıp ganimet alırsanız, eşleri gidenlere sarf ettikleri (mehir) kadarını verin ve inandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının”**¹ âyetini indirdi. Bu âyetle, Müslümanlardan birinin hanımı kâfirlerin yanına kaçtığı zaman, kocasının bu kadına vermiş olduğu mehrin, kâfirlerin hicret eden Müslüman hanımlarının mehrinden verilmesi emredilmiştir.

Ancak hicret eden hiçbir kadının iman ettikten sonra irtidad ettiğini bilmiyoruz.

Bize bildirildiğine göre Ebû Basîr b. Esîd es-Sekafî anlaşma süresi içinde iman edip hicret ederek Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince, Ahnes b. Şerik Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) mektup yazarak Ebû Basîr’i istedi. Sonra ravi bununla ilgili olayı anlattı.²

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

¹ Mumtehine Sur. 11

² Hadis ayrıca 2713, 4182, 4891, 5288, 7214’te geçmektedir. Müslim 1866

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicret eden kadınları, İslam'ı sevip onu istediğinden dolayı hicret ettiğine dair yemin ettirerek imtihan ederdi.

Zührî der ki: İbn Merduveyh'in *Tefsir*'inde bildirdiğine göre Yüce Allah, müşriklerin hicret eden hanımları için verdikleri mehirlerin kendilerine iade edilmesini, Müslümanların da kâfir kadınları nikâhlarında tutmamalarını emrettiği zaman Hz. Ömer, hanımları olan Karîbe binti Ebî Umeyye ve Abdullah b. Ömer'in annesi olan Cervel el-Huzâî'nin kızını boşadı. Karîbe, Muâviye b. Ebî Süfyan ile evlendi. Diğeri de Ebû Cehm Âmir b. Huzeyfe el-Umevî ile evlendi.

Müşrikler, **“İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri isteyin; inkarcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler”**¹ âyetinde geçen müslümanların boşadıkları hanımları için verdikleri mehri geri ödemeyi kabul etmeyince, yüce Allah: **“Eğer eşlerinizden biri kâfirlere kaçarsa ve siz de onlarla çarpışıp ganimet alırsanız, eşleri gidenlere sarf ettikleri (mehir) kadarını verin ve inandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının”**² âyetini indirdi. Bu âyetle, Müslümanlardan birinin hanımı kâfirlerin yanına kaçtığı zaman, kocasının bu kadına vermiş olduğu mehrin, kâfirlerin hicret eden Müslüman hanımlarının mehrinden verilmesi emredilmiştir.

Ancak hicret eden hiçbir kadının iman ettikten sonra irtidad ettiğini bilmiyoruz.

Zührî der ki: Bize bildirildiğine göre Ebû Basîr b. Esîd es-Sekafî Hudeybiye anlaşmasının geçerli olduğu süre içinde iman edip hicret ederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince, Ahnes b. Şerîk Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) mektup yazarak, anlaşmaya sadık kalmasını ve Ebû Basîr'i geri vermesini istedi.

Önceki rivayette geçtiği üzere Ebû Basîr'i geri getirmek üzere Huneyş b. Câbir ve kölesi olan Kevser'i yolladılar.

¹ Mumtehin Sur. 10

² Mumtehin Sur. 11

İbn İshâk der ki: “Ahnes b. Şerîk ve Ezher b. Abdiavf Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) mektup yazdılar ve bu mektubu azatlı kölelerinden biri ve Âmir oğullarından bir kişiyle gönderdiler.”

İbn Hacer, *el-Feth*'te der ki: “Ahnes, Sakîf kabilesindendir. Ebû Basîr de aynı kabiledendir. Ezher ise Ebû Basîr'in kabilesiyle anlaşmalı olan bir kabiledendi. İkisi de mektupta Ebû Basîr'in geri verilmesini istedi”

١٦ - بَابُ الشُّرُوطِ فِي الْقَرْضِ

16. ÖDÜNÇ VERİRKEN KOŞULAN ŞARTLAR

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَعَطَاءٌ إِذَا أَجَّلَهُ فِي الْقَرْضِ جَازَ .

İbn Ömer ve Atâ: “Ödünç verirken kişi ödeme tarihi belirlerse bu caizdir” demişlerdir.

‘Abdullah b. Ömer ve Atâ b. Ebî Rebâh: “Borç verirken belli bir ödeme tarihi belirlemeyi şart koşmak caizdir” demişlerdir.

٢٧٣٤ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسْلِفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . أطرافه ١٤٩٨ ، ٢٠٦٣ ، ٢٢٩١ ، ٢٤٠٤ ، ٢٤٣٠ ، ٦٢٦١ - تحفة ١٣٦٣٠ ،

2734- “Leys — Câfer b. Rabîa — Abdurrahmân b. Hürmüz” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kişinin İsrailoğulları'ndan birinden bin dinar borç istediğinden, borcu verenin belli bir tarihte geri ödemesi şartıyla ona bu parayı verdiğinden bahsetti.¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl b. Hasene el-Kureşî'dir.

¹ Hadis ayrıca 1498, 2063, 2291, 2404, 2430, 6261'de geçmektedir.

Abdurrahmân b. Hürmüz, A'rec'dir.

Muhammed b. er-Rabî el-Cîzî'nin *Müsnedu's-Sahâbe*'de bildirdiğine göre ödünç para veren kişi Necâşî'dir.

Hadisin tamamı *Kefâlet* ve *Kard* konusunda geçmiştir.

۱۷ - باب الْمَكَاتِبِ ، وَمَا لَا يَجِلُّ مِنَ الشُّرُوطِ الَّتِي تُخَالِفُ كِتَابَ اللَّهِ .

17. MÜKÂTEB VE HELAL OLMAYAN, ALLAH'IN KİTAB'INA MUHALİF OLAN ŞARTLAR

وَقَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي الْمَكَاتِبِ شُرُوطُهُمْ بَيْنَهُمْ وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ أَوْ عُمَرُ كُلُّ شَرْطٍ خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يُقَالُ عَنْ كِلَيْهِمَا عَنْ عُمَرَ وَابْنِ عُمَرَ

Câbir b. Abdillâh, mükâteb köle hakkında: “Onların şartları kendi aralarındadır” demiştir.

İbn Ömer veya Hz. Ömer: “Allah’ın Kitab’ına aykırı olan bütün şartlar batıldır. İsterse yüz şart olsun” demiştir.

Ebü Abdillâh: “Bu söz hem Hz. Ömer, hem İbn Ömer’den nakledilmiştir” demiştir.

Süfyân es-Sevrî'nin, Mücâhid tarikiyle mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Câbir b. Abdillâh: “Mükateb köle ve efendisi arasında yapılan anlaşmada, ikisi arasında belirlenen şartlar geçerlidir” demiştir.

۲۷۳۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ أَتَتْهَا بَرِيرَةُ تَسْأَلُهَا فِي كِتَابَتِهَا ، فَقَالَتْ إِنْ شِئْتَ أُعْطِيتُ أَهْلَكَ وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لِي فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَكَرْتُ ذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اِبْتَاْعِيهَا فَأَعْتِقِيهَا ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ ، وَإِنْ اشْتَرَطَ

مَائَةٌ شَرْطٍ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ،
 ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ،
 ١٧٩٣٨ تحفة ٦٧٦٠ ، ٦٧٥٨ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٥١ ، ٦٧١٧ ، ٥٤٣٠ ، ٥٢٨٤

2735- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Yahyâ — Amre” isnâdıyla Hz. Âişe'nin bildirdiğine Berîre, Hz. Âişe'nin yanına gelip mükateplik anlaşması konusunda kendisinden yardım istedi. Hz. Âişe: “İstersen sahiplerine mükateplik bedelini veririm ve velayetin bana ait olur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Hz. Âişe bu durumu ona anlatınca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onu satın alıp azad et. Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde durup şöyle buyurdu: “*Bazılarına ne oluyor ki; Allah'ın Kitab'ında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Kim Allah'ın Kitab'ında olmayan şartlar ileri sürerse, bunlar yüz şart olsa bile, bu şartların kendisine bir faydası yoktur.*”¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî'dir.

Amra, Amra bint Abdirrahmân'dır.

Berîre Hz. Âişe'nin yanına gelip mükateplik anlaşması konusunda kendisinden yardım istedi. Hz. Âişe: “İstersen sahiplerine mükateplik bedelini veririm ve velayetin bana ait olur” dedi. Berîre Hz. Âişe'nin bu teklifini sahiplerine söyledi, ancak kabul etmediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin yanına gelince Hz. Âişe bunu kendisine anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onu satın alıp azad et. Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde durup halka şöyle buyurdu: “*Bazılarına ne oluyor ki; Allah'ın Kitab'ında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Kim Allah'ın Kitab'ında olmayan*

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2155, 2168, 2536, 3560, 3561, 2563, 3564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760'ta geçmektedir. Müslim 1504/6

şartlar ileri sürerse, bunlar yüz şart olsa bile, bu şartların kendisine bir faydası yoktur.”

Hadiste yüz şartın zikredilmesi, İslam’ın kabul etmediği hiçbir şartın geçerli olmayacağını anlatmak içindir.

۱۸ - باب مَا يَجُوزُ مِنَ الْإِشْرَاطِ وَالْثَنِيَا فِي الْإِقْرَارِ . وَالشَّرُوطِ الَّتِي يَتَعَارَفُهَا النَّاسُ بَيْنَهُمْ ، وَإِذَا قَالَ مِائَةً إِلَّا وَاحِدَةً أَوْ ثِنْتَيْنِ

17. KOŞULMASI CAİZ OLAN ŞARTLAR, İKRARDA İSTİSNA YAPMAK, İNSANLAR ARASINDA ÖRFE DÖNÜŞEN ŞARTLAR VE “YÜZDEN BİR VEYA İKİ EKSİK” DEMENİN HÜKMÜ

وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ رَجُلٌ لِكُرَيْبٍ أَدْخِلْ رِكَابَكَ ، فَإِنْ لَمْ أَزَحِلْ مَعَكَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا ، فَلَكَ مِائَةٌ دِرْهَمٍ فَلَمْ يَخْرُجْ ، فَقَالَ شُرَيْحٌ مَنْ شَرَطَ عَلَى نَفْسِهِ طَائِعًا غَيْرَ مُكْرَهٍ فَهُوَ عَلَيْهِ . وَقَالَ أَيُّوبُ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ إِنَّ رَجُلًا بَاعَ طَعَامًا وَقَالَ إِنْ لَمْ آتِكَ الْأَرْبَعَاءُ فَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بَيْعٌ فَلَمْ يَمِجْ ، فَقَالَ شُرَيْحٌ لِلْمُشْتَرِي أَنْتَ أَخْلَفْتَ . فَقَضَى عَلَيْهِ .

İbn Avn’ın İbn Sîrîn’den bildirdiğine göre bir adam kendisinden hayvan kiraladığı kişiye: “Bineğini (avluna) sok. Falan gün seninle beraber yola çıkmazsam sana yüz dirhem vereceğim” dedi ve söylediği gün yola çıkmadı. Şureyh bununla ilgili şöyle dedi: “Kim hiçbir zorlama olmadan kendi aleyhine şart koşarsa, şartının gereğini yapmakla yükümlü olur.”

Eyyûb’un İbn Sîrîn’den bildirdiğine göre bir adam yiyecek satın aldı: “Eğer Çarşamba günü sana gelmezsem aramızda alışveriş olmamış demektir” dedi ve dediği gün gelmedi. Bunun üzerine Şureyh müşteriye: “Sen şarta uymadın” deyip aleyhine hüküm verdi.

۲۷۳۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزَّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ» طرفاه ۶۴۱۰، ۷۳۹۲ - تحفة ۱۳۷۲۷

2736- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Ebu'z-Zinâd — A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yüce Allah'ın yüzden bir eksik doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları sayarsa cennete girer.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahmân b. Hürmüz'dür.

‘Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) doksan dokuz ismi zikretmesi bunların meşhur olması sebebiyledir. Bir hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Kendini isimlendirdiğin, Kitab'ında indirdiğin, yarattıklarından herhangi bir kimseye öğrettiğin veya gayb âleminde kalmasını tercih ettiğin isimlerinle senden isterim” şeklinde dua ettiği geçmektedir.

Şüphesiz ki Allah'ın isimleri vahiy ve sünnet yoluyla öğrenilir. Kişinin kendi görüşüyle vahiy ve sünnette olmayan isimlerle Allah'ı isimlendirmesi caiz değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüce Allah'ın yüzden bir eksik doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları sayarsa cennete girer” buyurarak bu isimlerin tamamını öğrenip bunların tamamıyla Allah'a dua edenin veya mânâlarıyla birlikte hıfzedenin cennete gireceğini bildirmiştir.

Buhârî: “Yüce Allah'ın yüzden bir eksik doksan dokuz ismi vardır” sözündeki istisnayı, konuşmanın son sözle tamamlanacağına, bir konuşmada istisna veya şart varsa buna itibar edileceğine delil göstermiştir.

Kişinin: “Şundan, yüzden bir eksik sâ' mahsul aldım” gönder demesi geçerlidir ve bu söze istinaden doksan dokuz sâ' satın almış sayılır. Aynı

¹ Hadis ayrıca 6410, 7392'de geçmektedir. Müslim 2677

şekilde ikrarda da sözün sonu dikkate alınmadan başına itibar edilmez. Ancak bu hadisin istisnaya delil gösterilmesi eleştiriye açıktır. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünde istisna değil tekid vardır.

Buhârî bu hadisi *Tevhîd*, Tirmizî *Da'vât*, Nesâî, Nu'ût, İbn Mâce *Duâ* konusunda rivayet etmiştir.

۱۹ - باب الشُّرُوطِ فِي الْوَقْفِ

19. VAKIFTA KOŞULAN ŞARTLAR

۲۷۳۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ أَنبَأَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَصَابَ أَرْضًا بِخَيْبَرٍ ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَأْذِنُهُ فِيهَا ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنِّي أَصْبْتُ أَرْضًا بِخَيْبَرٍ ، لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ أَنَفَسَ عِنْدِي مِنْهُ ، فَمَا تَأْمُرُ بِهِ قَالَ « إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا ، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا » قَالَ فَتَصَدَّقَ بِهَا عُمَرُ أَنَّهُ لَا يَبَاعُ وَلَا يُوهَبُ وَلَا يُورَثُ ، وَتَصَدَّقَ بِهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَى ، وَفِي الرِّقَابِ ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَابْنِ السَّبِيلِ ، وَالضَّعِيفِ ، لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ ، وَيُطْعِمَ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ قَالَ فَحَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ سِيرِينَ فَقَالَ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا أَطْرَافَهُ ۲۳۱۳ ، ۲۷۶۴ ، ۲۷۷۲ ، ۲۷۷۳ ، ۲۷۷۷ - تحفة ۱۰۵۶۱ ، ۷۷۴۲ ، ۷۴۳۴ أ

2737- "Kuteybe b. Saïd — Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî — İbn Avn — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb Hayber'den bir araziye sahip olunca bu konuda danışmak için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gitti ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Hayber'den öyle bir araziye sahip oldum ki daha önce bu kadar güzel bir mala sahip olmamıştım. Bunu ne yapmamı emredersin?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İstersen mülkiyetini elinde bırakır (gelirini) tasadduk edersin" buyurunca Hz. Ömer bu araziyi satılmamak, hibe edilmemek ve miras kılmamak üzere tasadduk etti. Bu araziyi (gelirini) fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah yolunda olanlara, yolculara ve zayıflara sadaka olarak bıraktı. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırısı

gitmeden bundan yemesinde, kendi malına katmadan yedirmesinde bir sakınca olmadığını söyledi.

(İbn Avn) Der ki: “Bunu İbn Sîrîn’e anlattığımda, hadisin sonunun: “غَيْرَ مُتَّائِلٍ مَالًا” (mal biriktirmeksizin)” şeklinde olduğunu söyledi.¹

Kuteybe b. Saîd, Ebû Recâ es-Sekafî el-Bağlânî’dir.

İbn Avn, Abdullah el-Basrî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Ömer b. el-Hattâb Hayber’den bir araziye sahip olunca bu konuda danışmak için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gitti ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Hayber’den öyle bir araziye sahip oldum ki daha önce bu kadar güzel bir mala sahip olmamıştım. Bunu ne yapmamı emredersin?” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İstersen mülkiyetini elinde bırakır gelirini tasadduk edersin” buyurunca Hz. Ömer bu araziye satılmamak, hibe edilmemek ve miras kılmamak üzere tasadduk etti. Bu arazinin gelirini fakirlere, akrabalara, mükâteb kölelerin azad edilmesine, Allah yolunda olan hacı ve mücahitlere, yolda kalanlara ve zayıflara sadaka olarak bıraktı. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden bundan yemesinde, kendi malına katmadan yedirmesinde bir sakınca olmadığını söyledi.

İbn Avn der ki: “Bu hadisin sonunu İbn Sîrîn’e “غَيْرَ مُتَّائِلٍ مَالًا” şeklinde okuduğumda hadisin sonunun: “غَيْرَ مُتَّائِلٍ مَالًا” şeklinde olduğunu söyledi.

Buhârî ve Müslim bu hadisi *Vasâyâ* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2313, 2764, 2772, 2773, 2777’de geçmektedir. Müslim 1632

۵۵ - الوصايا

55. VASIYETLER KİTABI

۱ - باب الوَصَايَا . وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « وَصِيَّةُ الرَّجُلِ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ » .

1. VASIYETLER VE RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem):
“KİŞİNİN VASIYETİ YANINDA YAZILIDIR” BUYRUĞU

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿كُتِبَ عَلَيْكُم إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ * فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿﴾ . جَنَفًا مَيْلًا ، مُتَجَانِفٌ مَائِلٌ

Yüce Allah şöyle buyurur: “Birinize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakıyorsa, ana babaya, yakınlara, uygun bir tarzda vasiyet etmesi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak size farz kılındı. Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenin üzerinedir. Allah şüphesiz işitir ve bilir. Vasiyet edenin yanılacağından veya günaha gireceğinden endişe duyan kimse, ilgililerin arasını düzeltirse ona günah yoktur. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.”¹

Cenefen, kelimesi meyletmek, mütecânif ise meyleden demektir.

¹ Bakara Sur. 180- 182

٢٧٣٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا حَقُّ أَمْرِ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ ، يُوصِي فِيهِ بَيْتٌ لِبَيْتَيْنِ ، إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ » تَابِعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . تحفة ٨٣٨٢ ، ٧٣٦١

2738- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Vasiyet edecek bir şeyi olan bir müslümanın, vasiyeti yanında yazılmış olmadan iki gece geçirme hakkı yoktur.”¹

Muhammed b. Müslim, Amr kanalıyla İbn Ömer’den, o da Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayette bulunarak Mâlik’e mutabaat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hadise göre Müslüman olsun, zımmi olsun kişinin vasiyetinin yanında bulunması gerekir. Müslim’in Eyyûb isnadıyla Nâfi’den olan rivayeti: “Vasiyetin gerekli olduğuna inanan kişinin vasiyeti yanında yazılmış olmadan iki gece geçirme hakkı yoktur” şeklindedir.

Yüce Allah: “Ey inananlar! Ölüm birinize geldiği zaman vasiyet ederken içinizden iki adil kimseyi; şayet yolculukta olup başınıza da ölüm musibeti gelmişse, namazdan sonra alıkoyacağınız, şüpheleniyorsanız, "akraba bile olsa yeminle hiçbir değeri değiştirmeyeceğiz, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa şüphesiz günahkarlardan oluruz" diye yemin eden sizden olmayan iki kişiyi şahid tutun”² buyurmuştur. Çoğu zaman böylesi vasiyetleri adil kimseler yazarlar. Çünkü insanların çoğu güzel yazamayabileceği için yazının güzelliğine değil, yazarların adil olmasına önem verilir.

¹ Müslim 1627

² Mâide Sur. 106

el-Mesâbîh'te şöyle denilmiştir: “Ölenin terekesi arasında kendi el yazısıyla yazılmış ve şahidi olmayan bir vasiyet görülürse ve bu yazının, adil olan iki şahidin şahadetiyle ölenin hattıyla yazıldığı bilirse, bu vasiyet geçerli olmaz. Çünkü bu kişi vasiyeti yazmış, ancak şahit tutarak geçerli hale getirmemiştir.

Vasiyet, salih amel olarak emredilmiş bir şeydir. Kâfirin öldükten sonra karşılığını göreceği bir ameli olmaz, denilecek olursa şöyle cevap verilir: Bu görüşte olanlar vasiyeti azad etme gibi görmüşlerdir. Zımmî ve harbinin azad etmesi geçerlidir. Hadiste müslümanın muhatap alınması, Allah'ın emirlerini yerine getirenin ve yasaklarından uzak duranın Müslüman olması sebebiyledir.

Nevevî'nin bildirdiğine göre Şâfiî: “Hadis, müslümanın vasiyetinin yanında yazılı bir şekilde bulunmasına vurgu yapmaktadır” demiştir. Beyhakî'nin *el-Ma'rife*'sinde Şâfiî şöyle demiştir: “...kişinin vasiyeti yanında yazılmış olmadan iki gece geçirme hakkı yoktur” sözünden, farz olması değil, kişinin bunu bir ahlak haline getirmesi kastedilmiştir.”

Vasiyetin bir emir olduğu konusunda icma vardır. Ancak dört mezheb imamı bunun vacip değil, mendub olduğunu, hadiste vasiyetin vacip olduğuna delalet eden bir şeyin olmadığını söylemişlerdir. Müslim'in, Ubeydullah b. Ömer ve Eyyûb tarikiyle olan rivayetinde: “*Vasiyet etmek isteyen...*” sözü, vasiyetin tercihe bırakıldığını göstermektedir.

Yüce Allah'ın: “...**vasiyetten veya borcundan sonra...**”¹ buyruğundaki vasiyet ve borç kelimelerinin nekire (belirsiz) şeklinde gelmesi bunun vacip olmadığını göstermektedir. Eğer vacip olsaydı bu kelimeler ma'rife (belirli) şeklinde gelirlerdi.

İbn Avn'ın, İbn Ömer isnâdıyla rivayet ettiği: “Vasiyet edecek bir şeyi olan bir müslümanın...” şeklindeki hadis bunun vacip olduğunu teyid etmektedir. ancak İbn Avn'ın bu şekildeki rivayetine mutabaat edilmemiştir. İbnu'l-Münzir bu rivayetin şâz olduğunu söylemiştir. Üzerinde zekât borcu olan veya herhangi birine borcu olan ve bu konuda şahidi olmayan kişinin vasiyet etmesi vaciptir. Ancak zekâtı vermediğine veya borcu olduğuna dair şahit varsa vasiyet etmek vacip değildir.

¹ Nisâ Sur. 12

Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce bu hadisi *Vasâyâ* konusunda rivayet etmiştir.

Muhammed b. Müslim, Amr b. Dînâr kanalıyla İbn Ömer'den o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayette bulunarak Mâlik'e mutabaat etmiştir.

۲۷۳۹ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجَعْفِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ خَتَنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخِي جُوَيْرِيَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ قَالَ مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ مَوْتِهِ دِرْهَمًا وَلَا دِينَارًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً وَلَا شَيْئًا ، إِلَّا بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ وَسِلَاحَهُ وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً أَطْرَافَهُ ۲۸۷۳ ، ۲۹۱۲ ، ۳۰۹۸ ، ۴۴۶۱ - تحفة ۱۰۷۱۳

2739- “İbrâhîm b. el-Hâris — Yahyâ b. Ebî Bukeyr — Zuheyr b. Muâviye el-Cu'fî” isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kayın biraderi, Cuveyriye binti'l-Hâris'in kardeşi Amr b. el-Hâris şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği zaman yanında ne dirhem, ne dinar, ne köle, ne cariyeye, ne de başka bir şey bırakmadı. Geriye bıraktığı tek şey beyaz katırı, silahı ve sadaka olarak bıraktığı bir tarlaydı.”¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Haris el-Bağdâdî'dir.

Yahyâ, Yahyâ b. Ebî Bukeyr el-Abdî el-Kûfî el-Kirmânî'dir.

Ebû İshâk, Amr b. Abdullah es-Sebî el-Kûfî'dir.

Amr, Amr b. el-Haris b. Ebî Dirâr el-Huzâî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği zaman ne para, ne köle, ne cariyeye, ne de başka bir şey bırakmadı. Vefat ettiği zaman geriye kalan tek şey beyaz katırı, silahı ve sadaka olarak bıraktığı bir tarlaydı.

Eynî'nin İbnü't-Tîn'den rivayet ettiğine göre Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) geriye kalan tarla, Hayber'deki bir tarlaydı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayattayken bu tarlayı sadaka olarak vermiş ve vefat edeceği zaman

¹ Hadis ayrıca 2873, 2912, 3098, 4461'de geçmektedir.

bunun sadaka olduğunu bildirmiştir. Müslim’de ve başkasında geçen hadiste Hz. Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir şeyi vasiyet etmedi” sözüyle buna işaret etmiştir.

Kirmânî der ki: “Hadisin başlıkla alakası, hadiste geçen tasadduk lafzıdır. Çünkü bu şekilde yapılan tasaddukun hükmü, vakıf hükmündedir; o da ölümden sonra geçerli olduğu için vasiyet mânâsındadır.”

Buhârî bu hadisi *Humus*, *Cihâd* ve *Megâzî* konusunda rivayet etmiştir.

۲۷۴۰ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا مَالِكٌ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْصَى فَقَالَ لَا فَقُلْتُ كَيْفَ كُتِبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةُ أَوْ أُمِرُوا بِالْوَصِيَّةِ قَالَ أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ طَرَفَاهُ ٤٤٦٠ ، ٥٠٢٢ - تحفة ٥١٧٠

2740- “Hallâd b. Yahyâ” isnâdıyla Mâlik’in bildirdiğine göre Talha b. Musarrif şöyle dedi: Abdullah b. Ebî Evfâ’ya: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vasiyette bulunmuş muydu?” diye sorduğumda: “Hayır” cevabını verdi. Ben: “O zaman vasiyet insanlara nasıl yazıldı veya onlara vasiyet edilmesi nasıl emredildi?” diye sorunca: “Allah’ın Kitab’ını vasiyet etti” cevabını verdi.¹

Hallâd, Hallâd b. Yahyâ b. Safvân’dır. Muhammed es-Sülemî el-Kûfî’nin babasıdır.

Talha, Talha b. Musarrif el-Yâmî’dir.

Talha, Abdullah b. Ebî Evfâ’ya Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vasiyette bulunup bulunmadığını sorunca: “Hayır özel bir vasiyette bulunmadı” cevabını verdi. Talha: “O zaman: **“Birinize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakıyorsa, ana babaya, yakınlara, uygun bir tarzda vasiyet etmesi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak size farz kılındı”**² âyetinde geçen vasiyet nasıl farz kılındı?” diye sorunca İbn Ebî Evfâ şöyle cevap verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah’ın Kitab’ına sımsıkı sarılmayı

¹ Hadis ayrıca 4460, 5022’de geçmektedir. Müslim 1634

² Bakara Sur. 180

ve onunla amel etmeyi vasiyet etti.” Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ın Kitab'ına sarılmayı vasiyet etmesi, her şeyin açıklamasının ya nasla veya istinbatla Allah'ın Kitab'ında bulunabileceğinden dolayıdır. İnsanlar Kur'ân'a tabi olurlarsa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her emrini yerine getirmiş olurlar. Çünkü yüce Allah: **“Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun”**¹ buyurmuştur.

Müslim ve başkasının sahih isnâdla rivayet ettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edeceği zaman üç şeyi vasiyet etmiştir: *“Arap yarımadasında iki din kalsın.”* -Başka bir lafızda ise: *“Yahudileri Arap yarımadasından çıkarınız”* şeklindedir- *Gelen heyetlere benin verdiğim gibi izin verin.* Râvi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü vasiyetini zikretmemiştir.

Hadisin başlıkla alakası: “O zaman vasiyet insanlara nasıl yazıldı veya onlara vasiyet edilmesi nasıl emredildi” sözüdür.

Buhârî bu hadisi *Megâzî* ve *Fadâilu'l-Kur'ân*, Müslim, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce *Vasâyâ* konusunda rivayet etmiştir.

٢٧٤١ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ ذَكَّرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ وَصِيًّا فَقَالَتْ مَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ وَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتُهُ إِلَى صَدْرِي - أَوْ قَالَتْ حَجْرِي - فَدَعَا بِالطَّنْبِ ، فَلَقَدْ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي ، فَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ ، فَمَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ طَرَفَهُ ٤٤٥٩ - تحفة ١٥٩٧٠

2741- “Amr b. Zurâre — İsmâil — İbn Avn” isnâdıyla İbrâhîm'in bildirdiğine göre Esved şöyle dedi: Hz. Âişe'nin yanında Hz. Ali'nin vasî (Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vasisi) olduğundan bahsedilince şöyle dedi: “Ne zaman vasiyet etti. Ben onu göğsüme -veya- kucağıma dayamıştım. Bu sırada leğeni istedi ve kucağıma düşüverdi. Onun vefat ettiğini bile sezemedim. Ne zaman ona vasiyet etti.”²

Amr, Amr b. Zurâre b. Vâkîd el-Kilâbî en-Nisâbûrî'dir.

İsmâil, İsmâil b. Uleyye'dir.

¹ Haşr Sur. 7

² Hadis ayrıca 4459'da geçmektedir. Müslim 1636

İbn Avn, Abdullah b. Avn'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, İbrâhîm'in dayısı Esved b. Yezîd'dir.

Hiz. Âişe'ye, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hastayken Hiz. Ali'ye hilafetin kendisine ait olduğuna dair vasiyette bulunduğu söylenince Hiz. Âişe şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hiz. Ali'ye hilafetle ilgili vasiyeti ne zaman yapmış. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından önceki hastalığında başını göğsüme dayamıştı –veya- kucağımdaydı. Bu sırada leğeni istedi ve kucağıma düşüverdi. Onun vefat ettiğini bile sezemedim. Ona hilafetle ilgili vasiyeti ne zaman yaptı."

Buhârî bu hadisi *Megâzi*, Müslim *Vasâya*, Nesâî *Taharet* ve *Vasâya*, İbn Mâce *Cenâiz* konusunda rivayet etmiştir.

۲ - بَابُ أَنْ يَتْرَكَ وَرَثَتَهُ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَتَكَفَّفُوا النَّاسَ

2. KİŞİNİN VARİSLERİNİ ZENGİN BIRAKMASI İNSANLARA EL AÇMALARINDAN DAHA HAYIRLIDIR

۲۷۴۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُنِي وَأَنَا بِمَكَّةَ ، وَهُوَ يَكْرَهُ أَنْ يَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرَ مِنْهَا قَالَ « يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ عَفْرَاءَ » قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَوْصِي بِمَالِي كُلِّهِ قَالَ « لَا » قُلْتُ فَالْشُّطْرُ قَالَ « لَا » قُلْتُ الثُّلُثُ قَالَ « فَالثُّلُثُ ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ ، إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ ، وَإِنَّكَ مَهْمَا أَنْفَقْتَ مِنْ نَفَقَةٍ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ ، حَتَّى اللَّقْمَةُ الَّتِي تَرْفَعُهَا إِلَى فِي امْرَأَتِكَ ، وَعَمَى اللَّهُ أَنْ يَرْفَعَكَ فَيَنْفَعَكَ بِكَ نَاسٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ » وَلَمْ يَكُنْ لَهُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا ابْنَتُهُ أَطْرَافُهُ ٥٦ ، ١٢٩٥ ، ٢٧٤٤ ، ٣٩٣٦ ، ٤٤٠٩ ، ٥٣٥٤ ، ٥٦٥٩ ، ٥٦٦٨ ، ٦٣٧٣ ،

٦٧٣٣ - تحفة ٣٨٨٠

2742- "Ebû Nuaym — Süfyân — Sa'd b. İbrâhîm" isnâdıyla Âmir b. Sa'd'dan bildirdiğine göre Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle dedi: Ben Mekke'de

hasta iken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni ziyarete geldi. Sa'd kendisinden hicret ettiği yerde vefat etmek istemiyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allah, Afrâ'nın oğluna merhamet etsin”* deyince: *“Ey Allah'ın Resûlü! Malımın tamamını vasiyet edeyim mi?”* dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayır”* karşılığını verince: *“Peki yarısını”* dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayır”* karşılığını verince: *“Üçte birini”* dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Üçte bir olur, Üçte bir de çoktur. Varislerini zengin bırakman, onları insanlara el açar vaziyette fakir bırakmandan daha hayırlıdır. Yaptığın her infak senin için sadakadır. Hatta hanımının ağzına koyduğun lokma bile. Umulur ki Allah seni (hasta yatağından) kaldırır da bazı insanlar senden faydalanırken bazıları zarar görür”* buyurdu. O gün Sa'd'ın sadece bir kızı vardı.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Sa'd, Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ haccında veya Mekke'nin fethinde hasta olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı ziyaret etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) veya Sa'd kendisinden hicret ettiği yerde (Mekke'de) vefat etmek istemiyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allah Afrâ'nın oğluna merhamet etsin”* deyince Sa'd: *“Ey Allah'ın Resûlü! Malımın tamamını vasiyet edeyim mi?”* diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayır”* karşılığını verince Sa'd: *“Peki yarısını vasiyet edeyim mi?”* diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayır”* karşılığını verince, Sa'd: *“Üçte birini vasiyet edeyim mi?”* diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Üçtebir çoktur”* cevabını verdi. Bu cevap, ecrinin çok olması mânâsına geldiği gibi, bu kadar vasiyetin çok olduğu mânâsına da gelir. Şâfiî, kastedilenin bu kadar vasiyetin miktar olarak çok olduğu görüşündedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine şöyle devam etti: *“Varislerini zengin bırakman, onları insanlara el açar vaziyette fakir bırakmandan daha hayırlıdır. Yaptığın her infak senin için sadakadır. Hatta hanımının ağzına*

¹ Hadis ayrıca 56, 1295, 2744, 3936, 4409, 5354, 5659, 5668, 6373, 6733'de geçmektedir. Müslim 1628

koyduğun lokma bile. Umulur ki Allah seni hasta yatağından kaldırır da bazı insanlar senden faydalanırken bazıları zarar görür.”

Sa’d’ın varisleri, Âişe adındaki kızı ve kardeşi Utbe b. Ebî Vakkâs’ın çocuklarıdır. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın bu hastalığından sonra elli yıla yakın yaşadığında ittifak vardır. İnsanların ondan faydalanması, Sa’d’ın fethedeceği yerlerden gelecek ganimetlerden faydalanmalarıdır. Zarar görmeleri ise müşriklerin, onun eliyle helak olmalarıdır.

۳ - بَابُ الْوَصِيَّةِ بِالثُّلُثِ

3. MALININ ÜÇTE BİRİNİ VASİYET ETMEK

وَقَالَ الْحَسَنُ لَا يَجُوزُ لِلذَّمَى وَصِيَّةٌ إِلَّا الثُّلُثُ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَأِنْ أَحْكَمُ بَيْنَهُمْ بِيَا أَنزَلَ اللَّهُ﴾.

Hasan: “Zimmînin sadece malın üçte birini vasiyet etmesi caizdir.”

Yüce Allah: **“O halde, Allah’ın indirdiği Kitap ile aralarında hükmet”**¹ buyurmuştur.

Hasan el-Basrî der ki: “Zimmînin sadece malın üçte birini vasiyet etmesi caizdir. Eğer daha fazlasını vasiyet edecek olursa bu fazlalık yerine getirilmez.”

Yüce Allah: **“O halde, Allah’ın indirdiği Kitap ile (Yahudilerin) aralarında hükmet”**² buyurmuştur. Zimmîlerin varisleri, vasiyetle ilgili davalarını Müslümanların yanında görürlerse, mallarının sadece üçte birini vasiyet edebileceklerine hüküm verilir. Çünkü bu âyete göre onlar hakkında ancak İslam’ın hükümlerine göre hüküm verilir.

¹ Mâide Sur. 49

² Mâide Sur. 49

۲۷۴۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَوْ غَضَّ النَّاسُ إِلَى الرَّبِّعِ ، لَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الثُّلُثُ ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ » . تحفة ۵۸۷۶

2743- “Kuteybe b. Saîd — Süfyân — Hişâm b. Urve” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle dedi: “İnsanlar keşke (vasiyeti) dörtte bire indirseler. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Üçtebir olur. Gerçi üçte bir de çoktur –veya- büyüktür” buyurdu.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd el-Bağlânî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

İbn Abbâs şöyle demiştir: İnsanlar keşke vasiyeti üçte birden dörtte bire indirseler. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Üçtebir olur. Gerçi üçte bir de çoktur –veya- büyüktür” buyurdu.”

Bu hadise göre vasiyeti üçte birden daha az yapmanın müstehab olup olmamasıyla ilgili Nevevî şöyle demiştir: “Eğer varisler zenginse, müstehab değildir. Ancak varisler fakirse malının üçte birinden daha azını vasiyet etmek müstehabdır.”

İbnu’s-Sabbâğ: “Varislerin fakir olması durumunda kişi malının dörtte biri veya daha azını vasiyet eder” demiştir.

Kadı Ebu’t-Tayyib der ki: “Eğer varisler, kendilerine düşen payla zengin sayılmıyorlarsa, kişinin vasiyet etmemesi efdaldır.”

Râfî de malın üçte birinden azını vasiyet etmenin efdal olduğunu söyleyip Hz. Ali’nin şu sözünü delil göstermiştir: “Malımın beşte birini vasiyet etmem, benim için dörtte birini vasiyet etmemden daha sevimlidir. Dörtte birini vasiyet etmem, üçte birini vasiyet etmemden daha sevimlidir.”

Müslim bu hadisi *Ferâid*, *Nesâi* ve İbn Mâce *Vasâyâ* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Müslim 1629

۲۷۴۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ عَدِيٍّ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ هَاشِمِ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ مَرِضْتُ فَعَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا يَرُدَّنِي عَلَى عَقِبِي قَالَ « لَعَلَّ اللَّهَ يَرْفَعُكَ وَيَنْفَعُ بِكَ نَاسًا » قُلْتُ أُرِيدُ أَنْ أُوصِيَ، وَإِنَّمَا لِي ابْنَةٌ - قُلْتُ - أُوصِيَ بِالنِّصْفِ قَالَ « النِّصْفُ كَثِيرٌ » قُلْتُ فَالْثُلُثُ . قَالَ « الثُّلُثُ ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ أَوْ كَثِيرٌ » . قَالَ فَأَوْصَى النَّاسُ بِالثُّلُثِ ، وَجَارَ ذَلِكَ هُمْ أَطْرَافَهُ ۵۶ ، ۱۲۹۵ ، ۲۷۴۲ ، ۳۹۳۶ ، ۴۴۰۹ ، ۵۳۵۴ ، ۵۶۵۹ ، ۵۶۶۸ ،

۶۳۷۳ ، ۶۷۳۳ - تحفة ۳۸۹۶

2744- “Muhammed b. Abdirrahîm — Zekerıyyâ b. Adiy — Mervân — Hâşim b. Hâşim” isnâdıyla Âmir b. Sa’d’ın bildirdiğine göre babası şöyle dedi: Hastalandığım zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni ziyaret edince: “Ey Allah’ın Resûlü! Yüce Allah’ın beni gerisin geriye çevirmemesi için dua et” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Umulur ki Allah seni hasta yatağından kaldırır da bazı insanlar senden faydalanır*” buyurunca: “Vasiyet etmek istiyorum, bir tek kızım var. Malımın yarısını vasiyet edeyim mi?” diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yarısı çoktur*” buyurunca: “Üçte birini” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Üçte bir olur, Üçte bir de çoktur -veya- büyüktür*” buyurdu.

Sa’d (veya ondan sonraki ravi) der ki: “İnsanlar bundan sonra mallarının üçte birini vasiyet ettiler ve bu, onlar için geçerli oldu.”¹

Zekerıyyâ b. Adiy, Yahyâ el-Kûfî’nin babasıdır.

Mervân, Mervân b. Muâviye el-Fezârî’dir.

Hâşim, Hâşim b. Hâşim b. Utbe b. Ebî Vakkâs ez-Zührî’dir.

Âmir b. Sa’d’ın babası, Sa’d b. Ebî Vakkâs’tır.

Sa’d b. Ebî Vakkâs hastalandığı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu ziyaret edince, Sa’d: “Ey Allah’ın Resûlü! Yüce Allah’ın beni Mekke’de

¹ Hadis ayrıca 56, 1295, 2742, 3936, 4409, 5354, 5659, 5668, 6373, 6733’te geçmektedir. Müslim 1628

öldürmemesi için dua et” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Umulur ki Allah sana şifa verip hasta yatağından kaldırır ve bazı insanlar senden faydalanır*” buyurunca, Sa’d, vasiyet etmek istediğini, ancak bir kızı olduğunu söyleyip: “Malımın yarısını vasiyet edeyim mi?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yarısı çok olur*” buyurunca, Sa’d: “Peki malımın üçte birini vasiyet edeyim mi?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Üçte biri olur. Malının üçte birini vasiyet etmen bile çoktur –veya- büyüktür*” buyurdu.

Sa’d veya ondan sonraki ravi şöyle demiştir: “İnsanlar bundan sonra mallarının üçte birini vasiyet ettiler ve bu, onlar için geçerli oldu.”

٤ - باب قَوْلِ الْمُوصِي لَوَصِيهِ تَعَاهُدٌ وَلَدِي . وَمَا يَجُوزُ لِلْوَصِيِّ مِنَ الدَّعْوَى

4. VASIYET EDENİN, VASİSİNE:“ÇOCUĞUMU GÖZET” DEMESİ VE VASİNİN DAVA AÇMASININ CAİZ OLDUĞU DURUMLAR

٢٧٤٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ عْتَبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةَ زَمْعَةَ مَنِي ، فَأَقْبَضَهُ إِلَيْكَ فَلَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدٌ فَقَالَ ابْنُ أَخِي ، قَدْ كَانَ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ فَقَامَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فَقَالَ أَخِي ، وَابْنُ أُمِّ أَبِي ، وَوُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ فَتَسَاوَقَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ سَعْدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ابْنُ أَخِي ، كَانَ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ فَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ ابْنِ زَمْعَةَ ، الْوُلْدُ لِلْفِرَاشِ ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ » ثُمَّ قَالَ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ « احْتَجِبِي مِنْهُ » . لَمَّا رَأَى مِنْ شَبْهِهِ بَعُتْبَةَ ، فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ أَطْرَافَهُ ٢٠٥٣ ، ٢٢١٨ ،

١٦٦٠٥ تحفة ٧١٨٢ ، ٦٨١٧ ، ٦٧٦٥ ، ٦٧٤٩ ، ٤٣٠٣ ، ٢٥٣٣ ، ٢٤٢١ ،

2745- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr’in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Hz. Âişe şöyle dedi: Utbe b. Ebî Vakkâs, kardeşi Sa’d b. Ebî Vakkâs’a vasiyet edip: “Zem’a’nın cariyesinin oğlu bendendir. Bu çocuğu al” dedi. Fetih yılı Sa’d b. Ebî Vakkâs çocuğu alıp: “Bu, kardeşimin oğludur. Onunla ilgili

bana vasiyette bulunmuştu” deyince Abd b. Zem’a kalkıp: “Bu, benim kardeşim ve babamın cariyesinin oğludur, onun döşeginde dünyaya gelmiştir” karşılığını verdi.

İkisi de bu meseleyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) taşıdılar ve Sa'd: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu, kardeşimin oğludur. Kardeşim bunu bana vasiyet etmişti” dedi. Abd b. Zem’a ise: “Bu, benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu, senindir ey Abd b. Zem’a. Çocuk doğduğu döşeye aittir. Zinakâra ise mahrumiyet vardır*” buyurdu. Sonra, çocuk Utbe’ye benzediği için hanımı Sevde binti Zem’a’ya: “*Ondan hicab arkasında gizlen*” buyurdu. Çocuk, bundan sonra vefat edene kadar Sevde’yi görmedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Utbe b. Ebî Vakkâs, kardeşi Sa’d b. Ebî Vakkâs’a vasiyet edip, Zem’a b. Kays el-Âmirî’nin cariyesinin oğlu Abdurrahmân’ın kendisinden olduğunu ve bu çocuğu almasını söyledi. Fetih yılı Sa’d b. Ebî Vakkâs çocuğu alıp: “Bu, kardeşimin oğludur. Onunla ilgili bana vasiyette bulunmuştu” deyince Abd b. Zem’a kalkıp: “Bu, benim kardeşim ve babamın cariyesinin oğludur, onun döşeginde dünyaya gelmiştir” karşılığını verdi.

Sa’d b. Ebî Vakkâs ve Abd b. Zem’a bu meseleyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) taşıdılar ve Sa'd: “Ey Allah'ın Resûlü! Abdurrahmân, kardeşimin oğludur. Kardeşim bunu bana vasiyet etmişti” dedi. Abd b. Zem’a ise: “Bu, benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu senindir ey Abd b. Zem’a. Çocuk doğduğu döşeye aittir. Zinakâra ise mahrumiyet vardır*” buyurdu. Sonra, çocuk Utbe’ye benzediği için hanımı Sevde binti Zem’a’ya: “*Abdurrahmân’dan hicab arkasında gizlen*” buyurdu. Çocuk, bundan sonra vefat edene kadar Sevde’yi görmedi.

¹ Hadis ayrıca 2053, 2218, 2421, 2533, 4303, 6749, 6765, 6817, 7182’de geçmektedir. Müslim 1457

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Sevde'ye Abdurrahmân'a karşı örtünmesini emretmesi ihtiyattan dolayıdır. Şeriatın zahirine göre Abdurrahmân'ın, Sevde'nin mahremi olduğu sâbit olmuştur.

۵ - باب إِذَا أَوْمَأَ الْمَرِيضُ بِرَأْسِهِ إِشَارَةً بَيِّنَةً جَازَتْ

5. HASTANIN BAŞIYLA İŞARET EDEREK BİR ŞEYİ GÖSTERMESİ CAİZDİR

۲۷۴۶ - حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ أَبِي عَبَادٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ ، فَقِيلَ لَهَا مَنْ فَعَلَ بِكَ ، أَفَلَانٌ أَوْ فُلَانٌ حَتَّى سُمِّيَ الْيَهُودِيُّ ، فَأَوْمَأَتْ بِرَأْسِهَا ، فَجِئَءَ بِهِ ، فَلَمْ يَزَلْ حَتَّى اعْتَرَفَ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَضَّ رَأْسُهُ بِالْحِجَارَةِ أطرافه ۲۴۱۳ ، ۵۲۹۵ ، ۶۸۷۶ ، ۶۸۷۷ ، ۶۸۷۹ ، ۶۸۸۴ ، ۶۸۸۵ - تحفة ۱۳۹۱

2746- "Hassân b. Ebî Abbâd — Hemmâm — Katâde" isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre bir Yahudi bir cariye'nin başını iki taşın arasında ezdi. Cariyeye: "Sana bunu kim yaptı? Falan mı, filan mı" diye sorulup bazı isimler saydılar. Yahudinin ismi söylenince cariyeye başıyla onun olduğunu onayladı. Bu Yahudi getirilince çok geçmeden suçunu itiraf etti ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle onun da başı taşla ezildi.¹

Hemmâm, Hemmâm b. Yahyâ el-Avdî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Bir yahudi, Ensâr'dan bir cariye'nin başını iki taşın arasında ezince, bu cariyeye: "Başını kim ezdi?" diyerek isimler saymaya başladılar. Yahudinin ismi zikredilince cariyeye başıyla işaret ederek kendine bunu yapanın bu Yahudi olduğunu onayladı. İsmi geçen Yahudi getirilince çok geçmeden bu işi

¹ Hadis ayrıca 2413, 5295, 6876, 6877, 6879, 6884, 6885'te geçmektedir. Müslim 1672

yapanın kendisi olduğunu itiraf etti. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle bu yahudinin başı iki taşın arasında ezildi.

er-Ravda'da şöyle denilmiştir: “Kişinin dili tutulmuşsa, işaretle veya yazarak vasiyette bulunması geçerlidir.”

٦ - بَابُ لَا وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ

6. MİRASÇIYA VASIYET YOKTUR

Eğer kendisine vasiyet edilenden başka varis yoksa üçte birden az olsa bile ona vasiyet edilemez. Beyhakî'nin Atâ isnadıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği: “*Varislerin izni olmadan varise vasiyet edilemez*” hadisi sebebiyle birden çok vasi varsa onların izni alınmadan varise vasiyet edilemez.

Zehebî: “Bu hadisin senedi sahihtir” demiştir ancak Beyhakî: “Atâ zayıftır” demiştir. Ebû Dâvud, Tirmizî ve başkası bu hadisi Ebû Umâme'den: “*Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeple varise vasiyet yoktur*” şeklinde rivayet etmiştir. Bu hadisin senedinde İsmâil b. Ayyâş vardır. Aralarında Ahmed ve Buhârî'nin de bulunduğu bazı hadis âlimleri onun hadisini sahih görmüşlerdir.

٢٧٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ عَنْ وَرْقَاءَ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ الْمَالُ لِلْوَلَدِ ، وَكَانَتِ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ ، فَنَسَخَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ مَا أَحَبَّ ، فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ، وَجَعَلَ لِلْأَبَوَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسَ ، وَجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ الثُّمْنَ وَالرُّبْعَ ، وَلِلزَّوْجِ الشَّطْرَ وَالرُّبْعَ طَرَفَاهُ ٤٥٧٨ ، ٦٧٣٩ - تحفة ٥٩٠١

2747- “Muhammed b. Yûsuf — Verkâ — İbn Ebî Necîh” isnadıyla Atâ'nın bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle dedi: “Vefat edenin malı çocuğa kalırdı ve vasiyet etmek anne babanın hakkı idi. Allah bunlardan dilediğini nesh edip erkeğe kadının iki katı pay verdi. Anne babanın her

birine altıda bir pay verdi. Kadına sekizde bir ve dörtte bir pay verdi. Kocaya da malın yarısı ve dörtte bir pay verdi.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Verkâ, Verkâ b. Ömer b. Kuleyb Ebû Bişr el-Yeşkurî’dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah b. Ebî Necîh’tir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

İslam’ın ilk dönemlerinde vefat edenin malı erkek çocuğa miras kalırdı. Vasiyet etmek de anne babaya aitti. Yüce Allah miras âyetiyle bunu nesh etti ve mirasta erkeğe kadının iki katı pay verdi. Çocuğun olması durumunda anne babaya mirastan altıda bir pay verdi. Çocuğun olması durumunda vefat edenin hanımına sekizde bir, çocuk olmaması durumunda ise dörtte bir pay verdi. Vefat edenin çocuğu olması durumunda kocaya dörtte bir pay, çocuk olmaması durumunda ise mirasın yarısını verdi.

“Vârise vasiyet yoktur” hadisinin sahih olmadığını söyleyenlerden Müzenî ve Dâvud, diğer varisler izin verse bile varise vasiyet edilemeyeceğini söylemişlerdir.

Cumhur âlimleri ise diğer varislerin izin vermesi halinde varise vasiyetin caiz olduğunu, hadisteki yasağın sebebinin, diğer varislerin hakkını korumak olduğunu, ancak varislerin izin vermesi durumunda böyle bir yasak olmayacağını söylemişlerdir.

Oğlu olan bir kişi kardeşine vasiyet etse ve oğlu kendisinden önce vefat etse, bu kardeşten başka varis yoksa tek başına varis olacağı için ona yapılan vasiyet geçersiz olur. Ancak başka varisler varsa onların izni olursa vasiyet geçerli olur. Yine kişi varisi olan kardeşine vasiyet ettikten sonra bir oğlu olursa, kardeş için yapılan vasiyet, terekenin üçte birini aşmıyorsa geçerli olur. Üçte birden fazlası için varislerin izni gerekir.

Buhârî bu hadisi *Vasâyâ* ve *Tefsir* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 4578, 6739’da geçmektedir.

۷ - باب الصَّدَقَةِ عِنْدَ الْمَوْتِ

7. VEFAT ANINDA SADAKA VERMEK

۲۷۴۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ قَالَ « أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ حَرِيصٌ تَأْمُلُ الْغِنَى ، وَتَخْشَى الْفَقْرَ ، وَلَا تَمْتَهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْحُلُقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا ، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ » طرفه ۱۴۱۹ - تحفة ۱۴۹۰۰

2748- “Muhammed b. el-Alâ’ — Ebû Usâme — Süfyân — Umâra” isnâdıyla Ebû Zur’a’nın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Hangi sadaka daha üstündür?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sihhatli ve mala karşı düşkün iken, zenginliği ümit edip fakirlikten korkarken verdiği sadakadır. Can boğaza dayanıp: «Bu falancanın, bu filancanın» dediğin, halbuki bu malın falanın olduğu zamana geciktirme.”¹

Muhammed, Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb el-Hemdânî el-Kûfî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Umâre, Umâre b. el-Ka'kâ b. Şubume ed-Dabbî el-Kûfî'dir.

Ebû Zur'a, Herem b. Amr el-İclî'dir.

Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hangi sadakanın daha üstün olduğunu sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şu şekilde cevap verdi: “Sihhatli ve mala karşı düşkün iken, zenginliği ümit edip fakirlikten korkarken verdiği sadakadır. Can boğaza dayanıp: «Bu falancanın, bu filancanın» dediğin, halbuki bu malın mirasçılarının veya vasiyet ettiği kişilerin olduğu zamana geciktirme.”

¹ Hadis ayrıca 1419'da geçmektedir. Müslim 1032

Çünkü vasiyet mirasın üçte birini aşarsa, mirasçı bu vasiyeti kabul etmeyebilir veya kendisine vasiyet edilen kişi mirasçıysa diğer varisler bunu reddedebilirler. Hadiste geçtiğine göre sağlıklıken verilen sadaka, hastayken verilen sadakadan veya öldükten sonra verilmesi vasiyet edilen sadakadan daha üstündür.

Tirmizî'nin sahih isnâdla Ebu'd-Derdâ'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ölüm anında azad eden ve sadaka veren kişi, doyduktan sonra ikramda bulunan kişi gibidir"* buyurmuştur.

Selef âlimlerinden bir kişi lüks hayat yaşayanlar hakkında şöyle demiştir: *"Onlar, mallarıyla Allah'a iki defa isyan ediyorlar. Malları ellerindeyken cimrilik ediyorlar. Öleceklerini anladıkları zaman ise saçıp savuruyorlar."*

۸ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ﴾

8. YÜCE ALLAH'IN: "VASİYETTEN VEYA BORCUNDAN SONRA..."¹ BUYRUĞU

وَيَذْكُرُ أَنَّ شُرَيْحًا وَعُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَطَاوُسًا وَعَطَاءً وَابْنَ أَدِيْنَةَ أَجَازُوا إِفْرَارَ الْمَرِيضِ بِدَيْنٍ وَقَالَ الْحَسَنُ أَحَقُّ مَا تَصَدَّقَ بِهِ الرَّجُلُ آخِرَ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيَا وَأَوَّلَ يَوْمٍ مِنَ الْآخِرَةِ وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ وَالْحَكَمُ إِذَا أَبْرَأَ الْوَارِثُ مِنَ الدَّيْنِ بَرِيءٌ وَأَوْصَى رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنْ لَا تُكْشَفَ امْرَأَتُهُ الْفَرَارِيَّةُ عَمَّا أُغْلِقَ عَلَيْهِ بِأَهْلِهَا وَقَالَ الْحَسَنُ إِذَا قَالَ لِمَمْلُوكِهِ عِنْدَ الْمَوْتِ كُنْتُ أَعْتَقْتُكَ جَازَ وَقَالَ الشَّعْبِيُّ إِذَا قَالَتِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ مَوْتِهَا إِنَّ زَوْجِي قَضَانِي وَقَبِضْتُ مِنْهُ جَازَ وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ لَا يَجُوزُ إِفْرَارُهُ لِسُوءِ الظَّنِّ بِهِ لِلْوَرْتَةِ ، ثُمَّ اسْتَحْسَنَ فَقَالَ يَجُوزُ إِفْرَارُهُ بِالْوَدِيعَةِ وَالْبِضَاعَةِ وَالْمُضَابَرَةِ وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ» . وَلَا يَحِلُّ مَالُ الْمُسْلِمِينَ لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «آيَةُ الْمُنَافِقِ

¹ Nisâ Sur. 11

إِذَا أُوْتِمِنَ حَانَ « وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ فَلَمْ يَخْصَّ وَارِثًا وَلَا غَيْرَهُ . فِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Şureyh, Ömer b. Abdilazîz, Tâvus, Atâ ve İbn Uzeyne'nin, hastanın borç ikrarını geçerli gördükleri söylenmiştir.

Hasan: “Kişinin sadaka vermesinin en haklısı, dünyadan son günde ve âhiretten ilk günde yaptığı sadakadır” demiştir.

İbrâhîm ve Hakem: “(Hasta olan) varisin borcunu silerse, (varis) borçtan kurtulur” demiştir.

Râfi b. Hadîc, Fezârî kabilesinden olan hanımının kapısı üzerine kapatılan evdeki malların kendisinden alınmamasını vasiyet etmiştir.

Hasan der ki: “Kişi vefat edeceği zaman kölesine: «Ben seni azad etmişim» derse bu caizdir.

Şa'bî: “Kadın vefat ederken: «Kocam bana borcunu ödedi ve alacağımı ondan aldım» derse bu caizdir” demiştir.

Bazıları: “Hastanın, vârislerin bâzısı lehine olan bu ikrarı, diğer vârisler için kötü zanna sebep olacağından caiz olmaz” demiş, daha sonra ise bunu güzel görüp: “Vedîa, sermaye ve mudârabede böyle bir ikrar caizdir” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Zandan sakının. Çünkü zan sözlerin en yalanıdır” buyurmuştur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Münafığın alameti, kendisine emanet edilince ihanet etmesidir” buyruğu sebebiyle müslümanın malı zanla helal olmaz.

Yüce Allah: **“Şüphesiz ki, Allah size emânetleri ehline vermenizi... emreder”**¹ buyurarak emaneti ehline vermede mirasçı veya başkası arasında tahsis yapmamıştır. Bununla (münafığın

¹ Nisâ Sur. 58

alametiyle) ilgili bir rivayeti Abdullah b. Amr da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aktarmıştır.

Beydâvî der ki: “Varisler, vefat edenin borcu ve vasiyeti ödendikten sonra paylarını alırlar. Âyetle vasiyet mirasa benzediği için borçtan önce zikredilmiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Şureyh, Ömer b. Abdilaziz, Tâvus, Atâ b. Ebî Rebâh ve Basra kadısı Abdurrahmân b. Uzeyne'nin, hastanın borç ikrarını geçerli gördükleri söylenmiştir.

Dârimî'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Hasan el-Basrî: “Kişinin sadaka vermesinin en haklısı, dünyadan son günde ve ahiretten ilk günde yaptığı sadakadır” demiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbrâhim en-Nehaî ve Hakem b. Uteybe şöyle dediler: “Hasta olan, varisin borcunu silerse, varis borçtan kurtulur.”

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Râfi b. Hadîc el-Evsî, Fezârî kabilesinden olan hanımının kapısı üzerine kapatılan evdeki malların kendisinden alınmamasını vasiyet etmiştir. Aynî der ki: “Hadisin zahirine bakıldığında, vefat edenin hanımının oturduğu evden bir şey alınmaz. Koca vefat etmeden önce böyle bir şey söylemese bile evdeki her şey kendisinin olur.”

Hasan el-Basrî der ki: “Kişi vefat edeceği zaman kölesine: «Ben seni azad etmiştim» derse bu caizdir.” Cumhuriyet ise buna muhalefet edip: “Ancak terekenin üçte birinden azad olur” demişlerdir.

Âmir b. Şerâhîl der ki: “Kadın vefat ederken: «Kocam bana borcunu ödedi ve alacağımı ondan aldım» derse bu sözü geçerli sayılır.”

Bazı Hanefî âlimleri ise: “Hastanın, vârislerin bâzısı lehine olan bu ikrarı, diğer vârisler için kötü zannâ sebep olacağından caiz olmaz” demiş, daha sonra ise bunu güzel görüp: “Vedîa, sermaye ve mudârabede böyle bir ikrar caizdir” demiştir.

Mâlikîler ve Şâfiî mezhebinden olan Rûyânî bu konuda Hanefî mezhebiyle aynı görüştedir. Onlara göre eğer aksini ispatlayan bir delil yoksa böyle bir ikrar yabancıнын yaptığı ikrar gibi geçerlidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Zandan sakının. Çünkü zan sözlerin en yalanıdır” buyurmuştur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Münafığın alameti, kendisine emanet edilince ihanet etmesidir” buyruğu sebebiyle müslümanın malı zanla helal olmaz.

Kirmânî der ki: Hıyanetin terk edilmesinin emredilmesiyle, kişinin aleyhine de olsa doğruyu söylemesinin gerektiği anlaşılır.

Yüce Allah: “Şüphesiz ki, Allah size emânetleri ehline vermenizi... **emreder**”¹ buyurarak emaneti ehline vermede mirasçı veya başkası arasında tahsis yapmamıştır. Bu sebeple varisin veya bir başkasının ikrarı geçerli kabul edilir.

Münafığın alametiyle ilgili bir rivayeti Abdullah b. Amr da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): “Kimde şu dört şey bulunursa o kişi halis münafık olur... Kendisine emanet edildiğinde ihanet eder” şeklinde yapmıştır. Bu hadis İman konusunda geçmiştir.

۲۷۴۹ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ أَبِي عَامِرٍ أَبُو سَهْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ ، إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا أُوْتِمِنَ خَانَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ » أطرافه

۱۴۳۴۱ تحفة - ۶۰۹۵، ۲۶۸۲، ۳۳

2749- “Süleyman b. Dâvud Ebu'r-Rabî — İsmâil b. Câfer — Nâfi b. Mâlik b. Ebî Âmir Ebû Suheyl — babası” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Münafığın alameti üçtür. Konuşunca yalan söyler, emanet edildiğinde ihanet eder ve söz verdinde sözünde durmaz.”²

Süleyman, Süleyman b. Dâvud Ebu'r-Rabî ez-Zehrânî el-Atekî'dir.

İsmâil, İsmâil b. Câfer ez-Zurakî'dir.

¹ Nisâ Sur. 58

² Hadis ayrıca 33, 2682, 6095'te geçmektedir. Müslim 59

Nâfi, Nâfi b. Mâlik b. Âmir el-Asbahî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) münafığın üç alametinin olduğunu, bunlardan birinin konuştuğu zaman yalan söylemesi, diğerinin kendisine bir şey emanet edildiği zaman bu emanete ihanet etmesi, üçüncüsünün ise bir şey için söz verdiğinde bu sözünü yerine getirmemesi olduğunu söylemiştir.

۹ - بَابُ تَأْوِيلِ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ﴾

9. YÜCE ALLAH'IN: "VASİYETTEN VEYA BORCUNDAN SONRA..."¹ BUYRUĞUNUN TEVİLİ

وَيُذَكِّرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَىٰ بِالَّذِينَ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ وَقَوْلِهِ ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ ، فَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ أَحَقُّ مِنْ تَطَوُّعِ الْوَصِيَّةِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا صَدَقَةٌ إِلَّا عَنْ ظَهْرِ غَنَىٰ » وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا يُوصِي الْعَبْدُ إِلَّا بِإِذْنِ أَهْلِهِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْعَبْدُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ »

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) borcun vasiyetten önce ödenmesine hükmettiği rivayet edilmiştir.

Yüce Allah: **"Allah size emanetleri sahibine vermenizi emrediyor"**² buyurmuştur. Emaneti sahibine vermek nafile olan vasiyetten daha önceliklidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: *"Sadaka ancak ihtiyaç fazlasından olur"* buyurmuştur.

İbn Abbâs ise: *"Köle, ancak sahiplerinin izniyle vasiyette bulunabilir"* demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: *"Köle, sahibinin malının bekçisidir"* buyurmuştur.

¹ Nisâ Sur. 11

² Nisâ Sur. 58

İbn Kesîr der ki: “Âlimler, borcun vasiyetten önce geldiğinde icma etmişlerdir. Âlimlere göre önce borç ödenir, sonra vasiyet yerine getirilir. Sonra da miras paylaşılır.

Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce’nin rivayet ettiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir: “Hepiniz: «...vasiyetten veya borcundan sonra ...»¹ buyruğunu okumaktasınız. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de vasiyetten önce varsa borcun ödenmesine hükmetti.” Tirmizî der ki: “Âlimler uygulamanın bu şekilde olduğunu söylemişlerdir.”

Suheyli der ki: “Vasiyetin önce zikredilmesi, iyilik ve akrabayı gözetme vesilesi olması sebebiyledir. Ancak borç zorla da olsa ödenmesi gereken bir şeydir. Bu sebeple vasiyet borçtan daha faziletli olduğu için önce zikredilmiştir.

Yüce Allah: “Allah size emanetleri sahibine vermenizi emrediyor”² buyurmuştur. Bu âyet, Mekke fethedildiği zaman Kâbe’nin kapısını kilitleyip anahtarı vermeyen Osman b. Talha’dan anahtarı almak isteyen Hz. Ali hakkında nazil olmuştur; ancak bütün mükellefleri ve emanetleri kapsar.

Zekât konusunda mevsûl olarak geçtiği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sadaka ancak ihtiyaç fazlasından olur” buyurmuştur. Hadise bakıldığında sadaka hükmünde olan vasiyet, ödenmesi vacip olan borçtan sonra gelir.

İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Abdullah b. Abbâs: “Köle, ancak sahiplerinin izniyle vasiyette bulunabilir” demiştir.

Köle azad etmek konusunda geçtiği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Köle, sahibinin malının bekçisidir” buyurmuştur.

٢٧٥٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ لِي «يَا حَكِيمُ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصَرٌ خُلُوْ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ، وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ

¹ Nisâ Sur. 12

² Nisâ Sur. 58

وَلَا يَنْبَغُ ، وَالْيَدُ الْغُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى » قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَالَّذِي
بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَرْزَأُ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا . فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَدْعُو حَكِيمًا لِيُعْطِيَهُ
الْعَطَاءَ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا ، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَهُ فَقَالَ يَا مَعْزَرَ
الْمُسْلِمِينَ ، إِنِّي أَعْرِضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ الَّذِي قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ فَلَمْ
يَرْزَأُ حَكِيمٌ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى تَوَفَّى رَحِمَهُ اللَّهُ . أطرافه ١٤٧٢ ، ٣١٤٣

٦٤٤١ - تحفة ٣٤٢٦ ، ٣٤٣١ ،

2750- “Muhammed b. Yûsuf — Evzâi — Zührî” isnâdıyla Saîd b. el-Müseyyeb ve Urve b. ez-Zübeyr’in bildirdiğine göre Hakîm b. Hizâm şöyle dedi: Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler istedim, verdi. Bir daha istediğimde yine verdi ve şöyle buyurdu: “Ey Hakîm! Dünya malı çekici ve tatlıdır. Kim onu gönül zenginliğiyle alırsa bu onun için bereketli olur. Ancak kim onu hırs ile alırsa onun aldığına bir bereketi olmaz ki böylesi bir kişi yiyip de doyamayan kişi gibidir. Veren el de, alan elden daha hayırlıdır.” Bunun üzerine ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Seni hakla gönderene yemin olsun ki artık ölene kadar kimselerden bir şey istemeyeceğim” dedim.

Hz. Ebû Bekr, Hakîm’e beytulmaldaki hakkını vermek için çağırınca kabul etmedi. Daha sonra Hz. Ömer onu çağırıp hakkını vermek isteyince, Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: “Ey Müslümanlar! Ganimetten yüce Allah’ın onun için taksim ettiği hakkını vermeyi teklif ettim, ancak almayı kabul etmiyor” dedi. Hakîm, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra vefat edene kadar hiç kimseden bir şey almadı.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Bîkendî’dir.

Evzâî, Abdurrahman b. Amr’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

¹ Hadis ayrıca 1472, 3143, 6441’de geçmektedir. Müslim 1035

Hakîm b. Hizâm, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona verdi. Hakîm bir daha isteyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona istediğini verdi ve şöyle buyurdu: “*Ey Hakîm! Dünya malı çekici ve tatlıdır. Kim onu hırslı olmadan ve verenin gönül zenginliğiyle alırsa bu onun için bereketli olur. Ancak kim onu hırs ve başkasına el açarak alırsa onun aldığı bir bereketi olmaz. Böylesi bir kişi yiyip de doyamayan kişi gibidir. Veren el de, alan elden daha hayırlıdır.*”

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üzerine Hakîm b. Hizâm şöyle dedi: “*Ey Allah'ın Resûlü! Seni hakla gönderene yemin olsun ki artık ölene kadar kimselerden bir şey istemeyeceğim.*”

Hz. Ebû Bekr hilafete gelince, Hakîm b. Hizâm'a ganimetten olan payını vermek istedi; ancak Hakîm, almaya alışmaktan çekindiği için kabul etmedi.

Daha sonra Hz. Ömer onu çağırıp hakkını vermek isteyince, Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: “*Ey Müslümanlar! Ganimetten yüce Allah'ın onun için taksim ettiği hakkını vermeyi teklif ettim, ancak almayı kabul etmiyor*” dedi. Hakîm, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra Muâviye'nin emirliği döneminde de on yıl yaşadı ve vefat edene kadar hiç kimseden bir şey almadı.

Bu hadis daha önce *Zekât* konusunda geçmiştir.

٢٧٥١ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّخْتَانِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْحَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » قَالَ وَحَسِبْتُ أَنْ قَدْ قَالَ « وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ »

أطرافه ٨٩٣ ، ٢٤٠٩ ، ٢٥٥٤ ، ٢٥٥٨ ، ٥١٨٨ ، ٥٢٠٠ ، ٧١٣٨ - تحفة ٦٩٨٩

2751- “Bişr b. Muhammed es-Sahtiyânî — Abdullah — Yûnus — Zührî” isnâdıyla Sâlim'in bildirdiğine göre İbn Ömer dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “*Hepiniz çobansınız ve güttüğünüzden sorumlusunuz. Devlet başkanı çobandır ve güttüklerinden sorumludur. Koca ailesinin çobanıdır ve güttüklerinden*

sorumludur. Kadın, kocasının evinde çobandır ve güttüklerinden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malının çobanıdır ve güttüklerinden sorumludur.” (Râvi der ki) Zannedersem: “Kişi, babasının malının çobanıdır” sözünü de söyledi.¹

Bişr, Bişr b. Muhammed es-Sahtiyânî el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Yunus, Yunus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Hepiniz sorumlu olduklarınızın çobanısınız ve kıyamet günü sorumlu olduklarınızdan hesaba çekileceksiniz. Devlet başkanı idare ettiği kişilerden sorumludur ve âhiret günü onlardan dolayı hesaba çekilecektir. Koca hanımından ve çocuklarından sorumludur ve âhiret günü onlardan dolayı hesaba çekilecektir. Kadın, kocasının evini korumak emanete riayet etmek, çocuklarını gözetmekle sorumludur ve âhiret günü onlardan dolayı hesaba çekilecektir. Hizmetçi, efendisinin malını korumakla ve ona hizmet etmekle sorumludur ve âhiret günü onlardan dolayı hesaba çekilecektir.”

İbn Ömer der ki: Zannedersem Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişi, babasının malını korumakla sorumludur” sözünü de söyledi.

۱۰ - بَابُ إِذَا وَقَفَ أَوْ أَوْصَى لِأَقَارِبِهِ وَمَنِ الْأَقَارِبُ

10. KİŞİ AKRABALARINA VAKFEDER VEYA VASIYETTE BULUNURSA, AKRABALAR KİMDİR

وَقَالَ ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ «اجْعَلْهَا لِفُقَرَاءِ أَقَارِبِكَ» فَجَعَلَهَا
لِحَسَّانَ وَأَبِي بَنِي كَعْبٍ . تحفة ٤٧٩ أ

¹ Hadis ayrıca 893, 2409, 2554, 2558, 5188, 5200, 7138’de geçmektedir.
Müslim 1829

وَقَالَ الْإِنصَارِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ ثُمَامَةَ عَنْ أَنَسٍ مِثْلَ حَدِيثِ ثَابِتٍ قَالَ « اجْعَلْهَا لِفُقَرَاءِ قَرَابَتِكَ » قَالَ أَنَسٌ فَجَعَلَهَا لِحَسَّانَ وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ، وَكَانَا أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنِّي ، وَكَانَ قَرَابَةُ حَسَّانَ وَأُبَيِّ مِنْ أَبِي طَلْحَةَ وَاسْمُهُ زَيْدُ بْنُ سَهْلٍ بْنِ الْأَسْوَدِ بْنِ حَرَامٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ زَيْدٍ مَنَاةَ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّجَّارِ ، وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتِ بْنِ الْمُثَنِّ بْنِ حَرَامٍ فَيَجْتَمِعَانِ إِلَى حَرَامٍ ، وَهُوَ الْأَبُ الثَّلَاثُ ، وَحَرَامُ بْنُ عَمْرِو بْنِ زَيْدٍ مَنَاةَ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّجَّارِ ، فَهُوَ يَجْمَعُ حَسَّانُ أَبَا طَلْحَةَ وَأُبَيُّ إِلَى سِتَّةِ آبَاءٍ إِلَى عَمْرِو بْنِ مَالِكٍ ، وَهُوَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ بْنِ قَيْسٍ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّجَّارِ ، فَعَمَرُوهُ بْنُ مَالِكٍ يَجْمَعُ حَسَّانَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأُبَيَّا . وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِذَا أَوْصَى لِقَرَابَتِهِ فَهُوَ إِلَى آبَائِهِ فِي الْإِسْلَامِ . تحفة ٥١٠

Sâbit'in Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Talha'ya: *"Bunu fakirlere ve akrabalarına tahsis et"* buyurunca, Talha onu Hassân'a ve Ubey b. Ka'b'a tahsis etti.

Ensârî, babasından, Sumâme'den, Enes'ten, Sâbit'in hadisine benzer şu hadisi rivayet etmiştir: *"Sen onu fakir akrabalarına tahsis et."*

Enes der ki: "(Ebû Talha, bahsedilen bostanı) Hassân'a ve Ubey b. Ka'b'a tahsis etti. Bunlar Talha'ya benden daha yakındı.

Ebû Talha'nın ismi Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Harâm b. Amr b. Zeyd Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Hassân ise, Hassân b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm'dır. Hassân ile Ebû Talha'nın soyu üçüncü ataları olan Harâm'da birleşmektedir. Harâm b. Amr b. Zeyd Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik en-Neccâr'dır. İşte bu zât Hassân, Ebû Talha ve Ubey ile altıncı baba Amr b. Mâlik'te birleşmektedir. Ubey, Ubey b. Ka'b b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Muâviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Amr b. Mâlik, Hassân ve Ebû Talha'nın ortak atasıdır.

Bazıları: "Kişi akrabalarına vasiyette bulunduğu zaman, bu vasiyet Müslüman olduktan sonraki babalarına ait olur" demiştir.

Şâfiîler şöyle derler: “Kişi akrabaları için vasiyette bulunursa, varis olanlar bu vasiyete dâhil edilmezler.” Başka bir görüşe göre ise vasiyet edilenler arasında oldukları için vasiyet edilenler arasında sayılırlar; ancak bu vasiyetteki paylarını varis olmayanlar alırlar. Akraba, uzak veya yakın, Müslüman veya gayr-ı müslim, zengin veya fakir, erkek veya kadın, mirasçı olan veya olmayan, mahrem veya nâmahrem, soyu bir yerde birleşen herkeştir.” Vasiyette anne tarafından akrabayla baba tarafından olan akraba aynıdır.

Ebû Hanîfe der ki: “Yakın, anne tarafından olsun baba tarafından olsun bütün akrabalarıdır. Ancak baba tarafından olan akrabalar, anne tarafından olan akrabalarından önce gelir.”

Mâlik: “Yakınlık, varis olsun olmasın asabeye aittir. Yakınlardan başlanır ve fakirler zenginleşinceye kadar vasiyetten yararlanırlar, sonra zenginlere verilir” demiştir.

Müslim’in Sâbit kanalıyla Enes’ten bildirdiğine göre **“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”¹** ayeti inince Ebû Talha: “Gördüğüm kadarıyla Rabbimiz malımızdan infakta bulunmamızı emrediyor. Ey Allah’ın Resûlü! Şahit ol ki Beyruhâ’daki bahçemi Allah rızası için vakfettim” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Beyruhâ’yı fakir akrabalarına ver” deyince Ebû Talha bu bahçeyi aralarında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şairi Hassân b. Sâbit ve Ka’b b. Ubey’in de bulunduğu akrabaları arasında paylaştırdı. Hadis, muhtaç olan akrabaya tasaddukta bulunmanın, yabancıya tasaddukta bulunmaktan daha faziletli olduğunu göstermektedir.

Muhammed b. Abdillâh b. el-Müsennâ’nın, babası Abdillâh b. Enes’ten, amcası Sümâme b. Abdillâh b. Enes’ten, dedesi Enes’ten, Sâbit’in hadisine benzer şu hadisi rivayet etmiştir: *“Sen onu fakir akrabalarına tahsis et.”*

Enes der ki: “Ebû Talha, bahsedilen bahçeyi, kendisine benden daha yakın olan Hassân’a ve Ubey b. Ka’b’a tahsis etti.”

Ebû Yûsuf: “Kişi akrabalarına vasiyette bulunduğu zaman, bu vasiyet Müslüman olduktan sonraki babalarına ait olur” demiştir.

¹ Âl-i İmrân Sur. 92

٢٧٥٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ « أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ » قَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يُنَادِي « يَا بَنِي فِهْرٍ ، يَا بَنِي عَدِيٍّ » لِبُطُونِ قُرَيْشٍ . وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ لَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ » أطرافه ١٤٦١ ، ٢٣١٨ ، ٢٧٥٨ ، ٢٧٦٩ ، ٤٥٥٤ ، ٤٥٥٥ ، ٥٦١١ - تحفة ٢٠٤ ، ١٥٥١٢ ب

2752- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha’nın bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Talha’ya: “Onu akrabalarına tahsis etmeni uygun görüyorum” deyince, Ebû Talha: “Yaparım, ey Allah’ın Resûlü” deyip akrabaları ve amcaoğulları arasında taksim etti.

İbn Abbâs der ki: “**Yakın akrabalarını uyar**”¹ âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kureyş kabilesinin oymaklarına: “*Ey Fihri oğulları! Ey Adiy oğulları!*” diye seslendi.

Ebû Hureyre der ki: “**Yakın akrabalarını uyar**”² âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Kureyş topluluğu!*” diye seslendi.³

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hadis burada muhtasar olarak geçmektedir. Akrabalara zekât vermek konusunda geçen hadiste Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Ebû Talha, Medine’de Ensar arasında en fazla hurma ağacı olan kişiydi. En fazla hoşlandığı bahçesi de Mescid’in karşısında bulunan Beyruhâ idi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi

¹ Şuarâ Sur. 214

² Şuarâ Sur. 214

³ Hadis ayrıca 1461, 2318, 2758, 2769, 4554, 4555, 5611’de geçmektedir. Müslim 998

vesellem) o bahçeye girer ve tatlı suyundan içerdi. **“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”**¹ âyeti inince, Ebû Talha kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) doğru geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah: **«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»**² buyurmaktadır. Benim de en fazla hoşlandığım bahçem Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah yolunda tasadduk ediyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanmasını temenni ediyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Onu Allah'ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Çok güzel, bu mal kâr bırakan bir maldır, bu mal kâr bırakan bir maldır. Ben senin ne dediğini işittim. Ben onu akrabalarına bırakmanı uygun görüyorum”* buyurdu. Ebû Talha: “Ey Allah'ın Resûlü! Öyle yapacağım” deyip onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti.

Abdullah b. Abbâs der ki: **“Yakın akrabalarını uyar”**³ âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safâ tepesine çıkıp Kureyş kabilesinin oymaklarına: *“Ey Fîhr oğulları! Ey Adiy oğulları!”* diye seslendi. Bu ibare, hadisin mürsel olduğunu gösterir. Çünkü o zaman İbn Abbâs ya henüz doğmamıştı veya küçük bir çocuktü. Ancak Taberânî'nin Ebû Umâme'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hâşim oğullarını, hanımlarını ve ev halkını topladı. Bu rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Ey Ebû Bekr'in kızı Âişe! Ey Ömer'in kızı Hafsa, Ey Ümmü Seleme!”* dediği geçmektedir.

Eğer İbn Hacer'in *el-Feth*'te belirttiği gibi bu rivayet sâbitse, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'de birden çok defa böyle bir konuşma yapmıştır. Çünkü Şuarâ Sûresinin tefsirinde geçtiği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safâ tepesine çıkıp zikredilen konuşmayı yapmıştır. O zaman Hz. Âişe, Hafsa ve Ümmü Seleme Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile evli değillerdi. Bu durumda İbn Abbâs'ın rivayeti, âyet nazil olduğu zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hemen değil, sonraları Medine'de böyle bir konuşma yaptığı şeklinde anlaşılır.

¹ Âl-i İmrân Sur. 92

² Âl-i İmrân Sur. 92

³ Şuarâ Sur. 214

Ebû Hureyre'nin rivayetine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), “**Yakın akrabalarını uyar**”¹ âyeti nazil olduğu zaman: “*Ey Kureyş topluluğu!*” diye seslenmiştir. Bu hadis, bir sonraki başlık altında gelecek hadisin bir bölümüdür.

۱۱ - بَابُ هَلْ يَدْخُلُ النِّسَاءُ وَالْوَلَدُ فِي الْأَقَارِبِ

11. KADINLAR VE ÇOCUKLAR AKRABA KAPSAMINA GİRER Mİ?

۲۷۵۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أُغْنِي عَنْكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتَ مِنْ مَّالِي لَا أُغْنِي عَنْكَ مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا» تَابَعَهُ أَصْبَغُ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ طَرَفَاهُ ۳۵۲۷،

۴۷۷۱ - تحفة ۱۳۱۵۶، ۱۵۱۶۴، ۱۳۳۴۸، ۱۵۳۲۸

2753- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zühri” isnâdıyla Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdîrrahmân'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: “Yüce Allah, «**Yakın akrabalarını uyar**»² âyetini indirdiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayağa kalkıp şöyle buyurdu: “*Ey Kureyş topluluğu -veya buna benzer bir şey söyledi- Kendinizi satın alınız (koruyunuz). Ben Allah'ın azabı karşısında sizin için hiçbir şey yapamam. Ey Abdi Menâf oğulları! Ben Allah'ın azabı karşısında sizin için hiçbir şey yapamam. Ey Abbâs b. Abdilmuttalib! Ben Allah'ın azabı karşısında senin için hiçbir şey yapamam. Ey Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) halası Safiyye! Ben*

¹ Şuarâ Sur. 214

² Şuarâ Sur. 214

Allah'ın azabı karşısında senin için hiçbir şey yapamam. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğini iste. Ancak ben Allah'ın azabı karşısında senin için hiçbir şey yapamam."

Esbağ, İbn Vehb kanalıyla Yûnus'tan, o da İbn Şihâb'dan rivayette bulunarak, ona (Ebu'l-Yemân'a) mutabaat etmiştir.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Ebû Seleme, Abdullah veya İsmâil b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî'dir.

Bu hadis Ebû Hureyre'nin mürsellerindendir. Çünkü Ebû Hureyre Medine döneminde Müslüman olmuştur. Âyet ise Mekke döneminde inmiştir. Ancak Taberânî'nin Ebû Umâme tarikiyle rivayet ettiği: *"Ey Âişe!.."* şeklinde başlayan hadisin bu kıssanın birden çok defa vaki olduğunu gösterdiğini söylersek, Ebû Hureyre'nin kıssaya şahit olduğunu, hadisin de mürsel olmadığını söyleyebiliriz.

"Yakın akrabalarını uyar"² âyeti nazil olduğu zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayağa kalkıp şöyle buyurdu: *"Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi satın alarak Allah'ın azabından koruyunuz. Ben Allah'ın azabı karşısında sizin için hiçbir şey yapamam. Ey Abdi Menâf oğulları! Ben Allah'ın azabı karşısında sizin için hiçbir şey yapamam. Ey Abbâs b. Abdilmuttalib! Ben Allah'ın azabı karşısında senin için hiçbir şey yapamam. Ey Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) halası Safiyye! Ben Allah'ın azabı karşısında senin için hiçbir şey yapamam. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğini iste. Ancak ben Allah'ın azabı karşısında senin için hiçbir şey yapamam."*

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) *"Ey Safiyye! Ey Fâtıma!"* sözüyle, halası ve kızını akrabaları arasında saymasıdır. Bu, kadınların ve çocukların akrabalar kapsamına girdiğini ve akrabaların sadece mirasçı olanlarla ve Müslüman olanlarla sınırlı olmadığını göstermektedir.

¹ 3527, 4771'de geçmektedir. Müslim 206

² Şuarâ Sur. 214

Ancak Ebû Hanîfe ve bazılarına göre baba tarafından akrabalar ve çocuklar vasiyete girmezler. Ancak dedeler girerler. Çünkü baba ve oğul örfe göre akraba olarak tanıtılmaz. Akraba torun veya dede gibi başkası vasıtasıyla yakınlığı olandır. Yine usul ve fûrûdan kimsenin akraba kapmasına girmeyeceği söylendiği gibi hepsinin akraba kapmasına gireceği de söylenmiştir. Mütevellî de bu görüştedir.

Esbağ b. Ferec, Abdullah b. Vehb kanalıyla Yûnus b. Yezîd el-Eylî'den, o da İbn Şihâb'dan rivayette bulunarak Ebu'l-Yemân'a mutabaat etmiştir.

۱۲ - بَابُ هَلْ يَنْتَفِعُ الْوَاقِفُ بِوَقْفِهِ

12. VAKFEDEN VAKFETTİĞİ ŞEYDEN FAYDALANABİLİR Mİ?

وَقَدْ اشْتَرَطَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ وَقَدْ يَلِي الْوَاقِفُ وَغَيْرُهُ وَكَذَلِكَ مَنْ جَعَلَ بَدَنَهُ أَوْ شَيْئًا لِلَّهِ ، فَلَهُ أَنْ يَنْتَفِعَ بِهَا كَمَا يَنْتَفِعُ غَيْرُهُ وَإِنْ لَمْ يَشْتَرِطْ

Hız. Ömer: “Vakfedilen şeyden sorumlu olanın ondan yemesinde sakınca yoktur” demiştir. Vakfedilen şeyin sorumluluğunu vakfeden veya başkası üstlenebilir. Aynı şekilde Allah rızası için bir deveyi vakfeden, şart koşmasa bile, başkaları gibi kendisi de ondan faydalanabilir.

Kişi bir şeyi önce kendine sonra başkasına vakfedebilir mi? veya belli bir kısmını kendisine ait olmasını şart koşabilir mi? ya da vakfın sorumluluğunu üstlenenin vakıftan faydalanmasını şart koşup kendisi vakfettiği şeyin sorumluluğunu üstlenerek bu vakıftan faydalanabilir mi?

Şâfiî mezhebine göre kişinin bir şeyi kendine vakfetmesi geçersizdir. Kişi bir şeyi fakirlere vakfetse, zekâtını ve borçlarını bu vakıftan ödemeyi şart koşsa, bu da kendisi için vakfetmek sayılır. Yine kişinin vakfın mahsulünden yemeyi veya faydalanmayı, vakfın sorumluluğunu almayı şart koşması tercih edilen görüşe göre caizdir.

Kişi bir şeyi fakirlere vakfettikten sonra kendisi muhtaç olursa, bununla ilgili iki vecih vardır: Kişinin kendisi için vakfedemeyeceğini, çünkü vakfederken kendisini kasd etmediğini söyleyecek olursak, fakirlere

vakfettiği için kendisi de fakir olunca bu kapsama gireceğini söyleyebiliriz. Gazâlî ise böyle bir kişinin kendi vakfından faydalanamayacağını söylemiştir.

Ömer b. el-Hattâb, Hayber'deki arazisini vakfederken: “Bu araziden sorumlu olanın ondan yemesinde sakınca yoktur” demiştir.

Buhârî der ki: Vakfedilen şeyin sorumluluğunu, vakfeden veya başkası üstlenebilir. Aynı şekilde Allah rızası için bir deveyi vakfeden, şart koşmasa bile, başkaları gibi kendisi de ondan faydalanabilir. Çünkü Hz. Ömer vakfettiği arazinin sorumluluğunu üstlenenin bundan yemesini şart koşmuş ve bu sorumlunun kendisi veya başkası olmasından bahsetmemiştir. Bu da şartın geçerli olduğunu gösterir.

İbn Battâl der ki: “Kişinin, kendisi için vakfetmiş gibi olmaması için veya vakfedenin zamanla vakfettiğini unutarak bunda dilediği gibi tasarrufta bulunmaması, ya da öldükten sonra varislerin diledikleri gibi tasarrufta bulunmamaları için vakfeden kişi vakfettiği şeyden kendisinin faydalanmasını şart koşmamalıdır.”

Hanbelî mezhebinden olan Merdâvî der ki: “Kişinin vakfettiği şeyden kendine harcaması caiz değildir. Ancak kendisi vakfın sorumlusuyken, daha sonra sorumluluğu alacak olanlara vakfettiği şeyden harcayabilir.” Âlimlerden bir gurup bu görüştedir ve buna göre amel edilmiştir.

Kişi başkası için vakfedip, hayatta olduğu müddetçe veya belli bir süre gelirin tamamının veya bir kısmının kendisine veya çocuklarına ait olmasını şart koşarsa veya ondan yemeyi, ailesi için harcamayı, dostuna yedirmeyi şart koşarsa bu caizdir.

Aynı şekilde Allah rızası için bir deveyi Müslümanlara vakfeden, şart koşmasa bile, başkaları gibi kendisi de ondan faydalanabilir.

۲۷۵۴ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً ، فَقَالَ لَهُ « ازْكَبْهَا » فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا بَدَنَةٌ قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ « ازْكَبْهَا ، وَيْلَكَ ، أَوْ وَيْحَكَ » طرفاه ١٦٩٠ ، ٦١٥٩ - تحفة

2754- “Kuteybe b. Saïd — Ebû Avâne — Katâde” isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık bir

deveyi sürdüğünü görünce: “*Ona bin*” buyurdu. Adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu kurbanlık devedir” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü veya dördüncü defada: “*Ona bin, helak olası –veya- yazık sana*” buyurdu.¹

Ebû Avâne, Vaddâh el-Yeşkurî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık bir deveyi süren bir adam görünce ona deveye binmesini söyledi. Adam, devenin kurbanlık olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine de ona binmesini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü veya dördüncü tekrarında: “*Ona bin, helak olası –veya- yazık sana*” buyurdu.

۲۷۵۵ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً ، فَقَالَ « ازْكَبْهَا » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا بَدَنَةٌ قَالَ « ازْكَبْهَا ، وَيْلَكَ » . فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ أَطْرَافَهُ ١٦٨٩ ، ١٧٠٦ ، ٦١٦٠ - تحفة ١٣٨٠١

2755- “İsmâil — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın kurbanlık bir deveyi sürdüğünü görünce: “*Ona bin*” buyurdu. Adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu, kurbanlık devedir” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci veya üçüncü defada: “*Ona bin, helak olası*” buyurdu.²

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hürmüz'dür.

¹ Hadis ayrıca 1690, 6159’da geçmektedir. Müslim 1323

² Hadis ayrıca 1689, 1706, 6160’ta geçmektedir. Müslim 1322

Kişinin kendisi için vakfetmesini caiz görenler bunu delil göstermişlerdir. Çünkü kurban olarak vakfettiği ve şart koşmadığı bir şeyden faydalanmak caizse, şart koşunca faydalanmanın caiz olması evladır.

Bu hadis daha önce hac konusunda geçmiştir.

۱۳ - باب إِذَا وَقَفَ شَيْئًا فَلَمْ يَدْفَعْهُ إِلَى غَيْرِهِ ، فَهُوَ جَائِزٌ

13. KİŞİ VAKFETTİĞİ ŞEYİ BAŞKASINA VERMEDİĞİ ZAMAN BU VAKIF GEÇERLİDİR

لَأنَّ عُمَرَ - رَضِيَ اللهُ عَنْهُ - أَوْقَفَ وَقَالَ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ ، وَلَمْ يُخَصَّ إِنِّ وَلِيَهُ عُمَرُ أَوْ غَيْرُهُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ « أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ » فَقَالَ أَفْعَلُ . فَقَسَمَهَا فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ .

Çünkü Hz. Ömer vakfettiği zaman: “Bunun sorumluluğunu üstlenenin yemesinde sakınca yoktur” demiş, kendisinin veya başkasının sorumluluğu üstlenmesiyle ilgili bir şey dememiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de Ebû Talha’ya: “Onu akrabalarına tahsis etmeni uygun görüyorum” deyince, Ebû Talha: “Yaparım” deyip akrabaları ve amcaoğulları arasında taksim etmiştir.

Kişi bir malı vakfederse vakfettiği şeyi sahibine teslim etmeden bu vakıf yürürlüğe girer. Çünkü Hz. Ömer Hayber’deki arazisini vakfetmiş ve: “Bu vakfın sorumluluğunu üstlenen kişi ondan yiyebilir” demiştir. Hz. Ömer, kendisinin veya başkasının sorumluluğu üstlenmesiyle ilgili bir şey dememiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona bu araziye elinden çıkarmasını emretmemiştir. Bu da Hz. Ömer’in bu vakfının, kendisine vakfedilenlere teslim edilmese bile geçerli olduğunun delilidir. Mâlikiler, vakfedilen şeyin vakfedenin elinden çıkmasını ve kendisine vakfedilenin teslim almasını vakfın sıhhatinin şartı olduğunu söylemişlerdir. Muhammed b. el-Hasan da aynı görüştedir.

Daha önce İshâk b. Ebî Talha tarikiyle geçtiği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de Ebû Talha’ya: “Onu akrabalarına tahsis etmeni uygun görüyorum”

deyince, Ebû Talha: “Yaparım” deyip akrabaları ve amcaoğulları arasında taksim etmiştir.

İbnu'l-Munîr der ki: Ebû Talha arazisini mutlak olarak sadaka yapıp, nereye sarf edileceğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bırakmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Ben onu yakınlarına tahsis etmeni uygun görüyorum” buyurarak vakfettiği arazinin taksimini ona havale etti. Böylece arazi, vakıf olduktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o arazinin Ebû Talha'nın elinde olmasını kararlaştırmış gibi oldu.

Şâfiî der ki: “Bize nakledildiğine göre Hz. Ömer, vefat edene kadar Hayber'de vakfettiği arazinin sorumluluğunu kendisi aldı. Hz. Ali de vefat edene kadar vakfettiği malın sorumluluğunu kendisi almıştır. Hz. Fâtıma da vefat edene kadar vakfettiği malın sorumluluğunu kendisi almıştır.”

۱۴ - بَابُ إِذَا قَالَ دَارِي صَدَقَةً لِلَّهِ وَلَمْ يُبَيِّنْ لِلْفُقَرَاءِ
أَوْ غَيْرِهِمْ . فَهُوَ جَائِزٌ ، وَيَضَعُهَا فِي الْأَقْرَبِينَ أَوْ حَيْثُ أَرَادَ

**14. KİŞİNİN FAKİRLERE VEYA BAŞKASINA AİT OLDUĞUNU
BEYAN ETMEDEN: “EVİM ALLAH İÇİN SADAKADIR” DEMESİ
CAİZDİR. BUNU AKRABALARINA VEYA DİLEDİĞİ YERE VEREBİLİR**

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَأَبِي طَلْحَةَ حِينَ قَالَ أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرَحَاءَ ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ ،
فَأَجَارَ النَّبِيُّ ﷺ ذَلِكَ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا يَجُوزُ حَتَّى يُبَيِّنَ لِمَنْ وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ

Ebû Talha: “En sevdiğim malım Beyruhâ'da olandır ve o, Allah için sadakadır” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu şekilde yaptığı vakfı kabul etti. Bazıları ise: “Kim için vakfettiğini belirtmeden geçerli olmaz” demiştir. Ancak ilk görüş daha sahihtir.

Ebû Talha, kime tasadduk ettiğini belirtmeden: “En sevdiğim malım Beyruhâ'da olandır ve o, Allah için sadakadır” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu şekilde yaptığı vakfı kabul etmiştir.

Bazıları mutlak olarak yapılan bu vakfın geçerli olmadığını söylemişlerdir. Şâfiî'nin iki görüşünden biri bu şekildedir. Şâfiî âlimleri Ebû Talha kıssasını delil göstererek şöyle demişlerdir: “Kişi sadece: «Vakfettim» derse bunda

ihtilaf vardır. Ancak: «Allah için vakfettim» derse vakfettiği şey bu kişinin mülkünden çıkar.”

۱۵ - بَابُ إِذَا قَالَ أَرْضِي أَوْ بُسْتَانِي صَدَقَةً عَنْ أُمِّي
فَهُوَ جَائِزٌ ، وَإِنْ لَمْ يُبَيِّنْ لِمَنْ ذَلِكَ .

15. KİŞİ KİME TAHSİS ETTİĞİNİ BELİRTMEDEN: “ARAZİM VEYA BOSTANIM ANNEM ADINA SADAKADIR” DERSE VAKIF GEÇERLİ OLUR

۲۷۵۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يَعْلَى أَنَّهُ سَمِعَ عِكْرِمَةَ يَقُولُ أَنبَأَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - تُوْفِيَتْ أُمُّهُ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهَا ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّيْ تُوْفِيَتْ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا ، أَيَنْفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا قَالَ « نَعَمْ » قَالَ فَإِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّ حَائِطِي الْمِخْرَافَ صَدَقَةٌ عَلَيْهَا طر فاه ۲۷۶۲ ، ۲۷۷۰ - تحفة ۶۲۷۹

2756- “Muhammed — Mahled b. Yezîd — İbn Cüreyc — Ya'lâ — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Sa'd b. Ubâde'nin annesi kendisi yanında değilken vefat edince Sa'd: “Ey Allah'ın Resûlü! Annem ben yanında değilken vefat etti. Onun adına sadaka verirsem ona bir faydası olur mu?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet” cevabını verince Sa'd: “O halde şahit ol ki; meyveli bahçem onun adına sadakadır” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm'dır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilaziz'dir.

Ya'lâ, Ya'lâ b. Müslim el-Mekkî el-Basrî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

¹ Hadis ayrıca 2762, 2770'te geçmektedir.

Hazrec kabilesinin lideri Sa'd b. Ubâde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Dûmetu'l-Cendel gazvesindeyken, annesi Amra binti Mes'ûd vefat etti.

Sa'd: "Ey Allah'ın Resûlü! Annem ben yanında değilken vefat etti. Onun adına sadaka verirsem Allah katında ona bir faydası olur mu?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet olur" cevabını verince Sa'd: "O halde şahit ol ki; meyveli bahçem onun adına sadakadır" dedi.

۱۶ - بَابُ إِذَا تَصَدَّقَ أَوْ أَوْقَفَ بَعْضَ مَالِهِ ، أَوْ بَعْضَ رَقِيقَةٍ أَوْ دَوَابِّهِ ، فَهُوَ جَائِزٌ

16. KİŞİNİN MALININ, KÖLELERİNİN VEYA HAYVANLARININ BİR KISMİNİ TASADDUK ETMESİ VEYA VAKFETMESİ CAİZDİR.

Kişinin malının, kölelerinin veya hayvanlarının bir kısmını tasadduk etmesi veya vakfetmesi caizdir. Ancak başkasına muhtaç olmamak için, kendisine yetecek kadarını elinde bırakması müstehabdır.

۲۷۵۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ قَالَ « أُمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ » قُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ أطرافه ۲۹۴۷، ۲۹۴۸، ۲۹۴۹، ۲۹۵۰، ۳۰۸۸، ۳۵۵۶، ۳۸۸۹، ۳۹۵۱،

۱۱۱۳۱ - تحفة ۷۲۲۵، ۶۶۹۰، ۶۲۵۵، ۴۶۷۸، ۴۶۷۷، ۴۶۷۶، ۴۶۷۳، ۴۴۱۸

2757- "Yahyâ b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ka'b" isnâdıyla Abdullâh b. Ka'b'ın bildirdiğine göre Ka'b b. Mâlik şöyle dedi: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Tövbemin bir nişanesi olarak bütün malımı Allah'a ve Resûl'üne bırakıyorum" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Malının

bir kısmını yanında tut, bu senin için daha hayırlıdır” karşılığını verdi. Bunun üzerine ben: “Hayber’deki hissemi elimde tutuyorum” dedim.¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim’dir.

Ka’b b. Mâlik, Tebuk gazvesine katılmadığı zaman tövbesi kabul edilince Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: “Ey Allah’ın Resûlü! Tövbemin bir nişanesi olarak bütün malımı Allah’a ve Resûl’üne bırakıyorum” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Malının bir kısmını yanında tut, böyle yapman senin için daha hayırlıdır*” buyurunca Ka’b: “Hayber’deki hissemi elimde tutuyorum” dedi.

Hadis, malın tamamını tasadduk etmenin mekruh olduğuna delil gösterilmiştir.

۱۷ - بَابُ مَنْ تَصَدَّقَ إِلَى وَكِيلِهِ ثُمَّ رَدَّ الْوَكِيلُ إِلَيْهِ

17. KİŞİNİN VEKİLİNE SADAKA VERDİKTEN SONRA VEKİLİN BUNU REDDETMESİ

۲۷۵۸ - وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَمَّا نَزَلْتُ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ جَاءَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي كِتَابِهِ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ وَإِنَّا أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرَحَاءَ - قَالَ وَكَانَتْ حَدِيثَةً كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَسْتَظِلُّ بِهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَائِهَا - فَهِيَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ أَزْجَوْبَةٌ وَذُخْرَةٌ ، فَضَعَهَا أَيْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «بَخْ يَا أَبَا طَلْحَةَ ، ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ ، قَلْبَانَهُ مِنْكَ وَرَدَدْنَاهُ عَلَيْكَ ، فَاجْعَلْهُ فِي الْأَقْرَبِينَ » فَتَصَدَّقَ بِهِ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى ذَوِي رَحِمِهِ ، قَالَ وَكَانَ

¹ Hadis ayrıca 2947, 2948, 2949, 2950, 3088, 3556, 3889, 3951, 4418, 4673, 4676, 4677, 4678, 6255, 6690, 7225’te geçmektedir. Müslim 716, 2769

مِنْهُمْ أَبِي وَحَسَّانُ ، قَالَ وَبَاعَ حَسَّانُ حِصَّتَهُ مِنْهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ ، فَقِيلَ لَهُ تَبِيعُ صَدَقَةَ أَبِي طَلْحَةَ فَقَالَ أَلَا أَبِيعُ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ بِصَاعٍ مِنْ دَرَاهِمٍ قَالَ وَكَانَتْ تِلْكَ الْحَدِيقَةُ فِي مَوْضِعٍ قَصْرِ بَنِي حُدَيْلَةَ الَّذِي بَنَاهُ مُعَاوِيَةُ أَطْرَافُهُ ١٤٦١ ، ٢٣١٨ ، ٢٧٥٢ ، ٢٧٦٩ ، ٤٥٥٤ ،

٤٥٥٥ ، ٥٦١١ - تحفة ١٨١

2758- "İsmâil — Abdulazîz b. Abdillâh b. Ebî Seleme" isnâdıyla İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha'nın bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: **"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz"**¹ âyeti inince Ebû Talha Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah: **"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz"**² buyurmaktadır. Benimde en fazla hoşlandığım bahçem Beyruhâ bahçesidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeye girip gölgelenir ve suyundan içerdi- O, Allah'ın ve Resûl'ünündür. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanmasını temenni ediyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Onu Allah'ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Çok güzel ey Ebû Talha! Bu mal kâr bırakan bir maldır. Bunu senden kabul ettik ve sana iade ettik. Onu akrabalarına bırak"* buyurdu. Ebû Talha bu bahçeyi yakın akrabalarına tasadduk etti. Bunlar arasında Ubey ve Hassân da vardı. Hassân bu bahçedeki hissesini Muâviye'ye sattığı zaman kendisine: "Ebû Talha'nın sadakasını mı satıyorsun?" denilince: "Bir sâ hurmayı bir dirhem karşılığında satmayayım mı!" karşılığını verdi. Bu bahçe Muâviye'nin inşa ettiği Hudeyle oğulları köşkünün olduğu yerdeydi.³

İsmâil, İsmâil b. Câfer'dir.

Ebû Seleme'nin ismi Dînâr'dır.

¹ Âl-i İmrân Sur. 92

² Âl-i İmrân Sur. 92

³ Hadis ayrıca 1461, 2318, 2752, 2769, 4554, 4555, 5611'de geçmektedir. Müslim 998

Ebû Talha, Zeyd b. Sehl el-Ensârî'dir.

“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”¹ âyeti nazil olunca Ebû Talha Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: **“Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah: “Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”² buyurmaktadır. Benimde en fazla hoşlandığımı bahçem Beyruhâ bahçesidir” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeye girip ağaçların altında gölgelenir ve suyundan içerdi.**

Ebû Talha sözlerine şöyle devam etti: “Bu bahçeyi Allah ve Resûlü için veriyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanması temenni ediyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Onu Allah'ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Çok güzel ey Ebû Talha! Bu mal ahirette kâr bırakacak bir maldır. Bunu senden kabul ettik ve tekrar sana iade ettik. Onu akrabalarına bırak”* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha bu bahçeyi aralarında Hassân b. Sâbit ve Ubey b. Ka'b'ın da bulunduğu akrabaları arasında paylaştırdı. Enes: “Hassân, bu bahçedeki hissesini Muâviye b. Ebî Süfyân'a sattı” demiştir.

Ebû Talha'nın bu bahçeyi akrabalarına vakfetmediği, onlara sadaka olarak verdiği, çünkü vakıf olan bir şeyin satılamayacağı söylenmiştir. Bu durumda hadis vakıfla ilgili bir konuda nasıl delil gösterilir?

Kirmânî buna: “Belli bir kişiye tasadduk, ona tam anlamıyla temlik demektir” şeklinde cevap vermiştir. Bazıları ise şöyle demişlerdir: “Ebû Talha, bahçeyi akrabalarına vakfedince, ihtiyaç anında satabileceklerini şart koşmuştur. Böyle bir şartla yapılan vakıf geçerlidir.”

Hassân b. Sâbit'e: “Ebû Talha'nın sadakasını mı satıyorsun?” denilince: “Bir sâ hurmayı bir dirhem karşılığında satmayayım mı!” karşılığını verdi. Ebû Bekr b. Hazm'ın bildirdiğine göre Hassân'ın bahçedeki hissesinin değeri yüz bin dirhemdi ve hissesini Muâviye'ye bu fiyata satmıştı.

Bu bahçe Muâviye b. Ebî Süfyân'ın inşa ettiği Hudeyle oğulları köşkünün olduğu yerdeydi. Bu binanın inşasını Tufeyl b. Ubey b. Ka'b üstlenmişti.

¹ Âl-i İmrân Sur. 92

² Âl-i İmrân Sur. 92

Hadisin başlıkla ilgisi: “Bunu senden kabul ettik ve tekrar sana iade ettik” sözüdür.

۱۸ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ﴾

18. YÜCE ALLAH’IN: “TAKSİMDE, YAKINLAR, YETİMLER VE DÜŞKÜNLER BULUNURSA, ONDAN ONLARA DA VERİN”¹

BUYRUĞU

Yüce Allah, mirası taksim ederken, varis olmayan yakınlar, yetimler ve düşkünlerin orada bulunması halinde, miras taksim edilmeden önce onlara da bir şeyler verilmesini emretmiştir. Bu, İslam’ın ilk dönemlerinde vacipti. Bu sınıflardan olanlar, mirasın paylaşılıp herkesin bir şeyler aldığını gördükleri için, onların gönlünü hoşnut etmek maksadıyla bir şeyler verilmesi emredilmişti. Daha sonra miras âyeti nazil olunca bu hüküm nesh edildi. Cumhur bu görüştedir. Bir grup ise bu hükmün nesh edilmediğini söylemiştir.

۲۷۵۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ إِنَّ نَاسًا يَزْعُمُونَ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نُسِخَتْ ، وَلَا وَاللَّهِ مَا نُسِخَتْ ، وَلَكِنَّهَا مِمَّا تَهَاوَنَ النَّاسُ ، هُمَا وَالْيَتَامَى وَالْيَتَامَى ، وَذَلِكَ الَّذِي يَرْزُقُ ، وَوَالٍ لَا يَرِثُ ، فَذَلِكَ الَّذِي يَقُولُ بِالْمَعْرُوفِ ، يَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ أَنْ أُعْطِيَكَ طَرَفَهُ

۴۵۷۶ - تحفة ۵۴۶۲

2759- “Muhammed b. el-Fadl Ebu’n-Numân — Ebû Avâne — Ebû Bişr” isnâdıyla Saîd b. Cübeyr’in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle dedi: “Bazıları bu âyetin nesh edildiğini iddia ediyor. Vallahi neshedilmedi, ancak insanlar bu âyete yönelik gevşek davranmışlardır.

İki veli vardır. Biri varis olan kişidir ki (taksimatta hazır bulunan ihtiyaç sahiplerine) bir şeyler verir. Diğeri de mala varis olmayan velidir.

¹ Nisâ Sur. 8

Bu tür kimselere güzel sözler söyleyecek olan da budur. İnsanlara: “Sana bir şey vermeye yetkim yoktur” deyip güzel sözler söyler.”¹

Ebü Avâne, Vaddâh el-Yeşkurî’dir.

Ebü Bişr, Câfer b. İyâs el-Yeşkurî el-Basrî’dir.

Abdullah b. Abbâs, bazılarının: “**Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa...**”² âyetinin nesh edildiğini iddia ettiğini söyleyerek şöyle demiştir: “Vallahi bu âyet nesh edilmemiştir. Mirasın paylaştırılması sırasında âyetle geçenler bulundukları takdirde onlara bir şeyler verilmesi hükmü geçerlidir. Ancak insanlar bu âyete yönelik gevşek davranmışlardır. Ölüden geriye kalan tereke konusunda iki veli vardır. Biri mala varis olan kişidir ki, taksimatta hazır bulunan ihtiyaç sahiplerine bir şeyler verir. Diğeri de, mala varis olmayan velidir. Bu tür kimselere güzel sözler söyleyecek olan da budur. Bu kişi de taksimatta bulunan ancak payı olmayan kişilere: «Bu, yetim malıdır. Eğer bundan benim de payım olsaydı sana da verirdim» der ve kendilerine bir şey düşmeyeceğini ifade eder.”

۱۹ - بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ لِمَنْ يُتَوَقَّى فَجَاءَهُ أَنْ
يَتَصَدَّقُوا عَنْهُ ، وَقَضَاءِ النُّذُورِ عَنِ الْمَيِّتِ

19. ANSIZIN VEFAT EDEN KİŞİ ADINA SADAKA VERİLMESİ VE ÖLÜNÜN ADAKLARINI YERİNE GETİRMENİN MÜSTEHAB OLMASI

۲۷۶۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّ أُمَّيْ افْتُلِتَتْ نَفْسُهَا ، وَأُرَاهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقْتُ ، أَفَأَتَصَدَّقُ عَنْهَا قَالَ (نَعَمْ ، تَصَدَّقْ عَنْهَا) طرّفه ۱۳۸۸ - تحفة ۱۷۱۶۱

2760- “İsmâil — Mâlik — Hişâm — babası” isnâdıyla Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Annem ansızın

¹ Hadis ayrıca 4576’da geçmektedir.

² Nisâ Sur. 8

vefat etti. Eğer konuşsaydı sadaka vereceğini düşünüyorum. Onun yerine ben sadaka vereyim mi?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet, onun yerine sadaka ver” cevabını verdi.¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dır.

Sa’d b. Ubâde Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: “Annem Amra binti Mes’ûd, ansızın vefat etti. Onun hayrı ne kadar sevdiğini bildiğim için inanıyorum ki eğer konuşabilseydi sadaka verirdi. Onun yerine ben sadaka vereyim mi?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet, onun yerine sadaka ver” cevabını verdi.

Bu hadis, sadakanın ölüye fayda vereceğine delalet etmektedir.

Nesâî bu hadisi *Vasâyâ* konusunda rivayet etmiştir.

۲۷۶۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - اسْتَفْتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ فَقَالَ « أَقْضِ عَنْهَا » طَرَفَاهُ ٦٦٩٨ ، ٦٩٥٩ - تحفة ٥٨٣٥

2761- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Sa’d b. Ubâde: “Annem, üzerinde adak borcu olduğu halde vefat etti” deyip Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) fetva isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Onun adına (adağını) sen öde” buyurdu.²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dır.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim’dır.

¹ Hadis ayrıca 1388’de geçmektedir. Müslim 1004

² Hadis ayrıca 6698, 6959’da geçmektedir. Müslim 1638

Sa'd b. Ubâde: "Annem Amra binti Mes'ûd üzerinde ödemediği adak borcu olduğu halde vefat etti" deyip Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) fetva isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onun adına adağını sen öde" buyurdu.

Nesâî'de geçen Süleymân b. Kesîr'in rivayetine göre ise Sa'd: "Onun adına köle azad etmem yeterli mi?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Annen adına azad et" buyurdu.

۲۰ - باب الإِشْهَادِ فِي الْوَقْفِ وَالصَّدَقَةِ

20. VAKIF VE SADAKADA ŞAHİT TUTMAK

۲۷۶۲ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي يَعْلَى أَنَّهُ سَمِعَ عِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَتَيْنَا ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَخَا بَنِي سَاعِدَةَ تُوِّفِّيَتْ أُمُّهُ وَهُوَ غَائِبٌ ، فَاتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّيْ تُوِّفِّيَتْ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا ، فَهَلْ يَنْفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا قَالَ « نَعَمْ » قَالَ فَإِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّ حَاطِطِي الْمِخْرَافَ صَدَقَةٌ عَلَيْهَا طَرَفَاهُ ۲۷۵۶ ، ۲۷۷۰ - تحفة ۶۲۷۹

2762- "İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm b. Yûsuf — İbn Cureyc — Ya'lâ — İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine Benû Sâide kabilesinden olan Sa'd b. Ubâde'nin annesi kendisi yanında değilken vefat edince Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Annem ben yanında değilken vefat etti. Onun adına sadaka verirsem ona bir faydası olur mu?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet" cevabını verince Sa'd: "O halde şahit ol ki; Meyveli bahçem onun adına sadakadır" dedi.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa el-Ferrâ er-Râzî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San'ânî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Cüreyc'dir.

¹ Hadis ayrıca 2756, 2770'te geçmektedir.

Ya'lâ, Ya'lâ b. Müslim el-Mekkî el-Basrî'dir.

Benû Sâide kabilesinden olan Sa'd b. Ubâde hicretin beşinci yılında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Dûmetu'l-Cendel gazvesindeyken, annesi Amra binti Mes'ûd vefat etti.

Sa'd, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Annem ben yanında değilken vefat etti. Onun adına sadaka verirsem Allah katında ona bir faydası olur mu?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet olur" cevabını verince Sa'd: "O halde şahit ol ki; meyveli bahçem onun adına sadakadır" dedi.

۲۱ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَيْثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا﴾ * وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تَقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ ﴿

21. YÜCE ALLAH'IN: "YETİMLERE MALLARINI VERİN. TEMİZİ MURDARA DEĞİŞMEYİN, ONLARIN MALLARIYLA KENDİ MALLARINIZI KARIŞTIRARAK YEMEYİN, ÇÜNKÜ BU BÜYÜK BİR SUÇTUR. EĞER, VELİSİ OLDUĞUNUZ MAL SAHİBİ YETİM KIZLARLA EVLENMEKLE ONLARA HAKSIZLIK YAPMAKTAN KORKARSANIZ ONLARLA DEĞİL, HOŞUNUZA GİDEN BAŞKA KADINLARLA... EVLENEBİLİRSİNİZ"¹ BUYRUĞU

Yüce Allah, buluğa eren yetimlere mallarının verilmesini ve onların mallarını kendi mallarına karıştırılarak haram yenilmemesini emretmiştir.

Saîd b. Cubeyr ve Zührî bu âyeti: "Onlara zayıf hayvanları verip kendiniz semiz olanları almayınız" şeklinde açıklamıştır.

Süddî der ki: "Yetimin sorumlusu olanlar besili koyunu alır ve onun yerine zayıf koyunu koyup: "Bir koyuna karşılık bir koyun" derlerdi. Yine yeni olan dirhemi alıp yerine eskimiş dirhemi koyarak: "Bir dirheme karşılık bir dirhem" derlerdi. Âyet bu şekilde yapılmasını yasaklamıştır."

¹ Nisâ Sur. 2- 3

۲۷۶۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ﴾ قَالَتْ هِيَ الْيَتِيمَةُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا ، فَيَرْعَبُ فِي جَمَاهَا وَمَالِهَا ، وَيُرِيدُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِأَذْنِي مِنْ سُنَّةِ نِسَائِهَا ، فَتُهْوَى عَنْ نِكَاحِهَا ، إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا هُنَّ فِي إِكْمَالِ الصَّدَاقِ ، وَأَمْرُوا بِنِكَاحِ مَنْ سِوَاهُنَّ مِنَ النِّسَاءِ قَالَتْ عَائِشَةُ ثُمَّ اسْتَفْتَى النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ﴾ قَالَتْ فَبَيَّنَ اللَّهُ فِي هَذِهِ أَنَّ الْيَتِيمَةَ إِذَا كَانَتْ ذَاتَ جَمَالٍ وَمَالٍ رَغِبُوا فِي نِكَاحِهَا ، وَلَمْ يُلْحِقُوهَا بِسِتِّهَا بِإِكْمَالِ الصَّدَاقِ ، فَإِذَا كَانَتْ مَرْغُوبَةً عَنْهَا فِي قِلَّةِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ تَرَكَوْهَا وَالتَّمَسُّوْا غَيْرَهَا مِنَ النِّسَاءِ ، قَالَ فَكَمَا يَتَرَكُوهَا حِينَ يَرِغْبُونَ عَنْهَا فَلَيْسَ لَهُمْ أَنْ يَنْكِحُوهَا إِذَا رَغِبُوا فِيهَا إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهَا الْأَوْفَى مِنَ الصَّدَاقِ وَيُعْطُوهَا حَقَّهَا أطرافه ۲۴۹۴ ، ۴۵۷۳ ، ۴۵۷۴ ، ۴۶۰۰ ، ۵۰۶۴ ، ۵۰۹۲ ، ۵۰۹۸ ، ۵۱۲۸ ، ۵۱۳۱ ، ۵۱۴۰ ، ۶۹۶۵ - تحفة ۱۶۴۷۴

2763- "Ebu'l-Yemân — Şuayb" isnâdıyla Zühri'nin bildirdiğine göre Urve b. ez-Zübeyr, Hz. Âişe'ye: "**Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla... evlenebilirsiniz**"¹ âyetini sorunca Hz. Âişe şöyle cevap verdi: "Âyetten kastedilen velisinin himayesinde olan yetim kızdır. Velisi güzelliği ve malından dolayı onunla evlenmek ve dengi olan kızların mehrinden daha az bir mehir vermek ister. İşte bu âyetle mehirlerini tam olarak vermek suretiyle adaleti sağlamaları haricinde onlarla evlenmeleri yasaklanmış, ancak başka kadınlardan istedikleriyle evlenebilecekleri buyrulmuştur."

Hz. Âişe der ki: "Bundan sonra insanlar Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) fetva istediklerinde yüce Allah: "**Kadınlar hakkında senden**

¹ Nisâ Sur. 3

fetva istiyorlar. De ki: “Onlar hakkında size fetvayı Allah veriyor ...”¹ âyetini indirdi. Yüce Allah bu âyetle şunu açıklamıştır: Yetim olan kız güzel ve zengin olduğu zaman onunla evlenmek istiyorlar, ancak dengi olanların mehrini vermiyorlar. Malı az ve kendisi güzel olmadığı zaman ise onu bırakıp başka kadınlar arıyorlar. Nasıl ki onu istemedikleri zaman onları terk ediyorlarsa, onunla evlenmek istedikleri zaman da, mehirlerini tam olarak vermek suretiyle adaleti sağlamaları haricinde onlarla evlenmeleri yasaklanmıştır.”²

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Urve b. ez-Zübeyr Hz. Âişe'ye: “Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla... evlenebilirsiniz”³ âyetinin tefsirini sorunca Hz. Âişe şöyle cevap verdi: “Âyetten kastedilen velisinin himayesinde olan yetim kızdır. Velisi güzelliği ve malından dolayı onunla evlenmek ve dengi olan kızların mehrinden daha az bir mehir vermek ister. İşte bu âyetle mehirlerini tam olarak vermek suretiyle adaleti sağlamaları haricinde onlarla evlenmeleri yasaklanmış, ancak yetimlerin dışındaki kadınlardan istedikleriyle evlenebilecekleri buyrulmuştur.

Hz. Âişe şöyle dedi: “Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla... evlenebilirsiniz”⁴ âyeti nazil olduktan sonra insanlar Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) fetva istediklerinde yüce Allah: **“Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki:**

¹ Nisâ Sur. 127

² Hadis ayrıca 2494, 4573, 4574, 4600, 5064, 5092, 5098, 5128, 5131, 5140, 6965'te geçmektedir. Müslim 3018

³ Nisâ Sur. 3

⁴ Nisâ Sur. 3

“Onlar hakkında size fetvayı Allah veriyor ...”¹ âyetini indirdi. Yüce Allah bu âyette şunu açıklamıştır: Yetim olan kız, güzel ve zengin olduğu zaman onunla evlenmek istiyorlar, ancak dengi olanların mehrini vermiyorlar. Malı az ve kendisi güzel olmadığı zaman ise onu bırakıp başka kadınlar arıyorlar. Nasıl ki onu istemedikleri zaman onları terk ediyorlarsa, onunla evlenmek istedikleri zaman da, mehirlerini tam olarak vermek suretiyle adaleti sağlamaları haricinde onlarla evlenmeleri yasaklanmıştır

Bu hadis daha önce *Şeriketu'l-Yetîm* ve *Ehlu'l-Mîrâs* konusunda geçmiştir.

۲۲ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَابْتَئُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا * لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾. حَسِيبًا يَعْنِي كَافِيًا .

22. YÜCE ALLAH'IN: “YETİMLERİ, EVLENME ÇAĞINA GELENE KADAR DENEYİN; ONLARDA OLGUNLAŞMA GÖRÜRSENİZ MALLARINI KENDİLERİNE VERİN; BÜYÜYECEKLER DE GERİ ALACAKLAR DİYE ONLARI İSRAF EDEREK VE TEZ ELDEN YEMEYİN. ZENGİN OLAN, İFFETLİ OLMAĞA ÇALIŞSIN, YOKSUL OLAN UYGUN BİR ŞEKİLDE YESİN. MALLARINI KENDİLERİNE VERDİĞİNİZ ZAMAN, YANLARINDA ŞAHİD BULUNDURUN. HESAP SORMAK İÇİN ALLAH YETER. ANA BABANIN VE YAKINLARIN BIRAKTIKLARINDAN, ERKEKLERE HİSSE VARDIR. ANA BABANIN VE YAKINLARIN BIRAKTIKLARINDAN

¹ Nisâ Sur. 127

KADINLARA DA HİSSE VARDIR. BUNLAR, AZ VEYA ÇOK, BELİRLİ BİR HİSSEDİR"¹ BUYRUĞU

Yüce Allah, yetimlerin ergenliğe erdikleri zaman malları konusunda denenmesini emretmiştir. Ergenliğe ermeleri ihtilam olmaları veya on beş yaşını tamamlamalarıdır. Yetimler bu yaşa gelip mallarını idare edebilecek durumda oldukları görülünce, mallarının kendilerine teslim edilmesi emredilmiştir. Henüz ergenliğe ermeyen veya mallarını idare edebilecek duruma gelmeyen yetimlerin mallarının ise velileri ve vasileri tarafından yenilmesi yasaklanmıştır.

Yüce Allah, zengin olan velinin iffetli davranmasını ve yetimin malından az olsun çok olsun yememesini emretmiştir. Ancak fakir olup yetimin malını koruyup gözeten velinin, malı koruması karşılığında uygun bir şekilde yemesine izin vermiştir. Yine yüce Allah, yetimlere mallarını teslim ederken şahit bulundurmalarını emretmiştir. Bu emir yetimin malını aldığı için ikrah etmemesi için mendub hükmünde bir emirdir.

Müşrikler, kadınlara ve yaşı küçük olanlara mirastan pay vermezlerdi. Yüce Allah onların bu uygulamasını: **“Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından, erkeklere hisse vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Bunlar, az veya çok, belirli bir hissedir”**² âyetiyle kaldırıp mirasçılarının paylarını belirlemiştir.

۲۲ م - باب وَمَا لِلْوَصِيِّ أَنْ يَعْمَلَ فِي مَالِ الْيَتِيمِ ، وَمَا يَأْكُلُ مِنْهُ بِقَدْرِ عُمَالِهِ

22. VÂSİ, YETİMİN MALIYLA HANGİ TASARRUFLARDA BULUNABİLİR VE ÇALIŞTIĞI KADARIYLA YETİMİN MALINDAN YİYEBİLECEĞİ ŞEY

Şâfiîler, yetimin malını idare eden kişinin hak ettiği ücret ve yaptığı harcamadan hangisi az ise onu alacağını ve sahih olan görüşe göre iade etmesi gerekmediğini söylemişlerdir.

¹ Nisâ Sur. 6- 7

² Nisâ Sur. 7

Saîd b. Cübeyr ve Mücâhid: “Yetimin malını idare eden kişi muhtaç olduğu için bu maldan yerse, maddi durumu iyileşince yediğini geri öder” demişlerdir.

İbn Abbâs’tan bildirildiğine göre ise bu kişinin harcadığı şey altın veya gümüşse, bunları ancak ödünç olarak alabilir. Bunun dışında olan yiyecek ve benzeri şeyleri ise ihtiyacı kadar alabilir.

۲۷۶۴ - حَدَّثَنَا هَارُونُ حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ عُمَرَ تَصَدَّقَ بِبَالٍ لَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ يُقَالُ لَهُ ثَمَغٌ، وَكَانَ نَخْلًا، فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي اسْتَفْذْتُ مَالًا وَهُوَ عِنْدِي نَفِيسٌ فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « تَصَدَّقْ بِأَصْلِهِ، لَا بَيْعًا وَلَا يُوْهَبَ وَلَا يُورَثُ، وَلَكِنْ يُنْفَقُ ثَمَرُهُ » فَتَصَدَّقَ بِهِ عُمَرُ، فَصَدَقْتَهُ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَفِي الرِّقَابِ وَالْمَسَاكِينِ وَالصَّيْفِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَلِذِي الْقُرْبَى، وَلَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُؤْكَلَ صَدِيقُهُ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ بِهِ أَطْرَافَهُ ۲۳۱۳، ۲۷۳۷، ۲۷۷۲، ۲۷۷۳، ۲۷۷۷ - تحفة ۱۰۵۶۱، ۷۶۹۱

2764- “Hârûn — Benî Hâşim’in azatlısı Ebû Saîd — Sahr b. Cuveyriye — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Hz. Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Semğ adında bir hurmalığı sadaka olarak vermişti. Hz. Ömer: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben çok değer verdim bir mal elde ettim ve onu tasadduk etmek istedim” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Aslını tasadduk et, satılmasın, hibe edilmesin ve miras bırakılmasın. Sadece meyvesi infak edilsin*” buyurdu. Hz. Ömer burayı Allah yolunda olanlara, kölelere, miskinlere, misafirlere, yolda kalmışlara ve akrabalarına tasadduk etti. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden bundan yemesinde, kendi malına katmadan dostuna yedirmesinde bir sakınca olmadığını söyledi.¹

Hârûn, Hârûn b. el-Eş’as el-Hemdânî el-Kûfî’dir.

¹ Hadis ayrıca 2313, 2737, 2772, 2773, 2777’de geçmektedir. Müslim 1632

Ebû Saîd, Hâşim oğullarının azatlısı Abdurrahmân b. Abdullah el-Hâfız'dır.

Sahr, Sahr b. Cuveyriye el-Basrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Hz. Ömer Medine tarafında Semğ adındaki bir hurmalığını tasadduk edip: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben çok değer verdiğim bir mal elde ettim ve onu tasadduk etmek istedim" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Sen bu arazinin mülkiyetini tasadduk et. Bu arazi satılmasın, hibe edilmesin ve miras bırakılmasın. Sadece meyvesi infak edilsin*" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer bu hurmalığı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği şekilde Allah yolunda cihad eden gazilere, azad olacak kölelere, miskinlere, misafirlere, yolda kalmışlara ve akrabalarına tasadduk etti. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden bundan yemesinde, kendi malına katmadan dostuna yedirmesinde bir sakınca olmadığını söyledi.

Hadisin başlıkla alakası, Hz. Ömer'in: "Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden bundan yemesinde sakınca yoktur" sözüdür.

۲۷۶۵ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾ . قَالَتْ أَنْزَلَتْ فِي وَالِي النَّيِّمِ أَنْ يُصِيبَ مِنْ مَالِهِ إِذَا كَانَ مُحْتَاجًا بِقَدْرِ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ طرفاه ۱۶۸۱۴ - تحفة ۴۵۷۵، ۲۲۱۲

2765- "Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe: "**Zengin olan, iffetli olmağa çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin**"¹ âyetiyle ilgili olarak şöyle dedi: "Bu âyet yetimin velisinin muhtaç olması halinde aşırıya kaçmadan alması hakkında inmiştir."²

Ubeyd, Abdullah b. İsmâil el-Hebârî el-Kureşî el-Kûfî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

¹ Nisâ Sur. 6

² Hadis ayrıca 2212, 4575'te geçmektedir. Müslim 3019

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hiz. Âişe: “Zengin olan, iffetli olmağa çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin”¹ âyetinin, yetimin velisi hakkında nazil olduğunu; âyete göre yetimin velisinin muhtaç olması halinde çalışması karşılığında aşırıya gitmeden bu maldan yiyebileceğini söylemiştir.

۲۳ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾

23. YÜCE ALLAH'IN: “YETİMLERİN MALLARINI HAKSIZ YERE YİYENLER, KARINLARINA ANCAK ATEŞ TIKINMIŞ OLURLAR, ZATEN ONLAR ÇILGIN ALEVE ATILACAKLARDIR”² BUYRUĞU

İbn Ebî Hâtim'in Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet ettiği İsrâ ile ilgili hadiste Ebû Saîd şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! İsrâ gecesi ne gördün?” diye sorduğumuzda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: “Bir yere gelip baktığımda dudakları deve dudaklarını andıran insanlar gördüm. Yanlarında da dudaklarından tutup ağızlarının içine ateşten taşlar atan kişiler görevlendirilmişti. Ağızlarından inen taş alt taraftan çıkıyordu. Hırılıtlar içinde de feryat ediyorlardı. “Ey Cebrâîl! Bunlar kim?” dediğimde: “Bunlar haksız yere yetimlerin mallarını yiyenlerdir” karşılığını verdi.”

۲۷۶۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ نُورِ بْنِ زَيْدٍ الْمَدَنِيِّ عَنْ أَبِي الْعَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَمَا هُنَّ قَالَ « الشَّرْكُ بِاللَّهِ ، وَالسَّحَرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَآكُلُ الرِّبَا ، وَآكُلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْحَصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ » طرفه ۵۷۶۴ ، ۶۸۵۷ - تحفة ۱۲۹۱۵

¹ Nisâ Sur. 6

² Nisâ Sur. 6- 7

2766- “Abdulazîz b. Abdillâh — Süleyman b. Bilal — Sevr b. Zeyd el-Medenî — Ebu'l-Gays” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Helake götüren yedi şeyden sakının”* buyurunca: “Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar nedir?” diye sordular. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Allah'a ortak koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetimin malını yemek, savaş meydanından kaçmak, suçsuz ve namuslu mümin kadınlara iftira atmak.”*¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh el-Kureşî el-Uveysî'dir.

Süleyman, Süleyman b. Bilâl Ebû Eyyûb el-Kureşî et-Temîmî'dir.

Ebu'l-Gays, İbn Mutî' el-Kureşî'nin azatlısı Sâlim'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“İnsanı helake götüren yedi şeyden sakınız”* buyurunca, sahabe: “Ey Allah'ın Resûlü! Bun günahlar nedir?” diye sordular. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, babası vefat edip henüz büyüğe ermeyen yetimin malını yemek, savaş meydanından kaçmak, suçsuz ve namuslu mümin kadınlara zina iftirası atmak.”*

Hadiste yedi kişiden bahsedilmesi, helake götüren günahların sadece yedi tane olduğu anlamına gelmez. Nitekim başka rivayetlerde, komşusunun hanımıyla zina yapmak, anne babaya asi gelmek, yalan yere yemin etmek gibi günahların da helake götüren günahlar olduğu geçmektedir.

Bu hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî bu hadisi *Tıb* ve *Muhâribîn* konusunda, Müslim *İmân* konusunda, Ebû Dâvud *Vasâyâ* konusunda, Nesâî ise *Tefsir* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 5764, 6857'de geçmektedir. Müslim 89

۲۴ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْتَنَّكُمْ إِنْ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

24. YÜCE ALLAH'IN: "SANA YETİMLERİ SORARLAR, DE Kİ: ONLARIN İŞLERİNİ DÜZELTMEK HAYIRLIDIR. EĞER ONLARLA BİR ARADA YAŞARSAÑIZ, ARTIK ONLAR SİZİN KARDEŞLERİNİZDİR. ALLAH DÜZELTENDEN BOZANI AYIRDETMESİNİ BİLİR. ALLAH DİLESEYDİ SİZİ ZORA SOKARDI. ALLAH ŞÜPHESİZ GÜÇLÜDÜR, HAKİM'DİR"¹ BUYRUĞU

﴿لَأَعْتَنَّكُمْ﴾ لَأَخْرَجَكُمْ وَصَيَّقَ عَلَيْكُمْ ، وَعَنْتُ خَضَعْتُ .

"لَأَعْتَنَّكُمْ" kelimesi: "Sizi zahmete sokar ve size darlık yapardı" mânâsındadır. "عَنْتُ" kelimesi, boyun eğmek mânâsındadır.

Ebû Dâvud, Nesâî ve Hâkim'in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın"² ve "Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar, zaten onlar çılgın aleve atılacaklardır" âyeti nazil olduğu zaman, yanında yetim olanlar yiyeceklerini ve içeceklerini onlardan ayırmaya başladılar. Bunun üzerine: "Sana yetimleri sorarlar, de ki: Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah düzeltenden bozanı ayırt etmesini bilir. Allah dileseydi sizi zora sokardı. Allah şüphesiz güçlüdür, Hakim'dir"³ âyeti nazil oldu.

Âyet, yetimlerin mallarının idaresini almadan yapmanın daha hayırlı olduğunu, ancak onların malının sorumluluğunun alınması sebebiyle onların mallarını kendi malına kataarak yenilmesinde sakınca olmadığını, çünkü yetimin sorumluluğunu üstlenenle yetimin kardeş olduğunu, kardeşlerin de

¹ Nisâ Sur. 6- 7

² En'âm Sur. 152

³ Bakara Sur. 220

birbirinin malından yiyebileceğini belirtmiştir. Yüce Allah'ın düzelten ile bozanı bilmesi, kimlerin yetimin malını yemeye niyetlendiğini, kimlerin bundan uzak durmaya çalıştığını ve hatta onu ıslah etmekten bile çekindiğini bilmesidir.

۲۷۶۷ - وَقَالَ لَنَا سُلَيْمَانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ مَا رَدَّ ابْنُ عُمَرَ عَلَى أَحَدٍ وَصِيَّةً وَكَانَ ابْنُ سِيرِينَ أَحَبَّ الْأَشْيَاءِ إِلَيْهِ فِي مَالِ الْيَتِيمِ أَنْ يَجْتَمِعَ إِلَيْهِ نَصَحَاؤُهُ وَأَوْلِيَاؤُهُ فَيَنْظُرُوا الَّذِي هُوَ خَيْرٌ لَهُ وَكَانَ طَاوُسٌ إِذَا سُئِلَ عَنْ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْيَتَامَى قَرَأَ ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ﴾ وَقَالَ عَطَاءٌ فِي يَتَامَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ يُنْفِقُ الْوَلِيُّ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ يَقْدِرُهُ مِنْ حِصَّتِهِ . تحفة ۷۵۶۲

2767- “Süleyman — Hammâd” isnâdıyla Eyyûb’un bildirdiğine göre Nâfi şöyle dedi: “İbn Ömer hiç kimsenin vasiyetini reddetmemiştir.”

İbn Sîrin’in yetimin malı konusunda en sevdiği şey onun iyiliğini isteyenlerle velilerinin bir araya gelip onun için daha hayırlı olan şeyi düşünmeleri idi.

Tâvus’a yetimlerle ilgili bir şey sorulduğu zaman: “Allah düzeltenden bozanı ayırt etmesini bilir”¹ âyetini okurdu.

Atâ küçük ve büyük yetimlerle ilgili olarak: “Veli, herkese kendi hissesinden konumuna göre harcamada bulunur” demiştir.

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Vâşihî’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Ben ve yetimin kefli şu iki parmak gibi yan yanayız” sözü sebebiyle kendisine bir çocuk vasiyet edildiği zaman hiç kimsenin vasiyetini geri çevirmezdi.

Vasi olmayı kabul etmek, kişinin töhmetten korkması veya yetimin hakkını gerektiği gibi yerine getirmemekten korkması halinde mekruhtur.

¹ Bakara Sur. 220

Muhammed b. Sîrin'in yetimin malı konusunda en sevdiği şey, onun iyiliğini isteyenlerle velilerinin bir araya gelip onun için daha hayırlı olan şeyi düşünmeleri idi.

İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh, fakir ve zengin yetimlerle ilgili olarak: "Veli, herkese kendi hissesinden konumuna göre harcamada bulunur" demiştir.

٢٥ - بَابُ اسْتِخْدَامِ الْيَتِيمِ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ
إِذَا كَانَ صَلَاحًا لَهُ ، وَنَظَرَ الْأُمُّ وَزَوْجُهَا لِلْيَتِيمِ

25. MENFAATİNE OLDUĞU DURUMLARDA YOLCULUKTA VE MUKİM İKEN YETİMİ İSTİHDAM ETMEK, ANNENİN VE KOCASININ YETİME BAKMASI

٢٧٦٨ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ
أَنْسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ ، فَأَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ
بِيَدِي ، فَأَنْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَنْسًا غُلَامٌ كَيْسٌ ، فَلْيَخْدَمْكَ
قَالَ فَخَدَمْتُهُ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ ، مَا قَالَ لِي لَيْسَ بِصَنْعَتِهِ لَمْ صَنَعْتَ هَذَا هَكَذَا وَلَا لَيْسَ
لَمْ أَصْنَعُهُ لَمْ لَمْ تَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا طَرَفَاهُ ٦٠٣٨ ، ٦٩١١ - تحفة ١٠٠٠

2768- "Yakûb b. İbrâhîm b. Kesîr — İbn Uleyye" isnâdıyla Abdulazîz'in bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiği zaman hizmetçisi yoktu. Ebû Talha elimden tutup beni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Enes akıllı bir çocuktur, sana hizmet etsin" buyurdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuktayken ve mukim iken hizmet ettim. Ne yaptığım bir şey için: "Neden bunu böyle yaptın?" ne de yapmadığım bir şey için: "Neden bunu şu şekilde yapmadın?" demedi.¹

Yakûb, Yakûb b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devrakî'dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb'dir.

¹ Hadis ayrıca 6038, 6911'de geçmektedir. Müslim 2309

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicret ettiği zaman hizmetçisi yoktu. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in kocası Zeyd b. Sehl, Enes'in elinden tutarak onu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Enes akıllı bir çocuktur, sana hizmet etsin" buyurdu. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuktaiken ve mukim iken hizmet ettim. Ne yaptığım bir şey için: "Neden bunu böyle yaptın?" ne de yapmadığım bir şey için: "Neden bunu şu şekilde yapmadın?" demedi. Bu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) güzel ahlâkının özelliklerinden biriydi.

Hadisin başlıkla ilgisi Enes b. Mâlik'in: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuktaiken ve mukim iken hizmet ettim" sözüdür. Ebû Talha Enes'i, annesinin rızasını aldıktan sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürmüştür.

Hadisin ravileri Basralıdır.

Buhârî bu hadisi *Diyât* konusunda, Müslim ise *Fadâilu'n-Nebî* konusunda rivayet etmiştir.

۲۶ - بَابُ إِذَا وَقَفَ أَرْضًا وَلَمْ يَبَيِّنِ الْحُدُودَ فَهُوَ جَائِزٌ ، وَكَذَلِكَ الصَّدَقَةُ

26. KİŞİNİN SINIRLARINI BELİRLEMEDİĞİ BİR ARAZİYİ VAKFETMESİ CAİZDİR. SADAKA DA AYNI ŞEKİLDEDİR

۲۷۶۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ نَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبَّ مَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُ حَاءَ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ فَلَمَّا نَزَلَتْ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرُ حَاءَ ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بَرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ ، فَضَعْتُهَا حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ فَقَالَ « بَخْ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ - أَوْ رَائِحٌ - شَكَ ابْنُ مَسْلَمَةَ وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ » قَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَفَعَلَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَفَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَفِي بَنِي عَمِّهِ وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ وَيَحْيَى بْنُ يُحْيَى عَنْ

مَالِكٍ «رَايَحُ» أطرافه ١٤٦١، ٢٣١٨، ٢٧٥٢، ٢٧٥٨، ٤٥٥٤، ٤٥٥٥، ٥٦١١ -

تحفة ٢٠٤

2769- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik” isnâdıyla İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha'nın bildirdiğine göre Enes anlatıyor: Ebû Talha, Medine'de Ensar arasında en fazla hurma ağacı olan kişiydi. En fazla hoşlandığı bahçesi de Mescid'in karşısında bulunan Beyruhâ idi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) o bahçeye girer ve tatlı suyundan içerdi. **“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”**¹ âyeti inince, Ebû Talha kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) doğru geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah: **«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»**”² buyurmaktadır. Benim de en fazla hoşlandığım bahçem Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah yolunda tasadduk ediyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanması temenni ediyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Onu Allah'ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Çok güzel, bu mal kâr bırakan bir maldır -veya- bu mal gidici bir maldır —emin olmayan İbn Mesleme'dir—. Ben senin ne dediğini işittim. Ben onu akrabalarına bırakmanı uygun görüyorum” buyurdu. Ebû Talha: “Ey Allah'ın Resûlü! Öyle yapacağım” deyip onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti.

Ravh buna mutabaat etmiştir. İsmâil, Abdullah b. Yûsuf ve Yahyâ b. Yahyâ, imam Mâlik'ten olan rivayetlerinde: “Râbih” yerine “Râyih” kelimesini kullanmışlardır.³

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, İmam Malik'tir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha el-Ensârî'dir.

¹ Âl-i İmrân Sur. 92

² Âl-i İmrân Sur. 92

³ Hadis ayrıca 1461, 2318, 2752, 2758, 4554, 4555, 5611'de geçmektedir. Müslim 998

Hadiste geçtiğine göre Ebû Talha, Ensar arasında Medine’de en fazla hurmalığı olan kişiydi. Ebû Talha’nın, en sevdiği malı Mescid’in yakınında Beyruhâ adındaki bahçesiydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeye girip içindeki kuyunun tatlı suyundan içerdi. **“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”**¹ âyeti nazil olup, kişinin sevdiği şeylerden infak etmedikçe, mal ve bedenle insanlara yardım etmedikçe Allah’ın rızasına, rahmetine ve gerçek iyiliğe erişemeyeceği bildirilince Ebû Talha kalkıp şöyle dedi: “Ey Allah’ın Resûlü! Yüce Allah: **«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»**² buyurmaktadır. Benim de en fazla hoşlandığım malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah yolunda tasadduk ediyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanmasını temenni ediyorum. Ey Allah’ın Resûlü! Onu Allah’ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca.” Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Çok güzel, bu mal kâr bırakan bir maldır” -veya- bu mal gidici bir maldır*” buyurdu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hangisini söylediğinden emin olmayan kişi isnâdındaki Abdullah b. Mesleme’dır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine devamla: *“Ben senin ne dediğini işittim. Ben onu akrabalarına bırakmam uygun görüyorum”* buyurunca Ebû Talha: “Ey Allah’ın Resûlü! Öyle yapacağım” deyip onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti. Daha önce geçen Sâbit’in rivayetinde Hassân ile Ubey arasında taksim ettiği geçmektedir. Mâcişûn’un rivayetinde ise aralarında Hassân ve Ubey’in de olduğu akrabaları arasında taksim ettiği geçmektedir. Bu da Ebû Talha’nın Hassân ve Ubey dışındaki akrabalarına da pay verdiği anlamına gelir.

Hadis, kişinin en sevdiği malını yakınlarına infak etmesinin daha faziletli olduğunu göstermektedir. Beydâvî’nin bildirdiğine göre âyetteki infak, hem zekâtı, hem sadakayı kapsamaktadır.

İsmâil b. Ebî Uveys, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî ve Yahyâ b. Yahyâ b. Bukeyr et-Temîmî, imam Mâlik’ten olan rivayetlerinde: “Râbih” yerine “Râyih” kelimesini kullanmışlardır.

¹ Âl-i İmrân Sur. 92

² Âl-i İmrân Sur. 92

٢٧٧٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكْرِيَاءُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أُمَّهُ تُوفِّيَتْ أَيْتَعَمُّهَا إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا قَالَ « نَعَمْ » قَالَ فَإِنَّ لِي مِخْرَافًا وَأَشْهَدُكَ أَنِّي قَدْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا طر فاه ٢٧٥٦، ٢٧٦٢ - تحفة ٦١٦٤

2770- “Muhammed b. Abdirrahîm — Ravh b. Ubâde — Zekeriyâ b. İshâk — Amr b. Dînâr — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem), annesinin vefat ettiğini, onun yerine sadaka vermesinin annesine faydası olup olmayacağını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet” cevabını verince: “Benim meyveli bir bahçem var. Şahit ol ki bunu annemin adına tasadduk ettim” dedi.¹

Ravh, Ravh b. Ubâde b. el-Alâ’ el-Basrî’dir.

Zekeriyâ, Zekeriyâ b. İshâk el-Mekkî es-Sekafî’dir.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Sa’d b. Ubâde’nin annesi vefat edince Sa’d, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Annemin adına sadaka verirsem ona bir faydası olur mu?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet, faydası olur” cevabını verince Sa’d: “Benim meyveli bir bahçem var. Şahit ol ki bunu annemin adına sadaka olarak verdim” dedi.

٢٧ - بَابُ إِذَا أُوقِفَ جَمَاعَةٌ أَرْضًا مُشَاعًا فَهُوَ جَائِزٌ

27. BİR TOPLULUĞUN ÇOK HİSSELİ ARAZİYİ VAKFETMESİ CAİZDİR

٢٧٧١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ « يَا بَنِي النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا » قَالُوا لَا

¹ Hadis ayrıca 2756, 2762’de geçmektedir.

وَاللّٰهُ لَا تَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ . أطرافه ٢٣٤ ، ٤٢٨ ، ٤٢٩ ، ١٨٦٨ ، ٢١٠٦ ، ٢٧٧٤ ،

٢٧٧٩ ، ٣٩٣٢ - تحفة ١٦٩١

2771- “Müsedded — Abdulvâris” isnâdıyla Ebu’t-Teyyâh’ın bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in inşasını emredip: “*Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını söyleyin*” buyurunca: “Hayır, vallahi biz onun bedelini sadece Allah’tan isteriz” karşılığını verdiler.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd et-Tennûrî’dir.

Ebu’t-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dab’î’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine mescidinin inşasını emrettiği zaman: “*Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını söyleyin*” buyurunca, Neccar oğulları şöyle karşılık verdiler: “Hayır, vallahi biz onun hiç kimseden istemeyiz. Bu bahçenin bedelini sadece Allah’tan isteriz.”

İbn Hacer *el-Feth*’te şöyle demiştir: Hadisin zahirine bakıldığında Neccaroğullarının bu bahçeyi Allah rızası için verdikleri Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) onların bu niyetini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bahçede birçok kişinin payı olduğu için hadisin başlığa uygunluğu açıktır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Neccar oğullarından bunu kabul ettiği açıkça geçmemektedir. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bahçeyi bu şekilde vakfetmelerinin geçersiz olduğunu da söylememiştir. İbn Sa’d’ın *Tabakât*’ta Vâkıdî’den bildirdiğine göre bahçenin iki yetime ait olması sebebiyle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu bahçeyi onlardan on dinara satın almış ve parasını da Hz. Ebû Bekr ödemiştir. Hadisin başlıkla alakası Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Neccâr oğullarının sözlerini reddetmemesidir. Eğer bu caiz olmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu belirtirdi.

Bu hadis *Salât* konusunda geçmiştir.

¹ Hadis ayrıca 234, 428, 429, 1868, 2106, 2774, 2779, 3932’de geçmektedir.
Müslim 524

۲۸ - باب الْوَقْفِ كَيْفَ يُكْتَبُ

28. VAKIF ŞARTNAMESİ NASIL YAZILIR?

۲۷۷۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَصَابَ عُمَرُ بِخَيْرٍ أَرْضًا فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَصَبْتُ أَرْضًا لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ أَنْفَسَ مِنْهُ ، فَكَيْفَ تَأْمُرُنِي بِهِ قَالَ « إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا ، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا » فَتَصَدَّقَ عُمَرُ أَنَّهُ لَا يَبَاعُ أَصْلُهَا وَلَا يُوهَبُ وَلَا يُورَثُ ، فِي الْفُقَرَاءِ وَالْقُرْبَى وَالرَّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالضَّيْفِ وَابْنِ السَّبِيلِ ، وَلَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ ، أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مَتَمَوْلٍ فِيهِ . أطرافه ۲۳۱۳ ، ۲۷۳۷ ، ۲۷۶۴ ، ۲۷۷۳ ،

۲۷۷۷ - تحفة ۷۷۴۲

2772- “Müsedded — Yezîd b. Zuray’ — İbn Avn” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: Hz. Ömer Hayber’den bir araziye sahip olunca bu konuda danışmak için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gitti ve: “Hayber’den öyle bir araziye sahip oldum ki daha önce bu kadar güzel bir mala sahip olmamıştım. Bunu ne yapmamı emredersin?” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İstersen mülkiyetini elinde bırakır (gelirini) tasadduk edersin” buyurunca Hz. Ömer bu araziye satılmamak, hibe edilmemek ve miras kılmamak üzere fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah yolunda olanlara, misafirlere ve yolda kalmışlara tasadduk etti. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırısı gitmeden bundan yemesinde veya kendi malına katmadan arkadaşına yedirmesinde bir sakınca olmadığını söyledi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

İbn Avn, Abdullah b. Avn’dır.

Ahmed’in Eyyûb’dan olan rivayetine göre Hz. Ömer, Hârise oğullarından olan bir yahudiden Semğ adındaki bir hurmalığı aldı ve Resûlullah’a (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 2313, 2737, 2764, 2773, 2777’de geçmektedir. Müslim 1632

aleyhi vesellem) giderek: “Hayber’den öyle bir araziye sahip oldum ki daha önce bu kadar güzel bir mala sahip olmamıştım. Bunu ne yapmamı emredersin?” diye sordu.

Nesâî’de geçen rivayete göre ise: “Yüz baş hayvanım vardı. Bunlarla Hayber halkından yüz hisse satın aldım” demiştir.

Hız. Ömer’in vakfettiğı Hayber'deki yüz hisselik arazisinden kasıt, Hayber savaşında müslümanların eline geçip, müslümanlar arasında dağıtılan araziden Hız. Ömer'in payına düşen hisse değildir. Hadiste kastedilen arazi Hayber'de bir müslümanın hissesine düşen arazinin yüz misli büyüklüğünde bir arazidir. Hız. Ömer bunu ganimetlerden hissesine düşen mallarla satın almıştır.

İbn Ebî Şeybe'nin zayıf isnâdla Muhammed b. Ka'b'dan bildirdiğine göre Hız. Ömer bu hurmalığını hicretin yedinci yılında vakfetmiştir.

Bekrî el-Mu'cem'de şöyle demiştir: “Semğ, Medine tarafında Hız. Ömer'in de arazisinin bulunduğı bir yerdir. Hız. Ömer bir gün bu araziye gitmiş ve bu sebeple ikinci namazını kaçıınca: “Semğ beni namazdan alıyordu. Şahit olun ki ben bu araziye tasadduk ettim” demiştir.

Hız. Ömer Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu hurmalığı ne yapmasını emrettiğini sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İstersen hurmalığın mülkiyetini elinde bırakır, gelirini ve çıkan ürünü tasadduk edersin” buyurdu.

Bunun üzerine Hız. Ömer Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrettiğı şekilde bu hurmalığı geliri olmayan fakirlere, akrabalara, köle azad etmeye, Allah yolunda cihad eden gazilere savaş âleti almaya, misafirlere ve yolda kalmışlara tasadduk etti. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden bundan yemesinde veya kendi malına katmadan arkadaşına yedirmesinde bir sakınca olmadığını söyledi.

Hadisin başlıkla alakası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “İstersen hurmalığın mülkiyetini elinde bırakır, gelirini ve çıkan ürünü tasadduk edersin” sözüdür. Çünkü buradaki şartlar vakıf şartnamesinde yazılır.

Ebû Dâvud'un, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî tarikiyle bildirdiğine göre Hız. Ömer'in bu vakıfla ilgili yazdığı şartname: “Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Ömer b. el-Hattâb'ın Semğ ile ilgili yazmış olduğu vakıf şartnamesidir” şeklinde başlamaktadır.

Şartnameyi Muaykîb yazmış, Abdullah b. el-Erkam ise şahitlik yapmıştır. Bahsedilen vakfiye şu şekildedir: “Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Allah'ın kulu, müminlerin emiri Ömer'in yaptığı vasiyettir. Eğer kendisine ölüm gelirse Semğ denilen yerdeki arazi ile İbnu'l-Ekva bölümü denilen küçük hurmalık ve oradaki hizmetleri yürüten köleye ve Hayber'deki payıma düşen yüz hisse ile oradaki köleye ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona verdiği, yüz yük ağırlığındaki yiyeceğe Hafsa hayatı boyunca müteveli olacaktır. Sonra da onun ailesinden akli başında birisi müteveli olacaktır. Bu vakıf satılamaz, satın alınamaz. Ancak vakıftan sorumlu olan kişi onun gelirini dilenci ve muhtaç kimseler ile kendi yakınlarından uygun gördüğü kişilere verebilir. Bununla beraber arazinin sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden bundan yemesinde veya kendi malına katmadan arkadaşına yedirmesinde ve köle satın almasında bir sakınca yoktur.”

Vakıf şartnamesinde “müminlerin emiri” ibaresi olması, bu şartnameyi hilafeti döneminde yazdığını düşündürmektedir. Muaykîb de o zaman Hz. Ömer'in kâtibiydi.

Hz. Ömer bu vakfı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yapmış, ancak hilafeti döneminde yazıya dökmüş olabilir.

Ahmed'in Nâfi kanalıyla İbn Ömer'den bildirdiğine göre Hz. Ömer'in vakfettiği bu arazi, İslam'da vakfedilen ilk vakıftır.

۲۹ - باب الْوَقْفِ لِلْغَنَى وَالْفَقِيرِ وَالضَّيْفِ

29. ZENGİNE, FAKİRE VE MİSAFİRE VAKFETMEK

۲۷۷۳ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَجَدَ مَالًا بِحَيْبَرٍ ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ ، قَالَ « إِنْ شِئْتَ تَصَدَّقْتَ بِهَا » فَتَصَدَّقَ بِهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَذِي الْقُرْبَى وَالضَّيْفِ أَطْرَافَهُ ۲۳۱۳ ، ۲۷۳۷ ، ۲۷۶۴ ،

۲۷۷۲ ، ۲۷۷۷ - تحفة ۷۷۴۲

2773- “Ebû Âsım — İbn Avn — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Ömer Hayber'de bir mala sahip olunca Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Dilersen

onu tasadduk edebilirsin” buyurunca Hz. Ömer onu fakirler, miskinler, akrabalar ve misafirlere tasadduk etti.¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled’dir.

İbn Avn, Abdullah b. Avn’dır.

Hiz. Ömer, Hayber’de bir araziye sahip olunca Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) giderek çok güzel bir arazi aldığını bunu ne yapmasını emrettiğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İstersen onu satılmamak, hibe edilmemek ve miras olarak bırakılmamak şartıyla vakfedebilirsin” buyurunca Hiz. Ömer bu araziyi fakirler, miskinler, zengin olsun fakir olsun akrabalar ve muhtaç olsun olmasın misafirler için vakfetti.

۳۰ - باب وَقْفِ الْأَرْضِ لِلْمَسْجِدِ

30. TOPRAĞINI MESCİD İÇİN VAKFETMEK

۲۷۷۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رضى الله عنه - لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَمَرَ بِالْمَسْجِدِ وَقَالَ « يَا بَنِي النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا » قَالُوا لَا وَاللَّهِ لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ أَطْرَافَهُ ۲۳۴، ۴۲۸، ۴۲۹، ۱۸۶۸، ۲۱۰۶، ۲۷۷۱، ۲۷۷۹، ۳۹۳۲ - تحفة ۱۶۹۱

2774- “İshâk — Abdussamed — babası” isnâdıyla Ebu’t-Teyyâh’ın bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’ye geldiği zaman Mescid’in inşasını emredip: “Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını söyleyin” buyurunca: “Hayır, vallahi biz onun bedelini sadece Allah’tan isteriz” karşılığını verdiler.²

İshâk, İshâk b. Mansûr el-Kevsec’dir.

Abdussamed’in babası, Abdulvâris b. Saîd el-Anberî’dir.

Ebu’t-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dab’î’dir.

¹ Hadis ayrıca 2313, 2737, 2764, 2772, 2777’de geçmektedir. Müslim 1632

² Hadis ayrıca 234, 428, 429, 1868, 2106, 2771, 2779, 3932’de geçmektedir. Müslim 524

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicret ettiği zaman Mescid'in inşasını emredip: “Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını söyleyin” buyurunca: “Hayır, vallahi biz onun bedelini sadece Allah'tan isteriz” karşılığını verdiler.

Araziyi vakfedenin açık izni olmadan burada mescid yapılıp yapılmayacağına ihtilaf edilmiştir. Cumhur, açıkça belirtmedikçe yapılamaz demişlerdir. Hanefiler: “Vakfeden kişi cemaatin burada namaz kılmasına izin vermişse, burada mescid inşa edilebilir” demişlerdir.

۳۱ - بَابُ وَقْفِ الدَّوَابِّ وَالْكِرَاعِ وَالْعُرُوضِ وَالصَّامِتِ

31. HAYVANLARIN, ATLARIN, MENKUL MALLARIN VE PARANIN VAKFEDİLMESİ

قَالَ الزُّهْرِيُّ فِيمَنْ جَعَلَ أَلْفَ دِينَارٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَدَفَعَهَا إِلَى غُلَامٍ لَهُ تاجرٍ يَتَجَرُّهَا ، وَجَعَلَ رِبْحَهُ صَدَقَةً لِلْمَسَاكِينِ وَالْأَقْرَبِينَ ، هَلْ لِلرَّجُلِ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ رِبْحِ ذَلِكَ الْأَلْفِ شَيْئًا ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ جَعَلَ رِبْحَهَا صَدَقَةً فِي الْمَسَاكِينِ قَالَ لَيْسَ لَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا

Zührî, Allah yolunda harcanmak üzere bin dinar ayırıp tüccar olan kölesine, onunla ticaret yapması için veren ve kârını fakirlere ve akrabalarına verenin, bu bin dinarın kârını fakirlere sadaka yapmış olmasa bile yemesinin hükmüyle ilgili olarak: “Ondan yemesi helal değildir” demiştir.

İbn Vehb'in *Muvattâ'* da bildirdiğine göre Zührî şöyle demiştir: “Kişi Allah yolunda kullanılmak üzere bin dinar ayırıp bunu tüccar olan kölesine verse ve bu köle bin dinarla kazancını fakirlere ve akrabalarına vermek üzere ticaret yapsa, bu kişinin bin dinarın kazancından yemesi helal olmaz. Kazancını fakirlere sadaka olarak verilmesini şart koşmasa bile yine de ondan yemesi helal olmaz.”

۲۷۷۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ عُمَرَ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَحْمَلَ

عَلَيْهَا رَجُلًا ، فَأُخْرِ عُمَرُ أَنَّهُ قَدْ وَقَفَهَا يَبِيعُهَا ، فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبْتَاعَهَا فَقَالَ « لَا تَبْتَعْهَا ، وَلَا تَرْجِعَنَّ فِي صَدَقَتِكَ » أطرافه ١٤٨٩ ، ٢٩٧١ ، ٣٠٠٢ - تحفة ٨١٥٩

2775- “Müsedded — Yahyâ — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Hz. Ömer Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine verdiği bir atı Allah yolunda cihad için bir adama verdi. Hz. Ömer’e adamın bu atı satılığa çıkardığı haber verilince Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bu atı satın alıp alamayacağını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu satın alma ve sadakandan geri dönme” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî’dir.

Hadisin başlıkla ilgisi Hz. Ömer’in, Allah yolunda cihad etmesi için atını bir adama verdiğini belirten cümledir.

Aynî der ki: Hz. Ömer bu atı adama vakıf olarak değil, sadaka olarak vermişti. Adam atı satmaya kalkınca Hz. Ömer’in buna itiraz etmemesi bunu göstermektedir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sadakandan geri dönme*” sözü de buna delalet etmektedir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü atın sadaka olduğu ve Allah yolunda kullanılmaya tahsis edildiği açıktır.

Bu hadis daha önce *Hibe* konusunda geçmiştir.

۳۲ - بَابُ نَفَقَةِ الْقِيمِ لِلْوَقْفِ

32. VAKIFTAN SORUMLU OLANIN NAFAKASI

۲۷۷۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَقْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا ، مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمَوْتُونَةِ عَامِلٍ فَهُوَ صَدَقَةٌ » طرفاه ۳۰۹۶ ، ۶۷۲۹ - تحفة ۱۳۸۰۵

¹ Hadis ayrıca 1489, 2971, 3002’de geçmektedir. Müslim 1621

2776- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Varislerim bir tek dinarı bile paylaşamazlar. Geride bıraktıklarımın hanımlarımın nafakası ve çalışanımın ücretinden geri kalanı sadakadır.”*¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahmân b. Hürmüz’dür.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Varislerim bir tek dinarı bile paylaşamazlar”* sözü, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) miras olacak mal bırakmadığını göstermektedir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) varislerim demesi mecazidir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Biz peygamberler miras bırakmayız”* buyurmuştur. İbn Uyeyne Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Geride bıraktıklarımın hanımlarımın nafakası ve çalışanımın ücretinden geri kalanı sadakadır”* sözünü, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları, müslümanların anaları oldukları için ümmet tarafından nikâh edilmeleri caiz olmadığından, iddet bekleyen kadınlar hükmünde olduklarına delil saymıştır. Çalışandan kastedilen ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arazisiyle ilgilenen kişi veya ondan sonra gelecek olan halifedir. Bu da vakfın sorumluluğunu üstlenenin ücret almasının caiz olduğuna delildir.

Buhârî bu hadisi *Ferâid*, Müslim *Megâzî*, Ebû Dâvud ise *Harâc* konusunda rivayet etmiştir.

۲۷۷۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ عُمَرَ اشْتَرَطَ فِي وَفْقِهِ أَنْ يَأْكُلَ مَنْ وَلِيَهُ وَيُوَكِّلَ صَدِيقَهُ غَيْرَ مَتَمَوْلٍ مَالاً
أطرافه ۲۳۱۳، ۲۷۳۷، ۲۷۶۴، ۲۷۷۲، ۲۷۷۳ - تحفة ۱۰۵۶۱، ۷۵۶۱

2777- “Kuteybe b. Saîd — Hammâd — Eyyûb — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Hz. Ömer vakfından sorumlu olanın aşırıya

¹ Hadis ayrıca 3096, 6729’da geçmektedir. Müslim 1720

gitmeden bundan yemesini, kendi malına katmadan dostuna yedirmesini şart koşturmuşur.¹

Kuteybe b. Saîd, Ebû Recâ el-Beğlânî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Ömer b. el-Hattâb, vakfettiği Hayber'deki arazisini vakfettiği zaman, vakıftan olanın aşırıya gitmeden bundan yemesini, kendi malına katmadan dostuna yedirmesini şart koşturmuşur.

Hadisin başlıkla alakası, hadisteki şart koştur sözüdür.

۳۳ - بَابُ إِذَا وَقَفَ أَرْضًا أَوْ بَيْتًا وَاشْتَرَطَ لِنَفْسِهِ مِثْلَ دَلَاءِ الْمُسْلِمِينَ

33. KİŞİ TARLA VEYA KUYU VAKFEDİP MÜSLÜMANLARIN FAYDALANDIĞI GİBİ KENDİSİNİN DE FAYDALANMASINI ŞART KOŞARSA

وَأَوْقَفَ أُنْسٌ دَارًا فَكَانَ إِذَا قَدِمَهَا نَزَلَهَا وَتَصَدَّقَ الزُّبَيْرُ بِدُورِهِ ، وَقَالَ لِلْمَرْدُودَةِ مِنْ بَنَاتِهِ أَنْ تَسْكُنَ غَيْرَ مُضِرَّةٍ وَلَا مُضَرٍّ بِهَا ، فَإِنْ اسْتَعْنَتْ بِزَوْجٍ فَلَيْسَ لَهَا حَقٌّ وَجَعَلَ ابْنُ عُمَرَ نَصِيَّهُ مِنْ دَارِ عُمَرَ سُكْنَى لِذَوِي الْحَاجَةِ مِنْ آلِ عَبْدِ اللَّهِ .

Enes bir ev vakfetmişti ve geldiği zaman orada konaklardı.

Zübeyr de evlerini tasadduk etmiş ve boşanmış olan kızına, orada zarar vermeden ve zarar görmeden oturmasını, evlendiği zaman ise burada oturmaya hakkı olmadığını söylemiştir.

İbn Ömer de Hz. Ömer'in evinden olan payını, Abdullah'ın ailesinden ihtiyaç sahibi olan birine mesken olarak vermiştir.

Enes b. Mâlik, Medine'de bir evini vakfetmişti. Enes hac yaptığında Medine'ye uğrar ve bu evde konaklardı.

¹ Hadis ayrıca 2313, 2737, 2764, 2772, 2773'te geçmektedir. Müslim 1632

Zübeyr b. el-Avvâm evlerini tasadduk etmiş ve boşanmış olan kızına, orada zarar vermeden ve zarar görmeden oturmasını, evlendiği zaman ise burada oturmaya hakkı olmadığını söylemiştir.

Hadisin başlıkla alakası, evlenen bakire kızın gerdekten önce boşanması durumunda nafakasının babasına ait olması ve kızının ikamet edeceği yerin kendisi ikamet etmiş hükmünde olması yönüyledir.

۲۷۷۸ - وَقَالَ عَبْدَانُ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ
عُثْمَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَيْثُ حُوصِرَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ أَنْشُدْكُمْ وَلَا أَنْشُدُ إِلَّا
أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ حَفَرَ رُومَةً فَلَهُ الْجَنَّةُ »
فَحَفَرْتُهَا، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَلَهُ الْجَنَّةُ » فَجَهَّزْتُهُمْ قَالَ
فَصَدَّقُوهُ بِهَا قَالَ وَقَالَ عُمَرُ فِي وَفْقِهِ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ وَقَدْ يَلِيهِ الْوَاقِفُ
وَعَيْرُهُ فَهَوَ وَإِسْعَ لِكُلِّ . تحفة ۹۸۱۴

2778- “Abdân — babası — Ebû İshâk” isnâdıyla Ebû Abdîrrahmân’ın bildirdiğine göre Hz. Osman kuşatıldığı zaman yukarıdan evin etrafında olanlara gözüktü ve şöyle dedi: “Allah için söylemenizi istiyorum. Ancak sadece Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının söylemesini istiyorum. Bilmez misiniz ki; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kim Rûme kuyusunu kazarsa ona cennet vardır*” buyurmuştu da kuyuyu ben kazmıştım. Bilmez misiniz ki; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Zorluk ordusunu kim donatırsa ona cennet vardır*” demişti de ben onları donatmıştım. Bunun üzerine orada bulunanlar onun sözünü doğruladılar.

Hz. Ömer de vakfıyla ilgili olarak: “Bunun sorumluluğunu üstlenenin yemesinde sakınca yoktur” demiştir. Vakfın sorumluluğunu, onu vakfeden veya başkası olabilir. Bu sebeple bu izin herkesi kapsar.

Abdân, Abdullah b. Osman b. Cebele el-Mervezi’dir.

Abdân’ın babası, Osman’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebiy’î’dir.

Ebû Abdîrrahmân, Abdullah b. Habîb el-Sülemî el-Kûfî'dir.

Mısır halkı, Abdullah b. Sa'd b. Ebî Sarh'ı yerine geçirmek için Hz. Osman'ın evini kuşatıp, insanlar toplanınca, Hz. Osman karşılına çıkıp şöyle dedi: "Allah için söylemenizi istiyorum. Ancak sadece Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabının söylemesini istiyorum. Bilmez misiniz ki; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim Rûme kuyusunu kazarsa ona cennet vardır"* buyurmuştu da kuyuyu ben kazmıştım.

Meşhur olan, Hz. Osman'ın kuyuyu kazdığı değil satın aldığıdır. Hadis Tirmizî'de şu şekilde geçmektedir: "Bilmez misiniz ki; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiği zaman Rûme kuyusundan başka içilebilecek su olmadığı için: *"Kim Rûme kuyusunu satın alıp kendi kovasını Müslümanların kovasıyla beraber tutarsa, cennetteki kovası bundan daha hayırlı olur"* buyurmuştu. Bunun üzerine ben bu kuyuyu kendi paramla satın almıştım."

Nesâî'de geçtiğine göre Hz. Osman bu kuyuyu yirmi bin veya yirmi beş bine almıştır.

Beğavî'nin rivayeti ise: "Benî Gifâr'dan bir adamın Rûme adında bir pınarı vardı" şeklindedir. Eğer burada geçtiği gibi Hz. Osman'ın satın aldığı bir pınarsa, orada bir kuyu kazmış veya pınar bir kuyuya akıyor olabilir ve Hz. Osman da bu kuyuyu genişletmiş olabilir.

Hz. Osman sözlerine şöyle devam etti: "Bilmez misiniz ki; Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Tebuk ordusunu kim donatırsa ona cennet vardır"* demişti de ben onları donatmıştım. Bunun üzerine oradaki sahabe onun sözünü doğruladılar.

Nesâî'nin Ahnef b. Kays'tan bildirdiğine göre onu tasdik eden sahabe, Ali b. Ebî Tâlib, Talha, Zübeyr ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'tır.

Daha önce de mevsûl olarak geçtiği üzere Hz. Ömer de vakfettiği araziyle ilgili olarak: "Bunun sorumluluğunu üstlenenin aşırıya gitmeden yemesinde sakınca yoktur" demiştir. Vakfın sorumluluğunu, onu vakfeden başka bir kişi olabilir.

Buhârî bu hadisi, vakfedenin, kendisinin de faydalanmasını şart koşabileceğine delil saymıştır. Ancak şart koştuğu şey herkesin faydalanabileceği şey olmalıdır. Mescid olması için vakfettiği arazide herkesin namaz kılabilmesi veya vakfettiği kuyudan hem kendisinin, hem diğer insanların içebilmesi gibi.

Aynı şekilde Müslümanların okuması için vakfedilen kitap, yemek pişirilmesi için vakfedilen kazan gibi şeylerden vakfeden kişi de faydalanabilir. Umumi olanla hususi olan arasındaki fark; umumi olan, hususunin aksine, herkesin faydalanmasının mübah olduğu şeydir.

۳۴ - بَابُ إِذَا قَالَ الْوَقِيفُ لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ . فَهُوَ جَائِزٌ

34. VAKFEDEN KİŞİ: “ONUN BEDELİNİ SADECE ALLAH’TAN İSTERİZ” DERSE BU CAİZDİR

۲۷۷۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا بَنِي النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ » قَالُوا لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ أَطْرَافَهُ ۲۳۴، ۴۲۸، ۴۲۹، ۱۸۶۸، ۲۱۰۶، ۲۷۷۱، ۲۷۷۴، ۳۹۳۲، تحفة ۱۶۹۱

2779- “Müsedded — Abdolvâris” isnâdıyla Ebu’t-Teyyâh’ın bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını söyleyin” buyurunca: “Biz onun bedelini sadece Allah’tan isteriz” karşılığını verdiler.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd et-Tennûrî’dir.

Ebu’t-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dab’î’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine mescidinin inşasını emrettiği zaman: “Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizin fiyatını söyleyin” buyurunca, Neccar oğulları şöyle karşılık verdiler: “Hayır, vallahi biz onu hiç kimseden istemeyiz. Bu bahçenin bedelini sadece Allah’tan isteriz.”

Mal sahibinin: “Biz onun bedelini sadece Allah’tan isteriz” demesiyle o mal vakıf olmaz. İbnu’l-Muneyyir der ki: “Buhârî bununla, vakfedenin vakfettiğine delalet eden, açık veya mecazi herhangi bir sözle vakfın gerçekleşeceğini kastetmiştir.”

¹ Hadis ayrıca 234, 428, 429, 1868, 2106, 2771, 2774, 3932’de geçmektedir. Müslim 524

Sarih olan vakfetme lafızları: “Vakfettim, hapsettim, sebil kıldım veya arazim vakfedilmiştir, hapsedilmiştir, sebil kılınmıştır” gibi sözlerdir. Kinayeli sözler ise: “Şu araziye sakinleri için haram kıldım, onu ebedî kıldım, evim haram kılınmıştır, ebedî kılınmıştır” gibi sözlerdir.

Kişinin “Bunu miskinlere tasadduk ettim” şeklinde vakfa niyet etmesinde iki görüş vardır. Sahih olanı ise vakıf olması yönündeki görüştür. Kişi belli bir kişiye: “Sana tasadduk ettim” derse veya belli bir topluluğa: “Size tasadduk ettim” derse, sahih olan görüşe göre bu vakıf olmaz, belirttiği kişilere temlik etmiş olur. Kişi: “Şu yeri mescid yaptım” derse, sahih olan görüşe göre bu yer mescid olur.

۳۵ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْأَثَمِينَ * فَإِنْ عَثَرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوَّلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ * ذَلِكَ أَذْنِي أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهٍ أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

35. YÜCE ALLAH'IN: “EY İNANANLAR! ÖLÜM BİRİNİZE GELDİĞİ ZAMAN VASIYET EDERKEN İÇİNİZDEN İKİ ADIL KİMSEYİ; ŞAYET YOLCULUKTA OLUP BAŞINIZA DA ÖLÜM MUSİBETİ GELMİŞSE, NAMAZDAN SONRA ALIKOYACAĞINIZ, ŞÜPHELENİYORSANIZ, «AKRABA BİLE OLSA YEMİNLE HİÇBİR DEĞERİ DEĞİŞTİRMEYECEĞİZ, ALLAH'IN ŞAHİDLİĞİNİ GİZLEMeyeceğiz, YOKSA ŞÜPHEsİZ GÜNAHKARLARDAN OLURUZ» DİYE YEMİN EDEN SİZDEN OLMAYAN İKİ KİŞİYİ ŞAHİD TUTUN. EĞER BU ŞAHİDLERİN GÜNAH İŞLEMİŞ OLDUKLARI ORTAYA ÇIKARSA ÖLENE DAHA YAKIN HAK SAHİBİ DİĞER İKİ KİŞİ BUNLARIN YERİNE GEÇER VE «BİZİM ŞAHİDLİĞİMİZ İKİSİNİNKİNDEN DE DAHA DOĞRUDUR, BİZ AŞIRI GİTMEDİK,

**YOKSA ŞÜPHESİZ ZULMEDENLERDEN OLURUZ» DİYE ALLAH'A
YEMİN EDERLER. BU, ŞAHİDLİĞİ GEREKTİĞİ GİBİ YAPMALARINI
VEYA YEMİNLERİNDEN SONRA YEMİNLERİN KABUL
EDİLMEMESİNDEN KORKMALARINI DAHA İYİ SAĞLAR.
ALLAH'TAN SAKININ, DİNLEYİN. ALLAH FASIK KİMSELERE YOL
GÖSTERMEZ”¹ BUYRUĞU**

Zehebî, *el-Keşşâf*'ta şöyle demiştir: “Bu âyet vasiyetin vacip olduğunun ve müslümanın bunu ihmal etmemesi gerektiğinin delilidir.”

Zemahşerî der ki: “Ölüm birinize geldiği zaman vasiyet ederken içinizden iki adil kimseyi; şayet yolculukta olup başınıza da ölüm musibeti gelmişse, namazdan sonra alıkoyacağınız, şüpheleniyorsanız, "Akraba bile olsa yeminle hiçbir değeri değiştirmeyeceğiz, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa şüphesiz günahkârlardan oluruz" diye yemin eden sizden olmayan iki kişiyi şahid tutun” âyetindeki, içinizden adil olan iki şahitten kastedilen, Müslümanlardan veya akrabalarından iki şahittir. Sizden olmayan iki şahitten kastedilen ise, Müslümanın olmadığı durumlarda, Müslüman olmayan kitab ehlinde veya akrabanız olmayan olan iki şahittir.”

İmam Ahmed der ki: “Zimmînin şahitliğinin caiz olmasının şartı, bu şahitliğin seferde ve vasiyetle ilgili olmasıdır.”

Diğer üç mezheb imamı bu konuda Ahmed'e muhalefet edip bu hükmün, “Erkeklerinizden iki şahid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa, şahidlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir”² âyetiyle nesh edildiğini söylemişlerdir. Bu üç mezheb imamı, fasığın şahitliğinin kabul edilmeyeceğinde icma etmişlerdir. Ebû Hanîfe ise kâfirlerin birbirleri hakkındaki şahitliğinin geçerli olduğunu söylemiştir.

Âyete göre şüphe edilmesi durumunda şahitlere ikindi namazından veya gayr-ı müslim ise kendi dinlerine göre yaptıkları ibadetten sonra doğruyu söyleyeceklerine dair yemin ettirilir.

¹ Mâide Sur. 106- 108

² Bakara Sur. 282

Kâdi İyâd'ın da dediği gibi âyete göre ölüm döşğinde olan, vasiyet etmek istediği zaman, ailesinden veya dininden olan iki kişinin bu vasiyete şahitlik etmesi veya ihtiyaten vasiyetini onlara söylemesi gerekir. Seferdeyken vasiyet edecek kişi şayet akrabasından iki şahit bulamazsa, onlar dışında iki şahit tutarak vasiyetini yapar. Daha sonra vasiyet konusunda anlaşmazlık veya şüphe olursa, şahitler doğru söylediklerine dair yemin ederler. Bunların yalan söylediklerinden şüphe edilirse ölenin velilerinden iki kişi bu şahitlerin doğruyu söylemediklerine, kendilerinin doğru söylediklerine dair yemin ederler. Müslüman olmayanların şahitliğiyle ilgili hüküm nesh edilmiştir.

۲۷۸۰ - وَقَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ

بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَهْمٍ مَعَ تَمِيمِ الدَّارِيِّ وَعَدِيٍّ بْنِ بَدَاءٍ فَمَاتَ السَّهْمِيُّ بِأَرْضِ لَيْسَ بِهَا مُسْلِمٌ، فَلَمَّا قَدِمَا بَرَكْتَهُ فَقَدُوا جَامًا مِنْ فِضَّةٍ مُحَوَّصًا مِنْ ذَهَبٍ، فَأَخْلَفَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ وَجَدَ الْجَامَ بِمَكَّةَ فَقَالُوا ابْتِغْنَاهُ مِنْ تَمِيمٍ وَعَدِيٍّ فَقَامَ رَجُلَانِ مِنْ أَوْلِيَائِهِ، فَخَلَفَا لَشَهَادَتِنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا، وَإِنَّ الْجَامَ لِصَاحِبِهِمْ قَالَ وَفِيهِمْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ﴾ . تحفة ۵۵۱

2780- “Ali b. Abdillâh — Yahyâ b. Âdem — İbn Ebî Zâide — Muhammed b. Ebi'l-Kâsım — Abdulmelik b. Saîd b. Cubeyr” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle dedi: “Sehm oğullarından bir adam Temîm ed-Dârî ve Adiy b. Beddâ ile beraber yolculuğa çıktı ve müslümanın olmadığı bir yerde vefat etti. Temîm ve Adiy, adamın geride kalan mallarını (ailesine) getirdiklerinde altınla işlenmiş gümüş bir bardağın olmadığını gördüler ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara yemin ettirdi. Daha sonra bu bardak Mekke’de bulununca: “Bunu Temîm ve Adiy’den satın aldık” dediler. Bunun üzerine Sehm oğullarından olan adamın velilerinden iki kişi kalkıp, kendi şahadetlerinin onların şahadetinden daha doğru olduğunu, kabın adamlarına ait olduğunu söylediler. İşte bu âyet onlar hakkında nazil olmuştur.”

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Yahyâ, Yahyâ b. Âdem b. Süleyman el-Mahzûmî'dir.

İbn Ebî Zâide, Yahyâ b. Zekerîyyâ'dır. Babasının adı Meymûn el-Hemdânî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Ebî'l-Kâsım et-Tavîl'dir.

İbn Mâkûlâ'ya göre Budeyl, İbn Mende'nin Süddî'den bildirdiğine göre ise Budeyl b. Ebî Mâriye, henüz Müslüman olmayan Temîm ed-Dârî ve o zaman Hıristiyan olan Adiy b. Beddâ ile beraber ticaret için Şâm'a gitmişlerdi. Budeyl, hiç Müslüman bulunmayan bir yerde hastalığı artınca Temîm ve Adiy'e eşyalarını ailesine götürmeleri için vasiyet etti. Bıraktığı eşyaları ailesine getirdiklerinde altınla işlenmiş gümüş bir bardağın olmadığını gördüler. Beğavî ve başka müfessirler bu bardağın üç yüz miskal altınla işlenmiş gümüş bir bardak olduğunu söylemişlerdir.

İbn Cüreyc'in İkrime'den olan rivayetine göre Budeyl hastalanınca vasiyetini kendi eliyle yazıp eşyalarının içine koydu. Sonra Adiy ve Temîm'e vasiyette bulundu. Budeyl vefat edince ikisi onun eşyalarını açtılar. Sonra ailesine gelip eşyaları onlara verdiler. Budeyl'in ailesi eşyaları açınca bu vasiyeti buldular ve bazı şeylerin mevcut olmadığını görüp Temîm ve Adiy'e bu eşyaların nerede olduğunu sordular. İkisi de eşyaları inkar edince onları Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayet ettiler.

Bardağın yanlarında bulunduğu Mekkeliler: “Bunu Temîm ve Adiy'den satın aldık” deyince, Budeyl'in ailesinden olan Amr b. el-Âs ve Muttalib b. Ebî Vedâ'a kalkıp: “Bizim yeminimiz onun yemininden daha doğrudur” diyerek bardağın Budeyl'e ait olduğunu söylediler. Bunun üzerine: “Ey inananlar! Ölüm birinize geldiği zaman vasiyet ederken içinizden iki adil kimseyi; şayet yolculukta olup başınıza da ölüm musibeti gelmişse, namazdan sonra alıkoyacağınız, şüpheleniyorsanız, «akraba bile olsa yeminle hiçbir değeri .değiştirmeyeceğiz, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa şüphesiz günahkarlardan oluruz» diye yemin eden sizden olmayan iki kişiyi şahid tutun. Eğer bu şahidlerin günah işlemiş oldukları ortaya çıkarsa ölene daha yakın hak sahibi diğer iki kişi bunların yerine geçer ve «Bizim şahitliğimiz ikisininkinden de

daha doğrudur, biz aşırı gitmedik, yoksa şüphesiz zulmedenlerden oluruz» diye Allah'a yemin ederler”¹ âyeti nazil oldu.

۳۶ - بَابُ قَضَاءِ الْوَصِيِّ دُونَ الْمَيِّتِ بِغَيْرِ مَخْضَرٍ مِنَ الْوَرَثَةِ

36. VASİNİN VEFAT EDENİN BORCUNU MİRASÇILAR YANINDA YOKKEN ÖDEMESİ

۲۷۸۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ أَوْ الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْهُ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ فِرَاسٍ قَالَ قَالَ الشَّعْبِيُّ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ أَبَاهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا ، فَلَمَّا حَضَرَ جَدَاذُ النَّخْلِ آتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ وَالِدِي اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيرًا ، وَإِنِّي أَحِبُّ أَنْ يَرَكَ الْغُرَمَاءُ قَالَ « اذْهَبْ فَيَبْدِرْ كُلَّ تَمَرٍ عَلَى نَاحِيَّتِهِ » فَفَعَلْتُ ثُمَّ دَعَوْتُهُ ، فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ أَغْرَوْا بِي تِلْكَ السَّاعَةَ ، فَلَمَّا رَأَى مَا يَصْنَعُونَ أَطَافَ حَوْلَ أَعْظَمِهَا بَيْدَرًا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « ادْعُ أَصْحَابَكَ » فَمَا زَالَ يَكِيلُ هَمَّهُمْ حَتَّى آدَى اللَّهُ أَمَانَةَ وَالِدِي ، وَأَنَا وَاللَّهُ رَاضٍ أَنْ يُودَى اللَّهُ أَمَانَةَ وَالِدِي وَلَا أَرْجِعَ إِلَى أَخَوَاتِي بِتَمَرَةٍ ، فَسَلِمَ وَاللَّهُ الْبَيَادِرُ كُلُّهَا حَتَّى أَتَى أَنْظُرُ إِلَى الْبَيْدَرِ الَّذِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ تَمَرَةً وَاحِدَةً أطرافه ۲۱۲۷ ، ۲۳۹۵ ، ۲۳۹۶ ، ۲۴۰۵ ، ۲۶۰۱ ،

۲۷۰۹ ، ۳۵۸۰ ، ۴۰۵۳ ، ۶۲۵۰ تحفة ۲۳۴۴

2781- “Muhammed b. İshâk veya Fadl b. Yâkûb — Şeybân Ebû Muâviye — Firâs — Şa’bî” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’nin bildirdiğine göre babası Uhud günü şehid olup geride altı kız çocuğu ve borç bıraktı. (Câbir der ki) Hurmaların toplanma zamanı gelince Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip: “Ey Allah’ın Resûlü! Bildiğin gibi babam Uhud günü şehit oldu ve ardından büyük miktarda borç bıraktı. Bundan dolayı alacaklıların sizinle görüşmesini istiyorum” dedim.

¹ Mâide Sur. 106- 108

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sen git ve her cins hurmayı ayrı ayrı yere yığ ve bana haber ver*” buyurdu. Dediği gibi yaptım ve onu çağırdım. Alacaklılar Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yanımda görünce isteklerinde ısrarı artırdılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onların öyle yaptığını görünce en büyük yığının etrafında üç defa döndü ve o yığının başında oturup: “*Alacaklıları çağır*” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) babamın bütün borcu ödenene kadar alacaklılara ölçerek vermeye devam etti. Vallahi ben babamın borçlarını tamamen ödesin de, kız kardeşlerime bir hurma artmasa bile razı idim. Vallahi sonunda bütün hurma sergileri yerli yerinde duruyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) başında durduğu sergiye baktım, sanki tek hurma bile eksilmemiş gibiydi.”¹

Muhammed, Muhammed b. İshâk Ebû Câfer et-Temîmî'dir.

Fadl, Fadl b. Yakûb el-Bağdâdî'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahmân'dır.

Firâs, Firâs b. Yahyâ el-Hemdânî el-Hârisî el-Kûfî'dir.

Şa'bî, Âmir b. Şerâhil'dir.

Câbir b. Abdillâh'ın babası hicretin üçüncü yılında Uhud harbinde şehit olduğu zaman geride altı kız çocuğu bıraktı. Aynı zamanda bir Yahudi ve başkalarına borcu da vardı. Hurmaların hasat zamanı geldiğinde Câbir b. Abdillâh Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına giderek: “Ey Allah'ın Resûlü! Bildiğin gibi babam Uhud günü şehit oldu ve ardından büyük miktarda borç bıraktı. Bundan dolayı alacaklıların sizinle görüşmesini istiyorum” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmaları toplayıp her cinsi ayrı yığın yaptıktan sonra kendisine haber vermesini söyledi. Câbir kendisine söyleneni yaptıktan sonra Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) çağırdı. Alacaklılar Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve Câbir görünce alacaklarını istemede daha fazla ısrar etmeye başladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) alacaklıların ısrarını görünce en büyük yığının etrafında üç defa döndü ve o yığının başında oturup alacaklıların çağrılmasını istedi. Alacaklılar gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) en büyük yığından onların alacağını ölçerek vermeye başladı. Cabir der ki: “Vallahi,

¹ Hadis ayrıca 2127, 2395, 2396, 2405, 2601, 2709, 3580, 4053, 6250'de geçmektedir.

babamın borcunun ödenmesine karşılık, kız kardeşlerim için geriye bir hurma bile kalmamasına razı idim. Sonunda babamın bütün borcu ödenmemesine rağmen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) borcu ödediği büyük yığından bir hurma bile eksilmemiş gibiydi.”

٥٦ - كتاب الجهاد والسير

56- CİHAD VE SİYER KİTABI

Siyer ifadesi Sîre'nin çoğuludur. Sîre; tarikat yani yol ve mezhep demektir. Burada cihaddan sonra siyerin de zikredilmesi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) gazvelerdeki sîretlerinden de bahsedileceği içindir.

Cihad, meşakkat mânâsındadır. İstilah olarak da tevhid inancını yüceltip hâkim kılmak için kâfirlerle çarpışmak hususunda güç sarf etmektir. Yani din uğruna savaşımdır. Ayrıca kişinin kendi nefsi ve şeytanla savaşıması mânâsındadır ki bu en büyük cihaddır. Ancak başlıkta kastedilen, tevhid inancını yüceltip hâkim kılmak için kâfirlerle çarpışmak hususunda güç sarf etmektir. Cihadın muhkem bir fariza olduğu konusunda icma edilmiştir. Zira Yüce Allah: **“Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı”**¹ buyurmaktadır. Yine: **“Müşrikler nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekûn savaşın”**² buyurmaktadır. Hicretten önce savaşmak haram idi. Sonra Yüce Allah, Resûl'üne kendisiyle savaşanlara karşı savaşmasını emretti. Daha sonra da haram aylar dışında ilk olarak savaş Müslümanların başlaması mubah kılındı. Sonra da mutlak olarak bu yönde emirde bulundu.

Savaş farz-ı ayn ve farz-ı kifaye olarak ikiye ayrılmaktadır. Düşmanların topraklarımıza girmesi veya Müslümanlardan birini esir alması halinde farz-ı ayndır. Eğer düşman kendi topraklarında ise farz-ı kifayedir. Bu konu Kâfirlere karşı seferber olmanın vücûbu başlığı altında zikredilecektir inşallah.

¹ Bakara Sur. 216

² Tevbe Sur. 36

۱ - باب فَضْلِ الْجِهَادِ وَالسَّيْرِ

1- CİHÂDIN VE SÎRETLERİN FAZİLETİ

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ هُمْ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَتِ اللَّهِ الَّتِي بَايَعْتُمْ بِهِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْحُدُودُ الطَّاعَةُ

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Bu alış veriş yapanlar), tövbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!”¹

İbn Abbâs: “Sınırlar, itaattir” demiştir.

Yüce Allah'ın müminlerden, kendilerine verilecek cennet karşılığında mallarını ve canlarını satın alması, onlardan canları ve malları ile Allah yolunda cihad etmelerini istemesi mânâsındadır. Yüce Allah satın almayı mesel babından zikretmiştir. Zira canların ve malların tümü Allah'ındır ve onlar bizde bir emanettir. Yüce Allah bu buyruğuyla Müslümanları cihada teşvik etmek istemiştir. Bu da: “Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu?”² buyruğunda olduğu gibidir.

¹ Tevbe Sur. 111, 112

² Bakara Sur. 245

Hasan el-Basrî şöyle demiştir: “Yüce Allah, her bir müminle yaptığı alışverişte canlarının ve mallarının karşılığını fazlasıyla vermiştir.”

Abdullah b. Revâha, Akabe gecesinde biat ederken, Allah Resûlüne: “Rabbin ve kendin için dilediğin şartı koş” dedi. Allah Resûlü: “*Rabbim için sadece ona ibadet etmeniz ve hiçbir şeyi kendisine ortak koşmamanız şartını koyuyorum. Kendim için ise canlarınızı ve mallarınızı koruduğunuz gibi beni de korumanız şartını koyuyorum*” buyurdu. Biat edecekler: “Peki, bunu yapmamız halinde bizim için ne var?” diye sorunca, Allah Resûlü: “*Cennet var*” karşılığını verdi. Onlar: “O zaman pek kazançlı bir alışveriş oldu. Bu alışverişi ne bozar, ne de bozdururuz” deyince, Yüce Allah: “**Şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve ölürler. Allah, bunu Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da kesin olarak vaat etmiştir. Kimdir sözünü Allah’tan daha iyi yerine getiren? O halde yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. Asıl büyük başarı işte budur**”¹ âyetini indirdi.

Kat kat fazlasını vermek Allah’ın keremi ve ihsanındandır. Çünkü onlar Allah’a itaat ile düşmanla savaşırlar, düşmanı öldürürler ve düşman tarafından öldürülürler. Bu, Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da olduğu gibi Allah üzerine hak bir vaddir. Yüce Allah bu alışverişlerinden dolayı müminlere sevinmelerini buyurmuştur. Bu, gerçekten büyük kazançtır ve bu alışverişi yapanlar tövbe edenler, âyette zikredildiği gibi ibadet edenler ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır.

İbn Abbâs: “تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ”² buyruğunu: “Yüce Allah’a itaat” şeklinde açıklamıştır. İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*’de bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Abbâs bunu gerekli mânâsı ile tefsir etmiştir. Çünkü itaat eden kimse, Allah’ın emrini yerine getirme ve yasakladıklarından sakınma hududunda durur.

٢٧٨٢ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَبَّاحٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ قَالَ سَمِعْتُ الْوَلِيدَ بْنَ الْعِزَّارِ ذَكَرَ عَنْ أَبِي عَمْرِو الشَّيْبَانِيِّ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ -

¹ Tevbe Sur. 111

² Bakara Sur. 187

رضى الله عنه - سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ قَالَ «
الصَّلَاةُ عَلَى مِيقَاتِهَا» قُلْتُ ثُمَّ أَيُّ قَالَ «ثُمَّ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ» قُلْتُ ثُمَّ أَيُّ قَالَ «الْجِهَادُ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ» فَسَكَتَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَوْ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي أَطْرَافُهُ ٥٢٧ ، ٥٩٧٠ ،
٧٥٣٤ - تحفة ٩٢٣٢

2782- “Hasan b. Sabbâh — Muhammed b. Sâbik — Mâlik b. Miğvel — Velîd b. el-Ayzâr” isnâdıyla Ebû Amr eş-Şeybânî’nin bildirdiğine göre Abdullah b. Mes’ûd şöyle demiştir: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! En üstün amel hangisidir?” diye sorduğumda: “*Vaktinde kılınan namazdır*” buyurdu. “Sonra hangisi?” diye sorduğumda: “*Anne babaya iyi davranmaktır*” buyurdu. “Sonra hangisi?” diye sorduğumda: “*Allah yolunda cihaddır*” buyurdu. Sonra da susup bir şey sormadım. Ancak yine sorsaydım, yine bana bir cevap verirdi.¹

Hasan, Hasan b. Sabbâh el-Bezzâr Ebû Ali el-Vâsitî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Sâbik et-Temîmî el-Bezzâr el-Kûfî’dir. Bağdat’a gelip oraya yerleşmiştir.

Mâlik, Mâlik b. Miğvel el-Kûfî’dir.

Velîd, Velîd b. Ayzâr b. Hureys el-Abdî el-Kûfî’dir.

Ebû Amr, Sa’d b. İyâs eş-Şeybânî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) en üstün amelin hangi amel olduğu sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) en üstün amelin vaktinde kılınan namaz olduğunu söylemiştir. Sonra en üstün amelin hangi amel olduğu sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) anne babaya karşı asi olmayıp iyi davranmak olduğunu söylemiştir. Sonra en üstün amelin hangi amel olduğu sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) can ve malla Allah yolunda cihad etmek olduğunu söylemiştir. Özellikle sadece bu üç şey zikredilmiştir. Zira bu üç şeyi yapan kimse itaat olan diğer şeyleri de yapmaya dikkat eder. Bunları terk eden kişi de itaat olan diğer şeyleri terk etmeye daha müsait olur.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 527, 5970 ve 7534.” Müslim 85

İbn Mes'ûd sonra susup bir şey sormamıştır. Ancak yine sormaya devam etseydi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine kendisine cevap verirdi.

Bu hadis daha önce *Namaz* kitabında Namaz vakitleri başlığı altında zikredilmiştir.

۲۷۸۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ عَنْ جُبَّاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ ، وَإِذَا اسْتَفْرَغْتُمْ فَأَنْفِرُوا « أطرافه ۱۳۴۹ ، ۱۵۸۷ ، ۱۸۳۳ ، ۱۸۳۴ ، ۲۰۹۰ ، ۲۴۳۳ ، ۲۸۲۵ ، ۳۰۷۷ ، ۳۱۸۹ ، ۴۳۱۳ - تحفة

۵۷۴۸

2783- “Ali b. Abdillâh — Yahya b. Saîd — Süfyân — Mansûr — Mücâhid — Tâvus” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Fetihten sonra artık hicret yoktur, ancak cihad ve niyet vardır. Fakat cihad için çağrıldığımızda seferber olunuz.*”¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr el-Mahzûmî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hicri 8 yılında Mekke’nin fetih gününde artık Mekke’den Medine’ye hicret olmadığını bildirerek Müslümanlara vatanlarında ikamet etmelerini söylemiştir. “Muhacir kimse hac görevini ifa ettikten sonra Mekke’de üç gün kalabilir” hadisine göre: “*Fetihten sonra artık hicret yoktur*” ifadesi ile hicret etmeyenlerin kastedildiği görülmektedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ancak kâfirlerle cihad etmenin ve kendileriyle hicret sevabı kazanılabilecek hayırlı şeylere niyetin var olduğunu bildirmiştir. Nevevî: “Burada hicret sebebi ile sevap kazanmanın artık Mekke’nin fethi ile

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1349, 1587, 1833, 1834, 2090, 2433, 2825, 3077, 3189 ve 4313.” Müslim 1353

kesildiği, ancak bu sevabın cihad etmek ve salih amellere niyet etmek ile kazanılabileceği kastedilmektedir” demiştir.

Burada hayırlı şeye niyet etmeye teşvik var olmakla birlikte kişinin böylesi bir şeyle sevap kazanacağı bildirilmektedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ayrıca idarecinin cihad için çağırması halinde savaşa çıkılması gerektiğini bildirmiştir. Bu da cihadın farz-ı ayn değil, farz-ı kifaye olduğuna delalet etmektedir.

Bu hadis daha önce *Hac* kitabında Mekke’de savaş helal değildir başlığı altında zikredilmiştir.

۲۷۸۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا خَالِدٌ حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ ، أَفَلَا نُجَاهِدُ قَالَ « لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ » أَطْرَافُهُ ١٥٢٠ ، ١٨٦١ ، ٢٨٧٥ ، ٢٨٧٦ - تحفة ١٧٨٧١ -

2784- “Müsedded — Hâlid — Habîb b. Ebî Amre” isnâdıyla Âişe binti Talha bildiriyor: Hz. Âişe: “Ey Allah'ın Resûlü! Biz cihadın en üstün amel olduğunu görmekteyiz. Sizinle birlikte cihad edelim mi?” dediğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ama en üstün ve en faziletli cihad, gereği gibi yerine getirilmiş bir hacdır*” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Hâlid, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân'dır.

Habîb, Habîb b. Ebî Amre el-Esedî el-Kassâb'dır.

Âişe, Âişe binti Talha et-Teymiyye el-Kureşîyye'dir.

Hiz. Âişe, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlar olarak cihadın en üstün amel olduğunu gördüklerini söyleyerek: “Sizinle birlikte savaflara katılıp cihad edelim mi?” dediğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) en üstün ve en faziletli cihadın gereği gibi yerine getirilmiş bir hac olduğunu bildirmiştir. Nesâî, bunu Cerîr kanalıyla Habîb'den: “Hz. Âişe: «Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân'da cihaddan daha üstün bir amel görmemekteyim» dedi”

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1520, 1861, 2875 ve 2876.

şeklinde rivayet etmiştir.

Bu hadis daha önce *Hac* kitabında zikredilmişti.

٢٧٨٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو حَاصِبٍ أَنَّ ذَكْوَانَ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ ذُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ يَغْدِلُ الْجِهَادَ . قَالَ « لَا أَجِدُهُ » قَالَ - هَلْ تَسْتَطِيعُ إِذَا خَرَجَ الْمُجَاهِدُ أَنْ تَدْخُلَ مَسْجِدَكَ فَتَقُومَ وَلَا تَقْرَأَ وَتَصُومَ وَلَا تُفْطِرَ » قَالَ وَمَنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ إِنَّ فَرَسَ الْمُجَاهِدِ لَيَسْتَنُّ فِي طَوِيلِهِ فَيُكْتَبُ لَهُ حَسَنَاتٌ
تحفة ١٢٨٤٢

2785- “İshâk b. Mansûr — Affân — Hemmâm — Muhammed b. Cuhâde — Ebû Hasîn” isnâdıyla Zekvân’ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Adamın biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Bana sevap bakımından cihada denk düşecek bir amel söyle dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Öyle bir amel göremiyorum” buyurduktan sonra: “Mücahit savaşa çıktığı zaman dönene kadar mescide girip gecelerini ibadetle gündüzlerini de oruçla geçirebilir misin?” diye sordu. Bunun üzerine adam: “Bunu yapmaya kimin gücü yeter ki!” karşılığını verdi.

Ebû Hureyre der ki: “Mücahidin atı kendi haline bırakıldığı zaman koşmasında bile mücahide sevap yazılır.”

Affân, Affân b. Müslim es-Saffâr’dır.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya b. Dînâr el-Avzî eş-Şeybânî’dır.

Muhammed, Muhammed b. Cuhâde el-İyâmî’dır.

Ebû Hasîn, Osman b. Âsım el-Esedî’dır.

Zekvân, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

Hadiste bildirildiğine göre adamın biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip kendisine sevap bakımından cihada denk düşecek bir ameli söylemesini istedi. İbn Hacer: “Bu adamın ismini bulabilmiş değilim” demiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) cihada denk düşecek bir amel görmediğini söyledikten sonra adama: “Mücahit savaşa çıktığı zaman dönene kadar

mescide girip gecelerini ibadetle, gündüzlerini de oruçla geçirebilir misin?" diye sordu. Bunun üzerine adam: "Bunu yapmaya kimin gücü yeter ki!" karşılığını verdi.

Ebû Hureyre mücahidin atının merasında ipinin çevresinde şahlanarak ileri geri koşmasında bile mücahide sevap yazıldığını söylemiştir. Bu rivayet burada mevkuf olarak nakledilmiştir. Ancak daha sonra başka bir başlık altında Zeyd b. Eslem kanalıyla Ebû Sâlih'ten merfû olarak zikredilecektir inşallah.

Hadisi Nesâî, *Cihad* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲ - باب أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

2- İNSANLARIN EN FAZİLETLİSİ CANI VE MALI İLE ALLAH YOLUNDA CİHAD EDEN MÜMİNDİR

وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ * تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * يَغْفِرَ لَكُمْ دُؤُوبَكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَذْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resûlüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur."**¹

Âyette azaptan kurtaracak ticaretin haber verilmesi, Allah'a ve Resûlü'ne imanda sebat ederek mal ve can ile Allah yolunda çarpışma yönünde bir emirdir.

¹ Saf Sur. 10-12

٢٧٨٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَدَّثَهُ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ » قَالُوا ثُمَّ مَنْ قَالَ « مُؤْمِنٌ فِي شُعْبٍ مِنَ الشُّعَابِ يَتَّقَى اللَّهَ ، وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ » طرفه ٦٤٩٤ - تحفة

٤١٥١

2786- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zühri” isnâdıyla Atâ b. Yezîd el-Leysî’nin bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Resûlü! Fazilet olarak insanların en üstün olanı kimdir?” diye sorulunca: “*Canı ve malıyla cihad eden mümin kişidir*” buyurdu. “Sonra kimdir?” diye sorulunca da, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah’tan korkup kendi kötülüklerinden insanları uzak tutmak için bir vadiye çekilen kişidir*” buyurdu.¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) fazilet olarak insanların en üstün olanının kim olduğu sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) en üstün kişinin canı ve malıyla Allah yolunda cihad eden mümin kişi olduğunu söylemiştir. İbn Hacer, *el-Feth*’te: “Bu adamın ismini bulabilmiş değilim” demiştir. Ancak daha önce Ebû Zer’in bu yönde bir soru sorduğu zikredilmişti. Hâkim’in rivayetinde: “İman olarak insanların en olgunu kimdir?” şeklinde zikredilmiştir. Nesâî’nin naklettiği hadis ise: “*İnsanların en hayırlısı o kimsedir ki atı sırtında Allah yolunda çalışandır*” şeklindedir.

Ashâb Allah yolunda cihad eden müminden sonra en üstün olanın kim olduğunu sorunca da, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah’tan korkup kendi kötülüklerinden insanları uzak tutmak için bir vadiye çekilen kişidir*” buyurdu. Burada vadiye çekilmekten kasıt, insanlardan ayrılıp uzlete çekilmektir. Bu mânâyâ göre de kişi mescidde ve evde yine uzlete çekilebilir. Müslim’in

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6494.” Müslim 1888

Ma'mer kanalıyla Zührî'den naklettiği hadis: *“Allah'tan korkup kendi kötülüklerinden insanları uzak tutmak için insanlardan ayrılıp uzlete çekilen kişidir”* şeklindedir. Kişi uzlete çekildiği zaman, kişiyi fitneye düşürebilecek giybet ve boş sözlerden yana selamette kalmış olur.

Ba'ce b. Abdillâh'ın Ebû Hureyre'den merfû olan hadisi: *“İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, böylesi bir zamanda insanların en hayırlısı, düşman tehlikesi anında atının yularını tutup şehit olmak için düşman üzerine yola koyulan kişi ile şu vadilerden birinde namazını kılan, zekâtını veren ve hayırlı işler dışında insanların arasına karışmayan kişi olacaktır”* şeklindedir. Hadisi Müslim ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir.

Beyhakî, Züh'd'de Ebû Hureyre'den merfû olarak şöyle bir rivayette bulunmuştur: *“Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: «İnsanlara öyle bir zaman gelecektir ki, dinine bağlı bir kimsenin dininin esenliğe kavuşması, ancak dini ile bir dağın tepesinden başka bir dağın tepesine veya bir yerden bir başka yere kaçıp giden kimse için mümkün olacaktır. Artık böyle bir şey oldu mu da maişet ancak Allah'a isyan ile elde edilebilecektir. Böyle bir şey oldu mu kişinin helak olması zevcesi ve çocuğu vasıtasıyla olacaktır. Eğer zevcesi ve çocuğu yoksa anne ve babası vasıtasıyla olacaktır. Eğer anne ve babası yoksa onun helaki yakın akrabaları ve komşuları vasıtasıyla gerçekleşecektir.» Ashab: «Ey Allah'ın Resûlü! Bu nasıl olur?» diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Geçim darlığı dolayısıyla onu ayıplarlar ve böylece onu gücünün yetmediği şeylerle mükellef tutarlar. İşte o vakit o da kendisinin helak olmasıyla sonuçlanacak yollara sapar»* buyurdu.

Cumhur, Tirmizî'nin: *“İnsanlarla oturup kalkan ve onların eziyetlerine sabreden bir mümin, onlarla birlikte oturup kalkmayan ve eziyetlerine sabretmeyen kimseden daha hayırlıdır”* şeklindeki rivayete dayanarak fitnenin olmadığı zamanda kişinin insanlar arasına karışmasının daha faziletli olduğunu söylemiştir.

Buhârî ayrıca bunu Rikâk konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, Cihad konusu içinde ve İbn Mâce, Fiten konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۷۸۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ

بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ - كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ ، وَتَوَكَّلَ اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ بِأَنْ يَتَوَقَّاهُ أَنْ
يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ ، أَوْ يَرْجِعَهُ سَالِمًا مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ « أطرافه ٣٦ ، ٢٧٩٧ ، ٢٩٧٢ ،

١٣١٥٣ تحفة ٧٤٦٣ ، ٧٤٥٧ ، ٧٢٢٧ ، ٧٢٢٦ ، ٣١٢٣

2787- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Saïd b. el-Müseyyeb’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *“Allah yolunda cihad eden kişi –ki Yüce Allah, kendi yolunda kimlerin gerçekten cihat ettiğini en iyi bilir- gündüzlerini oruçla, gecelerini de namazla geçiren kişi gibidir. Yüce Allah da yolunda cihad için çıkan kişiyi (ölmesi halinde) cennete sokacağını ya da elde edeceği sevap veya ganimetle sağ salım bir şekilde evine döndüreceğini vaad etmiştir.”*¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hureyre’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah yolunda cihad eden kişinin gündüzlerini oruçla, gecelerini de namazla geçiren kişi gibi olduğunu söylemiştir. Yüce Allah da kimlerin gerçekten tevhid inancını yüceltip hâkim kılmak niyetiyle kendi yolunda cihat ettiğini en iyi bilendir. Kişinin niyetinin bu yönde olması halinde kendisine söz konusu sevap vardır. Eğer kişinin niyeti dünyalık bir şeyler ve nam elde etmek ise Allah yoluna dünyalığı da ortak etmiş olur.

Müslim’in Ebû Sâlih kanalıyla Ebû Hureyre’den olan rivayeti: *“Yüce Allah yolunda cihad eden kişi evine dönene kadar gündüzlerini oruçla ve gecelerini ibadetle geçiren kişi gibidir”* şeklindedir. Nesâî aynı kanalla: *“Huşû içinde rûkû ve secde eden kişi gibidir”* ziyâdesinde bulunmuştur. Allah yolunda savaşan mücahidin oruç tutan ve namaz kılan kimseye benzemesine gelince; oruç tutan ve namaz kılan kişi de, mücahid kişi de nefis imsaki içinde bulunurlar. Oruçlu yemekten, içmekten ve bütün lezzetlerden nefisini tutarak gönlü Allah ile meşgul olur. Mücahid de nefisini birçok şeylerden kesip düşmanla

¹ Müslim 1876

çarptırırken her an ve her hareketinde oruç tutan ve gecelerini ibadetle geçiren kimsenin sevap kazanması gibi sevap kazanmaktadır. Mücahidin hiçbir anı sevapsız olarak geçmez. Yüce Allah'ın şu âyeti de bunu teyid etmektedir: “İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa dâçar olmaları, kâfirleri öfkeli edilecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.”¹

Yüce Allah da yolunda cihad için çıkan kişiye ölmesi halinde: “Şehitlerin ruhları cennette dolaşır” hadisinde olduğu gibi hesapsız ve azapsız bir şekilde cennete sokacağını ya da onu elde edeceği sevap veya ganimetle sağ salim bir şekilde evine döndüreceğini vaad etmiştir.”

Müslim, Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın hadisini merfû olarak: “Allah yolunda gazveye çıkıp da ganimet elde eden bir topluluk, mutlaka âhirette alacakları ecirlerinin üçte ikisini peşin almış olurlar. Geriye de üçte birlik ecirleri kalır. Eğer hiç ganimet almayacak olurlarsa ecirleri âhirette tamam olur” şeklinde rivayet etmiştir. Bu da ganimetle birlikte geriye ecrin de kaldığına ve ganimetin gazvenin sevabından bir kısım olduğuna delalet etmektedir. Bu şekilde Yüce Allah mücahide ikisi dünyalık, biri de âhiretlik olmak üzere üç şey vermiş olmaktadır. Dünyalık olan şey, selamet ve ganimettir. Âhiretlik olan şey ise cennete girmektir. Eğer kişi sağ salim geri dönerse dünyalık olan iki şeyi yani üçte ikiyi almış olur. Geriye de kendisi için Allah katında üçte bir kalır. Eğer ganimet elde etmeksizin geri dönerse Yüce Allah âhirette sevabını tam olarak verir.

Hadisi Nesâî, *Cihad* konusu içinde tahrir etmiştir.

۳ - بَابُ الدُّعَاءِ بِالْجِهَادِ وَالشَّهَادَةِ لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ .

3- MÜCAHİD OLMAK VE ŞEHİD OLMAK İÇİN DUA ETMENİN ERKEKLER VE KADINLAR İÇİN OLMASI

وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَرْزُقْنِي شَهَادَةً فِي بَلَدِ رَسُولِكَ

¹ Tevbe Sur. 120

Hz. Ömer: “Allahım! Resûlü’nün beldesinde beni şehid olmakla rızıklandır!” diye dua etmiştir.

Mücahidlik duası: “Allahım! Beni Sen’in yolunda cihad edenlerden kıl” şeklindedir. Şehitlik duası da: “Allahım beni kendi yolunda şehitlik ile rızıklandır” şeklindedir. Erkekler de, kadınlar da bu şekilde dua edebilirler.

Ömer: “Allahım! Resûlü’nün beldesinde beni şehid olmakla rızıklandır!” diye dua etmiştir. Bu rivayet *Hac* kitabının son kısmında: “Ömer b. el-Hattâb: «Allahım! Bana Sen’in yolunda öldürülmeyi ve Resûlü’nün beldesinde ölmeyi nasib et!» diye dua etmiştir” şeklinde mevsûl olarak rivayet edilmiştir.

٢٧٨٨ و ٢٧٨٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ ، فَتُطْعِمُهُ ، وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْتَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاطْعَمَتْهُ وَجَعَلَتْ تَقْلِي رَأْسَهُ ، فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ قَالَتْ فَقُلْتُ وَمَا يَضْحَكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ ، غَزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، يَرْكَبُونَ نَجِجَ هَذَا الْبَحْرِ ، مُلُوكًا عَلَى الْأَسِيرَةِ ، أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِيرَةِ » شَكَ إِسْحَاقُ . قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ اذْعُ اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . فَدَعَاَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ وَمَا يَضْحَكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ ، غَزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ » كَمَا قَالَ فِي الْأَوَّلِ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، اذْعُ اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ « أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ » فَرَكِبَتِ الْبَحْرَ فِي زَمَانِ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، فَضَرَعَتْ عَنْ دَائِبَتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ ، فَهَلَكَتْ حَدِيث ٢٧٨٨ أطرافه ٢٧٩٩ ، ٢٨٧٧ ، ٢٨٩٤ ، ٦٢٨٢ ، ٧٠٠١ - تحفة ١٩٩ حَدِيث ٢٧٨٩ أطرافه ٢٨٠٠ ، ٢٨٧٨ ، ٢٨٩٥ ، ٢٩٢٤ ، ٦٢٨٣ ، ٧٠٠٢ - تحفة ١٨٣٠٧

2788- 2789- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha” isnâdıyla Enes b. Mâlik bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem),

Ümmü Harâm binti Milhân'ın yanına girerdi ve o da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yedirirdi. Ümmü Harâm, Ubâde b. es-Sâmit'in nikâhı altında idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine bir gün yanına girince, Ümmü Harâm ona yemek yedirdi ve başını tarayıp temizledi. Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir müddet uyudu ve gülerek uyandı. Ümmü Harâm: “Ey Allah'ın Resûlü! Neden gülüyorsun?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Rüyamda ümmetimden bazı kimseler gaziler olarak bana gösterildi. Şu deniz üzerindeki gemilerle tahtlar üzerinde kral olmuşlar gibi”* veya: *“krallar gibi”* —İshâk hangisini dediği konusunda şüphe etmiştir— *“Allah yolunda savaşa gidiyorlardı”* buyurdu.

Ümmü Harâm: “Ey Allah'ın Resûlü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için dua etti ve tekrar uyudu. Sonra yine gülerek uyanınca: “Ey Allah'ın Resûlü! Neden gülüyorsun?” diye sordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Rüyamda ümmetimden bazı kimseler gazi olarak bana gösterildi. Allah yolunda savaşa çıkmışlardı”* buyurdu ve birinci uyanmasında anlattığı gibi anlattı. Ümmü Harâm: “Ey Allah'ın Resûlü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Sen ilklerindensin”* buyurdu. Ümmü Harâm, Muâviye b. Ebî Süfyân zamanında deniz yolculuğuna çıktı ve karaya çıkarken bineğinden düşüp öldü.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Harâm binti Milhân'ın yanına girerdi ve o da evinde olan yemeklerden Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yedirirdi. Ümmü Harâm, Ümmü Süleym'in kardeşi ve Enes b. Mâlik'in teyzesidir. O zaman Ümmü Harâm, Ubâde b. es-Sâmit el-Ensârî'nin nikâhı altında idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine bir gün yanına girince, Ümmü Harâm ona yemek yedirdi ve başını tarayıp bitlerden temizledi. Ümmü Harâm teyze tarafından Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mahreminden idi. Çünkü Ümmü Abdilmuttalib, Neccâr oğullarındandır. Ayrıca Ümmü

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2799, 2800, 2877, 2878, 2894, 2895, 2924, 6282, 6283, 7001 ve 7002. Müslim 1912

Harâm'ın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sût teyzelerinden biri olduğu da söylenmektedir.

Bu sırada Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Harâm'ın yanında bir müddet uyudu ve ümmetinin kendisinden sonra denizde de olmak üzere cihadda muzaffer olacaklarını gördüğünden dolayı gülerek neşe içinde uyandı. Ümmü Harâm, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) neden güldüğünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüyasında ümmetinden bazı kimselerin gaziler olarak kendisine gösterildiğini, deniz üzerindeki gemilerle tahtlar üzerinde kral olmuşlar gibi veya krallar gibi Allah yolunda savaşa gittiklerini söyledi. Buradaki şüphe İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha'ya aittir ki hangisini dediği konusunda şüphe etmiştir. Ümmü Harâm, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini de onlardan kılması için Allah'a dua etmesini söyledi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de burada açık olarak görülmektedir. Kadınlar için bu yönde dua edilmesi halinde erkekler için edilmesi de daha tercihe şayandır. Hadiste şehitlik temennisi olmadığı için başlıkla ilgisinin olmadığı söylenemez. Zira şehitlik gazvede ümit edilen en büyük beklentidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için dua etti ve tekrar uyudu. Sonra yine gülerek uyanınca Ümmü Harâm, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) neden güldüğünü sordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) rüyasında ümmetinden bazı kimselerin gazi olarak kendisine gösterildiğini, Allah yolunda savaşa çıkmış olduklarını söyledi ve birinci uyanmasında anlattığı şeyleri tekrar anlattı. Ümmü Harâm, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini de onlardan kılması için Allah'a dua etmesini söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine yolculuğa çıkacak ilk kişilerden olduğunu söyledi.

Ümmü Harâm, Muâviye b. Ebî Süfyân zamanında kocasıyla birlikte deniz yolculuğuna çıktı. Bu yolculuk hicri 28 yılında Osman zamanında Muâviye ile birlikte Rumlarla yapılan ilk gazvede idi. Siyer âlimlerinin çoğu böyle demektedir. Müslim ve Buhârî: “Burada Muâviye'nin hilafeti zamanı değil de denizde gazveye çıktığı zaman kastedilmektedir” demişlerdir. Ümmü Harâm denizden karaya çıkarken bineğinden düştü ve savaşmadan geri dönerlerken bu düşmesinden dolayı yolda öldü.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah yolunda öldürülen kişi şehittir. Allah yolunda ölen kişi şehittir” buyurmuştur. Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Ebû Dâvud, Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin hadisini merfû olarak: “Atı veya devesi üzerinden düşüp ölen veya zehirli bir hayvan tarafından sokularak ölen veya

döşğinde ölen kimse şehittir” şeklinde rivayet etmiştir. Yüce Allah da: “Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer”¹ buyurmaktadır.

Buhârî ayrıca bunu Cihad konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî, Cihad konusu içinde tahrir etmişlerdir. Doğrusunu da Allah bilir.

٤ - بَابُ دَرَجَاتِ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

4- ALLAH YOLUNDA CİHAD EDENLERİN DERECELERİ

يُقَالُ هَذِهِ سَبِيلِي وَهَذَا سَبِيلِي

Müennes ve müzekker olarak: “هَذِهِ سَبِيلِي” ve: “وَهَذَا سَبِيلِي” denilir.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: غَزَا وَاحِدُهَا غَازٍ. هُمْ دَرَجَاتٌ: هُمْ دَرَجَاتٌ.

Ebû Abdillâh (Buhârî) der ki: “غَزَا” lafzının müfredi “غَازٍ” şeklindedir. “Hum derecâtun” ifadesi: “Lehum derecâtun” şeklinde: “Onlar derece derecedirler” mânâsındadır.

Buhârî burada “Sebil” ifadesinin hem müennes, hem müzekker olarak kullanıldığına işaret etmek istemiştir.

Ebû Abdillâh el-Buhârî “غَزَا” lafzının “Gaziler” lafzının cem’i olduğunu, bunun müfredinin de “غَازٍ” şeklinde olduğunu söylemiş ve “Hum derecâtun” ifadesini: “Lehum derecâtun” şeklinde: “Onların derece derece menzilleri vardır” diye açıklamıştır. Ebû Ubeyd de böyle demektedir. Bir başkası da bunu: “Onlar derece sahipleridir” şeklinde açıklamıştır. Bu da Ebû Abdillâh’ın dediğinin sâbit olduğunu göstermektedir.

٢٧٩٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ

أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَأَقَامَ

¹ Nisâ Sur. 100

الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ جَاهِدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا » فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا نُبَشِّرُ النَّاسَ قَالَ « إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ ، أَرَاهُ فَوْقَ عَرْشِ الرَّحْمَنِ ، وَمِنْهُ تَفْجَرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ » قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ عَنْ أَبِيهِ « وَفَوْقَ عَرْشِ الرَّحْمَنِ » طَرَفُهُ ٧٤٢٣ - تحفة ١٤٢٣٦

2790- “Yahya b. Sâlih — Fuleyh — Hilâl b. Ali” isnâdıyla Atâ b. Yesâr’ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’a ve Resûlü’ne iman eden, beş vakit namazı kılan ve Ramazan orucunu tutan kişi, Allah yolunda cihad etse de doğduğu yerde kalsa da Allah’ın onu cenneti sokması üzerine bir haktır” buyurdu. Ashab: “Ey Allah’ın Resûlü! İnsanlara bu müjdeyi verelim mi?” dediğinde şöyle buyurdu: “Cennette Allah yolunda cihad edenler için hazırlanan yüz derece vardır. Her iki derece arsında da yeryüzü ve gökyüzü arası kadar bir mesafe vardır. Yüce Allah’tan isteyecekseniz Firdevs’i isteyin. Firdevs cennetin orta ve en yüksek yerindedir.” Ravi: “Sanırım: «Firdevs’in üstünde de Rahman’ın Arş’ı vardır» dedi” demiştir. “Cennet ırmakları da buradan çıkar.”

Muhammed b. Fuleyh, babasından naklederek rivayetinde: “Firdevs’in üstünde de Rahman’ın Arş’ı vardır” demiştir.¹

Yahya, Yahya b. Sâlih el-Vâhîzî eş-Şâmî’dir.

Fuleyh, Abdulmelik b. Süleyman’dır.

Hilâl, Hilâl b. Ali el-Fihri el-Medenî’dir.

Atâ, Atâ b. Yesâr el-Hilâlî el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah’a ve Resûlü’ne iman eden, beş vakit namazı kılan ve Ramazan orucunu tutan kişinin Allah yolunda cihad etse de, doğduğu yerde kalsa da Allah’ın onu cennete geçirmesi vacip olarak değil de

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 7473

fadl ve kerem olarak üzerine bir hak olduğunu söylemiştir. Burada zekat ve hac zikredilmemiştir. Muhtemelen ravilerden biri bunları zikretmemiştir. Tirmizî, Muâz b. Cebel'den olan rivayetinde hacı zikretmiş ve: “Ravi zekatı zikretti mi zikretmedi mi bilmiyorum” demiştir. Zira hadis bu rükünleri bildirmek açısından zikredilmemiştir. Muhtemelen de bu hadis çok tekrar edildiği ve mahfuz bir hadis olduğu için kısaltmaya gidilmiştir. Zaten zekat ve hac malı ve durumu olanlar için farzdır.

Başka bir nüshada da: “*Doğduğu evde kalsa da*” şeklinde zikredilmiştir. Yani kişi evinde kalsa bile iman etmiş olmasından ve farz ibadetleri ifa etmesinden dolayı mücahidin derecesi kadar olmasa da onu cennete götürecektir kadar bir sevabı vardır.

Bunun üzerine ashab: “Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlara bu müjdeyi verelim mi?” dedi. Tirmizî'nin nakletmiş olduğu rivayetinde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu soruyu soran kişinin Muâz b. Cebel olduğu zikredilmiştir. Taberânî'nin nakletmiş olduğu rivayetinde ise Ebu'd-Derdâ olduğu zikredilmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine devam ederek cennette Allah yolunda cihad edenler için hazırlanan yüz derecenin var olduğunu ve her iki derece arasında da yeryüzü ve gökyüzü arası kadar bir mesafe olduğunu söyledi.

Tibî şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) birinci kavlinde cihad ve diğer amelleri yani cihad eden ile doğduğu yerde oturup Allah'a ve Resûlü'ne iman eden, beş vakit namazı kılan ve Ramazan orucunu tutan kişiyi birbirine müsavi kılmış ve ikinci kavlinde: “*Cennette Allah yolunda cihad edenler için hazırlanan yüz derece vardır...*” buyurmuştur. Kirmânî de bu konuda Tibî'ye mutabaat etmiştir. Ancak bu müsavi kılmanın genel de değil de asıl olarak sadece cennete girmede olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir.

Tibî, *Şerhu'l-Mişkât* eserinde şöyle demiştir: “Bu cevap bilgece bir cevaptır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci kavliyle: «İnsanlara Allah'a ve Resûlü'ne iman etmekle, beş vakit namazı kılmakla ve Ramazan orucunu tutmakla cennete girecekleri müjdesini ver. Ancak bununla yetinme, bu müjdeye başka bir müjde daha ekle ve onlara Allah'ın fadlı olarak şehitlerin derecesinin olduğunu haber ver. Bununla da yetinme ve onları cennetin en yüksek yeri olan Firdevs ile müjdele» demek istemiştir.”

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle diyerek buna itiraz etmiştir: “Eğer hadis sadece burada rivayet edildiği gibi nakledilmiş olsaydı Tîbî'nin dediği gibi olabilirdi. Ancak bu hadis: «*Cennette Allah yolunda cihad edenler için hazırlanan yüz derece vardır*» ziyadesi ile nakledilmiştir. «*Cennette yüz derece vardır*» ifadesi de zikredilen müjdeye açıklık getirmektedir.” Tirmizî'nin Muâz'dan nakledilen rivayeti ise: “Kendisine: «Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara haber vereyim mi?» dediğimde: «*İnsanları bırak, amel etmeye devam etsinler. Zira cennette yüz derece vardır*» buyurdu” şeklindedir. Bundan da anlaşılmaktadır ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Zikrettiklerimden dolayı cennete gireceği müjdesini verme. Zira kişi böylesi bir durumda gevşeyip, ancak cihad ile ulaşılabileceği dereceleri kazanma gayreti içinde olmayabilir” demek istemiştir. Esas mesele de işte buradadır. Yani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah yolunda cihad edenler için hazırlanan...*” buyurmasındadır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yüce Allah'tan isteyecekseniz Firdevs'i isteyin. Firdevs cennetin orta ve en yüksek yerindedir*” buyurmuştur. İbn Hayyân: “Burada «Orta» ifadesi ile genişlik «Yüksek» ifadesi ile de en üstte olduğu kastedilmektedir” demiştir.

Buhârî'nin hocası Yahya b. Sâlih bu hadisi Fulayh'tan naklederken, onun: “Firdevs'in üstünde de Rahmân'ın Arş'ı vardır” deyip demediğini kesin olarak hatırlayamadığı için “Sanırım” ifadesini kullanmıştır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın: «**İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır**»¹ buyruğunda zikredilen bu dört nehrin buradan çıktığını söylemiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Tevhîd* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Tirmizî yine *Tevhîd* konusu içinde tahrir etmiştir.

Muhammed b. Fuleyh, babası Fuleyh'ten naklederek Yahya b. Sâlih gibi şüphe etmeksizin rivayetinde: “*Firdevs'in üstünde de Rahmân'ın Arş'ı vardır*” demiştir.

¹ Muhammed Sur. 15

۲۷۹۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا جَرِيرٌ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنْ سَمُرَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ ، فَأَذْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ ، لَمْ أَرْ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا قَالَا أَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ » أطرافه ۸۴۵ ، ۱۱۴۳ ، ۱۳۸۶ ، ۲۰۸۵ ، ۳۲۳۶ ، ۳۳۵۴ ، ۴۶۷۴ ، ۶۰۹۶ ، ۷۰۴۷ تحفة ۴۶۳۰

2791- “Mûsa — Cerîr — Ebû Recâ” isnâdıyla Semure’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Bu gece rüyamda iki adam gördüm. Bu iki adam bana geldiler ve beni bir ağaca çıkardılar. Orada beni en güzel ve en iyi bir eve geçirdiler ki, ben asla bundan daha güzel bir ev görmedim. Bu ikisi bana: «Bu eve gelince; o şehitlerin evidir» dediler.”*¹

Musa, Mûsa b. İsmail et-Tebûzekî’dir.

Cerîr, Cerîr b. Hâzım’dır.

Ebû Recâ, İmrân b. Milhân el-Utârîdî el-Basrî’dir.

Semure, Semure b. Cundub’dur.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) rüyasında iki melek yani Cibrîl’i ile Mikâîl’i görmüş ve bu iki melek kendisini bir ağaca çıkarmıştır. Orada Allah Resûlü’nü (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce bu kadar güzelini hiç görmediği bir eve geçirdiler. *“Daha önce”* ifadesinden kasıt Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce de bir eve geçirilmiş olmasıdır. Bu da *Cenâiz* kitabında uzun bir metinle nakledilen hadiste şöyle zikredilmiştir: *“Ağacın üzerine tırmandık ve daha önce bu kadar güzelini hiç görmediğim bir eve geçirildim. Evin içinde yaşlı, genç, kadın ve çocuklar vardı. O evden çıkarılıp ağacın daha üst taraflarına tırmandık. Orada bir öncekinden daha güzel ve daha iyi bir eve geçirildim.”* Bu iki melek Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) o evin şehitlerin evi olduğunu söylemiştir. Bu da şehitlerin menziline en yüksekte olduğuna delalet etmektedir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 845, 1143, 1386, 2085, 3236, 3354, 4674, 6096 ve 7047. Müslim 2275

٥ - باب الْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَقَابُ قَوْسٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ

5- ALLAH YOLUNDA SABAH VE AKŞAM VAKTİ YOL ALMA VE BİRİNİZİN CENNETTEN BİR YAY KADAR OLAN YERİ

Günün ilkinden gün ortasına kadar olan vaktin herhangi bir anında ve güneşin zeval vaktinden gün batımına kadar olan vaktin herhangi bir anında Allah yolunda yol almak ve kişinin cennetten bir yay kadar veya bir arşın kadar olan yeri. Burada cennetten bir arşın yerin bile ne kadar değerli olduğu bildirilmek istenmiştir.

٢٧٩٢ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رضى

الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا »

طرفاه ٢٧٩٦ ، ٦٥٦٨ - تحفة ٧٨٨

2792- “Muallâ b. Esed — Vuheyb — Humeyd” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüce Allah yolunda sabah veya akşam vakti yol alma dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır” buyurmuştur.¹

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Ammî el-Basrî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Basrî'dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Hadiste Yüce Allah yolunda cihad için sabah veya akşam vakti yol almanın dünya ve içindekilerden daha hayırlı olduğu bildirilmektedir. Yani bu kısa zamanda elde edilen sevap cennette dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Kişinin cennette bir yay kadar yerinin olması da yine bu şekilde dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Burada cihada teşvik açısından cennette kısa zamanın ve az bir yerin dünyadaki uzun zamandan ve geniş bir yerden çok daha hayırlı olduğu bildirilmektedir. Bu durumda da Allah yolunda cihad için sabah veya akşam vakti yol alan kimseye, mal olarak dünyayı kazanan ve kendisine hesabı sorulmayacak olan kimseden daha fazla gıpta edilir.

Buhârî hadisi bu kanalla rivayette tek kalmıştır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2796 ve 6568. Müslim 1880

۲۷۹۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَقَابُ قَوْسٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ ۖ وَقَالَ «لَعْدُوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ» طرفه ۳۲۵۳ - تحفة ۱۳۶۱۰

2793- "İbrâhîm b. el-Münzir — Muhammed b. Fuleyh — babası — Hilâl b. Ali — Abdurrahman b. Ebî Amre" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cennette bir yay kadarlık bir yer dahi üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden daha hayırlıdır"* buyurmuştur. Yine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah yolunda sabah veya akşam vakti yol almak, üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden daha hayırlıdır"* buyurmuştur.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Esedî'dir.

Muhammed b. Fuleyh'in babası, Fuleyh'tir ve adı Abdülmelik b. Süleyman'dır.

Hilâl, Hilâl b. Ali el-Fihri el-Medenî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Ebî Amre el-Ensârî'dir.

Hadiste bildirilene göre cennette bir yay kadarlık bir yerin dahi üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden daha hayırlı olduğu bildirilmiştir. Allah yolunda sabah veya akşam vakti yol almanın sevabı da kişinin bütün dünya nimetlerine sahip olmasından daha hayırlıdır. Bununla birlikte dünya malı zail olucu, âhîret nimetleri ise bakidir. Zaten hadiste de Allah yolunda sabah veya akşam vakti yol almanın, üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden daha hayırlı olduğu zikredilmiştir.

۲۷۹۴ - حَدَّثَنَا فَيْصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الرَّوْحَةُ وَالْغَدُوَّةُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا»

أطرافه ۲۸۹۲، ۳۲۵۰، ۶۴۱۵ - تحفة ۴۶۸۲

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3253. Müslim 1882

2794- “Kabîsa — Süfyân — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa’d’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah yolunda sabah veya akşam vakti yol almak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır” buyurmuştur.¹

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dinâr el-Medenî’dir.

Sehl, Sehl b. Sa’d es-Sâidî’dir.

Hadiste Allah yolunda sabah veya akşam vakti yol almanın dünya ve içindekilerden daha hayırlı olduğu bildirilmiştir. “Dünya ve içindekiler” şeklinde nakledilen hadis ile yeryüzü katmanları, katmanlar içinde bulunan hazineler ve başka şeyler kastedilmektedir. “Üzerine güneş doğup batan” şeklinde nakledilen hadisle de yedi kat gökyüzünde üzerine güneş doğup batan yerler kastedilmektedir. Yani bu başlık altındaki hadisler dünyanın basit bir şey, cihadın ise çok büyük bir şey olduğunu göstermektedir. Cennette bir kamçı yeri kadar yeri olan kimse, dünya ve içindekilerden daha fazlasına sahip gibidir. O zaman cennette derecesi yüksek olanın sahip olduğu şeylerin ne kadar olduğu tasavvur edilemez.

٦ - بَابُ الْخُورِ الْعَيْنِ وَصِفَتُهُنَّ

6- HÛRU'L-İYN VE ONLARIN SIFATLARI

يَحَارُ فِيهَا الطَّرْفُ شَدِيدَةً سَوَادِ الْعَيْنِ شَدِيدَةً بَيَاضِ الْعَيْنِ .

﴿وَزَوَّجْنَاهُمْ﴾ أَنْكَحْنَاهُمْ .

Gözler, onların gözlerinin son derece siyah ve son derece beyaz olmasına hayran kalır. “وَزَوَّجْنَاهُمْ”² ifadesi de: “Onları evlendiririz” mânâsındadır.

Onların gözlerinin karası son derece siyah ve akı son derece beyazdır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2892, 3250 ve 6415. Müslim 1881

² Duhân Sur. 54

Onların kirpikleri ve göz kapakları son derece incedir ve etrafı son derece beyazdır. Başka bir kavle göre de bedeninin pek beyaz olmasına rağmen gözünün beyazının ve siyahının pek koyu olması mânâsındadır. Yine başka bir kavle göre de ceylan gibi bütün gözünün siyah olması mânâsındadır.

Gözler, onların gözlerinin karasının son derece siyah ve akının son derece beyaz olmasına hayran kalır. “وَرَوَّجَتْهُمْ بِحُورٍ عِينٍ”¹ ifadesi de: “Biz onları iri siyah gözlü hurilerle evlendiririz” mânâsındadır.

٢٧٩٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ عَبْدٍ يَمُوتُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ ، يُسْرُهُ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا ، وَأَنَّ لَهُ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ، إِلَّا الشَّهِيدُ ، لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ ، فَإِنَّهُ يُسْرُهُ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ مَرَّةً أُخْرَى » طرفه ٢٨١٧ - تحفة

٥٦٥

2795- “Abdullah b. Muhammed — Muâviye b. Amr — Ebû İshâk — Humeyd” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Ölen ve Allah katında nimetlere erişen hiç kimse yoktur ki tüm dünya içindekilerle birlikte kendisine verilecek olsa dahi dünyaya tekrar geri dönmeyi istesin. Ancak şehit olan kimse bunun dışındadır. Zira şehit kimse kendisine verilen mükâfatlarını görünce dünyaya geri dönmeyi ve tekrar öldürülmeyi temenni eder.”²

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Cu’fi el-Müsnefî’dir.

Muâviye, Muâviye b. Amr el-Ezdî el-Bağdâdî’dir.

Ebû İshâk, İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Hadiste nakledildiğine göre ölen ve Allah katında nimetlere erişen hiç kimse tüm dünya içindekilerle birlikte kendisine verilecek olsa dahi dünyaya tekrar geri dönmeyi istemez. Ancak şehit olan kimse bunun dışındadır. Zira

¹ Duhân Sur. 54

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2817. Müslim 1877

şehit kimse kendisine verilen mükâfatlarını görünce dünyaya geri dönmeyi ve tekrar öldürülmeyi temenni eder.

۲۷۹۶ - وَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ «لَرَوْحَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ عَدْوَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ، وَلَقَابٌ قَوْسٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ مَوْضِعٌ قِيدَ - يَعْنِي سَوْطَهُ - خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ، وَلَوْ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَطْلَعَتْ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ لَأَضَاءَتْ مَا بَيْنَهُمَا وَلَمَلَأَتْهُ رِيحًا ، وَلَنَصِيفُهَا عَلَى رَأْسِهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا » طرفاه ۲۷۹۲ ، ۶۵۶۸ - تحفة ۵۶۱

2796- Yine Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Sabah veya akşam vakti Yüce Allah yolunda bir yürüyüş, dünya ve içindekilerden daha değerlidir. Cennette birinizin yayı veya kamçısı kadarlık olan bir yer, dünya ve içindekilerden daha değerlidir. Cennet kadınlarından bir tanesi yeryüzündeki insanlara bir bakacak olsa yerle gök arasını aydınlatır ve güzel koku ile doldururdu. Başındaki örtü dahi dünya ve içindekilerden daha değerlidir.”¹

Yine hadiste nakledildiğine göre sabah veya akşam vakti Yüce Allah yolunda yapılan bir yürüyüşün dünya ve içindekilerden daha değerli olduğu bildirilmiştir. Aynı şekilde kişinin Cennette yayı veya kamçısı kadarlık olan bir yerin dünya ve içindekilerden daha değerli olduğu bildirilmiştir. Yay veya kamçı konusundaki şüphe raviye aittir. Yani dünyanın içindekilerle birlikte infak edilmesinin sevabı, cennete bu kadar bir yere bile mukabil değildir. Bu da fani olan şeyin ebedi olan şey ile mukayese edilemeyeceğini göstermektedir.

Cennet kadınlarından bir tanesinin yeryüzündeki insanlara bir defa bakması halinde bile yerle gök arasını aydınlatıp güzel koku ile dolduracağı ve başındaki örtünün dahi dünya ve içindekilerden daha değerli olduğu bildirilmiştir.

İbnu'l-Mulakkın, şerhinde İbn Abbâs'tan naklederek şöyle demiştir: “Huriler ayak parmaklarından dizlerine kadar zafirandan, dizlerinden

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2792 ve 6568. Müslim 1880

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Canım elinde olana yemin olsun ki”* diye yemin ederek kendilerini üzerine bindirebileceği binekler bulamaması ve cihad yolunda kendisinin arkasında kalmalarına gönülleri bir türlü razı olmayacak bir takım mümin kimselerin mevcut olmaması halinde Allah yolunda gazveye çıkan hiçbir müfrezeden geri kalmayacağını bildirmiştir. Kadı İyâd, metindeki “el” ifadesinden kastın mülk ve kudret olduğunu söylemiştir. Ebû Zür’a b. Amr’ın *Cihad* bölümündeki rivayeti: *“Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğini bilsem”* şeklindedir. Bu rivayette de ağır gelmekten kasıt müminlerin cihad için binek ve başka şeyler bulamayıp Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte cihada çıkamayışlarının kendilerine ağır gelmesidir. Buna da Müslim’in Hemmâm kanalıyla olan rivayetinde: *“Ancak ben çıkarsam herkes çıkacak ve çıkanlara binek bulamayacağım gibi kendileri de binek bulamayacaktır. Benden geride oturup kalmalarına da gönülleri bir türlü razı olmayacaktır”* şeklinde bir açıklık getirilmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: *“Canım elinde olana yemin olsun ki”* şeklinde yemin ederek Yüce Allah’ın yolunda öldürülüp tekrar diriltilmeyi, sonra bir daha öldürülüp tekrar diriltilmeyi, sonra bir daha öldürülüp tekrar diriltilmeyi ve sonra bir daha öldürülmeyi temenni ettiğini bildirmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öldürülüp diriltilmeyi altı defa tekrar etmiştir. Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bu şekilde tekrar etmesi her dereceden sonra bir diğer dereceye yetişip neticesinde Cennetü’l-Firdevs’e nail olma açısındanadır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öldürülmeyeceğini bildiği halde, böylesi bir temenni de bulunmasının ortaya bir çelişki çıkardığı söylenebilir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: *“Faziletli bir şeyi temenni etmek onun mutlaka olacağı mânâsında değildir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) burada sanki cihadın faziletini açıklamak ve müminleri cihada teşvik etmek istemiştir.”*

۲۷۹۸ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الصَّفَّارُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُثَيْبٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ
حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « أَخَذَ
الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأَصِيبَ ، ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأَصِيبَ ، ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأَصِيبَ ،

ثُمَّ أَخَذَهَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ فَفُتِحَ لَهُ - وَقَالَ - مَا يَسْرُنَا أَنَّهُمْ عِنْدَنَا ۖ قَالَ
 أَيُّوبُ أَوْ قَالَ « مَا يَسْرُهُمْ أَنَّهُمْ عِنْدَنَا ». وَعَيْنَاهُ تَذَرِفَانِ . أطرافه ١٢٤٦ ، ٣٠٦٣ ، ٣٦٣٠
 ٣٧٥٧ ، ٤٢٦٢ - تحفة ٨٢٠

2798- “Yûsuf b. Yakûb es-Saffâr — İsmail b. Uleyye — Eyyûb” isnâdıyla Humeyd b. Hilâl’in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir hutbe verip: «*Sancağı Zeyd aldı ve öldürüldü. Sonra sancağı Câfer aldı, o da öldürüldü. Sonra sancağı Abdullah b. Revâha aldı, o da öldürüldü. Sonra herhangi bir emir olmadan sancağı Hâlid b. el-Velîd aldı ve ona fetih ihsan olundu*» buyurdu. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Onların yanımızda olmaları bizi sevindirmez*» buyurdu.” Eyyûb der ki: Veya: “*Onların yanımızda kalmaları kendilerini sevindirmez*” buyurdu. “Böyle derken de gözlerinden yaş akıyordu.”

Süfyân, Süfyân b. Yakûb es-Saffâr el-Kûfî’dir. Buhârî’nin yanında bu hadisin başka bir hadisi yoktur.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Humeyd, Humeyd b. Hilâl el-Adevî el-Basrî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 8 yılında Cemâdiye’l-evvel ayında Zeyd’in komutası altında Mûte’ye bir müfreze gönderdiği zaman Zeyd’in şehid olması halinde komutanın Câfer b. Ebî Tâlib’de olacağını, Câfer şehid olursa komutanın Abdullah b. Revâha’da olacağını söylemişti. Bu müfreze kafirlerle çarpıştı ve Zeyd şehid oldu.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir hutbe verip sancağı Zeyd’in aldığını ve öldürüldüğünü, sonra sancağı Câfer’in aldığını ve onun da öldürüldüğünü, sonra sancağı Abdullah b. Revâha’nın aldığını ve onun da öldürüldüğünü, sonra herhangi bir emir olmadan sancağı Hâlid b. el-Velîd’in aldığını ve ona fetihin ihsan olunduğunu bildirmiştir. Hâlid b. el-Velîd’e sancağı alması yönünde bir emir verilmemişti. Ancak Hâlid b. Velîd maslahatın bu yönde olduğunu görünce böyle yapmıştır.

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onların ulaştığı yüksek makamı bildiği için: “*Onların yanımızda olmaları bizi sevindirmez*” buyurmuştur. Eyyûb es-

Sahtiyânî: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onların ermiş olduğu mutluluğu ve kazanmış oldukları yüksek dereceyi bildiği için: «Onların yanımızda kalmaları kendilerini sevindirmez» buyurdu” demiştir. Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böyle derken de onlardan ayrıldığı veya geride bıraktıkları ailelerinin ve çocuklarının ayrılık sebebiyle olan hüzünlerinden ve onlara olan merhametinden dolayı gözlerinden yaş akıyordu. Zira bu şehitlerin aileleri ve çocukları onların Allah katında neler kazandıklarını biliyordu.

٨ - باب فَضْلِ مَنْ يُصْرَعُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَاتَ فَهُوَ مِنْهُمْ

8- ALLAH YOLUNDA BİNEĞİNDEN DÜŞÜP ÖLEN VE BÖYLECE ONLARDAN OLAN KİMSENİN FAZİLETİ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ﴾ وَقَعَ وَجَبَ

Yüce Allah bu konuda: **“Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer”**¹ buyurmaktadır.

Âyetteki: “Vakaa” ifadesi vacip oldu demektir.

Allah yolunda bineğinden düşüp ölen ve böylece mücahid şehidlerden olan kimsenin fazileti.

Yüce Allah bu konuda: **“Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer”**² buyurmaktadır. Yani kişi Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra öldürülerek veya bineğinden düşerek veya herhangi bir şekilde ölürse artık onun mükâfatı Allah'a düşer.

Ebû Ubeyd, *el-Mecâz*'da âyetteki: “Vakaa” ifadesinin vacip oldu mânâsında olduğunu söylemiştir. Müstemlî'nin nüshasında bu ifade ve açıklaması zikredilmemiştir. Taberânî bu âyetin Mekke'de ikamet eden bir adam hakkında nazil olduğunu rivayet etmiştir. Bu adam: **“Melekler de:**

¹ Nisa Sur. 100

² Nisa Sur. 100

«Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!» cevabını verecekler”¹ âyetini işitince, hasta olduğu halde ailesine: “Beni Medine’ye doğru yola çıkarın” dedi. Sonrasında onu Medine’ye doğru yola çıkardılar ve bu kişi yolda öldü. Bunun üzerine: “Evinden, Allah'a ve Peygamberine hicret ederek çıkan kimseye ölüm gelirse, onun ecrini vermek Allah'a düşer. Allah bağışlar ve merhamet eder”² âyeti nazil oldu. Bu kişinin adı da Damra’dır.

٢٧٩٩ و ٢٨٠٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ قَالَتْ نَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّي ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَبْسُمُ فَقُلْتُ مَا أَضْحَكَكَ قَالَ « أَنَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ يَرْكَبُونَ هَذَا الْبَحْرَ الْأَخْضَرَ ، كَالْمَلُوكِ عَلَى الْأَسْرِ » قَالَتْ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يُجْعَلَنِي مِنْهُمْ فَدَعَا لَهَا ، ثُمَّ نَامَ الثَّانِيَةَ ، فَفَعَلَ مِثْلَهَا ، فَقَالَتْ مِثْلَ قَوْلِهَا ، فَأَجَابَهَا مِثْلَهَا فَقَالَتْ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُجْعَلَنِي مِنْهُمْ فَقَالَ « أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ » فَخَرَجَتْ مَعَ زَوْجِهَا عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ غَازِيًا أَوَّلَ مَا رَكِبَ الْمُسْلِمُونَ الْبَحْرَ مَعَ مُعَاوِيَةَ ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا مِنْ غَزْوِهِمْ قَافِلِينَ فَتَزَلُّوا الشَّأَمَ ، فَقَرَّبَتْ إِلَيْهَا دَابَّةً لَتَرْكَبَهَا فَصَرَ عَنَتَهَا فَمَاتَتْ حَدِيث ٢٧٩٩ أَطْرَافِهِ ٢٧٨٨ ، ٢٨٧٧ ، ٢٨٩٤ ، ٦٢٨٢ ، ٧٠٠١ - تحفة ١٨٣٠٧

حديث ٢٨٠٠ أطرافه ٢٧٨٩ ، ٢٨٧٨ ، ٢٨٩٥ ، ٢٩٢٤ ، ٦٢٨٣ ، ٧٠٠٢

2799- 2800- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Yahya — Muhammed b. Yahya b. Habbân” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre teyzesi Ümmü Harâm binti Milhân şöyle demiştir: “Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana yakın bir yerde uyudu ve sonra tebessüm ederek uyandı. Kendisine: «Seni güldüren şey nedir?» dediğimde: «Rüyamda bana ümmetimden bir takım insanların şu yeşil deniz üstünde hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi gemilere binerek denizde giderlerken

¹ Nisâ Sur. 97

² Nisâ Sur. 100

gösterildiler» buyurdu.” Ravi der ki: Ümmü Harâm: “Ey Allah’ın Resûlü! Beni de onlardan kılması için Allah’a dua et” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için dua etti ve tekrar uyudu. Sonra yine aynı şekilde uyandı ve Ümmü Harâm aynı soruyu sorunca Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) aynı cevabı verdi. Ümmü Harâm: “Ey Allah’ın Resûlü! Beni de onlardan kılması için Allah’a dua et” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sen ilklerindensin*” buyurdu. Sonra Ümmü Harâm, kocası Ubâde b. es-Sâmit ile birlikte, Müslümanların Muâviye komutasında gemilere binip çıktıkları ilk deniz gazvesine çıktı. Nihayet Müslümanlar gazvelerini bitirip Şam’a geldiler. Ümmü Harâm’a binmesi için bir hayvan getirildi. Ancak hayvan Ümmü Harâm’ı üzerinden attı ve Ümmü Harâm öldü.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Nakledildiğine göre bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Harâm binti Milhân’a yakın bir yerde uyudu ve sonra tebessüm ederek uyandı. Bu rivayet Mücahid olmak ve şehid olmak için dua etmenin erkekler ve kadınlar için olması başlığı altında: “Gülerek uyandı” şeklinde zikredilmiştir.

Ümmü Harâm, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) neden güldüğünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüyasında ümmetinden bazı kimselerin gaziler olarak kendisine gösterildiğini, deniz üzerindeki gemilerle tahtlar üzerinde hükümdarlar gibi Allah yolunda savaşa gittiklerini söyledi. Ümmü Harâm, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini de onlardan kılması için Allah’a dua etmesini söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için dua etti ve tekrar uyudu. Sonra yine tebessüm ederek uyanınca Ümmü Harâm, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) neden güldüğünü sordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) rüyasında ümmetinden bazı kimselerin gaziler olarak kendisine gösterildiğini, Allah yolunda savaşa çıkmış olduklarını söyledi ve birinci uyanmasında anlattığı şeyleri tekrar anlattı. Ümmü Harâm, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini de onlardan kılması için Allah’a dua etmesini

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2788, 2877, 2894, 6282, 7001, 2800, 2789, 2878, 2895, 2924, 6283 ve 7002. Müslim 1912

söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine deniz yolculuğuna çıkacak ilk kişilerden olduğunu söyledi.

Ümmü Harâm, Osman'ın hilafeti zamanında kocası Ubâde b. es-Sâmit ile birlikte, Müslümanların Muâviye b. Ebî Süfyan komutasında gemilere binip çıktıkları ilk deniz gazvesine çıktı. Nihayet Müslümanlar gazvelerini bitirip Şam'a geldiler. Ümmü Harâm'a, binmesi için bir hayvan getirildi. Ümmü Harâm hayvana binince hayvan onu üzerinden attı ve Ümmü Harâm öldü.

Bu hadis daha önce Mücahid olmak ve şehid olmak için dua etmenin erkekler ve kadınlar için olması başlığı altında zikredilmişti.

٩ - بَاب مَنْ يُنْكَبُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

9- ALLAH YOLUNDA MUSİBETE UĞRAYAN KİMSENİN FAZİLETİ

٢٨٠١ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الْخَوْضِيُّ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ أَقْوَامًا مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ إِلَى بَنِي عَامِرٍ فِي سَبْعِينَ ، فَلَمَّا قَدِمُوا ، قَالَ لَهُمْ خَالِي أَتَقَدَّمُكُمْ ، فَإِنْ أَمَّنُونِي حَتَّى أُبَلِّغَهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِلَّا كُنتُمْ مِنِّي قَرِيبًا فَتَقَدَّم ، فَأَمَّنُوهُ ، فَبَيْنَمَا يُحَدِّثُهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَوْمَتْهُوَ إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ ، فَطَعَنَهُ فَأَنفَذَهُ فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ ، فُزْتُ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ . ثُمَّ مَالُوا عَلَى بَقِيَّةِ أَصْحَابِهِ فَقَتَلُوهُمْ ، إِلَّا رَجُلًا أَعْرَجَ صَعِدَ الْجَبَلَ قَالَ هَمَّامٌ فَأَرَاهُ آخِرَ مَعَهُ ، فَأَخْبَرَ جِرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ لَقُوا رَبَّهُمْ ، فَرَضَى عَنْهُمْ وَأَرْضَاهُمْ ، فَكُنَّا نَقْرَأُ أَنْ بَلَّغُوا قَوْمَنَا أَنْ قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضَى عَنَّا وَأَرْضَانَا ثُمَّ تُسَخِّحُ بَعْدُ ، فَدَعَا عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ، عَلَى رِجْلِ وَذَكَوَانٍ وَبَنَى لِحْيَانَ وَبَنَى عُصَيَّةَ الَّذِينَ عَصَوْا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﷺ أَطْرَافَهُ ١٠٠١ ، ١٠٠٢ ، ١٠٠٣ ، ١٣٠٠ ، ٢٨١٤ ، ٣٠٦٤ ، ٣١٧٠ ، ٤٠٨٨ ، ٤٠٨٩ ، ٤٠٩٠ ، ٤٠٩١ ، ٤٠٩٢ ، ٤٠٩٤

٢١٧ تحفة - ٧٣٤١ ، ٦٣٩٤ ، ٤٠٩٦ ، ٤٠٩٥ ، ٤٠٩٤

2801- "Hafs b. Ömer el-Havdî — Hemmâm" isnâdıyla İshâk'ın bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Süleym oğullarından yetmiş kişilik bir topluluğu Âmir oğullarına

gönderdi. Oraya yaklaştıklarında dayım yanındakilere: «Ben önünüzde gideyim. Eğer bana eman verirlerse onlara Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) mesajını iletirim. Aksi takdirde yakınımda bulunur müdahale etme imkânınız olur» dedi. Kendisine eman verilmişti. Dayım, Âmir oğullarına Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bahsederken, onlar adamlarından birine işaret ettiler. O da vurduğu darbeye onu bir tarafından öbür tarafına deldi. Bunun üzerine dayım: «Allahu Ekber! Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki kazandım!» dedi. Sonra arkadaşlarına doğru yöneldiler ve dağa kaçan topal biri hariç hepsini öldürdüler.” Hemmâm: “Gördüğüm kadarıyla topal kişiyle birlikte dağa bir kişi daha çıkmıştı” demiştir. “Bunun üzerine Cibrîl, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Rablerine kavuştuklarını, Rablerinin onlardan, onların da Rablerinden razı olduğu haberini verdi. Önceleri Cibrîl'in bu haberi: «Rabbimiz bizden razı, biz de ondan razı bir şekilde Rabbimize kavuştuğumuzu kavmimize bildirin» şeklinde Kur'an'dan bir âyet olarak okunurdu, ancak sonradan nesh edildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otuz gün boyunca sabah namazlarında Allah ve Resûlü'ne isyan eden Rı'l, Zekvân, Lihyân oğullarına ve Usayye oğullarına beddua etti.”¹

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî el-Basrî'dir. Hicri 225 yılında Basra'da vefat etmiştir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya el-Basrî'dir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha'dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Süleym oğullarından yetmiş kişilik bir topluluğu Âmir oğullarına göndermişti. Bu topluluk Kur'an'ı başkalarından daha iyi bilen meşhur kârilere idi. Dimyatî bu rivayette vehmetmiştir. Zira Ensâr'dan olan yetmiş kişilik bu topluluk kârilere idi ve bunlar Süleym oğullarına gönderilmişlerdi. İbn Hacer: “Bu topluluk Âmir oğullarına gönderilmiştir. Süleym oğulları ise bu kârilere hainlik eden kimselerdir” demiştir. Bu siyaktaki vehmetme Buhârî'nin hocası Hafs b. Ömer'e aittir. Zira kendisi bunu *Meğâzî*'de Mûsa b. İsmail kanalıyla

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1001, 1002, 1003, 1300, 2814, 3064, 3170, 4088, 4089, 4090, 4091, 4092, 4094, 4095, 4096, 6394 ve 7341. Müslim 677

Hemmâm'dan: "Ümmü Süleym'in kardeşini yetmiş kişilik bir toplulukla gönderdi. O zaman müşriklerin reisi Âmir b. Tufayl idi..." şeklinde nakletmiştir. Muhtemelen hadisin aslı Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) içlerinde Ümmü Süleym'in kardeşi de bulunan yetmiş kişilik topluluğu Âmir oğullarına göndermiş olmasıdır. Hal böyle olunca da bu topluluğun Süleym oğullarından olduğu zikredilmiştir.

Bu topluluk Maûna kuyusuna yetişince Enes'in dayısı Harâm b. Milhân, Süleym oğullarını kastederek: "Ben önünüzde gideyim. Eğer bana eman verilerse onlara Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) mesajını iletirim. Aksi takdirde yakınımda bulunur müdahale etme imkânınız olur" dedi ve bu şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları iman etmeye davet ettiğini bildireceğini söyledi. Harâm b. Milhân'a eman verilmişti. Ancak kendisi Süleym oğullarına Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bahsederken, onlar adamlarından birine işaret ettiler. Kendisine işaret edilen kişi Âmir b. Tufeyl'dir. O da vurduğu darbeye Harâm b. Milhân'ı bir tarafından öbür tarafına deldi. Bunun üzerine Harâm b. Milhân: "Allahu Ekber!" diyerek ve Kâbe'nin Rabbi adına yemin ederek şehit olup kazanan kişinin kendisi olduğunu söyledi.

Sonra Süleym oğulları Harâm'ın arkadaşlarına doğru yöneldiler ve dağa kaçan total biri hariç hepsini öldürdüler. Dağa kaçan bu kişi Umeyye oğullarından Ka'b b. Yezîd el-Ensârî'dir. Ravi Hemmâm: "Gördüğüm kadarıyla total kişiyle birlikte dağa bir kişi daha çıkmıştı" demiştir. Bu kişi de Amr b. Umeyye ed-Damrî'dir. Hal böyle olunca Cibrîl, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip yetmiş kişilik bu topluluğun Rablerine kavuştuklarını, Rablerinin onlardan, onların da Rablerinden razı olduğu haberini verdi.

Önceleri Cibrîl'in bu haberi: «Rabbimiz bizden razı, biz de ondan razı bir şekilde Rabbimize kavuştuğumuzu kavmimize bildirin» şeklinde Kur'ân'dan bir âyet olarak okunurdu, ancak sonradan nesh edildi.

İbn Cerîr, "Amr b. Yûnus — İkrime — İshâk b. Ebî Talha" isnâdıyla Enes'ten: "Bunun üzerine Yüce Allah: «Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın, bilakis onlar diridirler, Rableri katında rızıklandırılırlar»¹ âyetini indirdi" ziyadesinde bulunmuştur.

¹ Âli İmrân Sur. 169

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otuz gün boyunca sabah namazlarında kunut ederek Allah ve Resûlüne isyan eden Rı'l, Zekvân, Lihyân oğullarına ve Usayye oğullarına beddua etti. Rı'l, Süleym oğullarının bir koludur. Bu rivayet daha sonra *Cihâd* konusunun son kısımlarında kârilere öldürülmesi üzerine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Süleym oğullarından bazı soylara beddua etmesi yönünde tekrar zikredilecektir, inşallah. *el-Feth*'te daha sonra zikredilecek olan söz konusu rivayetin bundan daha açık olduğu söylenmiştir.

٢٨٠٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ فِي بَعْضِ الْمَشَاهِدِ وَقَدْ دَمِيَتْ إِيضَاعُهُ ، فَقَالَ « هَلْ أَنْتِ إِلَّا إِيضَاعٌ دَمِيَتْ ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتِ » طرفه ٦١٤٦ - تحفة ٣٢٥٠

2802- “Mûsa b. İsmail — Ebû Avâne — Esved b. Kays” isnâdıyla Cundub b. Süfyân bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaş yerlerinden birinde iken parmağı kanadı ve: “*Sen ki kanayan bir parmaktan öte misin? Ne çaktıysen Yüce Allah'ın yolunda çektin*” buyurdu.¹

Musa, Mûsa b. İsmail el-Munkarî'dir.

Ebû Avâne, Ebû Avâne el-Veddâh el-Yeşkurî'dir.

Cündüb, Cündüb b. Süfyân b. Abdillâh b. Süfyân'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaş yerlerinden birinde iken parmağı kanadı. Bunun Uhud gazvesinde olduğu söylenmektedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ya istiare yolu ile ya da bir mucize kabilinden hakikat olarak acıyan parmağını teselli etme babından ona: “*Sen ki kanayan bir parmaktan öte misin? Ne çaktıysen Yüce Allah'ın yolunda çektin*” buyurdu.

Bunu şiirden sayanlar Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kastederek: “Bu onun okuduğu bir şiirdir. Oysa Kur'ân, onun şiir okumasını nefyetmiştir” demiştir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Bu Ahfeş'in görüşüne göre bir şiir değil recezden ibarettir. Böyle bir şey okuyan kişiye: «Recez okuyan filan kişi» denilir. Bu kişiye şair denilmez. Şiir tam bir beyitten oluşur. Şiirin şartı bizzat maksud olmaktır, bu ise maksud değil tesadüfen ağza gelen bir şeydir.”

Buhârî ayrıca bunu *Edeb* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim,

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6146. Müslim 1796

Meğâzi konusu içinde, Tirmizî, *Tefsîr*'de ve Nesâî, *Amelu'l-yevm ve'l-leyle*'de tahrir etmişlerdir.

۱۰ - بَاب مَنْ يُجْرَحُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

10- YÜCE ALLAH YOLUNDA YARALANAN KİMSE

۲۸۰۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكَلِّمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدِّمِّ وَالرَّيْحُ رِيحُ الْمِسْكِ » طرفاه ۲۳۷، ۵۵۳۳ - تحفة ۱۳۸۳۷

2803- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Canım elinde olana yemin olsun ki Yüce Allah’ın yolunda herhangi bir yara alan kişi —ki Allah kendi yolunda yaralananı en iyi bilendir — bu yarası henüz yeni alınmış gibi kanları akarak huzura gelir. Yaradan akan, kan rengindedir, ancak kokusu misk kokusu gibidir.*”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Canım elinde olana yemin olsun ki*” şeklinde yemin ederek Yüce Allah’ın yolunda cihad ederken veya kendi malını korurken veya iyiliği emredip kötülükten nehy ederken herhangi bir yara alan Müslüman kişinin mücahit konumunda olduğunu ve bu kişinin yarası henüz yeni alınmış gibi kanları akarak huzura geleceğini bildirmiştir. Müslim’in Ebû Hureyre’den olan rivayeti: “*Müslüman kişinin Allah yolunda aldığı hiçbir yara yoktur ki, kıyamet günü, o yarası açıldığı günündeki şekliyle kamıyor olarak huzura gelmesin*” şeklindedir. Ancak Allah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 237 ve 5533. Müslim 1876

kendi yolunda yaralananı en iyi bilendir. Yani burada önemli olan kişinin niyetidir. Kişinin halis bir niyetle Allah'ın kelimesi en yüksek olsun diye çalışırken yara alması halinde söz konusu durum geçerlidir. Böylesi bir yaradan akan, kan rengindedir, ancak kokusu misk kokusu gibidir.

Müslim'in: *"Müslüman kişinin Allah yolunda aldığı hiçbir yara yoktur ki, kıyamet günü, o yarası açıldığı gündeki şekliyle kanıyor olarak huzura gelmesin"* şeklindeki rivayetine göre kişinin bu yaradan dolayı şehid olması veya iyileşmesi durumu değiştirmemektedir. Ancak açık olarak görülmektedir ki kıyamet gününde yarası kanar bir şekilde gelecek olan kimse yarası kanar halde iken ölen kimsedir. İbn Hibbân'ın Muâz'dan olan: *"Yüce Allah'ın yolunda kişinin aldığı bir yara onun üzerinde şehitlik mührü olur"* şeklindeki merfû rivayeti de bunu teyid etmektedir. Böyle bir mührün olması da kişinin Allah yolunda canından vazgeçmesi sebebiyledir. Sünen sahipleri bunu rivayet etmiştir. Tirmizî ve İbn Hibbân hadisini sahih olduğunu söylemişlerdir. Hâkim, Muâz b. Cebel'in hadisini: *"Allah'ın yolunda bir yara alan veya sıkıntıya düşen kişi, kıyamet gününde huzura bu yara veya sıkıntısı dünyadaki en canlı haliyle, zafırân renginde ve misk gibi bir kokuyla çıkar"* şeklinde nakletmiştir.

Hâfız İbn Hacer der ki: *"Bu ziyade de bu durumun sadece şehide has olmadığını ve Allah yolunda yara alan her kişiyi kapsadığını göstermektedir."*

Nevevî der ki: *"Bu ziyade ile kâfirlerle savaşmak kastediliyorsa o zaman Allah yolunda bağilerle savaşırken, yol kesenlere karşı çarpışırken, iyiliği emredip kötülüğü nehy ederken ve buna benzer şeyler sebebiyle yara alan kimseler de bu kapsam içindedirler."* İbn Abdilber de aynı şeyi söylemiş ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Malı uğruna öldürülen kimse şehittir"* buyruğunu buna delil göstermiştir. Ancak Veliyyüddîn b. el-İrâkî şöyle demiştir: *"Malı uğruna öldürülen kişinin bu sınıfa dahil olması konusu üzerinde durmak gerekmektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah kendi yolunda yaralananı en iyi bilendir» buyurmakla bu konuda ihlase işaret etmektedir. Kişi bu durumda Allah rızası için değil kendi malını muhafaza etmek için yara almış olmaktadır. Bu durumda da kıyamet gününde kanının kokusunun misk kokusu gibi olması söz konusu değildir. Ancak Allah yolunda kendi canından vazgeçen kimse bu fazileti hak etmektedir."*

Buhârî ayrıca bunu *Taharet* kitabında içine necaset düşen katı yağ ve suyun hükmü başlığı altında zikretmişti.

۱۱ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿هَلْ تَرَبُّصُونَ بِنَا إِلَّا
إِخْدَى الْحُسَيْنَيْنِ﴾ وَالْحَرْبُ سِجَالٌ

11- YÜCE ALLAH'IN: “SİZ BİZİM İÇİN ANCAK İKİ İYİLİKTEN BİRİNİ
BEKLEMECTESİNİZ” BUYRUĞU VE SAVAŞIN BİR LEHTE, BİR
ALEYHTE OLMASI

Âyetteki iki iyilikten kasıt, varılacak olan iki akıbetten biridir ki bunlardan biri fetih, bir diğeri de şehitliktir.

Savaş da bir lehte, bir aleyhte olur. Yani Müslümanların galip gelmesi halinde Müslümanlar için fetih olur. Müşriklerin galip gelmesi halinde de Müslümanlar için şehitlik olur.

۲۸۰۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ
عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سُمَيَانَ أَخْبَرَهُ أَنَّ هِرَقْلَ قَالَ لَهُ
سَأَلْتُكَ كَيْفَ كَانَ فِتْنَاكُمْ إِيَّاهُ فَرَعَمْتَ أَنَّ الْحَرْبَ سِجَالٌ وَدَوَّلٌ ، فَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى ثُمَّ
تَكُونُ هُمْ الْعَاقِبَةُ . أطرافه ۷، ۵۱، ۲۶۸۱، ۲۹۴۱، ۲۹۷۸، ۳۱۷۴، ۴۵۵۳، ۵۹۸۰،
۴۸۵۰ تحفة ۷۵۴۱ - ۷۶۶۰، ۷۱۹۶،

2804- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullah b. Abbâs'ın bildirdiğine göre Hirakl, Ebû Süfyân'a şöyle demiştir: “Ben sana: «Onunla savaşınız nasıldır?» diye sordum, savaşın aranızda münavebeli cereyan ettiğini, onların size, sizin de onlara galebe çaldığını söyledin. Peygamberler de böyledir, imtihandan geçirilirler, sonunda akıbet onların olur.”¹

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr'dir. Dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı Abdillâh el-Mahzûmî'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

¹ Müslim 1773

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'dur.

Abdullah b. Abbâs'ın bildirdiğine göre Kayser lakaplı Rum kralı Hirakl, Ebû Süfyân'a Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile savaşıp savaşmadığını sorunca, Ebû Süfyân savaştığını söylemiştir. Hirakl savaşlarının nasıl olduğunu sorunca da Ebû Süfyân savaşın aralarında münavebeli cereyan ettiğini, bazen onların kendilerine, bazen de kendilerinin onlara galebe çaldığını söylemiştir. Bunun üzerine de Hirakl, peygamberlerin de böyle olduğunu, onların imtihandan geçirildiklerini ve sonunda akıbetin onların lehine olduğunu söylemiştir.

Bu hadis daha önce zikredilmiş olan bir rivayetin sadece bir kısmıdır.

۱۲ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾

12- YÜCE ALLAH'IN: "MÜMİNLER İÇİNDE ALLAH'A VERDİKLERİ SÖZDE DURAN NİCE ERLER VAR. İŞTE ONLARDAN KİMİ, SÖZÜNÜ YERİNE GETİRİP O YOLDA CANINI VERMİŞTİR. KİMİ DE (ŞEHİTLİĞİ) BEKLEMEDİR. ONLAR HİÇ BİR ŞEKİLDE (SÖZLERİNİ) DEĞİŞTİRMEMİŞLERDİR" BUYRUĞU

Uhud savaşına çıkıldığı zaman müminler içinde savaştan kaçmayarak Allah'a verdikleri sözde duran nice erler vardı. Söz veren kişi sözünü yerine getirirse doğru söylemiş olur. İşte onlardan kimisi sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir. Bunlardan bazıları Enes b. en-Nadr ve Talha'dır. Kimisi de Osman gibi şehitliği beklemektedir. Osman ve onun gibileri hiçbir şekilde sözlerini değiştirmemişlerdir. Onlar münafıklar gibi yapmayıp Allah'a vermiş oldukları söz üzere kalmışlardır. Zira münafıklar savaştan kaçmak istedikleri için evleri saldırıya açık olmadığı halde: "Evlerimiz saldırıya açık ve emniyetsiz durumdadır" dediler. Daha önce de savaştan kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi.

۲۸۰۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْخُرَاعِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ حَدَّثَنَا زِيَادٌ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -

قَالَ غَابَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، غِثْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلْتُ الْمُشْرِكِينَ ، لَئِنْ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ لَيَرَيْنَّ اللَّهَ مَا أَصْنَعُ ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أَحَدٍ وَانْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ قَالَ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ بِمَا صَنَعَ هَؤُلَاءِ - يَعْنِي أَصْحَابَهُ - وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ بِمَا صَنَعَ هَؤُلَاءِ » - يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ - ثُمَّ تَقَدَّمَ ، فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ ، فَقَالَ يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ ، الْجَنَّةَ ، وَرَبِّ النَّضْرِ إِنِّي أَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أَحَدٍ قَالَ سَعْدُ فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعَ قَالَ أَنَسُ فَوَجَدْنَا بِهِ بَضْعًا وَثَمَانِينَ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ أَوْ طَعْنَةً بِرُمَحٍ أَوْ رَمِيَّةٍ بِسَهْمٍ ، وَوَجَدْنَاهُ قَدْ قُتِلَ وَقَدْ مَثَلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ ، فَمَا عَرَفَهُ أَحَدٌ إِلَّا أُخْتَهُ بِنَانَةَ قَالَ أَنَسُ كُنَّا نَرَى أَوْ نَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَشْبَاهِهِ ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ . طرفاه ٤٠٤٨ ، ٤٧٨٣ - تحفة ٦٧١ ، ٤٤٥٠ أ

2805- “Muhammed b. Saïd el-Huzâi — Abdula'lâ” isnâdiyla Humeyd'in bildirdiğine göre ve yine “Amr b. Zûrâre — Ziyâd” isnâdiyla Humeyd et-Tavîl'in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: Amcam Enes b. en-Nadr uzaklarda olduğu için Bedir savaşına katılamamıştı. Bu sebeple o: “Ey Allah'ın Resûlü! Uzaklarda olduğum için müşriklerle yaptığın ilk savaşa katılamadım. Allah'a yemin olsun ki eğer bundan sonra Allah, müşriklere karşı bir savaşta benim de hazır bulunmamı takdir ederse, şüphesiz neler yapacağımı gösterecektir” dedi. Uhud savaşında Müslümanlar bozguna uğrayınca, o, arkadaşlarını kastederek: “Allahım! Şunların yaptıklarından dolayı özür ve bahanelerinin kabulünü dilerim” dedi. Müşrikleri kastederek de: “Şunların yaptıklarından da Sana sığınırım” dedi ve saldırıya geçti. Bu sırada Sa'd b. Muâz ile karşılaştı ve: “Ey Sa'd b. Muâz! Nadr'ın Rabbine yemin olsun ki ben cennetin kokusunu Uhud'un berisinden hissediyorum” dedi. Sa'd: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben onun yaptığı gibi yapamadım” dedi. Onu bulduğumuzda vücudunda kılıç darbesi, mızrak yarası ve ok yarası olmak üzere seksen küsur yara vardı. Müşrikler uzuvlarını keserek ona müsle yapmışlardı. Bu sebeple onu kimse tanıyamamıştı. Ancak kız kardeşi onu parmak uçlarından tanımıştı. Biz: **“Müminler içinde**

Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir”¹ âyetinin Enes b. en-Nadr ve arkadaşları hakkında nazil olduğunu düşünür veya zannederdik.²

Muhammed, Muhammed b. Sa’d el-Huzâî el-Basrî’dir.

Abdula’lâ, Abdula’lâ b. Abdila’lâ b. es-Sâmî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Amr, Amr b. Zurâre b. Vâkid el-Hilâlî’dir.

Ziyâd, Ziyâd b. Abdillâh el-Âmirî el-Bukâî’dir.

Nakledildiğine göre Enes’in amcası Enes b. en-Nadr uzaklarda olduğu için Bedir savaşına katılamamıştı. Bu sebeple o, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) açıklamada bulunarak uzaklarda olduğu için müşriklerle yaptığı ilk savaşa katılamadığını söyledi ve: “Allah’a yemin olsun ki eğer bundan sonra Allah, müşriklere karşı bir savaşta benim de hazır bulunmamı takdir ederse, şüphesiz neler yapacağımı gösterecektir” dedi. Zira Bedir savaşı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı ilk savaştır.

Uhud savaşında Müslümanlar bozguna uğrayınca, Enes b. en-Nadr, Müslüman arkadaşlarının savaştan kaçmasını kastederek: “Allahım! Şunların yaptıklarından dolayı özür ve bahanelerinin kabulünü dilerim” dedi. Müşrikleri kastederek de: “Şunların yaptıklarından da Sana sığınırım” dedi. Yani her iki duruma da razı olmaması açısından arkadaşlarının ömrünün kabul edilmesini istemiş ve düşmanların yaptığından Allah’a sığınmıştı. Sonra Enes b. en-Nadr müşriklere karşı saldırıya geçti. Bu sırada kaçmakta olan Sa’d b. Muâz ile karşılaştı ve: “Ey Sa’d b. Muâz! Nadr’ın Rabbine yemin olsun ki ben cennetin kokusunu Uhud’un berisinden hissediyorum” dedi. Yani Enes b. en-Nadr bu sırada ya gerçekte cennetin kokusunu almış ya da cennet kokusu gibi bir koku hissetmişti.

Sa’d b. Muâz, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) Enes b. en-Nadr gibi

¹ Ahzâb Sur. 23

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4048 ve 4783. Müslim 1903

yapamadığını, yani Enes b. en-Nadr gibi öne atılamadığını, cesur ve kuvvetli olmasına rağmen onun gibi müşriklerle savaşmadığını, onun kılıç darbesi, mızrak yarası ve ok yarası olmak üzere bedeninde seksen küsur yara almasına rağmen sabrettiği gibi sabredemediğini söyledi. Enes b. Mâlik, onu bulduklarında vücudunda kılıç darbesi, mızrak yarası ve ok yarası olmak üzere seksen küsur yara olduğunu söylemiştir.

Müşrikler onun kulaklarını, burnunu ve başka uzuvlarını keserek ona müslu yapmışlardı. Bu sebeple onu kimse tanıyamamıştı. Ancak kız kardeşi onu parmak uçlarından tanımıştı. Enes b. Mâlik: “Müminler içinde Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir”¹ âyetinin Enes b. en-Nadr ve arkadaşları hakkında nazil olduğunu düşündüklerini veya zannettiklerini söylemiştir. Buradaki şüphe raviye aittir, ancak her ikisi de aynı mânâyı taşımaktadır.

۲۸۰۶ - وَقَالَ إِنَّ أَخْتَهُ وَهَى تَسْمَى الرَّبِيعَ كَسَرَتْ ثِيَّهَ امْرَأَةٍ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْقِصَاصِ ، فَقَالَ أَنَسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تُكْسِرُ ثِيَّهَهَا فَرَضُوا بِالْأُزْشِ وَتَرَكُوا الْقِصَاصَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ » . أطرافه ۲۷۰۳ ، ۴۴۹۹ ، ۴۵۰۰ ، ۴۶۱۱ ، ۶۸۹۴ - تحفة ۷۱۶

2806- Yine Enes şöyle demiştir: Enes b. en-Nadr’ın Rubeyyi’ diye anılan kız kardeşi, bir kadının ön dişlerinden birini kırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kısas yapılmasını söyledi. Enes b. en-Nadr: “Ey Allah’ın Resûlü! Seni hak olarak gönderene yemin olsun ki onun ön dişi kırılmaz” deyince, davacılar diyete razı oldular ve kisası bıraktılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’ın öyle kulları vardır ki yemin ettikleri zaman Allah bu yeminlerini boşa çıkarmaz” buyurdu.²

Nakledildiğine göre Enes b. en-Nadr’ın Rubeyyi’ diye anılan kız kardeşi, bir kadının ön dişlerinden birini kırdı. Rubeyyi’ Enes’in halası idi. Davacılar diyet

¹ Ahzâb Sur. 23

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2703, 4499, 4500, 4611 ve 6894. Müslim 1675

teklif edildi, ancak kabul etmediler. Affedilmesini istediler, yine kabul etmediler. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kısas yapılmasını söyledi. Uhud savaşında şehit olan Enes b. en-Nadr, Allah'tan hasımlarını razı etmesini ve rızası doğrultusunda kız kardeşini affetmelerini ümit ederek: "Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak olarak gönderene yemin olsun ki onun ön dişi kırılmaz" deyince, davacılar diyete razı oldular ve kısası bıraktılar. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın öyle kulları vardır ki yemin ettikleri zaman Allah bu yeminlerini boşa çıkarmaz" buyurdu. Bu şekilde yeminin boşa çıkmaması yemini bozmanın aksinedir.

Rubeyyi'nin bu kıssası daha önce *Sulh* kitabında Diyetle sulh başlığı altında zikredilmişti.

٢٨٠٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي
أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ أَرَاهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ
ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَخْتُ الصُّحُفَ فِي الْمَصَاحِفِ ، فَفَقَدْتُ آيَةً مِنْ سُورَةِ
الْأَحْزَابِ ، كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا ، فَلَمْ أَجِدْهَا إِلَّا مَعَ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ
الْأَنْصَارِيِّ الَّذِي جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهَادَتَهُ شَهَادَةً رَجُلَيْنِ ، وَهُوَ قَوْلُهُ ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ أطرافه ٤٠٤٩ ، ٤٦٧٩ ، ٤٧٨٤ ، ٤٩٨٦ ، ٤٩٨٨ ،
٤٩٨٩ ، ٧١٩١ ، ٧٤٢٥ تحفة ٣٧٠٣ ، ٣٥٢٧ أ

2807- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zühri — İsmail — kardeşi Süleyman — Muhammed b. Ebî Atîk — İbn Şihâb" isnâdıyla Hârice b. Zeyd'in bildirdiğine göre Zeyd b. Sâbit şöyle demiştir: Ben sahifeleri mushaflara naklettim. Bu sırada Ahzâb Sûresi'nden bir âyetin bulunmadığını gördüm. Oysa ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu okuduğunu işitirdim. Bu âyeti sadece Huzeyme b. Sâbit el-Ensârî'nin yanında buldum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk tutmuştu. Bu âyet de Allah'ın: **"Müminler**

“içinde Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var”¹ şeklindeki buyruğudur.²

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

İsmail, İsmail b. Ebî Uveys’tir.

İsmail’in kardeşi, Ebû Bekr Abdulhamîd’dır.

Süleyman, Süleyman b. Bilal’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Hârice, Hârice b. Zeyd el-Ensârî’dir.

Zeyd, Zeyd b. Sâbit el-Ensârî’dir.

Hadisin lafzı İbn Ebî Atîk’e aittir. Şuayb’ın lafzı da Ahzâb Suresi’nin tefsirinde zikredilecektir inşallah.

Hârice b. Zeyd’in bildirdiğine Zeyd b. Sâbit, Kur’ân’ın yazılı olduğu sayfeleri mushafalara nakletmiştir. Zeyd bu sayfalarda daha önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) okuduğunu işittiği Ahzâb Sûresi’nden bir âyetin bulunmadığını gördü. Ancak bu âyeti sadece Huzeyme b. Sâbit el-Ensârî’nin yanında buldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk tutmuştu. Bir adam bir konuda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediğini inkâr edince Huzeyme söz konusu şeyde Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) şahitlik etmiş ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şahid olmadığın bir şeye mi şahitlik ediyorsun?*” buyurunca, Huzeyme: “Biz seni semadan getirdiğin şeylerde tasdik ediyoruz. Böylesi bir şeyde nasıl tasdik etmeyiz?” karşılığını vermiştir. Bunun üzerine de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Huzeyme’nin şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk tutmuştur. Söz konusu âyet de Yüce Allah’ın: “**Müminler içinde Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var**”³ şeklindeki buyruğudur.

¹ Ahzâb Sur. 23

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4049, 4679, 4784, 4986, 4989, 7191 ve 7425

³ Ahzâb Sur. 23

Bu şekilde bir kişinin veya iki kişinin kavli üzerine bu âyetin Kur'ân'da zikredilmiş olması ortaya bir çelişki çıkarmaktadır. Kur'an'ın mushaf haline gelene kadar sahabe tarafından tevatür yoluyla muhafaza edildiği kabul edilir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Bu onlara göre tevatürdür. Bu sebeple: «Oysa ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu okuduğunu işitirdim» demiştir.” Rivayet edildiğine göre Ömer de: “Ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu okuduğuna şahitlik ederim” demiştir. Ubey b. Ka'b, Hilâl b. Umeyye ve başkalarından da böyle dedikleri nakledilmiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Tefsîr*'de ve *Fedâilu'l-Kur'ân*'da tahrir etmiştir. Hadisi Tirmizî ve Nesâî, *Tefsîr*'de tahrir etmişlerdir.

۱۳ - بَابُ عَمَلٍ صَالِحٍ قَبْلَ الْقِتَالِ

13- SAVAŞTAN ÖNCE SALİH BİR AMEL

وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ إِنَّهَا يُقَاتِلُونَ بِأَعْمَالِكُمْ .

وَقَوْلُهُ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ * إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُيَانٌ مَرْصُوصٌ * .

Ebu'd-Derdâ: “Sizler ancak amellerinizle savaşıyorsunuz” demiştir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılaşır. Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.”**¹

Ebu'd-Derdâ Uveymir b. Mâlik el-Ensârî'nin bu sözünü ed-Dîneverî, *el-Mucâlese* kitabında: “Sizler ancak amellerinize bürünmüş olarak savaşıyorsunuz” şeklinde rivayet etmiştir.

Müminler: “Allah katında hangi amelin daha faziletli olduğunu bilseydik onunla amel ederdik” derdi. Bunun üzerine Yüce Allah: **“Allah, kendi**

¹ Saff Sur. 2-4

yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşırları sever”¹ âyetini indirdi. Müminler savaşmak istemeyince de Yüce Allah onlara öğüt vererek ve tedip ederek: “Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır”² âyetlerini indirdi. “Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşırları sever”³ âyeti ile Allah’a itaat yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşırlar kastedilmektedir. Kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşmaktan kasıt, ise savaşçıların savaşdaki yerlerini terk etmemesidir.

İbnu’l-Müneyyir der ki: “Âyetin başlıkla ilgisi arasında bir gizlilik vardır. Görüldüğü kadarıyla Yüce Allah, hayır işleyeceğini söyleyip böylesi bir fiilde bulunmayanları kınamakta ve savaş sırasında sebat gösterip sözünde duranlara övgüde bulunmaktadır. Veya savaşa razı olmadığı halde sadece söz ile savaşta önde olacağını söyleyen kişileri kınamıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki kişinin bu yönde söz verip sözünde durması salih amellerdendir.”

Kirmânî der ki: “Bu âyeti burada zikretmekten maksat, içinde saf bağlamayı zikretmektir. Zira saf bağlamak savaştan önce yapılan salih bir ameldir.”

٢٨٠٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ الْفَزَارِيُّ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ مُقَنَّعٌ بِالْحَدِيدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقَاتِلْ وَأُسَلِّمْ . قَالَ « أَسَلِّمْ ثُمَّ قَاتِلْ » فَأَسَلَّمَ ثُمَّ قَاتَلَ ، فَقَتِلَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « عَمِلَ قَلِيلًا وَأَجَرَ كَثِيرًا » . تحفة ١٨١٧

2808- “Muhammed b. Abdirrahîm — Şebâbe b. Sevvâr el-Fezârî — İsrâîl” isnâdıyla Ebû İshâk’ın bildirdiğine göre Berâ şöyle demiştir: “Demir bir zırh ile yüzü örtülü bir kişi Allah Resûl’üne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Savaşayım sonra da Müslüman mı olayım?”

¹ Saff Sur. 4

² Saff Sur. 2-3

³ Saff Sur. 4

diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Önce Müslüman ol sonra savaş” buyurdu. Adam Müslüman olduktan sonra savaşarak öldü. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Az amel işledi, ama çok sevap kazandı” buyurdu.¹

Muhammed, Sâike diye bilinen Muhammed b. Abdirrahîm’dir.

İsrâîl, İsrâîl b. Yûnus b. Ebî İshâk’tır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebî’î’dir.

Berâ, Berâ b. Âzib’dir.

Nakledildiğine göre demir bir zırh ile yüzü örtülü bir kişi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelmiş ve: “Ey Allah’ın Resûlü!” diyerek savaştan önce mi yoksa savaştan sonra mı Müslüman olması gerektiğini sormuştur. Hâfız İbn Hacer şöyle demiştir: “Bu kişinin adını bilmiyorum. Ancak bu kişi Müslim’in de rivayetinde olduğu gibi Ensârî olup Nebî’t oğullarındandır. Eğer öyle olmasaydı bu kişinin Abdüleşhel oğullarından Usayrim diye bilinen Amr b. Sâbit b. Vakş olduğu söylenebilirdi. Abdüleşhel oğulları Ensâr’dan olan Evs’ten bir koldur. Bunlar da Nebî’t oğullarından değildir.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adama önce Müslüman olmasını sonra da savaşmasını söyledi. Adam, Müslüman olduktan sonra savaşarak ölünce, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun az amel işlediğini, ancak çok sevap kazandığını söyledi.

İbn İshâk, *Meğâzî*’de sahih bir isnâdla şöyle bir rivayette bulunmuştur: “Ebû Hureyre: «Bana hiçbir namaz kılmadan cennete giren birini söyleyin» der ve sonra: «Bu kişi Amr b. Sâbit’tir» derdi.”

١٤ - بَاب مَنْ أَتَاهُ سَهْمٌ غَرِبَ فَقَتَلَهُ

14- KENDİSİNE NEREDEN ATILDIĞI BİLİNMEYEN BİR OK GELİP DE ÖLEN KİMSE

Kişinin nereden atıldığı veya kim tarafından atıldığı bilinmeyen bir ok ile ölmesi veya bir kasıt olmaksızın atılan bir okun gelmesiyle ölmesi.

¹ Müslim 1900

٢٨٠٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ أُمَّ الرَّبِيعِ بِنْتَ الْبَرَاءِ وَهِيَ أُمُّ حَارِثَةَ بِنِ سُرَّاقَةَ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرَبٌ ، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ ، صَبَرْتُ ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ قَالَ « يَا أُمُّ حَارِثَةَ ، إِنَّهَا جَنَّانٌ فِي الْجَنَّةِ ، وَإِنْ ابْنُكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى » أطرافه ٣٩٨٢ ، ٦٥٥٠ ، ٦٥٦٧ - تحفة ١٣٠١

2809- “Muhammed b. Abdillâh — Hüseyin b. Muhammed Ebû Ahmed — Şeybân — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik bildiriyor: Ümmü Rubeyyî’ binti Berâ —ki bu kişi aynı zamanda Ümmü Hârîse b. Surâka’dır— Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah’ın Peygamberi! Bana Hârîse’den haber vermez misin? O, Bedir günü kimin attığı belli olmayan bir okla öldürülmüştü. Eğer cennette ise sabrederim. Cennette değilse onun için gücüm yettiğince ağlarım” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Ümmü Hârîse! Cennette dereceler vardır. Senin oğlun bunlardan Firdevsu’l-A’lâ’ya erişti*” buyurdu.¹

Muhammed b. Abdillâh, Muhammed b. Yahya b. Abdillâh ez-Zühî’dir. Buhârî onu dedesine nispet etmiştir.

Hüseyin, Hüseyin b. Muhammed Ebû Ahmed b. Behrâm et-Temîmî el-Mervezî’dir ve Bağdat’ta ikamet etmiştir.

Şeybân, Ebû Muâviye en-Nahvî’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Ümmü Rubeyyî’ binti Berâ —ki bu kişi aynı zamanda Ümmü Harise b. Surâka el-Ensâriyye’dir— Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah’ın Peygamberi! Bana Hârîse’den haber vermez misin? O, Bedir günü kimin attığı belli olmayan bir okla öldürülmüştü. Eğer cennette ise sabrederim. Cennette değilse onun için gücüm yettiğince ağlarım” dedi. Ancak bu bir yanlışlıktan ibarettir. Zira bu kişi Rubeyyî’ binti

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3982, 6550 ve 6567

Nadr b. Damdama'dır ve Enes b. Mâlik b. Nadr b. Damdama'nın halasıdır. İbnu'l-Esîr, *Câmi'*de şöyle demiştir: “Ensâb, megâzi ve sahabe isimlerinin zikredildiği bütün kitaplarda: «Rubeyyi' binti Nadr b. Damdama» şeklinde yazılmıştır.”

İbn Hacer: “Bu durum ne hadisi, ne de ravilerini etkilememektedir” demiştir.

İbnu'l-Muneyyir der ki: “Ümmü Rubeyyi'nin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): «Eğer cennette ise sabrederim» demesi, düşmanın Hârise'yi kasıtsız olarak öldürmüş olmasından dolayıdır. Zira Hârise'nin annesi sadece düşman tarafından kasıtlı olarak öldürülen kişinin şehit olduğunu sanıyordu ve bu sebeple bu meseleyi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) soruyordu. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine kasıtlı olsa da, olmasa da düşman tarafından öldürülen her kişinin şehit olduğunu bildirmiştir.

Hâfiz İbn Hacer'in naklettiğine göre Ümmü Rubeyyi'nin ağlamasına Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey dememesi bunun caiz olduğunu göstermektedir. Aynî ve Hattâbî bunda İbn Hacer'e mutabaat etmişlerdir. Sonra her ikisine de bu konuda itiraz edilmiştir. Zira bu durum ağıt yakmanın haram kılınmasından önce idi. Bu sebeple bu rivayet ağıt yakmanın caiz olduğuna dair bir delil değildir. Ağıtın haram kılınması Uhud savaşında idi. Bu olay ise Bedir savaşından hemen sonra olmuştur. Ancak bu konuda açık bir şekilde görüş vardır. Çünkü rivayette: “Onun için gücüm yettiğince ağıt yakarım” dememiştir. “Onun için gücüm yettiğince ağlarım” demiştir. Ağlarken de mutlaka ağıt yakılacaktır diye bir şey yoktur. Fakat Hattâbî'nin naklettiğinden anlaşıldığına göre Ümmü Rubeyyi'nin ağlamasına Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey dememesi sadece ağlamanın caiz olduğuna işaret etmektedir. Ölü defnedilmeden önce ve sonra onun için ağlamanın caiz olduğu konusunda bir şüphe yoktur ve bunda ittifak edilmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ümmü Hârise!” diyerek, Cennette derecelerin olduğunu ve Hârise'nin bunlardan Firdevsu'l-A'lâ'ya eriştiğini söyleyince, Ümmü Rubeyyi: “Ey Hârise! Ne mutlu sana!” diyerek dönüp gitmiştir.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

Ebû Zer'in nüshasında Besmele zikredilmemiştir.

۱۵ - بَابُ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا

15- EN ÜSTÜN SÖZ ALLAH'IN SÖZÜ OLSUN DİYE SAVAŞAN KİMSE

En üstün söz, Allah'ın sözü olsun diye savaştan kimsenin fazileti.

۲۸۱۰ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلذِّكْرِ ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانَهُ ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ « مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » أطرافه ۱۲۳ ، ۳۱۲۶ ، ۷۴۵۸ - تحفة ۸۹۹۹

2810- "Süleyman b. Harb — Şu'be — Amr" isnâdıyla Ebû Vâil'in bildirdiğine göre Ebû Mûsa şöyle demiştir: Adamın biri Allah Resûl'üne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Ganimet için savaştan veya şöhret için savaştan veya saygınlık kazanmak için savaştan kişilerden hangisi Yüce Allah'ın yolunda savaşmış olur?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "En üstün söz Allah'ın sözü olsun diye savaştan kişi Allah'ın yolunda savaşmış olur" buyurdu.¹

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Vâşihî'dir.

Şu'be, Şube b. el-Haccâc'dır.

Amr, Amr b. Murre'dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Ebû Musa, Abdullah b. Kays'tır.

Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve hangi savaşların Allah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 123, 3126 ve 7458. Müslim 1904

yolunda yapılmış sayılacağını sordu. Bu kişi Ebû Mûsa el-Medîni'nin *es-Sahâbe* eserinde zikrettiğine göre Lâhik b. Damra el-Bâhilî'dir. Zira dediğine göre bazıları ganimet için savaşırken bazıları şöhret için savaşmaktadır. Bazıları cesaretini göstermek için savaşırken, bazıları da saygınlık kazanmak için savaşmaktadır. A'meş'in Ebû Vâil'den olan rivayeti: "Bazıları gösteriş için savaşmaktadır" şeklindedir. Bu da *Tevhîd* konusu içinde zikredilecektir inşallah. Mânsûr ise Ebû Vâil'den olan rivayetinde: "Akrabalarına ya da kabilesine sahip ve destek çıkma babından savaşmaktadır" ziyadesinde bulunmuştur. Bu da daha önce *İlim* konusu içinde zikredilmişti. Mansûr'un rivayetinde ise: "Öfke ve intikam duygusuyla savaşmaktadır" şeklindedir.

Bu durumda ganimet için, cesaretini göstermek için, gösteriş için, akrabalarına ya da kabilesine sahip ve destek çıkmak için, öfke ve intikam duygusuyla olmak üzere beş şey için savaşıldığı görülmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama cevap olarak öfkesi veya şehvi bazı duygular için değil de İ'lây-i Kelimetullah için, yani İslam davası veya ihlas sözünün daha üstün olması için savaşan kişilerin Allah yolunda savaşmış sayılacağını bildirdi. Kişi bundan başka bir şey için savaştığı zaman Allah yolunda savaşmış olmaz. Ancak kişi bir kastı olmaksızın böyle şeyler elde etse de yine Allah yolunda savaşmış olur.

Ebû Dâvud ve Nesâî ceyyid bir isnâdla Ebû Umâme'den şöyle bir rivayette bulunmuşlardır: "Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: «Ey Allah'ın Resûlü! Sevap ve şöhret elde etmek için savaşan kişi hakkında ne dersin? Onun için ne vardır?» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Onun için bir şey yoktur» buyurdu. Adam sorusunu üç defa tekrar etti ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her defasında: «Onun için bir şey yoktur» karşılığını verdi. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah ancak samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder» buyurdu."

İbn Ebî Hamza der ki: "Muhakkiklerin görüşü ilk amacın İ'lây-i Kelimetullah için, yani İslam davası veya ihlas sözünün daha üstün olması için olması halinde başka şeylerin de kastedilmesinin bir sakıncası olmadığı yönündedir."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada sorunun lafzına değil de mânâsına cevap vermiştir. Zira öfke ve asabiyet bazen Allah rızası için bazen de dünyalık herhangi bir amaç için olabilir. Eğer Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın zikrettiklerinin Allah yolunda olmadığını söylemiş olsaydı,

muhtemelen adam bunlar dışında başka şeyler için savaşmanın Allah yolunda olduğunu düşünecekti. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sorunun mânâsına yönelik özlü bir cevap vermiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Humus* ve *Tevhîd* konuları içinde tahrir etmiştir. Bu hadis daha önce Oturan âlimin karşısında ayakta durup soru sormak başlığı altında zikredilmiştir.

۱۶ - بَابُ مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

16- ALLAH YOLUNDA AYAKLARI TOZLANAN KİMSE

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Resûlü'nden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa dûçar olmaları, kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.”**¹

Allah yolunda kâfirlerle savaşırken ayakları tozlanan kimsenin fazileti. Burada özellikle ayakların zikredilmesi diğer bütün hareketlerin ayaklar üzerinde olmasından dolayıdır.

Âyetin zahirinde haber, mânâsında ise nehy etme bulunmaktadır. Medine halkının çevresinde bulunan bedevî Araplardan kasıt Müzeyne, Cüheyne, Eşca', Eslem ve Ğifâr kabileleridir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) savaşa çıkarken bunların kendisinden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri kendilerine yakışmaz.

Âyetin başlıkla olan ilgisi de İbn Battâl'ın dediği gibidir. Zira Yüce Allah:

¹ Tevbe Sur. 120

“Kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları”¹ buyurmaktadır. Yani kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları halinde öldürdükleri veya esir aldıkları veya ganimet olarak ele geçirdikleri her bir şey için mutlaka kendilerine salih bir amel yazılır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki salih ameli, bu işleri yapana ateşin dokunmayacağı yönünde açıklamıştır. Allah yolundan kasıt ise Allah’a itaat olan şeylerin hepsidir.

Abâye b. Rifâ’a der ki: Ben Cuma namazına giderken Ebû Abs bana yetiştire: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Yüce Allah, kişinin Allah yolunda tozlanan ayaklarını cehennem ateşine haram kılar» buyurduğunu işittim” dedi.

Buhârî bunu rivayet etmiştir ve rivayette: “Allah yolu” ifadesinden kastın Allah’a itaat olan şeylerin hepsinin olduğu, ancak mutlak olarak: “Allah yolu” ifadesinden akla gelen ilk şeyin cihad olduğu görülmektedir.

٢٨١١ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ هَمْرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا عَبَّادُ بْنُ رَافِعٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْسٍ هُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَبْرِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَسَّهُ النَّارُ » طرفه ٩٠٧ - تحفة ٩٦٩٢

2811- “İshâk — Muhammed b. el-Mübârek — Yahya b. Hamza — Yezîd b. Ebî Meryem — Abâye b. Râfi’ b. Hadîc” isnâdıyla Ebû Abs’ın yani Abdurrahman b. Cebr’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah yolunda ayakları tozlanan bir kula cehennem ateşi asla dokunmaz” buyurmuştur.²

İshâk, İshâk b. Mansûr’dur.

Muhammed, Muhammed b. el-Mübârek es-Sûrî’dir.

Yahya, Dimaşk kadısı Yahya b. Hamza el-Himyârî’dir.

Yezîd b. Ebî Meryem, Ebû Abdillâh’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah yolunda ayakları tozlanan bir kula

¹ Tevbe Sur. 120

² Hadis başka yerde de geçmektedir: 907

cehennem ateşinin asla dokunmayacağını bildirmiştir. Ahmed, Ebû Hureyre'den olan rivayetinde: “Gündüzün bir saatinde” ziyadesinde bulunmuştur. Ateşin dokunması, zikredilen tozların var olmasıyla def edilmektedir. Ayaklara tozun dokunması kendisine ateş dokunmasını def edici oluyorsa, o zaman ayaklarla koşup çalıştığı ve öldürüp ölünceye kadar savaştığı zaman nasıl olur!

Taberânî, *M. el-Evsat*'ta Ebu'd-Derdâ'nın rivayetini: “Yüce Allah, Allah yolunda ayakları tozlanan kişinin bütün bedenine cehennem ateşini haram kılar” şeklinde merfû olarak nakletmiştir.

Bu hadis daha önce *Cuma* kitabında Cuma namazına yürümek başlığı altında zikredilmişti.

۱۷ - بَابُ مَسْحِ الْغُبَارِ عَنِ الرَّأْسِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

17- ALLAH YOLUNDA İKEN BAŞA BULAŞAN TOZLARI SİLMEK

Allah yolunda iken insanların üzerine bulaşan tozları silmenin mekruh olmaması. Birçok nüshada bu şekilde geçmektedir. Bazı nüshalarda da: “Başa bulaşan tozları silmek” şeklinde geçmektedir. Bu ifadenin: “İnsanlar” diye zikredilmesinin tahrif olduğu söylenmektedir. Aynî ise şöyle demiştir: “Tahrif edildiğini söylemeye gerek yoktur. Zira Allah yolunda olan kişinin başındaki tozları silmesi mekruh değil ise başkasının üzerindeki tozları silmek de mekruh değildir.”

۲۸۱۲ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ لَهُ وَلِعَلِّي بِنِ عَبْدِ اللَّهِ اثْنَا أَبَا سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ فَأَتَيْنَاهُ وَهُوَ وَأَخُوهُ فِي حَائِطٍ هُمَا يَسْقِيَانِهِ ، فَلَمَّا رَأَا جَاءَ فَاحْتَبَى وَجَلَسَ فَقَالَ كُنَّا نَنْقُلُ لَبَنَ الْمُسْجِدِ لَبَنَةً لَبَنَةً ، وَكَانَ عَمَّارٌ يَنْقُلُ لَبْتَيْنِ لَبْتَيْنِ ، فَمَرَّ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ وَمَسَحَ عَنْ رَأْسِهِ الْغُبَارَ وَقَالَ « وَنَحْ عَمَّارٍ ، تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ ، عَمَّارٌ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ » طرفه ٤٤٧ - تحفة

٤٢٤٨

2812- “İbrâhîm b. Mûsa — Abdulvehhâb” isnâdıyla Hâlid'in İkrime'den bildirdiğine göre İbn Abbâs, İkrime ve Ali b. Abdillâh'a: “Ebû

Saîd'e gidin ve onun rivayet ettiği hadislerden de bir şeyler dinleyin" demiştir. (İkrime şöyle devam etti): Bunun üzerine ikimiz Ebû Saîd'in yanına gittik. O, kardeşi ile beraber kendilerine ait bahçeyi sulamaktaydı. Bizi görünce yanımıza gelip oturdu ve şöyle dedi: "Bizler Mescid'in kerpiçlerini birer birer taşıyorduk. Ammâr ise ikişer ikişer taşıyordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun yanına geldi ve başındaki tozları silerek: «Yazık Ammâr'a! Onu asi bir topluluk öldürecektir. Kendisi onları Allah'a davet ederken, onlar kendisini cehenneme davet edecek» buyurdu."¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa er-Râzî es-Sağîr'dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekafî'dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dır.

İbn Abbâs, İkrime ve Ali b. Abdillâh b. Abbâs Ebu'l-Hasan el-Âbid'e Ebû Saîd el-Hudrî'nin yanına gidip onun rivayet ettiği hadislerden bir şeyler dinlemelerini söyledi. Bunun üzerine her ikisi de Ebû Saîd'in yanına gittiler. Ebû Saîd el-Hudrî süt kardeşi ile beraber kendilerine ait bahçeyi sulamaktaydı. Ebû Saîd el-Hudrî'nin öz kardeşi yoktu. Onun Katâde b. Nu'mân dışında baba bir veya anne bir bir kardeşi de yoktu. Bu kişinin Katâde b. Nu'mân olması da mümkün değildir. Zira Ali b. Abdillâh b. Abbâs, Hz. Ali'nin hilafetinin son zamanlarında doğmuştur. Katâde b. Nu'mân ise bundan daha önce Ömer'in hilafetinin son zamanlarında vefat etmiştir. Ebû Saîd onları görünce yanlarına gelip ridasını alarak oturdu ve mescidin kerpiçlerini nasıl taşıdıklarını anlatmaya başladı. Kendileri kerpiçleri birer birer taşıırken Ammâr ikişer ikişer taşıyordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun yanına gelip başındaki tozları silerek: "Yazık Ammâr'a! Onu asi bir topluluk öldürecektir. Kendisi onları Allah'a davet ederken, onlar kendisini cehenneme davet edecek" buyurmuştur.

Burada asi topluluktan kâsıt Şam halkıdır. Yani Ammâr'ın, Sıffîn'de kendisini öldüren ve Muâviye'nin askerleri olan bu asi topluluğu Allah'a davet ederken onların kendisini cehenneme davet edeceği bildirilmiştir. Buna göre de imam Ali'ye itaat Allah'a itaat demektir. İbn Battâl: "Allah doğrusunu bilir,

¹ Hadis başka yerde de geçmektedir: 447.

burada Ammâr'ı memleketinden çıkaran ve kendisine eziyet eden Mekke ehli kastedilmektedir” demiştir.

Yine İbn Battâl: “Bunu Müslümanların kastedildiği yönde tevil etmek mümkün değildir. Zira bunlar Allah'ın davetine icabet etmiştir. Ancak Müslüman olmayan kimse Allah'a davet edilir” demiştir. Ammâr'ı cehenneme gitmeye sebep olacak şeye davet edecek kimseler asi topluluk veya Mekke ehlidir. Ancak bunların açık olarak yapılan teville karşı özürleri vardır. Çünkü onlar Ammâr'ı cennete davet ettiklerini sanıyordu. Durum düşündükleri gibi olmasa da bu zanlarından dolayı kınanmaları söz konusu değildir.

Burada kastedilen kimselerin Mekke ehli olduğunu ve onu küfre davet ettiklerini söyleyecek olursak ki bu da İslam'dan önce idi, o zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “يدعوهم” lafzını gelecek zaman olarak kullanmış olsa da geçmiş zaman mânâsında da kullanmış olabilir. “يدعوهم” ifadesi: “دعاهم” şeklinde Allah'a davet etti mânâsında olabilir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun zorluğuna katlanarak kerpiçleri ikişer ikişer taşıdığını görünce Mekke'deki eziyetlere karşı sebat ederek dayanması ile faziletine işaret etmek istemiştir.

Bu haberden Ammâr'ı öldüren topluluğun cehenneme davetçi olduğu anlaşıldığına ve bu cemaatin içinde birçok sahabelerin de bulunduğu bakanlar, bu topluluğun tayini hususunda birçok tevellere gitmişlerdir. Ancak bunların Hariciler olduğunu söylemek doğru değildir. Zira Haricilerin Hz. Ali'nin üzerine gitmesi Ammâr'ın öldürülmesinden sonradır ve bunda hiçbir ihtilaf yoktur. Haricilerin başlangıcı, Sıffin Savaşı'nda hakem meselesinin ortaya çıkışı zamanındadır. Ammâr da kesinlikle bundan önce öldürülmüştü.

Bu hadis daha önce *Namaz* kitabında Mescidi inşa ederken yardımlaşmak başlığı altında zikredilmiştir.

١٨ - بَابُ الْغَسْلِ بَعْدَ الْحَرْبِ وَالْغَبَارِ

18- SAVAŞTAN VE TOZLARDAN SONRA YIKANMAK

Savaştan ve tozlardan sonra yıkanmanın caiz olması.

٢٨١٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا رَجَعَ يَوْمَ الْحَنْدَقِ وَوَضَعَ السَّلَاحَ وَاغْتَسَلَ ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ وَقَدْ عَصَبَ رَأْسُهُ الْغُبَارُ فَقَالَ وَضَعْتَ السَّلَاحَ ، فَوَاللَّهِ مَا وَضَعْتُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَأَيْنَ » قَالَ هَاهُنَا وَأَوْمَأَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ . قَالَتْ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . أَطْرَافُهُ ٤٦٣ ، ٣٩٠١ ، ٤١١٧ ، ٤١٢٢ - تحفة ١٧٠٧٧

2813- “Muhammed — Abde — Hişâm b. Urve — babası” isnâdıyla Hz. Âişe bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hendek günü döndüğü zaman silahını bırakıp yıkandı. Bu sırada Cibrîl başı tozlar içinde geldi ve: “Sen silahı bıraktın. Vallahi ben silahı bırakmadım” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman nereye?” diye sorunca, Cibrîl: “İşte şuraya” diyerek Kureyza oğullarına doğru işaret etti. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kureyza oğullarına doğru yola çıktı.¹

Muhammed kimseye nispet edilmemiştir. Ancak Ebû Zer, Kuşmeyhânî rivayetinde: “Muhammed b. Selâm b. el-Ferec es-Sülemî el-Beykendî” demiştir.

Abde, Abde b. Süleyman’dır.

Hişâm b. Urve’nin babası, Urve b. ez-Zübeyr’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 4 veya 5 yılında ordular üzerine gelmek için hazırlandığı zaman sahabelerin kazdığı Hendek günü döndüğü zaman silahını bırakıp yıkandı. Bu sırada Cibrîl başı tozlar içinde geldi ve: “Sen silahı bıraktın. Vallahi ben silahı bırakmadım” dedi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman nereye?” diye sordu. *Meğâzi*’de “Abdullah b. Ebî Şeybe — İbn Numeyr” isnâdıyla Hişâm’dan nakledilen rivayet: “Cibrîl: «Vallahi biz silahlarımızı bırakmadık. Onların üzerine git» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Nereye?» diye sordu” şeklindedir. Cibrîl: “İşte şuraya” diyerek Yahudi kabilelerinden olan Kureyza oğullarına doğru işaret etti. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Kureyza oğullarına doğru yola çıktı.

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzi* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 463, 3901, 4117 ve 4122. Müslim 1769

۱۹ - بَابُ فَضْلِ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ * فَرَجَيْنِ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ * يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿

19- YÜCE ALLAH'IN ŞU BUYRUĞUNUN FAZİLETİ: "ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENLERİ SAKIN ÖLÜ SANMAYIN. BİLAKİS ONLAR DİRİDİRLER; RABLERİ KATINDA RIZIKLARA MAZHAR OLMAKTADIRLAR. ALLAH'IN KEREMİYLE KENDİLERİNE VERDİKLERİNDEN SEVİNEREK ARKALARINDAN HENÜZ KENDİLERİNE KATILMAYANLARA; KENDİLERİNE KORKU OLMADIĞINI VE ÜZÜLMEYECEKLERİNİ MÜJDELEMELER İSTERLER ONLAR, ALLAH'TAN GELEN NİMET VE KEREMİN; ALLAH'IN MÜMİNLERİN ECRİNİ ZAYİ ETMEYECEĞİ MÜJDESİNİN SEVİNCİ İÇİNDEDİRLER."¹

Yüce Allah'ın Âl-i İmrân Sur. 169-171 âyetlerinde zikrettiği kimselerin faziletlerinin beyanı.

Yüce Allah, Allah yolunda öldürülenlerin ölü olmadıklarını, bilakis onların diri ve Rableri yanında cennetten rızıklara mazhar olduklarını bildirmektedir. Onlar Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri şehitlik rütbesi, ebedi hayatı kazanmak ve cennet nimetlerinden faydalanmak ile sevinerek arkalarından henüz kendilerine katılmayanlara; kendilerine korku olmadığını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler. Onlar amellerinin sevabı olarak Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, müminlerin ecrini zayı etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.

İmam Ahmed, İbn Abbâs'ın merfû olan hadisini şöyle rivayet etmiştir: *"Şehitler cennet kapısının yanında bulunan ve suyu parıldayan bir nehrin kenarında, yeşil kubbeler içinde otururlar. Sabah akşam yiyecekleri cennetten yanlarına getirilir."*

Saîd b. Cübeyr der ki: Şehitler Cennete girip de içerde şehitler için

¹ Âl-i İmrân Sur. 179-181

hazırlanan ikramları, onlara verilen değeri görünce: “Keşke dünyadaki kardeşlerimiz değer ve ikram bakımından içinde bulunduğumuz durumu bilseler, savaşa çıktıkları zaman şehit düşmek ve bizim nail olduğumuz hayırlara ulaşabilmek için daha da bir gayret sarf ederlerdi” dediler. Bunun üzerine bu şehitlerin içinde bulundukları durum Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) vahiyle bildirildi. Yüce Allah, şehitlere de: “Peygamberinize vahiy indirerek içinde bulunduğunuz durum ve nimetleri ona bildirdim” buyurdu. “Allah’ın keremiyle kendilerine verdiklerinden sevinerek arkalarından henüz kendilerine katılmayanlara; kendilerine korku olmadığını ve üzülmeyeceklerini, müjdelemek isterler”¹ âyeti de işte bunu anlatmaktadır.

٢٨١٤ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الَّذِينَ قَتَلُوا أَصْحَابَ بَيْتِ مَعُونَةَ ثَلَاثِينَ غَدَاةً ، عَلَى رِجْلِ وَدَكْوَانَ وَعُصَيَّةَ عَصَتِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، قَالَ أَنَسٌ أُنْزِلَ فِي الَّذِينَ قَتَلُوا بَيْتَ مَعُونَةَ قُرْآنٌ قَرَأْتَاهُ ثُمَّ نُسِخَ بَعْدُ بَلَّغُوا قَوْمَنَا أَنْ قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَرَضِينَا عَنْهُ أطرافه ١٠٠١، ١٠٠٢، ١٠٠٣، ١٣٠٠، ٢٨٠١، ٣٠٦٤، ٣١٧٠، ٤٠٨٨، ٤٠٨٩، ٤٠٩٠، ٤٠٩١، ٤٠٩٢، ٤٠٩٤، ٤٠٩٥، ٤٠٩٦، ٦٣٩٤، ٧٣٤١ - تحفة ٢٠٨

2814- “İsmail b. Abdillâh — Mâlik” isnâdıyla İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha’nın bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otuz sabah, Maûne kuyusu sahiplerini öldüren, Ri’l, Zekvân ve Allah ile Peygamber’ine isyan eden Usayye kabilelerine beddua etti. Maûne kuyusunda öldürülenler hakkında: “Geride bıraktığımız kavmimize bildirin ki Rabbimize kavuştuk. O bizden razı oldu, biz de ondan razı olduk” şeklinde bir âyet nazil oldu. Bir zaman bu âyeti okuduk ancak daha sonra nesh edilip kaldırıldı.²

¹ Âl-i İmrân Sur. 170

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1001, 1002, 1003, 1300, 2801, 3064, 3170, 4088,

İsmail, İsmail b. Abdillâh b. Ebî Uveys el-Asbahî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otuz gün sabah namazında Maûne kuyusu sahiplerini öldüren, Ri'l, Zekvân ve Allah ile Peygamber'ine isyan eden Usayye kabilelerine beddua etmiştir. Maûne kuyusu Necd tarafında bir yerdedir. Enes'in bildirdiğine göre Maûne kuyusunda öldürülenler hakkında: "Geride bıraktığımız kavmimize bildirin ki Rabbimize kavuştuk. O bizden razı oldu, biz de ondan razı olduk" şeklinde bir âyet nazil olmuş ve bir zaman bu âyeti okumalarından sonra nesh edilip kaldırılmıştır.

İbn Cerîr'in rivayetinde Amr b. Yûnus "İkrime — İshâk b. Ebî Talha" isnâdıyla: "Yüce Allah onun yerine: «Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın, bilakis onlar diridirler, Rableri katında rızıklandırılırlar»¹ âyetini indirdi" ziyadesinde bulunmuştur. Başlık ile âyet arasındaki mutabakat işte bu ziyadededir.

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzi* konusu içinde bundan daha uzun bir metinle tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۸۱۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ اضْطَبَحَ نَاسُ الْحَمَرِ يَوْمَ أُحُدٍ ، ثُمَّ قُتِلُوا شُهَدَاءَ فَقِيلَ لِسُفْيَانَ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ قَالَ لَيْسَ هَذَا فِيهِ طَرَفَاهُ ٤٠٤٤ ، ٤٦١٨ - تحفة ٢٥٤٣

2815- Ali b. Abdillâh isnâdıyla Süfyân'ın bildirdiğine göre Amr, Câbir b. Abdillâh'ın: "Bazı kişiler Uhud günü sabah vakti içki içmişler ve sonra şehit olmuşlardı" dediğini işitmiştir. Süfyân'a: "Bu günün sonunda" denildiğinde, Süfyân: "Bu (ibare) hadiste yoktur" dedi.²

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

4089, 4090, 4091, 4092, 4094, 4095, 4096, 6394 ve 7341. Müslim 677

¹ Â-i İmrân Sur. 169

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4044 ve 4618

Amr, Amr b. Dînâr el-Mekkî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre babası da aralarında olmak üzere bazı kişiler Uhud günü sabah vakti içki içmişler ve sonra daha içtikleri içki karınlarında iken şehit olmuşlardı. Bu durum içki haram kılınmadan önce idi. Ancak Allah ilminde içkinin haram olması ve içkinin karınlarında olması şehitlik hükmünü ve şehitliğin faziletini hiçbir şekilde etkilemiyordu. Zira haram olan şey yasaklamadan sonra haram olur ki o zaman daha bu yönde bir yasaklama yoktu. Süfyân b. Uyeyne'ye: "Bu günün sonunda" lafzının hadiste olup olmadığı sorulunca, Süfyân bu lafzın hadiste olmadığını söylemiştir.

Hadisin başlığa uygunluğuna gelince; İbnu'l-Müneyyir şöyle demiştir: "Burada kastın onların o gün içtikleri içkinin onlara zarar vermemiş olmasını bildirme dışında başlık ile uygun olması çok zordur. Zira içtikleri vakit içki daha mubah idi. İşte bunun için Allah, ölümlerinin ardından onları övmüş, onlardan korkuyu ve hüznü kaldırmıştır. Kişi Allah'ın ilminde olan şey ile mükellef değildir. Ancak Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) tebliğ etmesi halinde mükellef olur."

İbnu'l-Muneyyir'in bu görüşüne karşılık Bedruddîn ed-Demâmînî, *Mesâbîhu'l-Câmi'*de şöyle demiştir: "Hadisin başlıkla uygunluğunun bu şekilde olması akla yatkın değildir. Zira o sabah içki içip sonra içki karınlarında olduğu halde ölen kimseler kınanacak veya ceza gerektirecek bir amel işlemiş değildirler. Çünkü içki o zaman o gün işledikleri başka mubah şeyler gibi mubah idi. O zaman başka şeyler gibi mubah olan bu şeyi özel kılmanın hikmeti nedir?"

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de buna yönelik şöyle der: Buhârî'nin âyetin nüzul sebebine işaret eden rivayetlerden birine işaret ediyor olması mümkündür. Zira Tirmizî, Câbir'in hadisini şöyle rivayet etmiştir: "Yüce Allah, Câbir'in babasını konuşturduğu zaman Câbir'in babası tekrar dünyaya dönmek istedi ve: «Ey Rabbim! İçinde bulunduğum durumu geride bıraktıklarına haber ver» dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: «Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın, bilakis onlar diridirler, Rableri katında rızıklandırılırlar»¹

¹ Âl-i İmrân Sur. 169

âyetini indirdi.”

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzî* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir.

۲۰ - بَابُ ظِلِّ الْمَلَائِكَةِ عَلَى الشَّهِيدِ

20- MELEKLERİN GÖLGESİNİN ŞEHİD ÜZERİNDE OLMASI

۲۸۱۶ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُكَدِيرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ جِئْتُ بِأَبِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ مُثِّلَ بِهِ وَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَذَهَبَتْ أَكْثُفُ عَنْ وَجْهِهِ ، فَتَنَاهَى قَوْمِي ، فَسَمِعَ صَوْتَ صَاحِبَةٍ فَقِيلَ ابْنَةُ عَمْرٍو ، أَوْ أُخْتُ عَمْرٍو . فَقَالَ « لِمَ تَبْكِي أَوْ لَا تَبْكِي ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تَظْلُهُ بِأَجْنِحَتِهَا » قُلْتُ لِصَدَقَةَ أَفِيهِ حَتَّى رُفِعَ قَالَ رَبِّمَا قَالَهُ . أطرافه ۱۲۴۴ ، ۱۲۹۳ ، ۴۰۸۰ - تحفة ۳۰۳۲

2816- “Sadaka b. el-Fadl — İbn Uyeyne” isnâdıyla Muhammed b. el-Münkedir’in bildirdiğine göre Câbir şöyle demiştir: Babam kendisine müsle yapılmış bir halde Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) getirildi ve önüne konuldu. Ben yüzünün örtüsünü açmak için davrandığımda kavmim beni bundan menetti. Bu sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) feryat eden bir kadın sesi işitti ve: “Bu kişi Amr’ın kızıdır” veya: “Amr’ın kız kardeşidir” denildi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Neden ağlıyor” veya: “Ağlamasın, zira melekler ona kanatlarıyla gölge yapmaya devam etmektedir” buyurdu.

Sadaka’ya: “Hadiste: «Kaldırılıncaya kadar» lafzı var mıdır?” dediğimde: “Belki bu lafzı söyledi” karşılığını verdi.¹

Sadaka, Sadaka b. el-Fadl el-Mervezî’dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Câbir, Câbir el-Ensârî’dir.

Câbir b. Abdillâh’ın babası Uhud savaşında şehid edilmiş ve müşrikler tarafından müsle edilip burnu ve kulakları veya başka uzuvları kesilmişti. Bu

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1244, 1293 ve 4080. Müslim 2471

şekilde getirilip Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) önüne konuldu. Câbir yüzündeki örtüyü açmak isteyince kavmi onu bundan menetti. Bu sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) feryat eden bir kadın sesi işitti. *Cenâiz* kitabında: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bu kişi kimdir?*» diye sordu” şeklinde aktarılmıştır. Bu kişinin maktulün kızkardeşi ve Câbir'in halası olan Amr'ın kızı Fâtıma olduğu veya maktulün halası olan Amr'ın kız kardeşi olduğu söylendi. Buradaki şüphe raviye aittir.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) neden ağladığını sordu veya ağlamamasını söyledi. Burada muhatap kişi ağlayan kadın değildir. Eğer öyle olsaydı bu ifade: “Neden ağlıyorsun?” mânâsında: “لَمْ تَبْكِيْنَ؟” şeklinde olurdu. Buradaki şüphe de raviye aittir. Ravi Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu ifadesinin soru edatı mı yoksa yasaklama yönünde mi olduğu konusunda şüphe etmiştir. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) meleklerin kanatlarıyla onu gölgelendirmeye devam ettiklerini bildirdi. O bu dereceye ulaşmış iken arkasından daha nasıl ağlardı ki!

Buhârî, hocası Sadaka b. el-Fadl'a hadiste: “Kaldırılıncaya kadar” lafzının var olup olmadığını sorunca, Süfyân b. Uyeyne'nin, Câbir'i kastederek: “Belki bu lafzı söyledi” dediğini söylemiştir.

Bu hadis daha önce *Cenâiz* konusu içinde tahrir edilmiştir. Buhârî ayrıca bunu *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢١ - بَابُ مَمْنَى الْمُجَاهِدِ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا

21- MÜCAHİDİN TEKRAR DÜNYAYA DÖNMEYİ TEMENNİ ETMESİ

Allah yolunda öldürülen mücahid kendisi için hazırlanan ikramları ve kendisine verilen değeri görünce tekrar dünyaya dönmeyi temenni eder.

٢٨١٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ ، إِلَّا الشَّهِيدُ ، يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيَقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ ، لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ » طرفه ٢٧٩٥ - تحفة ١٢٥٢

isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Cennete giren hiç kimse yoktur ki tüm dünya içindekilerle birlikte kendisine verilecek olsa dahi dünyaya tekrar geri dönmeyi istesin. Ancak şehit olan kimse bunun dışındadır. Zira şehit kimse kendisine verilen değeri görünce dünyaya geri dönmeyi ve on defa öldürülmeyi temenni eder.”*¹

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr Bundâr el-Abdî el-Basrî'dir.

Ğundar, Muhammed b. Cafer'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Hadiste nakledildiğine göre cennete giren hiç kimse tüm dünya içindekilerle birlikte kendisine verilecek olsa dahi dünyaya tekrar geri dönmeyi istemez. Müslim'in Ebû Hâlid el-Ahmar kanalıyla olan rivayeti: *“Dünya içindekilerle birlikte kendisinin olsa dahi dünyaya tekrar geri dönmeyi istemez”* şeklindedir. Ancak şehit olan kimse bunun dışındadır. Zira şehit kimse kendisi için hazırlanan ikramları ve kendisine verilen değeri görünce tekrar dünyaya geri dönmeyi ve Allah yolunda on defa öldürülmeyi temenni eder.

Hadisi Müslim ve Tirmizî, *Cihad* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۲ - بَابُ الْجَنَّةِ تَحْتَ بَارِقَةِ السُّيُوفِ

22- CENNETİN KILIÇLARIN İŞILTISI ALTINDA OLMASI

وَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ أَخْبَرَنَا نَبِيُّنَا ﷺ عَنْ رَسُولِ رَبِّنَا « مَنْ قُتِلَ مِنَّا صَارَ إِلَى الْجَنَّةِ »

وَقَالَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَلَيْسَ قَتَلَانَا فِي الْجَنَّةِ وَقَتْلَاهُمْ فِي النَّارِ قَالَ « بَلَى »

Muğîre b. Şu'be der ki: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) bize Rabbimizin risaletini getirip: *“Bizden öldürülen kimse cennete gider”* buyurdu.

Hiz. Ömer, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bizim maktullerimiz*

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2795. Müslim 1877

cennette, müşriklerin maktulleri cehennemde değiller mi?” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet, öyledir*” buyurdu.

Muğîre b. Şu’be’nin naklettiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Rabbimizden, bizden Allah yolunda öldürülen kimselerin Cennete gideceğini bildirmiştir. Buhârî bunu *Cizye* konusu içinde daha uzun bir şekilde mevsûl olarak tahrir etmiştir.

Ömer b. el-Hattâb, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem): “Bizim maktullerimiz cennette, müşriklerin maktulleri cehennemde değiller mi?” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet, öyledir*” buyurmuştur.

Buhârî bunu Hudeybiye umresi kıssasında mevsûl olarak tahrir etmiştir.

٢٨١٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ وَكَانَ كَاتِبَهُ قَالَ كَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ » تَابَعَهُ الْأَوْيَسِيُّ عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ أَطْرَافَهُ ٢٨٣٣ ، ٢٩٦٦ ، ٣٠٢٤ ، ٧٢٣٧ - تحفة ٥١٦١

2818- “Abdullah b. Muhammed — Muâviye b. Amr — Ebû İshâk” isnâdıyla Mûsa b. Ukbe’nin bildirdiğine göre Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısı ve aynı zamanda katibi olan Sâlim Ebu’n-Nadr şöyle demiştir: Abdullah b. Ebî Evfâ, kendisine: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*İyi biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır*» buyurdu” diye bir mektup yazdı.

Uveysî bunu İbn Ebi’z-Zinâd kanalıyla Mûsa b. Ukbe’den rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Muâviye, Muâviye b. Amr b. el-Mühelleb el-Ezdî’dir.

Ebû İshâk, İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî’dir. İbrâhîm b. Muhammed es-Sebî’î değildir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2833, 2966, 3024 ve 7237. Müslim 1742

Mûsa, Meğâzî imamlarından Mûsa b. Ukbe'dir.

Sâlim, Ömer b. Ubeydillah b. Ma'mer et-Temîmî'nin azatlısı Sâlim Ebu'n-Nadr b. Ebî Umeyye'dir. Sâlim, Ömer b. Ubeydillah'ın katibi idi. Kirmânî de böyle demiş ve Birmâvî bunda kendisine mutabaat etmiştir. Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin başlığı altında bu açıklanarak "Yûsuf b. Mûsa — Âsım b. Yûsuf el-Yerbûî — Ebû İshâk el-Fezârî" isnâdıyla Sâlim Ebu'n-Nadr'ın: "Ben, Ömer b. Ubeydillah'ın katibi idim" dediği nakledilmiştir. Aynî der ki: Kirmanî'nin Sâlim için: "Ömer b. Ubeydillah'ın katibiydi" demesi büyük bir yanlışlıktan kaynaklanmaktadır. Zira durum böyle değildir. Doğrusu zikrettiğimiz gibi Sâlim'in Abdullah b. Ebî Evfâ'nın katibi olduğudur.

Sâlim'den nakledildiğine göre Abdullah b. Ebî Evfâ, Ömer b. Ubeydillah'a Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"İyi biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır"* buyurduğunu bildiren bir mektup yazmıştır. Yani gazilerin Allah yolunda kılıçlarını düşmana karşı kullanmalarının cennete girmelerine sebep olduğu en veciz bir üslup ile ifade edilmiştir. *"Kılıçların gölgeleri"* ifadesindeki gölge mecazi olarak kullanılmıştır. Kılıcın zikredilmesi ise en güzel savaş âleti olması açısından. Taberânî, Ammâr b. Yâsir'in hadisini sahih bir isnâdla: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sıffin günü: «Cennet kılıçların ışıltısı altındadır» buyurdu" şeklinde rivayet etmiştir.

Buhârî burada başlığa uygun hadisi zikretmemiştir. Sanırım burada şartına uygun olmadığı için siyakına devam etmediği Ammâr'ın hadisine işaret etmek istemiştir. Zira kılıcın gölgesi olduğu zaman ışıltısı da olur.

Uveysî Abdulaziz b. Abdillâh bunu Bağdat müftüsü Abdurrahman b. Ebî'z-Zinâd kanalıyla Mûsa b. Ukbe'den rivayet ederek Muâviye b. Amr'a mutabaat etmiştir. Buhârî, Uveysî'nin hadisini bu kitabından başka bir kitapta rivayet etmiştir. Ebu'z-Zinâd'ın adı Abdullah b. Zekvân el-Medenî'dir. Ömer b. Şebbe bunu Uveysî'den rivayet etmiş ve bunun Hendek günü olduğunu açıklamıştır.

Hadis burada muhtasar olarak zikredilmiştir. Savaş sırasında sabretmek başlığı altında zikredilmekle birlikte Savaş Güneşin zeval vaktini geçmesine kadar tehir etmek başlığı altında daha uzun bir metinle zikredilmiştir. Ayrıca Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin başlığı altında da zikredilmiştir.

Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Cihad* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۳ - بَاب مَنْ طَلَبَ الْوَلَدَ لِلْجِهَادِ

23- CİHÂD İÇİN ÇOCUK İSTEYEN KİMSE

Allah yolunda çocuk isteyen, yani cinsî münasebet sırasında, Allah yolunda cihad edecek çocuk için niyet eden kimse.

۲۸۱۹ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ - عَلَيْهَا السَّلَامُ - لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى مِائَةِ امْرَأَةٍ - أَوْ تِسْعٍ وَتِسْعِينَ - كُلُّهُنَّ يَأْتِي بِفَارِسٍ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ . فَلَمْ يَقُلْ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ . فَلَمْ يَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةً وَاحِدَةً ، جَاءَتْ بِشَقِّ رَجُلٍ ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ، لَوْ قَالَ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ ، لَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُرْسَانًا أَجْمَعُونَ » أطرافه ۳۴۲۴ ، ۵۲۴۲ ، ۶۶۳۹ ، ۶۷۲۰ ، ۷۴۶۹ - تحفة ۱۳۶۳۹

2819- “Leys — Câfer b. Rabîa — Abdurrahman b. Hürmüz” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Süleyman b. Davud: «Bu gece hanımlarımdan yüz tanesiyle» veya: «doksan dokuz tanesiyle birlikte olacağım. Her biri de bana Yüce Allah yolunda cihad edecek olan bir süvari doğuracak» dedi. Arkadaşı kendisine: «İnşâallah de» dedi, ancak Hz. Süleyman: «İnşallah» demedi. Hanımlarından sadece bir tanesi hamile kaldı. O da yarım bir çocuk doğurdu. Muhammed’in canı elinde olana yemin olsun ki şayet: «İnşallah» deseydi hepsi de Allah yolunda birer süvari olarak muhakkak cihad ederlerdi.”¹

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır. Ebû Nuaym, Mustahrec’inde bunu Yahya b. Bukeyr kanalıyla Leys’ten mevsûl olarak rivayet etmiştir. Müslim de aynı şekilde rivayet etmiştir.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl el-Kindî’dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A’rec’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3424, 5242, 6639, 6720 ve 7469

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğuna göre Süleyman b. Davud bir gün: “Bu gece hanımlarımdan yüz tanesiyle” veya: “doksan dokuz tanesiyle birlikte olacağım. Her biri de bana Yüce Allah yolunda cihad edecek olan bir süvari doğuracak” dedi. Buradaki şüphe raviye aittir. Bir rivayette de altmış olarak zikredilmiştir. Melek kendisine unutmış olabilir düşüncesiyle: “İnşallah de” dedi. Müslim'in rivayetinde: “Arkadaşı veya melek kendisine...” şeklindedir. Buradaki şüphe de ravilerin birinden kaynaklanmaktadır. Ancak Hz. Süleyman diliyle telaffuz ederek: “İnşallah” demedi. Ancak peygamber olması sebebi ile kalbi ile: “İnşallah” dememesi mümkün değildir. Hanımlarından sadece bir tanesi hamile kaldı. O da başka bir rivayette de zikredildiği gibi yarım yani sakat bir çocuk doğurdu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Muhammed'in canı elinde olana yemin olsun ki şayet: «İnşallah» deseydi hepsi de Allah yolunda birer süvari olarak muhakkak cihad ederlerdi”* buyurmuştur.

Hocalarımızın hocası es-Sirâc İbnu'l-Mulakkin şöyle demiştir: “Buhârî bu hadisi burada muallak olarak rivayet etmiştir. Ancak İmân konusu ve Nuzûr konusu içlerinde olmak üzere bunu altı yerde isnâdıyla rivayet etmiştir.”

٢٤ - باب الشَّجَاعَةِ فِي الْحَرْبِ وَالْجُبْنِ

24- SAVAŞTA CESARET VE KORKAKLIK

Savaşta cesur davranan kimsenin methedilmesi ve korkak davranan kimsenin kınanması.

٢٨٢٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَاقِدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَأَشَجَعَ النَّاسِ وَأَجْوَدَ النَّاسِ ، وَلَقَدْ فَرَعَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ ، فَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ سَبَقَهُمْ عَلَى فَرَسٍ ، وَقَالَ « وَجَدْنَاهُ بَحْرًا » أطرافه ٢٦٢٧ ، ٦٠٣٣ ، ٣٠٤٠ ، ٢٩٦٩ ، ٢٩٦٨ ، ٢٩٠٨ ، ٢٨٦٧ ، ٢٨٦٦ ، ٢٨٦٢ ، ٢٨٥٧ ،

٦٢١٢ - تحفة ٢٨٩

2820- “Ahmed b. Abdilmelik b. Vâkıd — Hammâd b. Zeyd” isnâdıyla Sâbit'in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanların en güzeli, en cesuru ve en cömerdiydi. Medine halkı bir

düşman baskını paniği yaşayınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan önce gitmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) at hakkında: “Biz bu atı derya gibi bulduk” buyurdu.¹

Ahmed, Ahmed b. Abdilmelik b. Vâkıd el-Harrânî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî el-Cahdamî el-Basrî’dir.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî’dir.

Enes’ten nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanların en güzeli, en cesuru ve en cömerdiydi. Zira Yüce Allah kendisine bütün güzellikleri vermişti. Bir gece Medine halkı bir baskın paniği yaşayınca, sesin geldiği yöne doğru çıktılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise dönerken onlara rastladı. Çünkü sesin geldiği tarafa doğru ödünç aldığı bir atla onlardan önce gitmişti. Bu at ağır yürüyen bir at idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geri döndüğünde halka: “Biz bu atı derya gibi bulduk” buyurdu. Burada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) mecazi olarak atı denize benzetmiştir. Deniz suyunun kesilmemesi gibi atın da yürümekte kesilmediğini bildirmek istemiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Cihad* ve *Edeb* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Tirmizî, *Cihad* konusu içinde ve Nesâî, *Sire* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۸۲۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ أَنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ النَّاسُ ، مَقْفَلُهُ مِنْ حَيْنٍ ، فَعَلِقَهُ النَّاسُ يَسْأَلُونَهُ حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى سَمَرَةٍ فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ ، فَوَقَفَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « أَعْطُونِي رِدَائِي ، لَوْ كَانَ لِي عَدَدُ هَذِهِ الْأَعْصَاهِ نَعِمًا لَقَسَمْتُ بَيْنَكُمْ ، ثُمَّ لَا تَحْدُونِي بِخَيْلٍ وَلَا كَذُوبًا وَلَا جَبَانًا » طرفه ۳۱۴۸ - تحفة

۳۱۹۵

2821- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zühri — Ömer b. Muhammed b. Cübeyr b. Mut’im” isnâdıyla Muhammed b. Cübeyr’in bildirdiğine göre

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2627, 2857, 2862, 2866, 2867, 2908, 2968, 2969, 3040, 6033 ve 6212. Müslim 2307

Cübeyr b. Mut'im şöyle demiştir: Kendisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) maiyetinde yol aldığı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beraberinde bir takım insanlar olduğu halde Huneyn'den döndüğü sırada insanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peşine takılmış, ondan (ganimet) istiyorlardı. Hatta onu semure denilen bir ağacın altına sığınmaya zorladılar ki bu kargaşada hırkası ağaca takılarak sırtından düştü. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hırkamı bana geri verin! Şu ağaçların dikenleri kadar ganimet devesi ve sığırim olsaydı, muhakkak ben onları aranızda taksim ederdim. Sonra sizler beni ne cimri, ne yalancı, ne de korkak bulurdunuz”* buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ömer, Ömer b. Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im en-Nevfelî el-Kureşî'dir.

Nakledildiğine göre hicri 8 yılında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beraberinde bir takım insanlar olduğu halde Huneyn'den dönüyordu. Yanında Cübeyr b. Mut'im de bulunmaktaydı. Mekke ile Tâif arasında bir vadiye geldiklerinde insanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peşine takılıp ondan ganimet istemeye başladı. Hatta Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) o kadar sıkıştırdılar ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) semure denilen dikenli bir ağacın altına sığınmak zorunda kaldı ve bu kargaşada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hırkası ağacın dikenlerine takılarak sırtından düştü.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hırkasını vermelerini istedi ve: *“Şu ağaçların dikenleri kadar ganimet devesi ve sığırim olsaydı, muhakkak ben onları aranızda taksim ederdim. Sonra sizler beni ne cimri, ne yalancı, ne de korkak bulurdunuz”* buyurdu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara, denemeleri halinde kendisini ne cimri, ne yalancı, ne de korkak biri olarak bulmayacaklarını bildirmek istemiştir. Hadiste cimrilik, yalan ve korkaklık vasfının mübalağası değil tamamen nefyedilmesi kastedilmektedir.

İbnu'l-Müneyyir der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu üç vasfı zikretmesi, bunların zıt anlamlarının doğruluk, cömertlik ve cesaret olması

¹ Hadis başka yerde de geçmektedir: 3148

açısından. Burada asıl mânâ da cesarettir. Cesur kişi kendinden ve kılıcının kazancından emin biridir ki bu kişi cimri biri olamaz. Eğer kişi cimri davranmayıp sahip olduğu şeyi başkalarına rahat bir şekilde verebiliyorsa o zaman yalan da söylemez. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şu ağaçların dikenleri kadar ganimet devesi ve sığırim olsaydı, muhakkak ben onları aranızda taksim ederdim*” buyruğu göstermektedir ki eğer kendi malını insanlar arasında taksim ediyorsa ganimet mallarını kendilerine taksim etmesi daha da önceliklidir.

Hadis kişinin kendisini tanımayan birine kendisine güvenmesi açısından nefsindeki güzel şeylerle vasıflandırmasının caiz olduğunu göstermektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Humus* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۵ - بَاب مَا يُتَعَوَّذُ مِنَ الْجُبْنِ

25- KORKAKLIKTAN İSTİÂZE ETMEK

Cesaretin zıttı olan korkaklıktan Allah'a sığınmanın beyanı.

۲۸۲۲ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيُّ قَالَ كَانَ سَعْدٌ يُعَلِّمُ بَيْنَهُ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ كَمَا يُعَلِّمُ الْمُعَلِّمُ الْعِلْمَانَ الْكِتَابَةَ ، وَيَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُتَعَوَّذُ مِنْهُمْ دُبْرَ الصَّلَاةِ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمَرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ » فَحَدَّثْتُ بِهِ مُضْعَبًا فَصَدَّقَهُ أَطْرَافُهُ ۶۳۶۵ ، ۶۳۷۰ ، ۶۳۷۴ ، ۶۳۹۰ - تحفة ۳۹۱۰ ، ۳۹۳۳

2822- “Mûsa b. İsmail — Ebû Avâne” isnâdıyla Abdulmelik b. Umeyr'in bildirdiğine göre Amr b. Meymûn el-Evdî şöyle demiştir: Sa'd kendi oğullarına, muallimin çocuklara yazı yazmayı öğrettiği gibi şu kelimeleri öğretir ve şöyle derdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz arkasında: «Allahım! Korkaklıktan Sana sığınırım. Ömrün en düşük çağının zorluklarından Sana sığınırım. Dünya fitnesinden Sana sığınırım. Kabir azabından Sana sığınırım» diye istiâze ederdi.” Bu hadisi Mus'ab'a

anlattım ve o bunu doğruladı.¹

Musa, Mûsa b. İsmail el-Minkarî'dir.

Ebû Avâne, Ebû Avâne el-Vaddâh el-Yeşkûrî'dir.

Abdumelik, Abdumelik b. Umeyr b. Suveyd el-Kûfî el-Kureşî'dir.

Nakledildiğine göre cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs kendi oğullarına, muallimin çocuklara yazı yazmayı öğrettiği gibi bazı kelimeleri öğretir ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kılıp selam verdikten sonra bunlarla dua ettiğini söylerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldıktan sonra cesaretin zıttı olan korkaklıktan, ömrün en düşük çağına zorluklarından istiâze ederek Allah'a sığınır. Ömrün en düşük çağına zorlukları, kişinin bunaması ve çocukluk zamanında olduğu gibi aklın ve anlayışın zayıf olmasıdır. Bu da kişinin ihtiyarlık zamanında farz ibadetleri yerine getirememesi, kendi hizmetini görememesi, artık ailesine yük olması ve ailesinin onun ölmesini temenni etmesi demektir. Eğer ailesi yoksa musibet daha da ağırdır demektir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dünya fitnesinden de istiâze edip Allah'a sığınır. Cimrilikten istiâze etmek başlığı altında "Âdem — Şu'be — Abdumelik — Mus'ab" isnâdıyla Sa'd'dan: "*Dünya fitnesinden Sana sığınırım*" şeklinde rivayet edilmiş ve rivayette dünya fitnesi Deccâl'in fitnesi şeklinde açıklanmıştır. Kirmânî bu açıklamanın rivayetten olmadığını ve Şu'be b. el-Haccâc'ın kendi ziyadesi olduğunu söylemiştir. İbn Hacer der ki: "Durum Kirmânî'nin dediği gibi değildir. Yahya b. Bukeyr, Şu'be'den naklederek bu ziyadenin haberi nakleden Abdumelik b. Umeyr'e ait olduğunu söylemiştir." Dünya fitnesinin Deccâl fitnesi diye değerlendirilmesi Deccâl fitnesinin dünyadaki en büyük fitne olduğuna işaret etmektedir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namazından sonra kabir azabından da istiâze edip Allah'a sığınır. Kabirde kafirlere ve muvahhidlerden Allah'ın dilediği kimselere demir topuzla öyle bir vurulur ki insanlar ve cinler dışında Allah'ın bütün yaratıkları onların feryadını işitir. Allah keremiyle bizi böylesi bir şeyden ve helak edici başka şeylerden korusun.

Abdumelik b. Umeyr bu hadisi Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'a anlatmış ve

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6365, 6370, 6374 ve 6390

o da bunu doğrulamıştır.

Hadisin başlığa uygunluğu açık olarak görülmektedir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) korkaklıktan istiâze etmesi Mühelleb'in dediği gibi korkaklığın âhiret azabına sebep olması aısındanır. Zira korkak kişi savaştan kaçar ve böyle bir durumda: **“O gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur”**¹ âyetinde kastedilenler sınıfına müdahil olur. Belki de kişi can korkusu ve kölelik korkusundan dolayı mürted olur. Allah bizleri dininde sabit kılsın.

Hadisi Tirmizî, *Da'vt* konusu içinde ve Nesâi, *İstiâze* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۸۲۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ » أَطْرَافُهُ ۴۷۰۷ ، ۶۳۶۷ ، ۶۳۷۱ - تحفة ۸۷۳

2823- “Müsedded — Mu'temir” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allahım! Acizlik ve tembellikten, korkaklık ve beni düşkün bırakan bir ihtiyarlıktan, hayatın ve ölümün fitnelerinden ve kabir azabından sana sığınırım”* şeklinde dua ederdi.²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Mu'temir'in babası, Süleyman b. Tarhân et-Teymî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) acizlikten yani kuvvetin yok olmasından, tembellikten yani yapma gücü olduğu halde rahatlığı yorulmaya tercih etmekten, korkaklıktan yani savaş ve buna benzer şeylerde cana korkmaktan ve düşkün bırakan bir ihtiyarlıktan Allah'a sığınırdı.

İbnu'l-Müneyyir der ki: “Rivayette içgüdülerin hayırdan şerre ve şerden hayıra dönüşebileceğine delalet vardır. Zira yle olmasaydı korkak kimsenin

¹ Enfâl Sur. 16

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4707, 6367 ve 6371. Müslim 2706

korkaklıktan istiâze etmesi doğru olmazdı.”

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine hayatın fitnesinden yani dünya hayatıyla meşgul olup âhîret hayatı için amel işlemeyi ihmal etmekten Allah’a sığınır. Dünya fitnesinin en büyüğü de Abdulmelik b. Umeyr’in rivayetinde zikredildiği gibi ölüm anında Deccâl’in fitnesidir. Bu fitneden de Allah’a sığınırız. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine ölümün fitnesinden Allah’a sığınır. Burada kabir fitnesinin yani kabirde iki meleğin kişiyi sorguya çekmesinin kastedildiği söylenmektedir. Bundan kasıt da istiâzenin bu sorgulamanın kaldırılması yönünde değil de sorgulamanın şerrinden korunma yönündedir. İki meleğin sorguya çekmesi mutlak bir şeydir ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda: “Kabirlerinizde Mesih Deccal’in fitnesine benzer veya ona yakın bir şekilde imtihan edileceksiniz” buyurmuştur. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine kabir azabından Allah’a sığınır. Bu da kabir azabının var olduğuna bir delildir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine duaların önemli olanlarını göstermek açısından zikredilen bu şeylerin hepsinden Allah’a sığınır.

Buhârî ayrıca bunu *Da’vât* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Da’vât* konusu içinde, Nesâî, *İstiâze* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۶ - بَابُ مَنْ حَدَّثَ بِمَشَاهِدِهِ فِي الْحَرْبِ

26- SAVAŞTA HAZIR BULUNDUĞU ŞEYLERİ ANLATAN KİMSE

قَالَ أَبُو عُثْمَانَ عَنْ سَعْدٍ . تحفة ۳۹۰۳

Ebû Osman bunu Sa’d’dan nakletmiştir.

Kişinin gösteriş için değil de insanları bu yönde teşvik etmek için savaşa yaptığı şeyleri anlatması.

Ebû Osman Abdurrahman en-Nehdî bunu Sa’d b. Ebî Vakkâs’tan *Meğâzî*’de zikredildiği gibi mevsûl olarak nakletmiştir.

۲۸۲۴ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ

قَالَ صَحِبْتُ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ وَسَعْدًا وَالْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ -

رضى الله عنهم - فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا مِنْهُمْ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِلَّا أَنِّي سَمِعْتُ
طَلْحَةَ يُحَدِّثُ عَنْ يَوْمِ أُحُدٍ طرفه ٤٠٦٢ - تحفة ٤٩٩٨ ، ١١٥٤٢ ، ٩٧١٩ ب ،

٣٨٥٥

2824- “Kuteybe b. Saîd — Hâtim” isnâdıyla Muhammed b. Yûsuf’un bildirdiğine göre Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: “Talha b. Ubeydillah, Sa’d, Mikdâd b. el-Esved ve Abdurrahman b. Avf ile arkadaşlık ettim. Bunlardan hiç birinin Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey naklettiğini işitmedim. Ancak Talha’nın Uhud gününden bahsettiğini işittim.”

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd es-Sekafî Ebû Recâ el-Bağlânî’dir.

Hâtim, Hâtim b. İsmail el-Kûfî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Kindî’dir.

Sâib b. Yezîd, Muhammed b. Yûsuf’un dedesidir.

Sâib b. Yezîd’in bildirdiğine göre kendisi Talha b. Ubeydillah, Sa’d b. Ebî Vakkâs, Mikdâd b. el-Esved ve Abdurrahman b. Avf ile arkadaşlık etmiş ve bu dört sahabeden hiç birinin eksik veya fazla rivayette bulunarak kendilerine ceza vaad edilenlerden olurlar korkusuyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey naklettiğini işitmemiştir. Ancak Talha b. Ubeydillah’ın Uhud gününde nasıl sebat ettiğinden bahsettiğini işitmiştir.

Buhârî, *Meğâzî*’de Kays’tan: “Ben, Talha’nın Uhud günü Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) onunla koruduğu çolak elini gördüm” şeklinde rivayette bulunmuştur. Ebû Osman en-Nehdî’den de o gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Talha ve Sa’d’dan başka kimsenin kalmadığını rivayet etmiştir. Talha insanlar kendisini örnek alsın diye Uhud’da yaptıklarını anlatmıştır.

Hâfız İbn Hacer der ki: Hadiste Talha’nın ne yaptığı zikredilmemiştir. Ebû Ya’lâ’nın “Yezîd b. Husayf — Sâib b. Yezîd” isnâdıyla kendisine anlatan birinden naklettiğine göre Talha, Uhud gününde üzerinde iki zırh olduğu halde savaşmıştır.

۲۷ - بَابُ وَجُوبِ النَّفِيرِ وَمَا يَجِبُ مِنَ الْجِهَادِ وَالنِّيَّةِ

27- HEP BİRLİKTE SAVAŞA ÇIKMANIN VACİPLİĞİ VE CİHAD İLE NİYETTEN VÂCİB OLAN ŞEY

وَقَوْلِهِ ﴿انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ * لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ ﴿الْآيَةَ﴾ وَقَوْلِهِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾. يُذَكِّرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ انْفِرُوا ثُبَاتًا سَرَايَا مُتَفَرِّقِينَ، يُقَالُ أَحَدُ الثُّبَاتِ ثُبَةٌ

Bu konuda Yüce Allah: “(Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Eğer yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olsaydı (o münafıklar) mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar, «Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık» diye kendilerini helâk edercesine Allah'a yemin edecekler. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor”¹ buyurmaktadır. Yine Yüce Allah: “Ey iman edenler! Size ne oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır. Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir”² buyurmaktadır.

İbn Abbâs'tan bunun: “Müfrezeler olarak ayrı ayrı askeri birlikler

¹ Tevbe Sur. 41, 42

² Tevbe Sur. 38, 39

halinde elbirliğiyle cihada çıkın” mânâsında olduğu nakledilmiştir. “Subâtun” ifadesi çoğul olup tekili: “Subetun” şeklindedir.

Kâfirlere karşı hep birlikte savaşa çıkmanın vacipliği ve cihad ile niyette vâcib olan şey. Bu konuda Yüce Allah’ın buyruğu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte umûmî bir seferberlik emrini bildirmektedir. Bu da Tebûk gazvesinde Allah düşmanları Ehl-i Kitab’dan olan kafir Rumlar ile savaşmak içindi. Yüce Allah isteyerek veya istemeyerek olsun, kolay veya zor olsun her halükârda müminlere savaşa çıkmalarını emretmiştir.

Bu konuda Yüce Allah gerek hafif, gerek ağır olarak, gerek binitli gerek yaya olarak, gerek hafif silah ile gerek ağır silah ile gerek sağlıklı gerek sağlıksız herkesin savaşa çıkmasını emretmiştir. Sahabilerden kimisi bu emrin genel olduğunu anladığında ölene kadar savaştan geri kalmamıştır. Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Mikdâd b. el-Esved bunlardandır. Sonra Yüce Allah, rızası doğrultusunda can vermeye ve infakta bulunmaya teşvik ederek savaşa çıkılıp mal ve can ile veya ikisinden hangisi mümkün ise onunla yolunda cihad edilmesini ve bunun kendileri için daha hayırlı olduğunu bildirmiştir. Yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olması halinde münafıkların mutlaka menfaat için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) uyup peşinden gelir olduklarını, fakat meşakkatli yolun onlara uzak gelmesi sebebiyle: “Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık” diye kendilerini helâk edercesine yemin edeceklerini bildirmiştir. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını bilmektedir.

Müslümanlar Tâif’ten döndükleri zaman meyveler olgunlaşmış ve sıcaklar şiddetlenmişti. Kendileri yorgun olmakla birlikte düşman sayısı da çoktu. Tebûk gazvesine çıkmaları emredilince ağır davranmışlar ve Yüce Allah: “Ey iman edenler! Size ne oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz?”¹ buyurarak dünya hayatı faydasının âhiret nimetlerinin yanında pek az olduğunu bildirmiştir. Sonra da: “Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O’na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye

¹ Tevbe Sur. 38

kadirdir”¹ buyurmuştur.

İbn Abbâs’tan nakledildiğine göre burada müfrezeler olarak ayrı ayrı askeri birlikler halinde elbirliğiyle cihada çıkılması kastedilmektedir. Taberânî bunu Ali b. Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’dan mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۲۸۲۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ « لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ ، وَإِذَا اسْتَنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا » أطرافه ۱۳۴۹ ، ۱۵۸۷ ، ۵۷۴۸ تحفة ۴۳۱۳ ، ۳۱۸۹ ، ۳۰۷۷ ، ۲۷۸۳ ، ۲۴۳۳ ، ۲۰۹۰ ، ۱۸۳۴ ، ۱۸۳۳

2825- “Amr b. Ali — Yahya — Süfyân — Mansûr — Mücâhid — Tâvus” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Fetih gününde: “*Fetihten sonra artık hicret yoktur, ancak cihad ve niyet vardır. Fakat cihad için çağrıldığınızda seferber olunuz*” buyurmuştur.²

Amr, Amr b. Ali Ebû Hafs el-Bâhilî el-Basrî’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr el-Mahzûmî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke’nin fetih gününde artık Mekke’den Medine’ye farz olan bir hicretin olmadığını, ancak kâfirlerle cihad etmenin ve kendileriyle hicret sevabı kazanılabilecek hayırlı şeylere niyetin var olduğunu bildirmişti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ayrıca idarecinin cihad için çağırması halinde savaşa çıkılması gerektiğini bildirmiştir. Bu da cihadın farz-ı ayn değil farz-ı kifaye olduğuna delalet etmektedir. Düşman Müslümanların memleketini kastederek geldiği zaman memlekete girmemiş olsalar da artık cihad farz-ı ayn olur. Eğer o memlekette düşman ile mukavemet edecek güç yok ise cihad ona yakın memleketin üzerine farz olur.

¹ Tevbe Sur. 39

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1349, 1587, 1833, 1834, 2090, 2433, 2783, 3077, 3189 ve 4313. Müslim 1353

Peki, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında cihad farz-ı ayn mıydı yoksa farz-ı kifaye miydi? Mâverdî: “Muhacirlere farz-ı ayndı” demiştir. es-Sehlî ise: “Akabe gecesinde kendisini barındırmak ve yardım etmek üzere Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettikleri için sadece Ensâr’a farz-ı ayndı” demiştir. Yine Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) katıldığı savaşın farz-ı ayn olduğu söylenmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) savaşa katılmasa da Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) cihad için tayin ettiği kimselere farz-ı ayndır.

Bu hadis daha önce Cihadın fazileti başlığı altında zikredilmiştir.

۲۸ - بَابُ الْكَافِرِ يَقْتُلُ الْمُسْلِمَ ثُمَّ يُسَلِّمُ فَيُسَدِّدُ بَعْدُ وَيُقْتَلُ

28- KÂFİRİN MÜSLÜMAN BİRİNİ ÖLDÜRDÜKTEN SONRA MÜSLÜMAN OLUP DİNİNE BAĞLI KALMASI VE SONRA ÖLDÜRÜLMESİ

Kâfir birinin Müslüman birini öldürdükten sonra Müslüman olması, dinine bağlı kalması ve sonra kendisinin de öldürülmesinin hükmü.

۲۸۲۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ »

تحفة ۱۳۸۳۴

2826- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Biri diğerini öldüren ancak her ikisi de Cennete giren iki kişinin durumuna Yüce Allah güler. Biri Allah yolunda savaşıırken şehit düşer. Sonra onu öldüren kişi tövbe edip Müslüman olur ve şehit düşer.”

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Nakledildiğine göre Yüce Allah Müslümanı ve kâfiri olmak üzere iki kişiyi gülerek yani kendilerinden razı olmuş bir şekilde karşılar. Nesâî'nin rivayeti: “Yüce Allah iki kişinin durumunu çok beğenir” şeklindedir. Bunlardan biri diğerini öldürür, ancak her ikisi de Cennete girer. Müslim, Hemmâm kanalıyla olan rivayetinde: “Kendisine: «Ey Allah'ın Resûlü! Nasıl?» diye sorduklarında” ziyadesinde bulunmuştur. Bunlardan biri Allah yolunda savaşırken kafir tarafından öldürölüp şehit düşer. Yine Müslim, Hemmâm kanalıyla olan rivayetinde: “ve cennete girer” ziyadesinde bulunmuştur. Sonra onu öldüren kişi tövbe edip Müslüman olur ve Allah yolunda savaşıp o da şehit düşer.

“Ahmed — Zührî — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre'den nakledilen rivayet şöyledir: “Kendisine: «Ey Allah'ın Resûlü! Nasıl?» diye sorduklarında, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Bunlardan biri Yüce Allah'ın yolunda savaşırken şehit düşer. Sonra onu öldüren Müslüman olur. Müslüman olduktan sonra da Yüce Allah'ın yolunda savaşır ve şehit düşer» buyurdu.” İbn Abdilberr der ki: “Hadis, Allah yolunda öldürülen her kişinin cennete gireceğini göstermektedir.”

Hadisin başlığa uygunluğu hadiste açık olarak görölmektedir. Ancak Müslümanın Müslümanı kasıtlı bir şekilde öldürmesine ve sonra bu kişinin tövbe edip şehit düşmesine gelince; İbn Abbâs, Yüce Allah'ın: “**Kim bir mümini, imanından dolayı, kasten öldürürse, cezası, içinde kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab ve lânet etmiştir. Ona büyük bir azap hazırlamıştır**”¹ buyruğuna dayanarak tövbesinin kabul edilmeyeceğini söylemiştir.

Nesâî, Ahmed ve İbn Mâce, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmişlerdir: “Yüce Allah: «**Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır**»² buyurur. Bu âyet son nazil olan âyetlerdendir ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene dek bunu nesheden bir âyet inmiş değildir.”

Ahmed ve Nesâî, Ebû İdrîs el-Havlânî kanalıyla Muâviye'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «**Kafir olarak ölen veya bir**

¹ Nisâ Sur. 93

² Nisâ Sur. 93

mümini kasıtlı olarak öldüren hariç, Allah bütün günahları affedebilir» buyurduğunu işittim.” Ancak İbn Abbâs’tan bunun hilafına bir rivayette bulunulmuştur. Görüldüğü kadarıyla İbn Abbâs ilk kavliyle bu durumun ağır vebalini bildirmek istemiştir. Cumhur, selef ve sünnet ehlinin geneli bu görüştedir. Hepsı böylesi bir katilin diğerlerinde olduğu gibi, tövbesinin kabul edileceği görüşünde olduğunu bildirip: “Cehennemde kalmaktan kasıt, cehennemde uzun süre kalmaktır” demişlerdir. Açık olan deliller de asi Müslümanların azabının ebedi olmadığı yönündedir. Nisâ ve Furkân Surelerinin tefsirinde bu konu daha geniş bir şekilde zikredilecektir, inşallah.

۲۸۲۷ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْسَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِخَيْبَرَ بَعْدَ مَا افْتَتَحُوهَا ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْهَمَ لِي فَقَالَ بَعْضُ بَنِي سَعِيدٍ بِنِ الْعَاصِي لَا تُسْهِمَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ هَذَا قَاتِلُ ابْنِ قَوْقَلٍ فَقَالَ ابْنُ سَعِيدٍ بِنِ الْعَاصِي وَاعْجَبًا لِيُوْبِرَ تَدَلَّى عَلَيْنَا مِنْ قُدُومِ ضَاآنٍ ، يَنْعَى عَلَى قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكْرَمَهُ اللَّهُ عَلَى يَدَيَّ وَلَمْ يُهْنِ عَلَى يَدَيْهِ قَالَ فَلَا أَذْرَى أَسْهَمَ لَهُ أَمْ لَمْ يُسْهِمَ لَهُ قَالَ سُفْيَانُ وَحَدَّثَنِي السَّعِيدِيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السَّعِيدِيُّ عَمْرُو بْنُ يَحْيَى بِنِ سَعِيدٍ بِنِ عَمْرٍو بِنِ سَعِيدٍ بِنِ الْعَاصِي

أطرافه ۴۲۳۷، ۴۲۳۸، ۴۲۳۹ - تحفة ۱۴۲۸، ۱۳۰۸۶

2827- “Humeydî — Süfyân — Zühri” isnâdıyla Anbese b. Saîd’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Hayber’i fethetmelerinden sonra, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına Hayber’e gittim ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Bana da pay ver” dedim. Saîd b. el-Âs’ın bir oğlu: “Ey Allah’ın Resûlü! Ona pay verme!” deyince, ben de: “Bu adam İbn Kavkal’ın katilidir!” karşılığını verdim. Bunun üzerine İbn Saîd b. el-Âs: “Şu dağ kedicigi ne tuhaf! Da’n’ın tepesinden üzerimize geliyor ve Müslüman bir adamı öldürdüğümü söylüyor. Oysa Yüce Allah, ona benim elimle ikramda bulunmuş ve beni onun eliyle kâfir olarak öldürterek rezil etmemiştir” dedi.

Ravi: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Hureyre’ye pay verip vermediğini bilmiyorum” demiştir.

Süfyân: “Bu hadisi bana es-Saîdî, dedesi kanalıyla Ebû Hureyre’den nakletti” demiştir.

Ebû Abdillâh der ki: “es-Saîdî, Amr b. Yahya b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs’dır.”¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Anbese, Anbese b. Saîd b. el-Âs el-Umevî’dir.

Müslümanların Hayber’i fethetmelerinden sonra, Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip Hayber’in ganimetlerinden kendisine de bir pay vermesini istedi. Saîd b. el-Âs’ın bir oğlu olan Ebân b. Saîd: “Ey Allah’ın Resûlü! Ona pay verme!” deyince, Ebû Hureyre de: “Bu adam İbn Kavkal’ın katilidir!” karşılığını verdi. İbn Kavkal’ın adı Nu’mân b. Mâlik b. Sa’lebe b. Asram b. Fihri b. Ğanm b. Amr b. Avf el-Evsî el-Ensârî’dir. Kavkal, Asram’ın lakabıdır. Beğavî, *es-Sahâbe*’de şöyle demiştir: “Nu’mân b. Kavkal, Uhud günü: «Ey Rabbim! Senin adına yemin ediyorum ki Güneş batmadan topallığımla cennete gireceğim» demiş ve o gün şehid olmuştu. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem): «Cennette onu topal olmadığı halde gördüm» buyurmuştu.”

Ebân b. Saîd b. el-Âs: “Şu dağ kedicigi ne tuhaf! Da’n’ın tepesinden üzerimize geliyor ve Müslüman bir adamı öldürdüğümü söylüyor. Oysa Yüce Allah, ona benim elimle şehitlik makamı ile ikramda bulunmuş ve beni onun eliyle kâfir olarak öldürterek cehenneme sokup rezil etmemiştir” dedi.

Kemâlü’d-dîn Muhammed b. Mûsa ed-Demîrî, *Hayâtü’l-Hayavân* adlı kitabında şöyle demiştir: “Metindeki *Veber* ifadesi kediden daha küçük olup dalak renginde bir hayvandır. Yemesi helaldir ve insanlar onu: «İsrail oğullarının koyunu» diye adlandırmıştır. Bu hayvanın mesh edildiği de söylenmektedir.” Da’n, Ebû Hureyre’nin kavmi bölgesinde olan bir dağın adıdır. Ayrıca Da’n ifadesinin dağın tepesi olduğu da söylenmektedir. Bu şekilde Ebân, Ebû Hureyre’ye hakaret etmek istemiştir. Yani Ebû Hureyre’nin savaşabilecek güçte olmadığı gibi atâ vermede veya atâyı men etmede bir

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4237, 4238 ve 4239

görüşünün olamayacağını bildirmek istemiştir. Ebân, Hudeybiye savaşından sonra Hayber savaşından önce Müslüman olmuştu.

Ravilerden Anbese veya bir başkası: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Hureyre’ye pay verip vermediğini bilmiyorum” demiştir. Ebû Dâvud bu hadisi rivayet etmiş ve rivayetinde. “Ona bir pay vermedi” demiştir.

Süfyân b. Uyeyne aynı isnâd ile: “Bu hadisi bana es-Saîdî, dedesi kanalıyla Ebû Hureyre’den nakletti” demiştir.

Ebû Abdullah el-Buhârî’nin bildirdiğine göre es-Saîdî, Amr b. Yahya b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs’tır.”

٢٩ - بَابُ مَنِ اخْتَارَ الْعَزْوَ عَلَى الصَّوْمِ

29- CİHAD ETMEYİ ORUÇ TUTMAYA TERCİH EDEN KİMSE

٢٨٢٨ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ -

رضى الله عنه - قَالَ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ لَا يَصُومُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ أَجْلِ الْعَزْوِ ، فَلَمَّا قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ لَمْ أَرَهُ مُفْطِرًا ، إِلَّا يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى تحفة ٤٤٧

2828- “Âdem — Şu’be” isnâdıyla Sâbit el-Bunânî’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Ebû Talha, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında (gazveye çıktığında) savaştan dolayı oruç tutmazdı. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edince, Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günleri dışında oruçsuz bir gün geçirdiğini görmedim.”

Âdem, Âdem b. Ebî iyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Nakledildiğine göre Ebû Talha, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında savaşta kuvvetli kalması açısından oruç tutmazdı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettikten sonra Müslümanlar çoğalınca ve ailesinden birçok savaşçı yetişince oruçtan da nasibini almak istemiş ve her gününü oruçlu geçirmiştir. Ancak Ramazan bayramı ve teşrik günleri de dahil olmak üzere Kurban bayramı günleri oruç tutmazdı.

۳۰ - باب الشَّهَادَةِ سَبْعُ سَوَى الْقَتْلِ

30- ŞEHİTLİK, ÖLDÜRÜLMEK DIŞINDA YEDİ ÇEŞİTTİR

۲۸۲۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الشُّهَدَاءُ خَمْسَةُ الْمُطْعُونُ ، وَالْمَبْطُونُ ، وَالْغَرَقُ وَصَاحِبُ الْحَدَمِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » أطرافه ۶۵۳ ، ۷۲۰ ، ۵۷۳۳ - تحفة

۱۲۵۷۷

2829- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Sumey — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Vebadan, iç hastalıktan, suda boğularak, göçük altında kalarak ve Yüce Allah yolunda savaşıarak ölen olmak üzere beş çeşit şehit vardır.*”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, hicret diyarının imamı Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

Sumey, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Haris b. Hişâm b. el-Muğîre el-Kureşî el-Medenî'nin azatlısı Ebû Abdillâh'tır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vebadan, iç hastalıktan, suda boğularak, göçük altında kalarak ve Yüce Allah yolunda savaşıarak ölen olmak üzere beş çeşit şehitliğin olduğunu bildirmiştir. Mâlik, *Muvattâ'*da Câbir b. Atîk'in hadisini: “Şehitlik öldürülmek dışında yedi çeşittir” şeklinde rivayet etmiştir. Bu da başlığa muvafıktır. Ancak Buhârî, şartına uygun olmadığı için bunu rivayet etmemiştir. Başlıkta bunu bu şekilde zikretmesinin sebebi ise şehitlik hakkında gelen beş ve yedi sayılarının bir sınırlandırma mânâsında olmadığını bildirmek içindir.

Câbir b. Atîk rivayetinde: “Yanarak ölen, zâtü'l-cenb hastalığından ölen ve hamile iken ölen kadın şehittir” ziyadesinde bulunmuştur. Müslim, Ebû Sâlih kanalıyla Ebû Hureyre'den olan rivayetinde: “Ve Allah yolunda ölen kimse

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 653, 720 ve 5733. Müslim 1914

şehittir” ziyadesinde bulunmuştur. Ahmed, Râşid b. Hubeyş’in hadisini merfû olarak: “*Malı uğruna öldürülen kimse şehittir*” şeklinde rivayet etmiştir. Tirmizî hadis için “sahîh” demiştir. Nesâî ise Süveyd b. Mukarrin’in hadisini merfû olarak: “*Zulme uğrayarak öldürülen kişi şehittir*” şeklinde rivayet etmiştir. Dârakutnî, İbn Ömer’in hadisini: “Gurbette ölen kimse şehittir” şeklinde rivayet etmiş ve hadis için “sahîh” demiştir. İbn Hibbân, Ebû Hureyre’den olan rivayetinde: “Sınırdan nöbet tutarken ölen kimse şehittir” demiştir. Taberânî, İbn Abbâs’ın hadisini: “Bir hayvan tarafından sokularak ölen, vahşi hayvanlar tarafından parçalanarak ölen kimse şehittir” şeklinde rivayet etmiştir. Ebû Dâvud, Ümmü Harâm’ın hadisini: “Deniz yolculuğunda iken kusan kimseye şehit ecridir” şeklinde rivayet etmiştir.

Her kim sabahladığı zaman üç defa: “Eûzu billahis-Semî’il-Alîmi mineş-şeytanir-racîm (=Allah’ın rahmetinden kovulmuş olan şeytanın şerrinden Semî’ ve Alîm olan Allah’a sığınırım)” diyerek Haşr Suresi’nin sonundan üç âyet okursa ve o gün ölürse şehit olarak ölür. Tirmizî hadis için “hasen sahîh garîb” demiştir. Ebû Nuaym, İbn Ömer’in hadisini: “Her kim kuşluk namazını kılıp her aydan üç gün oruç tutar ve vitir namazını terk etmezse ona şehit ecridir yazılır” şeklinde rivayet etmiştir. Ebû Zer ve Ebû Hureyre’den: “İlim talep eden bu halde iken ölürse şehit olarak ölür” şeklinde rivayette bulunulmuştur. İbn Abdilberr bunu *İlim* kitabında rivayet etmiştir. Hatîb, *Târih*’te, Muhammed b. Dâvud el-Asbehânî kanalıyla İbn Abbâs’tan merfû olarak: “*Kim âşık olur da bunu gizleyip iffetli davranırken ölürse o şehittir*” şeklinde rivayette bulunmuştur. Sirâcu’d-dîn, *Mesâriu’l-uşşâk*’ta bunu: “Kim âşık olur ve imkanı olduğu halde iffetli davranırken ölürse şehittir” şeklinde rivayet etmiştir. Allah yolunda öldürülmeksizin zikredilen bu şehitliklerin tümüne âhirette şehit sevabı vardır. Âlimler şehitliği üç kısma ayırmıştır. Bunlardan biri dünya ve âhiret şehididir ki bu kimse kâfirlerle savaşırken öldürülen kimsedir. Bir diğeri, âhiret şehididir ki bu da bu rivayetlerde zikredilen şehitlerdir. Bir diğeri de dünya şehididir ki bu da ganimette hainlik eden veya savaştan kaçarken öldürülen kimsedir.

Bu hadis daha önce *Salât* konusu içinde tahrir edilmişti. Hadisi Tirmizî, *Cenâiz* konusu içinde ve Nesâî, *Tıb* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۸۳۰ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ »
طرفه ۵۷۳۲ - تحفة ۱۷۲۸

2830- “Bişr b. Muhammed — Abdullah — Âsım — Hafsa binti Sîrîn” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Vebâ her Müslüman için bir şehitliktir*” buyurmuştur.¹

Bişr, Bişr b. Muhammed es-Sahtiyânî el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Âsım, Âsım b. Süleyman el-Ahvel’dir.

Hafsa binti Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn’in kız kardeşidir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vebânın her Müslüman için bir şehitlik olduğunu bildirmiştir. Ahmed, Ebû Asîb’in hadisini merfû olarak: “*Kâfir için de bir azaptır*” şeklinde aktarmıştır.

Taberânî, M. *el-Kebîr*’de Utbe b. Abd’in hadisini kendisinde bir sakınca olmayan bir isnâdla merfû olarak şöyle rivayet etmiştir: “*Şehitler ve vebâdan ölenler getirilince, vebâdan ölenler: «Bizler şehitleriz» derler. Bunun üzerine: «Bakın, eğer yaraları şehitlerin yarası gibi misk kokusunda kanıyorsa şehittirler» denilir ve onları denildiği gibi bulurlar.*”

Buhârî ayrıca bunu *Tıb* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Cihad* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5732. Müslim 1916

۳۱ - باب

31- BÂB

قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿غَفُورًا رَحِيمًا﴾

Yüce Allah'ın şu buyruğu: **“Müminlerden özür sahibi olanlar dışında oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vaad etmiştir; ama mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır. Katından dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”**¹

Yüce Allah, müminlerden âma, total ve hasta gibi özür sahibi olanlar dışında oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerin bir olmadığını bildirmiştir. Yani hiçbir özrü olmaksızın oturup savaşa katılmayan kimse Allah yolunda cihad eden kimse gibi değildir. İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre buradaki cihaddan kasıt Bedir savaşıdır. Mukâtil ise Tebûk gazvesinin kastedildiğini söylemiştir. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan daha üstün kılmıştır. Aralarındaki dereceyi zikretmek de Allah yolunda cihad eden kimsenin makamının ne kadar yüksek olduğunu bildirmek açısındanadır. Gerçi Allah hepsine de güzellik yani cenneti vaad etmiştir. Ancak mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmış, iman ve ihlasları ile birlikte cihad ile amel etmiş olmalarından dolayı onlara katından dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

¹ Nisâ Sur. 95, 96

٢٨٣١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ: "لَمَّا نَزَلَتْ ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْدًا فَجَاءَهُ بِكَتِفٍ فَكَتَبَهَا. وَشَكَأ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ صَرَارَتَهُ فَتَزَلَّتْ: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ﴾. [طرفاه في: ٤٥٩٣، ٤٥٩٤، ٤٩٩٠].

2831- Ebû'l-Velîd'in Şu'be'den bildirdiğine göre Ebû İshâk, Berâ'nın şöyle dediğini işitmiştir: **"Müminlerden yerlerinde oturanlar"**¹ âyeti nazil olduğu zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zeyd'i çağırdı. O da bir kürek kemiği ile geldi ve bu âyeti yazdı. İbn Ümmü Mektûm, özründen bahsedince: **"Müminlerden özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz"**² âyeti nazil oldu.³

Ebû Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

İshâk, İshâk b. Amr b. Abdillâh es-Sebî'î el-Kûfî'dir.

Berâ, Berâ b. Âzib'dir.

"Müminlerden yerlerinde oturanlar"⁴ âyeti nazil olduğu veya nazil olacağı sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'yi çağırdı. O da geniş bir kürek kemiği ile geldi ve bu âyeti yazdı. O zamanlar üzerine yazı yazacak şeyleri az olduğu için yazacaklarını kürek kemiği üzerine yazarlardı. Ahmed ve Ebû Dâvud'un Hârice b. Zeyd b. Sâbit kanalıyla babasından olan rivayetleri: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken üzerine bir sükûnet indi. Bu esnada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizi benim dizimin üzerine düştü ki Allah Resûlü'nün dizinden daha ağır bir şey görmüş değilim" şeklindedir. Hârice bu şekilde âyetin nüzul anında Zeyd'in de hazır

¹ Nisâ Sur. 95

² Nisâ Sur. 95

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4593, 4594 ve 4990. Müslim 1898

⁴ Nisâ Sur. 95

bulunduğunu bildirmiş olmaktadır. Başlık altındaki rivayette: “Zeyd’i çağırırdı. O da bir kürek kemiği ile geldi ve bu âyeti yazdı” denilmesi, daha önce de zikredildiği gibi âyetin nazil olacağı sırada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zeyd’i çağırıldığına hamledilir.

Amr veya Abdullah b. Zâide el-Âmirî İbn Ümmü Mektûm, özründen yani gözlerinin görmemesinden bahsedince: **“Müminlerden özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz”**¹ âyeti nazil oldu. Ümmü Mektûm, Amr veya Abdullah b. Zâide el-Âmirî’nin annesidir ve adı Âtike’dir.

Ravinin: **“Müminlerden yerlerinde oturanlar ile mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz”**² âyetini neden tekrar ettiği ve neden sadece: **“Özürsüz olarak”**³ ifadesini zikretmediği söylenebilir. İbnu’l-Müneyyir cevap olarak şöyle demiştir: “İstisna edileni ve sıfatı sözün aslından ayırmak doğru değildir. İstisna ve sıfat ancak âyetin ilk kısmını tekrar etme halinde zikredilebilir.” Sefâkîsî der ki: “Eğer vahiy sadece: **«Özürsüz olarak»**⁴ ifadesi zikredilmeksizin indiyse, o zaman ravinin âyeti tekrar zikretmesi istisna edileni müstesna ile birleştirmek açınsındandır. Eğer âyet sonraki ziyade ile tekrar nazil olduysa o zaman ravi durumu olduğu gibi zikretmiştir.”

Buhârî bunu ayrıca *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Cihad* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٨٣٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ الزُّهْرِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ جَالِسًا فِي الْمُنَجِّدِ ، فَأَقْبَلْتُ حَتَّى جَلَسْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَأَخْبَرَنَا أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَلَى عَلَيْهِ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

¹ Nisâ Sur. 95

² Nisâ Sur. 95

³ Nisâ Sur. 95

⁴ Nisâ Sur. 95

قَالَ فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ يُمِلُّهَا عَلَى ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ
وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى رَسُولِهِ ﷺ وَفَخِذُّهُ عَلَى فَخِذِي ،
فَنَقَلْتُ عَلَى حَتَّى خِفْتُ أَنْ تَرْضَ فَخِذِي ، ثُمَّ سَرَى عَنْهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿غَيْرُ أُولَى
الضَّرَرِ﴾ . طرفه ٤٥٩٢ - تحفة ٣٧٣٩

2832- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm b. Sa’d ez-Zühri — Sâlih b. Keysân” isnâdıyla İbn Şihâb’ın bildirdiğine göre Sehl b. Sa’d es-Sâidî şöyle demiştir: Ben Mervân b. el-Hakem’i mescidde otururken gördüm. Bunun üzerine gidip yanında oturdum. Kendisi bize Zeyd b. Sabit’ten naklederek şöyle haber verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: **«Müminlerden yerlerinde oturanlar ile mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz»**¹ âyetini yazdırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bana yazdırırken İbn Ümmü Mektûm geldi ve: «Ey Allah’ın Resûlü! Şayet cihada katılma imkânım olsaydı katılırdım» dedi ki, İbn Ümmü Mektûm gözleri görmeyen biriydi. Yüce Allah, Resûlü’ne vahiy indirdi. Bu sırada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizi benim dizimin üzerindeydi. Dizi o kadar ağırlaştı ki dizimin ezileceğinden korktum. Sonrasında üzerine çöken o ağırlık kalktı ve Yüce Allah âyetin: **«Özürsüz olarak»**² kısmını indirdi.”³

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zühri’dir.

Sehl, sahabi Sehl b. Sa’d es-Sâidî’dir. Tirmizî: “Kendisi tâbiûndan olup Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis işitmemiştir” demiştir. İbn Hacer ise: “Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis işitmiş olmaması sahabi de olmamasını gerektirmez” demiştir.

Hadiste nakledildiğine göre Sehl b. Sa’d es-Sâidî, Muâviye zamanında Medine valisi olan Mervân b. el-Hakem’i mescidde otururken görmüş ve

¹ Nisâ Sur. 95

² Nisâ Sur. 95

³ Hadis başka yerde de geçmektedir: 4592

gidip yanına oturmuş, Mervân da kendisine Zeyd b. Sabit'ten naklederek rivayette bulunmuştur. Tâbiûndan olan Mervân daha sonra da halife olmuştur. Resûlullah (sav, Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'ye: «**Müminlerden yerlerinde oturanlar ile mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz**»¹ âyetini yazdırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zeyd'e bu âyeti yazdırırken İbn Ümmü Mektûm gelip: «Ey Allah'ın Resûlü!» diyerek cihada katılma imkânının olmadığını söyledi. Zira İbn Ümmü Mektûm gözleri görmeyen biriydi. Bu da bir önceki rivayette İbn Ümmü Mektûm'un özüünden bahsetmesini açıklamaktadır. Bunun üzerine Yüce Allah, Resûlüne vahiy indirdi. Bu sırada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizi Zeyd'in dizinin üzerindeydi. Zeyd'in dizi vahyin ağırlığından o kadar ağırlaşmıştı ki Zeyd dizinin ezileceğinden korkmuştu. Sonrasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerine çöken o ağırlık kalktı ve Yüce Allah âyetin: «**Özürsüz olarak**»² kısmını indirdi.

Ahmed ve Ebû Dâvud, Hârice b. Zeyd'in hadisini: “Zeyd b. Sâbit: «Vallahi, onun kemikte bulunan çatlağın yanındaki ilâve edildiği yeri görür gibiyim» dedi” şeklinde nakletmişlerdir.

Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivayette tek kalmışlardır.

۳۲ - بَابُ الصَّبْرِ عِنْدَ الْقِتَالِ

32- SAVAŞ SIRASINDA SABRETMEK

Kâfirlere karşı savaş sırasında sabretmenin fazileti.

۲۸۳۳ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى كَتَبَ فَقَرَأْتُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا » أطرافه ۲۸۱۸ ، ۲۹۶۶ ، ۳۰۲۴ ، ۷۲۳۷ - تحفة

۵۱۶۱

2833- “Abdullah b. Muhammed — Muâviye b. Amr — Ebû İshâk —

¹ Nisâ Sur. 95

² Nisâ Sur. 95

Mûsa b. Ukbe” isnâdıyla Sâlim Ebu’n-Nadr bildiriyor: Abdullah b. Ebî Evfâ, bir mektup yazdı. Ben o mektubu okudum. Mektupta: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Düşmanlarla karşılaştığınız zaman sabredin*» buyurdu” yazıyordu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Muâviye, Muâviye b. Amr el-Ezdî el-Bağdâdî’dir.

Ebû İshâk, İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî’dir.

Musa, Meğâzî imamı Mûsa b. Ukbe’dir.

Sâlim, Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısı Sâlim Ebu’n-Nadr’dır.

Nakledildiğine göre Abdullah b. Ebî Evfâ, Ömer b. Ubeydillah’a bir mektup yazmış ve Sâlim Ebu’n-Nadr’ın bildirdiğine göre mektupta: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Düşmanlarla karşılaştığınız zaman sabredin*» buyurdu” yazmaktaydı. Yani kâfirlerle karşılaştığı zaman: “**O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, (onlardan) iki yüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah’ın izniyle (onlardan) ikibin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir**”² âyetinde olduğu gibi kâfirlerin Müslümanların iki katından fazla olmamaları halinde ordu saflarının bozulmamasını ve sabretmeleri gerektiğini bildirmişti. Burada haber lafzıyla emir bulunmaktadır. Eğer bu bir haber olsaydı o zaman böyle bir şey yapan kimse: “**Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arkâ çevirirse muhakkak ki o, Allah’ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!**”³ âyetine muhalif olmazdı.

Bu hadis daha önce Cennetin kılıçların ışıltısı altında olması başlığı altında zikredilmişti. Ancak o rivayette: “*Düşmanlarla karşılaştığınız zaman sabredin*” lafzı zikredilmemiş ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*İyi biliniz ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır*” buyurduğu bildirilmiştir. Buhârî burada İbn Ebî Evfâ’nın hadisinin bir kısmını zikretmiştir. Ancak Cennetin kılıçların ışıltısı

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2818, 2966, 3024 ve 7237. Müslim 1742

² Enfâl Sur. 66

³ Enfâl Sur. 16

altında olması başlığı altında bu yönde açıklama yapılmıştı.

۳۳ - باب التَّحْرِيزِ عَلَى الْقِتَالِ وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿حَرَضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ﴾

33- SAVAŞMAYA TEŞVİK ETMEK VE YÜCE ALLAH'IN: "EY PEYGAMBER! MÜMİNLERİ SAVAŞA TEŞVİK ET" BUYRUGU

۲۸۳۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْحَنْدَقِ فَإِذَا الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَخْفِرُونَ فِي عَدَاةٍ بَارِدَةٍ ، فَلَمْ يَكُنْ هُمْ عَيْدٌ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ هُمْ ، فَلَمَّا رَأَى مَا بِهِمْ مِنَ النَّصَبِ وَالْجُوعِ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ فَاعْفُ رِئَاؤًا لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ فَقَالُوا مُجِيبِينَ لَهُ نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِينَا أَبَدًا أَطْرَافَهُ
۵۶۳ تحفة ۷۲۰۱، ۶۴۱۳، ۴۱۰۰، ۴۰۹۹، ۳۷۹۶، ۳۷۹۵، ۲۹۶۱، ۲۸۳۵

2834- "Abdullah b. Muhammed — Muâviye b. Amr — Ebû İshâk" isnâdıyla Humeyd'in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hendek kazılan yere çıktı ve Muhacirler ile Ensâr'ın soğuk kuşluk vaktinde hendek kazmakta olduklarını gördü. Onların yanlarında kendileri adına bu işi görececek köleleri de yoktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların çektikleri yorgunluğu ve açlığı görünce:

"Allahım! En güzel hayattır hayatı âhiret

Sen, Ensâr ve Muhacirleri bağışla affet" diye dua etti.

Kendisine cevap verenler de:

"Bizler cihad etmek üzere Muhammed'e biat edenleriz

Yaşadığımız müddetçe de hep bu yolda gidenleriz" diyordu.²

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

¹ Enfâl Sur. 65

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2835, 2961, 3795, 3796, 4099, 4100, 6413 ve 7201. Müslim 1805

Muâviye, Muâviye b. Amr el-Bağdâdî'dir.

Ebû İshâk, İbrâhîm el-Fezârî'dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Enes'in bildirdiğine göre hicri 5 yılının Şevvâl ayında Muhacirler ve Ensâr kuşluk vaktinde soğuk bir havada hendek kazmakta idi. Onların yanlarında kendileri adına hendek kazma işinin görececek köleleri de yoktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hendek kazılan yere çıkıp onların çektikleri yorgunluğu ve açlığı görünce onları cihad sebebi ile yaptıkları işe teşvik babından:

“Allahım! En güzel hayattır hayatı âhiret

Sen, Ensâr ve Muhacirleri bağışla affet” diye dua etmiş ve esas hayatın dünya hayatı değil de, âhiret hayatı olduğunu bildirmiştir.

Ensâr ve Muhacirler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) cevap olarak:

“Bizler cihad etmek üzere Muhammed'e biat edenleriz

Yaşadığımız müddetçe de hep bu yolda gidenleriz” demiştir.

İbn Battâl der ki: “Bu beyit Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kavli değildir. Bu kendi kavli olsa da bir şiir değildir” demiştir.

Bu konuda görüş vardır. Zira Arap şairler beyitte zikredilen hususların idrakinde olan kimseler değildir.

۳۴ - بَابُ حَفْرِ الْخَنْدَقِ

34- HENDEK KAZILMASI

Medine etrafında hendek kazılması.

۲۸۳۵ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَعَلَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَحْفَرُونَ الْخَنْدَقَ حَوْلَ الْمَدِينَةِ، وَيَنْقُلُونَ التُّرَابَ عَلَى مُتُونِهِمْ وَيَقُولُونَ نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْإِسْلَامِ مَا بَقِينَا أَبَدًا وَالنَّبِيُّ ﷺ يُجِيبُهُمْ وَيَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ فَبَارِكْ فِي الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ أَطْرَافَهُ ۲۸۳۴،

۱۰۴۳ تحفة ۷۲۰۱، ۶۴۱۳، ۴۱۰۰، ۴۰۹۹، ۳۷۹۶، ۳۷۹۵، ۲۹۶۱

2835- “Ebû Ma'mer — Abdolvâris” isnâdıyla Abdulazîz'in bildirdiğine

göre Enes şöyle demiştir: Ensâr ile Muhâcirler, Medine'nin etrafında hendeği kazıp toprağı sırtlarında taşıyor ve:

“Bizler İslam üzere Muhammed’e biat edenleriz

Yaşadığımız müddetçe de bu yolda gidenleriz” diyordu.

Resûlullah ta (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine cevap olarak:

“Allahım! En güzel hayırdır hayrı âhiret

Ensâr ve Muhacirlere bolluk ihsan et” diye cevap veriyordu.¹

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr el-Muk’ad’dır.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd’dır.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb el-Basrî’dır.

Enes’in bildirdiğine göre Ensâr ve Muhâcirler, Ahzâb gazvesinde Medine'nin etrafında hendek kazıyordu. Hendeğin kazılacağı yeri Selmân el-Fârisî göstermişti. Ensâr ile Muhâcirler toprağı sırtlarında taşıyor ve bu sırada:

“Bizler İslam üzere Muhammed’e biat edenleriz

Yaşadığımız müddetçe de bu yolda gidenleriz” diye terennüm ediyordu.

Resûlullah ta (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine cevap olarak:

“Allahım! En güzel hayırdır hayrı âhiret

Ensâr ve Muhacirlere bolluk ihsan et” diye cevap veriyordu.

Bir önceki hadiste Ensâr ve Muhacirlerin cevap verdiği söylenirken burada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) cevap verdiği görülmektedir. Bu da karşılıklı olarak bir onların bir Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) cevap verdiğini göstermektedir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2834, 2961, 3795, 3796, 4099, 4100, 6413 ve 7201. Müslim 1803

۲۸۳۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ «لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا» أطرافه ۲۸۳۷، ۳۰۳۴، ۴۱۰۶، ۴۱۰۷، ۶۶۲۰، ۷۲۳۶ - تحفة ۱۸۷۵

2836- “Ebu'l-Velid — Şu'be” isnâdıyla Ebû İshâk bildiriyor: Berâ'nın şöyle dediğini işittim: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) taşırken: «Eğer Sen olmasaydın hidayete eremezdik» diyordu.”¹

Ebû Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebî'î'dir.

Berâ b. Âzib'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hendek günü toprak taşırken: “Eğer Sen olmasaydın hidayete eremezdik” diyordu.

Buhârî ayrıca bunu *Cihad* ve *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde ve Nesâî, *Sîre* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۸۳۷ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ التُّرَابَ وَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ، وَهُوَ يَقُولُ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّينَا فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْنَا وَبَتَّ الْأَقْدَامَ إِنَّ لَاقَيْنَا إِنَّ الْأَلَى قَدْ بَعَوْا عَلَيْنَا إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا أطرافه ۲۸۳۶، ۳۰۳۴، ۴۱۰۶، ۴۱۰۷، ۶۶۲۰، ۷۲۳۶ - تحفة ۱۸۷۵

2837- “Hafs b. Ömer — Şu'be” isnâdıyla Ebû İshâk'ın bildirdiğine göre Berâ şöyle demiştir: Ahzâb gününde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) toprak taşıdığını gördüm. Toprak karnının beyazlığını örtmüştü ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle diyordu:

“Eğer Sen olmasaydın hidayete eremezdik

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2837, 3034, 4104, 4106, 6620 ve 7236. Müslim 1803

Sadaka veremez, namaz kılamazdık

Ayaklarımızı sabit kıl düşmanla karşılaştığımızda

Üzerimize sükûneti indir

Onlar bize karşı geldiler ve saldırdılar

Biz onların fitnesinden kaçınırız.”¹

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Ebû İshâk, Ebû İshâk es-Sebî’i’dir.

Berâ, Berâ b. Âzib’dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ahzâb gününde kazılan hendekten çıkan toprağı taşıyordu. Ahzâb denilmesi kabilelerin toplanıp birleşerek Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) karşı savaşımaya ittifak etmelerinden dolayıdır. Toprak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) karnının beyazlığını örtmüştü ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) toprak taşırken şöyle diyordu:

“Eğer Sen olmasaydın hidayete eremezdik

Sadaka veremez, namaz kılamazdık

Ayaklarımızı sabit kıl düşmanla karşılaştığımızda

Üzerimize sükûneti indir

Onlar bize karşı geldiler ve saldırdılar

Biz onların fitnesinden kaçınırız.”

Mesâbih’te şöyle denilir: “Bu da şaşılacak bir şeydir. Bu sözleri söyleyenin Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) olduğu bildirilmektedir. Ancak genel olarak Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) dili kafiyeyle sözleri sarf etmez.”

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2836, 3034, 4104, 6620 ve 7236. Müslim 1803

۳۵ - باب مَنْ حَبَسَهُ الْعُذْرُ عَنِ الْعَزْوِ

35- ÖZRÜN KENDİSİNİ SAVAŞA
ÇIKMAKTAN ALIKOYDUĞU KİMSE

Bir özürden dolayı savaşa çıkamayan kimseye savaşa çıkan kimse gibi ecir vardır.

۲۸۳۸ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ قَالَ رَجَعْنَا مِنْ

غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ . طرفاه ۲۸۳۹ ، ۴۴۲۳ - تحفة ۶۶۴

2838- “Ahmed b. Yûnus — Zühayr” isnâdıyla Humeyd’in bildirdiğine göre Enes: “Tebûk gazvesinden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte döndük” demiştir.¹

Ahmed, Ahmed b. Yûnus el-Yerbû’î’dir. Onunla bilindiği için dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı Abdullah’tır.

Zühayr, Zühayr b. Muâviye el-Cu’fî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes, Tebûk gazvesinden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte döndüğünü bildirmiştir.

Yine “Süleyman b. Harb el-Vâşihî — Hammâd b. Zeyd” isnâdıyla Humeyd et-Tavîl’in bildirdiğine göre Enes: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Tebûk gazvesinde idi ve şöyle buyurdu...” demiştir.

۲۸۳۹ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - هُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ « إِنَّ أَقْوَامًا بِالْمَدِينَةِ خَلَفْنَا ، مَا سَلَكْنَا

شُعْبًا وَلَا وَادِيًّا إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا فِيهِ ، حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ » طرفاه ۲۸۳۸ ، ۴۴۲۳ - تحفة ۶۱۰

2839- “Süleyman b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Humeyd” isnâdıyla Enes bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir gazvede iken:

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2839 ve 4423.

“Medine’de öyle bir topluluk bıraktık ki yürüdüğümüz her dağ yolunda ve geçtiğimiz her vadide bizimle beraberdirler. Çünkü mazeretleri onları alıkoydu” buyurdu.¹

Mûsa der ki: “Hammâd’ın Humeyd kanalıyla bildirdiğine göre Mûsa b. Enes: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu» demiştir.” Ebû Abdullah: “Birinci isnâd daha doğrudur” demiştir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir gazvede iken Medine’de kalan topluluk hakkında sevap olarak yürüdükleri her dağ yolunda ve geçtikleri her vadide kendileriyle beraber olduklarını, çünkü mazeretlerinin onları kendileriyle çıkmaktan alıkoyduğunu bildirmişti. İbn Hibbân ve Ebû Avâne, Câbir’den olan rivayetlerinde: *“Bizimle beraberdirler”* lafzı yerine: *“Ecirde muhakkak sizinle ortaktırlar”* lafzını zikretmişlerdir. İsmâîlî başka bir kanalla Hammâd b. Zeyd’den: “Muhakkak ki niyet olarak onlar sizinle birlikte idiler” şeklinde rivayette bulunmuştur.

Ebû Dâvud’un Hammâd kanalıyla olan rivayeti ise şöyledir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Medine’de öyle bir topluluk bıraktınız ki yürüdüğünüz bütün yollarda, yaptığınız her bağışta ve geçtiğiniz her vadide sizinle beraberdirler»* buyurdu. Kendisine: «Ey Allah’ın Resûlü! Onlar Medine’deyken bu nasıl olabilir?» diye sorulduğunda: *«Çünkü mazeretleri onları alıkoydu»* buyurdu.” Mazeret olarak zikredilmesi hastalık olarak zikredilmesinden daha kapsayıcıdır. Zira mazeret seferden ve başka şeylerden alıkoyabilecek her şeyi kapsamaktadır. Müslim, Câbir’in hadisini: “Onları hastalık alıkoydu” şeklinde rivayet etmiştir.

Buhârî’nin hocası Mûsa b. İsmail bunu: “Bize «Hammâd b. Seleme — Humeyd et-Tavîl — Mûsa b. Enes» isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur” şeklinde rivayet etmiştir.

Ebû Abdullah el-Buhârî: “Humeyd ve Enes arasında Mûsa’nın zikredilmediği isnâd Musa’nın zikredildiği isnâddan daha doğrudur” demiştir. Ebû Zer: “Bana göre Musa’nın zikredildiği isnâd daha doğrudur” demiştir. İsmâîlî, Hammâd’ın bu hadisi iyi bildiğini ve bunu kabulde başkalarından daha öncelikli olduğunu söyleyerek buna itiraz etmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2838 ve 4423.

Böyle denilmesi Humeyd'in Enes'ten rivayette bulunmasını açıklamak yönündendir. Yani bunun bu şekilde rivayet edilmesi Humeyd'in bunu Mûsa kanalıyla babasından işitmiş olmasına ve sonra Humeyd'in Enes ile karşılaşp Enes'in bunu kendisine rivayet etmiş olmasına veya önce Enes'ten işitmiş olup sonra oğlu Mûsa'dan işitmiş olmasına mani değildir.

Hadiste görüldüğü kadarıyla mümin kişi bir özürden dolayı alıkonulduğu zaman niyetiyle amel eden kimse gibi sevap almaktadır. Gece ibadet etmek niyetiyle yatan, fakat uyku kendisine galebe çalıp sabaha kadar uyanamayan kimsenin niyeti sebebiyle kendisine gece ibadet etmiş gibi sevap yazılması ve uykusunun kendisine Rabbinin ihsan ettiği bir sadaka olması gibi. İbn Hibbân, *Sahîh*'de bunu Ebû Zer veya Ebu'd-Derdâ kanalıyla merfû olarak rivayet etmiştir. Ancak buradaki şüphe Şu'be'ye aittir. İbn Huzeyme de bunu mevkûf olarak rivayet etmiştir.

۳۶ - بَابُ فَضْلِ الصَّوْمِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

36- ALLAH YOLUNDA ORUÇ TUTMANIN FAZİLETİ

Burada Allah yolunda cihad ederken oruç tutmanın fazileti veya Allah rızası için oruç tutmanın fazileti kastedilmektedir. Evleviyette olan da düşman karşısında zayıf düşmemek açısından cihadda iken oruç tutmamaktır. Ancak Ebû Tâhir ez-Zühlî'nin Ebû Hureyre'den: "Allah yolunda nöbet tutan kişinin Allah yolunda bir gün oruç tutması..." şeklinde naklettiği hadis bunun Allah yolunda cihad ederken oruç tutmanın fazileti yönünde olduğunu teyid etmektedir. Buna göre de zikredilmiş olan evleviyet oruç tutması halinde cihadda zayıf düşecek kimseler içindir. Ancak zayıf düşmeyecek kimsenin oruç tutması daha faziletlidir. Zira bu şekilde faziletli iki şeyi bir arada yapmış olmaktadır.

۲۸۴۰ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَشُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ أَنَّهُمَا سَمِعَا النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعَدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا ». تحفة ۴۳۸۸

ve Süheyl b. Ebî Sâlih — Nu'mân b. Ebî Ayyâş" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Her kim Allah rızası için bir gün oruç tutarsa, Allah o kimsenin yüzünü ateşten yetmiş yıllık bir mesafe uzaklaştırır"* buyurmuştur.¹

İshak, İshak b. İbrâhîm b. Nasr'dır. Burada dedesine nispet edilmiştir. Kendisi Sa'd oğullarının yanına indiği için es-Sa'dî diye bilinmektedir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm'dır.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Nu'mân b. Ebî Ayyâş'ın adı, Zeyd b. Salt veya Nu'mân ez-Zürakî el-Ensârî'dir.

Ebû Saîd, Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Allah rızası için bir gün oruç tutan kimsenin yüzünü Yüce Allah'ın ateşten yetmiş yıllık bir mesafe uzaklaştıracağını bildirmiştir.

Ebû Ya'lâ'nın Ziyâd b. Fâide kanalıyla Muâz b. Enes'ten olan rivayeti: *"Ateşten yüz yıllık bir mesafe uzaklaştırır"* şeklindedir. Taberânî, *M. es-Sağîr* ve *M. el-Evsat*'ta hasen bir isnâdla Ebu'd-Derdâ'dan: *"Yüce Allah onunla ateş arasında gökyüzü ve yeryüzü arası genişliğinde bir hendek açar"* şeklinde rivayette bulunmuştur. İbn Adiy, Enes'ten: *"Cehennem kendisinden beş yüz yıl uzaklaştırılır"* şeklinde aktarmıştır.

Rivayetlerin birbirlerine çelişkili olduğu söylenmiştir.

Cevap olarak da şöyle denilmiştir: *"Yetmiş yıl olduğu yönünde gelen rivayette ittifak edilmesi evleviyettir veya Yüce Allah ilk olarak Peygamber'ine en az olanı bildirmiş ve daha sonra mudrec olarak daha fazla olanı bildirmiştir veya bu durum oruçluların ihtilafı ahvallerine ve orucun kemaline veya noksanlığına göre değişmektedir."*

¹ Müslim 1153

۳۷ - باب فَضْلِ النَّفَقَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

37- ALLAH YOLUNDA İNFAKTA BULUNMANIN FAZİLETİ

Allah yolunda cihad için veya Allah rızasını gözeterek başka şeyler için infakta/harcamada bulunmanın fazileti.

۲۸۴۱ - حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ دَعَاهُ خَزَنَةُ الْجَنَّةِ ، كُلُّ خَزَنَةٍ بَابٍ أَيْ فُلٌ هَلُمَّ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ذَاكَ الَّذِي لَا تَوَى عَلَيْهِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنِّي لَا زُجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » أطرافه ۱۸۹۷ ، ۳۲۱۶ ، ۳۶۶۶ - تحفة

۱۵۳۷۳

2841- “Sa’d b. Hafs — Şeybân — Yahya — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Her kim Allah yolunda çift olarak infak ederse cennet bekçilerinden her kapının bekçisi onu: «Ey filan! Buraya gel» diye çağırır” buyurdu. Ebû Bekr: “Ey Allah'ın Resûlü! Böylesi bir adam asla zarar etmez” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Umarım sen de onlardan biri olursun” buyurdu.¹

Sa’d b. Hafs, Ebû Muhammed et-Talhî el-Kûfî’dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman Ebû Muâviye en-Nahvî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman’dır.

Nakledildiğine göre kişi Allah yolunda çift olarak infak ettiği zaman cennet bekçilerinden her kapının bekçisi onu: “Ey filan! Buraya gel” diye çağırır. Burada Allah yolunda ifadesi ile bütün hayırlı işler veya sadece cihad kastedilmiştir. Çift olarak sadaka infak etmekten kasıt kişinin kendi malından dinar veya dirhem veya silah veya başka bir şey olsun çift olarak infak etmesidir. Dâvudî der ki: “Metindeki: «الزوج» ifadesi bir ve iki mânâsında kullanılır. Ancak burada kesinlikle bir mânâsında kullanılmıştır. İsmâîlî de

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1897, 3216 ve 3666. Müslim 1027

rivayetinde: “Her kim Allah yolunda çift olarak infak ederse” demiştir.

Ebû Bekr es-Siddîk, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde çağrılan kimsenin hangi kapıdan girerse girsin zarar etmeyeceğini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Umarım sen de onlardan biri olursun*” buyurarak kendisinin de o kapılardan çağrılan kimselerden olmasını temenni ettiğini bildirmiştir.

Bu hadis daha önce *Oruç* konusu içinde tahrir edilmişti. Buhârî ayrıca bunu Ebû Bekr’in fazileti konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Zekât* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٨٤٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ حَدَّثَنَا هِلَالٌ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ « إِنَّمَا أَخَشَى عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يَفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ » ثُمَّ ذَكَرَ زَهْرَةَ الدُّنْيَا ، فَبَدَأَ بِأَحَدَاهُمَا وَتَنَّى بِالْأُخْرَى ، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْيَأْتِي الْخَيْرُ بِالْشَّرِّ فَسَكَتَ عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا يُوحَى إِلَيْهِ وَسَكَتَ النَّاسُ كَانَ عَلَى رُءُوسِهِمِ الطَّيْرُ ، ثُمَّ إِنَّهُ مَسَحَ عَنْ وَجْهِهِ الرُّحْضَاءَ ، فَقَالَ « أَيْنَ السَّائِلُ آتِنَا أَوْ خَيْرٌ هُوَ - ثَلَاثًا - إِنَّ الْخَيْرَ لَا يَأْتِي إِلَّا بِالْخَيْرِ ، وَإِنَّهُ كُلُّ مَا يُنْبِئُ الرَّبِيعُ مَا يَقْتُلُ حَبْطًا أَوْ يُلْمُ كُلَّمَا أَكَلْتُ ، حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسَ ، فَتَلَطَّتْ وَبَالَتْ ثُمَّ رَتَعَتْ ، وَإِنَّ هَذَا الْمَالُ خَصِرَةٌ حُلُوءٌ ، وَنِعَمٌ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ لَمَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ ، فَجَعَلَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ ، وَمَنْ لَمْ يَأْخُذْهُ بِحَقِّهِ فَهُوَ كَالْأَكْلِلِ الَّذِي لَا يَشْبَعُ ، وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ » أَطْرَافُهُ ٩٢١ ، ١٤٦٥ ، ٦٤٢٧ - تحفة ٤١٦٦

2842- “Muhammed b. Šinân — Fuleyh — Hilâl — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde kalktı ve: “*Ben ancak benden sonra sizin için üzerinize açılacak olan yeryüzü bereketlerinden dolayı endişe ediyorum*” buyurup dünya ziynetlerinden bahsetti. Akabinde bu bereketlerden söze başladı ve sonra dünya ziynetlerinden bahsetti. Adamın biri: “Ey Allah’ın Resûlü!

Hayır da başımıza kötülükler getirir mi ki?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sustu ve herhangi bir karşılık vermedi. Biz, kendisine vahiy indiriliyor dedik ve insanlar sanki başları üzerinde kuşlar varmış gibi sükût ettiler. Biraz sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) terini sildi ve: “Az önce soruyu soran nerede?” buyurarak ve üç defa: “Mal hayır mıdır?” diyerek şöyle devam etti: “Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez, ancak baharla birlikte yetişip yeşeren (ot) bazen ölüme yol açar, bazen öldürmese de ölüme yaklaştırır. Ancak otlar beslenenler bunun dışındadır, zira onlar doyana kadar yer, doyunca da yemeyi bırakıp güneşe döner, dışkısını ve idrarını yapar. Dünya malı da tatlı ve çekicidir. Bu malı hakkıyla elde eden Müslüman da şayet malından Allah yolunda veriyorsa, ondan yetime ve yolda kalmışa harcama yapıyorsa bu mal onun için iyi bir arkadaştır. Malı hakkı olmayan bir yolla elde eden kişi ise yiyip de doymayan kişi gibidir. Bu mal da kıyamet gününde aleyhinde şahitlik eder.”¹

Muhammed, Muhammed b. Sinân el-Avfî el-Bâhilî el-A'mâ'dır.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleyman'dır.

Hilâl, Hilâl b. Ebî Meymûne el-Fihri'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıkıp kendisinden sonra bizim için üzerimize açılacak olan yeryüzü bereketlerinden dolayı endişe ettiğini bildirip dünya ziynetlerinden ve bu ziynetlerin fani olduğundan bahsetmiştir. Ancak Yetimlere tasaddukta bulunmak başlığı altında “Muâz b. Fadâle — Hişâm” isnâdıyla Hilâl'den: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere oturunca biz de çevresinde toplanıp oturduk” şeklinde zikredilmiştir.

Akabinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yeryüzü bereketlerinden söze başladı ve sonra dünya ziynetlerinden bahsetti. Adını bulamadığım bir adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Hayır da başımıza kötülükler getirir mi ki?” diye sordu. Adamın bu sorusu üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) susmuş ve herhangi bir karşılık vermemişti. Oradakiler kendisine vahyin indirildiğini düşünerek sessiz bir şekilde beklemeye başladılar. Biraz sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) terini sildi ve: “Az önce soruyu soran nerede?” buyurarak ve üç defa:

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 921, 1465 ve 6427. Müslim 1052

“Mal hayır mıdır?” diyerek şöyle devam etti: “Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez, ancak baharla birlikte yetişip yeşeren ot bazen ölüme yol açar, bazen öldürmese de ölüme yaklaştıtır. Ancak otla beslenenler bunun dışındadır; zira onlar doyana kadar yer, doyunca da yemeyi bırakıp güneşe döner, dışkısını ve idrarını yapar. Dünya malı da tatlı ve çekicidir. Bu malı hakkıyla elde eden Müslüman da şayet malından Allah yolunda veriyorsa, ondan yetime ve yolda kalmışa harcama yapıyorsa bu mal onun için iyi bir arkadaştır. Malı hakkı olmayan bir yolla elde eden kişi ise yiyip de doymayan kişi gibidir. Bu mal da kıyamet gününde aleyhinde şahitlik eder.”

Burada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dünya malının kişiyi fitneye düşürmesinden ve kişiyi âhirete yönelik amellerden meşgul etmesinden dolayı hakiki hayır olmadığını bildirmek istemiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) otla beslenip karnını tika basa doldurduktan sonra güneşe dönüp dışkısını ve idrarını yapan hayvanları dünya malını biriktirmeye çalışanlara örnek olarak vermiştir. Bu malın hakkını ödeyen kimse karnını doyurduktan sonra dışkısını ve idrarını yapıp ölümden kurtulan hayvan gibi bu malın vebâlinde kurtulmuş olur. Dünya malı tatlı ve çekicidir. Bu malı helal yoldan elde eden Müslüman şayet malını Allah yolunda cihadda veya hayırlı başka işlerde veya yetime veya yolda kalmışa harcarsa bu mal kendisi için hayırlıdır. Başlıға uygun olan yer de burasıdır.

Nesâî, Tirmizî, İbn Hibbân, *Sahîh*'inde ve Hâkim, Hureym b. Fâtik'in hadisini: *“Her kim Allah yolunda bir harcama yaparsa o yaptığı harcama için kendisine yedi yüz misli sevap yazılır”* şeklinde rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadis için “hasen” demiştir. Hâkim ise hadis için “sahih” demiştir. İbn Mâce, Ebû Hureyre'nin ve başkasının hadisini: *“Her kim, Allah yolunda bir nafaka gönderir de kendisi evinde oturursa, mahşer günü onun her bir dirhemi için yedi yüz dirhem vardır. Her kim de Allah yolunda nefsiyle gazvede bulunur ve bu yolda infakta bulunursa, onun her bir dirhemi için yedi yüz bin dirhem vardır”* şeklinde merfû olarak rivayet etmiş ve sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): **“Allah dilediğine kat kat ihsanda bulunur”**¹ âyetini okuduğunu bildirmiştir.

Malı hakkı olmayan bir yolla elde eden kişi ise yiyip de doymayan kişi gibidir. Zira her bir şey elde etmesinin ardından kazandığı ile yetinmeyecek,

¹ Bakara Sur. 261

elinde olanın az olduğunu görecek ve kendisinden yukarıda olanlara bakacaktır. Böylesi bir mal da kıyamet gününde onun aleyhinde şahitlik edecektir.

Bu hadis daha önce *Zekât* kitabında Yetimlere tasaddukta bulunmak başlığı altında zikredilmişti. Daha sonra da *Rikâk* konusu içinde zikredilecektir, inşallah.

۳۸ - بَابُ فَضْلِ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا أَوْ خَلَفَهُ بِخَيْرٍ

38- GAZVEYE ÇIKACAK BİRİNİ DONATAN VEYA ONA HAYIRLI HALEF OLAN KİMSENİN FAZİLETİ

Gazveye çıkacak birini donatan veya ona geride bıraktığı ailesi ve yapmakta olduğu işleri konusunda hayırlı halef olan kimsenin fazileti.

۲۸۴۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنِي بُسْرُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا ، وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا » تحفة ۳۷۴۷

2843- “Ebû Ma’mer — Abdolvâris — Hüseyin — Yahya — Ebû Seleme — Busr b. Saîd” isnâdıyla Zeyd b. Hâlid’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Her kim Allah yolunda savaşa çıkacak birini donatırsa, kendi savaşa katılmış gibi olur. Savaşa çıkan birinin geride bıraktığı ailesine hayırlı halef olan kişi de savaşa katılmış gibi olur.”¹

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr el-Muk’ad’dır.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd’dır.

Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Muallim el-Basrî’dır.

Yahya, Yahya b. Kesîr el-Yemâmî et-Tâî’dır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf’tır.

¹ Müslim 1895

Busr, Medine ahalisinden el-Hadramî'nin azatlısı Busr b. Saîd'dir.

Zeyd b. Hâlid, Ebû Abdîrrahman el-Cühenî'dir.

Nakledildiğine göre her kim Allah yolunda savaşa çıkacak birini kendi malından donatırsa, gerçekte savaşa çıkmamış olsa bile kendisine savaşa çıkan kimse gibi sevap vardır. Donattığı savaşçının da sevabından hiç bir şey eksilmez. Zira savaşa savaş hazırlıkları yapılmadan çıkılmaz. Bu sebeple de savaşa çıkacak kişiyi hazırlayıp donatan kimse onunla savaştaymış gibi sevap alır. Ancak savaşa çıkacak kişiyi donatan kimsenin sevabı, savaşa çıkacak kişiye yol gösteren veya ona savaş malzemesi olarak bir şey vermeden yardımcı olan kimsenin sevaplarına göre daha fazladır.

Evet, her kim savaşa çıkmaktan aciz olur ve halis niyetle bu davranışta bulunursa, kendisine savaşa katılmış kimse gibi sevap vardır. Bu da gece ibadet etmek niyetiyle yatan, fakat uyku kendisine galebe çalıp sabaha kadar uyanamayan kimsenin niyeti sebebiyle kendisine gece ibadet etmiş gibi sevap yazılması ve uykusunun kendisine Rabbinin ihsan ettiği bir sadaka olması gibidir.

Geri dönünceye kadar savaşa çıkan birinin geride bıraktığı ailesine ve malına hayırlı halef olan kişiye de savaşa katılmış gibi sevap vardır. Bu durumda da savaşa çıkan kişinin sevabından bir şey eksilmez. Zira savaşa çıkan kişi, kendisine halef olanın ailesine bakması yükümlülüğünü üstüne alması ile mümkün olmuştur. Yani halef olan kimse askerin savaşa çıkmasına sebep olandır.

Ömer b. el-Hattâb'ın hadisi merfû olarak: *"Allah yolunda savaşa çıkacak bir askeri donatan kişiye, asker ölene veya dönene kadar kazandığı sevabın aynısı verilir"* şeklindedir.

Taberânî, *M. el-Evsat*'ta sahih bir isnâdla merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir: *"Kim Allah yolunda bir savaşçıyı donatırsa savaşçının sevabı kadar sevap alır. Kim de bir savaşçının geride kalan ailesini gözetir, onların nafakasını karşılarsa yine savaşçının sevabı kadar sevap alır."*

İbn Hibbân, *Sahîh*'de Ömer b. el-Hattâb'ın hadisini merfû olarak: *"Allah yolunda savaşan birinin başına gölge tedarik eden kişiyi Yüce Allah kıyamet gününde gölgelendirir"* şeklinde rivayet etmiştir.

"Bir askeri tam olarak donatan ve geride bıraktığı ailesine hayırlı bir şekilde halef olan kişiye iki savaşçı sevabı mı, yoksa bir savaşçı sevabı mı

vardır?” denilebilir.

İbn Hamza cevap olarak şöyle demiştir: “Hadisin açık olan lafzı iki savaşçı sevabı olduğunu göstermektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her birini birbirlerinden bağımsız olarak ayrı ayrı zikretmiştir.”

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî, *Cihad* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۸۴۴ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -
- أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ بَيْتًا بِالْمَدِينَةِ غَيْرَ بَيْتِ أُمِّ سُلَيْمٍ ، إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِ فَقِيلَ لَهُ ،
فَقَالَ « إِنِّي أَرْحَمُهَا ، فُقِلَ أَخْوَهَا مَعِيَ » . تحفة ۲۱۳

2844- “Mûsa — Hemmâm — İshâk b. Abdillâh” isnâdıyla Enes bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendi eşleri dışında Medine’de Ümmü Süleym’in evinden başka bir eve girmezdi. Kendisine bunun sebebi sorulunca: “Ben ona karşı şefkat besliyorum. Çünkü kardeşi benim(askerim)le beraber öldürüldü” buyurdu.¹

Musa, Mûsa b. İsmâîl el-Minkarî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya eş-Şeybânî’dir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha’dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) müminlerin anneleri olan eşleri dışında Medine’de adı Sehle veya Rumeyle veya el-Ğumeysâ olan Ümmü Süleym’in evinden başka bir eve sık sık girmezdi. Ümmü Süleym aynı zamanda Enes’in annesidir. Kendisine özellikle Ümmü Süleym’in yanına girmesinin nedeni sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona karşı şefkat beslediğini, zira kardeşi Harâm b. Milhân’ın Maûne kuyusu günündeki olayda veya emrine itaat yolunda askerleri ile birlikte öldürüldüğünü söyledi. Rivayette soruyu soran kişinin adı zikredilmemiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Maûne kuyusu günü olayında hazır bulunmamıştı. Bu konu da daha sonra *Meğâzî* konusu içinde zikredilecektir, inşallah. Kirmanî’nin yaptığı açıklamaya göre Ümmü Süleym, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem), teyzesi idi ve bu sebeple yanına girmekteydi. Kadının mahrem olması da yanına

¹ Müslim 2455

girilmesine cevaz vermektedir. Ancak Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) günah işlemekten masum olmasından dolayı yalnız olan ecnebi bir kadının yanına girmesinde zaten bir sakınca yoktur.

Hadisin başlıkla olan uygunluğu da bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Yani Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Süleym'in kardeşinin vefatından sonra ona en güzel bir şekilde halef olmuştu. Bu da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) güzel ahlâkından idi.

Hadisi Müslim, *Fedâil* konusu içinde tahrir etmiştir.

۳۹ - باب التَّحْنُطِ عِنْدَ الْقِتَالِ

39- SAVAŞ SIRASINDA HANÛT KOKUSU SÜRÜNMEK

Savaşa çıkılacağı zaman ölümlere sürülen hanût kokusundan sürünmek.

۲۸۴۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ قَالَ وَذَكَرَ يَوْمَ الْيَمَّامَةِ قَالَ أَتَى أَنَسُ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ وَقَدْ حَسَرَ عَنْ فَخِذِهِ وَهُوَ يَتَحَنُّطُ فَقَالَ يَا عَمَّ مَا يَجْعَلُكَ أَنْ لَا تَمُتَ قَالَ الْآنَ يَا ابْنَ أَخِي وَجَعَلَ يَتَحَنُّطُ ، يَعْنِي مِنَ الْحَنُوطِ ، ثُمَّ جَاءَ فَجَلَسَ ، فَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ انْكِشَافًا مِنَ النَّاسِ ، فَقَالَ هَكَذَا عَنْ وَجْهِهِ حَتَّى نُضَارِبَ الْقَوْمَ ، مَا هَكَذَا كُنَّا نَفْعَلُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، بِئْسَ مَا عَوَّدْتُمْ أَقْرَانَكُمْ . رَوَاهُ حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ . تحفة ۲۰۶۷

2845- “Abdullah b. Abdilvehhâb — Hâlid b. el-Hâris” isnâdıyla İbn Avn'ın bildirdiğine göre Mûsa b. Enes, Yemâme savaşını zikrederken şöyle demiştir: “Enes, Sâbit b. Kays'ın yanına geldi. Sâbit o sırada iki uyluğunu açmış, hanût denilen kokudan sürünüyordu. Enes, kendisine: «Ey amca! Seni gelmekten alıkoyan nedir?» deyince, Sâbit b. Kays: «Ey kardeşim oğlu, şimdi (geliyorum)» karşılığını verdi ve hanût kokusu sürünmeye devam etti. Sonra gelip (saflardaki yerine) oturdu.” Enes hadiste bir kısım insanların cepheden açılıp bozulmasını anlatmıştır. “Sonra: «Önümüzden açılın da düşmanla vuruşalım. Biz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte savaşırken böyle yapmazdık. Siz akranlarınızı (kaçmayı) ne kötü alıştırmışsınız» dedi.”

Hammâd bunu Sâbit kanalıyla Enes'ten rivayet etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. Abdilvehhâb Ebû Muhammed el-Hacebî el-Basrî'dir.

Hâlid, Hâlid b. el-Hâris el-Huceymî'dir.

İbn Avn, Abdullah'tır.

Musa, Mûsa b. Enes b. Mâlik'tir.

Hicri 12 yılında Rabîulevvel ayında Ebû Bekr'in hilafeti zamanında Müslümanlar ile Müseylime'nin ordusu Hanîfe oğulları arasında Yemâme savaşı olmuştu. Mûsa b. Enes'in bu savaşı zikrederken bildirdiğine göre babası Enes, Ensâr'ın hatîbi olan Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Hazrecî'nin yanına geldi. Yemâme Yemen'e ait bir şehirdir. Bu yer binitli kişiyi üç günlük mesafeden gören bir kadının adıyla adlandırılmıştır. Sâbit o sırada iki uyluğunu açmış bedenine hanût denilen kokudan sürünüyordu. Bu da uyluğun avretten olmadığına delalet etmektedir.

Enes, Sâbit'e: "Ey amca! Seni gelmekten alıkoyan nedir?" dedi. Enes'in ona: "Amca" demesi onun Hazrec kabilesinden ve yaş olarak kendisinden daha büyük olmasından dolayıdır. Sâbit b. Kays: «Ey kardeşim oğlu, şimdi (geliyorum)» karşılığını verdi. Yani gelmek üzere olduğunu bildirerek hanût kokusu sürünmeye devam etti. Taberânî rivayetinde: "Hanut süründü ve kefenlerini giydi" ziyadesinde bulunmuştur. Sonra gelip savaş safında oturdu. Enes hadiste birinci safta bulunan bazı kimselerin cepheden açılıp bozulmasını anlatmıştı. Sonra Sâbit b. Kays birinci safta bulunanlara: "Önümüzden açılın da düşmanla vuruşalım. Biz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte savaşırken böyle yapmazdık. Siz akranlarınızı ne kötü alıştırmışsınız" dedi. Sâbit b. Kays, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında askerlerin savaş safındaki yerlerini bırakmadığını bildirmek istemiştir. İbn Zâide rivayetinde: "Sonra öne çıkıp öldürülene kadar savaştı" ziyadesinde bulunmuştur.

Hadisi Hammâd b. Seleme, Sabit el-Bünânî kanalıyla Enes b. Mâlik'ten rivayet etmiştir. Taberânî bunu şu lafızla rivayet etmiştir: "Sâbit b. Kays b. Şemmâs, Yemâme günü hanût sürünmüş ve iki beyaz giysi ile kefenlenmiş bir şekilde geldi. Müslümanlardan hezimete uğrayanlar olunca da: «Allahım! Onların yaptığından sana sığınırım ve yaptıklarından dolayı onlar adına bağışlanma dilerim» dedi. Sonra da: «Siz akranlarınızı ne kötü alıştırmışsınız. Önümüzden açılın da düşmanla vuruşalım. Biz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile

birlikte savaşıırken böyle yapmazdık» dedi. Sonra öldürülünceye kadar savaştı. Sabit b. Kays'ın zırhı çalınmıştı. Bir adam rüyasında: «Bu zırh filan yerde bir kazanın içindedir» diye gördü. Rüyasında kendisine vasiyette de bulunmuştu. Zırhı rüyada görülen yerde buldular ve vasiyeti de yerine getirdiler.” Hâkim'in rivayetinde bazı kölelerinin azat edilmesini vasiyet ettiği zikredilmiştir.

٤٠ - باب فَضْلِ الطَّلِيعَةِ

40- KEŞİF KOLONUN FAZİLETİ

Düşman ahvalini öğrenmek için çıkan keşif kolunun fazileti.

٢٨٤٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُكَدِّرِ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ يَأْتِنِي بِخَيْرِ الْقَوْمِ يَوْمَ الْأَحْزَابِ » قَالَ الزُّبَيْرُ أَنَا ثُمَّ قَالَ « مَنْ يَأْتِنِي بِخَيْرِ الْقَوْمِ » قَالَ الزُّبَيْرُ أَنَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا ، وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ » أطرافه ٢٨٤٧، ٢٩٩٧، ٣٧١٩، ٤١١٣، ٧٢٦١ - تحفة ٣٠٢٠

2846- “Ebû Nuaym — Süfyân” isnâdıyla Muhammed b. el-Münkedir'in bildirdiğine göre Câbir şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ahzâb günü: “Kim bana düşmandan haber getirir?” diye sorunca, Zübeyr: “Ben” diye cevap verdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Kim bana düşmandan haber getirir?” diye sorunca, yine Zübeyr: “Ben” diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Her peygamberin havarisi vardır. Benim havarim Zübeyr’dir” buyurdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Muhammed, Muhammed b: el-Münkedir b. Abdillâh b. el-Hudeyr et-Teymî el-Medenî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Câbir’in bildirdiğine göre Ahzâb günü Kureyşli ve başka ordular Medine

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2847, 2997, 3719, 4113 ve 7261. Müslim 2415

yakınlarına geldiğinde ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hendeği açtığında, Müslümanlar, Yahudilerden Kureyza oğullarının Müslümanlar ile aralarından olan anlaşmayı bozarak Kureyşliler ile birlikte Müslümanlara karşı savaşmak yönünde ittifak ettikleri haberini aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Kureyza oğullarının haberini kimin getireceğini sorunca, cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Zübeyr b. el-Avvâm el-Kureşî: “Ben onların haberini getiririm” dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine Kureyza oğullarının haberini kimin getireceğini sorunca, yine Zübeyr: “Ben onların haberini getiririm” dedi. Nesâî, Vehb b. Keysân kanalıyla Câbir’den olan rivayetinde şöyle demiştir: “Kureyza oğulları günü durum çetin olunca ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kim bize onların haberini getirir?*» diye sorunca, hiç kimse gitmemiş ve Zübeyr gidip onların haberini getirmişti. Sonra durum daha da çetin olunca ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha: «*Kim bize onların haberini getirir?*» diye sorunca, yine hiç kimse gitmemiş ve yine Zübeyr gidip onların haberini getirmişti. Zübeyr bu şekilde üç defa gidip onlardan haber getirmişti.”

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) her peygamberin havarisini olduğunu, kendisinin de havarisinin Zübeyr olduğunu söyledi. Tirmizî rivayetinde: “Havâriden kasıt yardımcıdır. İsa b. Meryem’in de kurtarıcı ve yardımcıları vardı” demiştir.

Zübeyr’in burada zikredilmesiyle ortaya bir çelişki çıkmaktadır. Zira İbnu’l-Mulakkin, *et-Tavdîh*’de hocamız Fethu’d-Dîn el-Ya’merî’nin de dediği gibi: “Düşman haberini getirmeye giden kimse Huzeyfe b. el-Yemân’dır” demiştir.

Hâfız İbn Hacer şöyle demiştir: “Bu tespit reddedilmiş bir şeydir. Zira bu kıssa Huzeyfe’nin keşif için gittiği kıssadan başka bir kıssadır. Zübeyr, Kureyza oğullarının haberini getirmek için gitmişti. Huzeyfe ise Müslümanlar Hendek’te ordular tarafından kuşatılınca haber getirmek için gitmişti. Sonra ordular arasında ihtilaf çıkmış ve her ordu bir diğerinden ayrılmıştı. Yüce Allah onlara bir rüzgâr göndermiş ve hava çok soğuk olmuştu. O zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Kureyş’in haberini kimin getireceğini sorunca Huzeyfe gitmişti.”

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Tirmizî, *Menâkıb* konusu içinde, Nesâî, *Siyer* konusu içinde ve İbn Mâce, *Siyer* ve *Sünne* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

٤١ - بَابُ هَلْ يُبْعَثُ الطَّلِيعَةُ وَحْدَهُ

41- KEŞİF YAPACAK KİŞİ TEK BAŞINA GÖNDERİLİR Mİ?

İdareci, düşman ahvalini öğrenmek için keşif yapacak kişiyi tek başına gönderir mi?

٢٨٤٧ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ نَدَبَ النَّبِيُّ ﷺ النَّاسَ - قَالَ صَدَقَةُ أَظُنُّهُ - يَوْمَ الْخُنْدَقِ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَ النَّاسَ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا، وَإِنَّ حَوَارِيَّ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ » أَطْرَافُهُ ٢٨٤٦، ٢٩٩٧، ٣٧١٩، ٤١١٣، ٧٢٦١ - تحفة ٣٠٣١،

2847- “Sadaka — İbn Uyeyne” isnâdıyla İbnu'l-Münkedir'in bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) insanları çağırınca Zübeyr geldi.” Sadaka: “Bunun Hendek günü olduğunu sanıyorum” demiştir. “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine çağırınca yine Zübeyr geldi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine çağırınca yine Zübeyr geldi. Bunun üzerine: “Her peygamberin bir havârisi vardır. Benim de havârim Zübeyr b. el-Avvâm'dır” buyurdu.¹

Sadaka, Sadaka b. el-Fadl'dır.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne'dir.

İbnu 'l-Münkedir, Muhammed'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) keşif yapmak üzere Müslümanlar arasından birinin gelmesini isteyince, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu isteğine Zübeyr icabet etti. Buhârî'nin hocası Sadaka bu olayın Hendek günü vaki olduğunu sandığını söylemiştir. Humeydî bunu İbn Uyeyne'den rivayet ederek şüphe etmeksizin: “Hendek günü” demiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine keşif için birinin gelmesini isteyince, yine Allah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2846, 2997, 3719, 4113 ve 7261. Müslim 2415

Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu isteğine Zübeyr icabet etti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine keşif için birinin gelmesini isteyince, yine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu isteğine Zübeyr icabet etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defadan sonra her peygamberin bir havârisi olduğunu, kendisinin de havârisinin Zübeyr b. el-Avvâm olduğunu söyledi. Hadiste Zübeyr'in hünerli, cesur ve yiğit bir kahraman olduğu görülmektedir.

٤٢ - بَابُ سَفَرِ الْإِثْنَيْنِ

42- SEFERE İKİ KİŞİNİN BİRLİKTE ÇIKMASI

Sefere sadece iki kişinin birlikte çıkmasının caiz olması.

٢٨٤٨ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ أَنْصَرَفْتُ مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَ لَنَا أَنَا وَصَاحِبِي « أَذْنَا وَأَقِيمَا ، وَلِيَوْمَكُمَا أَكْبَرُكُمْ » أطرافه ٦٢٨ ، ٦٣٠ ، ٦٣١ ، ٦٥٨ ، ٦٨٥ ، ٨١٩ ، ٦٠٠٨ ، ٧٢٤٦ - تحفة ١١١٨٢

2848- “Ahmed b. Yûnus — Ebû Şihâb — Hâlid el-Hazzâ” isnâdıyla Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Mâlik b. el-Huveyrîs şöyle demiştir: Bir arkadaşıyla birlikte Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında ayrıldığım zaman bize: “Ezan okuyup kâmet getirin. Yaşça büyüğünüz de imam olsun” buyurdu.¹

Ahmed, Ahmed b. Yûnus el-Yerbû'î el-Kûfî'dir.

Ebû Şihâb, künyesi ile bilinen Mûsa b. Nâfi' el-Esedî el-Hannât'tır.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Basrî'dir.

Nakledildiğine göre Mâlik b. el-Huveyrîs bir arkadaşıyla yani amcası oğlu ile birlikte Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanından ayrılıp Leys kabilesinden olan ailesinin yanına gitmek için çıkacağı zaman Allah Resûlü

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 628, 630, 631, 658, 685, 819, 6008 ve 7246. Müslim 674

(sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine ikisinden isteyenin ezan okumasını, yani ikisinin birden değil de birinin ezan okuyup diğerinin ona ezanda cevap vermesini, yaşça büyük olanın da imam olmasını söylemiştir.

Hadisin başlığa uygunluğu da sefere çıkmak istediklerinde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine böyle buyurmasıdır ki, bu da bu şekilde sefere çıkmalarına izin vermiş olması demektir.

Hasen bir isnâdla rivayet edilen ve İbn Huzeyme'nin sahih dediği: “İki yolcu iki şeytandır” hadisine gelince; Taberî bu konuda: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurarak daha fazla kişi ile çıkılması imkânı olduğu halde sadece iki kişinin sefere çıkmasını kınamıştır. Ancak ihtiyaç olması halinde çıkılmasını kastetmemiştir” demiştir. Bu da kendi konusu içinde zikredilecektir, inşallah. Hadis daha önce Namaz vakitleri kitabında Seferinin ezanı başlığı altında zikredilmişti.

٤٣ - باب الْخَيْلِ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

43- HAYRIN KIYAMETE DEK ATLARIN PERÇEMLERİNDE BAĞLI KALMASI

٢٨٤٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -
رضى الله عنهما - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ »
طرفه ٣٦٤٤ - تحفة ٨٣٧٧

2849- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır kıyamete dek atların perçemlerindedir” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayrın kıyamete dek atların perçemlerinde olduğunu bildirmiştir. Burada lafız genelleme

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3644. Müslim 1871

olarak kullanılmıştır. Ancak: “Üç çeşit at vardır...” hadisine göre burada Allah yolunda gazveye çıkılan atların kastedildiği görülmektedir.

Şerhu'l-Mişkât eserinde bu hadisin açıklamasına yönelik şöyle denilmiştir: “Buradaki hayır, bir sonraki başlık altında da zikredileceği gibi ecir ve ganimet olarak da açıklanabilir. Zira hayır gerçek anlamda tutulup bağlanılacak bir şey değildir.”

İbn Abdilberr: “Burada atlar diğer hayvanlardan daha üstün tutulmuştur. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) atlardan başka bir hayvan için buna benzer bir şey söylemiş değildir” demiştir.

Nesâî, Enes'ten olan rivayetinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlardan sonra atlardan fazla bir şeyi sevmezdi” demiştir. İbn Sa'd, *Tabakât*'ında ise Ureyb el-Mâlik kanalıyla şöyle nakledilmiştir: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): «Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler»¹ buyruğunda kimlerin kastedildiği sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Atlarıyla Allah yolunda cihad edenlerdir» buyurdu. Sonra da aynı isnâd ile: «Atın ihtiyaçlarına harcama yapan kimse, sadaka vererek elini açan ve hiçbir şekilde onu kapatmayan kimse gibidir. Atların idrarları ve dışkıları Allah katında kıyamet gününde miskin kokusu gibi tertemiz kokar» buyurdu.”

Nakledildiğine göre iki topluluk karşılaştığında at: “*Subbûh Kuddûs Rabbu'l-Melâiketi ve'r-Rûh* (=Sen münezzeh ve mukaddessin! Meleklerin ve ruhların Rabbisin)” der. At dörtlüğe giden en hızlı hayvandır. Yürüyüşünde güzellik ve sahibine sevgisi vardır. Atlar yaklaşık olarak doksan yıl yaşarlar.

Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۸۵۰ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُصَيْنٍ وَابْنِ أَبِي السَّرَرِ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْجُعْدِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الْحَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ» قَالَ سُلَيْمَانُ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجُعْدِ تَابَعَهُ مُسَدَّدٌ عَنْ هُشَيْمٍ عَنْ حُصَيْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجُعْدِ أَطْرَافَهُ ۲۸۵۲، ۳۱۱۹، ۳۶۴۳ - تحفة ۹۸۹۷

¹ Bakara Sur. 274

2850- “Hafs b. Ömer — Şu’be — Husayn ve İbn Ebi’s-Sefer — Şa’bî” isnâdıyla Urve b. el-Ca’d’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır kıyamete dek atların perçemlerinde bağlı kalır*” buyurmuştur.

Süleyman bunu Şu’be kanalıyla Urve b. Ebi’l-Ca’d’dan rivayet etmiştir. Müsedded bunu “Huşeym — Husayn — Şa’bî” isnâdıyla Urve b. Ebi’l-Ca’d’dan rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.¹

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Haris el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Husayn, Husayn b. Abdirrahman es-Sülemî’dir.

İbn Ebi’s-Sefer, Saîd’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şurâhil’dir.

Urve, Urve b. el-Ca’d el-Bârikî el-Ezdî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayrın kıyamete dek Allah yolunda eğitilip hazır tutulan atların veya bütün atların perçemlerinde bağlı kalır olduğunu bildirmiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Cihad*, *Humus* ve *Alâmetu’n-Nübüvve* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde, Tirmizî, *Cihad* konusu içinde, Nesâî, *Hayl* konusu içinde ve İbn Mâce, *Cihad* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

Buhârî’nin hocası Süleyman b. Harb bunu Ebû Nuaym’ın *Mustahrec*’de mevsûl olarak rivayet ettiği gibi “Şu’be b. el-Haccâc — Husayn ve İbn Ebi’s-Sefer — Şa’bî” isnâdıyla Urve b. Ebi’l-Ca’d’dan yine Buhârî’nin hocası Hafs b. Ömer’e muhalif olarak rivayet etmiştir. Hafs’ın rivayetine göre isnâdında Urve b. Ca’d yerine Urve b. Ebi’l-Cad’ lafzı kullanılmıştır. Burada Şu’be’nin Urve’dan rivayet ettiği kastedilmemektedir. Zira Şu’be, Urve’ye yetişmemiştir. Rivayetinde zikredildiği gibi: “Urve b. Ebi’l-Ca’d” demiştir.

Buhârî’nin hocalarından biri olan Müsedded b. Müserhed bunu “Huşeym b. Beşîr es-Sülemî el-Vâsitî — Husayn b. Abdirrahman es-Sâbik — Şa’bî” isnâdıyla Urve b. Ebi’l-Ca’d’dan rivayet ederek Süleyman b. Harb’a mutabaat etmiştir. İbnü’l-Medînî de isnâdda “Ebî” lafzının sâbit olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2852, 3119 ve 3643. Müslim 1873

İbn Ebî Hâtım, Ebu'l-Ca'd'ın adının Sa'd olduğunu söylemiştir. Bu mesele hakkında *Alâmetu'n-Nübüvve* konusu içinde Allah'ın yardımıyla daha geniş bir açıklamada bulunacağım, inşallah.

۲۸۵۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ» طرفه ۳۶۴۵ تحفة ۱۶۹۵

2851- “Müsedded — Yahya — Şu'be — Ebu't-Teyyâh” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bereket atların perçemlerindedir*” buyurmuştur.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed el-Basrî'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Ebu't-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dab'î'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayrın atların perçemlerinde olduğunu bildirmiştir. Bu rivayette: “Kıyamet gününe kadar” ifadesi zikredilmemiştir. Burada bereket ile atların neslinin devam etmesi, onunla kazanç elde etmek, ganimet ve ecir kazanmak kastedilmektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Alâmetu'n-Nübüvve* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde ve Nesâî, *Hayl* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۴۴ - بَابُ الْجِهَادِ مَاضٍ مَعَ الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ

44- CİHAD, ADİL VE FÂCİRİN BERABERİNDE DEVAM EDECEKTİR

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»

Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır kıyamete dek atların perçemlerinde bağl kalır*” buyurmuştur.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3645. Müslim 1874

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayır kıyamete dek atların perçemlerinde bağlı kalır”* buyurmasına göre cihad, adil idarecinin ve fâcir idarecinin beraberinde kıyamete kadar devam edecektir.

۲۸۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا عَنْ عَامِرٍ حَدَّثَنَا عُرْوَةُ الْبَارِقِيُّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَجْرُ وَالْمُغْنَمُ » أَطْرَافَهُ ۲۸۵۰ ، ۳۱۱۹ ، ۳۶۴۳ - تحفة ۹۸۹۷

2852- “Ebû Nuaym — Zekeriyâ — Âmir” isnâdıyla Urvetu'l-Bârikî'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Hayır kıyamete dek atların perçemlerinde bağlı kalır. Hayır, ecir ve ganimettir”* buyurmuştur.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Zekeriyâ, Zekeriyâ b. Ebî Zâide'dir.

Âmir, Şa'bî'nin kendisidir.

Urve, daha önce de zikredildiği gibi Urve b. el-Ca'd el-Bârikî veya Urve b. Ebi'l-Ca'd el-Bârikî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hayrın kıyamete dek atların perçemlerinde bağlı kalır olduğunu bildirmişdir. Hayır da daha önce zikredildiği gibi âhirette ecir ve dünyada ganimettir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hayrın kıyamete dek atların perçemlerinde kalmasını zikredip bu hayrı ecir ve ganimet ile açıklamıştır. Ganimet de, ecir ile bağlantılıdır. Zira ganimet Allah yolunda cihad ile elde edilmektedir. Burada idarecinin adil olması şartı koşulmamıştır. Bu da iyi bir komutan ile veya kötü bir komutan ile birlikte savaşa çıkmak arasında bir fark olmadığına delalet etmektedir. İslam ve İslam ehli kıyamete kadar bakidir. Zira cihadın baki kalması için mücahidlerin yani Müslümanların da baki kalması gerekmektedir.

Ebû Dâvud'un Mekhûl kanalıyla Ebû Hureyre'den olan merfû hadisi: *“İyi olsun kötü olsun, hatta büyük günahlara bulaşmış olsa da her bir komutanın yanında cihada katılmanız gerekir”* şeklindedir. İsnadında da bir sakınca yoktur. Ancak Mekhûl, Ebû Hureyre'den hadis işitmiş değildir. Aynı zamanda

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2850, 3119 ve 3643. Müslim 1873

Ebû Dâvud, Enes'in hadisini yine merfû olarak: “Cihad Allah'ın beni gönderdiği andan ümmetimin en son kısmı, Deccâl ile çarpışana kadar devam edecektir. Bu hükmü ne bir zalimin zulmü, ne de bir adilin adaleti değiştiremeyecektir” şeklinde rivayet etmiştir.

Ahmed, Câbir'in hadisini: “Onun için bu atların perçemlerinden tutup bereket için dualar edin” ziyadesiyle rivayet etmiştir. İbn Sa'd, et-Tabakât'ta ve İbn Mende, es-Sahâbe'de: “Atın ihtiyaçlarına harcama yapan kimse, sadaka vererek elini açan ve hiçbir şekilde onu kapatmayan kimse gibidir” ziyadesinde bulunmuşlardır.

٤٥ - باب مَنْ احْتَبَسَ فَرَسًا لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَمِنْ رَبَاطِ الْخَيْلِ﴾

45- YÜCE ALLAH'IN: “BESİLİ ATLAR HAZIRLAYIN”¹ BUYRUĞUNDAN DOLAYI AT BAĞLAYIP BESLEYEN KİMSE

Yüce Allah'ın: “Gücünüz yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayın”² buyruğundan dolayı Allah yolunda cihad için at besleyip hazırlayan kimse.

٢٨٥٣ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ الْمُقْبِرِيِّ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِيْمَانًا بِاللَّهِ وَنَصْدِيقًا بِوَعْدِهِ ، فَإِنَّ شِبَعَهُ وَرِيَهُ وَرَوْنَهُ وَبَوْلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . تحفة ١٢٩٦٤

2853- “Ali b. Hafs — İbnu'l-Mübârek — Talha b. Ebî Saîd — Saîd el-Makbûrî” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişinin Allah'a iman ederek ve vaadini tasdik ederek Allah yolunda kullanılmak üzere beslediği atın tokluğu, suya kanmışlığı, dışkısı ve sidiği kıyamet gününde sahibinin terazisinde birer iyilik olarak yer alır.”

¹ Enfâl Sur. 60

² Enfâl Sur. 60

Ali, Ali b. Hafs el-Mervezî'dir. Dedesinin adının Hafs olduğu söylenmektedir. İbn Ebî Hâtim doğrusunun Ali b. el-Hasan b. Naşî't olduğunu söylemiştir.

İbnu'l-Mübârek, Abdullah'tır.

Talha, Talha b. Ebî Saîd el-Mısrî el-Medenî'dir. İskenderiye'ye yerleşmiştir.

Hadiste nakledildiğine göre her kim riya, gösteriş ve eğlence için değil de halis bir niyetle Allah yolunda düşmana karşı cihad etmek için at beslerse beslediği atın tokluğu, suya kanmışlığı, dışkısı ve sidiği kıyamet gününde sahibinin terazisinde birer iyilik olarak yer alır.

İbn Ebî Âsım, *Cihad* kitabında "Yezîd b. Abdillâh b. Arîb el-Melîkî — babası" kanalıyla dedesinden merfû olarak: "*Atlarda, dışkılarında ve sidiklerinde Cennetteki miskten bir parça vardır*" şeklinde rivayette bulunmuştur.

İbn Sa'd, *et-Tabakât*'ta bunu: "*Atın ihtiyaçlarına harcama yapan kimse, sadaka vererek elini açan ve hiçbir şekilde onu kapatmayan kimse gibidir. Atların idrarları ve dışkıları Allah katında kıyamet gününde miskin kokusu gibi tertemiz kokar*" şeklinde rivayet etmiştir.

İbn Mâce, Temîm ed-Dârî'nin hadisini merfû olarak: "*Allah yolunda kullanılmak üzere at besleyip elleriyle yemini koyan kişiye her bir yem tanesi için bir iyilik sevabı vardır*" şeklinde rivayet etmiştir.

İbn Ebî Âsım, Şurahbîl b. Müslim'in hadisini şöyle rivayet etmiştir: "Ravh b. Zinbâ' el-Cuzâmî, Temîm ed-Dârî'yi ziyaret etti. Onun atı için arpa seçtiğini ve seçtiği arpaları ona yem olarak koyduğunu gördü. Temîm'in çocukları da etrafında idi. Ravh kendisine: «Bu işi senin yerine yapacak başka kimse yok mu?» deyince, Temîm: «Vardır, ancak ben, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bir Müslüman, atı için arpa seçip de ona yem olarak koyduğu zaman muhakkak ki Allah ona her bir arpa tanesi için bir iyilik sevabı yazar*" buyurduğunu işittim» karşılığını verdi."

İmam Ahmed bunu *Müsned*'inde rivayet etmiştir.

٤٦ - بَابُ اسْمِ الْفَرَسِ وَالْحِمَارِ

46- ATIN VE EŞEĞİN İSMİ

Diğer hayvanlarda olduğu gibi kendi cinslerinden olanlardan ayırd etmek

için at ve eşeğe özel isimler vermenin meşruluğu.

۲۸۵۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَتَخَلَّفَ أَبُو قَتَادَةَ مَعَ بَعْضِ أَصْحَابِهِ وَهُمْ مُخْرِمُونَ وَهُوَ غَيْرُ مُحَرِّمٍ ، فَرَأَوْا حِمَارًا وَخَيْشِيًّا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ ، فَلَمَّا رَأَوْهُ تَرَكَوهُ حَتَّى رَأَاهُ أَبُو قَتَادَةَ ، فَكَرِبَ فَرَسًا لَهُ يُقَالُ لَهُ الْجَرَادَةُ ، فَسَأَلَهُمْ أَنْ يُنَازِلُوهُ سَوَطَهُ فَأَبَوْا ، فَتَنَازَلَهُ فَحَمَلَ فَعَقَرَهُ ، ثُمَّ أَكَلَ فَأَكَلُوا ، فَتَدِمُوا فَلَمَّا أَدْرَكَوهُ قَالَ « هَلْ مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ » قَالَ مَعَنَا رِجْلُهُ ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ فَأَكَلَهَا أطرافه ۱۸۲۱ ، ۱۸۲۲ ، ۱۸۲۳ ، ۱۸۲۴ ، ۲۵۷۰ ، ۲۹۱۴ ، ۴۱۴۹ ، ۵۴۰۶ ، ۵۴۰۷ ، ۵۴۹۰ ، ۵۴۹۱ ، ۵۴۹۲ - تحفة ۱۲۰۹۹ ،

2854- “Muhammed b. Ebî Bekr — Fudayl b. Süleyman — Ebû Hâzım” isnâdıyla Abdullah b. Ebî Katâde bildiriyor: Babam, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte çıktı. Ebû Katâde arkadaşlarından bazılarıyla beraber geride kaldı. Arkadaşları ihrama girmişti, ama kendisi girmemişti. Bu sırada Ebû Katâde’den önce arkadaşları bir yaban eşiği gördü. Ancak onu bıraktılar. Ebû Katâde onu görünce hemen el-Cerâde denilen atına bindi ve arkadaşlarından kendisine kamçısını vermelerini istedi. Arkadaşları bu isteğini kabul etmeyince, kamçıyı bizzat kendisi aldı ve yaban eşiğini vurdu. Sonra ondan hem kendisi, hem de arkadaşları yediler. Ancak bundan dolayı da pişman oldular. Sonra Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) yetiştikleri zaman: “Ondan beraberinizde bir şey var mı?” buyurdu. “Yanımızda onun bir bacağı var” dediklerinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu aldı ve yedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr’dır.

Abdullah b. Ebî Katâde’nin babası, Ebû Katâde el-Haris b. Rabî’ el-Ensârî’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1821, 1822, 1823, 1824, 2570, 2914, 4149, 5406, 5407, 5490, 5491 ve 5492. Müslim 1196

Abdullah b. Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre babası Ebû Katâde, Hudeybiye yılı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte umre için çıkmıştı. Ebû Katâde umre için ihrama girmiş olan arkadaşlarından bazılarıyla beraber geride kaldı. Kendisi ihrama girmemişti. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu düşman ahvalini öğrenmek üzere keşif için sahil tarafına göndermişti. Bu sırada Ebû Katâde'den önce arkadaşları bir yaban eşiği gördüler. Ancak onu bıraktılar.

Ebû Katâde onu görünce hemen el-Cerâde adındaki atına bindi ve ihramlı olan arkadaşlarından kendisine kamçısını vermelerini istedi. Arkadaşları bu isteğini kabul etmeyince, kamçıyı bizzat kendisi aldı ve yaban eşiğini vurdu. Sonra ondan hem kendisi, hem de arkadaşları yediler. Ancak ihramlı oldukları halde ondan yedikleri için pişman oldular. Sonra Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yetiştikleri zaman kendisine yedikleri etin hükmünü sordular. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ondan beraberinizde bir şey var mı?” buyurunca: “Yanımızda onun bir bacağı var” dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu aldı ve yedi.

Bu hadis daha önce bu mânâda Ebû Katâde'nin atının ismi bildirilmeksizin *Hac* konusu içinde zikredilmişti. İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sinde atın isminin el-Hazve olduğu zikredilmiştir. *Sahîh*'de zikredilen doğru olanıdır veya bu atın iki ismi vardır.

۲۸۵۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا أَبِي بْنُ عَبَّاسٍ بْنُ سَهْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي حَائِطِنَا فَرَسٌ يُقَالُ لَهُ اللَّخِيفُ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ بَعْضُهُم "اللَّخِيفُ" . تحفة ٤٧٩٣

2855- “Ali b. Abdillâh b. Cafer — Ma'n b. İsa — Ubey b. Abbâs b. Sehl” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre dedesi şöyle demiştir: Bahçemizde Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) ait bir at vardı. Ona: “اللَّخِيفُ (Luhayf)” denilirdi.

Ebû Abdillâh der ki: Bazıları “اللَّخِيفُ” ibaresini kullanmıştır.

Ali, Ali b. Abdillâh b. Câfer el-Medînî'dir.

Ma'n, Ma'n b. İsa el-Kazzâz el-Medenî'dir.

Ubey, Ubey b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî'dir.

Nakledildiğine göre Ubey b. Abbâs b. Sehl'in dedesinin bahçesinde Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) ait "Luhayf" adında bir at vardı. Bazı raviler bu atın adının: "Luhayf" değil: "Lahîf" olduğunu söylemiştir. Herevî de böyle olduğunu söyleyip: "Kuyruğunun uzun olmasından dolayı ona «Lahîf» denilmektedir" demiştir.

Ebû Abdillâh el-Buhârî bazı ravilerin bunu: "الْخَيْفُ" şeklinde değil de: "خ" harfi ile "الْخَيْفِ" şeklinde naklettiğini bildirmiştir.

Bu hadis Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

٢٨٥٦ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ يَحْيَى بْنَ آدَمَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ مُعَاذٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنْتُ رِذْفَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ، فَقَالَ « يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ » قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ « فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا » فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ بِهِ النَّاسَ قَالَ « لَا تُبَشِّرُهُمْ فَيَتَكَبَّلُوا » أطرافه ٥٩٦٧، ٦٢٦٧، ٦٥٠٠، ٧٣٧٣ - تحفة

١١٣٥١

2856- "İshâk b. İbrâhîm — Yahya b. Âdem — Ebu'l-Ahvas — Ebû İshâk" isnâdıyla Amr b. Meymûn'un bildirdiğine göre Muâz şöyle demiştir: Ufeyr adında bir merkebe binmiş olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tergisinde idim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkını ve kulların Allah üzerindeki hakkını bilir misin?" diye sorunca: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, Allah'a kulluk etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine ortak koşmayan kimselere azap etmemesidir" buyurdu. Kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlara bunu müjdeleyeyim mi?" dediğimde: "Hayır müjdeleme, zira buna bel bağlarlar" karşılığını verdi.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5967, 6267, 6500 ve 7373. Müslim 30

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh el-Mervezî'dir.

Yahya, Yahya b. Âdem b. Süleyman el-Kureşî el-Kûfî'dir.

Ebu'l-Ahvas, Sellâm b. Süleym el-Hanefî el-Kûfî'dir. Mizzî'nin kelamı buna delalet etmektedir. Veya bu kişi Ammâr b. Zurayk'tır. İbn Hacer, Nesâî'nin açıklamalı tahririne dayanarak bu kişinin Ammâr b. Zurayk olduğunu söylemiştir. Kirmânî ise bu kişinin Sellâm b. Süleym el-Hanefî el-Kûfî olduğunu söylemiş ve Aynî kendisine mutabaat ederek: "Bu kişinin Ammâr olması doğru değildir. Zira Müslim bunu kendisinden rivayette tek kalmıştır ve Buhârî kendisinden rivayette bulunmamıştır" demiştir.

Ebü İshâk, Amr b. Abdullah es-Sebîî el-Kûfî'dir.

Amr, Amr b. Meymûn el-Evdî'dir.

Muâz, Muâz b. Cebel el-Ensârî'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ufeyr adında beyaz karışımı kırmızı bir merkebe binmişti. Muâz da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) terkisinde idi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz'a Allah'ın kulları üzerindeki hakkını ve kulların Allah üzerindeki hakkını sorunca Muâz: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın kulları üzerindeki hakkının, Allah'a kulluk etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaları olduğunu, kulların Allah'ın üzerindeki haklarının ise kendisine ortak koşmayan kimselere azap etmemesi olduğunu söyledi. Muâz: "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlara bunu müjdeleyeyim mi?" dediğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) müjdelememesini, zira insanların buna bel bağlayıp gevşeyebileceklerini söyledi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de "Ufeyr adında bir merkeb" sözündedir. Çünkü merkep cins isimdir. Onu cinsinin başka fertlerinden ayırmak için ona özel isim takılmıştır.

Buhârî ayrıca bunu *Rikâk* konusu içinde tahrir etmiştir. Ancak o rivayette merkebin adı zikredilmemiştir.

۲۸۵۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ

مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ فَرَعٌ بِالْمَدِينَةِ ، فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا لَنَا يُقَالُ لَهُ

مَنْدُوبٌ فَقَالَ « مَا رَأَيْنَا مِنْ فَرْعٍ ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا » أطرافه ٢٦٢٧ ، ٢٨٢٠ ،
٢٨٦٢ ، ٢٨٦٦ ، ٢٨٦٧ ، ٢٩٠٨ ، ٢٩٦٨ ، ٢٩٦٩ ، ٣٠٤٠ ، ٦٠٣٣ ، ٦٢١٢ - تحفة

١٢٣٨

2857- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be” isnâdıyla Katâde’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Medine’de bir düşman baskını paniği yaşanınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), bize ait Mendûb adındaki atı ödünç olarak aldı ve binip gitti. Geri döndüğünde: *“Korkulacak bir şeyle karşılaşmadık. Ancak bu atı derya gibi bulduk”* buyurdu.¹

Ğundar, Muhammed b. Câfer’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes’ten nakledildiğine göre bir gece Medine halkı bir baskın paniği yaşayınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine ait Mendûb adındaki atı ödünç olarak aldı ve binip gitti. Atın Enes b. Mâlik ailesine ait olduğunun zikredilmesi atın Ebû Talha’nın olduğu durumunu değiştirmemektedir. Zira Ebû Talha, Enes’in annesinin kocasıdır. Bu at ağır yürüyen bir at idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumu öğrenip geri döndüğünde korkulacak bir şeyin olmadığını ve atı derya gibi bulduğunu söyledi. Burada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) mecazi olarak atı denize benzetmiştir. Deniz suyunun kesilmemesi gibi atın da yürümekte kesilmediğini bildirmek istemiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de hadiste açık olarak görülmektedir. Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yirmi dört atı vardı ve her birinin kendine has bir adı vardı. Ayrıca “Düldül” adında bir katırı, Kasvâ adında bir devesi, Ğadbâ adında başka bir devesi ve bunlara benzer başka hayvanları vardı.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2627, 2820, 2862, 2866, 2867, 2908, 2968, 2969, 3040, 6033 ve 6212.”

٤٧ - بَاب مَا يُذَكَّرُ مِنْ شَوْمِ الْفَرَسِ

47- ATIN UĞURSUZLUĞU HAKKINDA ZİKREDİLENLER

Atın uğursuzluğu hakkında zikredilen hadisler.

٢٨٥٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِنَّمَا الشُّؤْمُ فِي ثَلَاثَةٍ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالِدَّارِ » أطرافه ٢٠٩٩ ، ٥٠٩٣ ، ٥٠٩٤ ، ٥٧٥٣ ، ٥٧٧٢ - تحفة

٦٨٣٨

2858- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Uğursuzluk *atta, kadında ve evde olmak üzere ancak üç şeyde olur*” buyurmuştur.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek uğursuzluğun kendisiyle gazveye çıkılmayan veya huysuz olan *atta*, çocuk doğurmayan veya kanaatkâr olmayan veya saygısız olan kadında, kötü komşusu olan veya dar olan veya ezan işitilmeyecek kadar mescide uzak olan evde olmak üzere ancak üç şeyde olduğunu bildirmişti.

Uğursuzluk bu üç şeyden başka şeylerde de olabilir. Ancak sadece bu üç şeyin zikredilmesi İbnu'l-Arabî'nin de demesi gibi uğursuzluğun bunların yaratılış ve varlıklarında olması açısından değil de böyle bir şeyin adetlerde olmasından dolayıdır. Hattâbî der ki: “Uğur ve uğursuzluk iki alamettir. İnsanın başına hayır veya şer geldiği zaman bunlar ancak Allah'ın takdiri ile gelir. Bu üç şeyin zikredilmesine gelince; bunların bizzat kendisinde kişiye olumlu veya olumsuz bir şekilde tesir edecek herhangi bir şey yoktur. Ancak bu üç şey, insanların en çok edindiği şeyler olduğu için zikredilmiştir. Genel

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2099, 5093, 5094, 5753 ve 5772. Müslim 2225

olarak kişi barınabilmesi için bir ev, kendisiyle yaşaması için bir eş ve binek olarak bir at edinir.”

Hadisi Mâlik, Süfyân ve diğer raviler: “لَا” ifadesini zikretmeksizin rivayet etmişleridir. Ancak bütün kanallarla nakledilen rivayetlerde bu üç şeyde ittifak edilmiştir. İbn Mâce, Ümmü Seleme'den naklettiği rivayette ise: “Ve kılıç” ziyadesinde bulunmuştur. Müslim'in Yûnus kanalıyla İbn Şihâb'dan olan rivayeti ise: “Hastalık bulaşması, uğursuzluk ve gulyabani diye bir şey yoktur! Uğursuzluk atta, kadında ve evde olmak üzere ancak üç şeyde olur” şeklindedir. Açık olarak görüldüğü kadarıyla uğursuzluk zikredilen bu üç şeydedir.

Ebû Dâvud, Sa'd b. Mâlik'in hadisini: “*Hastalık bulaşması, uğursuzluk ve hâme diye bir şey yoktur. Şayet bir şeyde uğursuzluk olsaydı at, kadın ve evde olurdu*” şeklinde merfû olarak rivayet etmiştir. Hattâbî ve birçok kişi: “Burada bu üç şeyin uğursuzluktan istisna edildiği veya bu üç şeyden başka bir şeyde uğursuzluk olmadığı mânâsı vardır” demiştir.

Tibî, *Şerhu'l-Mişkât* eserinde şöyle demiştir: “Muhtemelen burada gerçek mânâda istisna vardır ve bu üç şey, istisna edilenlerin dışındadır. Yani bu istisna bu üç şeyden başka bir şeyde uğursuzluk yoktur mânâsındadır. Ancak Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): «*Eğer kaderi delip geçecek bir şey olsaydı, bu göz değmesi olurdu*» buyruğu da dikkate alınmalıdır. Yani eğer kaderi delip geçecek büyük bir tesir gücü olan bir şey olsaydı, bu göz değmesi olurdu. Görüldüğü kadarıyla göz de kaderi geçememektedir. O zaman başka bir şey nasıl geçebilir ki!”

Kadı İyâd der ki: “Uğur yoktur” ifadesi aynı şekilde uğursuzluğun da olduğunu nefyetmektedir. Yani eğer bir şeyde uğursuzluk olsaydı bu şeylerde olurdu. Zira bu üç şey insanların en fazla edindikleri şeylerdir. Ancak ne bunlarda, ne de başka şeylerde uğursuzluk yoktur.”

Tibî der ki: “Bu konuda nakledilen rivayetler: «Evin uğursuzu, dar olan ve komşuları kötü olan evdir. Kadının uğursuzu, çocuk doğurmayan veya kanaatkâr olmayan veya saygısız olan kadındır. Atın uğursuzu kendisiyle gazveye çıkılmayan attır» denilmesi gibi bir şeyin bizzat kendisinin uğursuz olduğuna değil de kötüye sebep olan şeyin kerahetine hamledilmiştir.”

Şerhu's-Sünne'de zikrettiği şu ifadesi de bunu teyid etmektedir: “Sizden birinin kendisinde iskan etmeyi sevmediği bir evi veya sohbetinden

hoşlanmadığı bir hanımı veya beğenmediği bir atı varsa onları bıraksın. Yani: «Ey Allah'ın Resûlü! Biz bir evdeydik, oradayken sayımız çok, malımız bol idi. Sonra bir başka eve geçtik. Burada sayımız da azaldı, malımız da» diyen adama, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): «*Burayı zemim addederek terk edin*» buyurması gibi o evinden başka bir eve taşınsın, kadını boşasın ve o atı satsın ki böylece içinde hissettiği hoşnutsuzluktan kurtulmuş olsun.»

Ebû Dâvud bunu rivayet etmiş ve Hâkim hadis için “sahih” hükmü vermiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sayılarının ve mallarının azalması sebebi ile oradan taşınmalarını emretmiştir. Yani içlerinde hissettikleri hoşnutsuzluğa sebep olan şeyin giderilmesi açısından oradan taşınmalarını emretmiştir. Ayrıca Ahmed'in Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan: “*Şu üç şey kişinin saadetindendir; salih bir hanım, geniş ev, rahat binek. Şu üç şey de kişinin şekavetindendir; kötü ahlaklı kadın, kötü bir ev ve kötü bir binek*” şeklinde merfû olarak naklettiği hadiste olduğu gibi burada uğursuzluğun muvafakatın az ve ahlakın kötü olduğu mânâsında olduğu söylenmiştir.

Hz. Âişe'nin, Ebû Hureyre'nin bu konudaki hadisini kabul etmediği nakledilmiştir. Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *Müsned*'inde Mekhûl'un hadisini şöyle rivayet etmiştir: “Hz. Âişe'ye: «Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Uğursuzluk üç şeydedir*” buyurduğunu söylemektedir» denilince: «O, hadisi tam olarak bilmemektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah Yahudileri kahretsin. Onlar: «Uğursuzluk üç şeydedir» demektedir*” buyurdu ve Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece: “*Uğursuzluk üç şeydedir*” ifadesinden ibaret olan son sözlerini işitti. Ancak bundan önce zikredilen sözleri işitmedi» karşılığını verdi.” Hadis munkatı'dır. Zira Mekhûl, Hz. Âişe'den hadis işitmiş değildir.

Ahmed, İbn Huzeyme ve Hâkim şöyle rivayette bulunmuşlardır: “Âmir oğullarından iki adam Hz. Âişe'nin yanına girip: «Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Uğursuzluk attı, kadında ve evdedir*” buyurduğunu söylemektedir» dediler. Bunun üzerine Hz. Âişe son derece öfkelenerek: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurmadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Cahiliye ehli bunları uğursuz sayarlardı*” buyurdu» dedi.” Hâkim, Katâde kanalıyla Ebû Hassan'dan nakledilen bu hadis için “sahih” hükmü vermiştir. Bu şekilde Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle derken, Cahiliye ehlinin böyle dediğini açıklamış olmaktadır. Ancak bazı sahabilerin zikrettiklerine muvafık olması açısından Ebû Hureyre'nin rivayetini inkâr

etmenin de bir mânâsı yoktur.

Hadisi Nesâî, *İşretu'n-Nisâ* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٨٥٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ فَنِي الْمَرْأَةِ وَالْفَرَسِ وَالْمُسْكَنِ » طرفه ٥٠٩٥ - تحفة ٤٧٤٥

2859- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebû Hâzım b. Dînâr” isnâdıyla Sehl b. Sa’d es-Sâ’idî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şayet bir şeyde olsaydı kadın, at ve evde olurdu*” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Ebû Hâzım b. Dînâr’ın adı, Seleme’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şayet bir şeyde olsaydı kadın, at ve evde olurdu*” buyurarak bunlarda uğursuzluk olmadığını bildirmiştir. Eğer bu üç şeyde uğursuzluk yoksa o zaman başka şeylerde de uğursuzluk olmaz. Bütün nüshalarda bu rivayette olduğu gibi uğursuzluk lafzının zikredilmeyişi konusunda ittifak edilmiştir. *Muvattâ’* da da bu şekilde zikredilmiştir. Ancak rivayetin sonunda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) uğursuzluğu kastettiğini bildirmiştir. Müslim de bunu bu şekilde rivayet etmiştir. Dârakutnî bunu “İsmail b. Ömer — Mâlik ve Muhammed b. Süleyman el-Harrânî” isnâdıyla Mâlik’ten: “*Şayet uğursuzluk bir şeyde olsaydı kadın, at ve evde olurdu*” şeklinde rivayet etmiştir. Ancak İsmail rivayetinde: “Bir şeyde” ifadesini zikretmemiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Nikah* ve *Tıb* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Tıb* konusu içinde ve İbn Mâce, *Nikah* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5095. Müslim 2226

٤٨ - باب الْخَيْلِ لثَلَاثَةٍ . وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ
وَالْحَمِيرَ لِرَكْبُوهَا وَزِينَةٍ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

**48- ATLARIN ÜÇ KİMSE İÇİN OLMASI VE YÜCE ALLAH'IN:
"ATLARI, KATIRLARI VE EŞEKLERİ BİNMENİZ VE (GÖZLERE)
ZİNET OLSUN DİYE (YARATTI). ALLAH ŞU ANDA
BİLEMEYECEĞİNİZ DAHA NİCE (NAKİL VASITALARI) YARATIR"¹
BUYRUGU**

Bu başlık altında atların üç nevi insan için üç türlü oldukları zikredilmiştir. Yüce Allah atları, katırları ve eşekleri binmemiz ve gözlerle zinet olsun diye yaratmıştır. Bu da bu hayvanların etlerinin haram olduğuna ve âyetin Mekki olduğuna delil sayılmıştır. Müfessirlerin ve muhaddislerin geneli evcil eşeklerin etlerinin Hayber yılında haram kılındığı konusunda ittifak etmiştir. Ebû Zer nüshasında: "Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) yaratır"² ziyadesinde bulunmuştur.

٢٨٦٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْخَيْلُ لثَلَاثَةٍ لِرَجُلٍ أَجْرٌ ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ ، فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَأَطَالَ فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طِيلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٍ ، وَلَوْ أَنَّهَا قَطَعَتْ طِيلَهَا فَاسْتَنْتَ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ كَانَتْ أَرْوَانِهَا وَأَثَارَهَا حَسَنَاتٍ لَهُ ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَمْ يَرِدْ أَنْ يَسْقِيَهَا كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخَرًّا وَرِثَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ وَزْرٌ عَلَى ذَلِكَ » . وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحُمْرِ ، فَقَالَ « مَا أُنْزِلَ عَلَى فِيهَا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَاذَةُ ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ * وَمَنْ يَعْمَلْ

¹ Nahl Sur. 8

² Nahl Sur. 8

مِنْقَالَ ذَرَّةٌ شَرًّا يَرُهُ ﴿﴾ اطرافه ٢٣٧١ ، ٣٦٤٦ ، ٤٩٦٢ ، ٤٩٦٣ ، ٧٣٥٦ - تحفة

١٢٣١٦

2860- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Zeyd b. Eslem — Ebû Sâlih es-Semmân” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Atlar üç şey içindir. Biri için ecir ve sevaptır. Biri için bir örtüdür. Biri için de günaha vesiledir. Onu Allah yolunda kullanmak üzere ayıran kişi için at bir ecir ve mükâfat vesiledir. Kişi bu atı uzun bir iple bahçeye veya otlığa bağladığı zaman ipin o bahçe ve otlaktan değdiği her bir yer için ona bir iyilik sevabı vardır. At ipini koparıp bir iki tur atıp dolaştığı zaman bıraktığı her bir iz ve dışkı için de ona bir iyilik sevabı vardır. Sulama niyeti olmadan bir nehrin yanından geçerken at o nehirden su içse bu da ona iyilik olarak yazılır. Atını övünme, gösteriş olsun diye ve Müslümanlara düşmanlık yapmak için besleyen kişi için de bu at günah vesilesidir.”

Kendisine merkepler konusu sorulunca da şöyle buyurdu: “Bu yönde içerik olarak benzersiz ve kapsamlı olan: **«Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onu görür»**¹ âyetleri dışında bana bir şey indirilmiş değildir.”²

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, hicret diyarının imamı Mâlik b. Enes'tir.

Zeyd, Zeyd b. Eslem el-Adevî, el-Medenî'dir.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân'dır.

Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) atların kimi için günah vesilesi, kimi için örtü, kimi için de ecir vesilesi olmak üzere üç çeşit olduğunu söylemiştir. Sahibi için ecir olan at, kişinin Allah yolunda Müslümanlar için otlak bir yerde veya bahçede otlanması için uzun bir iple bağlayıp beslediği attır. Otlak bir yerde veya bahçede otlanması konusundaki şüphe raviye aittir. Atın bu otlaktan veya bahçeden yediği, içtiği şeyler ve bağlı olduğu uzun ipinden dolayı yürümesi sahibine sevap olarak

¹ Zilzâl Sur. 7, 8

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2371, 3646, 4962, 4963 ve 7356. Müslim 987

yazılır ve kıyamet gününde bunları kendisi için biriktirilmiş olarak bulur. At, ipini koparır sahibinin kendisini otlaması için bağladığı yerden uzaklaşıp bir veya iki tur atarsa ve başka yerlerde otlarırsa onun dışkısı ve yürürken bıraktığı izleri kıyamet gününde sahibine sevap olarak yazılır. Eğer sahibi onu bir nehir kenarından geçirirken sulamaya niyeti olmadığı halde at o nehirden içse bu da ona iyilik olarak yazılır.

Sahibine günah vesilesi olan ata gelince; kişinin görünürde Allah’a itaat için olan, ancak gerçekte bunun hilafına sırf müslümanlara üstünlük taslamak ve riya için edindiği attır. İşte bu at, sahibi için günaha girme sebebidir. Bu üç şeyden biri hadisi kısa tutmak açısından burada zikredilmemiştir. Ancak hadis Şirb kitabının sonunda: *“Sahibi için örtü olan at, kişinin Allah yolunda bağlayıp beslediği attır ki, onun sırtında ve karnında Allah için ödenmesi gereken bir hak olduğunu unutmaz. İşte bu at, sahibi için örtü olan attır”* şeklinde zikredilmiştir. Hadis bu kısmıyla birlikte *Alâmetu’n-Nübüvve’de* zikredilecektir.

Ferezdak’ın dedesi Sa’sa’a b. Nâciye, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) merkepler konusunda zekatı sorunca da, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde içerik olarak benzersiz ve kapsamlı olan: **“Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onu görür”**¹ âyetleri dışında kendisine bir şey indirilmiş olmadığını söylemiştir.

Bu âyette İbn Battâl’ın dediği gibi hüküm çıkarma ve kıyası öğretme vardır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah’ın, Kitabı’nda hükmünü zikretmediği şey hakkında benzetme yoluna gitmiştir. Yani kendisine merkepler konusu sorulunca bu yönde içerik olarak benzersiz ve kapsamlı olan: **“Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onu görür”**² âyetleri dışında kendisine bir şey indirilmiş olmadığını söylemiştir. İbnü’l-Müneyyir buna itiraz ederek: “Bu sadece bir şeyde kıyas tutulacak değildir. Çünkü âyet geneli kapsayan bir şeydir” demiştir.

Bu hadisin açıklaması *Alâmetu’n-Nübüvve’de* daha geniş bir şekilde zikredilecektir, inşallah.

¹ Zilzâl Sur. 7, 8

² Zilzâl Sur. 7, 8

٤٩ - بَاب مَنْ ضَرَبَ دَابَّةَ غَيْرِهِ فِي الْغَزْوِ

49- GAZVEDE BAŞKASININ HAYVANINA VURAN KİMSE

Kişinin gazvede yorulup geride kalan kişiye yardım etmek açısından hayvanını dürterek sürmesi.

٢٨٦١ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ قَالَ أَتَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ ، فَقُلْتُ لَهُ حَدِّثْنِي بِمَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ سَافَرْتُ مَعَهُ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ - قَالَ أَبُو عَقِيلٍ لَا أَذْرِي غَزْوَةً أَوْ عُمْرَةً - فَلَمَّا أَنْ أَقْبَلْنَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَعَجَّلَ إِلَى أَهْلِهِ فَلْيُعَجِّلْ » قَالَ جَابِرٌ فَأَقْبَلْنَا وَأَنَا عَلَى جَمَلٍ لِي أَرَمْتُ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ ، وَالنَّاسُ خَلْفِي ، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ قَامَ عَلِيٌّ ، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « يَا جَابِرُ اسْتَمْسِكْ » فَضَرَبَهُ بِسَوْطِهِ ضَرْبَةً ، فَوَتِبَ الْبَعِيرُ مَكَانَهُ فَقَالَ « أَتَبِيعُ الْجَمَلَ » قُلْتُ نَعَمْ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْجِدَ فِي طَوَائِفِ أَصْحَابِهِ ، فَدَخَلْتُ إِلَيْهِ ، وَعَقَلْتُ الْجَمَلَ فِي نَاحِيَةِ الْبَلَاطِ فَقُلْتُ لَهُ هَذَا جَمْلُكَ فَخَرَجَ ، فَجَعَلَ يُطِيفُ بِالْجَمَلِ وَيَقُولُ « الْجَمْلُ جَمَلُنَا » فَبَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ أَوَاقٍ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ « أَعْطُوهَا جَابِرًا » ثُمَّ قَالَ « اسْتَوْفَيْتِ الثَّمَنَ » قُلْتُ نَعَمْ قَالَ « الثَّمَنُ وَالْجَمْلُ لَكَ »

٢٠٩٧ ، ٢٣٠٩ ، ٢٣٨٥ ، ٢٣٩٤ ، ٢٤٠٦ ، ٢٤٧٠ ، ٢٦٠٣ ، ٢٦٠٤ ، ٢٧١٨ ، ٢٩٦٧ ، ٣٠٨٧ ، ٣٠٨٩ ، ٣٠٩٠ ، ٤٠٥٢ ، ٥٠٧٩ ، ٥٠٨٠ ، ٥٢٤٣ ، ٥٢٤٤ ،

٥٢٤٥ ، ٥٢٤٧ ، ٥٣٦٧ ، ٦٣٨٧ - تحفة ٢٤٩٩

2861- Müslim'in Ebû Akîl kanalıyla bildirdiğine göre Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah el-Ensârî'ye geldim ve ona: "Bana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiklerinden anlat" dedim. Bunun üzerine Câbir şöyle anlattı: "Ben, seferlerinin birinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte yolculuk ettim." —Ebû Akîl: "Gazve mi yoksa umre mi dediğini bilmiyorum" demiştir.— "Seferden döndüğümüz zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Ailesine acele gitmek

isteyen önden gidebilir» buyurdu. Ben kül rengi bir deveye binmiştim. Üzerinde başka bir renk yoktu ve herkes arkamda idi. Ancak bir ara devem yerinde durdu ve hareket etmez oldu. O sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Ey Câbir! İyice tutun»* buyurdu ve kamçısıyla ona vurdu. Bunun üzerine deve yerinde sıçrayarak hareket etti. Sonra bana: «*Deveyi satar mısın?»* diye sordu. Ben de: «*Satarım»* dedim. Medine'ye vardığımızda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir grupla Mescid'e girdi. Ben de devemi bağlayarak yanına girdim ve kendisine: «*İşte deven buradadır»* dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dışarı devenin yanına çıkıp: «*Deve bizim devemizdir»* diyerek etrafında dolaşmaya başladı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç ukiyye altın gönderdi ve: «*Bunu Câbir'e verin»* buyurdu. Sonra bana: «*Param aldın mı?»* diye sordu. «Evet, aldım» dediğimde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Para da, deve de senin olsun»* buyurdu.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhidî'dir.

Ebû Akîl, Beşîr b. Ukbe ed-Devrakî el-Basrî'dir.

Ebu'l-Mütevekkil, Ali b. Dâvud en-Nâcî'dir. Büyük bir kabile olan Nâciye b. Sâme oğullarının kabilesine nispet edilmiştir.

Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'ye giderek ona, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiklerinden anlatmasını istemiştir. Nakledildiğine göre Câbir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) seferlerinden birinde kendisiyle birlikte yolculuğa çıkmıştı. Ravi Ebû Akîl yani Beşîr, Ebu'l-Mütevekkil'in bu yolculuğun gazve mi, yoksa umre mi olduğu konusunda ne dediğini bilmediğini söylemiştir. Dâvud b. Kays yani Ferrâ ed-Debbâğ, Buhârî'nin Ubeydullah b. Miksem'den rivayet ettiği gibi Câbir'in bu deveyi Tebûk yolunda aldığını söylemiştir. Bu da bu yolculuğun umre için değil gazve için olduğunu göstermektedir. Ali b. Zeyd b. Cüd'ân, Ebu'l-Mütevekkil'den naklettiği rivayette buna muvafakat etmiştir. Ancak İbn İshâk bunun Zâtü'r-Rikâ' gazvesinde olduğunu söylemiştir. Neticesinde bu

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 443, 1801, 2097, 2309, 2385, 2394, 2406, 2470, 2603, 2604, 2718, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367 ve 6387. Müslim 715

yolculuğun umre için değil, gazve için olduğu görülmektedir.

Seferden döndükleri zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ailesine acele gitmek isteyenin önden gidebileceğini söyleyince, Câbir kül rengi bir deveye binmişti. Üzerinde başka bir renk veya bir işaret veya herhangi bir kusur yoktu ve Câbir herkesten önde idi. Yani devesi bütün develeri geçmiş ve hepsini geride bırakmıştı. Ancak bir ara deve, Yüce Allah'ın: **“Karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar”**¹ buyruğunda olduğu gibi yorgunluğundan dolayı yerinde durdu ve hareket etmez oldu. O sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e iyi tutunmasını söyleyip deveye kamçısıyla vurdu.

Ahmed'in naklettiği rivayette bu şöyle zikredilmiştir: “Kendisine: «Ey Allah'ın Resûlü! Devem ağırırıştı» dediğimde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Onu çöktür» buyurdu. Sonra kendisi de devesini çöktürüp üzerinden indi ve: «Bana şu asayı ver» buyurdu. Asayı kendisine verdiğimde onu dürttü ve: «Şimdi bin» buyurdu.”

Bunun üzerine deve yerinden sıçrayarak hareket etti. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e: “Deveyi satar mısın?” diye sorunca, Câbir: “Satarım” dedi. Bu rivayet *Şartlar* kitabında Müşterinin binme hakkının kendisine ait olduğu şartını koşması başlığı altında Âmir eş-Şa'bî kanalıyla Câbir'den şöyle nakledilmiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Deveyi satar mısın?» diye sorunca: «Hayır» dedim. Bir daha: «Onu bana bir ukiyyeye sat» buyurunca, onu kendisine sattım.” Dâvud b. Kays'ın rivayeti: “Onu dört ukiyyeye sattım ve ailemin yanına varıncaya kadar binme hakkının benim olduğu şartını koştum” şeklindedir.

Medine'ye vardıklarında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir grupla Mescid'e girdi. Câbir de devesini Mescid'in kapısı yanında bir yere bağlayarak yanına girdi ve kendisinden satın aldığı devenin dışarıda olduğunu söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) dışarı devenin yanına çıkıp: «Deve bizim devemizdir» diyerek etrafında dolaşmaya başladı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç ukiyye altın gönderdi ve bu altınların Câbir'e verilmesini söyledi. Sonra Câbir'e parasını alıp almadığını sorunca, Câbir parayı aldığını söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) parayı da, deveyi de

¹ Bakara Sur. 20

kendisine hibe ettiğini söyledi.

Süheylî der ki: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir’e babası Uhud savaşında şehid edildikten sonra Allah’ın kendisini dirilttiğini ve: «Canın ne çekerse sana fazlasını vereceğim» buyurduğu haberini vermişti. Yüce Allah’ın: «Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır»¹ buyruğunda olduğu gibi Allah cennet karşılığında müminlerden canlarını satın almış ve canlarını tekrar kendilerine vermiştir. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) âyette olduğu gibi deveyi belli bir bedel karşılığında satın alıp sonra anlaştıklarından fazlasını vererek ve deveyi de tekrar kendisine iade ederek verdiği bu haberi teyid etmiştir.”

Bu hadis daha önce *Mezâlim* konusu içinde kısa olarak zikredilmişti. Açıklaması da *Şurût* konusu içinde zikredilecektir.

٥٠ - باب الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ الصَّعْبَةِ وَالْفُحُولَةِ مِنَ الْخَيْلِ

50- ZORLU HAYVAN VE ERKEK AT ÜZERİNE BİNMEK

وَقَالَ رَاشِدُ بْنُ سَعْدٍ كَانَ السَّلَفُ يَنْحَبُونَ الْفُحُولَةَ لِأَنَّهَا أَجْرَى وَأَجْسَرُ

Râşid b. Sa’d: “Öncekiler daha çok akıcı ve daha cesur olduğu için erkek hayvana binmeyi severlerdi” demiştir.

Râşid b. Sa’d’ın bildirdiğine göre sahabeler ve sahabelerden sonrakiler Allah yolunda cihad edecekleri zaman dişilerden daha çok akıcı ve daha cesur oldukları için erkek hayvanlara binmeyi severlerdi. Velîd b. Müslim’in, *Cihad* konusu içinde Ubâde b. Nusey veya İbn Muhayrîz kanalıyla rivayet ettiğine göre o zamanlar baskınlarda diş atlara ve savaş saflarında erkek atlara binmeyi severlerdi.

٢٨٦٢ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ

مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ بِالْمَدِينَةِ فَرْعٌ ، فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ قَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ ،

يُقَالُ لَهُ مَنْدُوبٌ فَرَكِبَهُ ، وَقَالَ « مَا رَأَيْنَا مِنْ فَرْعٍ ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا » أَطْرَافُهُ ٢٦٢٧ ،

¹ Yunus Sur. 26

، ٦٠٣٣ ، ٣٠٤٠ ، ٢٩٦٩ ، ٢٩٦٨ ، ٢٩٠٨ ، ٢٨٦٧ ، ٢٨٦٦ ، ٢٨٥٧ ، ٢٨٢٠

٦٢١٢ - تحفة ١٢٣٨

2862- “Ahmed b. Muhammed — Abdullah — Şuayb” isnâdıyla Katâde’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Medine’de bir düşman baskını paniği yaşanınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Talha’ya ait Mendûb adındaki atı ödünç olarak aldı ve ona bindi. (Geri döndüğünde): “*Korkulacak bir şeyle karşılaşmadık. Ancak bu atı derya gibi bulduk*” buyurdu.¹

Dârakutnî: “Ahmed’in lakabı Şubeveyh’tir ve dedesinin adı Sâbit’tir” demiştir. Hâkim ise: “Ahmed b. Muhammed b. Mûsa’dır. Lakabı da Merdûyeh el-Mervezî’dir” demiştir. Bu da birincisinden daha fazla bilinendir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Enes’ten nakledildiğine bir gece Medine halkı bir baskın paniği yaşayınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Talha’ya ait Mendûb adındaki atı ödünç olarak aldı ve binip gitti. Bu at ağır yürüyen bir at idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumu öğrenip geri döndüğünde korkulacak bir şeyin olmadığını ve atı derya gibi bulduğunu söyledi.

İbnu’l-Müneyyir: “Hadisin başlıkla bir ilgisi yoktur. Zira «الفرس» ifadesi hem müzekker, hem de müennes için kullanılır. Ancak «الحصان» ifadesi müzekker için kullanılır” demiştir. Buhârî hadiste: “وجدناه” şeklindeki müzekker ifadeyi buna delil saymıştır.

٥١ - باب سِهَامِ الْفَرَسِ

51- ATIN PAYI

Ganimetten atın payı. Hicret diyarının imamı Mâlik: “Ganimetten atlara

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2627, 2820, 2862, 2866, 2867, 2908, 2968, 2969, 3040, 6033 ve 6212. Müslim 2307

pay verilir. Kadana da bunlardandır” demiştir. Araplar ise buna muhalefet etmiştir. Yüce Allah’ın: “**Hem onlara binmeniz için, hem zinet için de atları, katırları, eşekleri yarattı**”¹ buyruğundan dolayı da *Muvattâ*’da: “Melez ata da verilir” ziyadesinde bulunmuştur. Yüce Allah’ın bize ata binmemiz ihsanında bulunması sebebiyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ganimetten atlara da pay vermiştir. “الخیل” ifadesi katır ve eşek dışında kadana atlarını da melez atları da kapsamaktadır. Melez at, annesi Arap atı olup babası Arap atı olmayan veya babası Arap atı olup annesi Arap atı olmayandır. Bir attan fazlasına pay verilmez. Mâlik böyle demektedir. Şâfiîler, Hanbelîler, Ebû Yûsuf ve Muhammed yine bu görüştedirler.

٢٨٦٣ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَعَلَ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِصَاحِبِهِ سَهْمًا . وَقَالَ مَالِكٌ يُسَهُمُ لِلْخَيْلِ وَالْبَرَادِينِ مِنْهَا لِقَوْلِهِ ﴿وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا﴾ وَلَا يُسَهُمُ لَأَكْثَرِ مِنْ فَرَسٍ طرفه ٤٢٢٨ - تحفة ٧٨٤١

2863- “Ubeyd b. İsmail — Ebû Usâme — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) at için iki, sahibi için de bir pay vermiştir. Mâlik şöyle demiştir: “Yüce Allah’ın: «**Hem onlara binmeniz için, hem zinet için de atları, katırları, eşekleri yarattı**»² buyruğundan dolayı, atlara ve kadanalara pay verilir. Ancak bir attan fazlasına pay verilmez.”³

Ubeyd b. İsmail, Abdullah el-Hebbâr el-Kureşî el-Kûfî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Umerî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ganimet malından at için

¹ Nahl Sur. 8

² Nahl Sur. 8

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4228. Müslim 1762

iki, sahibi için de bir pay olmak üzere süvariye üç pay tayin etmiştir. Yani süvariye üç paydan fazla verilmez. Ebû Hanîfe: “Süvariye, biri kendisi için biri de atı için olmak üzere sadece iki pay verilir” demiştir. Ayrıca: “Hayvana Müslüman birinden daha fazla vermeyi hoş görmüyorum” demiştir. Hanefiler, Dârakutnî’nin “Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî— Ebû Bekr b. Ebî Şeybe — Ebû Usâme ve İbn Numeyr” isnâdıyla Ubeydullah b. Ömer’den: “Süvariye iki pay verdi” şeklinde naklettiği hadisi de buna huccet saymışlardır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Söz konusu hadiste süvariye kendi payından başka atından dolayı iki pay daha verdiği mânâsı vardır. Bu sebeple de bu rivayet dedikleri yönde huccet sayılacak bir rivayet değildir.” Ebû Dâvud, Ebû Amre kanalıyla Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ata iki pay ve her kişiye bir pay verdiğini rivayet etmiştir. Bu şekilde süvarinin üç payı olmaktadır. Ebû Zer’in nüshasında bu hadis Mâlik’in kavli yönünde zikredilmiştir.

٥٢ - بَابُ مَنْ قَادَ دَابَّةً غَيْرَهُ فِي الْحَرْبِ

52- SAVAŞTA BAŞKASININ BİNEĞİNİ YEDEN KİMSE

٢٨٦٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُونُسَ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ رَجُلٌ لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَفَرَرْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ قَالَ لَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَفِرْ ، إِنَّ هَوَازِنَ كَانُوا قَوْمًا رُمَاءَ ، وَإِنَّا لَمَّا لَقِينَاهُمْ حَمَلْنَا عَلَيْهِمْ فَأَنْهَرُمَا ، فَأَقْبَلَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى الْغَنَائِمِ وَاسْتَقْبَلُونَا بِالسَّهَامِ ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَفِرْ ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ لَعَلَى بَعْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَخَذَ بِلِجَامِهَا ، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ « أَتَا النَّبِيَّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ » أطرافه ٢٨٧٤ ، ٢٩٣٠ ، ٣٠٤٢ ، ٤٣١٥ ، ٤٣١٦ ،

٤٣١٧ - تحفة ١٨٧٣

2864- “Kuteybe — Sehl b. Yûsuf” isnâdıyla Şu’be’nin bildirdiğine göre Ebû İshâk şöyle demiştir: Bir adam Berâ b. Âzib’e: “Huneyn savaşında Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) bırakıp da kaçtınız mı?” diye sorunca, Berâ: “Ancak, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaçmadı. Hevâzin kabilesi ok atmada usta

idiler. Onlara saldırdığımızda dağıldılar. Müslümanlar ganimetleri almaya doğru koştuğunda ise bizleri oklarla karşıladılar. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaçmadı. O esnada Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) beyaz katırın üzerinde gördüm. Ebû Süfyân katırın yularını tutmuştu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Ben Peygamberim yalan yok

Ben Abdulmuttalib'in oğluyum!” diyordu.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Sehl, Sehl b. Yûsuf el-Enmâtî'dir.

Şu'be, Şube b. el-Haccâc'dır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebî'î'dir.

Nakledildiğine göre Kays kabilesinden olan bir adam Berâ b. Âzib'e hicri 8 yılında Şevvâl ayından altı gün kala yapılan Huneyn savaşında Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bırakıp da kaçıp kaçmadıklarını sorunca, Berâ: “Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaçmadı” demiştir. Berâ burada kendi kaçtıklarını zikretmek istemediği için: “Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaçmadı” demiştir. Yani bu şekilde cevap vererek kaçtıklarını bildirmiş olmaktadır. Ne bizim peygamberimiz ne de başka peygamberler cesaretlerinden ve Allah'ın vaad ettikleriyle şahadete olan isteklerinden dolayı savaştan kaçmış değildir. Hiçbir peygamber savaştan kaçmamıştır ve bu yönde hiç bir rivayet nakledilmiş değildir. Mâlik'e göre Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kaçtığını söyleyen kimse tövbeye çağrılmaz ve öldürülür.

Hevâzin kabilesi büyük bir kabiledir ve Hevâzin b. Mansûr'a nispet edilmişlerdir. Bunlar ok atmada usta idiler. Müslümanlar onlarla karşılaştıklarında saldırıya geçmiş ve düşman hezimete uğramıştı. Müslümanlar ganimetleri almaya doğru koştuğunda ise Hevâzin kabilesi kendilerini oklarla karşıladılar. Ancak herkes kaçmış, ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kaçmamıştı. Şu'be bu kaçmanın savaştan kaçma olmadığı, ancak oklardan korunma ve güç toplama açısından bir geri çekilme olduğu yönünde açıklamada bulunmuştur. Yani kendilerinin zayıf, düşman sayısının ise çok olmasından dolayı başka bir askeri birliğe katılmak üzere geri

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2874, 2930, 3042, 4315, 4316 ve 4317. Müslim

çekilenler veya geri çekilirken mümkün olduğunda tekrar dönmeyi niyet eden kimseler savaştan kaçan kimselere vaad edilen cezanın kapsadığı sınıftan değildir.

O esnada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Eyle hükümdarının veya Ferve el-Cuzâmî'nin kendisine hediye etmiş olduğu beyaz katırı üzerinde idi ve Ebû Süfyân b. el-Haris b. Abdilmuttalib katırın yularını tutmuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Ben Peygamberim yalan yok

Ben Abdulmuttalib'in oğluyum” diyerek, kendisinin bir peygamber olduğunu, peygamberin de yalan söylemeyeceğini, Allah'ın vaad ettiği zafer konusunda söylediğinin yalan olmadığını ve kaçmasının caiz olmadığını bildirmiştir.

Mesâbih'te şöyle denilir: “Böylesi şeylerin şiiir olmadığı konusu daha önce zikredilmişti.” Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Ben Abdulmuttalib'in oğluyum”* diyerek kendini insanlar arasında bilinen dedesi Abdulmuttalib'e nispet etmiştir. Zira Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) babası Abdullah daha genç iken ölmüştü. Veya Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini bilen kişilerin yine de hatırlaması için Allah'a davet eden, Allah'ın kendisiyle insanları hidayete erdiren ve son peygamber olan kişinin Abdulmuttalib'in zürriyetinden geldiğini bildirmek istemiştir.